

Laertius Lib: I.

Thales phus interrogatus
quid esset omnium difficillimum
seipsum (inquit) nosse
cum idem percontaretur quo
pacto integre et pie vive-
remus. respondit. Si ea quae
in aliis reprehendimus
nos ipsi non faciamus

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] erant [illegible]

post suber [illegible]

[illegible] tempora

Sa aliquot nomina collectiva

populus. turba cohors exercitus

congregatio gens plebs

similia

Arg. g. ij. reg. i. niedźwiedź, ktory
się był przed dasczem pod drzewo, vel
wiatem ułomił basię mała ratyska.
ktorym on w jeziorze gniewajacz się
mniemał; a potym, gdy widział był
sprobował ... gałęzią w tym on porwan
wszystkie bez miłosierdzia roztargał. Tak-
że jest młodzi ludzie gdy go mierzą
złość ponieważ strzeże, gniewa się, cz
gdy im przy... mowią, złości on ...
z wielkiego karania za ...
przyjmują.

C. SVETONII TRANQVILLI XII. CAESARES.

OBSCVRIORVM locorũ breuis et dilucida explanatio. Autore F. M. GALLO.

AVSONIVS poëta de XII. Cæsaribus per Suetonium Tranquillum ſcriptis.

Eiuſdem tetraſticha à Iulio Cæſare uſque ad tempora ſua.

IO. BAPTISTAE Egnatij Veneti, de Romanis principibus, libri III.

Eiuſdem Annotationes in Suetonium.

ANNOTATA in eundem, et loca aliquot reſtituta per D. Eraſmum Roter.

COLONIAE Ioannes Gymnicus excudebat. Anno M. D. XXXIX.

ILLVSTRISSIMIS SAXONIAE DVCIBVS, Federico sacri Imperij electori, &c.
eiusq; patrueli Georgio, Erasmus Roterodamus S. D.

T ab his uiris, quos fortunæ calculus mundi gubernaculis admouit, Federice ac Georgi ducum incorruptißimi, haud exegerim anxiam atque exactam scholasticarum disciplinarum cognitionem, in quibus qui cõsenuerint, eos ferè sensu etiam communi carere uidemus, tantum abest, ut tractandis rerum habenis sint idonei: ita uehementer ab istis dissentio, qui reges prorsus ab omni librorum commercio ceu re noxia ablegant, perinde quasi hoc demum uerè regium sit, nihil omnino uel scire, uel agere, præter aleam, uenatus, moriones, & his etiam sordidiores uoluptates. Cum quibus enim amicis libentius cõfabuletur cordatus & pius princeps, quàm cum ijs, qui & semper præstò sunt, & sapiunt plurimum, & nihil loquuntur ad gratiam? Verum nullis ex libris, mea sententia, plus uti

litatis capi poßit, quàm ex eorum monumentis, qui res publicè, priuatimq́; gestas, bona fide posteris prodiderunt, præsertim si regalis philosophiæ decretis imbutus huc accesserit. Etenim qui in hoc munere, rerum gerendarum exemplum, quàm gestarum fidem spectare maluerunt, hactenus modò prosunt, quòd boni principis simulachrum oculis subijciunt, si qui tamen id scitè uereq́; effinxerunt. Cæterum ex bonæ fidei scriptoribus super alias innumeras, hæc præcipua capitur utilitas, quòd non alia res æquè, uel bonorum regum animos ad res cum laude gerendas accendit, uel tyrannorum cupiditates cohibet, ac refrenat, dum utriq; cernunt horum literis suam uitam omnem, mox in totius orbis, imò seculorum omnium theatrum producendam, & quicquid nũc uel in abdito patrant, uel ascito fuco prætexunt, uel metu dißimulari cogunt uerius q̃ ignorari, paulò pòst clarißima in luce sub oculis omniũ traducendum, cum iam metu pariter ac spe libera posteritas, nec ullo corrupta studio, magno consensu rectè factis applaudet, pariq; libertate his diuersa explodet, exibilabitq́;. Nec enim arbitror quẽquam tyrannum, sic penitus omnem hominis sensum exuisse, ut uitam sibi iucundam ducat, si norit suum nomen apud posteros omnium ætatum ac nationum tam inuisum & execrabile fore, quàm est Neronis,

Caligulæ,

Caligulæ, Heliogabali, Commodi, ad quorũ mentionem, ceu portentorum uerius quàm principum, nemo iam non despuit, non abominatur, non detestatur. Nam Vitellius uiuus etiam malè gesti Imperij pœnas dignas dedit, quas & Nero daturus erat, ni supplicij fœditate deterritus, ipse sui carnifex esse maluisset. Quod quidem exemplum utinam in hæc usq; tempora duraret. Nunc enim nihil est impunitius, quàm quòd nulla satis grauis animaduersio pensare queat, malè obiti magistratus culpa. Iam in cæteris historiæ dotibus, quantum alijs quisque tribuendum putet, ipse uiderit suo arbitratu. Illud opinor apud eruditos omneis in confeßo esse, quod ad narrationis fidem attinet, primas deberi Suetonio: qui, ut quidam non infestiuiter dixit, prorsus ea libertate scripsit Cæsarum uitas, qua uixerunt ipsi. Propemodum æquarunt Suetonium hac sanè laude, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Aelius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio, Flauius Vopiscus, licet eloquentiæ uiribus sermonisq; politie multò inferiores. Proinde mihi quidem digni uidebãtur, ut eorum lucubrationes studiosi summa fide seruarent, quorum fide factum est, ut tantarum rerum tam certa memoria duret in hanc usque nostram ætatem. Ac Suetonium quidem nescio quo Deo propitio, & antehac non ita paßim depra-

uatum, nunc eruditorum, meaq́; opera purum, ni fallor, & integrum habemus, suffragante mihi ad hoc negotij, peruetusto quodã codice, quem è bibliotheca monasterij, apud Neruios olim, nunc Tornacenses uulgato cognomine diui Martini nobis exhibuit nobilißimus ille Guilielmus Montioius, qui id tẽporis regias uices in ea urbe gerebat. Reliquos, quoniam nullo huiusmodi præsidio subleuabamur, quod unum licuit, multò certe minus deprauatos dedimus. Eosq́; omneis uestri nominis lenocinio orbi commendare uisum est, uel uestro in me studio, uel erga bonas literas animi propensione, ut id auderem prouocatus, quò uidelicet uiri, imaginibus & opibus clari, magis ac magis in his philosophari cõsuescant, & uelut ad speculum uitam moresq́; componere. Primum enim dum uidemus mutatum orbis Romani statum, tanto sanguinis humani impendio constitisse, ea res piũ certè principem à temere nouandis rebus deterrebit. Deinde spectare est operæpretium, quàm æstuarijs uicibus, Euripi cuiuspiã ritu, res humanæ sursum ac deorsum uoluantur, ni solida principum sapientia, & incorrupta uirtus fluxum hunc sistat, inhibeatq́;. Quin & illud subit admirari, in tanto principum numero uix paucos extitisse tolerabiles, paucißimos probos, plerosq́; non improbos modò, uerumetiam ostenta mera, meraq́;

rasq; pestes humani generis, multos etiam mēte captos. O nouam seculi calamitatem, cum uni furiosæ bestiæ totus seruiret orbis, & ingemiscens eandem caneret cantionem, quam seruus Carion apud Aristophanem ὢς ἀργαλέον. Et tamen huiusmodi portenta, parricidijs, sacrilegijs, incestis, breuiter, nullo non dedecorū genere impurata, templis, aris, ac diuinis honoribus donabat hominum adulatio, fortunæ, uel magis sceleribus tribuens, quod uirtuti dari consueuit. Quis post hæc, rectè factis grassetur ad nominis immortalitatem, si cœlum datur ijs, qui indigni erant, ut terram contingerent? Nam quòd Domitius, & Commodus uterq; sceleratißimus, Dei uocabulum uiui etiam usurparunt, quis non uidet manifestariæ cuiusdam insaniæ fuisse, uerius quàm impudentiæ? Porrò quibus de causis hoc acciderit, nōdum mihi satis liquet, siue quòd ipsa fortunæ magnitudo plurimas res secum defert, quæ bene nata, rectéq; instituta ingenia queāt corrūpere. Id quod facilius credet, qui perpenderit Neronis adolescentiam laudatißimæ indolis fuisse, & quo nō alius adhuc fuit orbi pestilentior, optimi tamē principis spē initio de se præbuisse. Tum ab hoc multò pòst, Bassianum Getæ fratrem, dum priuatus ageret, uirum integrum ac sanctum, peßimum egisse principem: Siue quòd ut quædam nauigia immodicè magna, ua- Neronis adolescentia

staq; regi non queunt: ita totius orbis imperium maius est, quàm ut unius hominis animo sustineri possit, cum perdifficile sit domum etiam unam rectè administrare. Itaq; qui maximè cupit optima, tamen Maronis illud cogitur dicere:

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Quod opinor intelligẽs Octauius Augustus, uir eruditus ac perspicax, & quod in Cæsaribus rarũ comperies, perpetuò sanus, non semel de deponenda imperij mole cogitauit: & fecisset, si nactus fuisset in cuius humeros citra publici status perniciem onus reclinare potuisset. Siue id ijs rebus magis adscribendum est, quas permultas quidem, at non omneis tamen in Aureliano recenset Flauius Vopiscus. Et tamen in tanta malorum principum turba, reperias licet dignas sancto principe cogitationes, audias uoces absoluto principe dignas, comperias exempla, in quibus nihil desyderes. Inter ethnicos inuenies, qui Christiano animo reipub. gererent imperium, non sibi: qui tam laboriosæ administrationis non aliud spectarent præmium, quàm ut de rebus humanis bene mererentur: qui publicam utilitatem liberorum affectibus, imò suæ, suorumq; incolumitati præferrent. O nos felices, si Christiani principes suæ quisq; ditioni præstarent animum, quem Traianus, quem Antonini duo, quem Aurelius Alexãder,

orbi terrarum præstiterunt. Quin illud etiam mirandum, repertos, qui ad imperatorem de imperatoribus non solum liberè, uerumetiam contumeliosè scribere auderent. Nam hodie id quidam exigunt, ut de sceleratißimis quoq; regibus honorificè scribamus, id agentes ne quando libertatis exemplum in ipsos recidat. Sed multò magis ad rem pertinet, in his contemplari nomē illud imperij, quod & olim orbi sacrosanctum, augustumq; fuit, & nūc etiamnum multorum affectibus religiosum ac uenerabile est, cum nihil ferè supersit, præter inanem magni nominis umbram, quàm fœdis initijs in mundum irrepserit. Primum in Iulio sceleratè, mox in Octauio Lepido & Antonio sceleratius. Quid nō potest fortunæ libido in rebus humanis? Potestas ea quam postea dijs æquauit hominum consensus, impietate, cædibus, parricidijs, incestis, tyrannide, condita, consecrataq; fuit. His felicibus auspicijs cœpit illa regibus adorata maiestas: ac sceleratius ferè propagata fuit, quàm nata. Fœda barbarorum militum colluuies, non suffragijs, sed insanis tumultibus dominum orbi dabat. Nec alia succedendi lex nisi mactato superiore. His auibus auspicabantur imperium, quod nihilo secius tamen interim emendū erat, quātícunq; inexplebili militum auaritiæ libuisset. Nec satis erat in unum sæuire caput. Ad liberos, ad affi- Barbari

 nes,

tes, ad amicos omneis crudelißima laniena profe-rebatur, ac sæpenumero reciprocantibus, ut fit, uindictæ uicibus, quos uiros, quas matronas effera immanitas indignè laniabat? Sæpe pluribus hinc & hinc imperium ad se trahentibus miscebantur omnia. Ita semper ad nouum imperij successorem, totus terrarum orbis concutiebatur. Summa rerum in manibus erat, non Senatus, non populi Romani, sed mercenarij, facinorosiq; militis. Nec aliter imperare licuit, neq; diutius imperare licuit, quàm illis belluis collibuisset, qui nec bonos, nec malos principes diu ferre poterant. Alius parcior erat, alius profusior, alius eruditior, quàm uellent, alius matri obsequentior, alius militaris disciplinæ tenacior, alius imbellis, alius immodicè bellator, alius in Senatū propensior, alij cognomen obstabat militi parum gratiosum, alij affinitas. Quālibet leuis causa satis erat istis ad iugulandum orbis principem. Deniq; ut nihil esset causæ, expediebat illis subinde mutare principem. Insatiabilis habendi fames, ad res nouandas incitabat. Trucidabatur ut inutilis, quē iam exuxerant: accersebatur alius, qui exhauriretur, mox & ipse trucidandus. Atq; hisce rebus factum est, ut nō nullorum imperium paucis modò mensibus, nonnullorum paucißimis etiam diebus finiretur: ut me quidem inter legendum crebrò subeat admiratio, fuisse ullos

se ullos qui uellent imperij uices capescere, cũ tot exemplis didicissent, quibus legibus esset suscipiendum. Et hoc honoris sic uenditum, imò locatum, imperium uocabant. O` miserum ac deplorandum illorum temporum statum. Oppressa Senatus autoritate, oppreßis legibus, oppressa populi Romani libertate, sic creato principi seruiebat orbis, princeps ipse seruiebat ijs, qualẽ nemo uir probus domi uellet habere seruũ. Imperatorẽ timebat Senatus, imperator scelestã illam militũ turbã formidabat: imperator leges dabat regibus, at huic leges dabãt cõducti tij milites. Summa rerũ orbis ab armata paucorũ temeritate pendebat. O magnificã & exoptandã omnibus monarchiã. Et tamen nescio quo pacto, uelut ex composito conueniebat inter Cæsares & milites Cæsarum dominos, quos legimus aliquoties se decimari passos ab ijs, quos mox erant suo arbitratu iugulaturi, quasi uices alternas inter se pacti, dominãdi ac seruiendi. Hæc cum ita habeant, neq; enim negari potest, illud oportet expendere, num eiusmodi sit nobis optandum imperium, si iam olim obsoletũ, uotis liceat restituere. Quòd si nemo sanus optaturus sit, quanto minus quod iam multis seculis maxima ex parte sit antiquatum, extinctumq;, magno rerum humanarũ tumultu, summaq; Christiani sanguinis iactura, uindicandum ac reuocandum uidetur?

tur? præsertim cum inter ethnicos etiam hoc animo repertus sit Otho, ut potius duxerit spontanea morte uitam abrumpere, quàm imperium tot hominum uita mercari, uir uel ob hoc ipsum dignus imperio, si fortuna uirtuti faueret. An parum est suam quamq; regionem habere dominum, nisi singulæ rursus alium haberent dominum, conduplicata populi seruitute? Nec hæc dixerim, quod negem optimum esse reipub. statum monarchiam, si modo is ad æterni numinis exemplum quantum potentia cæteris antecellit, tantundem uincat & bonitate, sapientiaq́;, sed partim quòd, ut sunt hominũ ingenia, haud scio an huiusmodi quispiã poßit cõtingere, partim quòd etiamsi maxime contingat, non arbitror capacem esse tantæ ditionis unius mortalis animum. Etenim qui uectigalibus exigendis tantum agit imperatorem, is quiduis est potius, quàm imperator. Non desiderabit orbis monarchiam, si Christianos principes inter se iungit concordia. Verus & unicus orbis monarcha CHRISTVS est, in cuius edicta si nostri principes consenserint, sub uno principe uerè florebunt uniuersa: sin humanis cupiditatibus res gerentur, æterna rerum uicißitudine semper fluctuabimus iactabimurq́;. Et tamen maximam huius felicitatis partem ipsi nobis præstare possumus, si concordibus studijs ad id, quod per se optimum est, contenda

cõtendamus. Atq; ego sanè ita demũ arbitror felices fore Respublicas, si principes sanctè Christianeq́ue instituti, simulatq; susceperint regnum, pariter & animum regno dignum suscipiant, publicis commodis metiantur cõsilia omnia, ab omni tyrannidis specie uelut à peste abhorreãt, ac pro se quisq; certet, quod sortitus est regni, non amplius, sed melius successori tradere, omnes pariter adnitantur, ne bellũ ullũ sit, potius q̃ ut bello uincãt, neq; ullis sit opus copijs, magis q̃ ut his rebus sint instructi, pacis artibus magni uideri studeãt, quæ consilijs, animiq; uiribus cõstant. Equidẽ si quid nouari poßit absq; rerũ tumultu, iudicarim ad publicã orbis Christiani trãquillitatem magnopere pertinere, si certis fœderibus ex usu publico sua cuiq; ditionis pomœria præscribantur, quæ semel cõstituta nullis affinitatibus, aut pactis, uel contrahi poßint, uel proferri, prorsus antiquato ueterum titulorum iure, quos quisque pro re nata, bello affectato, solet prætexere. Quòd si quis fortè clamitet, ius nescio quod suũ adimi principibus, is illud mihi secum reputet uelim, num æquũ censeat, ob huiusmodi iura, quæ siue habet aliquis fortaßis, siue fingit, orbem Christianũ impijs ac parricidialibus armis sine fine collidi, tot innoxios aut interimi aut perdi, tot immeritas fœminas affligi corrumpiq;: denique totam illam malorum tragœdiam

Conclusio

diam, quæ bellum omne secum defert, in uitam homi num inuehi. Nam his fontibus omnia ferè bella, quæ nostra memoria uidimus, profecta esse cõstat. Verũ hæc non tantum παρεργότερα uideri poßint, uerumetiam impudentius ad uos scripta, principes ut magnos, ita cum primis sapientes: ad hæc, quod est in ista fortuna rarißimum, librorum etiam præsidijs cum primis instructos. Siquidem tuas eximias Federice dotes, cum sint insigniter insignes, non mirum si famæ celebritas ad nos usq; deuexerit. Te uerò illustrißime Georgi, patrueli laudatißimo per omnia similem, ac uerè germanum, è propinquo cognoui, dum Phrysiam nobis finitimam administrares. Bene ualete principes uerè felices, stẽmatis quidem illustrißimi, sed ornamentis animi longe illustriores. Istos animos uobis seruet CHRISTVS optimus maximus, uos orbi Christiano uestriq; similes nobis complures uelit existere. Antuerpiæ Nonis Iunijs.

AN. M. D. XVII.

C. SVE

C. SVETONII TRAN-QVILLI VITA.

CAius Suetonius Tranquillus patrem habuit Suetonium, cognomẽto Lenem, tertiædecimæ legionis Tribunũ, & Augusticlauiũ, qui interfuit bello Othoniano: à patre filius Trãquilli cognomẽ accepisse creditur. Nã cũ ille Lenis sit cognominatus, hic eodẽ significato, non eodẽ uerbo dictus est Trãquillus. Floruit sub Adriano, utpote illius magister epistolarũ. Verũ fortuna, quæ lubrica est, refragante, successor ei mox datus, quòd apud Sabinam imperatoris uxorem familiarius egisse ferebatur, quàm reuerentia domus aulicæ postularet. Vsus est contubernio Plinij posterioris: à quo in epistolis admonetur ad uolumina edenda, quæ perfecta, absolutaq; appellat. Cum esset uir doctrina compositiore, & elegantia floridiore præditus, scripsit libellum de grammaticis & rhetoribus: quem diuus Hieronymus secutus est texens catalogum scriptorum ecclesiasticorum. De genere uestium, de ludicra historia libros concinnasse memoratur: quorum testimonio utuntur eruditi. Idem de uitijs corporalibus, & de prætoribus uolumina condidit luculenta: in primis uerò ad posteros transmisit duodecim Cæsarũ uitas, ualde quidem probandas, graphiceq; conscriptas: in quo styli genere primas confeßione erudito

rum

rum haud dubiè occupauit. Opus est emunctum, refertumq; eruditione haudquaquam triuiali, & compositißimo ordine distinctum: unde emendatißimus ac candidißimus scriptor meruit appellari: cui, ut scribit Flauius Vopiscus, familiare fuit amare breuitatem. Ausonius in epistolio ad Paulinum librorũ meminit, quos numero treis Suetonius de regibus scripsit. In hoc uerò Cæsarum opere, quod eruditorum manibus continenter teritur, est oppidò quàm tersus, et syncerißima scriptione præcellẽs: adeò, ut de Suetonio dicere meritò possimus id, quod Zeusis pictor de seipso prodidit: Inuisurum aliquem facilius, q̃ imitaturum.

FINIS.

C. SVETONII TRANQVILLI, XII. CAESARES.

D. IVLIVS CAESAR.

Nnum agens Cæsar XVI. patrem amisit: sequentibusq; COSS. flamen Dialis destinatus, dimissa Cossutia, quæ familia equestri, sed admodum diues prætextato despõsata fuerat: Corneliam Cinnæ IIII. COS. filiã duxit uxorem: ex qua illi mox Iulia nata est: neq; ut repudiaret illam compelli à Dictatore Sylla ullo modo potuit. Quare & sacerdotio, & uxoris dote, & gentilitijs hæreditatibus mulctatus, diuersarum partium habebatur: ut etiam discedere è medio, & (quanq̃ morbo quartanæ aggrauãte) propè per singulas noctes commutare latebras cogeretur: seq; ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per uirgines Vestales, perq; Mamercum Aemilium, & Aurelium Cottam propinquos & affines suos, ueniam impetrauit. Satis constat Syllam (quũ deprecantibus amicißimis & ornatißimis uiris aliquãdiu denegasset, atq; illi pertinaciter contenderent) expugnatũ tandem proclamasse, siue diuinitus, siue aliqua coniectu

Desponsata, pro desponsa.

Repudiare, pro dimittere q̃ duxeris.

ra uincerent, ac sibi haberent, dummodo scirent eũ, quem incolumem tantopere cuperẽt, quandoq; optimatium partibus (quas secũ simul defendissent) exitio futurum. Nam Cæsari multos Marios inesse.

Cæsar.) Dictus est q̃d matris utero cæso natus sit.

Sequentibusq́; consulibus.) Annos enim à consulatu annuo magistratu Romani numerauerunt.

Flamen dialis.) Hoc est, sacerdos Iouis. Sacerdotio nullus maior honor fuit, religionemq́; præferebant omnibus rebus Romani.

Prætextato.) Prætexta puerorum uestis erat nobiliorum, ita uocata à purpura prætexta.

Prima Cæsaris militia. CAP. II.

Fecit stipẽdia, pro meruit.

STipendia prima in Asia fecit, Marci Thermi prætoris contubernio, à quo ad accersendam classem in Bithyniam missus, desedit apud Nicomedem, non sine rumore prostratæ regi pudicitiæ, quẽ rumorem auxit intra paucos rursus dies, repetita Bithynia per causam exigendæ pecuniæ, quæ deberetur cuidam libertino clienti suo. Reliqua militia, secundiore fama fuit: & à Thermo in expugnatione Mitylenarum, ciuica donatus est.

Ciuica, sine addito substantiuo, ut subaudias corona, quomodo & aliâs sæpe loquitur.

Ciuica corona.) Quæ ex quercu factam, ciuis ciui dabat, cui salutem & uitam debebat.

Secunda eius militia, & ipsius ad urbẽ reditus.

CAP. III.

MEruit & sub Seruilio Isaurico in Cilicia, sed breui tempore. Nam Syllæ morte comperta, simul spe nouæ dissentionis, quæ per M. Lepi

dum

dum mouebatur, Romam propere rediit, & Lepidi quidem societate (quanquam magnis conditionibus inuitaretur) abstinuit, cum ingenio eius diffisus, tum occasione, quam minorem opinione offenderat.

Meruit.) Id est, Propter stipendia militauit. Hinc milites dicimus emeritos.

Accusatio Dolabellæ. CAP. IIII.

CAeterum composita seditione ciuili, Cornelium Dolabellam consularem & triumphalē uirum, repetundarum postulauit: absolutoq́; Rhodum secedere statuit: & ad declinandam inuidiam, & ut per otium ac requiem Apollonio Moloni clarißimo tunc dicendi magistro, operam daret. Huc dum hybernis iam mensibus traijcit, circa Pharmacusam insulam à prædonibus captus est: mansitq́; apud eos nō sine summa indignatione propè XL. dies cum uno medico, & cubicularijs duobus. Nam comites, seruosq́; cæteros in initio statim ad expediēdas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis deinde L. talentis, expositus in littore non distulit, quin è uestigio classe deducta, persequeretur abeuntes: ac redactos in potestatem, supplicio, quod illis sæpe minatus inter iocum fuerat, afficeret. Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum uideretur, ab Rhodo, quò pertenderat, transit in Asiam: auxilijsq́; cō-

Dimisit, pro alium alio misit.

tractis, & præfecto regis prouincia expulso, nutantes ac dubias ciuitates retinuit in fide.

Repetundarum postulauit.) Id est accusauit, de bonis in prouincia male & iniuste acquisitis.

Tribunatus militum eius, & alia per eum gesta. CAP. V.

TRibunatu militum (qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit) autores restituendæ tribunitiæ potestatis, cuius uim Sylla diminuerat, enixißimè iuuit. Lucio etiam Cinnæ uxoris fratri, & qui cum eo ciuili discordia Lepidum secuti, post necem COS. ad Sertorium confugerant: reditum in ciuitatem rogatione Plotia confecit, habuitq; & ipse super ea re concionem.

Tribunus militum.) Huius magistratus maximus est, ut miles uestibus & armis, exercitatione & militari disciplina sit expeditus. Autore Vegetio.

Quæstura eius & alia gesta. CAP. VI.

QVæstor Iuliam amitam, uxoremq; Corneliam defunctas laudauit è more pro rostris: sed in amitæ quidem laudatione, de eius ac patris sui utraque origine sic refert: Amitæ meæ Iuliæ maternum genus ab regibus ortum, paternum cum dijs immortalibus coniunctum est. Nam ab Anco Martio sunt Martij reges, quo nomine fuit mater à Venere Iulij, cuius gentis familia est nostra. Est ergo in genere & sanctitas regum, qui plurimum inter homines

mines pollent, & cerimonia deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges. In Corneliæ autem locum Pōpeiam duxit Qu. Pompeij filiam, L. Syllæ neptem: cum qua deinde diuortium fecit, adulteram opinatus à Publio Clodio: quē inter publicas cerimonias penetrasse ad eā muliēbri ueste tā cōstās fama erat, ut senatus quæstionem de pollutis sacris decreuerit.

Gemitus Cæsaris apud statuam Magni Alexandri, eiusq; somniū de matris concubitu. CA. VII.

QVæstori ulterior Hispania obuenit: ubi cùm mandato P. R. iure dicundo conuentus circumiret, Gadeisq; uenisset, animaduersa apud Herculis templum Magni Alexādri imagine, ingemuit: & quasi pertæsus ignauiam suam, quòd nihildum à se memorabile actum esset in ætate, qua iam Alexander orbem terrarum subegisset, missionem continuò efflagitauit ad captandas quamprimum maiorum rerum occasiones. In urbe etiam confusum eū somnio proximæ noctis (nam uisus erat per quietem matri stuprum intulisse) coniectores ad amplissimā spem incitauerunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes: quando mater, quam subiectā sibi uidisset, non alia esset, quàm terra, quæ omnium parens haberetur.

D Gesta per eum in urbe. CAP. VIII.

DEcedens ergo ante tēpus, colonias Latinas

de petenda ciuitate agitantes adijt: & ad audendũ aliquid concitasset, nisi COSS. conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob idipsum retinuissent: nec eò secius maiora mox in urbe molitus est.

Suspicio coniurationis eius cũ Crasso & Sylla.

CAP. IX.

Siquidem ante paucos dies quàm ædilitatem iniret, uenit in suspicionem conspirasse cum M. Crasso consulari, item Publio Sylla, & L. Antronio post designationem consulatus, ambitus condemnatis, ut principio anni senatum adorirentur, & trucidatis, quos placitum esset, dictaturam Crassus inuaderet, ipse ab eo magister equitum diceretur, constitutaq; ad arbitrium Repub. Syllæ & Antronio consulatus restitueretur. Meminerunt huius coniurationis Tanusius Geminus in historia, Marcus Bibulus in edictis, C. Curio pater in orationibus. De hac significare uidetur et Cicero in quadam ad Atticum epistola, referens Cæsarem in consulatu cõfirmasse regnum, de quo ædilis cogitarat. Tanusius adijcit Crassum pœnitẽtia uel metu diem cædi destinatum nõ obijsse, & idcirco ne Cæsarẽ quidem signũ quod ab eo dari conuenerat, dedisse. Conuenisse autem Curio ait, ut togam de humero deijceret. Idem Curio, sed et M. Actorius Naso auctores sunt cõspirasse eum etiam cũ Cn. Pisone adolescente; cui ob su-

spicio-

ſpicionem urbanæ coniurationis prouincia Hiſpania ultro extra ordinem data ſit: pactumq́; , ut ſimul foris ille, ipſe Romæ ad res nouas conſurgerent, per Lambranos & Tranſpadanos, deſtitutum utriuſque conſilium morte Piſonis.

Ambitus condemnatis.) Ambitus dicũtur rei, qui largitionibus ad honores perueniũt, quibus pœnas cõſtituit lex Calphurnia.

Dictatura.) Summus fuit Romæ magiſtratus, à quo non erat ius prouocandi.

Aedilitas eius, & geſta in ea. CAP. X.

AEdilis, præter comitium ac forum, baſilicaſq́ue, etiam capitolium ornauit porticibus ad tempus extructis: in quibus abundante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem ludosq́;, & cum collega, & ſeparatim edidit: quo factum eſt, ut communium quoque impenſarum ſolus gratiam caperet. Nec diſsimularet collega eius M. Bibulus eueniſſe ſibi, quod Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in foro conſtituta, tantũ Caſtoris uocaretur, ita ſuam, Cæſarisq́; munificẽtiam, unius Cæſaris dici. Adiecit inſuper Cæſar etiam gladiatorum munus, ſed aliquanto paucioribus, quã deſtinauerat, paribus. Nam quum multiplici undiq; familia comparata, inimicos exterruiſſet, cautum eſt de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquã habere Romę liceret. Non eſt in antiquo codice.

Aedilis.) Illorum erat procuratio sacrarum ædium, ludorum, & spectaculorum.

Comitium.) Pediano teste, erat locus in foro, ubi populus equitesq; Romani conueniebant.

Gesta per eum in urbe. CAP. XI.

COnciliato populi fauore, tentauit per partē Tribunorum, ut sibi Aegyptus prouincia plebiscito daretur, nactus extraordinarij imperij occasionem, quòd Alexandrini regem suum, sociūq; atq; amicum à senatu appellatum expulerant, resq; uulgò improbabatur: nec obtinuit, aduersante optimatum factione: quorum autoritatē, ut quibus posset modis, inuicem diminueret, trophæa C. Marij de Iugurtha, deq; Cimbris atq; Theutonis, olim à Sylla disiecta, restituit: atq; in exercenda de sicarijs quæstione, eos quoq; sicariorum numero habuit, qui proscriptione ob relata ciuium Romanorum capita, pecunias ex ærario acceperant, quanquam exceptos Cornelijs legibus.

Sicariorum.) Sic uocantur, qui sica uel alio quocūque instrumento hominem occiderunt: Iosephus scribit milites Romanos duas sicas, alteram in sinistro, alteram in dextero latere tulisse.

De eisdem gestis. CAP. XII.

SVbornauit etiam, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo præcipuo adiutore, aliquot ante annos Lucij Saturnini seditiosum Tribunatū senatus coërcuerat: ac sorte iudex in reum ductus,

tam cupidè condemnauit, ut ad populum prouocanti nihil æquè ac iudicis acerbitas profuerit.

Perduellionis.) Hoc est, læsę maiestatis crimen, homines aduersus rempub. & principem armati. Vlpiano exponente.

Pontificatus maximus Cæsaris.

CAP. XIII.

DEposita prouinciæ spe, pontificatum maximum petijt, nõ sine profusißima largitione. In qua reputans magnitudinem æris alieni, quũ manè ad comitia descenderet, prædixisse matri osculãti fertur, domum se nisi pontificem non reuersurũ: atq; ita potẽtißimos duos competitores, multumq; ætate ac dignitate antecedentes superauit, ut plura ipse in eorum tribubus suffragia, quàm uterque in omnibus tulerit.

Pontificatum Max.) Testis est Cicero in officijs Romanorum maiores omnia subiecisse Pontificibus, Id quod primus Numa Pompilius fecit, quemadmodum Liuius scribit.

Tribubus.) Solebant enim contribules contribulibus suis magis fauere, quo magis mirum est Ciceronem in competitorum tribubus tot tulisse suffragia. Erãt uero in Romana ciuitate trib⁹ trigintaquinq;.

Prætura eius, & gesta alia.

CAP. XIIII.

PRætor creatus, detecta cõiuratione Catilinæ, senatuq; uniuerso in socios facinoris ultimam statuente pœnam, solus municipatim diuidendos cu

ſtodiendosq́; publicatis bonis cenſuit. Quin & tantum metum iniecit aſperiora ſuadentibus, idētidem oſtentans quanta eos in poſterum à plebe Romana maneret inuidia, ut Decium Syllanum C O S. deſig. non piguerit ſententiam ſuam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire, uelut grauius atq; ipſe ſenſiſſet exceptam: obtinuiſſetq́;, adeò tranſductis ad ſe iam pluribus, & in his Cicerone conſulis fratre, niſi labantem ordinem cōfirmaſſet M. Catonis oratio. Ac ne ſic quidem impedire rem deſtitit, quoadusq; manus equitum Romanorum, quæ armata præſidij cauſa circumſtabat, immoderatius perſeueranti necem comminata eſt: etiam ſtrictos gladios uſq; eò intentans, ut ſedentē unà proximi deſeruerint, uix pauci complexu togáq; obiecta protexerint. Tunc planè deterritus nō modò ceßit, ſed etiā in reliquum anni tempus curia abſtinuit.

Municipatim.) Per Romani imperij municipia, de quibus apud Cæſarem & Gellium plurima. Eſt autem municipium oppidum ſuis legibus & iure uiuens, maioribus fœderibus certisq; cōditionibus iunctum.

Eius geſta in officio præturæ.

CAP. XV.

PRimo præturæ die Q. Catulum de refectione Capitolij ad diſquiſitionem populi uocauit, rogatione promulgata, qua curationem eam in alium transferebat. Verum impar optimatum conſpirationi,

tioni, quos relicto statim nouorum consulum officio, frequentes obstinatosq; ad resistendum concurrisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit.

Priuatio eius à prætura, & item restitutio.

CAP. XVI.

CAeterum Cæcilio Metello Trib. Ple. turbulentißimas leges aduersus collegarum intercesionem ferenti, autorē propugnatoremq; se pertinacißimè præstitit, donec ambo administratione Reip. decreto patrum summouerentur. Ac nihilominus permanere in magistratu, & ius dicere ausus, ut comperit paratos, qui ui ac per arma prohiberent, dimißis lictoribus, abiectaq; prætexta, domum clàm refugit, pro conditione temporum quieturus. Multitudinem quoq; biduo pòst sponte & ultro confluentem, operamq; sibi in asserenda dignitate tumultuosius pollicentem, compescuit. Quod cum præter opinionem euenisset, senatus ob eūdem cœtum festinatò coactus, gratias ei per primores uiros egit: accitumq; in curiam, & amplißimis uerbis collaudatum, in integrum restituit, inducto priore decreto.

Actio eius ob coniurationem Catilinæ.

CAP. XVII.

REcidit rursus in discrimen aliud, inter socios Catilinæ nominatus, & apud Nouium Nigrū

Quæ-

Quæstorem à Lucio Vectio indice, & in senatu à Q. Curio, cui (quòd primus consilia coniuratorum detexerat) constituta erant publicè præmia. Curius è Catilina se cognouisse dicebat. Vectius etiam chirographum eius Catilinæ datum pollicebatur. Id uerò Cæsar nullo modo tolerandum existimans, cum implorato Ciceronis testimonio, quædam se de cõiuratiõe ultro ad eũ detulisse docuisset, ne Curio præmia darentur, effecit. Vectium pignoribus captis, & direpta supellectile male mulctatum, ac pro rostris in concione penè discerptum, coniecit in carcerem. Eôdem Nouium Quæstorem, quòd compellari apud se maiorem potestatem passus esset.

Compellari.) Criminari & accusari est. Maior enim potestas erat prætura quàm quæstura.

Vlterior Hispania ei sorte data post Præturã.

CAP. XVIII.

EX Prætura ulteriorem sortitus Hispaniam, retinentes creditores interuentu sponsorum remouit: ac neq; more, neq; iure, antequàm prouinciæ ordinarentur, profectus est: Incertum, metú ne iudicij, quod priuato parabatur, an quò maturius socijs implorantibus subueniret, pacataq; prouincia, pari festinatione, non expectato successore, ad triumphum simul consulatumq; decessit. Sed cum editis iam comitijs ratio eius haberi non posset, nisi priuatus

uatus introisset urbem: & ambienti ut legibus solueretur, multi contradicerent, coactus est triumphū, ne consulatu excluderetur, dimittere.

Vlteriorem Hispaniam.) Liuius scribit Hispanias citeriorem & ulteriorem prouincias fuisse prætorias.

Pacata prouincia.) Vlteriorem enim Hispaniā ita quietam reliquit ab omnibus intestinis factionibus, ut etiam uicinos subiecerit illi ad Oceanum usq;. Feliciter cedēte expeditione aduersus Lusitanos suscepta.

Consulatus eius cum Bibulo.

CAP. XIX.

E Duobus consulatus competitoribus, Lucio Lucceio, Marcoq; Bibulo, Lucceium sibi adiunxit: pactus ut is, quoniā inferior gratia esset, pecuniaq; polleret, nummos de suo cōmuni nomine per centurias pronūciaret. Qua cognita re, optimates quos metus ceperat, nihil nō ausurum eum in summo magistratu concordi, & consentiente collega, autores Bibulo fuerunt tantundem pollicendi: ac pleriq; pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente cā largitionem è Repu. fieri. Igitur cum Bibulo cōsul creatus est. Eandem ob causam opera optimatibus data est, ut prouinciæ futuris COSS. minimi negotij, id est syluæ, callesq; de[illegible]ernerentur. Qua maximè iniuria instinctus, omnibus officijs Cn. Pompeiū assectatus est, offēnsum patribus, quòd Mithridate rege uicto, cunctantius confirmarentur acta sua: Pompeioq; M. Crassum reconciliauit, ueterem inimicum

Offensus patribus, pro inuisus.

micum ex consulatu, quem summa discordia simul gesserant: ac societatem cũ utroq; inijt, ne quid ageretur in Repub. quod displicuisset ulli è tribus.

Gesta per eum in consulatu. CAP. XX.

Inire honorem pro suscipere, imò gerere incipere

INito honore, primus omnium instituit, ut tam senatus, quàm populi diurna acta conficerentur et publicarentur. Antiquum etiam retulit morem, ut quo mense fasces non haberet, accẽsus ante eũ iret, lictores ponè sequerẽtur. Lege autem agraria promulgata, obnunciantem collegam armis foro expulit. Ac postero die in senatu conquestum, nec quoquam reperto, qui super tali consternatione referre aut censere aliquid auderet, qualia multa sæpe in leuioribus turbis decreta erant, in eam coëgit desperationem, ut quoad potestate abiret, domo abditus nihil aliud quàm per edicta obnunciaret. Vnus ex eo tempore omnia in Republica & ad arbitriũ administrauit: ut nonnulli urbanorum, quum quid per iocum testandi gratia signarent, non Cæsare et Bibulo, sed Iulio & Cæsare COSS. actũ scriberẽt, bis eundem præponentes, nomine atq; cognomine: utq; uulgò mox ferrentur hi uersus:

Morem retulit, pro instaurauit.

Nihil aliud, pro dũtaxat, more Græco, μηδὲν ἄλλο.

Non Bibulo quicquam, nuper sed Cæsare factũ est.
Nam Bibulo fieri consule nil memini.

Campũ Stellatem maioribus consecratũ, agrũq; Campanum ad subsidia Reipublicæ uectigalem reli

ctum

ctum, diuisit extra sortem, ac uiginti millibus ciuiũ, quibus terni plures'ue liberi essent. Publicanos remißionem petentes, tertia mercedum parte releuauit: ac ne in locatione nouorum uectigalium immoderatius licitarentur, propalam monuit. Cætera itẽ quæ cuiq; libuissent, dilargitus est cõtradicente nullo: ac, si conaretur quis, absterrito. M. Catonem interpellantem extrahi curia per lictorem, duciq; in carcerem ius̄it. Lucio Lucullo liberius resistenti tãtum calumniarum metum iniecit, ut ad genua ultro sibi accideret. Cicerone in iudicio quodam deplorãte temporum statum, P. Clodium inimicum eius frustra iampridem à patribus ad plebem transire nitẽtem, eodem die horáq; nona traduxit. Postremò in uniuersos diuersæ factionis inductum præmijs, ut se de inferenda Pompeio nece solicitatum à quibusdam profiteretur, productusq; pro rostris autores ex compacto nominaret, sed uno atque altero frustra, nec sine suspicione fraudis nominatis, desperans tam præcipitis consilij euentum, intercepisse ueneno indicem creditur.

Libuissent ut, Non te hęc pudẽt? Dilargiri, pro diuersis dare.

Traducere, nõ pro diuulgare, sed in diuersam partem ducere.

Fasces non haberet.) Alternis mensibus apud Romanos consuli consul tradebat fasces, Hoc est, lictores, qui cum fascibus uirgarum ad secures alligatis consulem præcedebant. Erant autem uirgæ ex betula arbore. Teste Plinio.

Lege agraria.) Est lex de agris publicis in priuatos diuidendis uiritim, Quę à popularibus regnumq; affectan

affectantibus solebat ferri. Contra Rempub. Maior enim plebis pars quærit contra publica commoda, priuata.

Calpurniam ducit uxorem, & Iuliam suam Pompeio tradit. CAP. XXI.

SVb idem tempus Calpurniam L. Pisonis filiam, successuri sibi in cōsulatu, duxit uxorē, suamq; Iuliā Cn. Pompeio collocauit, repudiato priore sponso Seruilio Cepione, cuius uel præcipua opera paulò antè Bibulum impugnauerat. Ac post nouam affinitatem, Pompeium primum rogare sententiam cœpit, quum Crassum soleret, essetq; consuetudo, ut quem ordinem interrogandi sententias COS. Calend. Ianuarijs instituisset, eum toto anno conseruaret.

De imperio Galliarum, ei concesso post consulatum. CAP. XXII.

SOcero igitur generoq; suffragantibus, ex omni prouinciarum copia Gallias potißimum elegit, cuius emolumento & opportunitate idonea sit materia triumphorū: & initio quidem Galliam cisalpinā, Illyrico adiecto, lege Vatinia accepit: mox per senatum Comatam quoq;: ueritis patribus, ne si ipsi negassent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus non temperauit, quin paucos post dies frequenti curia iactaret, inuitis & gementibus aduersarijs adeptum se quæ concupisset: proinde ex eo in-

sultatu

sultaturum omnium capitibus: ac negante quodam per contumeliam, facilè hoc ulli fœminæ fore, responderit, quasi alludens, in Assyria quoq; regnasse Semiramim, magnamq; Asiæ partem Amazonas tenuisse quondam. VIli fœminæ, pro cuiuis fœminæ.

Galliam Cisalpinã.) Quæ etiam togata est nominata. Transalpina autem Romanis est uocata Comata, quæ tripartito diuiditur, nimirum in Aquitaniam, Celticam, & Belgicam.

VIli fœminæ.) Id est, cuilibet fœminę. Notauit autem eius adolescẽtiam impudicitiæ nomine suspectã.

Accusatio gestorum consulatus eius.

CAP. XXIII.

Functus consulatu, C. Memmio, Lucioq; Domitio Prætoribus, de superioris anni actis referentibus, cognitionem senatui detulit: nec illo suscipiẽte, triduoq; per irritas altercationes absumpto, in prouinciam abijt: & statim Quæstor eius in præiudiciũ aliquot criminibus arreptus est. Mox & ipse à L. Antistio Tribuno plebis postulatus, appellato demum collegio, obtinuit (quum Reipublicæ causa abesset) reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteri temporis, in magno negocio habuit, obligare semper annuos magistratus, et è competitoribus nõ alios adiuuare, aut ad honorem pati peruenire, quàm qui sibi pepegißent propugnaturos absentiã suam, cuius pacti non dubitauit à quibusdam iusiu-

randum, atq; etiam syngrapham exigere.

De Domitio minante Cæsari: & gestis per eum in Gallia. CAP. XXIIII.

SEd quum L. Domitius consulatus candidatus palàm minaretur COS. se effecturum, quod Prætor nequisset, adempturumq́; ei exercitus, Crassum, Pompeiumq́; in urbem prouinciæ suæ Lucam extractos, compulit, ut detrudendi Domitij causa consulatum alterum peterent: perfecitq́; utrũque, et ut in quinquẽnium sibi imperium prorogaretur. Qua fiducia ad legiones, quas à Republica acceperat, alias publico, alias priuato sumptu addidit: unã etiam ex transalpinis conscriptam, uocabulo quoq; Gallico (Alauda enim appellabatur) quam disciplina cultuq́; Romano institutam & ornatam, posteà uniuersam ciuitate donauit. Nec deinde ulla belli occasione, ne iniusti quidem ac periculosi abstinuit, tam fœderatis quàm infestis, ac feris gentibus ultro lacessitis, adeò ut senatus quondam legatos ad explorandum statum Galliarum mittendos decreuerit, ac nonnulli dedendum eum hostibus censuerint. Sed prospere decedentibus rebus, & sæpius & plurium q̃ quisquã unquã dierũ supplicationes impetrauit.

Decedentibus rebus, pro exeuntibus siue euenientibus.

Dierum supplicationes.) Decreuerũt Romani supplicationes nomine imperatorum qui feliciter & præclare res bellicas gerebant. Sic cum Cæsar in Galliis & Germania maximas res miro successu conficit mirabili celeritate, illi supplicatio est decreta quindecim dierum

dierum. Quod antea contigerat nulli. Sicut ipse Cæsar gloriatur in commentarijs belli Gallici.

Alia gesta per eum in Gallia. CAP. XXV.

GEßit autē IX. annis (quibus in imperio fuit) hæc ferè: Omnem Galliam, quæ à saltu Pyrenæo Alpibusq́;, & monte Gebēna, fluminibus Rheno & Rhodano continetur, patetq́; circuitu ad bis & tricies centum millia paßuum, præter socias ac bene meritas ciuitates, in prouinciæ formam redegit, eiq́; in singulos annos stipendij nomen imposuit. Germanos qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus & Britānos ignotos antea, superatisq́; pecunias & obsides imperauit. Per tot successus, ter nec amplius, aduersum casum expertus, in Britannia classe ui tempestatis propè absumpta, & in Gallia ad Gergouiam legione fusa, & in Germanorum finibus Titurio & Arunculeio legatis per insidias cæsis.

Mors matris, filiæ, & neptis eius, & alia gesta per eum. CAP. XXVI.

EOdem temporis spacio, matrem primò, deinde filiam, nec multo post neptem amisit. Interimq́; consternata P. Clodij cæde Republica, quum senatus unum COS. nominatimq́; Cn. Pompeium fieri cē suisset, egit cum tribunis plebis collegā se Pompeio

pe destinantibus, id potius ad populum ferrent, ut absenti sibi, & quãdocunq; imperij tempus expleri cœpisset, petitio secundi consulatus daretur: ne ea causa maturius, & imperfecto adhuc bello decederet. Quod ut adeptus est, altiora iam meditans, & spei plenus, nullum largitionis aut officiorum in quenquam genus publice priuatimq́; omisit. Forum de manubijs inchoauit: cuius area super H S. millies constitit. Munus populo epulumq́; pronunciauit in filiæ memoriam, quod ante eum nemo fecit. Quorum ut quàmmaxima expectatio esset, ea quæ ad epulum pertinerent, quamuis macellarijs oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarent, ui rapiendos reseruandosq́; mãdabat. Tirones neq; in ludo, neq; per Lanistas, sed in domibus per equites Romanos, ac etiam per senatores armorum peritos, erudiebat, precibus enitens (quod epistolis eius ostenditur) ut disciplinam singulorum susciperẽt, ipsiq́; dictata exercentibus darent. Legionibus stipendiũ in perpetuum duplicauit. Frumentum, quoties copia esset, etiam sine modo mensuraq́; præbuit, ac singula interdum mancipia & prædia uiritim dedit.

Forum de manubijs.) Hoc est, de spolijs prædaq́; hostili nempe Gallorum. Manubiæ enim prædatitia pecunia dicitur ab Aulo Gellio.

Epulũ.) Publicitus exhibitũ populo magnificũ conuiuiũ sic uocabatur. Solebat autẽ propter has ferè causas dari

sas dari, in triũpho, in exequȳs, in ludis publicis. &c.

Affinitas eius cum Pompeio reuocata, & alia gesta. CAP. XXVII.

AD retinendam autem Pompeij necessitudinẽ ac uoluntatem, Octauiam sororis suæ neptẽ quæ C. Marcello nupta erat, conditione ei detulit: sibiq; filiam eius in matrimonium petijt, Fausto Sylle destinatam. Omnibus uero circa eum, atq; etiam parte magna senatus, gratuito aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoq; ordinum genere, uel inuitatos, uel sponte ad se commeantes uberrimo congiario prosequebatur: libertos insuper seruulosq; cuiusq;, prout domino patronoue gratus quis esset. Tum reorum aut obæratorum, aut prodigæ iuuentutis subsidium unicum ac promptissimum erat: nisi quos grauior criminum, uel inopiæ luxuriæue uis urgeret, quàm ut subueniri posset à se. His plane palàm bello ciuili opus esse dicebat.

Congiario.) Imperatoris munus est. Sic uocatũ à cõgio mẽsure genere. Huius cõgiarȳ uaria erat summa. Traianus enim tribus locupletauit cõgiario suo. Vt in Pli. Panegyrico est. Tiberius cõgiariũ trecentorũ numorũ dedit uiritim. Caligula trecẽta sestertia dedit, idq; bis. Neronis cõgiariũ fuit quadragentorũ numorum. Aliorum imperatorum aliud fuit congiarium.

Obæratorum.) Sunt milites aut alȳ qui ære accepto obligati sunt, & debitores ad seruiendum.

Amicitia regum et prouinciarum allata per eum: cum decreto senatus contra eum facto.

CAP. XXVIII.

NEc minore studio reges atq; prouincias per terrarum orbem alliciebat, alijs captiuorũ milia dono offerens, alijs citra Senat. Pop.q; autoritatem quò uellent, & quoties uellent, auxilia submittens, superq; Italiæ Galliarumq; & Hispaniarum, Asiæ quoq; & Græciæ potentißimas urbes præcipuis operibus exornans: donec attonitis iam omnibus, & quorsum illa tenderent reputantibus, M. Claudius Marcellus COS. edicto præfatus de summa se Repu. acturum, retulit ad senatum, ut ei succederetur ante tempus: quoniam bello cõfecto pax esset, ac dimitti deberet uictor exercitus, & ne absentis ratio comitijs haberetur, quando nec plebiscito Pompeius postea abrogasset. Acciderat autem, ut is legem de iure magistratuum ferens, eo capite quo à petitione honorum absentes submouebat, ne Cæsarem quidem exciperet per obliuionẽ: ac mox lege iam in æs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus prouincias Cæsari & priuilegium eripere, retulit etiam ut colonis, quos rogatione Vatinia Nouumcomum deduxisset, ciuitas adimeretur, quòd per ambitionem & ultra præscriptum data esset.

Superq;, pro prçter. Nam legim⁹ in uetustissimo codice.

Prouisio Cæsaris contra decretum senatus.

CAP. XXIX.

Com-

Commotus his Cæſar, ac iudicans (quod ſæpe ex eo auditũ ferunt) difficilius ſe principem ciuitatis à primo ordine in ſecundũ, q̃ ex ſecũdo in nouißimum detrudi, ſumma ope reſtitit, partim per interceſſores tribunos, partim per Seruiũ Sulpitiũ alterum conſulem. Inſequenti quoq; anno, C. Marcello, qui fratri patrueli ſuo Marco in cõſulatu ſucceſſerat, eadem tentante, collegam eius Aemiliũ Paulum, Caiumq; Curionem uiolentißimum tribunorũ ingẽti mercede defenſores parauit. Sed cum obſtinatius omnia agi uideret, & deſignatos etiã C O S S. è parte diuerſa, ſenatum literis deprecatus eſt, ne ſibi beneficium populi adimeretur: aut ut cæteri quoq; imperatores ab exercitibus diſcederent, confiſus (ut putãt) facilius ſe ſimul ad quæ libuiſſet ueteranos conuocaturum, quàm Pompeium nouos milites. Cum aduerſarijs autem pepigit, ut dimißis octo legionibus tranſalpinaq; Gallia, duæ ſibi legiones, & ciſalpina prouincia, uel etiam una legio cũ Illyrico concederetur, quoad C O S. fieret.

Cauſæ ciuiliũ bellorũ Cæſaris. CAP. XXX.

Verum neq; ſenatu interueniente, & aduerſarijs negantibus ullam ſe de Repub. facturos pactionem, tranſijt in citeriorem Galliam: conuentibusq; peractis Rauennæ ſubſtitit, bello uindicaturus, ſi quid de Tribunis plebis intercedẽtibus pro

se, grauius à senatu constitutum esset. Et prætextū quidem illi ciuilium armorum hoc fuit. Causas autē alias fuisse opinantur. Cn. Pompeius ita dictitabat, quòd neq; opera consummare quæ instituerat, neq; populi expectationem, quā de aduentu suo fecerat, priuatis opibus explere posset, turbare omnia ac permiscere uoluisse. Alij timuisse dicunt, ne eorum quæ primo consulatu aduersus auspicia, legesq; & intercessiones gessisset, rationem reddere cogeretur: quum M. Cato identidem, nec sine iureiurando denunciaret, delaturum se nomen eius, simul ac primum exercitum dimisisset: quumq; uulgò fore prædicarēt, ut si priuatus redisset, Milonis exemplo circumpositis armatis causam apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie cæsos profligatosq; aduersarios prospicientē, hæc eum ad uerbum dixisse referens: Hæc uoluerunt: tantis rebus gestis, C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petijssem. Quidam putant captum imperij cōsuetudine, + pensitatisq; suis & inimicorum uiribus, usum occasione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupisset. Quod existimasse uidebatur & Cicero, scribens de officijs tertio libro, semper Cæsarem in ore habuisse eos in Phœnissis,

4 Alias, pē satis.

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρὴ, τυραννίδος πέρι

κάλλ

κάλλιστον ἀδικεῖν τ᾽ ἄλλα δ᾽ εὐσεβεῖν χρεών.

Euripidis uersus, quos sic ipse conuertit,

Nam si uiolandum est ius, imperij gratia
Violandum est: alijs rebus pietatem colas.

Tribunis plebis intercedentibus.) Qui postea coacti sunt ex urbe ad Cæsarem proficisci propter senatus decreta. Sicut est in commentarijs Cæsaris scriptum.

ἀδικεῖν.) De illa dictione uide Budęum in commentarijs suis.

Progressus eius à Rauenna in Rubiconem.

CAP. XXXI.

Qvum ergo sublatam Tribunorum intercessionem, ipsosq; urbe cessisse nuntiatum est, præmissis confestim clàm cohortibus, ne qua suspicio moueretur, & spectaculo publico per dissimulationem interfuit, & formam, qua ludum gladiatoriũ erat ædificaturus, considerauit, & ex consuetudine conuiuio se frequenti dedit. Dein post solis occasum, mulis è proximo pistrino ad uehiculum iunctis occultissimum iter modico comitatu ingressus est: & quum luminibus extinctis decessisset uia, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per angustissimos tramites pedibus euasit: consecutusq; cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouinciæ eius finis erat, paulum constitit, ac reputans quantũ moliretur, conuersus ad proximos, Etiam nũc (inquit)

regredi possumus: quòd si ponticulum transierimus, omnia armis agenda erunt.

Ostentum factum apud Rubiconem Cæsari dubitanti. CAP. XXXII.

CVnctanti ostentum tale factum est: Quidam eximia magnitudine & forma, in proximo sedens repentè apparuit arundine canẽs: ad quem audiẽdum, quum præter pastores, plurimi etiam ex stationibus milites concurrissent, interq; eos & æneatores, rapta ab uno tuba prosiluit ad flumen: et ingenti spiritu clasßicum exorsus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæsar, Eatur (inquit) quò deorũ ostenta, & inimicorũ iniquitas uocat: Iacta est alea, inquit.

Ab uno, ꝑ à quodam

Suspicor legẽdum, iacta esto alea. Sic enim citatur à Plutarcho ϖᾶς ἐῤῥίϛω κύβος.

Ostentum.) Quod quidpiam mirabile futurũ esse ostendat. Pro monstro, & portento, & prodigio accipitur. Confunduntur enim illa, ut discriminis parum aut nihil sit.

Transitus Rubiconis, & eius concio. CAP. XXXIII.

ATque ita traiecto exercitu, adhibitis Tribu. Pleb. qui pulsi superuenerant, pro concione fidem militum flens, ac ueste à pectore discissa, inuocauit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, quod accidit opinione falsa. Nam cum in alloquendo exhortandoq; sæpius digitum læuæ manus ostentans, adfirmaret se ad satisfaciendum

omnibus

omnibus, per quos dignitatẽ suam defensurus esset, anulum quoq; æquo animo detracturum sibi, extrema concio, cui facilius erat uidere concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod uisu suspicabatur, promissumq́; ius anulorum cũ milibus CCCC. fama distulit.

Aduentus eius in urbem, & alia gesta.

CAP. XXXIIII.

ORdo & summa rerum, quas deinceps gessit sic se habent: Picenum, Vmbriam, Etruriam occupauit: & L. Domitio qui per tumultum successor ei nominatus, Corfinium præsidio tenebat, in deditionem redacto atq; dimisso, secundum superum mare Brundusiũ tetendit, quò COSS. Pompeiusq́; confugerãt, quàmprimũ trãsfretaturi: hos frustra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam iter conuertit. Appellatisq́; de Repub. patribus, ualidissimas Pompeij copias, quæ sub tribus legatis M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erãt, inuasit, professus antè inter suos, ire se ad exercitum sine duce, & inde reuersurum ad ducem sine exercitu. Et quanquàm obsidione Massiliæ, quæ sibi in itinere portas clauserat, summaq́; frumentariæ rei penuria retardante, breui tamen omnia subegit.

Victoria eius contra Pompeium, Ptolemæum,

& quosdam alios. CAP. XXXV.

HInc urbe repetita, in Macedoniam trāsgressus, Pompeium per quatuor penè mēseis maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico prælio fudit: & fugientem Alexandriam persecutus, ut occisum deprehendit, cum Ptolemæo rege, à quo sibi quoq; insidias tendi uidebat, bellum sanè difficilimum gessit: neq; loco, neque tempore æquo, sed hyeme anni, & intra mœnia copiosissimi ac solertissimi hostis, inops ipse rerum omnium, atq; imparatus. Regnum Aegypti uictor, Cleopatræ fratriq; eius minori permisit: ueritus prouinciam facere, ne quandoq; uiolentiorem præsidem nacta, nouarū rerum materia esset. Ab Alexādria in Syriam, & inde Pontum transijt, urgentibus de Pharnace nuntijs: quem Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, iamq; multiplici successu præferocem intra quintum (quàm adfuerat) diem, quatuor, quibus in cōspectum uenit, horis, una profligauit acie, crebrò commemorans Pompeij felicitatem, cui præcipua militiæ laus de tam imbelli genere hostium contigisset. Dehinc Scipionem ac Iubam reliquias partium in Africa refouenteis deuicit, Pompeij liberos in Hispania.

Eius & legatorum suorum clades.
CAP. XXXVI.

Omnia

OMnibus ciuilibus bellis nullam cladem, nisi per legatos suos passus est: quorum C. Curio in Africa perijt, C. Antonius in Illyrico in aduersariorum deuenit potestatem: P. Dolabella classem in eodẽ Illyrico, Cn. Domitius Caluinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse prosperrime semper, ac ne ancipiti quidem unquam fortuna, prӕterquã bis dimicauit. Semel ad Dyrrhachium, ubi pulsus, nõ instante Pompeio, negauit eum uincere scire. Iterũ in Hispania ultimo prӕlio, cum desperatis rebus etiã de consciscenda nece cogitauit.

Triumphi Cӕsaris.

CAP. XXXVII.

COnfectis bellis, quinquies triumphauit, post deuictum Scipionem quater eodem mẽse, sed interiectis diebus, & rursus semel post superatos Pompeij liberos. Primum & excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africanum, nouissimum Hispaniensem, diuerso quenque apparatu & instrumento. Gallici triumphi die uelabrũ prӕteruehens, penè curru excussus est, axe defracto. Ascenditq; Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atq; sinistra † lychnuchos gestantibus. Pontico triumpho inter pompӕ fercula triũ uerborũ prӕtulit titulum, Veni, Vidi, Vici, non acta

4 Lychnuchos legendum ex uetustissimo

belli

codice, suntq; hi, qui portãt lucernas, qui quidẽ ab elephãtis gestabãtur.

belli significantem, sicut cæteris, sed celeriter confecti notam.

Velabrũ.) Romæ uicus est hoc nomine, in quo præstantissimi casei fiebant, quos Velabrenses uocabant.

Axæ.) Axis multa significat. Sunt duo axes qui & cardines dicuntur, Græcis πόλοι dicuntur. Dicitur etiã axis, ut in hoc loco, lignum teres circa quod rota uertitur. Sic uocatur Germanice & Græce ἄξων.

Lychnuchos.) Id est, portantes lucernas, qui ferebantur ab elephantis.

De præmijs ueteranis, & liberalitate populo per eum exhibitis. CAP. XXXVIII.

+ Tricenos, pro singulis cẽtum. aliâs, trecentos. Quingenos, pro singulis quingentos. + Aliâs, ad

VEteranis legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina H S. *(quæ initio ciuilis tumultus numerauerat) in equites uicena quaterna millia nummûm dedit. Aßignauit & agros, sed non continuos, ne quis possessorum expelleretur. Populo præter frumenti denos modios, ac totidem olei libras,* + *tricenos quoq; nũmos quos pollicitus olim erat, uiritim diuisit: & hoc amplius, centenos pro mora. Annuam etiam habitationem* Romæ *usq; ad bina millia nummûm, in* Italia *non ultra quingenos sestertios remisit. Adiecit epulũ* + *ac uiscerationẽ, & post Hispaniensem uictoriam duo prandia. Nam quũ prius parcè, neq; pro liberalitate sua præbitũ iudicaret, quinto pòst die aliud largißimũ præbuit.*

Visceratìonem.) Visceratio est crudæ carnis in populum distributio, quæ olim Romæ solebat à principibus urbis fieri. De qua habes apud Liuium lib. 8. Vnde uiscerari est carnẽ populo distribuere uisceratim.

Varia

Varia ſpectacula per eum edita.

CAP. XXXIX.

EDidit ſpectacula uarij generis: munus gladiatorum: ludos etiam regionatim urbe tota, & quidem per omnium linguarum hiſtriones. Item Circenſes, athletas, naumachiam. Munere in foro depugnauit Furius Leptinus ſtirpe prætoria, & A. Calpenus Senator quondam, actorq́; cauſarum: Pyrrhicam ſaltauerunt Aſiæ Bithyniæq́; principum liberi. Ludis † Decimus Laberius eques Romanus mimũ ſuum egit: donatusq́; eſt quingentis ſeſtertijs, et anulo aureo. Seſſum in XIIII. ſcena per ſoliũ orcheſtrã tranſijt. Circenſibus, ſpacio Circi ab utraque parte producto & in gyrum euripo addito, quadrigas, bigasq́;, & equos deſultorios agitauerũt nobiliſsimi iuuenes. Troiam luſit turma duplex, maiorum minorumq́; puerorũ. Venationes editæ per dies quinq́;, ac nouiſsimè pugna diuiſa in duas acies quingenis peditibus, elephãtis uicenis, tricenis equitibus hinc & inde commiſsis. Nam quò laxius dimicaretur, ſublatæ metæ, inq́; earum locum bina caſtra ex aduerſo conſtituta erant. Athletæ, ſtadio ad tempus extructo, in regione Martij campi certauerunt per triduum. Nauali prælio in morem cochleæ defoſſo lacu, biremes, ac triremes, quadriremesq́; Tyriæ & Aegyptiæ claſſes, magno pugnatorum nume-

† Aliâs, Decius.

numero conflixerunt. Ad quæ omnia spectacula tãtum undiq; confluxit hominum, ut pleriq; aduenæ aut inter uicos, aut inter uias tabernaculis positis manerent: ac sæpe præ turba elisi exanimatiq; sint plurimi, & in his duo senatores.

Naumachiam.) Naualem pugnam, hinc dicuntur νάυμαχοι, qui hoc genus prælium committunt.

Pyrrhicam saltauerunt.) πυῤῥίχη, est genus saltationis Græcę, quã Pyrrhus in Creta instituit primus, propter exercendos iuuenes ad militarem disciplinã, facit enim hic motus corporis ad uitanda uulnera & infligẽda. Strabo est testis, & Plato 7. li de legibus.

Orchestram.) ὀρχήστρα est, locus est in theatro, in quo magistratus & nobiliores solebant sedere. Vide Victruuium lib. 5. à saltando sic dicitur, nam ὀρχέομαι est salto.

Ordinatio anni, & fastorũ dierum per eũ facta.

CAP. XL.

Conuersus hinc ad ordinãdum Reip. statum, fastos correxit, iampridem uitio Pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, ut neque meßium feriæ æstate, neq; uindemiarum autumno competerent. Annumq; ad cursum solis accommodauit, ut trecentorum sexagintaquinq; dierũ esset: & intercalario mẽse sublato, unus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quò autem magis in posterum è Calendis Ianuarijs nobis temporum ratio congrueret, inter Nouembrem ac Decembrem mensem, interiecit duos alios: fuitq; is annus, quo hæc consti-

constituebantur, XV. mensium, cum intercalario, qui ex consuetudine in eum annum inciderat.

Fastos.) Sunt dies, quibus sine piaculo licebat loquĩ prætori tria hæc uerba, do, dico, addico. Hinc libri fastorum sunt de festiuitatum causis.

Senatus ac officiorum supplementum & ordinatio. CAP. XLI.

SEnatum suppleuit, Patritios allegit: Prætorũ, Aedilium, Quæstorum, minorum etiam magistratuum numerum ampliauit: nudatos opere censorio, aut sententia iudicum de ambitu condemnatos restituit. Comitia cum populo partitus est, ut exceptis cõsulatus cõpetitoribus, de cætero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus uellet, pronunciarentur: pro parte altera, quos ipse dedisset. Et edebat per libellos * circũ tribus missos scriptura breui: Cæsar Dictator illi tribui. Commendo uobis illum, & illũ, ut uestro suffragio suã dignitatem teneãt. Admisit ad honores & proscriptorum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis, ac senatorij. Tribunos ærarios, quod erat tertiũ, sustulit. Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed uicatim per dominos insularũ egit, atq; ex uiginti trecẽtisq; milibus accipientium frumẽtũ è publico, ad centũ quinquaginta retraxit. Ac ne q noui cœtus recẽsiõis causa moueri quãdoq; possent, instituit, quotãnis in demortuorum locũ ex

Opere censorio, pro functione censuræ.

* Alias, cuique tribui

D his

Recẽsiti à recẽsso. Subsortitio prosuf fectio.

his q̃ recẽsiti nõ essent, subsortitio à Prætore fieret.

Sanctiones per eum editæ. CAP. XLII.

OCtoginta autẽ ciuiũ millibus in trãsmarinas colonias distributis, ut exhaustæ quoq; urbis frequẽtia suppeteret, sanxit, ne quis ciuis maior annis uiginti, minor'ue decẽ, qui sacramẽto nõ teneretur, plus triennio cõtinuo Italia abesset: neu quis Senatoris filius, nisi contubernalis aut comes magistratus peregre proficisceretur: ne'ue hi qui pecuariã facerent, minus tertia parte puberũ ingenuorũ inter pastores haberent. Omnesq; medicinã Romæ professos, et liberaliũ artium doctores, quò libẽtius & ipsi urbẽ incolerent, & cæteri appeterẽt, ciuitate donauit. De pecunijs mutuis, disiecta nouarũ tabularũ expectatione (quæ crebro mouebatur) decreuit tãdẽ, ut debitores creditoribus satisfacerẽt, per æstimationẽ possessionũ, quãti quasq; ante ciuile bellum cõparassent, deducta summa æris alieni, si quid usuræ nomine numeratũ, aut perscriptũ fuisset: qua conditione quarta pars ferè crediti deperibat. Cuncta collegia præter antiquitus constituta detraxit. Pœnas facinorũ auxit: et quũ locupletes eò facilius scelere se obligarẽt, quòd integris patrimonijs exulabant, parricidas (ut Cicero scribit) bonis omnibus, reliquos dimidia parte mulctauit.

Parricidas.) Dicũt non solum qui patrem occidit, sed parem, nimirum hominem suum proximum. Id

quod

quod uox ipsa indicat, et notauit hoc Priscianus.

Labor eius in iure dicendo, & leges per eum editæ. CAP. XLIII.

IVs laboriosißimè ac seuerißimè dixit. Repetundarum conuictos etiam ordine senatorio mouit. Diremit nuptias Prætorij uiri, qui digressam à marito post biduum statim duxerat, quamuis sine probri suspicione. Peregrinarũ merciũ portoria instituit. Lecticarum usum, item conchyliatæ uestis, & margaritarum, nisi certis personis et ætatibus, per quę certos dies, ademit. Legem præcipuè sumptuariã exercuit, dispositis circa macellũ custodibus, qui obsonia contra uetitũ retinerẽt, deportarentq; ad se, submißis nonnunquam lictoribus atq; militibus, qui siqua custodes fefellissent, iam apposita è triclinio auferrent.

Digressa dicitur, quę diuortium cum marito fecit.

Repetundarũ.) Cum repetuntur quæ ablata sunt, repetundarũ rerũ agitur aut de repetundis. Proprie autem dicitur de pecunia furata in magistratu de officioue publico.

Conchyliatæ.) Κογχύλη, est species piscis ex genere concharum. Teste Plin. lib. 9. in mari Assyrico & Medico. Muricem etiam uocant & sarram. ex huius concha succus colligitur ad uestes tingendas.

Festinatio eius in ornanda urbe, & imperio ampliando. CAP. XLIIII.

NAm de ornanda instruendaq; urbe, item de tuendo ampliandoq; imperio plura ac maiora in dies destinabat. In primis Martis templum,

Destinabat absolute pro proposuit

quantū nusq̄ esset extruere, repleto & cōplanato lacu, in quo naumachiæ spectaculū ediderat, theatrū'q; summæ magnitudinis Tarpeio monti accubās. Ius ciuile ad certū modū redigere, atq; ex immensa diffusáq; legū copia, optima quæq; et necessaria in paucißimos cōferre libros. Bibliothecas Græcas & Latinas, quas maximas posset, publicare, data M. Varroni cura comparandarū ac dirigendarū. Siccare Pontinas paludes: emittere Fucinū lacū: uiā munire, à mari supero per Apennini dorsum ad Tiberim usque perfodere Isthmū: Dacos, qui se in Pontum et Thraciā effuderant, coërcere: mox Parthis inferre bellū per Armeniā minorē, nec nisi antè expertos aggredi prælio. Talia agentē atq; meditantē mors præuenit: de qua prius quàm dicam, ea quæ ad formam & habitum, & cultum & mores, nec minus quæ ad ciuilia & bellica eius studia pertineant, non alienum erit summatim exponere.

Quas maximas pro quàm maximas, siue, quantas maximas

Statura & cultus corporis eius. CAP. XLV.

FVisse traditur excelsa statura, colore candido, teretibus mēbris, ore paulò pleniore, nigris uegetis'q; oculis, ualetudine prospera: nisi quòd tempore extremo repētè animo linqui, atq; etiā per somniū exterreri solebat. Comitiali quoque morbo bis inter res gerendas correptus est. Circa corporis curā morosior, ut nō solū tonderetur diligēter ac raderetur

deretur, sed uelleretur etiã: ut quidam exprobrauerũt. Caluitij uerò deformitatẽ iniquißimè ferre, obtrectatorũ sæpe iocis obnoxiã expertus: ideoq; & deficientem capillum reuocare à uertice assueuerat: & ex omnibus decretis sibi à senatu populoq; honoribus, non aliud aut recepit aut usurpauit libẽtius, quàm ius laureæ coronæ perpetuò gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt. Vsum enim lato clauo ad manus fimbriato, nec ut unquam aliter quàm super eum cingeretur, & quidẽ fluxiore cinctura: unde emanasse Syllæ dictũ constat, optimates sæpius admonẽtis, ut male præcinctũ puerũ cauerent.

Comitiali.) Est morbus sacer uulgo uocatus, subitò homo concidit, & ædit ore spumam.

Habitatio eius, & statuta uillarum eius.

CAP. XLVI.

HAbitauit primò in Suburra modicis ædibus: post autem Pontificatum maximum, in sacra uia domo publica. Munditiarum lautitiarumq; studiosißimum multi prodiderunt. Villam in Nemorensi à fundamentis inchoatam, magnoq; sumptu absolutam, quia non tota ad animum ei responderat, totam diruisse, quanquàm tenuem adhuc & obæratum: in expeditionibus tessellata & sectilia pauimenta circumtulisse.

Cupiditas eius circa gemmas, margaritas, &

signa operis antiqui. CAP. XLVII.

BRitanniam petisse spe margaritarum, quarũ amplitudinem conferentem, interdum sua manu exegisse pondus. Gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosißime comparasse: seruitia recentiora politioraq; immenso precio, & cuius ipsum etiam puderet, sic ut rationibus uetaret inferri.

Compara re, pro emere.

Toreumata.) τόρευμα est opus cælatum & bene expolitum. τορεύω enim significat sculpo.

De conuiuijs, & domestica disciplina suorum. CAP. XLVIII.

COnuiuatum aßidue per prouincias duobus triclinijs: uno quo sagati palliati'ue, altero togati cum illustrioribus prouinciarum discumberent. Domesticam disciplinam in paruis ac maioribus rebus diligenter adeò, seuereq; rexit, ut pistorem, alium quàm sibi panem, conuiuis subijcientem, compedibus uinxerit: libertũ gratißimum ob adulteratã equitis Romani uxorem (quamuis nullo querente) capitali pœna affecerit.

Adulterata, pro adulterio stuprata.

Pudicitia eius prostrata apud Nicomedem regẽ. CAP. XLIX.

PVdicitiæ eius famam, nihil quidem præter Nicomedis contubernium læsit, graui tamen & perenni opprobrio, & ad omnium conuitia exposito.

49. Omitto Calui Licinij notiſsimos uerſus.

Bithynia, quicquid & prædicator Cæſaris
Vnquam habuit.

Prætereo actiones Dolabellæ, & Curionis patris: in quibus eum Dolabella pellicem reginæ, ſpondam interiorem regiæ lecticæ, ac Curio ſtabulum Nicomedis, & Bithynicum fornicem dicunt. Miſſa etiam facio edicta Bibuli, quibus proſcripſit collegã ſuũ, Bithynicam reginam, eiq; regem antea fuiſſe cordi, nunc eſſe regnum. Quo tempore, ut M. Brutus refert, Octauius etiam quidam, ualetudine mentis liberius dicax, conuentu maximo quum Pompeium regem appellaſſet, ipſum reginam ſalutauit. Sed C. Memmius etiam ad cyathum & uinum Nicomedi ſtetiſſe obiecit cum reliquis exoletis pleno conuiuio accubantibus nonnullis urbicis negotiatoribus, quorum refert nomina. Cicero uerò non contentus in quibuſdã epiſtolis ſcripſiſſe, à ſatellitibus eum in cubiculum regium eductum, in aureo lecto, ueſte purpurea decubuiſſe, floremq; ætatis à Venere orti, in Bithynia contaminatum: quodam etiã in ſenatu defendenti enixè cauſam filiæ Nicomedis, beneficiaq; regis in ſe commemoranti, remoue (inquit) iſthæc oro: quando notum eſt, & quid ille tibi, & quid illi tu dederis. Gallico deniq; triumpho milites eius inter cætera carmina, qualia currum proſequentes,

iculariter canunt: etiam uulgatißimum illud pronunciauerunt,

Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.
Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

Luxuria & libido eiusdem.

CAP. L.

PRonum & sumptuosum in libidines fuisse constãs opinio est, plurimasq; & illustres fœminas corrupisse, in quibus Posthumiã Seruij Sulpitij, Loliã Auli Gabinij, Tertullam M. Craßi, etiam Cn. Pompeij Mutiã: Nam certè Põpeio, & à Curionibus patre & filio, & à multis exprobratũ est, quòd cuius causa post tres liberos exegisset uxorem, & quem gemens Aegysthum appellare consuesset, eius postea filiam potentiæ cupiditate in matrimonium recepisset: sed ante alias dilexit M. Bruti matrẽ Seruiliam: cui & proximo suo consulatu sexagies H S. margaritam mercatus est: & bello ciuili super alias donationes, amplißima prædia ex auctionibus hastæ + minimò addixit. Quum quidem plerisq; uilitatem mirantibus, facetißimè Cicero, quo melius (inquit) emptum sciatis, Tertia deducta est: existimabatur enim Seruilia, etiam filiam suam Tertiam Cæsari conciliare.

* Beroal. nummo legendum putat.

Aegysthum.) Qui fuit adulterio uxoris Agamemnonis

monis nobilitatus De quo Ouidius: Quæritis Aegysthus quare sit factus adulter: In prõptu causa est, desidiosus erat.

Luxuria eius in prouinciales matronas.

CAP. LI.

Ne prouincialibus quidem matrimonijs abstinuisse, uel hoc disticho apparet iactato æquè à militibus per Gallicum triumphum:
Vrbani seruate uxores, mœchũ caluũ adducimus.
Auro in Gallia † stuprum emisti: hîc sumpsisti mutuum. *Aliâs effutuisti.

Luxuria eius in uarias reginas.

CAP. LII.

Dilexit & reginas, inter quas Eunoën Mauram Bogudis uxorem: cui, maritoq; eius plurima & immensa tribuit, ut † Vasa scripsit: sed maxime Cleopatram: cum qua & conuiuia in primam lucem sæpe protraxit, & eadem naue thalamego penè Aethiopia tenus Aegyptum penetrauit, nisi exercitus sequi recusasset. Quam deniq; accitam in urbem, non nisi maximis honoribus, præmijsq; auctam remisit, filiumq; natum appellare nomine suo passus est. Quem quidem nonnulli Græcorum similem quoq; Cæsaris & forma & incessu tradiderunt. M. Antonius agnitum etiam ab eo, senatui affirmauit: quæ scire C. Martium, & C. Oppium reliquosq; Cæsaris amicos: quorum C. Oppius, quasi *Manci nel. Naso legit.

Librũ edidit, nõ esse: pro eo q̃d est libro edito testatus est.

planè defensione, ac patrocinio res egeret, librum edidit, non esse Cæsaris filium, quem Cleopatra dicat. Helius Cinna Trib. Ple. plerisq; confessus est, habuisse se scriptam paratamq; legem, quam Cæsar ferre iußisset, quum ipse abesset, uti uxores liberorum quærendorum causa, quas, & quot ducere uellent, liceret. Ac ne cui dubium omnino sit, & impudicitiæ eum, & adulteriorũ flagrasse infamia, Curio pater, quadam eum oratione, omnium muliĕrum uirum, & omnium uirorum muliĕrem, appellat.

Parsimonia eius in cibo & potu.

CAP. LIII.

Indifferẽs pro eo, qui non discernit aut curat.

VIni parcißimum, ne inimici quidem negauerunt. Verbum M. Catonis est: Vnum ex omnibus Cæsarem, ad euertendam Remp. sobrium accesisse. Nam circa uictum C. Oppius adeò indifferentem docet, ut quondam ab hospite conditum oleum, pro uiridi appositum, aspernantibus cæteris, solum etiam largius dicat appetisse, ne hospitẽ aut negligentiæ, aut rusticitatis uideretur arguere.

Rapacitas eius. CAP. LIIII.

ABstinentiam neq; in imperijs, neq; in magistratibus præstitit. Vt enim quidam monumentis suis testati sunt, in Hispania à proconsule, & à socijs pecunias accepit emendicatas in auxilium æris alieni: & Lusitanorum quædam oppida,

quanquam

quanquàm nec imperata detrectarent, & aduenienti portas patefacerent, diripuit hostiliter. In Gallia fana templaq; deûm donis referta expilauit: urbes diruit, sæpius ob prædam, quàm ob delictum, unde factum, ut auro abundaret: ternisq; millibus nummûm in libras promercale per Italiam prouinciasq; diuenderet. In primo consulatu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantundem inaurati æris reposuit. Societates, ac regna pretio dedit: ut qui uni Ptolemæo propè sex millia talentorum suo Pompeijq; nomine abstulerit, postea uerò euidentißimis rapinis, ac sacrilegijs, & onera bellorum ciuilium, & triumphorum, ac munerum sustinuit impendia.

Promercale.) Est merces uenditioni exposita. Hac dictione est usus Colum. lib. 7.

Eloquentia & ars oratoria eiusdem.
CAP. LV.

ELoquentia militari, qua re aut æquauit præstãtißimorum gloriam, aut excesßit, post accusationem Dolabellæ, haud dubie principibus patronis annumeratus est. Certe Cicero ad Brutum oratores enumerans, negat se uidere cui Cæsar debeat cedere: aitq; eum elegantem, splendidam quoq;, ac etiam magnificam, ac generosam quodammodo rationem dicendi tenere: & ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: Quid? oratorum quem

huic antepones eorũ, qui nihil aliud egerunt? Quis sentẽtijs aut acutior, aut crebrior? Quis uerbis aut ornatior, aut elegantior? Genus eloquentiæ duntaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus uidetur: cuius etiam ex oratione, quæ inscribitur pro Sardis, ad uerbum nonnulla transtulit in diuinationem suam. Pronunciasse autem dicitur, uoce acuta, ardenti motu, gestuq; non sine uenustate. Orationes aliquas reliquit, inter quas temere quædam feruntur pro Q. Metello: quam non immerito Augustus existimat magis ab actuarijs exceptam, male subsequentibus uerba dicẽtis, quàm ab ipso editam. Nam in quibusdam exemplaribus inuenio, ne inscriptam quidem pro Metello, sed quam scripsit Metello, quum ex persona Cæsaris sermo sit Metellum, seq; aduersus communium obtrectatorum criminationes purgantis. Apud milites quoq; in Hispania, idẽ Augustus orationem esse uix ipsius putat, quæ tamen duplex fertur: una quasi priore habita prælio: altera posteriore, quo Asinius Pollio, ne tempus quidem concionandi habuisse cum dicit, subita hostium incursione.

Actuarij, ab actis. Subsequi, pro παρακολουθεῖν.

Actuarijs.) Actuarius notarius est qui acta excipit. Seneca: Multum uiua uox facit, non quidem ea quæ alienis uerbis commodatur, & actuarij uice fungitur.

Libri, commentaria & epistolæ per eũ editæ.

CAP. LVI.

Reli-

RElinquit & rerum suarum commentarios, Gallici, ciuilisq; belli Pompeiani. Nam Alexandrini, Africiq;, & Hispaniensis, incertus autor est. Alij enim Oppium putant, alij Hircium: qui etiam Gallici belli nouissimum, imperfectumq; librum suppleuerit. De commentarijs Cæsaris Cicero in eodem libro, sic refert: Commentarios scripsit ualde quidem probandos: nudi sunt, recti, & uenusti omni ornatu orationis, tanquā ueste detracta: sed dum uoluit alios habere paratam unde sumerent, qui uellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa uolūt calamistris inurere, sanos quidem homines à scribendo deterruit. De eisdem commentarijs Hircius ita prædicat: Adeò probantur omnium iudicio, ut prærepta, nō præbita facultas scriptoribus uideatur. Cuius tamen rei maior nostra, quàm reliquorum est admiratio. Cæteri enim quàm bene atq; emendatè, nos etiam quàm facile atq; celeriter eos perscripserit, scimus. Pollio Asinius parum diligenter, parumq; integra ueritate compositos putat: quum Cæsar pleraque & quæ per alios erant gesta, temere crediderit, & quæ per se uel cōsulto, uel etiam memoria lapsus, perperam ediderit: Existimatq; rescripturū, & correcturum fuisse. Reliquit & de Analogia libros duos, & anticatones totidem, ac præterea poëma quod inscribitur Iter.

Commentarij rerū, & commentarij Cæsaris.

Rescripturū, pro denuo scripturum.

Iter. Quorum librorum primos in transitu Alpium, quum ex citeriore Gallia conuentibus peractis, ad exercitum rediret, sequentes sub tempus Mundensis prælij fecit: nouissimum dum ab urbe in Hispaniam ulteriorem IIII. & XX. die peruenit. Epistolæ quoq; eius ad senatum extant, quas primum uidetur ad paginas & formam memorialis libelli conuertisse, quum antea COSS. & duces non nisi transuersa charta scriptas mitterent. Extant & ad Ciceronem: item ad familiares domesticis de rebus, in quibus si qua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo literarum ordine, ut nullum uerbum effici posset: quæ siquis inuestigare & persequi uellet, quartam elementorum literam, id est, d, pro a, & perinde reliquas commutet. Feruntur & à puero, & ab adolescentulo quædam scripta: ut laudes Herculis, tragœdia Oedipi: item dicta collectanea: quos omnes libellos uetuit Augustus publicari in epistola, quam breuem admodum, ac simplicem ad Pompeium Marcum, cui ordinandas bibliothecas delegauerat, misit.

Libellus memorialis, scriptũ memoriæ causa paratum.

Calamistris inurere.) Calamistrum uel καλαμὶς est instrumentum ferreum quo calefacto crispantur capilli, unde calamistratus dicitur, qui hoc modo anulatam comam habet.

Analogia.) Cicero conuenientiam uocat, Quintilianus proprie proportionem uocari scribit.

Pueritia & labor eius in armis.

CAP.

CAP. LVII.

ARmorum & equitandi peritißimus, laboris ultra fidem patiens erat: in agmine nonnunquam equo, sæpius pedibus anteibat, capite detecto, seu sol, seu imber esset. Longißimas uias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena passuum millia in singulos dies, si flumina morarentur nando traijciēs, uel innixus inflatis utribus, ut persæpe nuntios de se præuenerit.

Conficere uias, pro itinera.

Rheda.) Vocabulum Gallorum esse uolunt. Significat autem carrucam. Sicut & hodie qui nō propria iumenta alunt, conductis rhedis meritorijs iter faciūt.

Cautela & audacia eius in expeditionibus.

CAP. LVIII.

IN obeundis expeditionibus, dubium cautior'ne, an audentior. Exercitum neq; per insidiosa itinera duxit unquam, nisi perspeculatus locorum situs: neq; in Britanniam transuexit, nisi antè per se portus & nauigationem, & accessum ad insulam explorasset. At idem obseßione castrorum in Germania nunciata, per stationes hostium Gallico habitu penetrauit ad suos. A Brundusio Dyrrhachium inter oppositas classes hyeme transmisit. Cessantibusq; copijs, quas subsequi iusserat, cum ad accersendas frustra sæpe misisset, nouißimè ipse clàm noctu paruulum nauigium solus obuoluto capite conscendit: neq; aut quis esset antè detexit, aut gubernatorem

Transmittere, pro traijcere mare.

natorē cedere aduersæ tempestati passus est, quàm penè obrutus fluctibus.

Despectus prodigiorum eidem occurrentium.

CAP. LIX.

NE religione quidem ulla à quoquam incepto absterritus unquam, uel retardatus est. Quū immolanti aufugisset hostia, profectionem aduersus Scipionem & Iubam non distulit. Prolapsus etiam in egressu nauis uerso ad melius omine, teneo te (inquit) Africa. Ad eludendas autem uaticinationes, quibus felix & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, despectißimum quendam ex Corneliorum genere, cui ad opprobriū uitæ, Salutioni cognomen erat, secū in castris habuit.

Præliorum assumptio locis & temporibus inopinatis etiam apud suos.

CAP. LX.

PRælia non tantum destinato, sed ex occasione sumebat, ac sæpe ab itinere statim, interdum spurcißimis tempestatibus, quum minime quis moturum putaret, nec nisi tempore extremo ad dimicandum cūctantior factus est. Quò sæpius uicisset, hòc minus experiendos casus opinans, nihilq; se tātum acquisiturum uictoria, quantum auferre calamitas posset. Nullum unquam hostem fudit, quem non castris quoq; exueret: ita nullum spatium perterritis

dabat

dabat. Ancipiti prælio equos dimittebat, & in primis suum, quò maior permanendi necessitas imponeretur auxilio fugæ erepto.

De equo eius insigni cum pedibus propè humanis. CAP. LXI.

Vtebatur autem equo insigni, pedibus propè humanis, & in modum digitorum ungulis fissis: quem natum apud se, quum aruspices imperiũ orbis terræ significare domino pronunciassent, magna cura aluit, nec patientem sessoris alterius, primus ascendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis posteà dedicauit.

Instar, pro signo, substantiue.

Pro æde, ante ædẽ,

Instar.) Hoc est ad similitudinem equi.

Virtus eius in acie inclinata reparanda.

CAP. LXII.

INclinatam aciem solus sæpe restituit, obsistens fugientibus, retinẽsq; singulos, & contortis faucibus conuertens in hostem: & quidem adeò plerunque trepidos, ut aquilifero moranti cuspide sit comminatus, alius in manu detinentis reliquerit signũ.

Constantia & seueritas eius contra Cassium.

CAP. LXIII.

NOn minora illa constantiæ eius, imò maiora etiam indicia fuerunt: Post aciem Pharsalicam quum præmissis in Asiam copijs per angustias Hellesponti uictor traijceret, L Cassium partis ad

uersæ cum decem rostratis nauibus obuium sibi, neque refugit, & comminus tendens, ultro ad deditionem hortatus, supplicem ad se recepit.

Mira euasio eius nando.

CAP. LXIIII.

ALexandriæ circa oppugnationem pontis eruptione hostium subita compulsus in scapham, pluribus eôdem præcipitãtibus cùm desiliisset in mare, nando per ducentos passus euasit ad proximam nauẽ, elata læua, ne libelli, quos tenebat, madefierent, paludamentum mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis.

Paludamentum.) Est ornamentum militare quo induti paludati exiuerunt imperatores in bellum. Dicitur autem, teste Varrone, quòd imperator in illa ueste palàm fiat in exercitu.

Probatio et disciplina eius in milites.

CAP. LXV.

MIlitem neq; à moribus, neq; à fortuna probabat, sed tantum à uiribus: tractabatq; pari seueritate, atq; indulgentia. Non enim ubiq; ac semper, sed cùm hostis in proximo esset, coërcebat: tum maximè exactor grauißimus disciplinæ, ut neq; itineris, neq; prælij tempus denunciaret, sed paratum & intentum momentis omnibus, quò uellet, subito educeret. Quod etiam sine causa plerunque faciebat, præcipue pluuijs et festis diebus. Ac subin
de

de obseruandum se admonens, repentè interdiu uel nocte subtrahebat, augebatq; iter, ut serius subsequentes defatigaret.

De eodem. CAP. LXVI.

FAma uero hostilium copiarum perterritos non negando minuendo'ue, sed insuper amplificando ementiendoq; confirmabat. Itaq; quum expectatio aduentus Iubæ terribilis esset, conuocatis ad concionem militibus, Scitote (inquit) paucißimis his diebus regem affuturum cum X. legionibus, equitum XXX. leuis armaturæ C. millib. elephãtis CCC. Proinde desinant quidam quærere ultrà, aut opinari, mihiq; (qui compertum habeo) credant, aut quidem uetustißima naue impositos, quocunque uento, in quascunque terras + iubeo auehi. Aliâs iubebo.

Coërtio et cultus militum eius.

CAP. LXVII.

DElicta neque obseruabat omnia, neque pro modo exequebatur, sed desertorum ac seditiosorum & inquisitor & punitor acerrimus, conniuebat in cæteris. Ac nonnunquam post magnam pugnam atque uictoriam remisso officiorum munere, licentiam omnem paßim lasciuiendi permittebat, iactare solitus, milites suos etiam unguentatos bene pugnare posse: nec milites eos pro concione, sed blandiori nomine commilitones appellabat: habe-

batq́; tam cultos, ut argento & auro politis armis ornaret, simul & ad speciem, & quò tenaciores eorum in prælio essent metu damni. Diligebat quoque usqueadeo, ut audita clade Tituriana, barbam capillúq́; summiserit, nec antè dempserit, quàm uindicaßet. Quibus rebus & deuotißimos sibi, & fortißimos reddidit.

Amor & fidelitas militũ ad eũ. CA. LXVIII.

INgresso ciuile bellum, centuriones cuiusq; legionis singulos equites è uiatico suo obtulerunt, & uniuersi milites gratuitã et sine frumento stipendio q́ue operam, quum tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent: neque in tam diuturno spacio quisquam omnino desciuit, plerique capti concessam sibi sub conditione uitam, si militare aduersus eum uellent, recusarunt. Famem & cæteras neceßitates non quum obsiderentur modò, sed etiam si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerabant, ut Dyrrachina munitione Pompeius, uiso genere panis ex herba (quo sustinebantur) cum feris sibi rem esse dixerit, amoueriq́ue ocyus, nec cuiquam ostendi iusserit, ne patientia & pertinacia hostis, animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicauerint, testimonio est, quòd aduerso semel apud Dyrrachium prælio, pœnam in se ultro depoposcerunt, ut consolandos eos magis imperator, quàm punien

dos

dos habuerit. Cæteris prælijs innumeras aduersariorum copias multis partibus ipsi pauciores facilè superauerunt. Deniq; una sextæ legionis cohors præposita castello, quatuor Pompeij legiones per aliquot horas sustinuit, penè omnis confixa multitudine hastilium sagittarum, quarum C. ac XXX. millia intra uallum reperta sunt. Nec mirum, si quis singulorũ facta respiciat, uel Caßij Scæuæ centurionis, uel C. Acilij militis, ne de pluribus referam. Scæua excusso oculo, trãsfixus femore & humero C. & XX. ictibus scuto perforato, custodiã portæ commißi castelli retinuit. Acilius nauali ad Maßiliam prælio, iniecta in puppẽ hostiũ dextra, & abscissa, memorabile illud apud Græcos Cynegeri exemplũ imitatus, transiliuit in nauem, umbone obuios agẽs.

Vmbone.) Vmbo est media pars clypei quæ eminet. Quanquã aliquãdo pro toto clypeo ponatur, ut hoc loco, & apud Liuiũ: Gallum umbone deturmat.

Labor eius cõtra seditionẽ militarẽ. CA. LXIX

SEditionem per decem annos Gallicis bellis nullam omnino mouerunt, ciuilibus aliquas: sed ut celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, quàm autoritate. Non enim ceßit unquam tumultuantibus, atq; etiam obuiam semper ijt, & nonam quidem legionem apud Placentiam, quanquàm adhuc in armis Pompeius esset, totam cum ignominia missam fecit, ægreq; post multas & supplices

preces, nec nisi exacta de fontibus pœna, restituit.

Facilis reconciliatio militum iratorum.

CAP. LXX.

DEcumanos autem Romæ cum ingentibus minis, summoq; etiam urbis periculo missionem & præmia flagitantes, ardente tūc in Africa bello, neq; adire cunctatus est, quanquàm deterrentibus amicis, neq; dimittere: sed una uoce qua Quirites eos pro militibus appellarat, tam facilè circumegit & flexit, ut ei milites esse confestim responderint: & quamuis recusantem ultro in Africam sint secuti: ac sic quoq; seditiosissimum quenq;, & prædæ et agri destinati tertia parte mulctauit.

Fides & studium eius erga clientes.

CAP. LXXI.

STudium & fides erga clientes ne iuueni quidē defuerūt. Masintham nobilem iuuenem, quum aduersus Hiempsalem regem tam enixe defendisset, ut Iubæ regis filio in altercatione barbam inuaserit, stipendiarium quoq; pronunciatum, & abstrahentibus statim eripuit, occultauitq; apud se diu, & mox ex prætura proficiscens in Hispaniam, inter officia statim prosequentium, fascesq; lictorum lectica sua auexit.

Cultus & dilectio amicorum eius.

CAP.

CAP. LXXII.

AMicos tanta semper facilitate indulgētiaq; tractauit, ut C. Oppio comitanti se per syluestre iter, correptoq; subita ualetudine, & in diuersorio loco, quod unum erat, cesserit, & ipse humi ac sub dio accubuerit. Iam autem rerum potens, quosdam etiam infimi generis ad amplißimos honores prouexit, quum ob id culparetur, professus est palàm, si grassatorum & sicariorū ope in tuenda sua dignitate usus esset, talibus quoq; se parem gratiam relaturum.

Odiorum facilis remißio eiusdem.

CAP. LXXIII.

SImultates cōtra nullos tam graues excepit unquam, ut non occasione oblata libens deponeret. C. Memmij, cuius asperrimis orationibus, non minore acerbitate rescripserat, etiam suffragator mox in petitione consulatus fuit. C. Caluo post famosa epigrammata de reconciliatione per amicos agenti, ultro ac prior scripsit. Valerium Catullum, à quo sibi uersiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita non dißimulauerat, satisfacientem eadem die adhibuit cœnæ: hospitioq; patris eius, sicut consueuerat, uti perseuerauit.

Stigmata.) A στίζω pungo, est nota quę iniuritur. Per

 trans-

translationem hoc loco ponitur pro nota animi, & infamia.

Lenitas & mansuetudo eius in ulciscendo iniurias illatas. CAP. LXXIIII.

SEd & in ulciscendo natura lenißimus. Piratas, à quibus captus est, quum in deditionem redegisset (quoniam suffixurum se cruci antè iurauerat) iugulari prius iußit, deinde suffigi. Cornelio Phagitæ, cuius quõdam nocturnas insidias æger ac latens, ne perduceretur ad Syllam, uix præmio dato euaserat, nunquàm nocere sustinuit. Philemonem à manu seruum, qui necem suam per uenenum inimicis promiserat, non grauius quàm simplici morte punijt. In P. Clodium Pompeiæ uxoris suæ adulterum, atq; eadem de causa pollutarum ceremoniarum reum testis citatus, negauit se quicquam comperisse: quamuis & mater Aurelia, & soror Iulia, apud eosdem iudices, omnia ex fide retulissent: interrogatusq; cur igitur repudiasset uxorem: quoniam, inquit, meos tam suspicione, quàm crimine iudico carere oportere.

Sustinuit nocere, pro uoluit, siue animũ induxit, aut certe potuit, ut Græci ἐθόλμα nõnunquã dicunt.

Moderatio & clementia eiusdem.

CAP. LXXV.

MOderationem uero, clementiamq;, tum in administratione, tum in uictoria belli ciuilis admirabilẽ exhibuit. Denunciante Pompeio pro hosti-

hostibus se habiturum, qui Reip. defuissent, ipse medios & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronunciauit. Quibus autem ex commendatione Pompeij ordines dederat, potestatem transeundi ad eum omnibus fecit. Motis apud Hilerdam deditionis conditionibus, quum aßiduo inter utrasq; partes usu atq; commercio, Afranius ac Petreius deprehensos intra castra Iulianos subita pœnitentia interfecissent, admissam in se perfidiam non sustinuit imitari. Acie Pharsalica proclamauit, ut ciuibus parceretur: deinceps'q;, nemini non suorum, quem uellet unum, partis aduersæ seruare concessit: nec ulli perijsse, nisi in prælio reperiuntur, exceptis duntaxat Affranio & Fausto & L. Cæsare iuuene, ac ne hos quidem uolũtate ipsius interemptos putant. Quorum tamen & Affranius & Faustus priores post impetratam ueniam rebellauerunt, & Cæsaris libertis seruis'q; eius ferro & igni crudelem in modum enectis, bestias quoq; ad munus populi comparatas contrucidauerãt. Deniq; tempore extremo etiam quibus nondum ignouerat, cũctis in Italiam redire permisit, magistratus'q; & imperia capere. Sed & statuas L. Syllæ atq; Pompeij, à plebe disiectas, reposuit. Ac si qua posthac, aut cogitarentur grauius aduersus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quàm uindicare. Itaq; & detectas cõiu

rationes, conuentusq́; nocturnos, non ultrà arguit, quàm ut edicto ostenderet esse sibi notas: & acerbe loquentibus satis habuit pro concione denunciare, ne perseuerarent. Auliq; Cecinnæ criminosißimo libro, & Pitholai carminibus maledicentißimis, laceratam existimationem suam, ciuili animo tulit.

Ciuili animo.) Non rustico, non irato & rerũ omnium imperito. Contra faciunt qui nihil ferre didicerunt, statim ad ultionem & arma ueniunt.

Abusus dominationis & potestatis eiusdem.

CAP. LXXVI.

Pręgrauãt absolutè pro prępollent, siue pręponderant.

PRægrauant tamen cætera facta dictaq́; eius, ut & abusus dominatione, & iure cæsus existimetur. Non enim honores modo nimios recepit, ut continuum consulatũ, perpetuam dictaturam, præfecturamq́; morum, insuper prænomen imperatoris, cognomen patris patriæ, statuam inter reges, suggestum inter orchestra, sed & ampliora etiã humano fastigio decerni sibi passus est: sedem auream in curia, & pro tribunali thensam, & ferculũ Circensi pompa, templa, aras, simulachra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos, appellatione mensis è suo nomine, ac nonnullos honores ad libidinem cepit, & dedit. Tertium & quartum consulatum titulo tenus geßit, contentus dictaturæ potestate decretæ, cum consulatibus simul, atq; utroq; anno binos consules substituit sibi in ternos nouißimos menses,

ita

ita ut medio tempore comitia nulla habuerit, præter Tribunorum & Aedilium plebis, præfectosq; pro Prætoribus constituerit, qui præsente se res urbanas administrarent. Pridie autem Cal. Ianua. repentina cons. morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia spreto patriæ more, magistratus in plures annos ordinauit. Decẽ Prætorijs uiris consularia ornamenta tribuit. Ciuitate donatos, & quosdam è semibarbaris Galloru͂ recepit in curiam. Præterea monetæ publicisq; uectigalibus peculiares seruos præposuit. Trium legionum, quas Alexandriæ relinquebat, curam & imperium Rufioni liberti sui filio, suo exoleto, demandauit.

Medio tẽpore, pro μεταξὺ, siue interea.

Thensam.) Erat uehiculum quo sacra deorum in festis, ludis, & triumphis consueuerant portari.

Lupercos.) Lupercal locus Romæ sub palatino monte sacer fuit. Quidam putant ita appellatũ à Lupa quæ fertur Romulum & Remum uberibus illic aluisse. Hinc Luperci dicti sunt eius loci & sacrorum sacerdotes.

Abusus & arrogatio eiusdem.

CAP. LXXVII.

NEc minoris impotentiæ uoces propalam edebat, ut T. Amprius scribit: nihil amplius Rempub. esse, appellationem modo sine corpore ac specie: Syllam nescisse literas, qui dictaturam deposuerit: debere homines consideratius iam loqui secum,

cum, ac pro legibus habere quæ dicat. Eoq; arrogãtiæ progressus est, ut aruspice tristia, & sine corde exta sacro quodam nunciante, futura diceret lætiora, quum uellet, nec pro ostento ducendum, si pecudi cor defuisset.

Inciuilitas & indignatio eiusdem.

CAP. LXXVIII.

†Aliàs, exitiabilem.

VErum præcipuam & † inexpiabilem sibi inuidiam hinc maximè mouit: Adeuntes se cũ † pluribus honorificentißimisq; decretis, uniuersos P.C. sedens pro æde Veneris genitricis excepit.

†aliàs, plurimis.

Quidam putant retentum à Cornelio Balbo, quum conaretur assurgere: alij ne conatum quidem omnino, sed etiam admonentem C. Trebatium ut assurgeret, minus familiari uultu respexisse. Idq; factum eius tanto intolerabilius est uisum, quòd ipse triumphanti, & subsellia tribunitia præteruehenti sibi unum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse, adeò indignatus sit, ut proclamauerit: Repete ergo à me Aquila Rempub. Tribunus: & nec destiterit per continuos dies quicquam cuiquam nisi sub exceptione polliceri, si tamen per Pontium Aquilam licuerit.

De eodem & regni affectione.

CAP. LXXIX.

ADiecit ad tam insignem despecti senatus cõ

tumeliam, multo arrogantius factum. Nam quum sacrificio Latinarum reuertente eo inter immodicas ac nouas populi acclamationes, quidam è turba statuæ eius coronam lauream candida fascia præligatam imposuisset, & Trib. plebis Epidius Marullus Cæsetiusq́; Flauus coronæ fasciam detrahi, hominemq́; duci in uincula iußissent, dolens seu parum prospere motam regni mentionem, siue, ut ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, Tribunos grauiter increpitos potestate priuauit: neq; ex eo infamiam affectati etiã regij nominis discutere uoluit: quanquàm & * plebi regem se salutanti, Cæsarem se, non regem esse respõderit, & Lupercalibus, pro rostris à COS. Antonio admotũ sæpius capiti suo diadema repulerit, atq; in Capitolium Ioui Opt. Max. miserit. Quinetiam uaria fama percrebuit migraturum Alexandriam uel Ilium, translatis simul opibus imperij, exhaustaq́; Italia, delectibus & procuratione urbis amicis permissa. Proximo autem senatu percrebuit fama L. Cottam XV. uirũ sententiam dicturum: ut quoniam libris fatalibus contineretur Parthos, nisi à rege nõ posse uinci, Cæsar rex appellaretur.

* Aliâs, plebeio.

Latinarum.) Latinæ, Ioui constituta fuerunt sacrificia sic uocata, quod Latinis licebat carnem ex Albano monte in his petere.

Conspiratorum coniuratio in eum.

CAP.

CAP. LXXX.

QVæ causa coniuratis maturādi fuit destinata negocia, ne assentiri necesse esset. Cōsilia igitur dispersim antea habita, & quæ sæpe bini terni'ue ceperant, in unum omnes contulerunt, ne populo quidem iam præsenti statu læto, sed clàm palamq; detrectante dominationē, atq; assertores flagitante. Peregrinis in senatum allectis libellus propositus est: Bonum factum, ne quis senatori nouo curiam mōstrare uelit. & illa uulgò canebantur: Gallos Cæsar in triumphum ducit: Iidem in curia Galli braccas deposuerunt, latum clauum sumpserunt. Q. Maximo suffecto trimestriq; C O S. theatrū introeunte, quum lictor animaduerti ex more iussisset, ab uniuersis conclamatum est: non esse consulē eum post remotos Cæsetium & Marullum Tribunos. reperta sunt proximis comitijs complura suffragia, C O S S. eos declarantium. Subscripsere quidam L. Bruti statuæ, Vtinam uiueres. Item ipsius Cæsaris statuæ:

Bonum factum pro recte fiet.

Brutus, quia reges eiecit, C O S. primus factus est.
Hic quia C O S S. eiecit, rex postremò factus est.

Trochaici

Conspiratum est in eum à L X. amplius, C. Cassio, Marcoq; & + Decio Bruto principibus conspirationis, qui primum cunctati, utrum'ne illum in campo per comitia tribus ad suffragia uocantem partibus

Sexaginta amplius, pro plures sexaginta.
+ Aliâs, Decimo.

bus diuisis è ponte deijcerent, atq; exceptum truci darent: an in sacra uia, uel in aditu theatri adorirẽtur: postquàm senatus Idibus Martijs in Pompeij curiam edictus est, facilè tempus & locũ prætulerũt.

Brachas.) Brachæ uestes sunt uarij coloris, Galli usi sunt. Hinc brachata Gallia. Quanquam hoc genere uestis usi sint in frigidioribus regionib⁹ omnes.

Prodigia præcedentia mortem eius.

CAP. LXXXI.

SEd Cæsari futura cædes euidentibus prodigijs denunciata est. Paucos ante menses quum in colonia Capua deducti lege Iulia coloni ad extruendas uillas sepulchra uetustißima disijcerent, idq; eò studiosius facerent, quòd aliquantum uasculorũ operis antiqui scrutantes reperiebant, tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ sepultus, inuenta est, cõscripta literis uerbisq; Græcis hac sententia: Quando ossa Capys detecta essent, fore ut Iulo prognatus manu consanguineorum necaretur: magnisq; mox Italiæ cladibus uindicaretur. Cuius rei, ne quis fabulosam, aut commentitiam putet, autor est Cornelius Balbus familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorum greges, quos in traijciendo Rubicone flumine consecrarat, ac uagos sine custode dimiserat, comperijt pertinacißimè pabulo abstinere, ubertimq; flere. Et immolantem aruspex Spurina monuit, caueret periculũ

quod

quod non ultra Martias Idus proferretur. Pridie autem easdem Idus auem regaliolũ cum laureo ramulo Pompeianæ curiæ se inferentem, uolucres uarij generis ex proximo nemore persecutæ, ibidẽ discerpserunt. Ea uero nocte, cui illuxit dies cædis, et ipse sibi uisus est per quietem interdum supra nubes uolitare, aliâs cũ Ioue dextras iungere. Et Calpurnia uxor imaginata est, collabi fastigium domus, maritumq; in gremio suo confodi, ac subitò cubiculi fores sponte patuerunt. Ob hæc simul & ob infirmam ualetudinem diu cunctatus an se contineret, & quæ apud senatum proposuerat, agere differret, tãdem Decimo Bruto adhortante ne frequẽtes, ac iandudum opperientes destitueret, quinta ferè hora progressus est, libellumq; insidiarum indicem, ab obuio quodam porrectum, libellis cæteris, quos sinistra manu tenebat, quasi mox lecturus commiscuit. Dein pluribus hostijs cæsis, cum litare non posset, introijt curiã spreta religione: Spurinamq; irridens, & ut falsum arguẽs, quòd sine ulla noxa Idus Martiæ adessent: quanquàm is uenisse quidem eas diceret, sed non præterisse.

Regaliolus auis.

Nocti illuxit dies, quæ sequuta est proxime.

Vxor imaginata est pro uxori uisum est per somnium.

Cædes & mors Cæsaris.

CAP. LXXXII.

ASsidentem conspirati, specie officij circumsteterunt, ilicoq; Cimber Tullius qui primas

partes

partes susceperat, quasi aliquid rogaturus propius accesßit, renuentiq; & gestu in aliud tempus differēti, ab utroq; humero togā apprehēdit: deinde clamantem, Ista quidem uis est, alter Casca aduersum uulnerat paulum infra iugulum: Cæsar Cascæ brachium abreptum, graphio traiecit: conatusq; prosilire, alio uulnere tardatus est. Vtq; animaduertit undiq; se strictis pugionibus peti, toga caput obuoluit, simul sinistra manu sinū ad ima crura deduxit, quò honestius caderet, etiā inferiore corporis parte uelata: atq; ita tribus & uiginti plagis confossus est, uno modo ad primum ictum gemitu sine uoce edito: etsi tradiderunt quidam M. Bruto irruenti dixisse καὶ σὺ τέκνον. Exanimis diffugientibus cunctis aliquandiu iacuit, donec lecticæ impositū dependente brachio tres seruuli domum retulerūt: nec in tot uulneribus, ut † Antistius medicus existimabat, letale ullum repertū est, nisi quod secūdo loco in pectore acceperat. Fuerat animus coniuratis corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere, sed metu M. Antonij consulis, & magistri equitum Lepidi, destiterunt. Aliâs, Antius.

Testamentum eius recitatum.

CAP. LXXXIII.

POstulante ergo L. Pisone socero, testamentum eius aperitur, recitaturq; in Antonij domo,

quod Idibus Septembribus proximis in Lauicano ſuo fecerat, demãdaueratq́; uirgini Veſtali maximæ. Q. Tubero tradit hæredẽ ab eo ſcribi ſolitũ ex conſulatu ipſius primo, uſq; ad initium ciuilis belli, Cn. Pompeium, idq́; militibus pro concione recitatũ. ſed nouiſsimo teſtamento tres inſtituit hæredes ſororum nepotes. C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante. Reliquos in ima cera. C. Octauium etiam in familiam nomenq́; adoptauit, † pluresq́; percuſſorũ in tutoribus filij, ſi quis ſibi naſceretur, nominauit. Decimũ Brutum etiam in ſecũdis hæredibus. Populo hortos circa Tiberim publicè, & uiritim tricenos ſeſtertios legauit.

Sororum nepotes, pro ex ſororibus nepotes.

Aliàs, pleroſque.

Seſtertius nummus, genere maſculino.

Sororum nepotes) Dicuntur proprie nati ex filio uel filia. Nonnunquam poſteri dicuntur. Eſt etiã quando dicitur fratris uel ſororis filius, ut hoc loco, eſt autem intelligendum, ſororũ nepotes, pro ex ſororibus nepotes.

Funereus rogus, & pompa exequiarum eius, cũ cum luctu publico. CAP. LXXXIIII.

FVnere indicto, rogus extructus eſt in Martio cãpo iuxta Iuliæ tumulũ, & pro roſtris aurata ædes ad ſimulachrum templi Veneris genitricis collocata, intraq́; lectus eburneus, auro ac purpura ſtratus, & ad caput trophæum cum ueſte, in qua fuerat occiſus. Præferentibus munera (quia ſuffectu rus dies non uidebatur) præceptum eſt, ut omiſſo or

dine

dine, quibus quisque uellet itineribus urbis, portaret in campum. Inter ludos cantata sunt quædam ad miserationem & inuidiam cædis eius, accommodata ex Pacuuij Armorum iudicio,

Men' me seruasse, ut essent qui me perderent?

Et ex Electra ✝ Attilij ad similem sententiam. Laudationis loco C O S. Antonius per præconem pronunciauit Sena. consul. quo omnia ei diuina simul atque humana decreuerat. Item iusiurandum, quo se cuncti pro salute unius astrinxerant, quibus perpauca à se uerba addidit: lectum pro rostris in forū magistratus, et honoribus functi detulerunt. Quem quum pars in Capitolini Iouis cella cremare, pars in curia Pompeij destinaret, repentè duo quidam gladijs succincti, ac bina iacula gestantes, ardentibus cereis succenderunt, confestimq; circumstantium turba uirgulta arida & cum subsellijs tribunalia, quicquid præterea ad manum aderat, congeßit: deinde tibicines & scenici artifices uestem quam ex instrumento triumphorum ad præsentem usum induerant, detractam sibi atque discissam, inijcere flammæ, & ueteranorum militum legionarij arma sua, quibus exculti funus celebrabant: Matronæ etiam pleræque ornamenta sua quæ gerebant, & liberorum bullas atque prætextas. In summo publico luctu exterarū gentium multitudo circulatim

Aliâs, Accij.

suo quæque more lamentata est, præcipueq́; Iudæi, qui etiam noctibus continuis bustum frequentarũt.

Bullas.) Bullæ istę erãt rotũdæ, cordis humani figura, gerebant ad pectus alligatas pueri, qui ex ephœbis excesserant deponebant. Solebant aũt ditiores pueri aureas gestare.

Honores ei mortuo per plebem collati.

CAP. LXXXV.

PLebs statim à funere ad domũ Bruti & Caßij cum facibus tetendit, atq; ægrè repulsa, obuiũ sibi Helium Cinnam per errorem nominis, quasi Cornelius esset is, quem grauiter pridie concionatum de Cæsare requirebat, occîdit: caputq́; eius præfixum hastæ, circuntulit. Postea solidam columnam propè XX. pedum lapidis Numidici in foro statuit, scripsitq́; PARENTI PATRIAE. Apud eam longo tempore sacrificare, uota suscipere, controuersias quasdam interposito per Cæsarem iureiurando distrahere perseuerauit.

Suspicio quam suis Cæsar reliquit.

CAP. LXXXVI.

SVspicionem Cæsar quibusdã suorum reliquit, neque uoluisse se diutius uiuere, neque curasse quòd ualetudine minus prospera uteretur: ideoq́; & quæ religiones monerent, & quæ renunciarent amici, neglexisse. Sunt qui putẽt confisum eũ nouißimo illo senat. C O S. ac iureiurando etiã custodias

Hispanorũ

Hiſpanorum cum gladijs inſpectantium ſe remouiſſe: alij è diuerſo opinantur, inſidias undiq; imminentes ſubire ſemel confeſſum ſatius eſſe, quàm cauere ſemper. Alij ferunt dicere ſolitũ, non tam ſua, quàm R. P. intereſſe, uti ſaluus eſſet: ſe iampridem potentiæ gloriæq; abunde adeptũ, Rempub. ſi quid ſibi eueniret neq; quietam fore, & aliquantò deteriore conditione ciuilia bella ſubituram. Abũde potentiæ gloriæq;, pro ſatis.

Inſpectantium.) Hoc eſt latronum, ut ueteres uocabant, aut, ut nunc nominant, ſtipatorum.

Genus optatum mortis illatæ per eum.
CAP. LXXXVII.

ILlud planè inter omnes ferè cõſtitit, talẽ ei mortem penè ex ſententia obtigiſſe: nam & quondã cum apud Xenophontem legiſſet, Cyrum ultima ualetudine mandaſſe quædam de funere ſuo, aſpernatus tam lentum mortis genus, ſubitam ſibi celerẽq; optauerat: & pridie quàm occideretur, in ſermone nato ſuper cœnam apud M. Lepidũ, quiſnam eſſet finis uitæ commodiſsimus, repentinũ inopinatumq; prætulerat.

Aetas eius, ac ſtella comata, & locus ac dies mortis eius. CAP. LXXXVIII.

PEriJt ſexto & quinquageſimo ætatis anno, atque in deorum numerum relatus eſt, non ore modò decernentium, ſed & perſuaſione uulgi. Siquidem

quidem ludis, quos primò consecratos ei hæres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa undecimam horam: creditumq; est animam esse Cæsaris in cœlum recepti, & hac de causa simulachro eius in uertice additur stella. Curiam in qua occisus est, obstrui placuit: Idusq; Martias parricidium nominari, ac ne unquam eo die senatus ageretur.

Mors occisorum Cæsaris.

CAP. LXXXIX.

PErcussorum autem fere, neq; triennio quisquã amplius superuixit, neq; sua morte defunctus est. Dãnati omnes. Alius alio casu perijt, pars naufragio, pars prælio, nõnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem uiolauerant, interemerunt.

VIVES RVFFALDO SVO S.

SVetonium esse acephalum, ut Curtium, ut aliquot orationes Ciceronis, ut nuper etiam Tacitum, duobus potißimum argumentis colligitur: tum quòd non solet gentis ac familiæ originem prætermittere Cæsaris eius, cuius uitam exorditur: de Iulia nulla mentio: quum sit maximè illustris, & memoratu digna: tum quòd in uetustis exemplaribus hoc habetur initium, Annum agens sextumdecimũ, prætermisso Cæsaris nomine, ut appareat prius

fuisse

fuisse de illo locutū: nos igitur, quandoquidem spes non est, quod desideratur fore ut aliquando existat, ex ueterum scriptorum lectione, quantum industria ac studio consequi potuimus, eum locum studiosæ iuuentuti expleuimus, si quando idipsum in lucem prodierit, quod Suetonius scripsit, facilis erit tantuli mei laboris iactura. Suetonij phrasim æmulatus sum & obseruationis diligentiam, cui non satisfecero, næ is haud magnum acceperit damnū exiguæ chartulæ & breuissimi tēporis, quod perdiderit nostris legendis. Si cui placuero, is satis hoc ipso nobis præstiterit: sin displicuero, ab hoc ueniam petimus audaciæ. Dicamus tibi Hieronyme Ruffalde auditorum meorum probissimo ac proinde charissimo. Vale, Louanij 1521.

ADDITA SVETONIO IN VITA C. Iulij Cæsaris, per Viuem.

DE GENTE IVLIA.

Gentem Iuliam pro indubitato creditur ab Iulo Aeneæ filio manasse, qui Lauinio relicto Albam longam condidit, in qua & regnauit, eo mortuo, quum ad Ascanium Lauiniæ atq; Aeneæ filium Latinū redisset regnum, cura sacrorum ceremoniarumq; Latinæ ac Troianæ gentis penes sobolē Iuli mansit, ex qua sunt Iulij, hos cum alijs quibusdam

nobilißimis Latij familijs Tullus Hostilius Romanus rex postquàm Albam diruisset, Romam transtulit, ac in partes coaptauit. Sero ad magistratus emerserunt, nempe inter Patritios maiorum gentiū ferè postremi, anno V. C. altero & trecentesimo Cn. Iulio decemuiro legibus scribēdis priore eiusce magistratus lectione, omnis dehinc generis honores nacta, mansit in patritiatu & ordine senatorio, mediocribus opibus, nullo insigniter præstanti uiro, factisq́; præclaris illustrior.

Cæsarum familia.

IN Iulia gente familia fuit Cæsarum, qua ratione cognominis, haud liquet, nec cui primum contigerit. Nam ante Cæsarem Dictatorem patremq́; eius, & auum Iulij Cæsares fuerunt: ut ille qui Punico bello secundo, à Senatu ad Crispinum consulem de Dictatore dicendo missus est. Cæsares uerò consueuit Romanus sermo cognominare eos, qui uel cæso matris utero, uel cum cæsarie nascerentur, uel oculis essent cæsijs, addūt quidam de elephanto in Africa occiso, quem indigenæ Cæsarem uocent, eamq́; ob caussam cognomen hoc primum auo Dictatoris contigisse. Sed qui hoc tradunt, infimæ sunt autoritatis, nempe Spartianus & Seruius: neq; enim sola illius progenies ex Iulijs hoc cognomen habuit: sed alij, & ante eum multò, & cum eo gentiles illius ple

riq;. Consules ante Dictatorem fuerunt Sex. Iulius Cæsar cum L. Martio Philippo initio belli socialis. Sequenti anno L. Cæsar cum Rutilio Lupo, nec ante hos clarus quisquam fuit Cæsarum, aut summo magistratu Romæ functus, multis pòst annis consulatum ex eadem familia adeptus est L. Cæsar Sext. filius frater patruelis L. Iulij Cæsaris, qui Dictatorẽ progenuit. hic ad præturam tantum peruenit. Pisis dum manè calciaretur extinctus, nullo manifesto morbo.

Ortus Cæsaris & educatio.

NAtus est Cæsar Romæ, C. Mario & L. Valerio Flacco COSS. ad III. Idus Quintileis, qui mensis post eius mortem lege Antonia Iulius est ea caussa dictus, educatus apud Aureliã matrem C. Cottæ filiam, & Iuliam Amitam Marij coniugem, unde illi patritio amor plebeiæ factionis, & odium Syllæ. Literas Latinas Græcasq;, tum & præcepta dicendi edoctus est à M. Antonio Gniphone, homine Gallo, qui magno ingenio uir, ac singulari memoria, præterea moribus comis, & natura facilis, primo in ædibus L. Cæsaris patris Græcam Latinamq; grammaticam & rhetoricen docuit: hinc in suis ipsius, multa discentiũ liberalitate consequutus, quum nunquàm pacisceretur de mercede. Fuit Cæsar admirabili docilitate, & ad dicendi faculta-

tem appositus, sermo eius Latinus, excultus est domestica consuetudine ab Aurelia matre, quæ purè ac eleganter Romanè loquebatur, ut Mutiæ, Leliæ, Corneliæ, & aliæ primariæ matronæ: in quarum familijs insignes oratores extiterunt.

C. SVETONII TRANQVILLI D. OCTAVIVS Cæsar Augustus.

ENTEM Octauiam Velitris præcipuã olim fuisse multa declarant. Nam & uicus celeberrima parte oppidi iampridem Octauius uocabatur, & ostendebatur ara Octauio consecrata: qui bello dux finitimo, quum forte Marti rem diuinam faceret, nunciata repentè hostis incursione, semicruda exta rapta foco prosecuit, atq; ita prælium ingressus, uictor rediјt. Decretum etiã publicũ extabat, quo cauebatur, ut quoque anno in posterum simili modo exta Marti redderentur, reliquiæq; ad Octauios referrentur.

Finitimũ bellum, q̃d cum finitimis geritur.

Velitris.) Velitræ nobilis Volscorum ciuitas, quibus in Romanorum potestatẽ redactis & expulsis, coloni ab urbe sunt missi Velitras: Liuio lib. 2. autore.

Origo

Origo prosapiæ maiorum Octauij.

CAP. II.

EA gens à Tarquinio Prisco rege, inter Romanas gentes allecta, in senatum mox à † Seruio Tullio in patritias transducta, procedente tempore ad plebem se cōtulit, ac rursus magna ui per D. Iulium in patritiatum rediјt. Primus ex hac magistratum populi suffragio cepit C. Rufus. Is Quæstorius Cn. & C. procreauit. A quibus duplex Octauiorum familia defluxit, conditione diuersa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliqui omnes functi sunt honoribus summis. At C. eiusq; posteri, seu fortuna, seu uoluntate, in equestri ordine constitêre, usq; ad Augusti patrem. Proauus Augusti secundo Punico bello, stipendia in Sicilia Tribunus militū fecit. Aemilio Pappo imperatore. Auus municipalibus magistеrijs contentus, abundante patrimonio tranquillißimè senuit. Sed hæc alij. Ipse Augustus nihil amplius, quàm equestri familia ortum se scribit uetere ac locuplete, & in qua primus Senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat Restionem, ex pago Thurino, auum argentarium. Nec quicquam ultrà de paternis Augusti maioribus reperi.

* Aliâs. Seruilio.

Patritiat⁹, pro ordine siue dignitate patritiorum.

Pago Thurino.) πάγος sunt uillæ ædificatæ in unū locum propter fontem. Vnde nomē habet, nam πηγὴ fons

fons dicitur. Thurini sunt in Italia populi, qui olim fuerunt Atheniensium in bello socij.

De patre Octauij. CAP. III.

OCtauius pater à principio ætatis, & re, & æstimatiõe magna fuit, ut equidẽ mirer hũc quoq; à nonnullis argentarium, atq; etiam inter diuisores operasq; campestres proditũ. Amplis enim innutritus opibus, honores & adeptus est facilè, & egregiè administrauit. Ex prætura Macedoniam sortitus, fugitiuos residuam Spartaci & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere deleuit, negotio sibi in senatu extra ordinem dato. Prouinciæ præfuit non minore iustitia, quàm fortitudine. Nanq; Beßis, ac Thracibus magno prælio fusis, ita socios tractauit, ut epistolæ M. T. Ciceronis extent, quibus Q. fratrem eodem tempore parum secunda fama proconsulatum Asiæ administrantem hortatur & monet, imitetur in promerendis socijs uicinum suum Octauium.

Mors patris Octauij, & de filijs eius.
CAP. IIII.

DEcedens Macedonia, priusquàm confiteri se candidatum cõsulatus posset, morte obijt repẽtina, superstitibus liberis, Octauia maiore, quã ex Ancharia, & Octauia minore, item Augusto, quos ex Accia tulerat. Accia, M. Accio Balbo, &

Iulia

Iulia sorore C. Cæsaris, genita est. Balbus paterna stirpe Aricinus, multis in familia senatorijs imaginibus, à matre Magnum Pompeium arctißimo contingebat gradu, functusq; honore præturæ inter XX. uiros, agrum Campanum plebi Iulia lege diuisit. Verum idem Antonius despiciens etiam maternam Augusti originem, proauum eius Afri generis fuisse, & modò unguentariam tabernam, modò pistrinum Aritiæ exercuisse, obijcit. Caßius quidem Parmensis quadam epistola, non tantum ut pistoris, sed etiam ut nummularij nepotem, sic taxat Augustum: Materna tibi farina siquidem ex crudißimo Aritiæ pistrino, hanc pinsit manibus colybo decolo ratis Nerulonensis mensarius.

Collybo.) κόλλυβος significat nummum, hinc κολλυβιστὴς nummularius dicitur.

Nerulonensis.) Nerulum est oppidum : de quo Liuius lib. 9.

Tempus & locus natiuitatis Octauij.

CAP. V.

NAtus est Augustus, M. T. Cicerone, & Antonio COSS. IX. Calen. Octobris, paulò ante solis exortum, regione palatij, ad capita bubula, ubi nunc sacrariũ habetur, aliquanto pòst, quàm excessit, constitutum. Nam & Senatus actis continetur, cum C. Lectorius adolescens patritij generis, in deprecanda grauiore adulterij pœna, præter æta-

tem

tem atq; natales, hoc quoq; patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem ac uelut æditumum soli, quod primum D. Augustus nascens attigisset, peteretq; donari, quasi proprio suo ac peculari deo, decretum est, ut ea pars domus consecraretur.

Locus ubi nutritus fuit.

CAP. VI.

NUtrimentorum eius ostenditur adhuc locus in auito suburbano iuxta Velitras permodicus, & cellæ penuariæ instar, tenetq; uicinitatē opinio, tanquam & natus ibi sit. Huc introire nisi necessariò & castè religio est, concepta opinione ueteri, quasi temere adeuntibus horror quidam & metus † obijciatur: sed & mox confirmata est. Nam cum possessor uillæ nouus, seu forte, seu tentādi causa cubitum se eò contulisset, euenit, ut post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita ui & incerta, penè semianimis cum strato simul ante fores inueniretur.

† Aliàs adijciatur.

Nomina & cognomina eius, cum causis ipsorū.

CAP. VII.

INfanti cognomen Thurino inditum est in memoriam maiorum originis, uel quòd in regione Thurina, recens eo nato, pater Octauius aduersus fugitiuos prospere rē gesserat. Thurinum cognominatum satis certa probatione tradiderim, nactus pue

uilem imagunculam eius æream ueterem, ferreis ac pene iam exolescentibus literis hoc nomine inscriptam, quæ dono à me principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per cõtumeliam sæpe Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius quàm mirari se rescribit, pro opprobrio nomen prius sibi obijci. Posteà C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomen assumpsit: alterum testamento maioris auunculi, alterum Munatij Planci sententia, cum quibusdam censentibus Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem urbis præualuisset, ut Augustus potius uocaretur, nõ tantùm nouo, sed etiam ampliore cognomine, quòd loca quoq; religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, uel ab auium gestu gustu'ue, sicut etiam Ennius docet scribens:
Augusto augurio postq̃ inclyta condita Roma est.

Breuis descriptio totius uitæ & gestorũ eius.

CAP. VIII.

QVadrimus patrem amisit, duodecimum annum agens auiam Iuliam defunctam pro cõcione laudauit. Quadriennio pòst uirili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est: quanquàm expers belli propter ætatẽ. Profectum mox auunculum in Hispanias aduersus Cnei Pompeij liberos, uix tum firmus à graui uale-

tudine, per infestas hostibus uias paucißimis comitibus naufragio etiam facto subsecutus magnopere demeruit, approbata citò etiam morum indole super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos destinante, præmissus Appolloniam, studijs uacauit. Vtq; primum occisum eum, hæredemq; se comperit, diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consilium, ut præceps immaturumq; omisit. Cæterum urbe repetita, hæreditatem adijt dubitante matre, Vitrico uerò Martio Philippo consulari multum dissuadente. Atq; ab eo tempore exercitibus comparatis, primum cum M. Antonio Marcoq; Lepido, dein tanũ cum Antonio per duodecim ferè annos, nouißimè per quatuor & XL. solus Rempub. tenuit.

Quinq; bella ciuilia per eum gesta.

CAP. IX.

PRoposita uitæ eius uelut summa, partes singillatim neq; per tempora, sed per species exequar, quò distinctius demõstrari cognosciq; poßint. Bella ciuilia quinq; geßit, Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum. Ex quibus primum, ac nouißimum aduersus M. Antonium: secundum aduersum Brutum & Caßium: tertium aduersum L. Antonium triumuiri fratrem: quartum aduersus

Sextum

Sextum Pompeium Cn. Pompeij filium. Omnium bellorum initium et causam hinc sumpsit, nihil conuenientius ducens, quàm necem auunculi uindicare tueriq́; acta.

Bellum Mutinense, & alia gesta eiusdem.

CAP. X.

Confestim ut Apollonia rediit, Brutū Caßiūq́; etiam nec opinantes, & quia præuisum periculum subterfugerant, legibus aggredi, reosq́; cædis absentes deferre statuit. Ludos autem uictoriæ Cæsaris nō audentibus facere, quibus obtigerat id munus, ipse edidit. Et quo constantius cætera quoque exequeretur, in locum Tribun. Plebis fortè demortui candidatum petitorem se ostendit, quanquā Patritius, necdum senator. Sed aduersante conatibus suis M. Antonio consule, quem uel præcipuum adiutorem sperauerat, ac ne publicum quidem, & translatitium ulla in re sibi sine pactione grauißimæ mercedis impertiente, ad optimates se contulit: quibus eum inuisum sentiebat, maximè quòd D. Brutum obsessum Mutinæ prouincia à Cæsare data, & per senatū confirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaque nonnullis, percussores ei subornauit. Hac fraude deprehensa, periculum inuicem metuens, ueteranos simul in suum ac reipublicæ auxilium quanta potuit largitione, contraxit. Iussusq́;

comparato exercitui pro Prætore præesse, & cum Hircio ac Pansa, qui consulatum susceperant, D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio mense confecit duobus prælijs: priore Antonius eum fugisse scribit, ac sine paludamento equoq; post biduũ demum apparuisse: Sequenti satis constat nõ modo ducis, sed etiam militis functum munere, atq; in media dimicatione, aquilifero legionis suæ grauiter saucio, aquilam humeris subijsse, diuq; portasse.

De eodem et morte consulum.

CAP. XI.

Alias paulò.

HOc bello cum Hircius in acie Pansaq; † post ex uulnere perissent, rumor increbuit, ambos opera eius occisos, ut Antonio fugato, Repu. COSS. orbata solus uictores exercitus occuparet. Pansæ quidem adeò suspecta mors fuit, ut Glyco medicus custoditus sit, quasi uenenũ uulneri indidisset. Adijcit his Aquilius Niger, alterũ è COSS. Hirciũ in pugnæ tumultu ab ipso interemptum.

Secta optimatium per eum deserta.

CAP. XII.

SEd ut cognouit Antoniũ post fugam à M. Lepido receptũ, cæterosq; duces & exercitus consentire pro patribus, causam optimatium sine cunctatione deseruit, ad prætextũ mutatæ uolũtatis dicta factaq; quorundã calũniatus, quasi alij se puerũ,

alij

alij ornandum tollẽdumq; iactassent, ne aut sibi, aut ueteranis par gratia referretur. Et quò magis pœnitentiam prioris sectæ approbaret, Nursinos grãdi pecunia, & quam pendere nequirent, mulctatos extorres egit oppido: quòd Mutinensi acie interemptorum ciuium tumulo publicè extructo adscripserunt, pro libertate eos occubuisse.

Extorres.) Extorris est errans incertis sedibus extra patriam eiectus. Sicut exul.

Bellum Philippense, & imperium eius Antonio dimissum. CAP. XIII.

INita cum Antonio et Lepido societate, Philippẽse quoque bellum, quãquàm inualidus atq; æger, duplici prælio transegit: quorum priore castris exutus, uix ad Antonij cornu fuga euaserat: nec successum uictoriæ moderatus est, sed capite Bruti Romam misso, ut statuæ Cæsaris summitteretur, in splẽdidißimum quenque captiuum, non sine uerborum cõtumelia sæuit. Vt quidem uni suppliciter sepulturã precãti respondisse dicatur, iam istam in uolucrũ potestatẽ fore. Alios patrẽ & filiũ pro uita roganteis sortiri, uel dimicare iußisse, ut alterutri cõcederetur, ac spectasse utrunq; morientẽ, cùm patre qui se obtulerat occiso, filius quoq; uoluntaria occubuisset nece. Quare cæteri, & in his M. Fauonius ille Catonis æmulus, cũ catenati producerẽtur, impera

tore Antonio honorificè salutato, hunc fœdißimo conuitio coràm prosciderunt. Partitis post uictoriam officijs, cum Antonius orientem ordinandum, ipse ueteranos in Italiam reducendos, et municipalibus agris + collocandos recepisset; neq; ueteranorum, neq; + possessorum gratiam tenuit: alteris pelli se, alteris non pro spe meritorum tractari querentibus.

Aliâs, con uocãdos. Aliâs prio rum.

Bellum Perusinum. CAP. XIIII.

QVo tēpore L. Antonium fiducia consulatus, quem gerebat, ac fraternæ potentiæ res nouas mouentem confugere Perusiam coëgit, et ad deditionem fame compulit, non tamen sine magnis suis & ante bellum, & in bello discriminibus. Nam cum spectaculo ludorum gregariū militem in XIIII. ordinibus sedentem excitari per apparitorem iußisset, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox discrutiatum necasset, minimū abfuit, quin periret concursu, & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, quod qui desiderabatur, repentè comparuit incolumis, ac sine iniuria. Circa Perusinum autem murum sacrificans, penè interceptus est à manu gladiatorum, quæ oppido eruperat.

Dilato ru, more, pro diuulgato]

Apparitorem.) Quod appareant ad ministerium præsentes dicuntur apparitores, quos etiam nominarunt statores. Apparitura est ministerium ipsum in quo præsto sunt magistratui ad obsequendum.

Dilato.) Hoc est inter gregarios milites diuulgato.

Pœna

Pœna inflicta captiuis in bello Perusino.

CAP. XV.

PErusia capta, in plurimos animaduertit, orare ueniam uel excusare se conantibus una uoce occurrens moriendum esse. Scribunt quidam, trecentos ex dedititijs electos utriusq; ordinis, ad arã diuo Iulio extructam, Idibus Martijs hostiarum more mactatos. Extiterunt qui traderent, † consultò eum ad arma isse, ut occulti aduersarij, & quos metus magis quàm uoluntas contineret, facultate L. Antonij ducis præbita, detegerentur: deuictisq; his & confiscatis, promissa ueteranis præmia soluerentur.

† Aliàs fortè ex cõposito. Consultò, data opera, de cõposito, sic enĩ scriptũ colligebatur ex uestigijs uetustæ scripturæ.

Bellum Siculum & alia gesta eius.

CAP. XVI.

BEllum Siculũ inchoauit in primis, sed diu traxit intermissum sæpius, modò reparandarum classium causa, quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem per æstatem amiserat, modò pace facta, flagitante populo ob interclusos commeatus, famemq; ingrauescentem, donec nauibus ex integro fabricatis, ac XX. seruorum millibus manumissis, & ad remũ datis, portum Iuliũ apud Baias, immisso in Lucrinum & Auernum lacum mari, effecit. In quo cũ hyeme tota copias exercuisset, Pompeium inter Mylas, & Naulochum superauit, sub horam

Ad remũ dare.

horam pugnæ tam arcto repentè somno deuictus, ut ad dandum signum ab amicis excitaretur, unde præbitam Antonio materiam putem exprobrandi, ne rectis quidem oculis cū aspicere potuisse instructam aciem: Verum † supinum cœlum intuentē stupidum cubuisse, nec prius surrexisse, ac militibus in conspectū uenisse, quàm à M. Agrippa fugatæ sint hostium naues. Alij dictum factumq; eius criminantur, quasi claßibus tempestate perditis exclamauerit, etiam inuito Neptuno uictoriam se adepturum. Ac die Circensium proximo solenni pompæ simulachrum dei detraxit: nec temere plura ac maiora pericula ullo alio bello adijt. Traiecto in Siciliam exercitu, cum partem reliquam copiarum continentē repeteret, oppressus ex improuiso à Demochare et Apollophane præfectis Pompeij, uno demum nauigio ægerrimè effugit. Item cū præter Locros Rhegiū pedibus iret, & prospectis biremibus Pompeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad litus, penè exceptus est. Tunc etiam per deuios tramites refugientē, seruus Aemilij Pauli comitis eius, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum, & quasi occasione ultionis oblata, interficere conatus est. Post Pompeij fugam, collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem XX. legionum fiducia, summasq; sibi partes

† Aliàs, supremū.

partes terrore ac minis uindicantem, ſpoliauit exercitu: ſupplicemq́; conceſſa uita Cerceijs in perpetuum relegauit. M. Antonij ſocietatem ſemper dubiam & incertam reconciliationibusq́; uarijs male focillatam abrupit tandem. Et quo magis degeneraſſe eum à ciuili more approbaret, teſtamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatræ liberis inter hæredes nuncupatis reliquerat, aperiendum recitandumq́; pro cōcione curauit. Remiſit tamē hoſti iudicato neceſsitudines, amicosq́; omnes, atq; inter alios C. Soſium & T. Domitium tunc adhuc COSS. Bononienſibus quoq; publicè quòd in Antoniorum clientela antiquitus erant, gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus ſuis. Nec multò pòſt nauali prælio apud Actium uicit, in ſerum dimicatione protracta, ut in naui uictor pernoctauerit.

Gratiā fecit coniurā di, pro permiſit coniurare.

In ſerū, pro in ueſperam.

Locros.) Vrbs eſt in finibus Italiæ ad Locrinū mōtem. Incolas uocant Locrēſes, quos nominarunt etiā Epizephyrios, à promontorio, à quo incipit quam uocarunt magnam Græciam, quæ eſt frons Italiæ. Sunt & alij Locri in Græcia quos cognomine dicunt Ozolas, quia male olent. Sunt quoq; Locri Epicnemidij ſiue Opontij uocati.

Circeos.) De hac inſula ſcribit Homerus immenſo mari circundatam fuiſſe. Latiumq́; antiquum terminauit: De qua Strabo. 5. Virg. in 7. Plin. in 3.

Focillatā.) Focillo ſignificat alo nutrióue. Sic hoc loco intelligendum eſt male nutritam aut firmatam fuiſſe amicitiam Auguſti & Antonij.

Gratiam fecit coniurandi.) Hoc eſt, fecit coniurandi poteſtatem.

Bellum Actiacum & Alexandrinum, cum eius in Antonium & Cleopatram uictoria.

CAP. XVII.

Recepit se Samũ insulam, absq; ꝓpositione

*Aliàs, alia tẽpestate.

AB Actio cum Samum insulam in hyberna se recepisset, turbatus nuntijs de seditione militum, præmia & mißionem poscentium, quos ex omni numero confecta uictoria Brundusium præmiserat, repetit * Italiam, tempestate in traiectu bis conflictatus, primò inter promontoria Peloponnensi atque Aetoliæ, rursus circa montes Ceraunios, utrobiq; parte Liburnicarũ demersa, simulq; eius, in qua uehebatur, fusis armamentis, & gubernaculo diffracto. Nec amplius quàm septẽ & XX. dies, donec desideria militum ordinarentur, Brundusij commoratus, Asiæ Syriæq; circuitu Aegyptum petit. Obsessaq; Alexandria, quò Antonius cum Cleopatra confugerat, breui potitus est. Et Antonium quidem seras conditiones pacis tentantem, ad mortem adegit, uiditq; mortuum. Cleopatræ, quam seruatam triumpho magnopere cupiebat, etiam Psyllos admouit, qui uenenũ ac uirus exugerent, quòd perijsse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici iußit. Antonium iuuenem maiorem de duobus Fuluia genitis, simulachro diui Iulij, ad quod post multas & irritas pre-

ces

ces confugerat, abreptum interemit. Item Cæsario nem, quem ex Cæsare patre Cleopatra concepisse prædicabat, retractum è fuga supplicio affecit. Reliquos Antonij reginæq; communes liberos, non secus ac necessitudine iunctos sibi, & conseruauit, & mox pro conditione cuiusq; sustinuit ac fouit.

Liburnicarum.) Appianus dicit, Liburnicas uocatas celerrimas naues, à populis Liburnis in Illyrico, qui olim piratæ freti nauium uelocitate prædabātur, mare Ionium uicinasq; insulas omnes. Vocatur autē hoc nauigij genus etiam Liburnum, & liburna, atq;, ut hic, Liburnica.

Psyllos.) ψυλλὸς, teste Plinio lib. 7. gens est Libyæ cui innata est uis quædam aduersus uenenum aspidū aliorumq; serpentum. Ita uidemus Augustum secum Psyllos duxisse: Sic Plutarchus de Catone scribit. Propterea secum Psyllos habuisse, qui mederentur serpē tum morsibus.

Gesta per eum in Aegypto.

CAP. XVII.

PEr idem tempus conditorium, & corpus Magni Alexandri, cum prolatum è penetrali subiecisset oculis, corona aurea imposita, ac floribus aspersis ueneratus est: consultusq;, num & Ptolemæum inspicere uellet, regem ait se uoluisse uidere, non mortuos. Aegyptum in prouinciæ formam redactam, ut feraciorem, habilioremq; annonæ urbicæ redderet, fossas omnes, in quas Nilus exæstuat, oblimatas longa uetustate, militari opere detersit. Quoq; Actiacæ uictoriæ memoria celebratior &

in posterum esset, urbem Nicopolim apud Actium condidit: ludosq́; illic quinquennales constituit, & ampliato uetere Apollinis templo, locum castrorum, quibus fuerat usus, exornatum naualibus spolijs, Neptuno ac Marti consecrauit.

Coniurationes & conspirationes contra eum.

CAP. XIX.

TVmultus post hæc, ac etiam rerum nouarum initia, cõiurationesq́; complures prius q̃ inualescerent indicio detectas cõpreßit, & alias alio tẽpore: Lepidi iuuenis, deinde Varronis Murenæ, et Fannij Cepionis, mox M. † Egnatij, exin Plauti Rufi, Lucijq́; Pauli progeneri sui, ac præter has L. Andasij falsarũ tabularũ rei, ac neq; ætate, neq; corpore integri, Themasini Epicardi ex gente Parthica Hybridæ, ad extremũ Telephi mulieris serui nomẽclatoris. Nam ne ultimæ quidẽ sortis hominum conspiratione & periculo caruit. Audasius atq; Epicardus Iuliam filiam, & Agrippam nepotem ex insulis, quibus continebantur, rapere: ad extremum Telephus, quasi debita sibi fato dominatione, & ipsum & Senatum adgredi destinauerant. Quinetiam quondam iuxta cubiculum eius lixa quidã ex Illyrico exercitu ianitoribus deceptis noctu deprehensus est, cultro uenatorio cinctus, impos'ne mentis

† Aliàs, Genati, exin Planci. Progener, generi pater.

tis an simulata dementia, incertum. Nihil enim exprimi quæstione potuit.

Progeneri.) Hoc est pater generi, huic correspondet prosocer. Progener est etiam auo neptis suæ uir.

Bella externa per eum gesta.

CAP. XX.

EXterna bella duo omnino per se geßit, Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio deuicto, Cantabricum. Dalmatico etiã uulnera excepit, una acie dextrum genu lapide ictus, altera aũt & crus, & utrunq; brachium ruina pontis consauciatus. Reliqua per legatos administrauit, ut tamen quibusdam Pannonicis atq; Germanicis, aut interueniret, aut non longè abesset, Rauennam, uel Mediolanũ, uel Aquilëiam usq; ab urbe progrediens.

Prouinciæ per eum domitæ, & item aliæ in amicitiam receptæ.

CAP. XXI.

DOmuit autẽ partim ductu, partim auspicijs suis, Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni, item Rhetiã & Vindelicos ac Salassos gentes Alpinas coërcuit, & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæsis, Germanosq; ultra Albim fluuium summouit: ex quibus Sueuos, & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, atq; in proximis Rheno

agris

agris collocauit. Alias item nationes male quietas, ad obsequium redegit. Nec ulli genti sine iustis & necessarijs causis bellum intulit. Tantumq; abfuit à cupiditate quoquo modo imperium, uel bellicã gloriam augendi, ut quorundam Barbarorum principes in æde Martis ultoris iurare coëgerit, mansueros se in fide, ac pace, quam peterent: à quibusdam uerò nouum genus obsidum fœminas exigere tentauerit, quòd negligere marium pignora sentiebat: & tamen potestatem semper omnibus fecit, quoties uellent, obsides recipiendi. Neq; aut crebrius, aut perfidiosius rebellantes grauiore unquam multatus est pœna, quàm ut captiuos sub lege uenundaret, ne in uicina regione seruirent, ne'ue intra tricesimum annum liberarentur. Qua uirtutis moderationisq; fama, Indos etiam ac Scythas, auditu modò cognitos pellexit ad amicitiam suam, populiq; Romani ultro per legatos petendam. Parthi quoq; & Armenij uendicanti facilè cesserunt, & signa militaria, quæ M. Crasso, & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, obsidesq; insuper obtulerunt: deniq; pluribus quondam de regno concertantibus nõ nisi ab ipso electum comprobauerunt.

Perfidiose Multatus est pœna, pro puniji.

Quõdam, pro quodã tempore.

Obsidum.) Obses est qui datur pignore, ea lege si is qui dat fidem non seruat, obsidis uita & fortuna sit in manu accipientis. Putant dictã ab obsidione, quod in ea necessitate maxime dari soleant.

Ianus per eum clausus: necnon triumphi & oua tiones eius. CAP. XXII.

IAnum Quirinum semel atq; iterum à condita urbe ante memoriam suam clausum, in multo breuiore temporis spatio, terra mariq; pace parta, tertiò clausit. Bis ouans ingressus est urbem, post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos treis egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes.

Curules triumphos.) Curulis est ex ebore sedes. Erat maximus triumphus curulis, in quo iūctis equis albis triumphator uehebatur curru deaurato.

De duabus cladibus eidem illatis.

CAP. XXIII.

O† Mnes graues ignominias cladesq́;, duas omnino, nec alibi, quàm in Germania, accepit, Lolianam & Varianam: sed Lolianam maioris infamiæ quàm detrimenti, Varianam pene exitiabilem, tribus legionibus cum duce, legatisq́; & auxilijs omnibus cæsis. Hac nunciata, excubias per urbem indixit, ne quis tumultus existeret: & præsidibus prouinciarum prorogauit imperium, ut & à peritis & assuetis socij † continerentur. Vouit & magnos ludos Ioui Opt. Max. si Remp. in meliorē statum uertisset: quod factū Cymbrico Marsicoq; bello erat. Adeò † nanq; consternatum ferunt, ut per continuos menses, barba capilloq́; summisso, caput inter-

Aldus ita legit: Graues igno. &c. omnes fini præcedenti annectens. Exitiabilis clades, pro internecina.

† Aliàs, cōmonerētur

† Aliàs, deniq;.

interdum foribus illideret, uociferãs: Quintili Vare, legiones redde: diemq́; cladis quotannis mœstum habuerit, ac lugubrem.

Disciplina eius circa rem militarem.

CAP. XXIIII.

IN re militari & commutauit multa & instituit: atq; etiam ad antiquum morem nonnulla reuocauit: disciplinam seuerißimè rexit, ne legatorum quidem cuiquam, nisi grauatè, hybernisq́; demum mensibus permisit uxorem interuisere. Equidem Rom. quòd duobus filijs adolescentibus, causā detrectandi sacramẽti pollices amputasset, ipsum bonaq́; subiecit hastæ: quem tamen, quòd imminere emptioni publicanos uidebat, liberto suo addixit, ut relegatum in agros pro libero esse sineret. Decimam legionem contumacius parentem cum ignominia totam diuisit. Item alias immodestè mißionem postulantes, citra commoda emeritorum præmiorum exautorauit: cohortes, si quæ cesßissent loco, decimatas hordeo pauit. Centuriones statione deserta itidem, ut manipulares capitali animaduersione puniit: pro cætero delictorum genere uarijs ignominijs affecit, ut stare per totum diem iuberet ante prætorium, interdum tunicatos discinctosq́;, nonnunquam cum decempedis, uel etiam cespitem portantes.

Discin-

Diſcinctos.) Ignauos, deſides, timidosq́; nominabant, pigri enim ſemper conſpiciuntur ueſtibus demiſſis & non cinctis. Fortes autem quo ſint expeditiores ad res exequendas ſuccincti ſemper ſunt, quos ueteres appellabant accinctos, & præcinctos, Græci διεζωσμένους uocant.

Geſta eius circa rem militarem.

CAP. XXV.

NEq; poſt bella ciuilia, aut in cõcione, aut per edictum ullos militum commilitones appellabat, ſed milites: ac ne à filijs quidẽ, aut priuignis ſuis imperio præditis aliter appellari paſſus eſt, ambitioſius id exiſtimãs, quàm aut ratio militaris, aut temporum quies, aut ſua domusq́; ſuæ maieſtas poſtularet. Libertino milite præterquàm Romæ incendiorum cauſa, & ſi tumultus in grauiore annona metueretur, bis uſus eſt: ſemel ad præſidium coloniarum Illyricum contingentium: iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis: eosq́; ſeruos adhuc uiris, fœminisq́; pecunioſioribus indictos, ac ſine mora manumiſſos, ſub priore uexillo habuit, neq; aut cõmixtos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquantò facilius phaleras & torques, quicquid auro argentoq́; conſtaret, quàm uallares, ac murales coronas, quæ honore præcellerẽt, dabat: has quamparciſſime, & ſine ambitione, ac ſæpe etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in † Cilicia poſt naualem uictoriam cæruleo uexillo donauit

† Aliàs, Sicilia.

uit. Solos triumphales, quanquam & socios expeditionum, & participes uictoriarum suarum, nunquã donis impertiendos putauit: quòd ipsi quoq; ius habuissent tribuendi ea, quibus uellent. Nil autem minus in imperfecto duce, quàm festinationem temeritatemq; conuenire arbitrabatur. Crebro itaque illa iactabat:

Versus est trochaicus tetrameter, nisi quod στρατηλάτης addidit de suo.

Σπεῦδε βραδέως, ἀσφαλὴς γάρ ἐσ' ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Et, Sat celeriter fieri quicquid fiat satis bene. Prælium quidem aut bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cum maior emolumenti spes, quàm damni metus ostenderetur. Nam minima commoda nõ minimo sectantes discrimine, similes aiebat esse aureo hamo piscantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset.

De consularibus & alijs gestis per eum.

CAP. XXVI.

MAgistratus, atq; honores & ante tempus, & quosdam noui generis, perpetuosq; cepit. consulatum uigesimo ætatis anno inuasit, admotis hostiliter ad urbẽ legionibus, missisq; qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cum quidem cunctante Senatu, Cornelius Centurio princeps legationis, reiecto sagulo ostendens gladij capulum, non dubitasset in curia dicere, Hic faciet, si uos non feceritis.

tis, Secundum consulatum post IX. annos, tertium anno interiecto gesit, sequentes usque ad undecimũ continuauit. Multisq́; mox cum deferrentur, recusatis, duodecimum magno, id est, septendecim annorum interuallo, & rursus tertiumdecimum biennio pòst ultro petijt, ut C. & Lucium filios amplissimo præditos magistratu, suo quenq; tirocinio deduceret in forum. Quinq; medios consulatus à sexto ad undecimum annos gesit. Cæteros autem sex, aut nouem, aut sex, aut quatuor, aut tribus mensibus, secundum uerò paucissimis horis. Nam die Calendarũ Ianuarij, cum manè pro æde Capitolini Iouis paululũ curuli sella præsedisset, honore abijt, suffecto alio in locum suum. Nec omnes Romæ, sed quartum † consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octauũ & nonum Tarracone inijt. † Alias consule.

Sagulo.) Vestis militaris est, diminutiuũ à Sago chlamide, quod genus uestis solebat indui in tumultu et bello.

Gesta per eum in officijs triumuiratus & tribunitiæ potestatis. CAP. XXVII.

TRiumuiratum Reip. constituendæ per decem annos administrauit: in quo restitit quidem aliquãdiu collegis, ne qua fierat proscriptio, sed inceptam utroq; acerbius exercuit. Nanq; illis in multorũ sæpe personam per gratiam & preces exorabilibus, solus magnopere contendit, ne cui parceretur:

proſcripſitq; etiam C. Troianum tutorem ſuum, eũdemq; collegã patris ſui Octauij in ædilitate. Iunius Saturninus hoc amplius tradit, cùm peracta proſcriptione, M. Lepidus in Senatu excuſaſſet præterita, et ſpem clementiæ in poſterum feciſſet, quoniam ſatis pœnarum exactũ eſſet, hunc è diuerſo profeſſum, ita modũ ſe ꝑſcribẽdi ſtatuiſſe, ut omnia ſibi reliquerit libera: in cuius tamẽ pertinaciæ pœnitentiã, poſtea T. Iuniũ Philopœmenẽ, quòd patronũ ſuũ ꝑſcriptũ celaſſe olim diceretur, equeſtri dignitate † decorauit. In eadẽ hac poteſtate multiplici flagrauit inuidia: nã & Pinariũ equitẽ Ro. cum concionãte ſe admiſſa turba paganorũ apud milites ſubſcribere quædã animaduertiſſet, curioſum ac ſpeculatorẽ ratus, corã ſe cõfodi imperauit. Et Tediũ Afrũ COS. deſignatũ, quia factũ quoddã ſuo maligno ſermone carpſiſſet, tãtis † perterruit minis, ut is ſe præcipitauerit. Et Q. Galliũ Prætorẽ, in officio ſalutationis, tabellas duplices ueſte tectas tenentem, ſuſpicatus gladiũ occulere, nec quicquã ſtatim, ne aliud inueniretur, auſus inquirere, paulò pòſt per Cẽturiones et militũ raptũ è tribunali, ſeruilẽ in modũ torſit: ac fatentẽ nihil iuſſit occidi, prius oculis eius ſua manu effoßis: quẽ tamẽ ſcribit colloquio petito inſidiatũ ſibi, coniectumq; à ſe in cuſtodiã, deinde urbe interdicta dimißũ, naufragio uel latronũ inſidijs perijße. Tribunitiã poteſtatẽ

Aliâs, honorauit.

Aliâs, conterruit.

perpetuã recepit: in quo semel atq; iterũ per singula lustra collegam sibi cooptauit. Recepit & morum legumq; regimen æquè perpetuum: quo iure, quanquã sine censuræ honore, censum tamen populi ter egit: primum ac tertium cum collega, medium solus.

Lustra.) Est spacium quinque annorum lustrum, à luendo uolunt dictum esse, quia quinto quoq; anno uectigalia & tributa persoluebantur, & urbs lustrabatur sacris, quæ sacra quoq; lustra uocabantur. Dicuntur etiam lustra lupanaria, ubi meretrices habitant. Item ferarum habitacula nominant lustra.

Cogitatio resignandi imperiũ, & ornatus urbis.

CAP. XXVIII.

DE reddẽda Rep. bis cogitauit: primò post oppressum statim Antoniũ, memor obiectũ ab eo sibi sæpius, quasi per ipsum staret, ne redderetur: ac rursus tædio diuturnæ ualetudinis, cum etiam magistratibus ac Senatu domũ accitis, rationarium imperij tradidit. Sed reputans & se priuatũ nõ sine periculo fore, & illã plurium arbitrio temere cõmitti, in retinẽda perseuerauit, dubiũ euentu meliore an uolũtate, quã uolũtatem cũ præsidens identidẽ præ se ferret, quodã etiã edicto his uerbis testatus est: Ita mihi saluã ac sospitẽ Remp. sistere in sua sede liceat, atque eius rei fructũ percipere, quẽ peto, ut optimi status autor dicar, & moriẽs ut feram mecũ spem, mansura in uestigio suo fundamenta R.P. quæ iecero: fecitq; ipse se compotem uoti, nisus omni modo, ne quẽ

Quã uolũtatem, cũ mox præcesserit uoluntate, quod in Rufino reprehendit Hieronymus.

noui status pœniteret. Vrbem nãq; pro maiestate imperij ornatam, & inundationibus incendijsq; obnoxiam, excoluit adeò, ut iure sit gloriatus, marmoreã se relinquere, quam lateritiam accepisset. Tutam uero quantum prouideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit.

Opera publica per eum et alios instructa.

CAP. XXIX.

PVblica opera plurima extruxit, ex quibus uel præcipua, forũ cum æde Martis ultoris, templũ Apollinis in palatio, ædẽ tonãtis Iouis in Capitolio. Fori extruendi causa fuit hominũ & iudiciorũ multitudo, quæ uidebatur, non sufficientibus duobus, etiã tertio indigere. Itaq; † festinantibus, nec dum perfecta Martis æde publicatũ est, cautũq; ut separatim in eo publica iudicia, et † sortiones iudicũ fierẽt. Aedem Marti bello Philippensi pro ultione paterna susçepto uouerat. Sanxit ergo, ut de bellis triumphisq; hîc consuleretur Senatus, prouincias cum emperio petituri, hinc deducererẽtur, quiq; uictores redissent huc insignia triumphorum inferrent. Templũ Apollinis in ea parte palatinæ domus excitauit, quam fulmine ictam desiderari à deo aruspices pronunciarent, Addita porticus cum bibliotheca Latina, Græcaq; ‡ quo loco iã senior sæpe etiã Senatũ habuit, decuriasq; iudicũ recognouit. Tonãti Ioui ædẽ cõsecrauit

† Aliâs, festinatius.
† Aliàs, sortitiones.

liberatus

liberatus periculo cum expeditione Cantabrica, per nocturnum iter lecticam eius fulgur * perstrinxisset, seruumq; prælucentem exanimasset. Quędā etiā opera sub nomine alieno, nepotum scilicet, & uxoris sororisq; fecit, ut porticū, basilicamq; Lucij & Caij. Item porticus Liuiæ & Octauiæ, theatrumq; Marcelli. Sed & cæteros principes uiros sæpe hortatus est, ut pro facultate quisq; monumentis uel nouis, uel refectis & excultis urbem adornarent: multaq; à multis extructa sunt, sicut à Martio Philippo ædes Herculis & Musarum, à Lucio Cornificio ædes Dianæ, ab Asinio Pollione atrium Libertatis, à Munatio Planco ædes Saturni, à Cornelio Balbo theatrum, à Statio Tauro amphiteatrum, à M. uerò Agrippa complura & egregia.

*Aliâs, pręstrinxisset. Prælucere dicitur, qui pręcedit cū lumine.

De diuisione urbis, templisq; & uijs per eum instauratis, item & Tiberi ampliato.

CAP. XXX.

SPacium urbis in regiones uicosq; diuisit, instituitq;, ut illas annui magistratus sortitò tuerentur, hos magistri è plebe cuiusq; uiciniæ electi. Aduersus incendia excubias nocturnas uigilesq; commentus est: ad coërcendas inundationes, alueum Tiberis laxauit ac repurgauit, completum olim ruderibus, & ædificiorum prolapsionibus coartatum. Quò autem facilius undiq; urbs adiretur, desumpta sibi

Flaminia uia, Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus uiris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Aedes sacras uetustate collapsas, aut incendio absumptas refecit, easq; & cæteras opulentissimis donis adornauit, utpote qui in cellam Capitolini Iouis XVI. millia pondo auri, gemmasq; ac margaritas quingenties HS. una donatione contulerit.

Manubialis pecunia

Ruderibus.) Rudus est testa cõfracta & materia pauimentorum & ædificiorum ruptorum, quæ erant ex arena, calce, & lapidibus.

Manubiali pecunia.) Est pecunia collecta ex manubijs, hoc est præda hostium. Nam communi præda utebantur ad communem reipub. usum.

Gesta per eum in pontificatu maximo.

CAP. XXXI.

Sustinuerat, pro uouerat, ut ante.

Postquàm uerò Pontificatum maximum, quem nunquàm uiuo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demum suscepit: quicquid fatidicorum librorum Græci Latiniq; generis, nullis uel parum idoneis autoribus, uulgò ferebatur, supra duo millia contracta undiq; cremauit, ac solos retinuit Sibyllinos, hos quoque delectu habito, condiditq; duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. Annum à diuo Iulio ordinatum, sed posteà negligentia conturbatum atq; confusum, rursus ad pristinam rationem redegit: in cuius ordinationem Sextilem mensem è suo cognomine nuncupauit, magis quàm Septembrem, quo erat natus: quia hoc sibi & primus cõsulatus, & insignes

uictos

uictoriæ obtigiſſent. Sacerdotum & numerum & dignitatem, ſed & commoda auxit, præcipue Veſtalium uirginum: cumq́; in demortuæ locum aliam capi oporteret, ambirentq́; multi, ne filias in ſortē darent, adiurauit, ſi cuiuſquam neptium ſuarum competeret ætas, oblaturum ſe fuiſſe eam. Nonnulla etiā ex antiquis ceremonijs paulatim abolita reſtituit: ut Salutis augurium, Diale flaminium, ſacrum Lupercale, ludos ſeculares, & compitalitios. Lupercalibus uetuit currere imberbes. Item ſecularibus ludis iuuenes utriuſq; ſexus prohibuit ullum nocturnum ſpectaculum frequentare, niſi cum aliquo maiore natu propinquorum. Compitales Lares ornare bis anno inſtituit uernis floribus & æſtiuis. Proximum à dijs immortalibus honorem memoriæ ducū præſtitit, qui imperium populi Romani ex minimo maximum reddidiſſent. Itaq; & opera cuiuſq; manētibus titulis reſtituit, & ſtatuas omnium triumphali effigie in utraque fori ſui porticu dedicauit. Profeſſus eſt edicto commentum id ſe, ut illorum uelut exemplar, & ipſe dum uiueret, & inſequentium ætatum principes exigerētur à ciuibus. Pompeij quoq; ſtatuā contra theatri eius regiam, marmoreo Iano ſuppoſuit translatā è curia, in qua C. Cæſar fuerat occiſus.

Sacrum lupercale.) In hoc ſacro iuniores nudi per urbem oberrabant, propter tollendam omnem ſtupri occaſionem.

Secularibus.) Seculares uocantur, quod soliti sint hi ludi singulis seculis, hoc est centum annis, celebrari.

Compitales.) Dicti sunt, quod per compita agitabantur.

Correctio eius & reformatio abusuum & excessuum. CAP. XXXII.

*PLeraq; peßimi exempli correxit, quæ in perniciem publicam, aut ex consuetudine licentiaq; bellorum ciuilium durauerant, aut per pacem etiam extiterant. Nam & grassatorum plurimi palàm se ferebant succincti ferro, quasi tuendi sui causa, & rapti per agros uiatores sine discrimine, liberi seruiq; ergastulis possessorum supprimebantur; Et plurimæ factiones titulo collegij noui, ad nullius nõ facinoris societatem coibant. Igitur grassatores dispositis per opportuna loca stationibus inhibuit: ergastula recognouit: collegia præter antiqua & legitima dissoluit: tabulas ueterum ærarij debitorum, uel præcipuam calumniandi materiam ✝ exußit: loca in urbe publica iuris ambigui possessoribus adiudicauit: diuturnorũ reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm uoluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit, conditione proposita, ut si quem quis repetere uellet, par periculum pœnæ subiret. Ne quod autem maleficium negotium'ue impunitate uel mora elaberetur, triginta * amplius dies, qui honorarijs ludis occupabãtur, actui rerum accommodauit. Ad tres iudicum decurias,*

Grassatores, q grassantur ferro.

Nullius nõ facinoris, pro cuiusuis facinoris.

✝Aliàs, excussit.

*Aliàs, ampliatos.

Actui rerũ pro agendis rebus.

rias, quartam addixit ex inferiore censu, quæ ducenariorum uocaretur, iudicaretq́; de leuioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis anno allegit, id est, quinquennio maturius quàm solebant. At plerisq; iudicandi munus detrectantibus, uix concessit, ut singulis decurijs per uices annua uacatio esset, & ut solitæ agi Nouembri ac Decembri mense res omitterentur.

Ergastulis.) Ergastulum dictum est ab ἐργάζομαι, id est, operor. Est aut locus ubi uincti serui continentur, uel etiam laborant.

Actui reum) Id est, rebus causisq́; agendis & cognoscendis.

Modus eius & mos in iure dicendo.

CAP. XXXIII.

IPse ius dixit aßiduè, & in noctem nonnunquam, si parum corpore ualeret, lectica pro tribunali collocata, uel etiam domi cubans. Dixit autem ius non diligentia modò summa, sed & lenitate: siquidē manifesti parricidij reum, ne culeo insueretur, quòd nō nisi confeßi afficiebantur hac pœna, ita fertur interrogasse: Certe † patrem tuum non occidisti? Et cum de falso testamento ageretur, omnesq́; † signatores lege Cornelia tenerentur, non tantum duas tabellas damnatoriam & absolutoriam simul cognoscentibus dedit, sed tertiam quoq;, qua ignosceretur ijs, quos fraude ad signandum, uel errore inductos cōstitisset.

† Aliàs, parentem.
† Aliàs, senatores.

Appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum Prætori delegauit urbano: at prouincialium consularibus uiris, quos singulos cuiusq; prouinciæ negocijs præposuisset.

De legibus per eum sancitis, & alijs retractatis.

CAP. XXXIIII.

Leges retractauit, & quasdam ex integro sanxit, ut sumptuariam, & de adulterijs, & de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus. Hanc cũ aliquantò quàm cæteras seuerius emendasset, præ tumultu recusantium perferre non potuit, nisi adempta demum lenitá ue parte pœnarum, & uacatione triennij data, auctisq́; præmijs. Sic quoq; abolitionẽ eius publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos Germanici liberos, receptosq́; partim ad se, partim in patris gremium ostentauit, manu uultuq́; significans, ne grauarentur imitari iuuenis exemplum. Cumq́; etiam immaturitate sponsarum, & matrimoniorũ crebra mutatione uim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coarctauit, diuortijs modum imposuit.

Perferre legem non potuit, pro ad finem, siue ad plenum ferre cum cœpisset.

Sumptuariam.) Lex sumptuaria quæ est de moderãdis in uictu sumptibus data. Cato uocat eam cibariam, comprimebat enim luxum in cibis.

Reformatio Senatus, & modus conuenien di eiusdem.

CAP. XXXV.

Senatorum affluentem numerum deformi & inconditã turba (erant enim super mille, & quidã indignißimi, & post necem Cæsaris per gratiam & præmium allecti, quos † abortiuos uulgus uocabat) ad modum pristinum & splendorem redegit duabus lectionibus. Prima ipsorum arbitratu, quo uir uirum legit. Secunda suo & Agrippæ, quo tempore æstimatur lorica sub ueste munitus, ferroq; cinctus præsedisse, decem ualentißimis senatorij ordinis amicis sellam suam circumstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quenquam senatorum, nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se uerecundiam compulit, seruauitq; etiam excusantibus insigne uestis, & spectandi in orchestra, epulandiq; publice ius. Quo autem lecti probatiq; & religiosius, & minore molestia senatoria munera fungerentur, sanxit, ut prius quàm consideret quisquam, thure ac mero supplicaret apud aram eius dei, in cuius templo coiretur, & ne plus quàm bis in mense legitimus Senatus ageretur, Calendis scilicet & Idibus, né ue Septembri Octobri'ue mense ullo & adesse alios necesse esset, quàm sorte ductos, per quorũ numerum decreta confici possent: sibiq; instituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negotijs ad frequentem Senatum referendis antè tractaret. Sententias de maiore negotio non more, † neq; ordine, sed prout

Super, siue supra, pro plusquam.

* Aliàs, orcinos.

Abortiui, qui aborsu nati sunt.

Valẽtissimi, robustissimi.

Fungi munera, pro muneribus.

Bis in mense, pro bis singulis mensibus.

† Aliàs, atque.

prout libuisset, prærogabat, ut perinde quisque animum intenderet ac si censendum magis quàm assentiendum esset.

De eodem. CAP. XXXVI.

AVtor & aliarum rerum fuit, in queis ne acta Senatus publicarentur: ne magistratus deposito honore statim in prouincias mitterentur: ut proconsulibus ad mulos & tabernacula, quæ publicè locari solebant, certa pecunia constitueretur: ut cura ærarij à Quæstoribus urbanis ad Prætorios Prætores'ue trãsiret: ut centumuiralem hastam, quã Quæstura functi consueuerãt cogere, decẽuiri cogerent.

Officia per eum excogitata.
CAP. XXXVII.

QVoq; plures partem administrandæ Reipublicæ caperent, noua officia excogitauit: Curã operum publicorum, uiarum & aquarum aluei Tiberis, frumenti populo diuidendi, præfecturam urbis, triumuiratum legendi Senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum, quotiescunq; opus esset. Censores creari desitos longo interuallo creauit, numerum Prætorum auxit. Exegit etiam, ut quoties consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet, nec obtinuit reclamantibus cunctis, satis maiestatem eius imminui, quòd honorem eum non solus, sed cum altero gereret.

Recognoscere turmas, pro recensere.

Bellica

Bellica uirtus per eum honorata.

CAP. XXXVIII.

NEc parcior in bellica uirtute honorãda * su per triginta ducibus iustos triumphos, & ali quanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. Liberis Senatorum, quò celerius Reipu. assuescerent, protinus uirilem togam, latum clauum inducere, & curiæ interesse permisit, militiamq; auspicantibus, non tribunatum modò legionum, sed & præfecturas alarum dedit. At ne quis expers castrorum esset, binos plerunq; laticlauios præposuit singulis alis. Equitum turmas frequenter recognouit, post longam intercapedinem reducto more transuectionis: sed neq; detrahi quenquam in transuehendo ab accusatore passus est, quod fieri solebat. Et senio uel aliqua corporis labe insignibus permisit, præmisso in ordine equo, ad respondendum quoties citarentur, pedibus uenire: mox reddẽdi equi gratiam fecit eis, qui maiores annorum quinq; & triginta retinere eum nollent.

* Aliâs, supra. Super siue supra pro plusq̃.

Laticlauñ lato clauo insignes.

Recognouit turmas

Intercapedo, pro interuallo.

Gratiam fecit reddẽdi equi.

Laticlauios.) Senatores sic uocati sunt qui erant lato clauo, ueste senatoria, insignes. Græcis dicuntur πλατύσημοι.

Ratio uitæ exacta per eũ ab unoquoq; equite Romano. CAP. XXXIX.

IMpetratisq; à Senatoribus decem † adiutoribus, unumquenq; equitum, rationem uitæ reddere coëgit,

† Aliâs, adiuratorib⁹

git, atq; ex improbatis alios pœna, alios ignominia notauit, plures admonitione, sed uaria. Leuißimum genus admonitionis fuit † traditio coràm pugillarium, quos taciti, & ibidem statim legerent. Notauitq; aliquos, quòd pecunias leuioribus usuris, grauiore mutuati fœnore collocassent.

*Aliàs, tradito corã pugillari, quo.

Quædam eius ordinationes circa Rẽpublicam.

CAP. XL.

Comitijs tribunitijs si deessent candidati, Senatores ex equitibus Romanis creauit, ita ut potestate transacta, in utro uellent ordine, manerent. Cum autem pleriq; equitũ, attrito bellis ciuilibus matrimonio, spectare ludos è quatuordecim non auderent metu pœnæ theatralis, pronunciauit nõ teneri ea, quibus ipsis parentibus'ue equester census unquã fuisset. Pop. Rom. censum uicatim egit: ac ne plebs frumentationum causa frequentius à negotijs auocaretur, ter in annum quaternûm mensium tesseras dare destinauit, sed desideranti consuetudinem ueterẽ concesßit rursus, ut sui cuiusq; mensis acciperet. Comitiorum quoq; pristinum ius reduxit, ac multiplici pœna coërcito ambitu, Fabianis & Scapensibus tribulibus suis die comitiorum, ne quid à quoquam canditato desiderarent, singula millia nummûm à se diuidebat. Magni prætereà existimans, syncerum atque ab omni colluuione peregrini ac seruilis sanguinis incorru

incorruptum seruare populum, & ciuitatem Romanam parcißimè dedit, & manumittendi modum terminauit. Tiberio pro cliente Græco petenti rescripsit, non aliter se daturum, quàm si præsens sibi persuasisset, quàm iustas petendi causas haberet. Et Liuiæ pro quodam tributario Gallo roganti, ciuitatem negauit, immunitatem obtulit, affirmans se facilius passurum fisco detrahi aliquid, quàm ciuitatis Romanæ uulgari honorem. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate iusta remouisse, cum & de numero & de conditione ac differentia eorũ, qui manumitterentur, curiose cauisset, hoc quoq; adiecit, ne uinctus unquam tortus'ue quis ullo libertatis genere ciuitatem adipisceretur. Etiam habitum uestitumq; pristinum reducere studuit. Ac uisa quondam pro concione pullatorum turba indignabundus & clamitans, en ait:

Romanos rerum dominos, gentemq; togatam.

Negocium ædilitatis dedit, ne quem posthac paterentur in foro circoue, nisi positis lacernis togatum consistere.

Tesseras.) Nota sunt uaria significata Tesseræ. Hoc loco ponit Suetonius pro signo frumentario, quo exhibito plebs accipiebat certam mensuram frumenti certis anni temporibus.

Lacernis.) Erant lacernæ albæ, coccineæ, poterant indui & exui utrinq;, à lacerando dictæ sunt.

Liberalitas eiusdẽ. CAP. XLI.

Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Nam & inuecta urbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiam nummariæ rei effecit, ut fœnore diminuto, plurimum agrorum precijs accesserit. Et postea quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum eius gratuitum ijs, qui cauere in duplum possent, ad certum tempus indulsit. Senatorum censum ampliauit, ac pro octingentorum millium summa duodecies H S. taxauit, suppleuitq; non habentibus. Congiaria populo frequenter dedit, sed diuersæ ferè summæ, modo quadringenos, modo tricenos, nonnunquam ducenos, quinquagenosq; nummos, ac ne minores quidem pueros præterijt, quàmuis non nisi ab undecimo ætatis anno accipere consueßent. Frumentum quoq; in annonæ difficultatibus sæpe leuißimo, interdum nullo pretio uiritim admensus est, tesserasq; nummarias duplicauit.

Admensus est, pro dedit.

Seueritas eius in reprimendis populi uoluptatibus indiscretis. CAP. XLII.

Sed ut salubrem magis quàm ambitiosum principem scires, querentem de inopia & caritate uini populum, seuerißima coërcuit † uoce, satis prouisum à genero suo Agrippa, perductis pluribus aquis ne homines sitirent. Eidem populo promissum quidẽ congiarium reposcenti, bonæ fidei se esse respondit.

† Aliâs, oratione.

Non

Non promiſſum autem flagitanti, turpitudinẽ & impudentiam edicto exprobrauit, affirmauitq́; nõ daturum ſe, quamuis dare deſtinarat. Nec minore grauitate atq; conſtantia, cum propoſito congiario multos manumiſſos, inſertosq́; ciuium numero comperiſſet, negauit accepturos, quibus promiſſum non eſſet. Cæterisq́; minus quã promiſerat, dedit, ut deſtinata ſumma ſufficeret. Magna uero quondam ſterilitate ac difficili remedio, cum uenalitias & laniſtarum familias peregrinosq́; omnes exceptis medicis & præceptoribus, partemq́; ſeruitiorum urbe expuliſſet, ut tandem annona conualuit, impetum ſe cepiſſe ſcribit frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quod earum fiducia cultura agrorum ceſſarat, neque tamen perſeueraſſe, quia certum haberet poſſe per ambitionem quandoque reſtitui. Atque ita poſt hanc rem temperauit, ut nõ minorem + aratorũ ac negotiantium, quàm populi rationem deduceret. Alâs, arãtium.

Laniſtarum.) Laniſtæ ſunt qui Græcis dicuntur γυμνασαὶ, alebant autẽ magnas familias domi ſuæ, quos exercebant in gladiatura.

Spectacula uarij generis per eum edita.

CAP. XLIII.

SPectaculorũ & aßiduitate & uarietate atq; magnificentia oẽs anteceßit: feciſſe ludos ſe ait ſuo nomine quater, pro alijs magiſtratibus, qui aut abeſſent, aut nõ ſufficerent, ter et uicies. Fecitq́; nõnunq̃

uicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarum histriones, nõ in foro modo, nec in amphitheatro, sed in circo & in septis, & aliquando nihil præter uenationẽ, † edidit. Athletas extructis in campo Martio sedilibus ligneis, item nauale prælium circa Tibirim cauato solo, in quo nunc Cæsarũ nemus est. Quibus diebus custodes in urbe disposuit, ne raritate remanẽtium grassatoribus obnoxia esset. In circo aurigas cursoresq; & confectores ferarum, et nonnunquam ex nobilißima iuuentute produxit. Sed & Troiæ ludum edidit frequentißimè magnorum minorum'ue puerorum delectu, prisci decoriq; moris existimans claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro Caium Nonium Asprenatem lapsu debilitatum, aureo torque donauit, passusq; est ipsum posterosque Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi Asinio Pollione oratore grauiter inuidioseq; in curia questo † Aßernini nepotis sui casum, qui et ipse crus effregerat. Ad scenicas quoque & gladiatorias operas & equitibus Romanis aliquando usus est: uerum prius quàm senatusconsulto interdiceretur, postea nihil sanè præterquam adolescẽtulum Lucium honestè natum exhibuit, tantum ut ostenderet, quod erat bipedali minor librarum septendecim ac uocis immensæ. Quodam autem muneris die, Parthorum obsides tunc primum missos, per arenam me-

diam ad ſpectaculum induxit, ✝ ſuperq; ſe ſubſellia ſecundo collocauit. Solebat enim citra ſpectaculorū dies, ſi quando quid inuſitatum dignumq́; cognitu aduectum eſſet, id extra ordinem quolibet loco publicare, ut rhinocerontem apud ſepta, tigrim in ſcena, anguem quinquaginta cubitorum pro comitio. Accidit uotiuis Circenſibus, ut correptus ualetudine, lectica cubans, thenſas deduceret. Rurſus commiſſione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat, euenit, ut laxatis ſellæ curulis cōpagibus caderet ſupinus. Nepotum quoq; ſuorum munere, cum conſternatum ruinæ metu populum retinere et confirmare nullo modo poſſet, tranſijt è loco ſuo, atq; in ea parte conſedit, quæ ſuſpecta maximè erat. Spectādi confuſiſſimum ac ſolutiſſimum morem correxit ordinauitq́;, motus iniuria Senatoris, quem puteolus per celeberrimos ludos conſeſſu frequenti nemo receperat.

Rhinocerontem.) Rhinoceros aut quoque in nominatiuo Rhinoceron, Plinius ſcribit eſſe quadrupes animal quod habet in naribus cornu. Natura elephantis inimicum, contra quos acuit cornu ad ſaxum & cautes. Inuadit autem potiſſimum elephantos in aluo molliore nimirum parte. Facta eſt autem dictio à ῥὶν, id eſt, naſo, & κέρας cornu.

Tigris.) Animal eſt feritate & uelocitate inſigne, à cuius uelocitate etiā rapidum magnū fluuium Tigrim uocarunt. Quem fluuium ſcribit Solinus oriri ex fonte conſpicuo, loco ędita, fluereq́; per Medorū fines & Arabum, Euphratem accipit cum quo infertur in ſinum Perſicum.

Ordo subselliorum in spectaculis.

CAP. XLIIII.

Aliâs, spe ctaculi.

FActo igitur decreto patrum, ut quoties quid + spectandũ usquã publicè ederetur, primus subselliorum ordo uacaret Senatoribus, Romæ legatos liberarũ sociarumq; gentiũ uetuit in orchestra considere, cum quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militẽ secreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines aßignauit, prætextatis cuneum suum, & proximum pædagogis: sanxitq;, ne quis pullatorum media cauea sederet. Fœminis ne gladiatores quidẽ, quos promiscuè spectari solenne olim erat nisi ex superiore loco spectare conceßit. Solis uirginibus Vestalibus locũ in theatro separatim, et contra Prætoris tribunal dedit. Athletarum uerò spectaculo muliẽbrem sexũ omnẽ adeò submouit, ut pontificalibus ludis pugilum par postulatum, distulerit in sequentis diei matutinum tempus, edixeritq; muliẽres ante horam quintam uenire in theatrũ non placere.

Solenne, pro solitũ

Contra tribunal, pro è regione tribunalis.

Loca & tempus unde ipse spectacula cernebat.

CAP. XLV.

IPse Circenses ex amicorum ferè libertorumq; cœnaculis spectabat, interdũ è puluinari. Et quidem cum coniuge ac liberis sedens, spectaculo + plurimas horas aliquando + totos dies aderat, petita uenia, commendatisq;, qui suam uicem præsidendo funge-

+Aliâs, per plurimas.

Aliâs, per totos.

fungerentur. Verum quoties adesset, nihil præterea agebat, seu uitandi rumoris causa, quo patrem Cæsarem uulgò reprehensum commemorabat, quòd inter spectandum epistolis libellisq; legendis † ac rescribẽdis uacaret, seu studio spectandi, ac uoluptate, qua teneri se neq; dißimulauit unquam, & sæpe ingenuè professus est. Itaq; corollaria, & præmia alienis quoque muneribus ac ludis & crebra & grandia de suo offerebat. Nulliq; Græco certamini interfuit, quo nõ pro merito certantium quenque honorauerit. Spectauit autem studiosißimè pugiles, & maxime Latinos, non legitimos atq; ordinarios modò, quos etiam committere cum Græcis solebat, sed & cateruarios oppidanos inter angustias uicorum pugnantes temere, ac sine arte. Vniuersum deniq; genus, operas aliquas publico spectaculo præbentium, etiam cura sua dignatus est. Athletis & conseruauit priuilegia & ampliauit. Gladiatores sine mißione edi prohibuit. Coërcionem in histriones, magistratibus in omni tempore, & loco, lege ueterc permissam ademit, præterquam ludos & scenam: nec tamen eo minus aut xysticorum certationes, aut gladiatorum pugnas seuerissimè semper exegit. Nam histrionum licentiam adeò compescuit, ut Stephaneonẽ † togatarium, cũ in puerilem habitum circumtonsam matronam ministrasse compererat, per trina theatra uirgis cæsum relegauerit:

† Aliâs, aut.

† Aliâs, togatarum cui.

uerit: Hylam pantomimum querēte Prætore in atrio domus suæ nemine excluso, flagellis uerberauerit: Et Pyladem urbe atq; Italia submouerit, quòd spectatorem, à quo exibilabatur, demonstrasset digito, cōspicuumq; fecisset.

Corollaria.) Corollarium est auctarium additum præter id quod debebatur, præterq; iustum præmium & mensuram oblatū. Corollæ enim actoribus, qui placuerant dabantur, à quibus deducitur corollarium.

Xysticorum.) A Xysto, porticu magnæ capacitatis & ad exercitationem aptæ, dicuntur Xystici athletæ, quia in Xysto pugnent.

Ordinatio Italiæ facta per eum.

CAP. XLVI.

AD hunc modum urbe, urbanisq; rebus administratis, Italiā duodetriginta coloniarū numero deductarum ab se frequentauit, operibusq; ac uectigalibus publicis plurifariam instruxit, etiam iure ac dignatione urbi quodammodo pro parte aliqua adæquauit, excogitato genere suffragiorū, quæ de magistratibus urbicis Decuriones colonici, in sua quisq; colonia ferrent, & sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent, ac necubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles equestrem militiam petentis, etiam ex commendatione publica cuiusq; oppidi ordinabat. At ijs qui è plebe regiones sibi reuisenti, filios filias úe approbarent, singula nummorum millia per singulos diuidebat.

Plurifariā pro multis modis.

Colonici Decuriōes, qui coloniarū sunt.

Ordina

Ordinatio aliarum prouinciarum.

CAP. XLVII.

PRouincias ualidiores, & quas annuis magistratuum imperijs regi nec facile, nec tutum erat, ipse suscepit, cæteras proconsulibus sortitò permisit, & tamen nonnullas commutauit interdum, atq; ex utroq; genere plerasq; sæpius adijt. Vrbium quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites, libertate priuauit. Alias aut ære alieno laborantes leuauit, aut terræmotu subuersas denuo condidit, aut merita erga populum Romanum allegantes, Latinitate uel ciuitate donauit. Non est (ut opinor) prouincia, excepta duntaxat Africa & Sardinia, quam nō adierit. In has fugato Sexto Pompeio, traijcere ex Sicilia apparantem, continuæ & immodicæ tempestates inhibuerunt. Nec mox occasio, aut causa traijciendi fuit.

Latinitas, ius Latiī, ut ciuitas ius urbis.

Mox, pro deinde.

Mox.) Hic ponitur pro postea, & deinde, sequentiue tempore.

Ordinatio regnorum.

CAP. XLVIII.

REgna quibus belli iure potitus est, præter pauca, aut ijsdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit. Reges, socios etiā inter semet ipsos necessitudinibus mutuis iunxit, promptissimus affinitatis cuiusq;, atq; amicitiæ conciliator & fau-

tor, nec aliter uniuersos, quàm membra partesq; imperij curæ habuit. Rectorem quoq; solitus apponere ætate paruis ac mente lapsis, donec adolescerẽt, aut resipiscerent ac plurimorum liberos & educauit simul cum suis, & instituit.

Mẽte lapsi, mẽte capti

Ordinatio legionum & militum.

CAP. XLIX.

Ex militaribus copijs legiones & auxilia prouinciatim distribuit. Classem Miseni, & alteram Rauennæ ad tutelam superi & inferi maris collocauit. Certum numerum partim in urbis, partim in sui custodiam allegit, dimissa Calaguritanorum manu, quam usq; ad deuictum Antonium, item Germanorũ, quam usq; ad cladẽ Varianam, inter armigeros circa se habuerat. Neq; tamẽ unquam plures, quàm tres cohortes in urbe esse passus est, easq; sine castris, reliquas in hyberna & æstiua circa finitima oppida dimittere assuerat. Quicquid autem ubiq; militũ esset, ad certam stipendiorũ præmiorumq; formulã astrinxit, definitis pro gradu cuiusq; & temporibus militiæ, & commodis missionum, ne aut ætate, aut inopia post missionem solicitari ad res nouas possent. Vtq; perpetuò ac sine difficultate sumptus, ad tuẽdos eos, prosequendosq; suppeteret, ærarium militare cum uectigalibus nouis constituit. Et quò celerius ac sub manum annunciari cognosciq; posset, quid in prouincia

Armigeri, satellites.

Sub manũ pro promptè.

uincia quaq; gereretur, iuuenes primò modicis interuallis per militares uias, dehinc uehicula disposuit: commodius id uisum est, ut qui à loco ijdem perferunt literas, interrogari quoq; si quid res exigant, poßint.

Sub manum.) Id est facilius & promptius.

Sigilli eius & datæ quibus in epistolis utebatur.

CAP. L.

IN diplomatibus libellisq́; & epistolis signandis, initio sphinge usus est, mox imagine Magni Alexandri, nouißimè sua, Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoq; principes perseuerauerunt. Ad epistolas omnes horarum quoque momenta, nec diei modò, sed & noctis, quibus datæ significarentur, addebat.

Sphinge.) Sphinx est mōstrosum animal apud Thebas, habens manus & caput puellæ, caninum uero corpus, alasq́; ceu auis, leonis ungues, caudam draconis. Produxit autem Chimeram: connumeratur inter species simiarum.

Clementia & seueritas eiusdem.

CAP. LI.

CLemētiæ ciuilitatisq́; eius multa & magna documenta sunt. Ne enumerē quot & quos diuersarum partium uenia & incolumitate donatos, principem etiam in ciuitate locum tenere passus sit: Iunium Nouatum, & Caßium Patauinum è plebe homines, alterum pecunia, alterum leui exilio punire sa-

tis habuit, cum ille Agrippæ iuuenis nomine, asperrimam de * se epistolam in uulgus edidisset, hic conuiuio pleno proclamasset, neq; uotum sibi, neq; animũ deesse confodiendi eum. Quadam uero cognitione cum Aemilio Eliano Cordubensi inter cætera crimina uel maxime obijceretur, quòd male opinari de Cæsare soleret, conuersus ad accusatorem, commotoq; similis: Velim, inquit, hoc mihi probes: faciam, sciat Elianus & me linguam habere: plura enim de eo loquar. Nec quicquam ultrà, aut statim, aut postea inquisiuit. Tiberio quoq; de eadem re sedulò uiolentius apud se per epistolã conquirenti, ita rescripsit: Aetati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari, quenquam esse, qui de me male loquatur. Satis est enim, si hoc habemus, ne quis nobis male facere poßit.

* Aliàs, eo

Honores ei collati & spreti per eum.

CAP. LII.

TEmpla quamuis sciret etiam proconsulibus decerni solere, in nulla tamen prouincia, nisi communi suo Romæq; nomine recepit. Nam in urbe quidem pertinacißimè abstinuit hoc honore, atq; etiam argenteas statuas olim sibi positas cõflauit omnes: ex quibus aureas cortinas Apollini Palatino dedicauit. Dictaturã magna ui offerẽte populo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore, deprecatus est.

Cortinas

Cortinas.) Cortina accipitur pro tripode Apollinis, unde delphicas cortinas uocarunt, quas ex ære, argento, plumbo, & auro fecerunt. Significant etiam cortinæ uasa, in quibus pigmenta parantur. Item Cortinæ, Græce, γωρτύναι, dicuntur uela auleaq́ue, quibus habitationes conteguntur.

De eodem & ciuilibus gestis eiusdem.

CAP. LIII.

DOmini appellationem, ut maledictum & opprobrium semper † exhorruit. Cum spectante eo ludos, pronunciatum esset à mimo, ô dominum æquum & bonum, & uniuersi quasi de ipso dictum exultantes comprobassent, statim manu uultuq́ue indecoras adulationes repreßit, & insequenti die grauissimè corripuit, edicto, dominumq́ue se posthac appellari, ne à liberis quidē aut nepotibus suis, uel serio, uel ioco paßus est, atq́ue huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temere urbe oppido ue ullo egreßus, aut quoquam ingreßus est, nisi † uespere, aut noctu, ne quem officij causa inquietaret. In consulatu pedibus ferè, extra cōsulatum sæpe † adoperta sella per publicum inceßit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntium desideria excipiens, ut quendam ioco corripuerit, quòd sic sibi libellū porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem. Die Senatus nunquàm patres, nisi in curia, salutauit, & quidem sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente, & discedens eo modo sedentibus

† Aliâs, abhorruit.

Corripuit, pro castigauit.

† Aliâs, uespera.

Inquietare, pro molestus esse.

† Aliâs, adaperta.

dentibus singulis ualedicebat. Officia cum multis mutuò exercuit, nec prius dies cuiusq; solennes frequentare desijt, quàm grandior iam natu, & in turba quōdam sponsaliorum die uexatus. Gallum Terriniū Senatorem minus sibi familiarem, sed captum repentè oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens cō solando reuocauit ad uitam.

Frequentare dies. Sponsaliorum dies, ut Saturnaliorum.

Patientia eius in contradictores.

CAP. LIIII.

IN Senatu uerba facienti dictum ēst, non intellexi: & ab alio, contradicerem tibi, si locum haberem. Interdum ob immodicas altercationes disceptātium è curia per iram se proripienti quidam ingesserunt, licere oportere Senatoribus de republica loqui. Antistius Labeo Senatus lectione, cum triumuirum legeret Marcum Lepidum, hostem olim eius, & tunc exulantem legit: interrogatusq; ab eo, an essent alij digniores, suum quenq; iudicium habere respōdit. Nec ideo libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

Libelli famosi contra eum facti.

CAP. LV.

ETiam sparsos de se in curia famosos libellos, nec expauit, & magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem autoribus id modo censuit, cognoscendum posthac de ijs, qui libellos aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant.

Requirere autores, ℘ exigere, siue poscere

Modera

Moderatio & ciuilitas eiusdem in agendo.

CAP. LVI.

IOcis quoq; quorundam inuidiosis aut petulantibus lacessitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne Senatus quicquã constitueret, intercessit. Quoties magistratuum comitijs intercessisset, tribus cũ candidatis suis circuibat, supplicabatq; more solenni. Ferebat & ipse suffragium in tribu, ut unus è populo. Testem se in iudicijs & interrogari, & refelli æquissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Nunquàm filios suos populo commendauit, ut non adijceret, si merebuntur. Eisdem prætextatis adhuc assurrectum ab uniuersis in theatro, & à stantibus plausum, grauissimè questus est. Amicos ita magnos & potentes in ciuitate esse uoluit, ut tamen pari iure essent, quo cæteri, legibusq; iudiciarijs æquè tenerentur. Cum Asprenas Nonius arctius ei iunctus, causam ueneficij accusante Cassio Seuero diceret, consuluit Senatum, quid officij sui putaret: cunctari enim se, ne si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere ac prædamnare amicum existimaretur. Et consentientibus uniuersis, sedit in subsellijs per aliquot horas, uerum tacitus, ac ne laudatione quidẽ iudiciali data. Affuit & clientibus, sicut scutario cuidam, euocato quõdam suo,

Vt non pro nisi.

Assurrectũ impersonaliter.

Superesse, pro adesse, hoc est, patrocinari.

ſuo, qui poſtulabatur iniuriarũ. Vnum omnino è reorum numero, ac ne eũ quidem, niſi precibus eripuit, exorato coram iudicibus accuſatore, Caſtriciũ, per quem de coniuratione Murænæ cognouerat.

Supereſſet) Pro patrocinetur & adeſſet defenderetq́;. Poſtulabatur.) Hoc loco accipitur pro accuſare, ſicut & in Cæſare dixit, Cornelium Dolobellam conſularẽ & triumphalem uirum repetundarum poſtulauit.

Dilectio Romanorum ad eum.

CAP. LVII.

PRo quibus meritis quantopere dilectus ſit, facilè eſt æſtimare. Omitto Senatuſconſulta, quæ poſſunt uideri uel neceßitate expreſſa, uel uerecundia. Equites Romani natalem eius ſponte atq; cõſenſu biduo ſemper celebrarũt. Omnes ordines in lacũ Curtij quotannis ex uoto pro ſalute eius ſtipem iaciebant. Item Calendis Ianuarijs ſtrenam in Capitolio etiam abſenti: ex qua ſumma pretioſißima deorũ ſimulachra mercatus, uicatim dedicabat, ut Apollinem ſandaliarium, & Iouem tragœdum, aliaq́; in reſtitutionem Palatinæ domus incendio aſſumptæ. Veterani, decuriæ, tribus, atq; etiã ſingulatim, è cætero genere hominum, libentes, ac pro facultate quiſque pecunias contulerunt, delibante tantummodo eo ſummarum aceruos, neq; ex quoquam plus denario auferente. Reuertentem ex prouincia, nõ ſolum fauſtis ominibus, ſed & modulatis carminibus proſequebantur.

bantur. Obseruatum etiam est, ne quoties introiret urbem, supplicium de quoquam sumeretur.

Strenam.) Est munus strena sicut solet dari pro bono auspicio noui anni, & aliis festis quibusdam. De hoc munere habebimus in sequentibus de Calig. plura.

Honor eidem collatus per Senatũ populumq; Romanum. CAP. LVIII.

PAtris patriæ cognomẽ uniuersi repentino maximoq; consensu detulerunt ei. Prima plebs legatione Antium missa, dein quia non recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequens, & laureata, mox in curia Senatus, neq; decreto, neq; acclamatione, sed per Valerium Messalam id mandantibus cunctis: Quod bonum, inquit, faustumq; sit tibi, domuiq; tuæ, Cæsar Auguste (Sic enim nos perpetuam felicitatem Reipublicæ, & læta huic precari existimamus) Senatus te consentiens cum populo Romano, consalutat patriæ patrem. Cui lachrymans respondit Augustus his uerbis (ipsa enim sicut Messalæ posui) Compos factus uotorum meorum, patres C. quid habeo aliud deos immortales precari, quàm ut hunc consensum uestrum ad ultimũ uitæ finem mihi perferre liceat? Habeo precari, pro, habeo quid precer.

Honores eidem collati per singulares ciues Romanos. CAP. LIX.

MEdico Antonio Musæ, cuius opera ex ancipiti morbo cõualuerat, statuam, ære collato, iuxta signum Aesculapij statuerunt. Nonnulli patrũ familia-

familiarum testamento cauerunt, ut ab hæredibus suis prælato uictimæ titulo in Capitolium ducerētur, uotumq; pro se solueretur, quòd superstitem Augustū reliquissent. Quædam Italiæ ciuitates diem quo primum ad se uenisset, initium anni fecerūt. Prouinciarum pleræq; super templa & aras, ludos quoq; quinquennales penè oppidatim constituerunt.

Honor ei collatus. CAP. LX.

REges amici atq; socij, & singuli in suo quisq; regno, Cæsareas urbes condiderunt. Et cuncti simul ædem Iouis Olympici Athenis antiquitus inchoatam, perficere communi sumptu destinauerunt, genioq; eius dedicare: ac sæpe regnis relictis, nō Romæ modò, sed prouincias peragrāti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientium præstiterunt.

Interior & familiaris uita eiusdem.

CAP. LXI.

QVoniam qualis in imperijs ac magistratibus, regendaq; per terrarum orbem pace belloq; Republica fuerit, exposui: referam nunc interiorem ac familiarem eius uitam, quibusq; moribus atq; fortuna, domi, & inter suos egerit, à iuuenta usq; ad supremum uitæ diem. Matrem amisit in primo consulatu, sororem Octauiam quinquagesimum & quartū agens ætatis annum. Vtriq; cū præcipua officia uiuæ

præsti

præstitiſset, etiã defunctæ honores maximos tribuit.

Sponſæ & uxores eius. CAP. LXII.

SPonſam habuerat adoleſcens Publij Seruilij Iſaurici filiam, ſed reconciliatus poſt primam diſcordiã Antonio, expoſtulantibus utriuſque militibus, ut ex neceſsitudine aliqua iungerentur, priuignã eius, Claudiã Fuluiæ ex P. Clodio filiã duxit uxorẽ uixdũ nubilem. Ac ſimultate cum Fuluia ſocru exorta, dimiſit intactam adhuc & uirginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptam antè duobus conſularibus, & ex altero etiam matrem. Cum hac etiam diuortium fecit, pertæſus, ut ſcribit, morum peruerſitatem eius, ac ſtatim Liuiã Druſillam matrimonio Tiberij Neronis, & quidem prægnantem abduxit, dilexitq́; ac probauit unicè, ac perſeueranter.

De filia Iulia & matrimonijs eius.

CAP. LXIII.

EX Scribonia Iuliam, ex Liuia nihil liberorum tulit, cum maximè cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus eſt editus. Iuliam primum Marcello Octauiæ ſororis ſuæ filio, tantumq́ue pueritiam egreſſo, deinde ut is obijt, Marco Agrippæ † nuptui dedit, exorata ſorore, ut ſibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoque defuncto, multis ac diu etiam ex equeſtri ordine circumſpectis condi-

† Aliâs, nuptum.

tionibus, Tiberium priuignum suum elegit, coëgitque prægnantem uxorē, et ex qua iam pater erat, dimittere. Marcus Antonius scribit, primum eum Antonio filio suo despondiße Iuliam, dein Cotisoni Getarū regi, quo tempore sibi quoque inuicem filiam regis in matrimonium petijsset.

De nepotibus eius ex Iulia. CAP. LXIIII.

NEpotes ex Agrippa et Iulia tres habuit, Caiū, Luciū, & Agrippam: neptes duas, Iuliam & Agrippinam. Iuliā Lucio Paulo Cēsoris filio, Agrippinā Germanico sororis suæ nepoti collocauit. Caium & Luciū adoptauit domi, per assem & librā emptos à patre Agrippa, tenerosq; adhuc ad curam Reipublicæ admouit, & consules designatos circum prouincias exercitusq; dimisit. Filiam & neptes ita instituit, ut etiam lanificio assuefaceret, uetaretq; loqui, aut agere quicquam, nisi propalā, et quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidē cœtu adeo prohibuit, ut Lucio Tucinio claro decoroq; iuueni scripserit, quondam parum modestè fecisse eum, quòd filiam suam Baias salutatū uenisset. Nepotes & literas, & natare, aliaq; rudimenta per se plerunq; docuit, ac nihil æque laborauit, q̄ ut imitarentur chirographum suum. Neque cœnauit unà, nisi in imo lecto aßiderent: neque iter fecit, nisi ut uehiculo anteirent, aut circà adequitarent.

Natare, & literæ. Aequè q̄ pro ęquè atque. Circà pro circiter.

Infortu-

Infortunium eius circa sobolem descendẽtium.
CAP. LXV.

SEd lætum eum atq; fidentem & sobole & disci plina domus, fortuna destituit. Iulias filiam et neptem omnibus probris contaminatas relegauit. Caiũ & Luciũ in duodeuiginti mensium spacio amisit ambos, Caio in Lycia, Lucio Maßiliæ defunctis. Tertiũ nepotem Agrippam, simulq; priuignum Tiberium adoptauit in foro, lege curiata. Ex quibus Agrippã breui ob ingenium sordidum ac ferox abdicauit, sepositq; Surrentum. Aliquãto autem patientius mortem, quàm dedecora suorum tulit. Nam Caij Lucijquè casu non adeò fractus. De filia, absens ac libello per Quæstorẽ recitato notũ Senatui fecit, abstinuitq; congreßu hominum diu præ pudore, etiam de necanda deliberauit. Certè cum sub idem tempus una ex conscijs liberta Fœde nomine suspendio uitam finißet, maluiße se ait Fœdes patrem fuiße. Relegatæ usum uini, omnemq; delicatiorem cultum ademit, neque adiri à quoquam libero seruoquè, † nisi se consulto permisit: & ita ut certior fieret, qua is ætate, qua statura, quo colore eßet, etiam quibus corporis notis uel cicatricibus. Post quinquẽnium demum ex insula in continentem lenioribusq; paulo conditionibus transtulit eam. Nam ut omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit. Deprecanti sæpe populo Ro-

Notum fecit, pro significauit ἐδήλωσε, siue ἐγνώρισε.

Sub idem tẽpus, pro circa hoc temporis.

† Ali. ue.

mano, & pertinacius instanti, tales filias, talesq; coniuges pro concione imprecatus est. Ex nepte Iulia post damnationem editum infantem agnosci aliq; uetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, imò in dies amentiorem in insulam transportauit, sepsitq; insuper custodia militum. Cauit etiā senatusconsulto, ut eodē † loco in perpetuum contineretur, atq; ad omnem et eius & Iuliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat:

Transportauit in insulā, pro depotaruit.

Aliâs, loci

Αἴθ' ὄφιλον ἄγαμός τ' ἔμμεναι ἄγονός τ' ἀπολέσθαι.

Nec aliter eas appellare, quàm treis uomicas, aut tria carcinomata sua.

Carcinomata.) καρκίνωμα, est species pessimi ulceris. Latini uocant cancrum morbum.

Receptio et cultus amicitiarū eius. CA. LXVI.

AMicitias neq; facilè admisit, et constantißimè retinuit. Et non tantum uirtutes ac merita cuiusq; digne prosecutus, sed uitia quoque & delicta duntaxat modica perpessus. Neq; enim temere ex omni numero in amicitia eius afflicti reperirētur, præter Saluidenium Rufum quem ad consulatum usq;, et Cornelium Gallum, quem ad præfecturam Aegypti, ex infima utrunq; fortuna prouexerat. Quorum alterum res nouas molientem, damnandum Senatui tradidit. Alteri ob ingratum & maleuolum animum, domo

domo & prouincijs suis interdixit. Sed Gallo quoq; & accusatorum denuntiationibus & Senatusconsultis ad necem compulso, laudauit quidem pietatem tantopere pro se indignantium. Cæterum & illachrymauit, & uicem suam conquestus est, quòd sibi soli non liceret, amicis quatenus uellet irasci. Reliqui potentia atq; opibus ad finem uitæ suæ cuiusq; ordinis principes floruerunt, quanquàm & offensis interuenientibus. Desiderauit enim nonnunquam, ne de pluribus referam, & Marci Agrippæ patientiam, & Mecœnatis taciturnitatem: cum ille ex leui rigoris suspicione, & quòd Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se relictis omnibus contulisset, & hic secretum de comperta Murænæ coniuratione, uxori Terentiæ prodidisset. Exegit & ipse inuicem ab amicis beneuolentiam mutuam, tam à defunctis, quàm à uiuis. Nam quamuis minime appeteret hæreditates, ut qui nunquàm ex ignoti testamento capere quicquam sustinuerit, amicorum tamen suprema iudicia morosißimè pensitauit; neque dolore dißimulato, si parcius aut citra honorem uerborum: neq; gaudio, si gratè pieq; quis se prosecutus fuisset. Legata, uel partes hæreditatum, & à quibuscunque parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut si pupillari ætate essent, die uirilis togæ, uel nuptiarũ, cũ incremento restituere consueuerat.

Sustinuerit capere, pro uolucrit.

Seueritas & clementia eius erga libertos.

CAP. LXVII.

PAtronus dominusq; non minus seuerus quàm facilis & clemens. Multos libertorum in honore & usu maximo habuit: ut Liciniū Enceladum, aliosq;. Consinium seruum grauißimè de se opinantem, non ultrà quàm compedibus coërcuit. Diomedem dispensatorem, à quo simul ambulante, incurrenti repentè fero apro per metum obiectus est, maluit timiditatis arguere, quàm noxæ, remq; nō minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in iocum uertit. Idem Proculum ex acceptißimis libertis mori coëgit, compertū adulterare matronas. Thallo à manu, quòd pro epistola prodita denarios quingentos accepisset, crura effregit. Pædagogum ministrosq; Caij filij per occasionē ualetudinis mortisq; eius, superbe auareq; in prouincia † grassantes, oneratos graui pondere ceruicibus, præcipitauit in flumen.

Non ultra, pro tantum.

† Aliâs, grassatos, oneratis.

Infamia dedecorum primæ iuuentutis eius.

CAP. LXVIII.

PRima iuuenta uariorum dedecorum infamiam subijt. Sextus Pompeius eum ut effœminatum insectatus est. Marcus Antonius adoptionem auunculi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiā delibatam à Cæsare, Aulo etiam Hircio in Hispania CCC. millibus nummûm substrauerit,

ſolitusq; ſit crura ſuburere nuce ardenti, quo mollior pilus ſurgeret. Sed & populus quondam uniuerſus ludorum die & accepit in contumeliam eius, & aſſenſu maximo cõprobauit † uerſum in ſcena pronunciatum de Gallo matris deûm tympanizante: Vides'ne, ut Cinædus orbem digito temperat?

† Aliàs, uerſu ſcena pronunciato.

Tympanizante.) Tympanizo, tympano cano. Eſt autem tympanum muſicum inſtrumẽtum, membrana clauſum, uacuum intus, pulſatur bacillis ligneis. Quo uſi ſunt olim in ſacris matris Deûm.

Adulterium & libido eiuſdem.

CAP. LXIX.

ADulteria quidem exercuiſſe, ne amici quidẽ negant, excuſantes ſanè non libidine, ſed ratione commiſſa, quò facilius conſilia aduerſariorum, per cuiuſq; mulieres exquireret. Marcus Antonius ſuper feſtinatas Liuiæ nuptias obiecit, & fœminam conſularem è triclinio † uiri coram in cubiculũ abductam, rurſus in conuiuium rubentibus auriculis, incomptiore capillo reductam: & dimiſſam Scriboniã, quia liberius doluiſſet nimiam potentiam pellicis: & cõditiones quæſitas per amicos, qui matresfamilias, & adultas ætate uirgines denudarent, atq; perſpicerent, tanquam Thoranio mangone uendente. Scribit etiam ad ipſum hoc familiariter adhuc, necdum planè inimicus, aut hoſtis: Quid te mutauit? quòd reginam ineo? uxor mea eſt. Nunc cœpi, an abhinc annos

Super feſtinatas, pro præter.

† Aliàs, uiro.

nouem? tu deinde solam Drusillam inis? ita ualeas, uti tu hanc epistolam cum leges, non inieris Tertullam, aut Terentillā, aut Ruffillam, aut Saluiā Citisceniā, aut omnes. An'ne refert ubi, & † in qua arrigas?

† Aliàs, in quam.

Mangone.) Mangones sunt uenditores hominum, quibus fucum inducunt & mētitos colores. Hinc etiam aliarum rerum mercatores qui artificiis illiberalibus merces expellunt, mangones dicuntur. Cæterum inhonestum fuisse semper uocabulum facile est ex autoribus intelligere.

De cœna eius & discumbētibus in apparatu deorum. CAP. LXX.

In fabulis esse, pro duci opiniōe hominum.

Coena quoq; eius secretior in fabulis fuit, quæ uulgò δωδεκάθεος uocabatur, in qua deorū, dearumq; habitu discubuisse conuiuas, & ipsum pro Apolline ornatum, non Antonij modò epistolæ singulorum nomina amarißimè † annumerantis exprobrant, sed & sine autore notißimi uersus:

† Aliàs, enumerantis.

Cum primum istorum conduxit mensa choragum,
Sexq; deos uidit Mallia, sexq; deas.
Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit,
Dum noua diuorum cœnat adulteria,
Omnia se à terris tunc numina declinarunt,
Fugit & auratos Iuppiter ipse thronos.

Auxit cœnæ rumorem summa tunc in ciuitate penuria ac fames. Acclamatumq; est postridie, frumentum omne deos comedisse, & Cæsarem planè esse

Apollinem, sed & tortorem, quo cognomine eis deus quadam in parte urbis colebatur.

δωδεκάθεος.) Sic est cœna uocata à duodecim dijs, sex nimirum dij & sex deæ accumbebant, ipse medius Apollo Augustus.

Nota pretiosæ supellectilis eius, & aleæ lusus per eum dilectus. CAP. LXXI.

Notatus est & ut pretiosæ supellectilis Corinthiorumq; præcupidus, & aleæ indulgens. Nam & proscriptionis tempore ad statuam eius adscriptum est:

Pater argentarius, ego Corinthiarius. *Versus senarius trimeter.*

cum existimaretur quosdã propter uasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma uulgatum est:

Postquàm bis classe uictus naues perdidit, *Versus senarij trimetri.*
Aliquando ut uincat, ludit aßiduè alea.

Ex quibus siue criminibus, siue maledictis infamiam impudicitiæ facilimè refutauit, & præsentis, & posteræ uitæ castitate. Item lautitiarum inuidiam, cum & Alexandria capta, nihil sibi præter unum myrrhinum calicem, ex instrumento regio retinuerit, et mox uasa aurea aßiduißimi usus conflauerit omnia. Circa libidines hæsit. Postea quoq; (ut ferunt) ad uitiandas uirgines promptior, quæ sibi undiq; etiã ab uxore conquirerentur. Aleæ rumorem nullo modo expauit, lusitq; simpliciter, & palàm oblectamenti

causa etiam senex, ac præterquàm Decembri mense alijs quoq; festis, profestisq; diebus: nec id dubium est autographa quadam epistola: Cœnaui (ait) mi Tiberi cum ijsdem. Accesserunt conuiuæ Vinitius, & Syluius pater. Inter cœnam lusimus γεροντικῶς & heri & hodie. Talis enim iactatis, ut quisq; canem, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat uniuersos, qui Venerem iecerat. Et rursus alijs literis: Nos mi Tiberi quinquatrijs satis iucūdè egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumq; aleatorium calfecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen perdidit non multum, sed ex magnis detrimētis præter spem paulatim retractus est. Ego perdidi uiginti millia nummûm meo nomine, sed cum effusè in lusu liberalis fuissem, ut soleo plerūq;. Nam si quas manus remisi cuiq; exegissem, aut retinuissem, quod cuiq; donaui, uicissem uel L. millia. Sed hoc malo. Benignitas enim me ad cœlestem gloriam efferet. Scribit ad filiam: Misi tibi denarios C C L. quos singulis cōuiuis dederam, si uellent inter se inter cœnam uel talis, uel par impar ludere.

Quinquatrijs.) Quinquatria festa Palladi quinq; diebus celebrata erant: De quibus Ouid. Fastorum 3. Post sacrificia depugnabant gladiatores, postremo lustratio erat. Munuscula certatim hoc festo matronæ inter se donabant, & conuiuia adponebant seruis.

Conti-

Continentia & habitationes eiusdem.
CAP. LXXII.

IN cæteris partibus uitæ continentißimum fuisse constat, ac sine suspicione ullius uitij. Habitauit primo iuxta Romanum forum supra scalas annularias, in domo, quæ Calui oratoris fuerat, postea in palatio, sed nihilominus ædibus modicis Hortensianis, & neq; laxitate, neq; cultu conspicuis: ut in quibus porticus breues essent Albanarum columnarum, & sine marmore ullo, aut insigni pauimento conclauia. Ac per annos amplius XL. eodem cubiculo hyeme & æstate mansit, quamuis parū salubrem ualetudini suæ urbem hyeme experiretur, aßidueq; in urbe hyemaret. Si quando quid secretò, aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem Syracusas & τεχνόφυον uocabat. Huc transibat, aut in alicuius libertinorum suburbanum. Aeger autem in domo Mecœnatis cubabat. Ex seceßibus præcipue frequentauit maritima, insulasq; Campaniæ, aut proxima urbi oppida, † Lanuuium, Præneste, Tibur, ubi etiam in porticibus Herculis templi persæpe ius dixit. Ampla & operosa prætoria grauabatur, & neptis quidem suæ Iuliæ profusæ ab ea extructa etiam diruit ad solum. Sua uerò, quamuis modica, non tam statuarum tabularumq; pictarum ornatu, quàm xystis & nemoribus excoluit, rebusq; uetustate

Hyemare, pro affligi incōmodo hyemis: quod perperā interpretatus est Beroaldus. Hanc uocem in Sallustio notauit Seneca.

†Aliàs. Lauinium.

Grauabatur, pro fastidiebat.

Notabiles res dixit, in bonam partē pro insignes.

uetustate ac raritate notabilibus, qualia sunt Capreis immanium belluarum ferarumq́; membra praegrandia, quae dicūtur gigantū ossa, & arma heroū.

Grauabatur.) Pro contemnebat, grauiter ferebat, fastidiebat.

De parsimonia, supellectili, & uestimentis eius.

CAP. LXXIII.

Residuos lectos dixit, pro relictos.

INstrumenti eius & supellectilis parsimonia apparet etiam nunc residuis lectis, atq; mensis, quorū pleraq; uix priuatae elegantiae sint. Ne thoro quidem cubuisse aiunt, nisi humili, & modicè instrato. Veste non temere alia quàm domestica usus est, ab uxore, & sorore, & filia neptibusq́; confecta. Togis neq; restrictis, neq; fusis. Clauo nec lato, nec angusto. Calciamentis altiusculis, ut procerior, quàm erat, uideretur. Et forensia autem & calceos nunquàm non intra cubiculum habuit ad subitos repentinosq́; casus parata.

Conuiuia coenae eiusdem.

CAP. LXXIIII.

COnuiuabatur aßiduè, nec unquam nisi recta, non sine magno ordinum hominumq́; delectu. Valerius Messala tradit, neminem unquam libertinorum adhibitum ab eo coenae, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem. Post † proditam Sexti Pompeij classem, ipse scribit inuitasse se quendam, in cuius

† Ali. perditam.

uillae

uilla maneret, qui † ſpeculator ſuus olim fuiſſet. Conuiuia nonnunquam & ſerius inibat, & maturius relinquebat, cum conuiuæ & cœnare inciperent, priuſquàm ille diſcumberet, & permanerent digreſſo eo. Cœnam ternis ferculis, aut, cum abundantiſsimè, ſenis præbebat, ut non nimio ſumptu, ita ſumma comitate. Nam & ad communionem ſermonis tacentes, uel ſubmiſsim fabulantes prouocabat, & aut acroamata & hiſtriones, aut etiam triuiales ex circo ludios interponebat, ac frequentiſsimè aretalogos.

† Ali. ſpiculator.

Cõmunio ſermonis, pro cõmuni confabulatione.

Acroamata.) Acroama eſt exquiſitior & arguta ſententia, quæ delectare poſſit. Hic accipitur pro inimica narratione, & ludicra recitatione, quam conuiuijs Auguſtus interpoſuit ad delectandum conuiuam. Sic utitur etiam hac dictione Ambroſius qui inquiẽs, nõ mortiferi cantus acroamatum ſcænicorum mentem emolliant. Aliter utitur Ariſtoteles, ſuas enim, quas tradidit auditoribus, commẽtationes acroamata appellat.

Aretalogos.) Dicitur qui lenocinijs uerborum & fingendis fabulis oblectat auditores. Sunt qui putant deduci ab ἀρέσκω quod ſignificat placo. Ego opinor ab oſtentata & mentita uirtute dici, ἀρετὴ enim uirtus eſt.

Celebratio feſtorum & ſolennium dierum.

CAP. LXXV.

FEſtos & ſolennes dies profuſiſsimè, nonnunquã iocularitet tantum celebrabat. Saturnalibus, & quando aliâs libuiſſet, modò munera diuidebat, ueſtẽ & aurum, & argentum, modò nummos omnis notæ, etiam ueteres regios ac peregrinos, interdum nihil

præ-

præter cilicia & spongias, & rutabula, & forpices atq; alia id genus titulis obscuris & ambiguis. Solebat & inæqualißimarum rerum sortes, & auersus tabularum picturas in conuiuio uenditare, incertoq; casu spem mercantium uel frustrari, uel explere, ita ut per singulos lectos licitatio fieret, & seu iactura, seu lucrum communicaretur.

Communicare lucrũ, pro cõmune facere.

Cilicia.) Cilicium est tectum in usum castrorum & nautarum ex uillis caprarum factum. Sic dictum quod in regione Cilicia fiat.

Rutabula.) Rutabulum est instrumentum ad ignẽ componendum & mouendum, maximeq; usus eius est in pane coquendo: Italia adhuc sic uocitat.

Cibi eius & comedendi horæ.

CAP. LXXVI.

Cibi (nam ne hoc quidẽ omiserim) minimi erat, atq; uulgaris ferè. Secundarium panem & pisciculos minutos, & caseum bubulum manu pressum, & ficos uirides biferas maximè appetebat. Vescebaturq; & ante cœnã quocunq; tempore & loco quo stomachus desiderasset. Verba ipsius ex epistolis sunt: Nos in essedo panẽ & palmulas gustauimus. Et iterũ: Dũ lectica ex regia domũ redeo, panis unciã cum paucis acinis uuæ duracinæ comedi. Et rursus: Ne Iudæus quidẽ mi Tiberi, tam diligenter sabbatis ieiunium seruat, q̃ ego hodie seruaui, qui in balneo demum post horam primam noctis duas † bucceas manducaui prius, quàm ungi inciperem. Ex hac ob-

Ficos biferas noue dixit, pro fructu arboris biferæ.

† Ali. buccas.

seruans

seruantia nonnunquam uel ante initum, uel post dimissum conuiuium solus cœnitabat, cum pleno conuiuio nihil tangeret.

Essedo.) Essedum uehiculum est quod Gallis & Anglis præcipue in usu est. De quo habebimus in Suetonio, De Claud.

Bucceas.) Bucceas duas pro duobus bolis dixit.

Parsimonia eius in potu.

CAP. LXXVII.

Vini quoq; natura parcißimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super cœnam in castris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit. Postea quoties largißime se inuitaret, senos sextantes non excesßit: aut si excesßisset, reijciebat. Et maximè delectatus est Rhetico, neque temere interdiu bibit. Pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, uel lactuculæ thyrsum, aut recens † acidum'ue pomum succi uinosioris.

Inuitauit se largissimè, ꝑ multū bibit.

† Aliàs aridum.

Thyrsum.) Thyrsus est caulis herbarum omnium, præsertim de lactuca usurpatur. Est etiã hastæ genus.

Quid post cibum agebat.

CAP. LXXVIII.

Post cibum meridianũ ita ut uestitus calciatusq; erat, retectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A cœna se in lecticulam lucubratoriam recipiebat. Ibi donec residua diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte conficeret, ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus

Cum pluri mũ, pro ad summum.

gressus, non amplius cumplurimum quàm septem horas dormiebat, ac ne eas quidem continuas, sed ut in illo temporis spacio ter aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare (ut euenit) non posset, lectoribus aut fabulatoribus accersitis, resumebat, producebatq́; ultra primam sæpe lucem. Nec in tenebris uigilauit unquam, nisi aßidente aliquo. Matutina uigilia offendebatur, ac si uel officij, uel sacri causa maturius uigilandum esset, ne id contra cõmodum faceret, in proximo cuiuscunq; domesticorum cœnaculo manebat. Sic quoq; sæpe indigens somni, & dum per uicos deportaretur, & deposita lectica inter aliquas moras condormiebat.

Fabulator pro collocutore.

Prima lux pro summum diluculum.

Statura corporis & membrorum eius.

CAP. LXXIX.

Forma fuit eximia, & per omnes ætatis gradus uenustißima: quanquàm & omnis lenocinij negligens, & in capite comendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modò tonderet, modò raderet barbam: eoq́; ipso tempore aut legeret aliquid, aut etiã scriberet. Vultu erat uel in sermone, uel tacitus adeò tranquillo serenoq́;, ut quidam è primoribus Galliarum, confessus sit inter suos, eo se inhibitum ac remollitum, quo minus ut destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloquij propius admissus, in præcipitiũ propelle-

Remollitus, aut remolitus, ex uetusto exẽplari, ꝑ placatus.

pelleret. Oculos habuit claros ac nitidos, quibus etiã existimari uolebat inesse quiddam diuini uigoris. Gaudebatq́; si qui sibi acrius contuenti, quasi ad fulgorem solis uultum submitteret. sed in senecta sinistro minus uidit. Dentes raros & exiguos & scabros. Capillum leuiter inflexum, & subflauum, supercilia coniuncta, mediocres aures, nasum & à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem. Colorem inter aquilum candidumq́; staturam breuem, quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinq; pedum & dodrãtis fuisse tradit, sed quæ commoditate & æquitate membrorum occuleretur, ut non nisi ex comparatione astantis alicuius procerioris intelligi posset.

Aquilus color.

Remolitum.) Hoc est ad animum referendum, significat enim placatum.

Aquilum.) Aquilus color est fuscus & subniger, à colore aquæ dictus.

Maculæ, & mẽbra inualida corporis eius.

CAP. LXXX.

Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus atq; aluum genitiuis notis in modum & ordinem ac numerum stellarum cœlestis Vrsæ: sed et callis quibusdam ex prurigine corporis, assiduoqúe et uehementi strigilis usu, plurifariam † contractis, ad impetiginis formam. Coxendice & femore & crure sinistro, non perinde ualebat, ut sæpe etiam

Genitiuæ notæ.

† Aliâs, cõcretis.

inde claudicaret: sed remedio arenarũ atq; arũdinũ confirmabatur. Dextræ quoq; manus digitũ salutarẽ tam imbecillum interdum sentiebat, ut torpentem cõtractũq; frigore, uix cornei circuli supplemento scripturæ admoueret. Questus est & de uesica, cuius dolore, calculis demum per urinam eiectis leuabatur.

Infirmitates eiusdem. CAP. LXXXI.

GRaues et periculosas ualetudines per omnẽ uitam aliquot expertus est, præcipue Cantabria domita, cũ etiã distillationibus iecinore uitiato, ad desperationẽ redactus, contrariam & ancipitem rationẽ medẽdi necessario subijt: qa calida fomẽta nõ proderant, frigidis curari coactus, autore Antonio Musa. Quasdã et anniuersarias, ac tẽpore certo recurrẽtes experiebatur. Nã sub natalẽ suũ plerũq; lãguebat, et initio ueris præcordiorũ inflatiõe tẽtabatur, austrinis autẽ tẽpestatibus grauedine. Quare quassato corpore, neq; frigora, neq; æstus facile tolerabat.

Grauedo capitis.

Grauedine.) Grauedo est morbus, cum ex capite descendit in subiectas partes distillatio, nares obstruuntur, uox obtunditur, facitq; tussim siccam.

Cultus corporis eius in uia & itinere.

CAP. LXXXII.

HYeme quaternis cũ pingui toga tunicis et subuculæ thorace laneo, et feminalibus, et tibialibus muniebatur: Aestate apertis cubiculi foribus, ac sæpe in peristylio saliente aqua, atq; etiã uentilante aliquo

aliquo cubabat. Solis uerò ne hyberni quidem patiẽs. Domi quoq; nõ nisi petasatus sub dio spaciabatur. Itĩnere lectica, et noctibus ferè, eaq́; lenta ac minuta faciebat, ut Præneste, uel Tibur biduo procederet. Ac si quò mari peruenire non posset, potius nauigabat. Verũ tantam infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lauãdi raritate. Vngebatur etiã sæpius, sudabat ad flammam: deinde perfundebatur egelida aqua uel sole multo † calefacta. At quoties neruorũ causa, marinis, Albulisq; calidis utendũ esset, cõtẽtus hoc erat, ut insidẽs ligneo solio, quod ipse Hispanico uerbo duretam uocabat, manus ad pedes alternis iactaret.

† Aliâs, tepefacta.

Peristylio.) περισύλιον est locus circũdatus columnis, id quod uox ipsa indicat, σύλος enim est columna. Habet à quatuor aut certe à tribus partibus porticum.

Petasatus.) Petasus galerus quo tegitur defenditurq́ ab iniuria caloris et frigoris caput, hinc petasati, qui utuntur hoc genere galeri.

Exercitia eiusdem. CAP. LXXXIII.

EXercitationes campestres equorum & armorum statim post ciuilia bella omisit, & ad pilam primò, folliculumq́; transijt: mox nihil aliud quàm uectabatur, & deambulabat: ita ut in extremis spacijs subsultim decurreret, † sestertio uel lodicula inuolutus. Animi laxandi causa, modò piscabatur hamo, modò talis, aut † oscillatis, nucibusqúe ludebat cum pueris minutis, quos † facie et garrulitate amabiles undique conquirebat, præcipuè Mauros & Syros.

Nihil aliud q̃, pro tantum.
† Aliâs, Sesticula, aut xysto.
† Aliâs, ocellatis.
† Aliâs, facilitate.

Nam pumilios, atq; distortos, & omnis generis eiusdem, ut ludibria naturæ, maliq; ominis abhorrebat.

Pumilios.) Pumilus aut pumilio dicitur effœminatus, & sine robore mollis. Pumilis paruus, intraq; iustã magnitudinem, talem uocant nanum.

Eloquẽtia eius et ars orator. CA. LXXXIIII.

ELoquentiam studiaq; liberalia ab ætate prima cupidè & laboriosißimè exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerum, & legisse, & scripsisse, & declamasse quotidie traditur. Nam deinceps, neq; in Senatu, neque apud populum, neq; apud milites locutus est unquam, nisi meditata & composita oratione: quamuis non deficeret ad subita extemporali facultate. Ac ne periculum memoriæ adiret, aut in ediscẽdo tempus absumeret, instituit recitare omnia. Sermones quoq; cum singulis, atq; etiam cũ Liuia sua grauiores, non nisi in scriptis, & è libello habebat, ne plus minus'ue loqueretur ex tempore. Pronunciabat dulci & proprio quodam oris sono, dabatq; aßiduè phonasco operam: sed nõnunquam infirmatis faucibus, præconis uoce ad populum concionatus est.

Libri et opuscula per eũ editi. CA. LXXXV.

MVlta uarij generis prosa oratione cõposuit: ex quibus nonnulla in cœtu familiarium, uelut in auditorio recitauit: sicut rescripta Bruto de Catone. Quæ uolumina cum iam senior ex magna parte legißet, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda.

Itē hortationes ad philosophiā, et aliqua de uita sua, quā tredecim libris Cantabrico tenus bello, nec ultrà exposuit. Poëticam summatim attigit. Vnus liber extat scriptus ab eo hexametris uersibus, cuius & argumentū et titulus est, Sicilia. Extat alter æquè modicus epigrāmatum, quæ ferè tēpore balnei meditabatur. Nā tragœdiā magno impetu exorsus non succedēte stylo aboleuit: quærētibusq; amicis quidnā Aiax ageret, respondit Aiacē suum in spōgiam incubuisse.

Stylus & genus loquendi eiusdem.

CAP. LXXXVI.

GEnus eloquendi secutus est elegans & temperatum, uitatis sententiarum ineptijs, atq; inconcinnitate, & reconditorum uerborum, ut ipse dicit, fœtoribus. Præcipuamq; curam duxit, sensum animi quàm apertißimè exprimere. Quod quò facilius efficeret, aut necubi lectorem, uel auditorem obturbaret, ac moraretur, neq; præpositiones uerbis addere, neq; coniunctiones sæpius iterare dubitauit, quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent. Cacozelos & antiquarios, ut diuerso genere uitiosos, pari fastidio spreuit. Exagitabat nonnunquam in primis Mecœnatem suum, cuius myrobrecheis (ut ait) cincinnos usquequaque persequitur, & imitando per iocum irridet. Sed ne Tiberio parcit, & exoletas interdum & reconditas uoces au

cupanti. Marcum quidem Antonium ut insanũ increpat, quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines, quàm intelligant. Deinde ludens malum & inconstans in eligendo genere dicendi ingenium eius, addidit hæc: Tuq; dubitas Cimber'ne Annius, an † Verrius Flaccus imitandi sint tibi? ita ut uerbis, quæ Crispus Sallustius excerpsit ex originibus Catonis, ūtaris? an potius Asiaticorũ oratorum inanibus sententijs, uerborum uolubilitas in nostrum sermonem transferenda? Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans, Sed opus est, inquit, dare te operam, ne molestè scribas, aut loquaris.

† Aliàs, Veranius.

Cacozelos.) Vocat eos qui odiosa affectatione nouorum aut obsoletorum incognitorumq; uerborũ obscurant orationem suam. Sicut antiquarios qui antiquis uocibus, quæ in usu non sunt, impeditum reddunt sermonem.

Myrobrecheis) Nimis est affectata uox, quã usurpauit Mecœnas. Voluit enim capillos unguento imbutos dicere. μύρον significat unguentũ, βρέχω uero rigo est.

Cincinnos.) κίνκιννοι sunt crispi & intorti capilli. Ab illis uocant cincinnatos.

Vsurpatio quorundam sermonum eiusdem.

CAP. LXXXVII.

QVotidiano sermone quædam frequentius, & notabiliter usurpasse eum, literæ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidem cum aliquos nunquam soluturos significare uult, ad calendas Græcas soluturos ait. Et cum hortatur ferenda esse præ-

Ostentãt, pro passim ostendunt.

sentia

ſentia qualiacunq; ſint, contenti ſimus hoc Catone. Et ad exprimendam feſtinatæ rei uelocitatem, uelocius quàm aſparagi coquantur. Ponit aßiduè & pro ſtulto + blaceolum, & pro pullo pulleiaceum, & pro cerito uaceroſum, & uapide ſeſe habere, pro male, & betizare pro languere, quod uulgò lachanizare dicitur. Item ſimus pro ſumus, & domos genitiuo caſu ſingulari pro domus. Nec unquam aliter hæc duo, ne quis mendam magis quàm conſuetudinem putet. Notaui & in chirographo eius illa præcipue non diuidere uerba, nec ab extrema parte uerſuum abundantes literas in alterum transfert, ſed ibidem ſtatim ſubijcit, circunducitq;.

Vide num ſit bacelū legendum, nā Græci βάκηλον uocant ſtupidum ac ridiculū.

Blaceolum.) Quidam hoc loco contendunt legendum bacelum à Græcis mutuatum putantes, qui fatuū & riſu dignum uocant βάκηλον.

Orthographia & modus ſcribendi eiuſdem.

CAP. LXXXVIII.

ORthographiam, id eſt, formulam rationemq; ſcribendi à grammaticis inſtitutam, nō adeò cuſtodijt, ac uidetur eorum ſequi potius opinionem, qui perinde ſcribendum ac + loquendum exiſtiment. Nam quòd ſæpe non literas modò, ſed ſyllabas, aut permutat, aut præterit, communis hominum error eſt. Nec ego id notarem, niſi mihi mirum uideretur, tradidiſſe aliquos, legato eum conſulari ſucceſſorem dediſſe, ut rudi & indocto, cuius manu ixi pro ipſi

+ Aliâs, loquimur.

scriptum animaduerterit. Quoties autem per notã scribit b, pro a: c, pro b, ac deinceps eadem ratione sequentes literas ponit. Pro x, autem, duplex aa.

Peritia eius & usus Græcarum literarum, cum benigna audientia aliorum.

CAP. LXXXIX.

NE Græcarum quidem disciplinarum leuiore studio tenebatur, in quibus & ipsis præstabat largiter, magistro dicendi usus Apollodoro Pergameno, quem iam grandem natu, Apolloniam quoque secum ab urbe iuuenis adhuc eduxerat. Deinde etiã eruditione uaria repletus Sperarci philosophi, filiorumq; eius Dionysij & Nicanoris contuberniũ inijt: non tamen ut aut loqueretur expeditè aut componere aliquid auderet. Nam & si quid res exigeret, Latinè formabat, uertẽdumq; alij dabat. Sed planè poëmatum quoq; non imperitus, delectabatur etiam comœdia ueteri, & sæpe eam exhibuit publicis spectaculis. In euoluendis utriusq; linguæ autoribus, nihil æquè sectabatur, quàm præcepta & exempla publice uel priuatim salubria. Eaq; ad uerbum excepta, aut ad domesticos, aut ad † exercituum prouinciarumq; rectores, aut ad urbis magistratus plerunque mittebat, prout quiq; monitione indigerent. Etiam libros totos & Senatui recitauit, & populo notos per edictum sæpe fecit: ut orationes Q. Metelli de

Repletus eruditiõe, ut Græci ἀνάπλεος.

Formare, pro ministrare thema & argumentum.

† Aliâs, exercitum.

prole augenda, & Rutilij de modo ædificiorum, quò magis persuaderet, utranq; rem non à se primò animadversam, sed antiquis iam tunc curæ fuisse. Ingenia sæculi sui omnibus modis fouit. Recitantes & benignè & patienter audiuit: nec tantum carmina & historias, sed & orationes & dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi & seriò & à præstantißimis, offendebatur. Admonebatq; Prætores, ne paterentur nomen suum commißionibus obsolefieri.

Offendebatur cōponi pro grauiter ferebat, cum infinitiuo.

De nodo ædificiorum.) In ædificando modum præscripsit, quem quidam excedentes consumunt magna patrimonia, dum diruunt, ædificant, mutant quadrata rotundis, & nimis amplas ædes magno extruunt à nouo & magno tuentur. Tantumq; spacij occupant in ædificijs quantum frugalis antiquitas in modo agrorum quos colebat, cui scilicet pauca iugera sufficiebāt ad alendam familiam.

Obseruatio religionum eius.

CAP. XC.

Circa religiones talem accepimus: Tonitrua et fulgura paulò infirmius † expauescebat, ut semper & ubiq; pellem uituli marini circumferret pro remedio, atq; ad omnem maioris tempestatis suspicionem in abditum & concameratum locum se reciperet. Consternatus olim per nocturnum iter transcursu fulguris, ut † suprà diximus.

† Aliâs, extimescebat

† Ali. prædiximus.

Obseruatio somniorum eius.

CAP. CXI.

SOmnia neq; sua, neq; aliena de se negligebat. Philippensi acie quamuis statuisset non egredi tabernaculum propter ualetudinem, egressus est tamen † medici somnio monitus, cessitq; res prosperè, quando captis castris, lectica eius, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa atq; lacerata est. Ipse per omne uer, plurima & formidolosissima & uana & irrita uidebat, reliquo tempore rariora, & minus uana. Cum dedicatam in Capitolio ædem tonanti Ioui assiduè frequentaret, somniauit queri Capitolinum Iouem cultores sibi abduci, seq; respondisse, Tonantem pro ianitore ei appositum: ideoq; mox tintinnabulis fastigium ædis redimiuit, quòd ea ferè ianuis dependebant. Ex nocturno uisu etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum asses porrigentibus præbens.

† Al. amici

Redimiuit.) Emio significat orno, hinc redimio uerbum, est corono, decoro, & orno. Ab hoc uerbo fit redimicula, id est, ornamenta capitis.

Obseruatio auspiciorum eius.

CAP. XCII.

AVspicia, & omnia † quidem pro certissimis obseruabat: Si manè sibi calceus perperam, ac sinister pro dextero induceretur, ut dirum. Si terra mari ue, ingredięte se longinquam profectionem, fortè rorasset, ut lætum, maturiq; & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipuè mouebatur. Enatam inter

† Aliàs, quædam.

ter iuncturas lapidum ante domum suam palmam, in compluuium deorum penatiū transtulit, utq; coalesceret, magnopere curauit. Apud insulam Capreas, ueterrimæ ilicis dimissos iam ad terrā languentesq; ramos conualuisse aduentu suo, adeò lætatus est, ut eas cum republica Neapolitanorum permutauerit Aenaria data. Obseruabat & dies quosdam, ne aut postridie † nundinas quoquam proficisceretur, aut nonis quicquam rei seriæ inchoaret: nihil in hoc quidem aliud deuitans, ut ad Tiberiū scribit, quàm δυσφημίαν ominis.

† Aliâs nonas.

Aenaria.) Ab Aenea dicta insula est, nā ibi habuit stationem suarum nauium. Vocatur alio nomine Pithecusa: Item alio Inarime, à quibusdam quoq; Ischia.

δυσφημίαν.) Malam famam significare apertius est quām admonendum sit.

Obseruatio peregrinarum ceremoniarum eius.

CAP. XCIII.

PEregrinarum ceremoniarum, sicut ueteres, ac † præceptas reuerentißimè coluit, ita cæteras contemptui habuit: Nanq; Athenis initiatus, cum postea Romæ pro tribunali de priuilegio sacerdotum Atticæ Cereris cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & corona circunstantium, solus audijt disceptantes. At contrà nō modò in peragranda Aegypto paulò deflectere ad uisendum Apin supersedit, sed & Caium nepotē, quòd

† Receptas.

Iudæam

Hierosolyma, genere fœminino.

Iudæam præteruehens apud Hierosolymam nõ supplicasset, collaudauit.

Apin.) Apis etiam Osiris dictus est, à nonnullis Serapis, antea Sorapis uocabatur. Apis ab Aegyptijs bos uocatur, atque pro deo coluerunt.

Septemdecim præsagia per quæ eius felicitas prænosci potuit. CAP. XCIIII.

ET quoniam ad hoc uentum est, non ab re fuerit subtexere, quæ ei prius, quàm nasceretur, & ipso natali die, ac deinceps euenerint, quibus futura magnitudo eius, & perpetua felicitas sperari animaduertiq; posset. Velitris antiquitus tacta de cœlo parte muri, responsum est, eius oppidi ciuem quandoq; rerum potiturum: qua fiducia Velitrini, & tũc statim, & posteà sæpius penè ad exitium sui cũ populo Romano belligerauerant: serò tandem documentis apparuit, ostentum illud Augusti potentiam portendisse. Autor est Iulius Marathus, ante paucos q̃ nasceretur menses, prodigium Romæ factum publicè, quo denunciabatur regem po. Ro. naturam parturire. Senatum exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur. Eos qui grauidas uxores haberent, quò ad se quisq; spem traheret, curasse, ne Senatusc õsultum ad ærarium deferretur. In Asclepiadis Mendetis θεολογουμένων libris lego, Acciam, cũ ad solenne Apollinis sacrum media nocte uenisset, posita in templo lectica, dum cæteræ matronæ dormirent,

Autor est, non pro suadet, sed ꝑ narrat.

rent, obdormiſſe, draconemq́; repentè irrepſiſſe ad eam, pauloq́; pòſt egreſſum, illamq́; expergefactam quaſi à concubitu mariti purificaſſe ſe, & ſtatim in corpore eius extitiſſe maculam, uelut depicti draconis, nec potuiſſe unquam † eximi, adeò ut mox publicis balneis perpetuò abſtinuerit: Auguſtum natum menſe decimo, & ob hoc Appollinis filium exiſtimatum. Eadem Accia prius quàm parĕret, ſomniauit inteſtina ſua ferri ad ſidera, explicariq́; per omnem terrarum & cœli ambitũ. Somniauit & pater Octauius, utero Acciæ iubar ſolis exortum. Quo natus eſt die, cum de Catilinæ coniuratione ageretur in curia, & Octauius ob uxoris puerperium ſerius adfuiſſet, nota ac uulgata res eſt, P. Nigidium comperta moræ cauſa, ut horam quoq; partus acceperit, affirmaſſe, dominum terrarum orbi natum. Octauio poſteà cum per ſecreta Thraciæ exercitum duceret, in Liberi patris luco barbara ceremonia de filio conſulenti, idem affirmatum eſt à ſacerdotibus, quòd infuſo ſuper altaria mero tantum flammæ emicuiſſet, ut ſupergreſſa faſtigium templi ad cœlum uſque ferretur, uniq́; olim omnino Magno Alexãdro apud eaſdem aras ſacrificanti, ſimile proueniſſet oſtentũ. Atq; etiam ſequenti nocte ſtatim uidere uiſus eſt filium mortali ſpecie ampliorem, cum fulmine & ſceptro, exuuijsq́; Iouis Opt. Max. ac radiata corona

† Aliàs, exigi.

ſuper

super laureatum currum, bissenis equis candore exi mio trahentibus. Infans adhuc, ut scriptũ apud Caiũ Drusum extat, repositus uespere in cunas à nutricu la loco plano, postera luce non cõparuit: & diu quæsitus tandem in altißima turri repertus est, iacens cõ tra solis exortum. Cum primum fari cœpisset, in aui to suburbano obstrepentes forte ranas silere iußit, atq; ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidem Campaniæ uiæ, in nemore prandenti, ex im prouiso aquila panem ei è manu rapuit: & cum altißime uolasset, rursus ex improuiso leniter delapsa reddidit. Quintus Catulus post dedicatum Capitolium duabus continuis noctibus somniauit: Prima Iouem Opt. Max. prætextatis compluribus circũ arã ludentibus, unum secreuisse, atq; in eius sinum signũ Reipublicæ, quod manu gestaret, reposuisse: atq; insequenti animaduertisse, se in gremio Capitolini Iouis eundem puerum: Quem cum detrahi iußisset, prohibitum monitu Dei, tanquam is ad tutelam Reipublicæ educaretur. Ac die proximo obuium sibi Augustum, cum incognitum aliâs haberet, non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero, de quo somniasset. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Iupiter compluribus prætextatis tutorem à se poscentibus, unum ex eis demonstrasset, ad quem omnia desideria sua referrent, eiusq; osculum

Vespere, pro uesperi.
Luce, pro luci.

delibatum digitis ad os suum retulisset. Marcus Cicero Caium Cæsarem in Capitoliũ prosecutus, somnium pristinæ noctis familiaribus fortè narrabat: Puerum facie liberali, demissum cœlo catena aurea ad fores Capitolij constitisse, eiq; Iouem flagellũ tradidisse: deinde repentè Augusto uiso, quem ignotum adhuc plerisq; auunculus Cæsar ad sacrificandum acciuerat, affirmauit ipsum esse, cuius imago secundum quietem sibi obuersata sit. Sumenti uirilem togam, tunica lati claui resuta ex utraq; parte, ad pedes decidit. Fuerunt, qui interpretarentur, non aliud significare, quàm ut is ordo, cuius insigne id esset, quandoq; ei subijceretur. Apud Mundam D. Iulius castris locum capiens, cum syluam cæderet, arborẽ palmæ repertam, cõseruari, ut omen uictoriæ, iußit. Ex ea continuò enata soboles, adeò in paucis diebus adoleuit, ut non æquipararet modò matricem, uerumetiam obtegeret: frequentareturq; columbarum nidis: quamuis id auium genus duram & asperam frõdem maxime uitet. Illo & præcipuè ostento motum Cæsarem ferũt, ne quem alium sibi succedere, quàm sororis nepotem uellet. In secessu Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa ascenderat, cum Agrippæ, qui prior consulebat, magna et penè incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec uelle edere, perseuerabat, metu ac pudore

Secundum quietẽ, pro per quietẽ.

Matrix, arbor primũ consita, unde syluescũt cæteræ.

pudore, ne minor inueniretur. Qua tamen post multas adhortationes uix & cunctanter edita, exiliuit Theogenes, adorauitq; eum. Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut thema suum uulgauerit, nummumq; argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit.

Iubar.) Est solis, stellarumq; atq; etiam auri, preciosorum lapidum splendor. Proprie autem est stella quã mane luciferum, post occasum solis uesperum appellamus. τέλας dicitur Græcis.

Prodigia quæ post necem Iulij ipsi Augusto euenerunt. CAP. XCV.

POst necem Cæsaris reuerso ab Apollonia, & ingrediente eo urbem, repentè liquido ac puro sereno, circulus ad speciem cœlestis arcus, orbem solis ambijt, ac subinde Iuliæ Cæsaris filiæ monumentum fulmine ictum est. Primo autem consulatu ei augurium capienti, duodecim se uultures, ut Romulo, ostẽderunt: & immolanti omnium uictimarum iecinora replicata intrinsecus ab ima fibra patuerunt, nemine peritorum aliter coniectante, quàm læta per hæc & magna portendi.

Fibra.) Pro lobo iecoris accipit hoc loco: Fibræ sunt rerum extremitatis. Tenues etiam uenarum meatus sensum latentes uocantur etiam sic. Plantarum etiam paruas radices fibras uocamus.

Prodigia per quæ præsensit euentum bellorũ suorum. CAP. XCVI.

Quin

QVin & bellorum omnium euentus antè præsensit. Contractis ad Bononiam trium uirorū copijs, aquila tentorio eius supersedens, duos coruos hinc & inde infestantes, afflixit, et ad terram dedit, notante omni exercitu, futurā quandoq; inter collegas discordiā talem, qualis secuta est, ac exitum præsagiente. In Philippis, Thessalus quidam de futura uictoria nunciauit, autore D. Cæsare, cuius sibi species itinere auio occurrisset. Circa Perusiā, sacrificio nō litante, cū augeri hostias imperasset, ac subita eruptione hostes omnē rei diuinæ apparatum abstulissent, constitit inter aruspices, quæ periculosa & aduersa sacrificanti denunciata essent, cuncta in ipsos recasura, qui exta haberēt. Neq; aliter euenit. Pridie quàm Siciliensem pugnam classe committeret, deambulanti in littore, piscis è mari exiluit, & ad pedes iacuit. Apud Actium descendenti in aciem, asellus cum asinario occurrit: Eutychus homini, bestiæ Nicon erat nomen. Vtriusq; simulachrum æneum uictor posuit in templo, in quod castrorum suorum locum uertit.

Ad terrā dedit, pro abiecit.

Asinarius pro agasone.

Nicon Græcè uincens, νικῶν

Asinario.) Pro agasone hic posuit, est autem asinarius qui asinos pascit agitq́;.

Eutychus.) εὔτυχος ab εὖ bonum, & τύχη fortuna fit, quare uocatur cui omnia feliciter succedunt.

Nicon.) Etiam est Græcum, nam νικῶν uincens interpretatur. Atq; illa duo nomina erant bona omina Augusto cū obuia uenerunt eunti in prælium.

Ostenta prænunciantia mortem eius.

M CAP.

CAP. XCVII.

Mors quoq; eius, de qua dehinc dicã, diuinitas quę post mortẽ, euidentißimis ostẽtis praecognita est. Cum lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, aquila eum saepius circumuolauit, transgressaq; in uicinam aedem super nomen Agrippae, ad primam literam sedit. Quo animaduerso, uota, quae in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberium nuncupare iußit. Nam se, quanquam conscriptis, paratisq; iam tabulis, negauit suscepturum, quae non esset soluturus. Sub idẽ tẽpus ictu fulminis ex inscriptione statuae eius prima nominis litera effluxit. Responsum est, centum solos dies posthac uicturũ, quẽ numerũ C litera notaret, futurũq; ut inter deos referretur, quòd aesar, id est, reliqua pars è Caesaris nomine, Hetrusca lingua deus uocaretur. Tiberiũ igitur in Illyricũ dimissurus, & Beneuentum usque prosecuturus, cum interpellatores alijs atq; alijs causis in iure dicendo detinerent, exclamauit, quod & ipsum mox inter omina relatũ est, non, si omnia morarentur, amplius se posthac Romae futurũ. Atque itinere inchoato, Asturam perrexit: & inde praeter consuetudinem de nocte ad occasionem aurae euectus est.

Causae infirmitatis eius, & gesta in eadem.

CAP. XCVIII.

Causam

CAusam ualetudinis contraxit ex profluuio aluí. Tunc Campaniæ ora, proximisq́; insulis circuitis, Caprearum quoq; secessui quatriduum impendit, remisißimo ad otium et ad omnem comitatem animo. Forte Puteolanum sinũ præteruehenti, uectores nautæq́; de naui Alexandrina, quæ tunc quidem appulerat, candidati, coronatiq́; , & thura libantes, fausta † omnia, & eximias laudes congesserant: Per illũ se uiuere, per illum nauigare, libertate atq; fortunis per illũ frui. Qua re admodũ exhilaratus, quadragenos aureos comitibus diuisit, iusq́; iurandum et cautionem exegit à singulis, non aliò datam summã, quã in emptionem Alexandrinarũ merciũ absumpturos. Sed et cæteros cõtinuos dies inter uaria munuscula, togas insuper ac pallia distribuit, lege proposita, ut Romani Græco, Græci Romano habitu, & sermone uterentur. Spectauit aßidue & exercentes ephebos, quorũ aliqua adhuc copia ex uetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulũ in cõspectu suo præbuit, permissa, imò exacta iocandi licẽtia, diripiendiq́; pomorũ, et obsoniorũ, rerũq́; mißiliũ. Nullo denique genere hilaritatis abstinuit. Vicinã Capreis insulã ἀπραγόπολιν appellabat, à desidia secedẽtiũ illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis unũ Masgabã nomine quasi cõditorẽ insulæ κτίστην uocare cõsueuerat. Huius Masgabæ ante annũ defuncti tumulum cũ ex triclinio ani

† Aliàs, omina.

inaduertiſſet, magna turba, multisq; luminibus frequẽtari, uerſum compoſitũ ex tẽpore clare pronũciauit.

Verſus eſt ſenarius. κτίσου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conuerſusq; ad Thraſylum Tiberij comitem contrà accubantem, & ignarum rei interrogauit, cuiuſnam poëtæ putaret eſſe. Quo heſitante, ſubiecit alium:

Senarius. Ὁρᾶς φάεσι Μασγάβαν τιμώμενον.

De hoc quoq; conſuluit. Cum ille nihil aliud reſponderet, quàm cuiuſcunq; eßent, optimos eſſe, cachinnum ſuſtulit, atq; in iocos effuſus eſt. Mox Neapolim traiecit, quanquam & tum infimis inteſtinis morbo uariante, tamẽ & quinquennale certamen gymnicum honori ſuo inſtitutum perſpectauit, & cum Tiberio ad deſtinatum locũ contendit. Sed in redeundo, aggrauata ualetudine, tandem Nolæ ſuccubuit: reuocatumq; ex itinere Tiberium, diu ſecreto ſermone detinuit, neque poſt ulli maiori negocio animum accommodauit.

Suſtulit cachinnum, pro clare riſit.

Ephebos.) ἔφηβος dicitur, qui ad annos pubertatis iam peruenit.

κτίσην) Conditorem ſignifica, ſicut autor ipſe interpretatur.

κτίσου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.) Hoc eſt, conditoris ſepulchrum ardens uideo.

ὁρᾶς φάεσι, &c. Vides luminibus Maſgabã honoratũ.

Mors eius, & geſta per eundem.

CAP. XCIX.

SVpremo die identidẽ exquirẽs, an iã de ſe tumultus fori eſſet, petito ſpeculo, capillum ſibi comi, ac malas

ac malas † labentes sibi corrigi præcepit, & amicos admissos percontatus: ecquid his uideretur mimum uitæ commodè transegisse: adiecit & clausulam:

Δότε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς † κτυπήσατε.

Omnibus deinde dimißis, dũ aduenientes ab urbe de Drusi filia ægra interrogabat, repentè in osculis Liuiæ, & in hac uoce defecit: Liuia nostri cõiugij memor uiue, ac uale, sortitus exitũ facilẽ, & qualẽ semper optauerat. Nã ferè quoties audisset, citò ac nullo cruciatu defunctũ quẽpiã, sibi & suis εὐθανασίαν similem (hoc enim & uerbo uti solebat) precabatur. Vnũ omnino ante efflatã animã signũ alienatæ mẽtis ostẽdit, quòd subito pauefactus, à quadraginta se iuuenibus abripi questus est. Id quoq; magis præsagiũ, quàm mentis diminutio fuit: siquidem totidem milites prætoriani extulerunt eum in publicum.

δότε κρότον, &c.) Id est, Date plausum ac omnes uos cum gaudio aliquid facite.

εὐθανασίαν.) Hoc est, mortem bonam, quod scilicet parata & facilis sit.

† Aliâs, labantes.

† Aliâs, τὶ ποιεῖτε.

Versum hunc trochaicũ tetrametrũ ex uetustissimi codicis qualibuscunq; uestigiis, ita ut est, restituimus. cuius sensus est: Date plausum, & omnes uos cũ gaudio plaudite. Præcesserunt hunc uersum aliquot uerba Græca, sed non quiuimus è uestigiis quicquam certi diuinare.

Dies mortis eius, & ætas, & exequiæ eiusdem.

CAP. C.

OBijt in cubiculo eodem, quo pater Octauius, duobus Sextis, Pompeio & Apuleio COSS. decimoquarto Calend. Septembris, hora diei nona, LXX. & VI. ætatis anno, diebus V. & XXX.

minus. Corpus Decuriones municipiorum, & coloniarum, à Nola Bouillas usq; deportarunt, noctibus propter anni tēpus, cum interdiu in basilica cuiusq; oppidi, uel in æde sacrarum maxima reponeretur. A Bouillis equester ordo suscepit, urbiq; intulit, atq; in uestibulo domus collocauit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda eo studio certatim progressus est, ut inter alia complura censuerint quidam funus triumphali porta ducendum, præcedēte Victoria, quæ est in curia, canentibus næniā principum liberis utriusq; sexus. Alij exequiarum die ponendos anulos aureos, ferreosq; sumendos: nonnulli legenda ossa per sacerdotes summorum collegiorū. Fuit & qui suaderet appellationem mensis Augusti in Septembrem † transferendam: quòd hoc genitus Augustus, illo defunctus esset. Alius, ut omne tempus à primo die natalis usq; ad exitum eius, seculum Augustum appellaretur, & ita in fastos referretur. Verum adhibito honoribus modò, bifariam laudatus est: Pro æde diui Iulij à Tiberio, & pro rostris sub ueteribus à Druso Tiberij filio, ac Senatorum humeris delatus in campum, crematusq;. Nec defuit uir prætorius, qui se effigiem cremati euntem in cœlum uidisse iurasset. Reliquias legerunt primores equestris ordinis, tunicati & discincti, pedibusq; nudis, ac in mausoleo condiderunt. Id opus inter flaminiam

† Aliâs, trāsferrēt.

uiam,

tiam,ripamq; Tiberis,sexto suo consulatu extruxe rat:circumiectasq; syluas,& ambulationes in usum populi tunc iam publicarat.

Testamentum,& suprema uoluntas eiusdem.

CAP. CI.

TEstamentum L.Planco,C.Silio cōsulibus,III. nonas Aprilis ante annum & IIII.menses q̃ decederet,factum ab eo,ac duobus codicibus,partim ipsius,partim libertorū Polybij & Hilarionis manu scriptū, depositumq; apud sex uirgines Vestales, cū tribus signatis æque uoluminibus protulerunt. Quæ omnia in Senatu aperta,atq; recitata sunt.Hæredes instituit primos,Tiberiū ex parte dimidia & sextā te,Liuiā ex parte tertia,quos & ferre nomē suū iussit.Secūdos,Drusum Tiberij filium ex triente,& ex partibus reliquis Germanicū,liberosq; eius tres sexus uirilis.Tertio gradu,propinquos amicosq; com plures.Legauit populo Romano quadringēties,tribubus tricies quinquies HS. Prætorianis militibus singula millia nummorum,Cohortibus urbanis quingenos,Legionarijs trecenos nummos, quam summam repræsentari iussit.Nam & confiscatam semper, re positamq; habuerat.Reliqua legata uarie dedit.Pro duxitq; quædam ad uicena sestertia,quibus soluendis annuum diem finijt,excusata rei familiaris mediocritate,nec plus peruēturum ad hæredes suos,quàm

millies & quingenties professus: quamuis XX. proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset: Quod penè omne cum duobus paternis patrimonijs, cæterisq; hæreditatibus in Rempublicam absumpsisset. Iulias filiam, neptémque, si quid his accidisset, uetuit sepulchro suo inferri. † De tribus uoluminibus, uno mandata de funere suo complexus est: Altero indicem rerum à se gestarum, quem uellet incîdi in æneis tabulis, quæ ante mausoleum statuerentur: Tertio breuiarium totius imperij, quantum militum sub signis ubiq; † essent, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & uectigaliorũ residuis. Adiecit & libertorum seruorumq; nomina, à quibus ratio exigi posset.

† Aliâs, tribus.

Breuiariũ, compẽdiũ.

† Al. esset.

C. SVETONII TRANQVILLI TIBERIVS CAESAR.

PATRITIA gens Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta est ex Regilis oppido Sabinorum. Inde Romam recens cõditam, cum magna clientum manu commigrauit, autore Tito Tatio consorte Romuli: uel, quod magis constat, † Appio Claudio gentis princi-

Recens, ꝑ nuper.

† Aliâs, Tatio.

principe, post reges exactos, sexto ferè anno, à patribus in patritios cooptata. Agrum insuper trans Anienem clientibus, lucumq; sibi ad sepulturam sub Capitolio publicè accepit. Deinceps procedente tempore, duodetriginta consulatus, dictaturas quinq;, cēsuras septem, triumphos sex, duas ouationes adepta est. Cum prænominibus, cognominibusq; uarijs distingueretur, Lucij prænomen cōsensu repudiauit, postquam è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinij, cædis alter conuictus est. Inter cognomina autē, & Neronis assumpsit, quo significatur lingua Sabina fortis, ac strenuus.

Ouationes.) Ouatio dicitur ab ouare uerbo, quod est lætari & gaudium mentis præ se ferre. Significat autem minorem triumphum, cum ingrediebantur uictores urbem coronati, sed pedites, aut certe non iunctis equis albis in curru.

Gens Claudiorum, & eorum gesta.

CAP. II.

MVlta multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in Rempublicam extant. Sed ut præcipua commemorem, Appius Cæcus societatem cum rege Pyrrho, ut parum salubrem iniri dissuasit. Claudius Caudex, primus freto classe transiecto, Pœnos Sicilia expulit. ✝ Claudius Nero aduenientem ex Hispania cum ingentibus copijs Asdrubalem, prius quàm Annibali fratri coniun- ✝ Aliâs, Tiberius.

 geretur,

geretur, oppreßit. Contra Claudius Appius Regillanus decemuir legibus scribendis uirginem ingenuam per uim libidinis gratia, in seruitutem asserere conatus, causa fuit plebi secedendi rursum à patribus. Claudius Drusus statua sibi cum diademate ad Appij forum posita, Italiam per clientelas occupare tentauit. Claudius Pulcher apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, ut biberent, quando esse nollent, prælium nauale iniјt. Superatusq;, cum dictatorem dicere à Senatu iuberetur, uelut iterum illudens ✝ crimini publico, Iliciam uiatorem suum dixit. Extãt & fœminarum exempla diuersa: Aequè siquidem gentis eiusdem utraq; Claudia fuit, & quæ nauem cum sacris matris deûm Ideæ adhærentem Tiberino uado extraxit, precata propalam, ut ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret: & quæ nouo more iudicium maiestatis apud populum mulier subijt, quòd in conferta multitudine ægrè procedente carpento, palàm optauerit, ut frater suus Pulcher reuiuisceret, atq; iterum classem amitteret, quò minor turba Romæ foret. Præterea notißimũ est Claudios omnes, excepto duntaxat P. Clodio, qui ob expellendum urbe Ciceronem, plebeio homini, atq; etiã natu minori in adoptionem se dedit, optimates, assertoresq; unicos dignitatis, ac potentiæ patritiorum

✝ Aliàs, di scrimini.

semper

semper fuisse, atq; aduersus plebem adeò uiolentos ac contumaces, ut ne capitis quidem quisquam reus apud populum mutare uestem, aut deprecari sustinuerit: nonnulli in altercatione & iurgio trib. pléb. pulsauerint. Etiam uirgo Vestalis fratrem iniussu populi triumphantem, ascenso simul curru, usque in Capitolium prosecuta est, ne uetare, aut † interdicere fas cuiquam tribunorum esset. † Al. intercedere.

De qua stirpe Tiberius genus traxit. CA. III.

Ex hac stirpe Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem utrunq;: paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Appio Pulchro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ, adoptato in eam materno auo. Quæ familia, quanquam plebeia, tamen & ipsa admodum floruit octo consulatibus, censuris duabus, triumphis tribus; dictatura etiam, ac magisterio equitum honorata: clara & insignibus uiris, ac maximè Salinatore, Drusisq;. Salinator uniuersas tribus in censura notauit leuitatis nomine, quòd cum se post priorem consulatum multa irrogata condemnassent, COS. iterum censoremq; fecissent. Drusus hostium duce Drauso, cominus trucidato, sibi posterisq; suis cognomen inuenit. Traditur etiam pro Prætore ex prouincia Gallia retulisse aurum, Senonibus olim in obsidione Capitolij datum, nec (ut fama) extortum à Camillo. Eius Trahere genus, pro ducere.

abnepos,

abnepos, ob eximiam aduersus Gracchos operam patronus Senatus dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa uarie molientem, diuersa factio per fraudem interemit.

Diuersa factio, pro diuersis partibus.

Abnepos) Nepotis proprie relatiuum est auus, Pronepotis relatiuum proauus, Abnepotis aũt relatiuum est abauus.

De patre Tiberij. CAP. IIII.

Pater uerò Tiberij Quæstor Caij Cæsaris, Alexandrino bello claßi præpositus, plurimum ad uictoriam contulit. Quare & pontifex in locum Publij Scipionis substitutus, & ad deducendas in Galliam colonias, in queis Narbona, & Arelate erant, missus est. Tamen Cæsare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de præmijs tyrannicidarum referendum censuit. Prætura deinde functus, cum exitu anni discordia inter triumuiros exorta esset, retentis ultra iustum tempus insignibus, Lucium Antonium consulem triumuiri fratrem, ad Perusiã secutus, deditione à cæteris facta, solus permansit in partibus, ac primo Præneste, inde Neapolim euasit: seruisq; ad pileum frustra uocatis, in Siciliam profugit. Sed indignè ferens, nec statim se in conspectum Sexti Pompeij admissum, & fasciũ usu prohibitum, ad Marcum Antonium traiecit in Achaiam. Cum quo breui recõciliata inter omnes pace Romam redijt, uxoremq; Liuiam Drusillam, &

tunc

tunc grauidam, & antè iam apud se † Tiberium enixam, petenti Augusto concessit. Nec multò pòst diem obijt, utroq; liberorum superstite, Tiberio, Drusoq; Neronibus. †Ali. filiũ.

Pileum.) Pileus libertatis insigne erat, & accipitur hic pro libertate. Atq; apud Liuium scriptum est: Serui ad pileum uocati & carcere uincti emissi. Pileo enim donabantur serui assecuti libertatem.

Locus & tempus natiuitatis Tiberij.

CAP. V.

Tiberium quidam Fundis natum existimauerũt, secuti leuem coniecturam, quòd materna eius auia Fundana fuerit, & quòd mox simulachrum felicitatis ex Senatusconsulto publicatum ibi sit. Sed ut plures, certioresq; tradunt, natus est Romæ in palatio, decimosexto Calendas Decemb. M. Aemilio Lepido iterum, & Munatio Planco COSS. † post bellum Philippense. Sic enim in fastos, actaq; publica relatum est. Nec tamen desunt, qui partim antecedente anno, Hircij ac Pansæ, partim insequente, Seruilij Isaurici, Antonijq; consulatu genitum cũ scribant. †Aliàs per

Infantia & pueritia Tiberij. CAP. VI.

Infantiam, pueritiamq; habuit luxuriosam & exercitatam. Comes usquequaq; parentũ fugæ, quos quidem apud Neapolim sub irruptionem hostis nauigium clàm petentes, uagitu suo penè bis prodidit: semel, cum à nutricis ubere; item cum à sinu matris raptim

raptim auferretur ab ijs, qui pro neceßitate temporis mulierculas leuare onere temabant. Per Siciliam quoq; & Achaiam circumductus, ac Lacedæmonijs publicè, qui in tutela Claudiorum erant, demandatus, digrediens inde itinere nocturno, discrimen uitæ adijt, flāma repentè è syluis undiq; exorta, adeoq; omnem comitatum circumplexa, ut Liuiæ pars uestis, & capilli amburerentur. Munera, quibus à Pompeia Sexti Pompeij sorore in Sicilia donatus est, chlamys & fibula, item bullæ aureæ durant, ostenduntúrq; adhuc Baijs. Post reditum in urbem à Marco Gallio senatore testamento adoptatus, hæreditate adita, mox nomine abstinuit: quòd Gallius aduersarum Augusto partium fuerat. Nouem natus annos, defunctum patrem pro rostris laudauit. Dehinc pubescens, Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est, sinisteriore funali equo, cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore ueheretur. Præsedit & Actiacis ludis, & Troianis Circensibus, ductor turmæ puerorum maiorum.

Funalis equus, qui fune trahitur.

Adolescentia & uxores eius.

CAP. VII.

Virili toga sumpta, adolescentiam omnem spaciáq; insequentis ætatis usq; ad principatus initia, per hæc ferè transegit. Munus gladiatorium in memoriam patris & alterum in aui Drusi dedit, diuers-

diuersis temporibus ac locis. Primum in foro, secundum in amphitheatro, rudiarijs quoq; quibusdam reuocatis, autoramento centum millium. Dedit & ludos, sed absens: cuncta magnificè, impensa matris, ac uitrici. Agrippinam Marco Agrippa genitam, neptem Pomponij Attici equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistolæ, duxit uxorem, sublatóq; ex ea filio Druso, quanquàm bene conuenientem, rursumq; grauidam dimittere, ac Iuliam Augusti filiam confestim coactus est ducere, non sine magno angore animi: cum & Agrippinæ consuetudine teneretur, & Iuliæ mores improbaret, ut quam sensisset, sui quoq; sub priore marito appetentem, quòd sanè uulgò etiam existimabatur. Sed Agrippinam & abegisse post diuortium doluit, & semel omnino ex occursu uisam, adeò contentis & † tumentibus oculis prosecutus est, ut custoditum sit, ne unquam in conspectum eius posthac ueniret. Cum Iulia primò concorditer, & amore mutuo uixit, mox † dissedit, & aliquanto grauius, ut etiam perpetuò secubaret intercepto communis filij pignore, qui Aquileiæ natus infans extinctus est. Drusum fratrem in Germania amisit, cuius corpus pedibus toto itinere prægrediens, Romam usq; peruexit.

Primum, proprius cũ de duobus agat.

†Aliàs, cõtumetibus. Forte legẽdum contĩnentibus, pro fixis. Vide num sit legendũ conniuentibus.

†Dissedit, pro diuortium fecit.

Rudiarijs.) Rude, id est, libertate donatos uocitabant rudiarios.

Autoramento.) Seruitutis merces est autoramentum

tum, & obligatio stipendiumq; uocatur, qui se tradit in alienam potestatem.

Prægrediens.) Hoc est, præcedens funus idq; pedes, Romam usq; ex Germania. Quod est magnum & pietatis & amoris fraterni specimen.

Ciuilia officia eius. CAP. VIII.

Ciuilium officiorum rudimentis, regem Archelaum, Trallianos & Thessalos, uaria quosque de causa Augusto cognoscente defendit. Pro Laodicenis, Thiatyrenis, Chijs terræmotu afflictis, opemq; implorantibus, Senatum deprecatus est. Fannium Cepionem, qui cum Varrone Muræna in Augustum conspirauerat, reum maiestatis apud iudices fecit, & cōdemnauit. Interq; hæc duplicem curam administrauit: annonæ, quæ arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergastulorum, quorum domini in inuidiam uenerant, quasi exceptos supprimerent, non solum uiatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset.

Condēnauit pro uicit, siue cōdemnari fecit.

Condemnauit.) Id est, effecit ut condemnatus sit se accusante, uictorq; contra reum euasit.

Militia eius & bella per eum gesta, & honores administrati. CAP. IX.

Stipendia prima expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit: deinde ducto ad orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ Marco Crasso ademerant Parthi. Post hæc comatā

Galliam anno ferè rexit, & barbarorum incursionibus, & principum discordia inquietam. Exhinc Rheticum, Vindelicũq; bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gesit. Rhetico, atq; Vindelico gẽtes Alpinas, Pannonico Breucos, & Dalmatas subegit. Germanico XL. millia deditiorũ traiecit in Galliã, iuxtaq; ripam Rheni sedibus aßignatis collocauit: quas ob res, & ouans, & curru urbem ingressus est primus, ut quidam putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo, nec antea cuiquam tributo genere honoris. Magistratus & maturius inchoauit, & penè iunctim percurrit quæsturam, præturam, consulatum: interpositoq; tempore, COS. iterum, etiam tribunitiam potestatem in quinquennium accepit.

Breuci populi inferioris Pannoniæ, sed alij Brenos legũt.

Secessus eius in urbe, & causæ. CAP. X.

TOt prosperis confluentibus, integra ætate ac ualetudine prospera, statuit repentè secedere, seq́ue è medio quàm longißime amouere. Dubium, uxoris'ne tædio, quàm neque criminari, aut dimittere auderet, neque ultra perferre posset, an ut uitato aßiduitatis fastidio, autoritatem absentia tueretur, atque etiam augeret, si quando indiguisset sui Respublica. Quidam existimant adultis iam Augusti liberis loco, & quasi possesione, usurpati à se diu secundi gradus, sponte ceßisse, exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas

Dimittere pro repudiare.

abierit, ne aut obstare, aut obtrectare aliquid præsens uideretur. Quam causam et ipse, sed postea, reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum prætendens, commeatum petijt. Neq; aut matri suppliciter precanti, aut uitrico deseri se etiã in Senatu conquerenti, ueniam dedit. Quin & pertinacius retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ uxore, & filio, confestim Hostiam descendit: ne uerbo quidem cuiquam prosequentium reddito, paucosq; admodum in digressu osculatus.

Mora eius apud Rhodum, & gesta ibidem.

CAP. XI.

AB Hostia oram Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nunciata, paulum substitit. Sed & increbrescente rumore, quasi ad occasionem maioris spei commoraretur, tantum non aduersis tempestatibus Rhodũ enauigauit, amœnitate & salubritate insulæ iam inde captus, cum ad eam ab Armenia rediẽs appulisset. Hic modicis contentus ædibus, nec multo laxiore suburbano, genus uitæ ciuile admodũ instituit, sine lictore aut uiatore gymnasio interdum obambulans, mutuaq; cũ Græculis officia usurpans, propè ex æquo. Forte quondã in disponendo die, mane prædixerat, quicquid ægrorum in ciuitate esset, uisitare se uelle. Id à proximis aliter exceptũ, iußiq; sunt omnes ægri

Tantum non, pro propemodum.

Laxum sumit pro spaciosum & capax.

ægri in publicam porticum deferri, ac per ualetudinum genera disponi. Perculsus ergo inopinata re, diu quid ageret incertus, tamen singulos circuit, excusans factum etiam tenuißimo cuiq; & ignoto. Vnum hoc tantummodo, neque præterea quicquam notatum est, in quo exercuisse ius tribuniciæ potestatis uisus sit. Cum circa scholas & auditoria professorum aßiduus esset, moto inter antisophistas grauiore iurgio, non defuit, qui eum interuenientẽ, et quasi studiosiorem partis alterius conuicio incesseret. Sensim itaq; regressus domum, repentè cum apparitoribus prodijt, citatumq; pro tribunali uoce Præconis, conuitiatorem rapi iußit in carcerem. Comperit deinde Iuliam uxorem ob libidines atq; adulteria damnatam, repudiumq; ei suo nomine ex autoritate Augusti remissum: & quanquàm lætus nuncio, tamen officij duxit, quantum in se esset, exorare filiæ patrẽ frequentibus literis, & uel utcunq; meritæ quicquid unquam dono dedisset, concedere. Transacto autem tribunitiæ potestatis tempore, confessus tandem, nihil aliud secessu deuitasse se, quàm æmulationis cum Caio, Lucioq; suspicionem, petijt, ut sibi securo iam ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum facile tutantibus, permitteretur reuisere neceßitudines, quarũ desiderio teneretur. Sed neq; impetrauit, últroq; etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum,

Officij duxit, pro putauit officium, absolute.

rum, quos tam cupide reliquisset.

Tantum nō.) Significat hoc loco pene aduersas prorsus fuisse tempestates, & propemodum aduersas.

Item gesta apud Rhodum. CAP XII.

REmansit ergo Rhodi contra uoluntatem, uix per matrem consecutus, ut ad uelandam ignominiam, quasi legatus ab Augusto abesset. Enimuero tunc non priuatum modò, sed etiam obnoxium † & trepidum egit mediterraneis agris abditus, uitansq́; præternauigantium officia, quibus frequentabatur assiduè, nemine cum imperio, aut magistratu tendente quoquam, quin diuerteret Rhodum. Et accesserunt maioris solicitudinis causæ. Nanque priuignum Caiũ Orienti præpositum cum uisendi gratia traiecisset Samũ, alieniorẽ sibi sensit ex criminationibus M. Lollij comitis & rectoris eius. Venit etiam in suspicionẽ per quosdam beneficij sui Centuriones, à commeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, et quæ tentare singulorũ animos ad nouas res uiderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, non cessauit efflagitare aliquem cuiuslibet ordinis custodem factis, atque dictis suis.

† Aliâs, sc.

De eodem, eiusq́; in urbem reditu.

CAP. XIII.

EQui quoque & armorum solitas exercitationes omisit, redegitq́ue se, deposito patrio habitu,

ad

ad pallium & crepidas; atq; in tali statu biennio ferè permansit, contemptior in dies & inuisior, adeò ut imagines eius, & statuas Nemausenses subuerterint: ac familiari quodam conuiuio mentione eius orta, extiterit, qui Caio polliceretur, confestim se, si iuberet, Rhodum nauigaturũ, caputq; exulis (sic enim appellabatur) relaturum. Quo praecipue non iã metu, sed discrimine coactus est tam suis, quàm matris impensissimis precibus reditum expostulare: impetrauitq;, adiutus aliquantum etiam casu. Destinatum Augusto erat, nihil super ea re, nisi ex uoluntate maioris filij statuere. Is fortè tunc M. Lolio offensior, Offensior, pro iratus. *facilis exorabilisq; in uitricum fuit. Permittente ergo Caio reuocatus est, uerum sub conditione, ne quã partem curam'ue Reip. attingeret.*

Crepidas.) κρηπῖδας uocant Graeci calciamenti genus, quod corrigijs ligatur, & soleas tantum defendit ab iniuria soli.

Praesagia futuri principatus eius.

CAP. XIIII.

REdijt octauo post secessum anno, magna nec incerta spe futurorum, quam & ostentis, & praedictionibus ab initio aetatis conceperat. Praegnans enim Liuia, cum an marem editura esset, uarijs captaret ominibus, ouum incubanti gallinae subductũ, nunc sua, nunc ministrarum manu per uices usq; eo fouit, quoad pullus insigniter cristatus, exclusus est.

Ac de infante Scribonius mathematicus præclara spopondit, etiam regnaturum quandoq;, sed sine regio insigni, ignota scilicet tunc adhuc Cæsarum potestate: & ingresso primam expeditionẽ, ac per Macedoniam ducente exercitum in Syriam, accidit, ut apud Philippos sacratæ olim uictricium legionum aræ, sponte subitis collucerent ignibus: & mox cũ Illyricum petens, iuxta Patauium adisset Geryonis oraculum, sorte tracta, qua monebatur, ut de consultationibus in Aponi fontẽ talos aureos iacẽret, euenit, ut summum numerum iacti ab eo ostenderent, hodieq; sub aqua uisuntur hi tali. Ante paucos uerò q̃ reuocaretur, dies, aquila, nunquàm antea Rhodi conspecta, in culmine domus eius assedit. Et pridie quàm de reditu certior fieret, uestimenta mutanti, tunica ardere uisa est. Thrasylum quoq; mathematicũ, quẽ ut sapientiæ professorem contubernio admouerat, tunc maxime expertus est, affirmantem naue prouisa gaudium afferri, cum quidem illum durius, & contra prædicta cadentibus rebus, ut falsum, & secretorum temere conscium, eo ipso momento, dum spaciatur unà, præcipitare in mare destinasset.

Sortẽ trahere, producere.

Cadentibus.) Id est, euenientibus, accidentibus uel contingentibus.

Temere conscium.) Hoc est, nihil certi habere, sed temere diuinare.

Adoptio de eo facta ab Augusto.

CAP.

CAP. XV.

ROmam reuersus, deducto in forum filio Druso, statim è Carinis ac Pompeiana domo, Esquilias in hortos Mecœnatianos transmigrauit, totumq; se ad quietem contulit, priuata modò officia obiens, ac publicorum munerum expers. Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorũ M. Agrippa, coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare, nec quicquã postea pro patrefamiliâs egit, aut ius, quod adoptione amiserat, ex ulla parte retinuit. Nam neque donauit, neq; manumisit: ne hæreditatem quidẽ, aut legata percepit ulla aliter, quàm ut peculio referret accepta: nihil ex eo tẽpore prætermissum est ad maiestatem eius augendam. Ac multo magis postquàm Agrippa abdicato atq; seposito, certum erat uni spem successionis incumbere.

Incũbit illi spes, pro eo q̃d imminet, aut manet illũ

Illyricum per eum domitum. CAP. XVI.

DAta rursus potestas tribunitia in quinquennium, delegatus pacandæ Germaniæ status, Parthorum legati mandatis Augusto Romæ redditis, eum quoq; adire in prouinciam iußi. Sed nuntiata Illyrici defectione, transijt ad curam noui belli, quod grauißimum omnium externorum bellorũ, post Punica, per XV. legiones, paremq; auxiliorum copiam, triennio geßit, in magnis omnium rerum diffi

cultatibus, summaq; frugum inopia. Et quanquàm sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit, metuens, ne uicinus & præualens hostis instaret ultro cedentibus. Ac perseuerantiæ grande pretium tulit, toto Illyrico (quod intra Italiam regnumq; Noricum & Thraciam, & Macedoniam, interq; Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet) perdomito & in ditionem redacto.

Honores eidem à Senatu decreti.

CAP. XVII.

CVi gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nam sub id fere tẽpus Quintilius Varus, cum tribus legionibus in Germania perijt, nemine dubitante, quin uictores Germani iuncturi se Pannonijs fuerint, nisi debellatum prius Illyricũ esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multi & magni honores. Censuerunt etiam quidam, ut Pannonicus, alij ut Inuictus, nonnulli ut Pius cognominaretur: sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittens, quod se defuncto suscepturus esset. Triumphum ipse distulit, mœsta ciuitate, clade Variana. Nihilominus urbem prætextatus & laurea coronatus intrauit: positumq; in septis tribunal Senatu astante cõscendit, ac medius inter duos COSS. cum Augusto simul sedit: unde, populo consalutato, circum templa deductus est.

Repromittere, pro promittere.

Gesta

Gesta eius in Germania. CAP. XVIII.

PRoximo anno repetita Germania, cum animaduerteret Varianam cladem temeritate & negligentia ducis accidisse, nihil non de concilij sententia egit. Semper aliâs sui arbitrij, contentusq; se uno, tunc præter consuetudinẽ cum pluribus de ratione belli communicauit. Curam quoq; solito exactiorem præstitit. Traiecturus Rhenum, commeatum omnẽ ad certam formulam astrictum non antè transmisit, quàm consistens apud ripam, explorasset uehiculorum onera, ne qua deponerẽtur, nisi concessa aut necessaria. Trans Rhenum uerò cum uitæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet, sæpe sine tentorio pernoctaret, præcepta sequentis diei omnia, & si quid subiti muneris iniungendum esset, per libellos daret, addita monitiõe, ut de quo quisq; dubitaret, se nec alio interprete quacunq; uel noctis hora uteretur.

Concilij, pro conciliarijs ipsis

Iniũgere, ꝑ mandare, ἐπιτάττειν.

Disciplina eius in re militari. CAP. XIX.

DIsciplinam acerrime exegit, animaduersionum, & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis, atq; etiam legato legionis, quòd paucos milites cum liberto suo trans ripam uenatũ misisset, ignominia notato. Prælia, quamuis minimũ fortunæ casibusq; permitteret, aliquanto constantius inibat, quoties lucubrante se subitò, ac nullo propellente, de-

te, decideret lumen, & extingueretur, confidens (ut aiebat) ostento, sibi ac maioribus suis in omni ducatu expertißimo. Sed re prosperè gesta, non multum abfuit, quin ab Rhuteno quodam occideretur: cui inter proximos uersanti, & trepidatione detecto, tormentis expressa confeßio est cogitati facinoris.

Triumphus Illyricus, & alia gesta eius.

CAP. XX.

A Germania in urbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamẽta impetrarat: ac prius quàm in Capitolium flecteret, descendit è curru, seq́; præsidenti patri ad genua submisit. Bationem Pannonium ducem ingentibus donatum præmijs, Rauẽnam transtulit, gratiam referens, quòd se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus est euadere. Prandiũ dein populo mille mensis, & congiarium tricenos nũmos uiritim dedit. Dedicauit & Concordiæ ædẽ. Itẽ Pollucis & Castoris, suo fratrisq́; nomine de manubijs.

Gesta eius, ac testimonia Augusti, & principatus eiusdem. CAP. XXI.

AC non multò pòst lege per COSS. lata, ut prouincias cum Augusto communiter administraret, simulq́; censum ageret, condito lustro, in Illyricum profectus est. Et statim ex itinere reuocatus, iam

tus, iam quidem affectum, ſed tamen ſpirantẽ adhuc Auguſtum reperit, fuitq́; unà ſecretò per totum diẽ. Scio uulgò perſuaſum, quaſi egreſſo poſt ſecretũ ſermonem Tiberio, uox Auguſti per cubicularios excepta ſit: miſerum populum Romanum, qui ſub tam lentis maxillis + erit. Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidiſſe, Auguſtum palàm nec diſsimulanter morũ eius diritatem adeò improbaſſe, ut nonnunquam remiſsiores, hilarioresq́; ſermones ſuperueniẽte eo abrumperet: ſed expugnatũ precibus uxoris adoptionem non abnuiſſe, uel etiam ambitione tractatum, ut tali ſucceſſore deſiderabilior ipſe quandoq́; fieret. Adduci tamen nequeo, quin exiſtimem, circumſpectiſſimum & prudentiſsimũ principem in tanto præſertim negotio nihil temere feciſſe, ſed uitijs, uirtutibúſque Tiberij perpenſis, potiores duxiſſe uirtutes, præſertim cum & reipub. cauſa adoptare ſe eum pro cõcione iurauerit, & epiſtolis aliquot, ut peritiſsimum rei militaris, utq́; unicum P.R. præſidium proſequatur. Ex quibus in exemplum pauca hinc inde ſubieci: Vale iucundiſsime Tiberi, & rem gere feliciter, ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατεγῶν. Iucundiſsime, & ita ſim felix, uir fortiſsime, & dux νομιμώτατε. Vale, & ordinem æſtiuorum tuorum. Ego uerò mi Tiberi, & inter tot rerum difficultates, καὶ τοσαύτην ῥαθιμίαν τῶν στρατευμένων nõ potuiſſe quẽquam

+ Ali. edit, aut ederet

Id eſt, mihi & muſis ducẽ agẽs.

Id eſt, tantam ſocordiã militũ.

quam prudentius gerere se, quàm tu gesseris, existimo. Hi quoq;, qui tecum fuerunt omnes, confitentur uersum illum in te posse dici:

Vnus homo nobis uigilando restituit rem.

Siue, inquit, quid incidit, de quo sit cogitandũ diligẽtius, siue quid stomachor ualde, mediusfidius Tiberiũ meum desidero: succurretq; uersus ille Homericus:

τούτου δ' ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, cum audio, & lego, dij me perdant, nisi cohorrescit corpus meum: teq; rogo, ut parcas tibi, ne si te languere audierimus, & ego & mater tua expiremus, & de summa imperij sui Popul. Roma. periclitetur. Nihil interest ualeam ipse, nec ne, si tu non ualebis. Deos obsecro, ut te nobis conseruent, & ualere nunc & semper patiantur, si non populum Romanũ perosi sunt.

Cohorrescere, pro totus horrescere.

ἐμοὶ καὶ, &c.) Sic licet Latine uertas: Mihi & musis dux existens, uel militaria negocia administrans.

νομιμώτατε.) Hoc est, dux optime, ex legibus & praescripto maiorum.

καὶ τοσαύτην, &c.) Hoc est, atq; tantam ignauiam militum.

τούτου δ' ἑσπομένοιο, &c.) Horum Homericorum carminum hæc est sententia. Illo comitante ex igne medio reuertamur ambo, quandoquidẽ uehemẽter sapit.

De Agrippa iuuene occiso, & alijs gestis eius.

CAP. XXII.

EXcessum Augusti non prius palàm fecit, quàm Agrippa iuuene interempto. Hunc tribunus militum custos appositus occîdit, lectis codicillis, quibus ut id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubium fuit, Augustus'ne moriens reliquisset, quò materiam tumultus post se subduceret, an nomine Augusti Liuia, & ea conscio Tiberio, an ignaro dictasset. Tiberius renuncianti tribuno factum esse, quod imperasset, neq; imperasse se, & redditurum eum senatui rationem respondit, inuidiam scilicet in præsentia uitans, Nam mox silentio rem obliterauit.

Et ea, pro idq; Græcè magis, q̃ Latinè. καὶ ταῦτα.

Gemitus eius & testamentū Augusti in senatu recitatum. CAP. XXIII.

IVre autem tribunitiæ potestatis coacto senatu, inchoataq; allocutione de republica, uelut impar dolori congemuit, utq; non solum uox, sed ut & spiritus deficeret, optauit, ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentū, non admißis signatoribus nisi senatorij ordinis, cæteris extra curiam signa agnoscentibus recitauit per libertum. Testamenti initium fuit: Quoniam sinistra fortuna Caium & Lucium filios mihi eripuit, Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia & sextante hæres esto. Quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem ascitum eum neceßitate magis, quàm iudicio, quando ita præfari non abstinuerit.

Abstinuit præfari, cū infinito.

Acce-

Acceptio principatus ad preces quasi coacta.
CAP. XXIIII.

PRincipatum, quamuis neq; occupare confestim, neq; agere dubitasset, & statione militum, hoc est, ui & specie dominationis assumpta, diu tamen recusauit. Impudentissimo animo nunc adhortãtes amicos increpans, ut ignaros quanta bellua esset imperium, nunc precantem Senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis, & callida cunctatione suspendens, ut quidam patientiam rumperent, atq; unus in tumultu proclamaret, Aut agat, aut desistat: alter coràm exprobraret, cæteros quod polliciti sint, tarde præstare, seipsum quod præstet, tarde polliceri. Tandem quasi coactus, & querens miserã & onerosam iniungi sibi seruitutem, recepit imperium, nec tamen aliter quàm ut depositurum se quãdoq; spem faceret. Ipsius uerba sunt hæc: Dum ueniam ad id tempus, quo uobis æquum poßit uideri, dare uos aliquam senectuti meæ requiem.

Suspẽdere, pro ducere & suspẽsos habere. Rumpere patientiã, hic patientiã sumit pro μακροθυμία.

Causæ propter quas principatum recusauerat, & alia gesta eius. CAP. XXV.

CVnctandi causa erat metus undiq; imminentium discriminum, ut sæpe lupum se auribus tenere diceret. Nam & seruus Agrippæ Clemens nomine, non contemnendam manum in ultionem domini compararat, & L. Scribonius Libo uir nobilis

Prouerbiũ q̃d in re dubia & periculosa dicitur.

res nouas clàm moliebatur, & duplex seditio militũ in Illyrico, & in Germania exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem, ante omnia, ut æquarētur stipendio prætoriani Germaniciani. Quidam etiam principem detrectabant non à se datum, summaq; ui Germanicum, qui tum his præerat, ad capessendam Remp. perurgebant, quanquàm obfirmatè resistentem. Quem maxime casum timens, partes sibi, quas Senatui libēret, tuendas in Repub. deposcit: quando uniuersæ sufficere solus nemo posset, nisi cum altero, uel etiam cum pluribus. Simulauit & ualetudinem, quò æquiore animo Germanicus celerē successionem, uel certè societatem principatus opperiretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum, redegit in potestatem. Libonem, ne quid in nouitate acerbius fieret, secundo demum anno in Senatu coarguit, medio temporis spacio tantũ cauere contentus. Nam & inter Pontifices sacrificãti simul, pro secespita plumbeum cultrum subijciendũ curauit: & secretum petenti non nisi adhibito Druso filio dedit, dextramq; obambulantis ueluti incumbens quo ad perageretur sermo, continuit.

Detrecta re principē pro recusa re, & non ferre.

Obfirmatè pro pertinaciter.

Detrectabant.) Hoc est, Tiberium nolebant, recusabantq; imperatorem, sed uolebant cum quo tum consueuerant.

Secespita.) Hoc cultello ferreo sacerdotes flamines in sacrificando usi sunt. Erat oblongior, manubriumq; auro & ebore exornatum habebat.

Ciuilia

Ciuilia gesta eius in initio principatus.

CAP. XXVI.

Paulomi nus q̄, pro propemo dum, nouè dixit.

VErum liberatus metu, ciuilem se admodum inter initia, ac paulominus quàm priuatū egit. Ex plurimis maximisq; honoribus, præter paucos et modicos non recepit. Natalem suum plebeis incurrētem Circensibus, uix unius bigæ adiectione honorari passus est. Templa, flamines, sacerdotes decerni sibi prohibuit: etiam statuas atq; imagines, nisi permittente se poni: permisitq; ea sola conditione, ne inter simulachra deorum, sed inter ornamenta ædium ponerentur. Intercesßit & quominus in acta sua iuraretur, & ne mensis September Tiberius, October Liuius uocarentur. Prænomen quoq; imperatoris, cognomenq; patris patriæ, & ciuicam in uestibulo coronam recusauit: ac ne Augusti quidem nomen, quanquam hæreditarium, ullis nisi ad reges ac dynastas epistolis addidit. Nec amplius quàm † omnino tres consulatus, unum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertium absens usq; in Idus Maias gesßit.

Ali. mox.

Dynastas.) Δυνάστης, est qui imperio potestateq; pollet, iudicia & magistratum exercet.

Adulationes per eum spretæ, & prohibitæ.

CAP. XXVII.

ADulationes adeò auersatus est, ut neminem Senatorum, aut officij, aut negotij causa ad

lecticam

lecticam suam admiserit. Consularem uerò satisfacientem sibi, ac per genua orare conantem, ita suffugerit, ut caderet supinus: atq; etiam si quid in sermone, uel in continua oratione blãdius de se diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, & cõmutare continuo. Dominus appellatus à quodam, denunciauit, ne se amplius contumeliæ causa nominaret. Aliũ dicentem sacras eius occupationes, & rursus alium autore eo Senatum se adijsse, uerba mutare te, pro autore suasorem, pro sacris laboriosas dicere coëgit.

Patientia eius aduersus conuitia & maledicta. CAP. XXVIII.

SEd aduersus conuitia malosq; rumores, & famosa de se ac suis carmina, firmus ac patiens subinde iactabat, in ciuitate libera, linguam mentemq; liberas esse debere. Et quõdam senatu cognitionem de eiusmodi criminibus ac reis flagitante: Non tantum, inquit, otij habemus, ut implicare nos pluribus negotijs debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis: omnium inimicitiæ hoc prætextu ad uos deferrentur. Extat & sermo eius in Senatu perciuilis: Si quidem locutus aliter fuerit, dabo operam, ut rationem factorum meorum dictorumq; reddam: si perseuerauerit, inuicem eum odero.

Veneratio eius ad Senatum.

CAP. XXIX.

ATque hæc eò notabiliora erant, quod ipse in appellādis uenerādisq; singulis, & uniuersis, propè excesserat humanitatis modū. Dissentiens in curia à Q. Haterio: Ignoscas, inquit, rogo, si quid aduersus te liberius, sicut Senator dixero. Et inde omnes alloquens dixit: Et nūc & sæpe aliâs P.C. bonum & salutarem principem, quem uos tanta & tam libera potestate instruxistis, Senatui seruire debere, & uniuersis ciuibus, sæpe & plerunque etiam singulis, neq; id dixisse me pœnitet, & bonos & æquos, & fauētes uos habui dominos, & adhuc habeo.

Pristina autoritas Senatus per eum seruata. CAP. XXX.

QVin etiā speciem libertatis quandam induxit, conseruatis Senatui, ac magistratibus, & maiestate pristina, & potestate: neque tam paruum quicquam, neque tam magnum publici priuatiq; negocij fuit, de quo non ad P.C. referretur. De uectigalibus, ac monopolijs, de extruendis, reficiendis'ue operibus, etiam de legendo uel exautorando milite, ac legionum, & auxiliorum descriptione. Denique quibus imperiū prorogari, aut extraordinaria bella mādari, quid et quā formā † legū literis rescribi placeret. Præfectum alæ, de ui et rapinis reum, causam in Senatu dicere coëgit. Nūquā curiā nisi solus intrauit, lectica quondā introlatus æger, comites à se remouit.

Aliâs, regum.

Monopo

Monopolījs.) Μονοπώλιον dicitur, quando aliquis solus habet cuiuſpiam rei uendendæ poteſtatem. Sicut hodie multa monopolia à principibus conceduntur contra hominum utilitatem, atq; ſocietati æquitatiq; uix aliud magis eſt aduerſum.

Patientia eius contra obtrectatores.

CAP. XXXI.

QVædam aduerſus ſententiam ſuam decerni, ne queſtus quidem eſt. Negante eō, deſtinatos magiſtratus abeſſe oportere, ut præſentes honori acquieſcerent, Prætor deſignatus liberam legationem impetrauit. Iterum cenſente, ut Trebianis legatam in opus noui theatri pecuniam ad munitionē uiæ tranſferre concederetur, obtinere non potuit, quin rata uoluntas legatoris eſſet. Cum SENAT. COS. *per diſceßionem forte fieret, tranſeuntem eum in alterā partem, in qua pauciores erant, ſecutus eſt nemo. Cætera quoq; non niſi per magiſtratus, & iure ordinario agebantur, tanta* COSS. *autoritate, ut legati ex Africa adierint eos, querentes trahi ſe à Cæſare, ad quem mißi forent. Nec mirum, cū palàm eſſet, ipſum quoque eiſdem aſſurgere, & decedere uia.*

Censente, pro cēsens Græcè poſuit, non Latinè ut ſubaudias eo, nam in emendatiōribus & peruetuſtis exemplaribus non additur.

Ciuilia, & urbana geſta eius.

CAP. XXXII.

COrripuit conſulares exercitibus præpoſitos, quòd non de rebus geſtis Senatui ſcriberent, quodq; de tribuendis quibuſdam militaribus donis ad

se referrent, quasi non omnium tribuendorum ipsi ius haberent. Prætorem collaudauit, quòd honore inito, consuetudinem antiquam retulisset de maioribus suis pro concione memorandi. Quorundam illustrium exequias usq; ad rogum frequentauit. Parē moderationem minoribus quoque personis, & rebus exhibuit. Cum Rhodiorum magistratus, quòd literas publicas sine subscriptione ad se dederant, euocasset, ne uerbo quidem insectatus, ac tantummodo iussos subscribere remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbatis Rhodi solitus, uenientē, ut se extra ordinem audiret, non admiserat, ac per seruulum suū in septimum diem distulerat: hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus astantem, nihil amplius, quàm ut post septimum annum rediret, admonuit. Præsidibus onerādas tributo prouincias suadentibus, rescripsit, boni pastoris esse tondere pecus, non deglubere.

Moderatio absolute, pro lenitate siue modestia.

De eodem, & alijs gestis eius.

CAP. XXXIII.

PAulatim principem exercuit, præstititq;, & si uarium diu, commodiorem tamen sæpius, & ad utilitates publicas proniorem: ac primò eatenus interueniebat, ne quid perperam fieret. Itaque & constitutiones quasdā Senatus rescidit, et magistratibus pro tribunali cognoscentibus, plerunque se offerebat consiliariū, aßidebatq; † mixtim, uel ex aduerso in parte

Eatenus, pro hactenus.

† Aliâs, iuxtim.

parte primori. Et si quem reorum elabi gratia, rumor esset, subitus aderat, iudicesq́; aut è plano, aut è quæsitoris tribunali legum, & religionis, & noxæ, de qua cognoscerent, admonebat: atq; etiam si qua in publicis moribus desidia, aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscepit.

Impensæ ludorũ ac munerũ taxatæ, & alia gesta eius. CAP. XXXIIII.

LVdorum ac munerum impensas corripuit, mercedibus scenicorum rescißis, paribusq́; gladiatorum ad certum numerum redactis. Corinthiorum uasorum pretia in immensum exarsisse, tresq́; mulos XXX. millibus nummûm uenisse grauiter conquestus, adhibendum supellectili modum censuit. Annonamq́; macelli, Senatus arbitratu quotannis temperandam, dato Aedilibus negocio, popinas ganeasq́; usq; eò inhibendi, ut ne opera quidem pistoria proponi uenalia sinerent. Et ut parsimoniam publicam exemplo quoq; iuuaret, solennibus ipse cœnis pridiana sæpe ac semesa obsonia apposuit, dimidiatumq́; aprum, affirmans omnia eadem habere, quæ totum. Quotidiana oscula prohibuit edicto: item strenarum commercium, ne ultra Calen. Ianuarias exerceretur. Consueuerat quadruplam strenam & de manu reddere, sed offensus interpellari se toto mense ab ijs,

qui potestatem sui die festo non habuissent, ultrà non reddidit.

Quædam bene gesta per eum.

CAP. XXXV.

MAtronas prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, ut propinqui maiorum more de communi sententia coërcerent, autor fuit. Equiti Ro. iurisiurandi gratiam fecit † uxorem in stupro generi compertā dimitteret, quam se nūquàm repudiaturum, antè iurauerat. Fœminæ famosæ, ut ad euitandas legum pœnas, iure ac dignitate matronali exoluerentur, lenocinium profiteri cœperant: & ex iuuētute utriusq; ordinis profligatißimus quisque, quò minus in opera scenæ, arenæq; edenda SENAT. COSS. tenerentur, famosi iudicij notam sponte subibant. Eos, easq; omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exilio affecit. Senatori latum clauum ademit, quum cognouisset sub Calend. Iulij demigrasse in hortos, quò uilius post diem ædes in urbe conduceret. Alium † & quæstura remouit, quòd uxorem pridie sortitione ductam, postridie repudiasset.

† Aliâs, ut

† Aliâs, è.

Exteræ ceremoniæ & ritus per eum prohibiti.

CAP. XXXVI.

EXternas ceremonias, Aegyptios, Iudaicosq; ritus compescuit, coactis qui superstitione ea tenebantur,

nebantur, religiosas uestes cum instrumento omni cõburere. Iudæorum iuuentutem, per speciem sacramẽti, in prouincias grauioris cœli distribuit, reliquos gentis eiusdem, uel similia sectantes urbe submouit sub pœna perpetuæ seruitutis, nisi obtemperassent. Expulit & mathematicos. Sed deprecantibus, ac se artem desituros promittentibus, ueniam dedit.

Desinere artẽ, transitiuè.

Mathematicos.) Non illos qui bonas profitebantur disciplinas, sed qui diuinationibus uanis & mendacibus decipiebant imperitam plebem. Quas pestes tolli uolunt è medio omnes leges diuinæ & humanæ.

Quædam bene gesta per eum tam Romæ, q̃ extrà.

CAP. XXXVII.

IN primis tuendæ pacis à grassaturis ac latrocinijs, seditionumq́; licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequentiores disposuit. Romæ castra constituit, quibus prætorianæ cohortes uagæ ante id tempus, & per hospitia dispersæ, continerentur. Populares tumultus exortos grauißime coërcuit: & ne orirentur, sedulò cauit. Cæde in theatro per discordiam admissa, capita factionũ, & histriones, propter quos dißidebatur, relegauit: nec ut reuocaret, unquã ullis populi precibus potuit euinci. Cum Polentina plebs funus cuiusdam primipilaris non prius ex foro misisset, quàm extorta pecunia per uim hæredibus ad gladiatorium munus, cohortem ab urbe, & aliam à Cotij regno, dißimulata

itineris causa, detectis repentè armis, cōcinentibusq; signis, per diuersas portas in oppidū immisit, ac partem maiorem plebis ac Decurionum in perpetua uincula coniecit. Aboleuit & ius, moremq; asylorū, quæ usquam erant. Cyzicenis in ciues Roma. uiolentius quædam ausis, publicè libertatem ademit, quam Mithridatico bello meruerunt. Hostiles motus, nulla postea expeditione suscepta, per legatos compescuit: nec per eos quidem, nisi cunctanter & necessariò. Reges infestos suspectosq; commiuationibus magis & querelis, quàm ui repreßit. Quosdam per blanditias atq; promissa extractos ad se, non remisit, ut † Marabodum Germanum, † Thrasypolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in formam prouinciæ redegit.

† Ali. Maraboduum

† Ali. Rhascypolim.

Asylorum.) ἄσυλον fuit templum Appollinis Delii, ubi rei erant liberi.

Mora eius in urbe: et q̄ prouincias nō uisitauerit.

CAP. XXXVIII.

BIennio continuo post adeptum imperium pedē porta non extulit: sequenti tempore præter q̄ in propinqua oppida, & cū longißimè, Antio tenus † nusquam abfuit. Idq; perraro, & paucos dies: quamuis prouincias quoq; & exercitus reuisurum se sæpe pronunciasset, & propè quotannis profectionem præpararet, uehiculis comprehensis, commea-

† Ali. nunquàm.

tibus

tibus per municipia & colonias dispositis. Ad extremum uota pro itu & reditu suo suscipi passus, ut uulgò iam per iocum Callipides uocaretur: quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensurã progredi, prouerbio Græco notatum est.

Mors filiorũ eius, & secessus suus in Campaniã.

CAP. XXXIX.

SEd orbatus utroq; filio, quorum Germanicus in Syria, Drusus Romæ obierat, secessum Campaniæ petijt, constanti & opinione & sermone penè omnium, quasi neq; rediturus unquam, & citò mortem etiam obiturus, quod paulominus utrunque euenit. Nam neq; Romã amplius redijt: sed & paucos post dies iuxta Terracinam in prætorio, cui speluncæ nomen erat, incœnante eo, complura & ingentia saxa fortuitò supernè delapsa sunt, multisq; conuiuarum, & ministrorum elisis, præter spem euasit.

Paulominus, ꝓ propemodum.

Paulominus.) Id est, parum abfuit, penè euenit, propemodum accidit.

Secessus Capreensis, & alia gesta eius.

CAP. XL.

PEragrata Campania, cum Capuæ Capitolium, Nolæ templum Augusti, quam causam profectionis prætenderat, dedicasset, Capreas se contulit, præcipuè delectatus insula, quòd uno paruoq; littore adiretur, septa undiq; præruptis immensæ altitudinis

rupibus, & profundo maris. Statimq; reuocante assidua obtestatione populo propter cladem, qua apud Fidenas, supra XX. hominum millia, gladiatorio munere, amphitheatri ruina perierant, transijt in cõtinentem, potestatemq; omnibus adeundi sui fecit, tãtò magis quòd ab urbe egrediens, ne quis se interpellaret, edixerat, ac toto itinere adeũtes submouerat.

Reipublicæ cura per eum abiecta.

CAP. XLI.

REgressus in insulam, reipublicæ quidem curam usqueadeo abiecit, ut posteà non decurias equitum unquam suppleuerit: non tribunos militum, præfectosq;, non prouinciarum præsides ullos mutauerit: Hispaniam, & Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit: Armeniam à Parthis occupari, Mœsiam à Dacis, Sarmatisq;, Gallias à Germanis uastari neglexerit, magno dedecore imperij, nec minori discrimine.

Vitia eius, potus ac comessationes.

CAP. XLII.

CAeterum secreti licentiam nactus, & quasi ciuitatis oculis remotus, cuncta simul uitia male diu dißimulata, tandem profudit: de quibus singulatim ab exordio referam: In castris tiro etiam tum, propter nimiam uini auiditatem, pro Tiberio, Biberius: pro Claudio, Caldius: pro Nerone, Mero uocabatur.

batur. Posteà princeps in ipsa publicanorum morũ correptione cum Pomponio Flacco, & L. Pisone noctem, continuumq́; biduum epulando, potandoq́; cõsumpsit: quorum alteri Syriam prouinciã, alteri præfecturam urbis confestim detulit, codicillis quoq; iucundißimos, & omnium horarum amicos professus. Sextio Claudio libidinoso ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud Senatum increpito, cœnam ea lege condixit, ne quid ex consuetudine immutaret, aut demeret, utq́; nullis puellis ministrantibus cœnaretur. Ignotißimũ Quæsturæ candidatũ nobilißimis anteposuit, ob epotam in conuiuio propinante se uini amphoram. Asellio Sabino HS. ducenta donauit pro dialogo, in quo boleti, & ficedulæ, & ostreæ, & turdi certamen induxerat. Nouum deniq; officium instituit à uoluptatibus, præposito equite Rom. + & Censorio Prisco.

Condixit cœnã, pro promisit.

Ignotissimus, p obscurissimus.

+Aliàs, T. Cæsonio.

Luxuria eius, ac libido. CAP. XLIII.

SEcessu uerò Capreensi, etiam sellariam excogitauit sedem arcanarum libidinum, in quam undiq; conquisiti puellarum, & exoletorum greges, monstrosiq; concubitus repertores, quos Spintrias appellabat, triplici serie connexi, inuicem incestarẽt se coram ipso, ut aspectu deficientes libidines excitaret. Cubicula plurifariam disposita tabellis ac sigillis lasciuißimarum picturarum, & figurarum ad

ornauit

ornauit,librisq; elephantidis instruxit,ne cui in opera edenda exemplar imparatæ scenæ deesset. In syluis quoq; ac nemoribus passim uenereos locos commentus est,prostantesq; per antra, & cauas rupes, ex utriusq; sexus pube, Paniscorum & Nympharũ habitu,palamq; iam & uulgato nomine insulæ abutentes, Caprineum dictitabant.

Elephantidis.) Elephantis libros lasciuissimos scripsit: de quibus Martialis multa.

Ineffabilis abusus luxuriæ eius.

CAP. XLIIII.

Nedũ, pro tantũ abest.

MAiore adhuc & turpiore infamia flagrauit, uix ut referri,audiri ue, nedũ credi fas sit: Quasi pueros primæ teneritudinis, quos pisciculos uocabat,instituerct,ut natanti sibi inter femina uersarentur, ac luderent,lingua morsuq; sensim appetētes,atq; etiam quasi infantes firmiores, necdum tamen lacte depulsos,inguini ceu papillæ admoueret, pronior sanè ad id genus libidinis & natura & ætate. Quare Parrhasij quoq; tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur,legatam sibi sub cõditione, ut si argumento offenderetur,decies pro ea H S. acciperet,non modò prætulit,sed & in cubiculo dedicauit. Fertur etiam in sacrificando quondam captus facie ministri,acerram præferentis, nequisse abstinere,quin penè uixdum re diuina peracta,ibidē

statim

ſtatim ſeductum conſtupraret, ſimulq́; fratrem eius tibicinem, atq; utriq; mox, quòd mutuo flagitium ex probrabant, crura fregiſſe.

Acerram.) Vocant thuribulum, in quo accenditur thus ad odores ſacrificiorum.

Illuſiones eius ad fœminas.

CAP. XLV.

Illudere capitibus, ἐντρυφᾷν.

FOeminarum quoq;, & quidem illuſtrium capitibus quantopere ſolitus ſit illudere, euidentiſsimè apparuit Malloniæ cuiuſdam exitu: quam perductã, nec quicquam amplius pati conſtantiſsime recuſantem, delatoribus obiecit, ac ne ream quidem interpellare deſijt, ecquid pœniteret, donec ea, relicto iudicio, domum ſe arripuit, ferroq́; tranſegit, obſcœnitate oris hirſuto, atq; olido ſeni clare exprobrata. Vnde nota in Atellanico exodio proximis ludis aſſenſu maximo excepta, percrebuit, hircum uetulum capreis naturam ligurire.

Exodio) Ἐξώδιον cantio eſt quam exeuntes ex theatro cecinerant, erat autem magnæ libertatis notandi mores etiam principum.

Auaritia & tenacitas. CAP. XLVI.

PEcuniæ parcus, ac tenax, comites peregrinationum, expeditionumq́; nunquàm ſalario, cibarijs tantum ſuſtentauit. Vnam modò liberalitatem ex indulgentia uitrici conſecutus, cum tribus claſsibus factis pro dignitate cuiuſq;, primæ ſexcenta ſeſtertia

stertia, secundæ quadringenta distribuit, ducenta tertiæ, quam non amicorum, sed Græcorum appellabat.

Opera publica per eum, & spectacula non facta, & parcitas alimoniarum.

CAP. XLVII.

PRinceps neq; opera ulla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat, Augusti templum, restitutionemq́; Pompeiani theatri, imperfecta post tot annos reliquit: neq; spectacula omnino edidit: & ijs, quæ ab aliquo ederentur, rarißimè interfuit, ne quid exposceretur, utiq; postquam comœdum Actium coactus est manumittere. Paucorum Senatorum inopia sustentata, ne pluribus opem ferret, negauit se alijs subuenturum, nisi Senatui iustas neceßitatū causas probassent. Quo peracto, plerosq; modestia & pudore deterruit, in quibus Ortalum Qu. Hortensij oratoris nepotem, qui permodica re familiari, autore Augusto, quatuor liberos tulerat.

Auaritia & parcitas, & alia gesta eius.

CAP. XLVIII.

PVblicè munificentiam bis omnino exhibuit, proposito millies H S. gratuito in triennij tempus, & rursus quibusdam dominis insularum, quæ in mōte Cœlio deflagrarant, pretio restituto. Quorū alterum magna difficultate nummaria populo auxilium flagitante coactus est facere, cum per Senatuscon-

fultũ sanxisset, ut fœneratores duas patrimonij partes in solo collocarent, debitores totidem æris alieni statim soluerent, nec res expediretur: alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficium tanti æstimauit, ut montem Cœlium appellatione mutata uocari Augustum iusserit. Militi post duplicata ex Augusti testamento legata nihil unquã largitus est, præter quàm singula millia denariorum Prætorianis, quòd Seiano se non accommodassent: & quædam munera Syriacis legionibus, quòd solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent: atq; etiam mißiones ueteranorum rarißimas fecit, ex senio mortem, ex morte compendium captans. Neque prouincias quidem ulla liberalitate subleuauit, excepta Asia, disiectis terræmotu ciuitatibus.

Insularum.) Insula est terra ab omnibus partibus aquis circundata. Dicitur etiam insula domus ab aliĳs ædificiĳs libera, & separata, ut hoc loco: hæ insulæ olim Romæ prope omnes in monte Cœlio incendiĳs exustæ fuerunt.

Rapinæ & concußiones eius.

CAP. XLIX.

PRocedente mox tempore etiam ad rapinas conuertit animum. Sat constat Cn. Lentulum augurem, cui census maximus fuerit, metu & angore ad fastidiũ uitæ ab eo actũ, & ut nequo nisi ipso hærede moreretur. Condemnatã & generosißimã prædiuitẽ

foemi-

Dimissa è matrimonio, pro repudiata. Confiscatus, ad hominē relatum, non solum ad rē, ut cōfiscata bona.

fœminam Lepidam, in gratiam Quirini consularis prædiuitis, & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post uigesimum annum ueneni olim in se comparati arguebat. Præterea Galliarum, & Hispaniarum, Syriæq;, & Græciæ principes confiscatos ob tam leue ac tam impudens calumniarum genus, ut quibusdam non aliud sit obiectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecunia haberent. Plurimis etiam ciuitatibus & priuatis ueteres immunitates, & ius metallorum ac uectigalium adempta. Sed & Vononem regē Parthorum, qui pulsus à suis, quasi in fidem P.R. cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia, & occisum.

Odium eius contra consanguineos & coniūctos.

CAP. L.

ODium aduersus necessitudines in Druso primum fratre detexit, prodita eius epistola, qua secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat, deinde & in reliquis. Iuliæ uxori tantum abfuit, ut relegatæ, quod minimum est, officij aut humanitatis aliquid impertiret, ut ex constitutione patris uno oppido clausam, domo quoq; egredi, & commercio hominum frui uetuerit, sed & peculio concesso à patre, præbitisq; annuis fraudauit, per speciem publici iuris, quòd nihil de his Augustus testamēto cauisset. Matrem Liuiam grauatus, uelut partes

sibi

ſibi æquas potentiæ uindicantem, & congreſſum eius aßiduum uitauit, & longiores ſecretioresq; ſermones, ne eius conſilijs, qui tamen interdum † & ægrè uti ſolebat, regi uideretur. Tulit etiam perindignè actum à Senatu, ut titulis ſuis quaſi Auguſti, ita et Liuiæ filius adijceretur. Quare non parentem patriæ appellari, non ullum inſignem honorē recipere publicè paſſus eſt. Sed et frequēter admonuit maioribus, nec fœminæ conuenientibus negocijs abſtineret: præcipuè ut animaduertit incendio iuxta ædem Veſtæ & ipſam interueniſſe, populumq; & milites, quò enixius opē ferrent, adhortatā, ſicut ſub marito ſolita eſſet.

† Alij egere, & uti.

Item odium & crudelitas in eius matrem.

CAP. LI.

DEhinc ad ſimultatem uſq; proceßit, hac (ut ferunt) de cauſa: Inſtanti ſæpius ut ciuitate donatum in decurias allegeret, negauit alia ſe conditione allecturū, quàm ſi pateretur adſcribi albo, extortum id ſibi à matre. At illa commota, ueteres quoſdā ad ſe Auguſti codicillos de acerbitate & intollerantia morum eius è ſacrario protulit atque recitauit. Hos & cuſtoditos tandiu, & exprobratos tam infeſte, adeo grauiter tulit, ut quidam putent inter cauſas ſeceßus hanc ei uel præcipuam fuiße. Toto quidem triennio, quo uiuente matre adfuit, ſemel omnino eam, nec amplius, quàm uno die paucißimis uidit

 horis.

horis. Ac mox, neq; ægrè abesse curauit: defunctaq; & dum aduentus sui spem facit, complurium dierum mora, corrupto demum, & tabido corpore funeratam prohibuit consecrari, quasi id ipsa mandasset. Testamētumq; eius pro irrito habuit: omnesq; amicitias & familiaritates, etiam quibus ea funeris sui curam moriens demandarat, intra breue tempus afflixit, uno ex his equestris ordinis uiro, & in † Latomiam condemnato.

Afflixit, pro uexauit.

†Aliâs, Antiliam, †Ali. Antyciram. Est autem Latomia, locus in carcere Romæ.

Albo.) Substantiue positum album, est tabula dealbata, in qua iura, iudicia, acta annorum literis mandari solebant.

Crudelitas & odium eius contra filios.

CAP. LII.

Filiorum neq; naturalem Drusum, neq; adoptiuū Germanicum patria charitate dilexit, alterius uitijs infensus. Nam Drusus animi fluxioris remißiorisq; uitæ erat. Itaq; ne mortuo quidē perinde affectus est, sed tantū non statim pòst à funere ad negotiorum consuetudinem rediјt, iustitio longiore inhibito. Quin & iliensiū legatis paulo serius consolantibus, quasi obliterata iam doloris memoria irridens, se quoque respondit uicem eorum dolere, quòd egregium ciuem Hectorem amisißent. Germanico usqueadeò obtrectauit, ut & præclara facta eius pro superuacuis eleuaret, & gloriosißimas uictorias, ceu damnosas R.P. increparet. Quòd uerò Alexandriā

Affectus est illi pro erga illū.

propter

propter immensam & repentinã famem, inconsulto se adisset, questus est in Senatu. Etiam causa mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatũ Syriæ creditur. Quẽ mox huius criminis reum putant quidam mãdata pro laturum, nisi ea secreta obstarent, per quæ multifariam increpitum, & per noctes creberrime acclamatum est: Redde Germanicum. Quam suspicionem cõfirmauit ipse postea, coniuge etiam ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis.

Iustitio.) Iustitium est, cum ius intermittitur uel ob bellum, uel ob luctum, uel ob festum.

Crudelitas & odium eius contra nurum.

CAP. LIII.

NVrum Agrippinam post mortem mariti liberius quiddam questã manu apprehendit, Græcoq; uerso, Si non dominaris, inquit, filiola, iniuriam te accipere existimas? Nec ullo mox sermone dignatus est. Quõdam uerò inter cœnam porrecta à se poma gustare nõ ausam etiam uocare desijt, simulans se ueneni crimine accersi, cum præstructũ utrunq; consultò esset, ut et ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi certißimum exitium caueret. Nouißime calumniatus, modo ad statuam Augusti, modo ad exercitus confugere uelle, Pandatariam relegauit. Conuitiantiq; oculum per centurionem uberibus excußit. Rursus mori inedia destinanti, per uim ore diducto, inful

Præstructum, arte præparatum, & cõposito factum.

uiri cibũ iußit. Sed & perseuerantem atq; ita absumptam, criminosißimè insectatus est, cum diem quoque natalem eius inter nefastos referendum suasißet. Imputauit etiam, quòd nõ laqueo strangulatam in gemonias abiecerit: proq; tali clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & Capitolino Ioui donum ex auro sacraretur.

Quondam.) Pro aliquando uel quodam tempore, hic est positum.

Gemonias.) Sunt gradus scalæue, de quibus deijciebant criminũ reos.

Crudelitas & odium eius contra nepotes.

CAP. LIIII.

CVm ex Germanico tres nepotes, Neronem, & Drusum, & Caium, ex Druso unum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum, maximos natu de Germanici filijs Neronem, & Drusum P.C. commendauit, diemq; utriusq; tirocinij cõgiario plebi dato celebrauit. Sed ut comperit ineunte anno, pro eorum quoque salute publicè uota suscepta: egit cum Senatu, non debere talia præmia tribui, nisi expertis, et ætate prouectis: atque ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit. Variaq; fraude inductos, ut & concitarentur ad cõuitia, & cõcitati perderentur, accusauit per literas, amarißimè † cõgestis etiã probris. Et iudicatos hostes fame necauit, Neronẽ in insula Põtia, Drusum

† Ali. coniectis.

in ima parte palatij. Putant Neronẽ ad uolũtariam mortem coactum, cum ei carnifex, quasi ex Senatus autoritate missus, laqueos & uncos ostentaret: Druso autem adeò alimenta subducta, ut tomentum è cul citra tentauerit mandere: amborum sic reliquijs dispersis, ut uix quandoq; colligi possent.

Tomentum.) Dicitur tomentum illud quo implentur culcitræ, siue sit ex lana, siue ex fœno, siue ex palea, siue ex pluma, uel etiam pappis herbarum.

Crudelitas eius contra amicos. CAP. LV.

SVper ueteres amicos ac familiares, XX. sibi è numero principum ciuitatis depoposcerat, uelut consiliarios in negocijs publicis. Horum omnium uix duos aut tres incolumes præstitit, cæteros alium alia de causa perculit. Inter quos cum plurimorum clade Elium Seianum, quem ad summam potentiam non tam beneuolentia prouexerat, quàm ut esset, cuius ministerio ac fraudibus, liberos Germanici circũ ueniret, nepotemq; suum ex Druso filium naturalem ad successionem imperij confirmaret.

Crudelitas & sæuitia eius in grammaticos & magistros. CAP. LVI.

NIhilo lenior in conuictores Græculos, quibus uel maxime acquiescebat, Zenonem quẽdam exquisitius sermocinantem, cum interrogasset, quænam illa tam molesta dialectos esset, & ille respondisset Doridem, relegauit † Cynariam, existimans exprobratum

Sermocinari.
διάλεκτος.
† Aliâs, Aenariam

probratum sibi ueterem secessum, quòd Doricè Rhodij loquantur. Item cum soleret ex lectione quotidiana quæstiones super cœnā proponere, comperissetq; Seleucum grammaticum à ministris suis perquirere, quos quoq; tempore tractaret autores, atq; ita præparatum uenire, primum à contubernio remouit, deinde etiam ad mortem compulit.

Crudelitas eius in iuuētute. CAP. LVII.

SAeua ac lenta natura ne in puero quidē latuit: quam Theodôrus Gadareus rhetoricæ præceptor, & prospexisse primus sagaciter, & aßimulasse aptißimè uisus est, subinde in obiurgando appellans eum, πηλὸν αἵματι συμπεφυρμένον, id est, lutum à sanguine maceratum. Sed aliquanto magis in principe eluxit etiam inter initia, cum adhuc fauorem † moderationis simulatione captaret. Scurram, qui prætereunte funere, clare mortuo mandarat, ut nunciaret Augusto, nondum reddi legata, quæ plebi reliquisset, attractum ad se recipere debitum, duciq; ad supplicium imperauit, & patri suo uerum referre. Nec multò pòst in Senatu Pompeio cuidam equiti Romano quiddam pernegánti, dum uincula minatur, affirmauit fore, ut Pompeio Pompeianus fieret, acerba cauillatione simul hominis nomen incessens, ueteremq; partium fortunam.

Assimulare, pro simili exprimere.

† Aliàs, hominum.

πηλὸν αἵματι, &c.) Hoc est, lutū sanguine maceratū.

Crimen læſæ maieſtatis atrociter actum.

CAP. LVIII.

SVb idem tempus conſulente Prætore, an iudicia maieſtatis cogi iuberet, exercendas eſſe leges reſpondit, & atrociſsimè exercuit. Statuæ quidam Augusti caput dempſerat, ut alterius imponeret. Acta res in Senatu. Et quia ambigebatur, per tormenta quæſita eſt. Damnato reo, † paulatim hoc genus calumniæ eò proceſsit, ut hæc quoq; capitalia eſſent: Circa Auguſti ſimulachrum ſeruam cecidiſſe, ueſtem mutaſſe, nummo uel aulo effigiem impreſſam latrinæ aut lupanari intuliſſe, dictum ullũ factum ue eius exiſtimatione aliqua læſiſſe. Perijt deniq; & eis, qui honores in colonia ſua eodem die decerni ſibi paſſus eſt, quo decreti & Auguſto olim erant. † Aliâs, cõfeſtim.

Atrociter geſta per eum ſub ſpecie grauitatis.

CAP. LIX.

MVlta præterea ſpecie grauitatis, ac morum corrigendorum, ſed & magis naturæ obtemperans ita ſæue, & atrociter factitauit, ut nonnulli uerſiculis quoq;, & præſentia exprobrarent, & futura denunciarent mala.

Aſper & immitis, breuiter uis omnia dicam?
Diſperea m ſi te mater amare poteſt.
Non es eques, quare, non ſunt tibi milia centum.
Omnia ſi quæras, & Rhodos exilium eſt.

Aurea mutasti Saturni sæcula Cæsar.
Incolumi nam te ferrea semper erunt.
Fastidit uinum, quia iam sitit iste cruorem.
Tam bibit hunc auide, quàm bibit ante merum.
Aspice felicem sibi non tibi Romule Syllam.
Et Marium si uis aspice, sed reducem.
Nec non Antoni ciuilia bella mouentis,
Non semel infectas aspice cæde manus.
Et dic Roma perit, regnabit sanguine multo
Ad regnum quisquis uenit ab exilio.

† Aliàs, domini.

Quæ primo quasi ab impatientibus Romæ † dominij, ac non tam ex animi sententia, quàm bile & stomacho fingerentur, uolebat accipi. Dicebatq; identidem, oderint dum probent. Deinde uera plane, certaq; esse ipse fecit fidem.

Pœnæ grauissimæ immeritis propter modica cōmissa irrogatæ. CAP. LX.

IN paucis diebus quàm Capreas attigit, piscatori, qui sibi secretum agenti, grandem mullum inopinater obtulerat, perfricari eodem pisce faciem iussit, territus, quod is à tergo insulæ per aspera, & de uia erepsisset ad se. Gratulanti autem inter pœnam, quod non & locustam, quam prægrandem ceperat, obtulisset, locusta quoq; lacerari os imperauit. Militem prætorianum ob surreptum è uiridario pauonem, capite puniit. In quodam itinere lectica, qua ue

hebatur, uepribus impedita, exploratorem uiæ primarum cohortium Centurionem stratum humi penè ad necem uerberauit.

Viridario.) Est hortus uiridarium, plantis propter animi uoluptatem consitus, & qui oblectat amœnitatę sua.

Sæuitiæ, & omnia genera crudelitatis eiusdem.

CAP. LXI.

MOx in omne genus crudelitatis erupit, nunquàm deficiẽte materia, cum primò matris, deinde nepotum & nurus, postremò Seiani familiares, atq; etiam notos persequeretur. Post cuius interitum uel sæuißimus extitit, quo maximè apparuit non tam ipsum à Seiano concitari solitum, quàm † Seiano quærenti occasiones, subministrasse. Etsi commentario, quem de uita sua summatim breuiterq; cõposuit, ausus est scribere, Seianum se punisse, quòd comperisset furere aduersus Germanici liberos filij sui, quorum ipse alterum suspecto iam, alterum oppresso demum Seiano interemit. Singulatim crudeliter facta eius exequi longum est. † Generatim uelut exemplaria sæuitiæ enumerare sat erit. Nullus à pœna hominum cessauit dies, ne religiosus quidem ac sacer. Animaduersum in quosdam ineunte anno nouo. Accusati, damnatiq; multi cũ liberis atq; etiã uxoribus suis. Interdictũ ne capite dãnatos propinqui lugerẽt, decreta accusatoribus præcipua præmia, non

†Ali. Seianum.

†Aliâs, genera.

nunquam & testibus. Nemini delatorum fides abrogata. Omne crimen pro capitali receptum, etiã paucorum simpliciumq; uerborum. Obiectum est poëtæ, quòd in tragœdia Agamemnonem probris lacessisset. Obiectum & historico, quòd Brutũ Caßiumq; ultimos Romanorum dixisset. Animaduersum statim in autores scriptaq; abolita, quamuis probarentur aliquot ante annos, etiam Augusto audiente recitata. Quibusdam custodiæ traditis, non modò studendi solatium ademptum, sed etiam sermonis & colloquij usus. Citati ad causam dicendam, partim se domi uulnerauerunt certi damnationis, sed ad uexationem ignominiamq; uitandam: partim in media curia uenenum hauserunt, & tamen colligatis uulneribus ac semianimes, palpitantesq; in carcerem rapti. Nemo punitorum non & in gemonias abiectus, uncoq; tractus. Viginti uno die abiecti tractiq;. Inter eos pueri & fœminæ. Immaturæ puellæ, quia more tradito nefas esset uirgines strangulari, uitiatæ prius à carnifice, dein strangulatæ. Mori uolentibus, uis adhibita uiuendi. Nam mortem adeò leue supplicium putabat, ut cum audisset unum ex reis Carnulium nomine anticipasse eam, exclamauerit: Carnulius me euasit. Et in recognoscendis custodijs, precanti cuidam pœnæ maturitatem, respondit: Nondũ tecum in gratiam redij. Annalibus suis uir consularis inseruit, fre

quenti

quenti quondam conuiuio, cui & ipse affuerit, interrogatum eum subitò, & clarè à quodam nano astante mēsæ inter Capreas, cur Paconius maiestatis reus, tamdiu uiueret, statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse, cæterum post paucos dies scripsisse Senatui, ut de pœna Paconij quamprimum statueret.

Crudelitas & sæuitia eiusdem aucta.

CAP. LXII.

AVxit intenditq; sæuitiam, exacerbatus indicio de morte filij sui Drusi: quem cum morbo, & intemperantia perijsse existimaret, ut tandem ueneno interemptum fraude Liuillæ uxoris, atque Seiani cognouit, neq; tormentis, neq; supplicio cuiusquam pepercit, soli huic cognitioni adeò per totos dies deditus & intentus, ut Rhodiensem hospitem, quem familiaribus literis Romam euocarat, aduenisse sibi nunciatum torqueri sine mora iusserit, quasi aliquis ex necessarijs quæstioni adesset: deinde errore detecto, & occidi, ne † diuulgaret iniuriam. Carnificinæ eius ostenditur locus Capreis, unde damnatos post longa & exquisita tormenta, præcipitari coram se in mare iubebat, excipiente claßiariorum manu, & contis atq; remis elidente cadauera, ne cui residui spiritus quicquam inesset. Excogitauerat autem inter genera cruciatus, etiam ut larga meri potione per fallaciam oneratos, repentè ueretris deligatis

† Aliâs, uulgaret.

gatis, fidicularum simul urinæq; tormento distenderet. Quod & nisi cum mors præuenisset, & Thrasyllus consulto (ut aiunt) differre quædam spe longioris uitæ compulisset, plures aliquanto necaturus, ac ne reliquis quidem nepotibus parsurus creditur, cũ & Caium suspectum haberet, & Tiberium ut ex adulterio conceptum aspernaretur. Nec abhorret à uero: nanq; identidem felicem Priamum uocabat, quòd superstes omnium suorum extitisset.

Contis.) κόντος est sudes & pertica.

Suspicio qua uixit inter facinora.

CAP. LXIII.

QVàm uerò inter hæc non modò inuisus ac detestabilis, sed prætrepidus quoq;, atq; etiam cõtumelijs obnoxius uixerit, multa indicia sunt. Aruspices secretò, ac sine testibus consuli uetuit. Vicina uerò urbi oracula etiam disijcere conatus est, sed maiestate Prænestinarum sortium territus destitit, cum obsignatas, deuectasq; Romam non reperisset in arca, nisi relatas rursus ad templum. Vnum & alterum consulares oblatis prouincijs, non ausus à se dimittere, usqueadeo detinuit, donec successores post aliquot annos præsentibus daret, cum interim manente officij titulo, etiam delegaret plurima, assiduéq; illi per legatos & adiutores suos exequenda curarent.

Præne-

Præneſtinarum ſortium.) Præneſtæ urbs in Italiã eſt, in qua Fortunę fuit magnificum templum, & oraculis æditis nobiliſſimum. Dederunt autem montes ſuperſtitioni occaſionẽ, quibus cinctus eſt locus ille, &c.

Suſpicio nurus & nepotum damnatorum.

CAP. LXIIII.

NVrum ac nepotes nunquàm aliter poſt damnationem, quàm catenatos, obſutaq; lecticà loco mouit, prohibitis per militem obuijs ac uiatoribus reſpicere uſquam, uel conſiſtere.

Diffidentia & ſuſpicio eiuſdem.

CAP. LXV.

SEianum res nouas molientẽ, quamuis iam & natalem eius publicè celebrari, & imagines aureas coli paßim uideret, uix tandem & aſtu magis ac dolo, quàm principali autoritate ſubuertit. Nam primò, ut à ſe per ſpeciem honoris dimitteret, collegam ſibi aſſumpſit in quinto conſulatu, quem longo interuallo abſens ob id ipſum ſuſceperat. Deinde ſpe affinitatis ac tribunitiæ poteſtatis deceptum, inopinantem criminatus eſt pudenda, miſerandaq́; oratione, cum inter alia P.C. precaretur, mitterent alterum è conſulibus, qui ſenem ſe, & ſolum in conſpectum eorum cum aliquo militari præſidio perduceret. Sic quoq; diffidens, tumultumq́; metuens: Druſum nepotem, quem uinculis adhuc Romæ continebat, ſolui, ſi res poſceret, ducemq́; conſtitui præceperat. Aptatis

etiam

Speculabūdus, pro subinde speculans.

etiā nauibus ad quascunq; legiones, meditabatur fugā, speculabūdus ex altißima rupe identidē, signaq́;, ne nuncij morarentur, tolli procul, ut quidq; foret factum, mandauerat. Verum & oppressa coniuratione Seiani, nihilo securior, aut constantior, per IX. proximos menses non egressus est uilla, quæ uocatur Iouis.

Speculabundus.) Id est, ferè semper obseruans, & speculans.

Conuitia & libelli contra eum editi.

CAP. LXVI.

VRebant insuper anxiam mentem uaria undique conuitia, nullo non damnatorū omne probri genus coràm, uel per libellos in orchestra positos ingerente. Quibus quidē diuersißimè afficiebatur: Modò ut præ pudore ignota, & celata cuncta cuperet: nonnunquam eadem contemneret, & proferret ultro, atq; uulgaret. Quin & Arthabani Parthorum regis laceratus est literis, parricidia, & cædes, & ignauiam, & luxuriam obijciētis, monentisq;, ut uoluntario morte, maxime, iustißimoq; ciuiū odio quamprimum satisfaceret. Postremò semetipse pertæsus talis epistolæ principio, tantum non summam malorum suorum professus est.

Tātum nō pro pene.

Tantum non.) Id est, ferme, nam dicere uult pene summam dixisse adeò omnia collegisse.

Epistola & oratio eius ad Senatum, factum suum

pro

pronuntiames. CAP. LXVII.

QVid scribam uobis P.C? aut quomodo scribã? aut quid omnino non scribam hoc tempore? Dij me, deæq; † pœnis perdant, quem quotidie perire sentio, si scio. Existimant quidam, præscisse hæc eum peritia futurorum, ac multo antè quanta se quãdoq; acerbitas & infamia maneret, prospexisse. Ideóque ut imperium iniret, et patris patriæ appellationem, & ne in acta sua iuraretur, obstinatißime recusasse, ne mox maiore dedecore impar tantis honoribus inueniretur. Quod sanè & ex oratione eius, quã de utraq; re habuit, colligi potest, uel cum ait, similẽ se semper sui futurum, nec unquam mutaturum mores suos, quamdiu mentis sanæ fuisset: sed exempli causa cauendum, ne se Senatus in acta cuiusquam obligaret, qui aliquo casu mutari posset. Et rursus: Si quando autem, inquit, de moribus meis, deuotoq́; uobis animo dubitaueritis, quod prius quàm eueniat, opto, ut me supremus dies huic mutatæ uestræ de me opinioni eripiat: nihil honoris adijciet mihi patris appellatio, uobis autem exprobrabit, aut temeritatem delati mihi eius cognominis, aut inconstantiam cõtrarij de me iudicij.

† Aliâs, eius perdãt quàm.

Deuotus uobis, prodeditus, in bonam partem.

Statura & membra & ualetudo & incessus eiusdem. CAP. LXVIII.

COrpore fuit amplo atq; robusto, statura quæ iustam exce

stam excederet. Latus ab humeris & pectore, cæteris quoque membris usq; ad imos pedes æqualis & congruens. Sinistra manu agiliore ac ualidiore. Articulis ita firmis, ut recens & integrum malum digito terebraret; caput pueri uel etiam adolescẽtis talitro uulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium submissiore, ut ceruicem etiam obtegeret, quod gentile in illo uidebatur. Facie honesta, in qua tamen
Al. subiti. crebri, & † subtiles tumores cum prægrandibus oculis: & qui (quod mirum esset) noctu etiam in tenebris uiderent, sed ad breue, & cum primum à somno patuissent, demum rursum hebescebant. Incedebat ceruice rigida & obstipa, adducto ferè uultu, plerunque tacitus, nullo aut rarißimo etiã cum proximis sermone, eoq́; tardißimo, nec sine molli quadam digitorum gesticulatione. Quæ omnia ingrata atq; arrogãtiæ plena, & animaduertit Augustus in eo, & excusare tentauit sæpe apud Senatum, ac populum, professus naturæ uitia esse non animi. Valetudine prosperrima usus est, tempore quidem principatus penè toto prope illæsa, quamuis à trigesimo ætatis anno arbitratu eam suo rexerit sine adiumento, cõsilio´ue medicorũ.

Talitro.) Id est, unius digiti ictu.

Obseruatio religionum. CAP. LXIX.

Circa deos ac religiones negligentior: quippe addictus mathematicæ, persuasionisq; plenus cuncta

cuncta fato agi. Tonitrua tamen præter modum expauescebat: & turbatiore cœlo nunquàm non coronam lauream † ceruice gestauit, quòd fulmine afflari negetur id genus frondis. † Al. capite

Artes & disciplinæ eius. CAP. LXX.

ARtes liberales utriusq; generis studiosißimè coluit. In oratione Latina secutus est Coruinum Messalam, quem senem adolescens obseruauerat. Sed affectatione, & morositate nimia obscurabat stylũ, ut aliquanto extẽpore, quàm à cura præstãtior haberetur. Composuit & carmen lyricum, cuius est titulus, † Conquestio de Iulij Cæsaris morte. Fecit & Græca poëmata, imitatus Euphorionem, & Arrianum, & Parthenium: Quibus poëtis admodum delectatus, scripta eorum & imagines publicis bibliothecis inter ueteres & præcipuos autores dedicauit. Et ob hoc pleriq; eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. Maximè tamen curauit notitiam historiæ fabularis, usq; ad ineptias atq; derisum. Nam & grammaticos, quod genus hominum præcipuè, ut diximus, appetebat, eiusmodi ferè quæstionibus experiebatur: Quæ mater Hecubæ, quod Achilli nomen inter uirgines fuisset, quid Sirenes cantare sint solitæ, & quo primum die post excessum Augusti curiam intrauit, quasi pietati simul ac religioni satisfacturus Minois exemplo, ture quidem ac uino, uerum sine ti-

† Aliàs, cõquisitio.

bicine supplicauit, ut ille olim in morte filij.

Peritia sermonis Græci, & abstinentia pronunciatus eius. CAP. LXXI.

†Al. alioq SErmone Græco quanquam † aliâs promptus & facilis, nõ tamen usquequaq; usus est. Abstinuitq; maximè in Senatu: adeò quidem, ut monopolium nominaturus, prius ueniam postularit, quòd sibi uerbo peregrino utendum esset: atq; etiam in quodam decreto patrum, cũ ἔμβλημα recitaretur, cõmutandã censuerit uocem, & pro peregrina nostratem requirendam: aut si non reperiretur, uel pluribus & per ambitum uerborum rem enuntiãdam. Militem quoq; Græcè testimonium interrogatum, nisi Latinè respondere uetuit.

ἔμβλημα.) Significat aliquid interiectum, aut insertum iniunctumue.

Infirmitas eius, & quòd ad urbem rediens retrocessit. CAP. LXXII.

BIs omnino toto secessus tempore Romam redire conatus, semel triremi usq; ad proximos naumachiæ hortos subuectus est, disposita statione per ripas Tiberis, quæ obuiam prodeuntes submoueret. Iterum Appia usq; ad septimum lapidem, sed prospectis modò, nec aditis urbis mœnibus rediit. Primò incertũ qua de causa: posteà ostento territus. Erat ei in oblectamentis serpens draco, quem ex consuetudine manu sua

nu sua cibaturus, cum consumptum à formicis inue-nisset: monitus est, ut uim multitudinis caueret. Re-diens ergo prope Campaniam Asturæ, in languorem incidit. Quo paulum leuatus, Cerceios pertendit. Ac nequam suspicionem infirmitatis daret, castrẽsibus lu dis non interfuit solum, sed etiam missum in arenam aprũ iaculis desuper petijt: statimq; latere conuulso, & ut exæstuarat, afflatus, aura, in grauiorem recidit morbũ. Sustentauit aũt aliquãdiu, quãuis Misenũ usq; deuectus, nihil ex ordine quotidiano prætermitteret ne cõuiuia quidẽ, ac cæteras uoluptates, partim intẽ-perãtia, partim dissimulatione. Nam Chariclem medi cum, quòd commeatu absuturus, è conuiuio egrediẽs, manum sibi osculandi causa apprehendisset, existimãs tentatas ab eo uenas, remanere, ac recumbere horta tus est, cœnamq; protraxit. Nec abstinuit consuetudi ne, quin tunc quoq; instans in medio triclinio, astante lictore, singulos ualere dicentes appellaret.

Cibo illũ pro cibum, do illi.

Exæstuarat) Id est, postquam incaluerat, apertis ni mirum cutis meatibus, aër admissus ad internas par-tes iam calore naturali rapto ad exteriores, causa fuit grauioris morbi.

Locus & tempus mortis eius.

CAP. LXXIII.

INterim cum in actis Senatus legisset, dimissos, ac ne auditos quidẽ quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice scripserat,

pro contempto se habitum fremẽs, repetere Capreas quoquo modo destinauit, nõ temere quicquam, nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus, & ingrauescente ui morbi retentus, paulò pòst obijt in uilla Luculliana, octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & uigesimo imperij, decimoseptimo Calen. Apriles, Cn. Acerronio Proculo, C. Porcio Nigro COSS. Sunt qui putent uenenum ei à Caio datum, lentum atq; tabificũ. Alij in remißione fortuitæ febris cibum desideranti negatum: nonnulli puluinum iniectum, cum extractũ sibi deficienti anulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemptũ anulum quasi alicui traditurum parumper tenuisse, dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem, subitò uocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul à lectulo deficientibus uiribus concidisse.

In remissione febris fortuitæ.) Oportet enim, deficiente uirtute ægroti, diligẽter obseruare remissionem febris ut cibetur, maxime in febribus non circuitu certo repetentibus, ne rediẽs febris interimat, non aliquo modo roboratum infirmum.

Signa præcedentia mortem eius.

CAP. LXXIIII.

SVpremo natali suo Apollinem Temenitẽ, & amplitudinis, & artis eximiæ aduectum Syracusis, ut in bibliotheca noui templi poneretur, uiderat per

quietem

quietem affirmantem sibi, non posse se ab ipso dedicari. Et ante paucos, quàm obiret, dies, turris Phari terræmotu Capreis concidit. Ac Miseni cinis è fauilla, & carbonibus, ad calefaciendum triclinium illatus, extinctus, & iandiu frigidus exarsit repentè prima uespera, atq; in multam noctem pertinaciter luxit.

Prima uespera, sicut prima luce

Lætitia Romanorũ in morte eius, & gesta per eũ.

CAP. LXXV.

MOrte eius ita lætatus est populus, ut ad primũ nuncium discurrentes, pars Tiberium in Tiberim clamitarent, pars terram matrem, deosq́; manes orarent, ne mortuo sedem ullam nisi inter impios darent: alij uncum, & gemonias cadaueri minarentur, exacerbati super memoriã pristinæ crudelitatis, etiam recenti atrocitate. Nam cùm Senatuscon. actũ esset, ut pœna damnatorum in decimum semper diem differretur, fortè accidit, ut quorũdam supplicij dies is esset, quo nunciatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia absente adhuc Caio nemo extabat, qui adiri, interpellariq́; posset, custodes, ne quid aduersus constitutum facerent, strangulauerũt, obieceruntq́; in gemonias. Creuit igitur inuidia, quasi etiam post mortem tyrannni, sæuitia permanente. Corpus ut moueri à Miseno cœpit, cõclamantibus plerisq; Atellam potius deferẽdum, & in amphitheatro

ꝛò semiustulandum, Romam per milites deportatum est, crematumq́; publico funere.

Semiustulandum.) Hoc est, semicomburēdum, semiustus dicitur dimidia parte ustus.

Testamentum & ultima dispositio eiusdem.

CAP. LXXVI.

TEstamentum duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodē exemplo: obsignaueratq́; etiam humilimorum signis. Eo testamento hæredes æquis partibus reliquit, Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes: substituitq́; inuicem. Dedit & legata plerisq́;: inter quos uirginibus Vestalibus, ac militibus uniuersis, plebiq́; Romanæ uiritim, atq; etiã separatim uicorũ magistris

C. SVETONII TRANQVILLI C. CAESAR CALIGVLA.

De Germanico patre Caligulæ.

CAP. I.

ERmanicus C. Cæsaris pater, Drusi, & iunioris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus, quæsturam quinquennio antè, quàm per leges liceret, & post eam, consulatum statim gessit. Missusq́; ad exercitum in Germaniam, excessu Augusti

Excessus, pro obitu.

gusti nunciato, legiones uniuersas imperatorem Tiberium pertinacißimè recusantes, & sibi summam reipub. deferentes, incertum constantia an pietate maiore, cōpescuit, atq; hoste mox deuicto, triumphauit. Consul deinde iterum creatus, ac prius quàm honorem iniret, ad componendum Orientis statum expulsus. Cum Armeniæ regem deuicisset, Cappadociã in prouinciæ formam redegisset, annum ætatis agens quartum & trigesimum, diutino morbo Antiochiæ obijt, non sine ueneni suspicione. Nam præter liuores, qui toto corpore erant, & spumas, quæ per os fluebant, cremati quoq; cor inter ossa incorruptũ repertum est: cuius ea natura existimatur, ut tinctum ueneno igne confici nequeat.

Excessu.) Ex hac uita, intelligendum. Ponitur enim pro morte seu obitu.

Germanici mors. CAP. II.

OBijt autem (ut opinio fuit) fraude Tiberij, ministerio & opera Cn. Pisonis. Qui sub idem tẽpus Syriæ præpositus, nec dißimulans offendendũ sibi aut patrẽ, aut filium, quasi planè ita necesse esset, etiã ægrum Germanicum grauißimis uerborum ac rerũ acerbitatibus, nullo adhibito modo, affecit, propter quæ, ut Romam redijt, pene discerptus à populo, à Senatu capitis damnatus est.

Sub idem tempus, pro circa.

Virtutes tam corporis, q̃ animi ipsius Germanici.

CAP. III.

OMnes Germanico corporis, animiq; uirtutes, & quantas nemini cuiquam contigisse satis constat, Formam, & fortitudinem egregiam, ingenium in utroq; eloquentiæ, doctrinæq; genere præcellens: beneuolentiam singularem, conciliandæq; hominum gratiæ, ac promerendi amoris mirum & efficax studium. Formæ minus congruebat gracilitas crurum, sed ea quoque paulatim repleta aßidua equi uectatione, post cibum hostẽ cominus sæpe percußit. Orauit causas etiam triumphaleis, atq; inter cætera studiorum monumẽta reliquit & comœdias Græcas. Domi, forisq; ciuilis: libera, ac fœderata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorũ uirorum sepulchra cognosceret, inferias manibus dabat. Cæsorum clade Variana ueteres ac dispersas reliquias uno tumulo humaturus colligere sua manu, & cõportare primus aggressus est. Obtrectatoribus etiam qualescunq;, & quantacunq; de causa nactus esset, lenis adeò, & innoxius, ut Pisoni decreta sua rescindenti, cliẽtelas diu uexanti, non prius succensere in animum induxerit, quàm ueneficijs quoq;, & deuotionibus impugnari se comperisset: ac ne tũc quidẽ ultrà progressus, q̃ ut & amicitiam ei more maiorum renunciaret, mãdaretq; domesticis ultionem, si quid sibi accideret.

Fœderata, ꝑ fœdere iuncta.

Induxit in animum, ꝑ uoluit cum uerbo finito.

Deuotio, ꝑ execratione.

Renunciare, pro denũciare.

Equi uectatione post cibum.) Implent enim exercitatio & balneum à cibo, ante cibum uero extenuant.

Omnium

Omnium fauor ad eum & dilectio. Cap. IIII.

QVarum uirtutum fructum uberrimũ tulit, sic probatus & dilectus à suis, ut Augustus (omitto enim necessitudines reliquas) diu cunctatus, an sibi successorem destinaret, adoptãdum Tiberio dederit. Sic uulgò fauorabilis, ut plurimi tradant, quoties aliquò adueniret, uel sicũde discederet, præ turba occurrentiũ prosequentium'ue nonnunquam eũ discrimen uitæ adisse. E Germania uerò post compressam seditionem reuertenti, prætorianas cohortes uniuersas prodisse obuiam, quamuis pronunciatum esset, ut duæ tantummodo exirẽt. Populi autem Roma. sexũ, ætatem, ordinem omnem usq; ad uicesimum lapidem effudisse se.

Fauorabilis, ꝑ gratiosus.

Præsagia quæ diem mortis Germanici præuenerunt, & luctus barbaricus. CAP. V.

TAmen longè maiora, & firmiora de eo iudicia in morte, ac post mortem extitere. Quo defunctus est die, lapidata sunt templa, subuersæ deûm aræ. Lares à quibusdam familiares in publicum abiecti, partus coniugum expositi. Quin & barbaros ferunt, quibus intestinum, quibusq; aduersus nos bellum esset, uelut in domestico communiq; mœrore consensisse ad inducias. Regulos quosdam barbam posuisse, & uxorum capita rasisse, ad indicium maximi luctus. Regum etiam regem & exercitatione uenan

Radit caput, pro radendũ curat.

di & conuictu Megistanum abstinuisse, quod apud Parthos iustitij instar est.

Mœstitia & luctus in urbe de morte eius.

CAP. VI.

ROmæ equidem, cum ad primam famam ualetudinis attonita & mœsta ciuitas sequentes nuntios opperiretur, & repentè iam uesperi incertis autoribus conualuisse tandē percrebuisset, paßim cum luminibus & uictimis in Capitolium concursum est, ac penè reuulsæ templi fores, ne quid gestientes uota reddere morarentur. Expergefactus è somno Tiberius est gratulantiū uocibus atq; undiq; concinentiū, Salua Roma, Salua patria, Saluus est Germanicus. Et ut demum fato functum palàm factum est, non solatijs ullis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitq; etiam per festos Decembris mensis dies. Auxit gloriam desideriumq; defuncti, et atrocitas insequētium temporum, cunctis nec temere opinantibus, reuerentia eius ac metu repressam Tiberij sæuitiam, quæ mox eruperit.

Vxores & filij Germanici. Cap. VII.

HAbuit in matrimonio Agrippinā M. Agrippæ & Iuliæ filiā, et ex ea nouē liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, unus iā puerascens insigni festiuitate, cuius effigiē habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Liuia dedicauit, Augustus in cubiculo

biculo suo positam, quotienscunq; introiret, exoscu-labatur. Cæteri superstites patri fuerũt. Tres sexus fœminini, Agrippina, Drusilla, Liuilla, cõtinuo triẽnio natæ, totidem mares Nero, & Drusus, & C. Cæsar. Neronem, & Drusum Senatus, Tiberio criminante, hostes iudicauit.

Locus & tempus natiuitatis C. Cæsaris. Ca. VIII.

CAius Cæsar natus est pridie Cal. Semptẽbres, patre suo, et C. Fonteio Capitone COSS. ubi natus sit, incertum diuersitas tradentiũ facit. Cn. Lentulus Getulicus Tiburi genitũ scribit. Plini. Secundus in Treueris uico Ambiatino supra confluentes: addit etiã pro argumento aras ibi ostẽdi inscriptas, ob Agrippinæ puerperium. Versiculi, imperãte mox eo, diuulgati apud hybernas legiões procreatũ indicãt:

In castris natus, patrijs nutritus in armis,
Iam designati principis omen erat.

Ego in actis Antij ipsum inuenio editum. Getulicum refellit Plinius, quasi mentitũ per adulationem, ut ad laudes iuuenis, gloriosiq; principis aliquid etiam ex urbe Herculi sacra sumeret, abusumq; audentius mendacio, quòd ante annũ fere natus Germanico filius Tiburi, fuerat appellatus et ipse C. Cæsar: de cuius amabili pueritia, immaturoq; obitu supra diximus. Pliniũ arguit ratio temporũ. Nã qui res Augusti memoriæ mandarunt, Germanicum exacto consulatu in Galliã missum

missum consentiunt, iam nato Caio. Nec Plinij opinionem inscriptio aræ quicquam adiuuerit, cùm Agrippina bis in ea regione filias enixa sit: & qualiscunq; partus, sine ullo sexus discrimine, puerperium uocetur: quòd antiqui etiam puellas pueras, sicut & pueros puellos dictitarent. Extat & Augusti epistola ante paucos, quàm obiret, menses, ad Agrippinam neptē ita scripta de Caio + hoc (neq; enim quisquā iam alius infans nomine pari nunc supererat) Puerum Caium XV. Cal. Iunij (si dij uolent) ut ducerent Talarius, et Asellius, heri cum his constitui. Mitto prætereà cum eo ex seruis meis medicum, quem scripsi Germanico, si uellet, ut retineret. Valebis mea Agrippina, & dabis operam, ut ualens peruenias ad Germanicum tuū. Abunde arbitror patere, nō potuisse ibi nasci Caium, quò propè bimulus demū perductus ab urbe sit. Versiculorum quoq; fidem eadem hæc eleuant, & eò facilius, quòd hi sine autore sunt. Sequenda igitur est (quæ sola actorum restat) & publici instrumēti autoritas: præsertim cum Caius Antium, omnibus semper locis atq; secessibus prælatum, non aliter quàm natale solū dilexerit: tradaturq; etiam sedem ac domicilium imperij tædio urbis transferre eò destinasse.

+ Ali. hæc.

Cognomen Caij, & ubi primò educatus fuerit.

CAP. IX.

CAligulæ cognomen castrēsi + loco traxit, quia

+ Beroaldus legit ioco.

manipula

manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum prætereà per hanc nutrimentorum cõsuetudinem amore & gratia ualuerit, maximè cognitum est, cum post excessum Augusti, tumultuantes et in furorem usq; præcipites, solus haud dubie conspectu suo flexit. Non enim prius destiterunt, quàm † ablegari eum ob seditionis periculum, & in proximam ciuitatem demãdari animaduertissent. Tunc demum ad pœnitentiam uersi, represso, ac retento uehiculo, inuidiam, quæ sibi fieret, deprecati sunt.

† Ali. obligari.

Manipulario habitu.) Erat habitus qualem milites manipulares habebant. Erant enim legiones militum per cohortes, cohortes uero per manipulos diuisæ.

Locus & apud quos secundo fuerit educatus.

CAP. X.

COmitatus est patrem & in Syriaca expeditione. Vnde reuersus primum in matris, deinde ea relegata, in Liuiæ Augustæ proauiæ suæ contubernio mãsit. Quam defunctã prætextatus etiã tum pro rostris laudauit. Transijtq; ad Antoniam auiam, & undeuigesimo ætatis anno accitus Capreas, à Tiberio uno atq; eodem die togam sumpsit: barbamq; posuit, sine ullo honore, qualis contigerat tirocinio fratrum eius. Hic omnibus insidijs tentatus elicientium cogentiumq; se ad querelas, nullam unquam occasionem dedit, perinde obliterato suorum casu, ac si nihil cuiquã accidisset. Quæ uerò ipse pateretur, incredibili dissimulatione

mulatione transmittens. Tantiq; in auum, & qui iuxtà erant obsequij, ut non immerito sit dictũ: Nec seruum meliorem ullum, nec deteriorẽ dominum fuisse.

Signa sæuitiæ eius in iuuentute.

CAP. XI.

NAturam tamẽ sæuam, atq; probrosam, nec tũc quidem inhibere poterat, quin & animaduersionibus, pœnisq; ad supplicium datorum cupidißimè interesset: & ganeas, atq; adulteria capillamento celatus, & ueste longa noctibus ambiret, ac scenicas saltandi canendiq; artes studiosißimè appeteret: facilè id sanè Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum eius ingeniũ. Quod sagacißimus senex ita prorsus perspexerat, ut aliquoties prædicaret exitio suo, omniumq; Caium uiuere, & se natricem (serpentis id genus) P. R. Phaëthontem orbi terrarum educare.

Ganeas.) Sunt Popinæ luxui deditæ, hinc uocant ganeones, qui in his lupanaribus uictitãt cũ meretricibus.

Phaëthontẽ.) De hoc multa sunt apud poëtas fabulosa, q̃ temerarius infeliciter gubernarit eq̃s solis, &c.

Vxor eius & suspicio ueneficij in Tiberium.

CAP. XII.

NOn ita multò pòst Iuniam Claudillam M. Syllani nobilißimi uiri filiam duxit uxorem. Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius quàm inauguraretur, ad pontificatum traductus est, insigni testimonio pietatis atq; indolis, cum deserta, desolataq;

desolataq; reliquis subsidijs aula, Seiano † uerò tunc suspecto, mox & oppresso, ad spem successionis paulatim admoueretur. Quã quò magis cõfirmaret, amissa Iunia ex partu, Enniam Næuiam Macronis uxorẽ, qui tum prætorianis cohortibus præerat, solicitauit ad stuprum, pollicitus & matrimonium suum, si potitus imperio fuisset. Deq; ea re & iureiurando, & chirographo cauit. Per hanc insinuatus Macroni, ueneno Tiberium aggressus est, ut quidam opinantur, spirantiq; adhuc detrahi anulum: & quoniam suspicionem retinentis dabat, puluinum iussit inijci, atq; etiam fauces manu sua oppressit, liberto qui ob atrocitatem facinoris exclamauerat, confestim in crucem acto. Nec abhorret à ueritate, cum sint quidam autores, ipsum posteà, etsi non de perfecto, at certe de cogitato quondam parricidio professum. Gloriatum enim esse assiduè, in commemoranda sua pietate, ad ulciscendam necem matris & fratrum, introijsse se cum pugione cubiculum Tiberij dormientis, & misericordia correptum, abiecto ferro recessisse: nec illũ, quanquàm sensisset, aut inquirere quicquam, aut exequi ausum.

† Al. hoste

Autores sunt q narrant, nõ solũ qui suadent.

Imperium Caij Caligulæ Cæsaris.

CAP. XIII.

Sic imperium adeptus P.R. uel (ut ita dicam) hominum genus, uoti compotem fecit, exoptatissimus princeps maximæ parti prouincialium, ac militũ

quòd

quòd infantem pleriq; cognouerant: sed & uniuersæ plebi urbanæ ob memoriam Germanici patris, miserationemq; propè afflictæ domus. Itaq; ut à Miseno mouit, quamuis lugentis habitu, & funus Tiberij prosequens, tamen inter altaria, & uictimas, ardenteisq; tædas, densißimo & lætißimo obuiorũ agmine incessit. super fausta nomina, sidus, & pullum, & puppum, & alumnum appellantium.

Gesta eius in initio principatus.

CAP. XIIII.

INgressoq; urbem, statim consensu Senatus & irrũpentis in curiam turbæ, irrita Tiberij uoluntate, qui testamento alterum nepotem suum prætextatũ adhuc cohæredem ei dederat, ius arbitriumq; omniũ rerum illi permissum est, tanta publica lætitia, ut tribus proximis mensibus (ac ne totis quidem) supra centum LX. millia uictimarum cæsa tradantur. Cum deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas traiecisset, uota pro reditu suscepta sunt: ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda sollicitudine, & cura de incolumitate eius. Vt uerò in aduersam ualetudinẽ incidit, pernoctantibus cunctis circa palatium, non defuerunt, qui depugnaturos se armis pro salute ægri, quiq; capita sua titulo proposito uouerent. Accessit ad immensum ciuium amorem, notabilis etiam externorum fauor. Nanq; Arthabanus

Notabilis fauor, pro insigni, in bonã partẽ

Parthorum

Parthorum rex, odium semper contemptumq́; Tiberij præ se ferens, amicitiam eius ultrò petijt: uenitq́; ad colloquium legati consularis, & transgressus Euphratem, aquilas & signa Romana, Cæsarumq́; imagines adorauit.

Pia & ciuilia gesta per eum in initio principatus.

CAP. XV.

INcendebat & ipse studia hominũ omni genere popularitatis. Tiberio cũ plurimis lachrymis pro concione laudato, funeratoq́; amplißime, cõfestim Pandateriem, et Pontias, ad transferendos matris fratrisq́; cineres festinauit, tẽpestate turbida, quò magis pietas emineret. Adijtq́; uenerabũdus, ac per semet in urnas cõdidit. Nec minore scena Hostiã, præfixo in biremis puppe uexillo, et inde Romam Tiberi subuectos, per splendidißimũ quenq; equestris ordinis, medio ac frequẽti die duobus † ferculis mausoleo intulit. Inferiasq́; his annua religione publicè instituit, et eò amplius matri Circenses, carpentũq́;, quo in põpa traduceretur. At in memoriã patris, Septembrẽ mensem Germanicum appellauit. Post hæc, Antoniæ auiæ quicquid unquã Liuia Augusta honorũ cepisset, uno SENAT. CONS. congeßit. Patruũ Claudium equitem Ro. ad id tẽpus collegam sibi in cõsulatu assumpsit. Fratrem Tiberiũ die uirilis togæ adoptauit, appellauitq́; principem iuuentutis. De sororibus autor fuit, ut omnibus

Põtię meminit & Hieronymus.

* Beroaldus legit forulis.

R

bus sacrãmẽtis adijcerentur: Neq; me, liberosq́; meos chariores habeo, q̃ Caium, & sorores eius. Item relationibus consulum. Quod bonum felixq́; sit C. Cæsari, sororibusq; eius. Pari popularitate damnatos, relegatosq; restituit. Criminumq́;, si qua residua ex priore tempore manebant, omniũ gratiam fecit. Commentarios ad matris fratrumq́; suorum causas pertinentes, ne cui postmodum delatori, aut testi maneret ullus metus, conuectos in forum, & antè clarè obtestatus deos, neq; legisse, neq; attigisse quicquam, concremauit. Libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens nihil sibi admissum, cur cuiquam inuisus esset, negauitq́; se delatoribus aures habere.

Vrnas.) Vasis species est urna, qua ad aquam hauriendam utuntur, usus uero erat eius ad recondenda ossa mortuorum.

Inferias.) Sacra quæ pro mortuis celebrantur, quęq; inferis soluuntur.

Ciuilia eius gesta, ac ipsius moderatio. CA. XVI.

SPintrias monstruosarum libidinum, ægrè ne profundo mergeret exoratus, urbe submouit. Titi Labieni, Cordi Cremutij, Caßij Seueri scripta Senatusconsultis abolita, requiri & esse in manibus, lectitariq; permisit: quando maxime sua interesset, ut facta quæq; posteris tradantur. Rationes imperij ab Augusto proponi solitas, sed à Tiberio intermissas publicauit. Magistratibus liberã iurisdictionem, & sine

suæ

sui appellatione cōceßit. Equites Romanos seuerè curioseq́; , nec sine moderatione recognouit, palàm adēpto equo, quibus aut probri aliquid, aut ignominiæ inesset: eorū, qui minore culpa tenerentur, nominibus modò in recitatione præteritis, ut leuior labor iudicātibus foret, ad quatuor priores, quintam decuriā addidit. Tentauit et comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberij, quanq̄ abolito, sed & Liuiæ Augustæ, quod Tiberius suppresserat, cū fide, ac sine calumnia repræsentata persoluit. Ducentesimā auctionū Italia remisit. Multis incendiorū damna suppleuit: ac si quibus regna restituit, † adiecit et fructū omnem uectigaliorū, et reditū medij tēporis, ut Antiocho Comageno H S. millies cō fiscatū. Quoq́; magis nullius non boni exempli fautor uideretur, mulieri libertinæ † octingenta donauit, quòd excruciata grauißimis tormentis de scelere patroni reticuisset. Quas ob res inter reliquos honores decretus est ei clypeus aureus: quem quotannis certo die collegia sacerdotum in Capitolium ferrent, senatu prosequente: nobilibusq́; pueris ac puellis, carmine modulato, laudes uirtutum eius canentibus. Decretum autem, ut dies, quo cepisset imperium, Palilia uocaretur, uelut argumentum rursus conditæ urbis.

Repræsentata, pro exhibita.

*Alij, affecit.

* Alij, octoginta

Auctionum.) Auctio ab augendo precio uocata est, est enim uenditio rerum quæ dantur ei qui plus numerat, & hoc publice fit in rebus priuatorum aut alieno

ære oneratorum, aut damnatorum, proscriptorúmue, aut etiam uoluntate sua fortunam mutantium.

Palilia)Erant festa à pastoribus celebrata pro sanitate & partu & fœcunditate pecorum, uocantur etiam parilia. In uillis fiebant in plenilunio Maij.

Consulatus per eum gestus, & liberalitas eius ad populum. CAP. XVII.

Consulatus quatuor gesit: Primũ ex Cal. Ianuarijs per duos menses: Secundum ex Cal. Ianuarijs per triginta dies: Tertium usq; in Idus Ianuarij: Quartũ usq; in VII. Idus easdem. Ex omnibus duos nouißimos cõiunxit. Tertium autem Lugduni inijt solus: non, ut quidã opinantur, superbia, negligentiáue, sed quòd defunctũ sub Calendarum diem collegam resciſſe absens non potuerat. Congiariũ populo bis dedit: trecẽtos H S. toties abundãtißimum epulum senatui, equestriq; ordini, etiam cõiugibus, ac liberis utrorunq;. Posteriore epulo, forensia insuper uiris, pueris ac fœminis fascias purpuræ, ac conchylij distribuit. Et ut lætitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adiecit diem Saturnalibus, appellauitq; Iuuenalẽ.

Forense uestis genus.

Spectacula per eum edita. CAP. XVIII.

Munera gladiatoria partim in amphitheatro Tauri, partim in septis aliquot edidit, quibus inseruit cateruas Afrorũ, Campanorumq; pugilũ ex utraq; regione electißimorũ. Neq; spectaculis semper ipse præsedit, sed interdũ aut magistratibus, aut amicis

cis præsidendi munus iniunxit. Scenicos ludos et aßidue, & uarij generis, multifariam fecit: ✝ quondam etiã et nocturnos accẽsis tota urbe luminibus. Sparsit et mißilia uariarum rerũ, & panaria cũ obsonio uiritim diuisit. Qua epulatione, equiti Ro. contra se hilarius, auidiusq; uescẽti, partes suas misit: sed et Senatori ob eandẽ causam codicillos, quibus Prætorem cũ extra ordinẽ designabat. Edidit et Circenses plurimos à mane usq; ad uesperã, interiecta modò Africanorũ uenatione, modò Troiæ decursione, quosdam autem præcipuos, minio, et chrysocolla constrato circo: nec ullis nisi ex senatorio ordine aurigantibus. Commisit & subitos, ✝ cum lege ✝ Luciana apparatum Circi prospiciẽtẽ pauci ex proximis menianis postulaßẽt.

* Al. quosdam.

Missilia uariarum rerũ, pro uarias res

* Al. cũ elegantiã apparatus circi prospicere pauci ex.

* Beroaldus Iouiana legit.

Panaria.) Panarium est ubi reponitur panis, uel uas aliquod uel cistella ex uimine, aut ex quacunque materia.

Nouum genus spectaculi per eum editum.

CAP. XIX.

Nouum præterea, atq; inauditum genus spectaculi excogitauit. Nam Baiarum mediũ interuallum, & Puteolanas moles, trium milliũ et sexcentorum ferè passuum ponte coniunxit, contractis undiq; onerarijs nauibus, et ordine duplici ad ancoras collocatis, superiectoq; aggere terreno, ac directo in Appiæ uiæ formã. Per hunc pontẽ ultro citro cõmeauit, biduo cõtinenti. Primo die phalerato equo, insignisq;

Vltro citro sine cõiunctione

Biduũ con

tinẽs, pro perpetuũ biduum. Famosi in bonam partem.

quercita corona, & securi, & cetra, & gladio, aureaq; chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculoq; bijugi famosorum equorum, præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus, comitante prætorianorum agmine, & in essedis cohorte amicorum. Scio plerosq; existimasse, talem à Caio pontem excogitatum, æmulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquanto angustiorem Hellespontum contabulauerit. Alios, ut Germaniam, & Britanniam, quibus imminebat, alicuius immensi operis fama territaret. Sed auum meum narrantem puer audiebam, caussam operis ab interioribus aulicis proditam, quòd Thrasyllus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in uerum nepotem proniori, affirmasset, non magis Caium imperaturum, quàm per Baianum sinum equis discursurum.

Contabulare, pōtecōsternere

Biduo continenti.) Id est, totos duos dies, uel continuum biduum, aut perpetuo biduo.

Spectacula per eum peregre facta. CAP. XX.

EDidit & peregre spectacula in Sicilia: Syracusis † hasticos ludos, & in Gallia Lugduni missellos. Sed & certamen quoque Græcæ, Latinæq; facundiæ. Quo certamine ferunt uictoribus præmia uictos contulisse, eorundem & laudes componere coactos. Eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua, spongia lingua'ue delere iussos, nisi ferulis obiur-

*Al. Atticos.

obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.

Opera publica per eum edita & peracta.

CAP. XXI.

OPera sub Tiberio semiperfecta, templũ Augusti, theatrumq; Pompeij absoluit. Inchoauit autem aquæductum regione Tiburti, & amphitheatrũ iuxta septa: quorum operũ à successore eius Claudio, alterum peractum, omissum alterũ est. Syracusis colla psa uetustate mœnia, deorũq; ædes refectæ. Destinauerat & Sami Policratis regiam restituere. Mileti didymeum peragere, in iugo Alpiũ urbem condere, sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere. Miseratq; iam ad dimetiendum opus primipilarem Caium. Peragere, pro reficere.

Peragere.) Hoc est reparare, uel reficere.

Isthmum.) ἰσθμὸς est terra quæ inter duo maria protenditur in mare.

Vana gloria & elatio eiusdem.

CAP. XXII.

HActenus quasi de principe, reliqua ut de monstro narranda sunt. Cõpluribus cognominibus assumptis (nam et Pius, et Castrorũ filius, et Pater exercituũ, et Opt. Max. Cæsar uocabatur) cum audiret fortè reges, qui officij causa in urbem aduenerant, concertantes apud se super cœnam de nobilitate generis, exclamauit, εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Nec multũ abfuit, quin statim diadema sumeret, speciemq; principatus in regni formã conuerteret. Verũ admo- Id est, Vnus dominus sit, unus rex.

nitus, & principum, & regum se exceßisse fastigiũ, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi cœpit. Datoq; negocio, ut simulachra numinum, religione & arte præclara, inter quæ Olympici Iouis † apportarẽtur

* Al. adoptarentur

† egregia: quibus capite dempto suum imponeretur, partẽ palatij ad forum usq; promouit, atq; æde Castoris, & Pollucis in uestibulum transfigurata, consistẽs sæpe inter fratres deos medium se adorandũ adeuntibus exhibebat: & quidã eum Latialem Iouem consalutauerunt. Templũ etiam numini suo proprium, et sacerdotes, & excogitatißimas hostias instituit. In templo simulachrũ stabat aureum Iconiũ. Amiciebaturq; quotidie ueste, quali ipse uteretur. Magisteria sacerdotij ditißimus quisq; & ambitione & licitatione maxima uicibus comparabant. Hostiæ erant phœnicopteri, pauones, † tetraones, numidicæ, meleagrides, phasianæ, quæ generatim per singulos dies immolarẽtur: et noctibus quidem plenam fulgentemq; lunam inuitabat aßiduè in amplexus atq; concubitũ. Interdiu uerò cum Capitolino Ioue secretò fabulabatur, modò insusurrans, ac præbens inuicem aures, modò clarius, nec sine iurgijs. Nã uox comminantis audita est:

* Al. è Græcia.

* Al. erithroraones.

εἰς γαῖαν Δαναῶν περάσω σε,

Id est, ad terrã Græcorũ trãsferã te. Hemistichiũ heroicum

donec exoratus, ut referebat, & in contubernium ultro inuitatus, super templũ diui Augusti ponte transmisso, palatium, capitoliumq; coniunxit. Mox quò

pro-

propior esset, in area capitolina nouæ domus funda menta iecit.

εἷς κοίρανος ἔστω, &c.) Id est: Vnus dominus sit, unus rex.

Iconium.) Icon est effigies quædam, aut imago uel statua à pictoribus uel statuarijs expressa, de quibus Philostratus librum scripsit.

Comparabant.) Hoc est emebant.

Phœnicopteri.) φοινικόπτερος est magna auis, et quę eleganter rubet pennis, magniq; precij fuisse constat.

εἰς γαῖαν, &c.) Id est, in terram Danaum transferā te.

Detractio & sæuitia eius contra propinquos. CAP. XXIII.

Agrippæ se nepotem neq; credi, neque dici ob ignobilitatem eius uolebat. Succensebatq;, si q uel oratione, uel carmine, imaginibus eum Cæsarum insererent. Prædicabat autem matrem suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia cōmisißet, procreatam. Ac non contentus hac Augusti insectatione, Actiacas, singulasq; uictorias, ut funestas P.R. & calamitosas uetuit solēnibus ferijs celebrari. Liuiam Augustam proauiam Vlyssem stolatum identidem appellans, etiam ignobilitatis quadam ad Senatum epistola arguere ausus est, quasi materno auo Decurione Fūdano ortam, cum publicis monumentis certum sit Aufidiū Lingonē Romæ honoribus functū. Auiæ Antoniæ secretū petenti denegauit, nisi ut interueniret Macro præfectus. Ac per istiusmodi indignitates, & tædia, causa extitit mortis; dato tamē, ut quidam pu

tant, & ueneno. Nec defunctæ illum honorem habuit: prospexitq; è triclinio ardentem rogum. Fratrē Tiberium inopinantem, repentè immisso tribuno militum, interemit. Syllanum item socerum ad necem, secandasq; nouacula fauces cõpulit: causatus in utroq;, quòd hic ingressum se turbatius mare non esset † secutus, ac spe occupandi urbem, si quid sibi per tempestates accideret, remāsisset: ille antidotum oboluisset, quasi ad præcauenda uenena sua sumptum: cum & Syllanus impatientiam nauseæ uitasset, & molestiam nauigandi, & Tiberius propter aßiduā, & ingrauescentē tußim medicamento usus esset. Nam successorē imperij Claudiū patruū nō nisi in ludibriū reseruauit

*Al. continuo, secut.

Libido eius cum omnibus sororibus.

CAP. XXIIII.

CVm omnibus sororibus suis stupri consuetudinem fecit. Plenoq; cõuiuio singulas infrà se uicißim collocabat, uxore suprà cubante. Ex his Drusillam uitiasse uirginē, prætextatus adhuc creditur. Atq; etiam in concubitu eius quondam deprehensus ab auia Antonia, apud quā simul educabantur. Mox Lucio Caßio Longino consulari collocatam abduxit, & in modum iustæ uxoris propalam habuit. Hæredem quoque bonorum, atque imperij æger instituit. Eadem defuncta, iustitium indixit: in quo risisse, lauisse, cœnasse cum parentibus, aut coniuge, liberis'ue,

ris'ue,

ris'ue, capitale fuit. Ac mœroris impatiens, cum repentè, noctuq; profugisset ab urbe, transcurrissetq; Campaniam, Syracusas petijt. Rursusq; inde properè redijt, barba capilloq; promisso. Nec unquã postea quantiscunque de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi per nomẽ Drusillæ deierauit. Reliquas sorores, nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit, ut quas sæpe exoletis suis prostrauerit. Quò facilius eas in causa Aemilij Lepidi condemnauit, quasi adulteras & insidiarum aduersus se conscias. Nec solum chirographa omnium requisita fraude ac stupro diuulgauit, sed & tres gladios in necem suam præparatos Marti ultori, addito elogio, consecrauit.

Dignatio, pro reuerentia.

Matrimonia & uxores eius. CAP. XXV.

MAtrimonia cõtraxerit turpius, an dimiserit, an tenuerit, non est facilè discernere. Liuiã Horestillam C. Pisoni nubentem, cum ad officium & ipse uenisset, ad se deduci imperauit, intraq; paucos dies repudiatam biennio pòst relegauit, quòd repetisse usum prioris mariti tempore medio uidebatur. Alij tradunt, adhibitum cœnæ nuptiali mandasse ad Pisonem contrà accumbentem, Noli uxorem meã premere: statimq; è conuiuio abduxisse eam secum, & proximo die edixisse matrimonium sibi repertum exemplo Romuli, & Augusti. Loliam Paulinam

C.Mem

C. Memmio consulari, exercitus regenti nuptam, facta mentione auiæ eius, ut quondã pulcherrimæ, subitò ex prouincia euocauit, ac perductam à marito coniunxit sibi, breuiq; missam fecit, interdicto cuiusquam in perpetuum coitu. Cesoniam neq; facie insigni, neq; ætate integra, matremq; iã ex alio uiro triũ filiarum, sed luxuriæ, ac lasciuiæ perditæ, & ardentius, et cõstantius amauit: ut sæpe chlamyde, peltaq; & galea * comatam, & iuxtà adequitantem, militibus ostenderit, amicis uerò etiam nudam. Quam enixam uxorio nomine dignatus est, uno atq; eodem die professus, & maritum se eius, & patrem infantis ex ea natæ. Infantem autem Iuliam Drusillam appellatam, per omnium dearum templa circunferens, Mineruæ gremio imposuit, alendamq; & instituendam cõmendauit. Nec ullo firmiore indicio sui seminis esse credebat, quàm feritatis: quæ illi quoq; tanta iam tunc erat, ut infestis digitis, ora & oculos simul ludentium infantium incesserit.

Perductã, pro traductam. Missam facere, pro repudiare. Cuiusquã, cum uerbo prohibendi. *Al. armatã, siue ornatam. Semen, ꝓ genere.

Pelta.) Scutum formam mediæ lunæ habens, breue & leue, quod manu aduersis ictibus possunt obijci.

Crudelitas eius contra propinquos & cæteros. CAP. XXVI.

LEue ac frigidum sit his addere, quo propinquos amicosq; pacto tractauerit. Ptolemæum regis Iubæ filium, consobrinum suum (erat enim & is M. Antonij

Antonij ex Helenæ filia nepos) & in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam adiutores imperij, quibus omnibus pro necessitudinis iure, proq; meritorũ gratia cruenta mors persoluta est. Nihilo reuerentior leniórue erga Senatum. Quosdam summis honoribus functos, ad essedum sibi occurrere togatos per aliquot passuum millia, & cœnanti, modò ad pluteum, modò ad pedes stare succinctos linteo, passus est: Alios cum clàm interemisset, citare nihilominus ut uiuos perseuerauit, paucos post dies uoluntaria morte perijsse mentitus. COSS. oblitis de natali suo edicere, abrogauit magistratum, fuitq; per triduum sine summa potestate Resp. Quæstorem suum in coniuratiõe nominatum flagellauit ueste detracta, subiectáq; militum pedibus, quò firme uerberaturi insisterent. Simili superbia, uiolentiáq; cæteros tractauit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit. Elisiq; per eum tumultum uiginti amplius equites Ro. totidem matronæ super innumeram turbam cæteram. Scenicis ludis, inter plebem & equitem causam discordiarum serens, decimas maturius dabat, ut equestria ab infimo quoq; occuparentur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantißimo sole uelis, emitti quenquam uetabat: remotoq; ordinario apparatu, rabidis feris uilißimos senio confectos, gladiatores quoq; pe

Amplius, pro plusq̃. Super, pro præter.

gmares

gmares, patres familiarum notos, sed insignes debili tate aliqua corporis, subijciebat. Ac nonnunquam horreis præclusis, populo famem indixit.

Ad pluteum.) Accipitur hic loco fulicri, alioqui est machina ad muros expugnandos deijciendosq;. Librorum tabellarumq; repositorium quoq; pluteum uocāt.

Super.) Id est, præter reliquam turbam elisam.

Pegmares.) πῆγμα est ligneū quoddam instrumentū & fundamentū, super quod statuæ collocantur, erat autem præcipuę magnitudinis, in q̊ pugnabāt Pegmares.

Eiusdem sæuitia atq; crudelitas. CAP. XXVII.

• Al. ingenitam.

SAeuitiam † ingenij per hæc maximè ostendit: Cū ad saginam ferarum muneri præparatarū carius pecudes compararentur, ex noxijs laniandos adnotauit: & custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantummodo intra porticū mediam à caluo ad caluum duci imperauit. Votum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam operā promiserat: spectauitq; ferro dimicantem, nec dimisit nisi uictorem, & post multas preces: alterum, qui se periturum ea de causa uouerat cunctantem, pueris tradidit uerberatum, infulatumq;, qui uotum reposcentes per uicos agerent, quoad præcipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla, & munitiones uiarum, aut ad bestias condemnauit, aut bestiarum more quadrupedes cauea coërcuit, aut medios serra dissecuit. Nec omnes grauibus ex causis, uerum male de mu-

Deformatos, p fœdatos, cū aliàs sit formare deformare.

de munere suo opinatos, uel quòd nunquàm per genium suum deierassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum uni ualetudinem excusanti lecticam misit: alium è spectaculo pœnæ, epulis statim adhibuit, atque omni comitate ad hilaritatem, & iocos prouocauit. Curatorem munerum, ac uenationum per continuos dies in conspectu suo catenis uerberatum non prius occîdit, quàm offensus putrefacti cerebri odore. Attellanæ poëtã, ob ambigui loci uersiculũ, media amphitheatri arena igni cremauit. Equitẽ Romanũ obiectũ feris, cùm se innocentẽ proclamaßet, reduxit, abscissaq; lingua rursus induxit.

A caluo ad caluum.) Prouerbialiter hoc dixit. Inter duos enim caluos captos erant noxij in custodiis q̊s iussit sine discrimine, nullius peccati habita ratione abripi & bestijs obijci.

Deformatos.) Id est, fœdatos, nam solebant notari stigmatum deformitate, qui ad publicas illas operas cõdemnabantur.

Sæuitia eius contra suos exules & senatorem.

CAP. XXVIII.

REuocatum quendã à uetere exilio sciscitatus, quidnã ibi facere cõsuesset, respõdente eo per adulationẽ: Deos semper oraui, ut (quod euenit) periret Tiberius, et tu imperares, opinans sibi quoq; exules suos mortem imprecari, misit circum insulas, qui uniuersos contrucidarent. Cum discerpi Senatorem concupisset, subornauit, qui ingredientem curiam

re-

repentè hostem publicum appellantes inuaderent, graphijsq; confossum lacerãdum cæteris traderent. Nec antè satiatus est, quàm membra, & artus, & uiscera hominis tracta per uicos, atque ante se congesta uidisset.

Atrocia eius dicta. CAP. XXIX.

IMmanißima facta augebat atrocitate uerborum. Nihil magis in natura sua laudare se, ac probare dicebat, quàm (ut ipsius uerbo utar) ἀδιατρεψίαν, hoc est, inuerecundiam. Monenti Antoniæ auiæ, tanquam parum esset non obedire, Memento, ait, omnia mihi & in omnes licere. Trucidaturus fratrem, quẽ metu uenenorum præmuniri medicamentis suspicabatur, Antidotum, inquit, aduersus Cæsarem? Relegatis sororibus, nõ solum insulas habere se, sed etiam gladios minabatur. Prætorium uirum ex secessu Anticyræ, quam ualetudinis causa petierat, propagari sibi commeatum sæpius desiderantem, cum mandasset interimi, adiecit, necessariã esse sanguinis mißionem, cui tandiu non * prodesset helleborum. Decimo quoq; die, numerum puniendorum ex custodia subscribens, rationem se purgare dicebat. Gallis, Græcisq; aliquot uno tempore condemnatis, gloriabatur Gallogræciam se subegisse.

Propagare, ꝓ producere, siue ꝓferre.
*Al. profuisset.

Atrocia ac dira eius facta. CA. XXX.

NOn temere in quenquam, nisi crebris & minutis icti-

tis icti.

tis ictibus animaduerti passus est, perpetuo, notoq; iam praecepto ita fieri, ut se mori sentiat. Punito per errorem nominis alio, quàm quē destinauerat, ipsum quoq; paria meruisse dixit. Tragicum illud subinde iactabat:

Oderint, dum metuant.

Sæpe in cunctos pariter Senatores, ut Seiani clientes, aut matris, ac fratrum suorum delatores inuectus est, prolatis libellis, quos crematos simulauerat, defensaq; Tiberij sæuitia, quasi necessaria, cum tot criminantibus credendum esset. Equestrem ordinem ut scenæ, arenæq; deuotum aßiduè proscidit. Infensus turbæ faueni aduersus studium suum, exclamauit: Vtinam P.R. unam ceruicem haberet. Cumq; Tetrinius latro postularetur, & qui postularent, Tetrinios esse ait. Retiarij tunicati quinq; numero gregatim dimicantes, sine certamine ullo totidem secutoribus succubuerant: cum occidi iuberentur, unus resumpta fascina, omnes uictores interemit. Hanc ut crudelißimam cædem & defleuit edicto: & eos, qui spectare sustinuissent, execratus est.

Execratus pro male precatus si ue deuouit

Retiarij.) Fuit genus luctę, in quo fuit retiarius gladiator: qui rete immittebat, alius uocabatur secutor, q conabatur uitare rete.

Fuscina.) Telum tridens est quo capiuntur pisces.

Eiusdem querela contra suorum temporum felicitatem. CAP. XXXI.

QVeri etiam palàm de conditione temporum suorum solebat, quòd nullis calamitatibus publicis insignirentur. Augusti principatũ clade Variana: Tiberij ruina spectaculorum apud Fidenas memorabile factum, sui obliuionem imminere prosperitate rerũ. Atq; identidem exercitum cædes, famem, pestilentiam, incendia, hiatũ aliquem terræ optabat.

Prosperitate rerũ, nõ solum hominis.

Crudelitas eius in cœnis, ludis, spectaculis, & sacrificijs. CAP. XXXII.

ANimum quoq; remittenti, ludoq; & epulis dedito, eadem dictorum, factorumq; sæuitia aderat. Sæpe in conspectu prandentis, uel comessantis seriæ quæstiones per tormenta habebantur. Miles decollandi artifex quibuscunq; è custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quẽ excogitatũ ab eo significauimus, cũ multos è littore inuitasset ad se, repẽtè omnes præcipitauit. Quosdam gubernacula apprehẽdenteis, contis, remisq; detrusit in mare. Romæ publico epulo seruũ, ob detractã lectis argenteã laminã carnifici cõfestim tradidit, ut manibus abscißis, atq; ante pectus à collo pendentibus, præcedẽte titulo, qui causam pœnæ indicaret, per cœtus epulantium circunduceretur. Mirmillonẽ è ludo rudibus secũ batuentem, et sponte prostratũ confodit ferrea sica, ac more uictorum cũ palma discurrit. Admota altaribus uictima, succinctus * põparum habitu, cla

Decollare etiã apud Senecam.

*Poparũ

to al-

to alte malleo, cultrariũ mactauit. Lautiore cõuiuio effusus subitò in cachinnos, COSS. qui iuxta cubabãt, quid nam rideret, blandè quærentibus: Quid, inquit, nisi uno nutu iugulari utrumq; uestrum statim posse? mauult Beroaldus.

Apelles per eum flagellatus, & alia eius gesta.

CAP. XXXIII.

INter uarios iocos, cũ aßistẽs simulachro Iouis Apellẽ tragœdũ consuluisset, uter illi maior uideretur, cunctantẽ flagellis discidit, collaudãs subinde uocẽ deprecantis, quasi etiã in gemitu prædulcẽ. Quoties uxoris, uel amiculæ collũ exoscularetur, addebat tam bona ceruix simulac iussero, demetur. Quin & subinde iactabat, exquisiturum † semel fidiculis de Cesonia sua, cur tantopere diligeret.

*Al. se uel Fidiculis, accipitur hic pro chordis, est enim parua cithara. Est quoque astrum, quod uocant uel Lyram uel fidiculam.

Malignitas et superbia eius contra omnes.

CAP. XXXIIII.

NEc minore liuore ac malignitate, quàm superbia sæuitiaq; penè aduersus omnis æui homines grassatus est. Statuas uirorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas, ita subuertit, atq; disiecit, ut restitui saluis titulis non † ualuerint. Vetuitq; posthac uiuentium cuiquam usquam statuam aut imaginem, nisi consulto se & autore poni. Cogitauit etiam de Homeri carminibus abolendis. Cur enim sibi non licere dicens, quod Platoni licuisset, qui eum è

*Al. potuerint.

ciuitate, quam constituebat, eiecerit. Sed et Vergilij, et T. Liuij scripta, et imagines, paulum abfuit, quin ex omnibus bibliothecis amouerit. Quorũ alterum, ut nullius ingenij, minimæq; doctrinæ, alterum ut uerbosum in historia, negligentemq; carpebat. De iuris quoque consultis, quasi scientiæ eorum omnem usum aboliturus sæpe iactauit, se (mehercle) effecturum, ne quid respondere poßint præter † æquum.

*Al. cum.

Item inuidia eius contra omnes. CAP. XXXV.

VEtera familiarum insignia nobilißimo cuique ademit: Torquato torquem, Cincinnato crinem: Cn. Pompeio stirpis antiquæ, Magni cognomen: Ptolemæum, de quo retuli, & accersitum è regno, et exceptum honorificè, non alia de causa repentè percußit, quàm quòd edente se munus ingressum spectacula, conuertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animaduertit. Pulchros & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Esius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinem, & speciem * colosseros dictus. Hunc è spectaculis detractum, repentè & in arenam deductum, Thraci, & mox hoplomacho, comparauit: bisq; uictorem constringi sine mora iußit: & pannis obsitum uicatim circunduci, ac mulieribus ostendi, deinde iugulari. Nullus denique tam abiectæ conditionis, tamq; extremæ sortis fuit, cuius non

*Fortè colossæos.

com-

commodis obtrectaret. Nemorensi regi, quòd multos iam annos potiretur sacerdotio, ualidiorem aduersarium subornauit. Cum quodam die muneris, essedario Porio, ob prosperam pugnam seruum suum manumittenti studiosius plausum esset, ita se proripuit è spectaculis, ut calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans, dominum gentium populum ex re leuissima plus honoris gladiatori tribuentem, quàm consecratis principibus, aut præsenti sibi.

Abollæ.) Erat uestis genus abolla, quo utebantur philosophi, milites et qui peregrinabantur. Erat etiam senatorium uestimentum.

Hoplomacho.) ὁπλομάχος qui armis pugnat munitus, à μάχομαι & ὅπλον fit dictio illa.

Luxuria & libido eiusdem.

CAP. XXXVI.

PVdicitiæ neq; suæ, neq; alienæ pepercit. Marcum Lepidum, M. Nestorem Pantomimũ, quosdam obsides dilexisse fertur, commercio mutui stupri. Valerius Catulus consulari familia iuuenis, stupratum à se, ac latera sibi contubernio eius defessa, etiam uociferatus est. Super sororum incesta, & notissimum prostitutæ Pyrallidis amorem, non temere ulla illustriore fœmina abstinuit, quas plerunq; cum maritis ad cœnam uocatis, præterq; pedes suos transeuntes diligenter, ac lentè, mercantium more consi-

Super, pro præter.

Temere, pro ferè.

derabat, etiam faciem manu alleuans, si quæ pudore submitterent. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, cum maximè placitam seuocasset, paulò post recentibus adhuc lasciuiæ notis, reuersus uel laudabat palàm, uel uituperabat singula, numerans bona, maláue corporis, atq; concubitus. Quibusdam, absentium maritorum nomine, repudium ipse misit, iußitq; in acta referri.

Luxuria eiusdem in cœnis, balneis, ædificijs, & alijs operibus. CAP. XXXVII.

*Al. nepotatus.

NEpotinis * sumptibus omnium prodigiorum ingenia superauit, commentus nouum balnearum usum, portentosißima genera ciborum, atq; cœnarum, ut calidis, frigidisq; unguentis lauaretur: pretiosißimas margaritas aceto liquefactas sorberet: cõuiuijs ex auro panes, & obsonia apponeret, aut frugi hominem esse oportere dictitans, aut Cæsarem. Quin & nummos non mediocris summæ è fastigio basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricauit & de cedris liburnicas gemmatis puppibus, uersicoloribus uelis, magna thermarum, & porticuum, & tricliniorum laxitate, magnáq; etiam uitium & pomiferarum arborum uarietate, quibus discumbens de die inter choros ac symphonias, littora Campaniæ peragraret. In extructionibus prætoriorum

atque

atque uillarum omni ratione posthabita, nihil tam efficere non concupiscebat, quàm quod posse effici negaretur. Et iactæ itaque moles infesto ac profundo mari, excisæ rupes durissimi silicis, & campi montibus aggere æquati, & complanata fossuris montium iuga, incredibili quidem celeritate, cum moræ culpa capite lueretur. Ac ne singula enumerem, immensas opes, totum'que illud Tiberij Cæsaris, uicies, ac septies millies H S, non toto uertente anno absumpsit. Vertente anno, pro finito sicut ineunte.

Nepotinis.) Nepotari est in omni luxuriæ genere uiuere, & ab illo uerbo deducunt nepotatus, quamobrem & ego sic legendum existimo.

Rapinæ & extorsiones eiusdem. CAP. XXXVIII.

EXhaustus igitur, atque egens, ad rapinas conuertit animum, uario et exquisitissimo calumniarum, & auctionum, & uectigalium genere. Negabat iure ciuitatem Romanam usurpare eos, quorum maiores sibi, posterisq; eam impetrassent, nisi filij essent. Neq; enim intelligi debere posteros ultra hunc gradum. Prolataq; diuorũ Iulij & Augusti diplomata, ut uetera & obsoleta deflebat. Arguebat & perperam editos census, & quibus postea quacunq; de causa quicquam incrementi accessisset. Testamenta primipilarium, qui ab initio principatus Tiberij,

neq; illum, neq; se hæredem reliquissent, ut ingrata rescidit. Item cæterorũ, ut irrita, & uana, quoscunq; quis diceret hærede Cæsare mori destinasse. Quo metu iniecto, cum iam & ab ignotis inter familiares, et à parentibus inter liberos palàm hæres nuncuparetur, derisores uocabat, quòd post nuncupationem uiuere perseuerarent, & multis uenenatas macteas misit. Cognoscebat autẽ de talibus causis, taxato prius modo summæ, ad quem conficiendum consideret, confecto demum excitabatur. Ac ne paululum quidem moræ patiens, super XL. reos quondam ex diuersis criminibus una sententia cõdemnauit, gloriatusq; est expergefactæ somno Cesoniæ, quantum egisset, dum ea meridiaret. Auctione proposita, reliquias omnium spectaculorum subiecit, et uenditauit, exquirens per se pretia, & usque eò extendens, ut quidam immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti uenas sibi inciderent. Nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum à Caio præconem, ne prætorium uirum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret: nec licendi finem factum, quoad XIII. gladiatores HS. nonagies ignoranti addicerentur.

Macteas.) Magni precij obsonia sunt, in quo genere eduliorum uenenum potest facilius dari.

Turpia eius lucra. CAP. XXXIX.

IN Gallia quoq;, cum damnatarum sororum ornamenta, & supellectilem, & seruos, atq; etiam libe-ros, immẽsis pretijs uendidisset, inuitatus lucro, quicquid instrumenti ueteris aulæ erat, ab urbe repetijt, comprehensis ad deportandum meritorijs quoq; uehiculis, et pistrinensibus iumentis, adeò, ut & panis Romæ sæpe deficeret, & litigatorum pleriq;, quòd occurrere absentes ad uadimonium non possent, causa caderent. Cui instrumento distrahendo nihil non fraudis, ac lenocinij adhibuit: modò auaritiæ singulos increpans, et quòd non puderet, eos locupletiores esse, quàm se: modò pœnitentiam simulans, quòd principalium rerũ priuatis copiam faceret. Compererat prouincialem locupletem ducenta H S. numerasse uocatoribus, ut per fallaciam conuiuio interponeretur, nec tulerat moleste tam magno æstimari honorem cœnæ suæ. Huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid friuoli ducentis millibus traderet, diceretq; cœnaturum apud Cæsarem uocatu ipsius.

Vadimonium.) Est promissio ad diem iudicij certum ueniendi, quod deserere per leges non concedebatur.

Noua uectigalia, Tribuni & sordidi quæstus.

CAP. XL.

VEctigalia noua, atq; inaudita primũ per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per cẽturiones, Tribunosq; prætorianos exercuit, nullo re-

rum aut hominum genere omisso, cui non tributi aliquid imponeret. Pro edulijs, quæ tota urbe uenirent, certum statumq; exigebatur. Pro litibus, atq; iudicijs † ubicunque conceptis, quadragesima † summæ, de qua litigaretur: nec sine pœna, si quis composuisse, uel donasse negotium conuinceretur. Ex gerulorum diurnis quæstibus pars octaua, ex capturis prostitutarum quantum quæq; uno concubitu mereret. Additumq; ad caput legis, ut tenerentur publico, & quæ meretricium, † quæ'ue lenocinium fecissent: necnon & matrimonia obnoxia essent.

* Vbicunq;, sine uerbo pro ubiuis

* Quadragesima. s. pars.

Meretricium pro questu meretricio.

* Al. qui.

Item de eodem. CAP. XLI.

HViusmodi uectigalibus indictis, neq; propositis, cu per ignorantiam scripturæ multa commissa fierent, tandē flagitante Po.Ro. proposuit quidem legē, sed et minutißimis literis, et angustißimo loco, uti ne cui describere liceret. Ac ne quod non manubiarum genus experiretur, lupanar in palatio constituit, distructisq; et instructis pro loci dignitate cōpluribus cellis, in quibus matronæ ingenuiq; starēt. Misit circū fora & basilicas nomenclatores ad inuitandos in libidinē iuuenes, senesq;, præbita aduenïetibus pecunia fœnebris, appositiq; qui nomina palàm subnotarent, quasi adiuuantiū Cæsaris reditus. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens, plus mendacio atq; etiā periurio lucrabatur. Et quondam proximo

collusoe

collusori, demandata uice sua, progressus in atrium domus, cũ prætereuntes duos equites Ro. locupletes sine mora corripi, confiscariq; iußisset, exultans rediit, gloriansq;, nunquàm se prosperiore alea usum.

Nomenclatores.) Erant qui nominatim uocabant ad aliquam rem, hinc nomenclatura dicitur.

Fœnebris.) Pecunia est ad fœnus concredita, quę per usuram augetur.

Dos pro nata filia, & strenæ per eum petitæ ac receptæ. CAP. XLII.

Filia uerò nata, paupertatẽ, nec iam imperatoria modo, sed et patria conquerẽs onera, collationes in alimoniam, atq; dotẽ puellæ recepit. Edixit & strenas ineunte anno se recepturum, stetitq; in uestibulo ædium Calend. Ianuarijs ad captãdas stipes, quas plenis ante eum manibus, ac sinu, omnis generis turba fundebat. Nouißimè contrectandæ pecuniæ cupidine incensus, sæpe super immensos aureorum aceruos patentißimo diffusos loco, & nudis pedibus spatiatus, & toto corpore aliquandiu uolutatus est.

Ante eũ, pro corã eo.

Expeditio eius germanica. CAP. XLIII.

Militiam, resq; bellicas semel attigit, neque ex destinato, sed cum ad uisendum nemus, flumenq; Clitumni Mæuaniam proceßisset, admonitus de supplendo numero Batauorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicæ impetum cepit, neq; distulit, sed legionibus, & auxilijs undiq; excitis, de-

Ex destinato, ex proposito, nõ casu.

lectibus

lectibus undiq; acerbißimè actis, contracto & omnis
*Al. quantos. generis commeatu † quantum nunquam antè, iter ingressus est: confecitq; modo tam festinanter, & rapide, ut prætorianæ cohortes contra morem signa iumentis imponere, & ita subsequi cogerentur: interdum adeò segniter & delicatè, ut octophoro ueheretur, atque à propinquarum urbium plebe uerri sibi uias, & conspergi propter puluerem exigeret.

Octophoro.) ὀκτώφορον est lecticæ uel uehiculi species, qualis est in quibus ægroti portantur. Est autem hic notanda insignis hominis intemperies, qui in eodem itinere iam ita properauit, ita rursus cessauit, nulla urgente causa.

Gesta per eum in castris. CAP. XLIIII.

POstquàm castra attigit, ut se acrem et seuerũ ducem ostenderet, legatos, qui auxilia serius ex diuersis locis adduxerãt, cũ ignominia dimisit. At in exercitu recensendo, plerisq; centurionum maturis iam et nonnullis ante paucißimos, q̃ consummaturi essent dies, primos pilos ademit, causatus senium cuiusq; et imbecillitatem: cæterorum increpita cupiditate, commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summam recidit. Nihil autẽ amplius, quàm Adminocino Bellini Batauorum regis filio, qui pulsus à patre, cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto, quasi uniuersa tradita insula, magnificas Romam literas misit, monitis sæpe latoribus, ut uehiculo ad forum usque & curiam pertenderent, nec nisi in æde

Martis,

Martis, ac frequente Senatu, COS S. traderent.

Consummaturi essent dies) Hoc est, expleturi essent tempus suorum officiorum & dignitatum.

Sylua per eum truncata, & milites per eum præmijs donati, & alia gesta eius. CAP. XLV.

MOx deficiente belli materia, paucos de custodia Germanos traijci, occuliq; trans Rhenũ iußit, ac sibi post prandium, quàm tumultuosißimè adesse hostem nuntiari. Quo facto, proripuit se cum amicis, et parte equitum prætorianorum in proximã syluam, truncatisq; † arboribus, & in modum trophæorum adornatis ad lumina reuersus, eorum quidem, qui secuti non essent, timiditatem et ignauiã corripuit: comites autem et participes uictoriæ, nouo genere ac nomine coronarum donauit, quas distinctas solis, ac lunæ, syderumq; specie, exploratorias appellauit. Rursus obsides quosdam abductos è literario ludo, clamq; præmissos, deserto repentè cõuiuio, cum equitatu insecutus, ueluti profugos ac reprehensos in catenis reduxit, in hoc quoque nimio præter modum intemperans. Repetita cœna renunciantes coactum agmen, sicut erant, loricatos ad discumbẽdum adhortatus est. Monuit etiam notißimo Vergilij uersu. Durarent, secundisq; se rebus seruarent. Atq; inter hæc absentem Senatum, populumq; grauißimo obiurgauit edicto, quòd Cæsare præliante, & tantis crimini

† Al. nemoribus.

bus

bus obiecto, intempestiua conuiuia, circum, & thea-tra, & amoenos secessus celebrarent.

Trophæorum.) τρόπαιον, ab hostibus in fugam conuersis dictum est, qui enim fugarat hostem, illi statuebatur trophæum.

Amœnos secessus.) Id est, lucos, fontes, hortos, flumina, quibus rebus antiquitas magis oblectata est quàm ulla alia re.

Apparatus exercitus eius contra Oceanum, & alia eius gesta. CAP. XLVI.

Postremò, quasi perpetraturus bellum, directa acie in littore Oceani, ac balistis, machinisq; dispositis, nemine gnaro, ac opinante quidnam cœpturus esset, repentè ut conchas legerent, galeasq; & sinus implerent, imperauit, spolia Oceani uocans Capitolio, Palatioq; debita. Et in indicium uictoriæ altissimam turrem excitauit: ex qua, ut ex Pharo, noctibus ad regendos nauium cursus, ignes emicarent, pronunciatoq; militi donatiuo, centenis uiritim denarijs, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus: Abite, inquit, læti, abite locupletes.

Gnarus, pro cõscio

Excitare turrim, pro exigere.

Cura triumphi & alia eius gesta.

CAP. XLVII.

Conuersus hinc ad curam triũphi, præter captiuos, & transfugas barbaros, Galliarum quoq; procerissimum quenq;, & ut ipse dicebat, ἀξιοθριάμβευτον, ac nonnullos ex principibus legit, ac seposuit ad pompam: coëgitq; non tantum rutilare, & submittere

tere comam, sed & sermonem Germanicum addiscere, & nomina barbarica ferre. Præcepit etiam triremes, quibus introierat Oceanum, magna ex parte itinere terrestri Romam deuehi. Scripsit & procuratoribus, triumphum appararent quàm minima summa, sed quantus nunquam alius fuisset, quando in omnium hominum bona ius haberent.

ἀξιαθριάμβευτον.) Hoc est, dignissimum in triumpho, nam ἄξιος dignus, τρίαμβος triumphus est. Ita proceritatem staturæ putauit maxime decorare triumphum.

Nepharium consilium trucidandi legiones.

CAP. XLVIII.

PRiusquam prouincia decederet, consilium iniit nefandæ atrocitatis, legiones, quæ post excessum Augusti seditionem olim mouerant, contrucidandi, quòd et patrem suum Germanicum ducem, et se infantem tunc obsedissent. Vixque à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare uelle perseueraret. Vocatos itaque ad concionem inermes, atque etiam gladiis dispositis, equitatu armato circunsedit. Sed cum uideret suspecta re, plerosque dilabi ad resumenda, si qua uis fieret, arma, profugit † concione, confestimque urbem petiit, deflexa omni acerbitate in Senatum, cui † animaduertendos tantorum dedecorum rumores palàm minabatur, querens inter cætera fraudatum se iusto triumpho, cum ipse paulò antè, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis pœna denunciasset.

Circunsedit, pro obsedit, sed alij legunt circundedit.
† Al. concionem.
† Al. aduertendos

Redi-

Reditus eius ad urbem, malum eius propositum, & uenena reperta. CAP. XLIX.

ADitus ergo in itinere à legatis amplißimi ordinis, ut maturaret, orantibus, quàm maxima uoce: ueniam, inquit, ueniam, et hic mecum, (capulum gladij crebrò uerberans, quo cinctus erat) edixit, & reuerti se, sed ijs tantum, qui optarent equestri ordini & populo. Nam se neque ciuem, neque principem Senatui amplius fore. Vetuit etiam quenque Senatorum sibi occurrere, atque omisso, uel dilato triumpho, ouans urbem natali suo ingressus est. Intráq; quartum mensem perijt, ingentia facinora ausus, & aliquantò maiora moliens. Siquidem proposuerat Antium, deinde Alexandriam commigrare, interempto prius utriusq; ordinis electißimo quoque. Quod ne cui dubium uideatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli diuerso titulo, alteri gladius, alteri pugio index erat. Ambo notas & nomina continebant morti destinatorum. Inuenta & arca ingens, uariorum uenenorum plena: quibus mox à Claudio demersis, infecta maria traduntur, non sine piscium exitio, quos enectos æstus in proxima littora eiecit.

Statura corporis eius ac ualetudo. CAP. L.

STatura fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima ceruicis & crurum & oculis, & temporibus concauis, fronte lata & tor

ua, capillo raro, ac circa uerticem nullo, hirsutus cætera. Quare transeunte eo, prospicere ex superiore parte, ut omnino quacunque de causa capram nominare, criminosum & exitiale habebatur. Vultum uerò natura horridum, ac tetrum etiam ex industria efferebat, componens ad speculum in omnem terrorem ac formidinem. Valetudo ei neq; corporis, neq; animi constitit. Puer comitiali morbo uexatus in adolescentia ita patiens laborum erat, ut tamen nonnunquam subita deuexione ingredi, stare, colligere semet ac sufferre uix posset. Mētis ualetudinem & ipse senserat, ac subinde de secessu, deq́; purgando cerebro cogitauit. Creditur potionatus à Cesonia uxore amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem uerterit. Potionatus, ueneno affectus. *Incitabatur in somnio maxime: neq; enim plus, quàm tribus nocturnis horis quiescebat: ac ne his quidem placida quiete, sed pauida miris rerum imaginibus, ut qui inter cæteras, pelagi quondam speciem colloquentem secum uidere uisus sit. Ideoq; magna parte noctis, uigiliæ, cubandiq́; tædio, nunc thoro residens, nunc per longißimas porticus uagus, inuocare identidem atque expectare lucem consueuerat.*

Enormi.) Idest, maiore iusta magnitudine uiri, quodq́; excessit mensuram & normam. Græci uocant ἄμετρον.

Valetudo mentis & contemptus deorum, aliaq́; eius gesta. CAP. LI.

NOn immerito mentis ualetudini attribuerim diuersißima in eodē uitia, summam confidentiam, et contrà nimiū metum. Nam qui deos tātopere contēneret, ad minima tonitrua, et fulgura cōniuere, caput obuoluere, ad uerò maiora proripere se è strato, sub lectumq; condere solebat. Peregrinatione quidē Siciliensi, irrisis multorū locorum miraculis, repētè à Messana noctu profugit, Aetnæi uerticis fumo, ac murmure pauefactus. Aduersus Barbaros quoq; minacißimus. Cum trans Rhenū inter angustias, densumq; agmen iter essedo faceret, dicente quodā, non mediocrē fore consternationem, si cunde hostis appareat, equū ilico conscendit, ac propere uersus ad pontes, ut eos colonibus, & impedimētis stipatos reperit, impatiens moræ, per manus ac super capita hominum translatus est. Mox etiam audita rebellione Germaniæ, fugam, & subsidia fugæ classes apparabat, uno solatio acquiescens, transmarinas sibi superfuturas prouincias, si uictores Alpium iuga, ut Cimbri, uel etiā urbem, ut Senones quondam occuparent: unde credo percussoribus eius postea consilium natum apud tumultuantes milites ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nuncio malæ pugnæ perterritum.

Vestes, cæteriq; eius habitus. CAP. LII.

VEstitu, calceatuq;, & cætero habitu, neque patrio, neq; ciuili, ac ne uirili quidē, ac deniq; nō

huma-

humano semper usus est. Sæpe depictas, gemmatasq; indutus penulas, manuleatus & armillatus in publicum processit, aliquando sericatus & cycladatus: ac modò in crepidis, uel cothurnis, modò in speculatoria caliga, nonnunquam socco muliëbri, plerunq; uerò aurea barba fulmen tenens, ac fuscinam, aut caduceum deorum insignia, atq; etiam Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assiduè gestauit: interdum et magni Alexandri thoracem repetitum è conditorio eius.

In crepidis, pro crepidatus.

Manuleatus.) Hoc est, uestibus manus totas tegentibus indutus. quod uitio dabatur, est enim signum ignauiæ manibus non posse uti.

Armillatus.) Id est, Armillis, hoc est militaribus ornamentis & torquibus ornatus.

Cycladatus.) κυκλὰς est muliebre uestimentum rotundum, quæ totam mulierem circundat, à κυκλόω circundo nominatum.

Eloquentia eius, & ars oratoria. CAP. LIII.

E Disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiæ plurimum attendit, quantumuis facundus, & promptus: utiq; si perorandum in aliquem esset, irato & uerba, et sententiæ suppetebant. Pronunciatio quoq;, et uox, ut neq; eodẽ loci præ ardore cõsisteret, & exaudiretur à procul stãtibus. Peroraturus stricturum se lucubrationis suæ telum minabatur. Lenius comptiusq; scribendi genus adeò contemnens, ut Senecam tum maximè placentem, commissiones

Eodem loci, pro eodem loco.

meras componere, & arenam esse sine calce diceret. Solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere, & magnorum in Senatu reorum accusationes defensionesq; meditari. Ac (prout stylus cesserat) uel onerare sententia sua quenque, uel subleuare, equestri quoq; ordine ad audiendum inuitato per edicta.

Eiusdem cantandi ars, saltandi atq; augurandi.

CAP. LIIII.

SEd & aliorum generum artes studiosissimè, & diuersissimas exercuit. Thrax & auriga, idem cantor atque saltator batuebat pugnatorijs armis. Aurigabat extructo plurifariam circo. Canendi ac saltandi uoluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret, quò minus & tragœdo pronuntianti concineret, & gestum histrionis quasi laudans uel corrigens palàm effingeret. Nec alia de causa uideretur eo die, quo perijt, peruigilium indixisse, quàm ut initium in cœnam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnunquam etiam noctu. Et quondam tres consulares secunda uigilia in palatium accitos, multaq; et extrema metuentes super pulpitum collocauit. Deinde repentè magno tibiarum & scabellorum crepitu, cum palla tunicaq; talari prosiluit, ac desaltato cantico abijt. Atq; hic tam docilis ad cætera, natare nescijt.

Palla.) Fœminea est uestis longa & honesta.

Studium

Studium eius & fauor ad plaudentes, & odium ad impedientes. CAP. LV.

QVorum uerò studio teneretur, omnibus ad insaniam fauit. M. Nestorem Pantomimum etiam inter spectacula osculabatur: ac si quis saltante eo uel leuiter obstreperet, detrahi iussum manu sua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti, per centurionem denuntiauit, ut abiret sine mora Hostiam, perferretq; ad Ptolemæum regem in Mauritaniam codicillos suos. Quorum exemplum erat: Ei, quem istuc misi, neque boni quicquam, neque mali feceris. Thraces quosdam Germanis corporis custodibus præposuit. Mirmillonum armaturas resciidit. Columbo uictori, leuiter tamen saucio uenenum in plagam addidit, quod ex eo Columbinum appellauit. Sic certè inter alia uenena scriptum ab eo repertum est. Prasinæ factioni ita addictus & deditus, ut cœnaret in stabulo aßiduè, & maneret. Agitatori † Cythico comessatione quadam in apophoretis uicies H S. contulit. Incitato equo, cuius causa pridie Circenses, ne inquietaretur, uiciniæ silentium per milites indicere solebat, præter equile marmoreum, & præsepe eburneum, præterq; purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam, & supellectilem dedit, quò lautius nomine eius inuitati, acciperentur, consulatum quoque traditur destinasse.

* Al. Euthico.

In apophoretis.) ἀποφόρητον munus est quod Romæ in festis quibusdam datum est, & hodie inuicem quibusdam temporibus mittunt mutua apophoreta.

Coniuratio & conspiratio contra eum facta.

CAP. LVI.

ITa bacchantem atq; grassantē, non defuit plerisq; † animus adoriri. Sed una et altera conspiratione detecta, alijs per inopiam occasionis cūctantibus, duo consilium communicauerunt, perfeceruntq;, non sine conscientia potentißimorū libertorum, præfectorūq; prætorij, quod ipsi quoq; etsi falsò in quadam coniuratione, quasi participes nominati, suspectos tamē se, et inuisos sentiebant. Nā *et statim seductis magnā fecit inuidiā, districto gladio affirmans sponte se periturum, si et illis morte dignus uideretur: nec cessauit ex eo criminari alterum alteri, atque inter se omnes committere. Cumq; placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Caßius Chærea tribunus cohortis prætoriæ depoposcit, quem Caius seniorem iam & mollem, & effœminatum denotare omni probro consuerat: et modò signum petenti, Priapum aut Venerem dare, modò ex aliqua causa agenti gratias, osculandam manum offerre formatam, commotamq; in obscœnum modum.*

† Al. consilium.

Prodigia futuræ cædis eius. CAP. LVII.

FVturæ cædis multa prodigia extiterunt: Olympiæ simulachrū Iouis, quod dissolui, transferriq;

Romam placuerat, tantum cachinnum repentè edidit, ut machinis labefactis opifices diffugerint. Superuenitq́; ilico quidam Caßius quoq; nomine, iussum se somnio affirmans immolare taurum Ioui. Capitolium Capuæ Idibus Martijs de cœlo tactum est: item Romæ cella palatina atriensis. Nec defuerunt qui coniectarent altero ostento periculum à custodibus domino portēdi: altero, cædem rursus insignem qualis eodem die facta quondã fuisset. Consulēti quoq; de genitura sua, Sulla mathematicus certißimam necem appropinquare affirmauit. Monuerunt et sortes Antiatinæ, ut à Caßio caueret. Qua causa ille Caßium Longinum Asiæ tum proconsulem occidendum delegauerat, immemor Chæream Caßium nominari. Pridie quàm periret, somniauit consistere se in cœlo iuxta solium Iouis, impulsumq́; ab eo dextri pedis pollice, & in terras præcipitatum. Prodigiorum loco habita sunt etiam, quæ forte illo ipso die paulò prius acciderant. Sacrificans respersus est phœnicopteri sanguine. Et pantomimus M. Nestor tragœdiam saltauit, quam olim Neoptolemus tragœdus ludis quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat. Et cum in Laureolo mimo, in quo actor proripiens se ruina sanguinem uomuit, ut plures secundarum certatim experimentum artis darent, cruore scena abundauit. Parabatur et in noctem spectaculum, quo argumenta infe-

rorum per Aegyptios & Aethiopes explicarentur.

Cædes & mors eius. CAP. LVIII.

NOno calendas Februarias, hora quasi septima cunctatus an ad prandium surgeret, marcescente adhuc stomacho pridiani cibi onere, tandem suadentibus amicis egressus est. Cum in crypta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad edendas in scena operas euocati præpararentur, ut eos inspiceret, hortareturq́;, restitit. Ac nisi princeps gregis algere se diceret, redire ac repræsentare spectaculū uoluit. Duplex dehinc fama est: alij tradunt alloquenti pueros à tergo Chæreā ceruicem gladio cæsim grauiter percußisse, præmissa uoce: Hoc age. Dehinc Cornelium Sabinū alterum è coniuratis Tribunū ex aduerso traiecisse pectus: alij Sabinum, submota per conscios centuriones turba, signum more militiæ petisse, et Caio Iouem dante Chæreā exclamasse: Accipe ratum: respicientiq́; maxillam ictu discidisse. Iacentem, contractisq́; membris clamitantem se uiuere, cæteri uulneribus X X X. confecerunt. Nam signum erat omnium, Repete. Quidam etiam per obscœna ferrum adegerunt. Ad primum tumultum lecticarij cum asseribus in auxilium accurrerunt. Mox Germani corporis custodes, ac nonnullos ex percussoribus, quosdam etiam Senatores innoxios interemerunt.

Repræsentare, pro rursus exhibere.

Crypta.) κρύπτη à κρύπτω, id est, occulto, cauea sub terra est.

Lectio

Lecticarij.) Lecticarius qui lecticam fert, & fuerunt qui illum ferebant in lectica.

Funus Caij, & mors uxoris & filiæ eius.

CAP. LIX.

Vixit annis uigintinouem, imperauit triennio, et decē mensibus, diebusq; octo. Cadauer eius clàm in hortos Lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambustum leui cespite obrutum est. Postea per sorores ab exilio reuersas erutum, crematū sepultumq;. Satis constat prius, quàm id fieret, hortorum custodes umbris inquietatos. In ea quoq; domo, in qua occubuerit, nullam noctem sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. Perijt unà & uxor Cesonia, gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa.

Gesta per Senatum post mortem eius.

CAP. LX.

Conditionem temporum illorum etiam per hæc æstimare quiuis poßit. Nam neque cæde uulgata statim creditum est. Fuit'que suspicio ab ipso Caio, famam cædis simulatam & emissam, ut eo pacto erga se hominum mentes deprehenderet. Neque coniurati cuiquam imperium destinauerunt. Et Senatus in asserenda libertate adeò consensit, ut COSS. primo non incuriam, quia Iulia uocabatur, sed in Capitolium conuocarent. Quidam uerò sentē

tiæ loco abolendam Cæsarum memoriam, ac diruenda templa cēsuerunt. Obseruatum autem, notatumq́; est in primis Cæsares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro periisse iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.

C. SVETONII TRANQVILLI

D. Claudius Cæsar.

De patre Claudij & eius gestis.

ATREM Claudij Cæsaris Drusium, Olim Decimum, mox Neronem prænomine, Liuia cū Augusto grauida nupsisset, intra mensem tertium peperit. Fuitq́; suspitio ex uitrico per adulterij consuetudinem procreatum. Statim certè uulgatus est uersus:

Senarius Iambicus. τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

Is Drusus in quæsturæ, præturæq́; honore, dux Rhetici, deinde Germanici belli, oceanum septentrionalē primus Romanorum ducum nauigauit: trans Rhenum fossas noui & immensi operis effecit, quæ nunc adhuc Drusinæ uocantur. Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actum, non

prius

prius destitit insequi, quàm species barbaræ mulieris humana amplior, uictorem tēdere ultra sermone Latino prohibuisset. Quas ob res ouandi ius, & triumphalia ornamenta percepit. Ac post præturam confestim inito consulatu, atq; expeditione repetita, supremum diem morbo obijt, in æstiuis castris, quæ ex eo scelerata sunt appellata. Corpus eius per municipiorum, coloniarumq; primores, suscipientibus obuijs scribarum decurijs, ad urbem deuectum, sepultumq; est in Martio campo. Cæterum exercitus honorariū ei tumulum excitauit: circa quem deinceps stato die quotannis miles decurreret, Galliarumq; ciuitates publicè supplicarent. Præterea Senatus inter alia cō plura, marmoreum arcum cum trophæis uia Appia decreuit, & Germanici cognomen ipsi posterisq; eius. Fuisse autem creditur non minus gloriosi, quàm ciuilis animi. Nā ex hoste super uictorias opima quoque spolia captasse, summoq; sæpius discrimine duces Germanorū tota acie insectatus, nec dißimulasse unquam pristinum se Reipub. statū * quandocunq; posset, restituturum. Vnde existimo nonnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto, reuocatumq; ex prouincia: & quia cunctaretur, interceptum ueneno. Quod equidem magis, ne prætermitterem, retuli, q̄ quia uerum aut uerisimile putem: cum Augustus tantopere & uiuum dilexerit, ut cohæredem semper

*Al. quandoque.

filijs

filijs instituerit, sicut quõdam in Senatu professus est, et defunctum ita pro cõcione laudauerit, ut deos precatus sit similes ei Cæsares suos facerent: sibiq; tam honestum quandoq; exitũ darent, quàm illi dedissent. Nec contentus, elogium tumulo eius uersibus compositis à se insculpsisse, etiam uitæ memoriã prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidem liberos tulit, uerum tres omnino reliquit, Germanicum, Liuillam, Claudium.

τοῖς εὐτυχοῦσι.) Id est, fortunatis & trimestres filij.

Natiuitas Claudij & eius infamia. CAP. II.

CLaudius natus est, Iulio Antonio, Fabio Africano COSS. Cal. Augustis, Lugduni, eo ipso die, quo primum ara ibi Augusto dedicata est, appellatusq; Tiberius Claudius Drusus. Mox fratre maiore in Iuliam familiã adoptato, Germanici cognomen assumpsit. Infans autem relictus à patre, ac per omne ferè pueritiæ, atq; adolescentiæ tempus, uarijs & tenacibus morbis conflictatus est, adeò ut animo simul & corpore hebetato, ne progreßa quidem ætate, ulli publico priuatoq; muneri habilis existimaretur. Diu etiam atq; post tutelam receptam, alieni arbitrij & sub pædagogo fuit: quem barbarum, et olim superiumentarium, ex industria sibi appositum, ut se quibuscunq; de causis quàm sæuißimè coërceret, ipse quodam libello conqueritur. Ob hanc eandem ualetudinem,

dinem, et gladiatorio munere, quod simul cum fratre memoriæ patris edebat, palliolatus nouo more præsedit: & togæ uirilis die, circa mediam noctem, sine solenni officio lectica in Capitolium latus est.

Opera eius circa liberaleis disciplinas.

CAP. III.

DIsciplinis tamē liberalibus ab ætate prima nō mediocrem operam dedit, ac sæpe experimenta cuiusq; etiam publicauit. Verum ne sic quidē quicquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorē in posterum facere potuit. Mater Antonia portentū eum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tantum inchoatum: ac si quem socordiæ argueret, stultiorem aiebat filio suo Claudio. Auia Augusta pro despectißimo semper habuit, non affari, nisi rarißimè, non monere, nisi acerbo & breui scripto, aut per internuncios solita. Soror Liuilla cum audisset quandoq; imperaturum, tam iniquam & tam indignam sortem populo Romano, palàm & clarè detestata est. Nam & auunculus maior Augustus quid de eo in utranq; partem opinatus sit, quò certius cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

Epistolæ Augusti ad Liuiam, de testimonio Claudij.

CAP. IIII.

COllocutus sum cum Tiberio, ut mādasti mea Liuia, quid nepoti tuo Tiberio faciundum esset

ludis

ludis Martialibus. Consentit autem uterq; nostrum semel esse nobis statuendum, quod consilium in illo sequamur. Nam si est ἄρτιος (ut ita dicam) ὁλόκληρος, quid est, quod dubitemus, quin per eosdem articulos et gradus perducendus sit, per quos frater eius perductus fuit? Sin autem ἠλαττῶσθαι sentimus eũ, καὶ βεβλάφθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος, καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, præbenda materia deridendi & illũ, & nos non est hominibus: τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσιν: Nã semper æstuabimus, si de singulis articulis temporũ deliberabimus, μὴ προϋποκειμένου ἡμῖν, posse arbitremur eum gerere honores, nec'ne. In præsentia tamen quibus de rebus consulis, curare eum ludis Martialibus triclinium sacerdotum, non displicet nobis, si est passurus se ab † Syllani filio homine sibi affini admoneri, ne quid faciat, quod conspici & derideri poßit. Spectare eũ Circenses ex puluinari, non placet nobis. Expositus enim in prima fronte spectaculorum conspicietur. In Albanum montem ire eum, non placet nobis, aut esse Romæ Latinarum diebus. Cur enim nõ præficitur urbi, si potest fratrem suum sequi in montem? Habes nostras mea Liuia sentẽtias, quibus placet semel de tota re aliquid constitui, ne semper in spem & metum fluctuemus. Licebit autẽ, si uoles, Antoniæ quoq; nostræ des hanc partem epistolæ huius legendam. † Rursus

* Al. Syluani.

* Al. Item.

alteris

alteris literis: Tiberium adolescentem ego uerò, dū tu aberis, quotidie inuitabo ad cœnā, ne solus cœnet cum suo Sulpitio, & Athenodoro: qui uellem diligen *tius, & minus* μετέωρως *deligeret sibi aliquem, cuius motum, & habitum, & incessum imitaretur misellus:*

Ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν, — Senarius Iambicus.

ubi nō aberrauit eius animus, satis apparet ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. *Item tertijs literis: Tiberium nepotem tuum placere mihi declamantē potuisse, peream, nisi mea Liuia admiror. Nam qui tam* ἀσαφῶς *loquatur, qui possit cū declamat,* σαφῶς *dicere quæ dicenda sunt, non uideo. Nec dubiū est, quin post hæc Augustus cōstituerit, & reliquerit eum nullo præter auguralis sacerdotij honore impertitum: ac ne hæredem quidem, nisi inter tertios, ac penè extraneos* ✝*ne parte sexta nuncuparet, legatoq́; non amplius quàm octingentorum sestertiorum prosecutus.*

ἀσαφῶς, obscurè, σαφῶς uerò perspicuū.

✝Al. &.

ἄρτιος ὁλόκληρος.) Id est, perfectus & absolutus, à natura scilicet, alludit ad id quod mater solita fuit dicere inchoatum.

ἠλαττῶσθαι.) Diminutum à iusta hominis natura.

βεβλάφθαι, &c.) Hoc est, deprauatum & in corporis & animi perfectione.

τὰ τοιαῦτα.) Hoc est, talia dilacerare & nasu suspendere consuetis.

μὴ προυποκείμενον ἡμῖν.) Id est, nec propositum ante nobis

Μετέωρως.) Id est, stolide.

ἀτυχεῖ πάνυ. &c. Hoc est, infeliciter agit uehementer in ijs quæ in studijs sunt.

ἡ τῆς ψυχῆς, &c.) Id est, ipsius animi ingenium bene natum.

ἀσαφῶς, Id est, obscure.

σαφῶς, Id est, clare siue aperte.

Honor Consulatus eidem per Tiberium negatus, & secessus eius. CAP. V.

Tiberius patruus petenti honores, cõsularia ornamenta detulit. Sed instantius legitimos flagitanti, id solum codicillis rescripsit, quadraginta aureos in Saturnalia, & sigillaria misisse ei. Tunc demum abiecta spe dignitatis, ad otium conceßit, modò in hortis, & suburbano, modò in Campaniæ secessu delitescens, atq; ex contubernio sordidißimorum hominum super ueterem segnitiæ notam, ebrietatis & aleæ quoq; infamiam subijt.

Gratia & fauor eius apud homines. CAP. VI.

CVm interim (quanquam hoc modò agenti) nunquàm aut officium hominum, aut reuerentia publica defuit. Equester ordo bis patronum cum perferendæ pro se legationis elegit: Semel cum deportãdum Romam corpus Augusti humeris suis à COSS. exposcerent: Iterum cum oppressum Seianum apud eosdem gratularentur. Quin & spectaculis aduenienti assurgere, & lacernas deponere solebant. Senatus quoq;, ut ad numerum sodalium Augustalium sorte ductorum extra ordinem addiceretur, censuit. Et

mox ut domus ei, quam incendio amiserat, publica impensa restitueretur, dicendæq; inter consulares sententiæ ius esset. Quod decretum abolitum est, excusante Tiberio imbecillitatem eius, ac damnum liberalitate sua resarturum pollicente. Qui tamen moriẽs & in tertijs hæredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato etiã circa sestertia uicies prosecutus, commendauit insuper exercitibus, Senatui, populoq; Romano inter cæteras necessitudines nominatim. Circa pro circiter.

Consulatus eius & gesta per eum.

CAP. VII.

SVb Caio demum fratris filio secundam existimationem circa initia imperij omnibus lenocinijs colligente, honores auspicatus, consulatum gessit unà per duos menses. Euenitq; ut primitus ingredienti cum fascibus forum, præteruolans aquila dexteriore humero consideret. Sortitus est & de altero consulatu in quartum annum. Præseditq; nonnunquam spectaculis in Caij uicem, acclamante populo feliciter, partim patruo imperatoris, partim Germanici fratri. Secũda existimatio, pro fama prospera.

Contumeliæ eidem per ludum illatæ.

CAP. VIII.

NEc eo minus contumelijs obnoxius uixit. Nã etsi paulò serius ad prædictam cœnæ horam occurrisset, non nisi ægrè, & circuito demum tricli-

*al. addormisceret.

nio recipiebatur. Et quoties post cibum † obdormisceret (quod ei ferè accidebat) olearum, ac palmularum oßibus incessebatur: interdum ferula flagróue, uelut per ludum excitabatur à tropeis. Solebant & manibus stertentis socci induci, ut repentè expergefactus faciem sibi confricaret.

A tropeis.) Hoc est, illis qui uellicant & infesti sunt aliis, ne deprehendantur uertunt se.

Discrimina quæ paßus est. CAP. IX.

SEd ne discriminibus quidē caruit: primū in ipso consulatu, quòd Neronis & Drusi fratrum Cæsaris statuas segnius locandas, ponendasq; curasset, penè honore submotus est. Deinde extraneo, uel etiā domesticorum aliquo deferente, aßiduè, uarieq; inquietatus. Cum uerò detecta esset Lepidi, et Getulici coniuratio, missus in Germaniā inter legatos ad gratulandum, etiam uitæ periculum adiit. Indignante ac fremente Caio, patruū potißimum ad se missum, quasi ad puerum regendum, adeò ut non defuerint, qui traderent, præcipitatum quoq; in flumen sicut uestitus aduenerat. Atq; ex eo nunquàm nō in Senatu nouissimus consularium sententiam dixit, ignominiæ causa post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamenti recepta est, in quo & ipse signauerat. Postremò etiam sestertia octogies pro introitu noui sacerdotii coactus impendere, ad eas rei familiaris angu-

stias

stias decidit, ut cum obligatam ærario fidem liberare non posset, in uacuum lege prædiatoria uenalis pepẽderit sub edicto præfectorum.

Prædiatoria.) Est lex quæ lata de prædijs est.

Initium imperij Claudij. CAP. X.

PEr hæc ac talia maxima ætatis parte trãsacta, quinquagesimo anno imperium cepit, quantum uis mirabili casu. Exclusus inter cæteros ab insidiatoribus Caij, cum quasi secretum eo desiderante turbam submouerent, in diætam, cui nomen est Hermeũ, recesserat. Neq; multò pòst rumore cædis exterritus prorepsit ad solarium proximum: interq; prætenta foribus uela se abdidit: latentem discurrẽs fortè gregarius miles animaduersis pedibus è studio suscitandi quisnã esset, agnouit, extractumq;, & præ metu ad genua sibi accidentem imperatorẽ salutauit. Hinc ad alios commilitones fluctuantes, nec quicquam adhuc quàm frementes perduxit. Ab his lecticæ impositus, & quia * serui diffugerant, uicißim succollantibus in castra delatus est, tristis ac trepidus, miserante obuia turba, quasi ad pœnam raperetur insons. Receptus intra uallum, inter excubias militum pernoctauit, aliquantò minore spe, quàm fiducia. Nam Consules cum Senatu, & cohortibus urbanis forum, Capitoliumq; occuparunt, asserturi communem libertatem, accitusque & ipse per Tribunum plebis

Nec quicq̃ q̃, pro tantum.
*Al. sui.
Succollare, collo supposito fulcire.

in curiam ad suadenda,, quæ uiderentur, ui se & necessitate teneri respõdit. Postero uerò die, Senatu segniore in exequendis conatibus per tædium ac dissensionem diuersa cẽsentium, & multitudine, quæ circunstabat, unum rectorem iam & nominatim exposcente, armatos pro concione iurare in nomen suum passus est, promisitq; singulis † quinadena H. S. primus Cæsarum fidem militis etiã præmio pigneratus.

*Al. quindena.

Pignera-tus, pro stipulatus, siue pactus.

Succollantibus.) Id est, collo supposito fulciẽtibus.
Pigneratus.) Id est, pacto certo stipulatus.

Gesta per eum in initio principatus.

CAP. XI.

IMperio stabilito nihil antiquius duxit, quàm id biduum, quo de mutãdo Reipublicæ statu hæsitatum erat, memoriæ eximere. Omnium itaq; factorum dictorumq;, in eo ueniam & obliuionem in perpetuum sanxit, ac præstitit, Tribunis modò ac centurionibus paucis è coniuratorũ in Caium numero interemptis, exempli simul causa, & quòd suam quoq; cædem depoposcisse cognouerat. Cõuersus hinc ad officia pietatis, iusiurandum neq; sanctius sibi, neque crebrius instituit, quàm per Augustum. Auiæ Liuiæ diuinos honores, & Circensi pompa currum elephantorum † Augustæo similem decernendum curauit. Parentibus inferias publicas, & hoc amplius patri Circenses annuos natalis die matri carpentum, quo per circum duceretur, & cognomen Augustæ, ab auia recu-

*Al. Augustino.

recusatum, ad fratris memoriam per omnem occasionem celebratam. Comœdiam quoq; Græcam Neapolitano certamine † dedit, ac de sententia iudicum coronauit. Ne Marcum quidem Antonium inhonoratum, ac sine grata mentione transmisit, testatus quondam per edictum tanto impensius petere se, ut natalē patris Drusi celebrarent, quòd idem esset & aui sui Antonij. Tiberio marmoreum arcum, iuxta Pompeij theatrum, decretū quidem olim à Senatu, uerùm omissum, peregit. Caij quoq;, etsi acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamuis exordium principatus sui, uetuit inter † fastos referri.

*al. docuit

*Al. festos siue faustos.

Honores per eum spreti, & alia ciuilia gesta eius. CAP. XII.

AC in semet augendo parcus, atq; ciuilis, prænomine imperatoris abstinuit, nimios honores recusauit, spōsalia filiæ, natalemq́; geniti nepotis silentio, ac tantum domestica religione transegit. Neminem exulum nisi ex Senatus autoritate restituit, ut sibi in curiam præfectum prætorij, tribunosq́; militū secum inducere liceret, utq́; rata essent, quæ procuratores sui in iudicādo statuerent, precariò exegit. Ius nundinarum in priuata prædia à Consulibus petijt: cognitionibus magistratuum, ut unus è † consiliarijs frequenter interfuit. Eosdem spectacula edentes, surgens & ipse cum cætera turba, uoce ac manu uenera

*Al. consularibus.

tus est. Tribunus plebis adeuntibus se pro tribunali excusauit, quòd propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in breui spatio tantum amoris fauoris'que collegit, ut cum profectum eum Hostiam perijsse ex insidijs nuntiatum esset, magna consternatione populus & militem quasi proditorem, & Senatum quasi parricidam diris execrationibus incessere non antè desliterit, quàm unus atque alter & mox plures à magistratibus in rostra producti, saluum & appropinquare confirmarent.

Insidiæ & coniurationes contra eum factæ.

CAP. XIII.

NEc tamen expers insidiarum usquequaque permansit, sed & à singulis, & per factionem, & denique ciuili bello infestatus est. E plebe homo nocte media iuxta cubiculum eius cum pugione deprehensus est. Reperti & equestris ordinis duo in publico cum dolone, ac uenatorio cultro, præstolantes, alter ut egressum theatro, alter ut sacrificantem apud Martis ædem adoriretur. Conspirauerant autem ad res nouas Gallus Asinius, & Statilius Coruinus Pollionis ac Messalæ oratorum nepotes, assumptis compluribus libertis ipsius, atque seruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus: uerum intra quintum diem oppressus est, legionibus, quæ sacramentum mutaue-

Dolõ, gladiolus.

rant.

rant, in pœnitentiam religione conuersis, postquàm denunciato ad nouum imperatorem itinere casu quodam, ac diuinitus, neque aquila ornari, neq; signa conuelli moueriq; potuerunt.

Dolone, ac uenatorio cultro.) Dolones sunt pugiones in baculo ligneo tecti, ut non uideantur: à dolo dicti sunt. In prælijs usus erat huius gladij, & in peregrinationibus hodie utuntur.

Consulatus eius, & gesta in eis.

CAP. XIIII.

Consulatus super pristinum quatuor gessit. Ex quibus duos primos iunctim, sequentes per interuallum, quarto quenque anno, semestrem nouissimum, bimestres cæteros. Tertium autem nouo circa principem exemplo in locum demortui suffectus. Ius & Consul & extra honorem laboriosissimè dixit, etiam suis, suorum'que diebus solennibus, nonnunquam festis quoque antiquitus & religiosis. Nec semper præscriptam legum secutus duritiam, lenitatem'ue mulctarum, ex bono & æquo perinde ut afficeretur, moderatus est. Nam & ijs, qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent, restituit actiones, & in maiore fraude conuictos, legitimam pœnam supergressus, ad bestias condemnauit.

Varietas eius in cognoscendo, & sententiando. CAP. XV.

IN cognoscendo autem, ac decernendo mira uarietate animi fuit, modò circunspectus & sagax, modò inconsultus ac præceps, nonnunquam friuolus, amentiq; similis. Cum decurias rerum actu expungeret, eum qui dißimulata uacatione quam beneficio liberorum habebat, respõderat, ut cupidum iudicandi dimisit. Alium interpellatum ab aduersarijs de proprio lite, negantemq; cognitionis rẽ, sed ordinarij iuris esse, agere causam confestim apud se coëgit, proprio negocio documentum daturum, q̃ æquus iudex in alieno negocio futurus esset. Fœminam non agnoscentem filium suum, dubia utrinq; argumentorum fide ad confeßionem compulit, indicto matrimonio iuuenis. Absentibus secũdum præsentes facilimè dabat, nullo delectu culpæ, nisi quis in aliqua neceßitate cessasset. Proclamante quodam, præcidendas falsario manus, carnificem statim acciri cum machæra, mensaq; laniona flagitauit. Peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leui contentione, togatum'ne, an palliatum dicere causam oporteret, quasi æquitatem integrã ostentans, mutare habitum sæpius, & prout accusaretur, defenderetúrue, iußit. De quodam etiã negocio, ita ex tabella pronunciasse creditur, secundum eos se sentire, qui uera proposuissent. Propter quæ úsque cô euiluit, ut paßim ac propalam contemptui esset. Excusans quidam testem è prouincia ab eo

uoca-

uocatū, negauit præstò esse posse. Dißimulata diu causa, ac post longas demum interrogationes, mortuus est, inquit, puto, licuit. Alius gratias agens, quòd reū defendi pateretur, adiecit, Et tamen fieri solet. Illud quoq; à maioribus natu audiebā, adeò causidicos patientia eius solitos abuti, ut descendentē è Tribunali non solùm uoce reuocarēt, sed et lacinia togæ retenta, interdū pede apprehenso retinerēt. Ac ne cui hæc mira sint, litigatori Græculo uox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρός: id est, & tu senex, & tu stultus es. Equitem quidem Ro. obscœnitatis in fœminas reum, sed falsò & ab imponentibus inimicis cōficto crimine, satis constat, cùm scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio uideret, graphium & libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ, & sæuitiæ exprobratione iecisse in faciem eius, ut genam non leuiter perstrinxerit.

Mensa lanionia.) In qua caro secatur mensa sic dicitur, non tantum caro quæ edendo est, sed etiam carnificis.

καὶ σὺ γέρων, &c.) Id est, Et tu senex es & stultus.

Scorta meritoria.) Hoc est leuissimum mulierum genus, meretrices scilicet quibus nihil leuius uaniusq; est.

Officium censuræ, & gesta per eum. CA. XVI.

GEßit et censuram intermissam diu post Paulū, Plancumq; censores. Sed hanc quoq; inæqualiter, uarioq; et animo, & euentu. Recognitione equitum iuuenem plenum probri, sed quem pater proba-

tißimum sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum. Alium corruptelis, adulterijsq; famosum, nihil amplius quàm monuit, ut aut parcius ætatulæ indulgeret, aut certe cautius. Addiditq;, Quare enim ego scio quam amicam habeas? Et cùm orantibus familiaribus dempsisset cuidam appositam notam, Litura tamen, inquit, extet. Splendidum uirum, Græciæq; prouinciæ principem, uerum Latini sermonis ignarum, non modò albo iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quenquam nisi sua uoce, utcunque quis posset, ac sine patrono rationem uitæ passus est reddere. Notauitq; multos, & quosdam inopinantes, & ex causa noui generis, quòd se inscio, ac sine commeatu Italia excessissent. Quendam uerò, & quòd comes regis in prouincia fuisset, referens maiorum temporibus Rabirio Posthumo, Ptolemæum Alexandriam, crediti seruandi causa secuto, maiestatis crimen apud iudices motum. Plures notare conatus, magna inquisitorum negligentia, sed suo maiore dedecore innoxios ferè reperit, quibuscunq; cœlibatum, aut orbitatem, aut egestatem obijceret, maritos, patres, opulentos se probantibus, eo quidem, qui sibimet uim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus ueste deposita ostentante. Fuerunt & illa in censura eius notabilia, quòd essedum argenteum sumptuosè fabricatum, ac uenale ad

Nihil amplius q̃, pro tantũ

ad sigillaria redimi, concidiq́; coràm imperauit. Quodq́; uno die XX. edicta proposuit: inter quæ duo, quorum altero admonebat, ut uberi uinearũ prouentu bene dolia picarentur: altero, nihil æquè facere ad uiperæ morsum, quàm taxi arboris succum.

Expeditio eius Britannica & triumphus.

CAP. XVII.

EXpeditionem unam omnino suscepit, eamq́; modicam cum decretis sibi à Senatu ornamentis triumphalibus leuiorem maiestati principali titulum arbitraretur, uelletq́; iusti triumphi decus, unde acquireret Britanniam potißimum elegit: neque tentatam ulli post D. Iulium, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cùm ab Hostia nauigaret, uehementi Circio bis penè demersus est prope Liguriam, iuxtaq́; Stœchadas insulas. Quare à Maßilia Gessoriacũ usq; pedestri itinere cõfecto inde transmisit: ac sine ullo prælio aut sanguine inter paucißimos dies parte insulæ in deditionem recepta, sexto, quàm profectus erat mense, Romam rediјt, triumphauitq́; maximo apparatu. Ad cuius spectaculum commeare in urbem non solùm præsidibus prouinciarum permisit, uerum etiam exulibus quibusdam, atque inter hostilia spolia, naualem coronam fastigio Palatinæ domus iuxta ciuicam fixit, traiecti & quasi domiti Oceani insigne. Currum eius Messalina uxor

carpen-

carpento secuta est. Secuti & triumphalia, ornamenta eodem bello adepti, sed cæteri pedibus & in prætexta: Crassus frugi equo phalerato, & in ueste palmata, quòd eum honorem iterauerat.

Cura urbis & annonæ. CAP. XVIII.

VRbis, annonæq; curã solicitißimè semper egit. Cùm Aemiliana pertinacius arderẽt, in diribitorio duabus noctibus mansit: ac deficiente militum ac familiarũ turba, auxilio plebẽ per magistratus ex omnibus uicis cõuocauit: ac positis ante se cũ pecunia fiscis, ad subueniendũ hortatus est, †repræsentaturus pro opera dignam cuiq; mercedẽ. Arctiore autem annona ob aßiduas sterilitates detentus quondam medio foro à turba, conuitijsq;, ac simul fragminibus panis ita† instratus, ut ægrè nec nisi postico euadere in Palatium ualuerit. Nihil non ex eo cogitauit ad inuehendos etiam in tempore hyberno commeatus. Nam & negociatoribus certa lucra proposuit, suscepto in se damno, si cui quid per tempestates accidisset, et naues mercaturæ causa fabricantibus magna cõmoda.

Al. repræsentans.

Al. infestatus.

Diribitorio) Erat Romæ locus in quo numerabatur stipendium militi & exercitus recensebatur, uocabantur qui distribuebant diribitores.

Vacationes per eum concessæ. CAP. XIX.

COnstituit pro cõditione cuiusq; ciuis uacationẽ legi Papiæ Popeæ, Latinis ius Quiritũ, fœminis ius quatuor liberorum, quæ cõstituta hodie seruãtur.

Beroald. legit Pompeiæ.

Vaca-

Opera per eum perfecta. CAP. XX.

Opera magna potius, quàm necessaria quàm multa perfecit. Sed uel præcipua, aquæductum à Caio inchoatum. Item emissarium Fucini lacus, portumq; Hostiensem. Quanquàm sciret ex his alterum ab Augusto precantibus aßiduè Marsis negatum, alterum à D. Iulio sæpius destinatum, ac propter difficultatem omissum. Claudiæ aquæ gelidos, & uberes fontes, quorum alteri Cæruleo, alteri Curtio, & Albudino nomen est: simulq; riuum Anienis nouo lapideo opere in urbem perduxit, diuisitq; in plurimos & ornatißimos lacus. Fucinum aggressus est, non minus compendij spe, quàm gloriæ, cum quidam priuato sumptu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederentur. Per tria autem passuum millia, partim effosso monte, partim exciso canalem absoluit. Aegrè & post undecim annos, quamuis continuis XXX. hominum millibus sine intermißione operantibus, portum Hostiæ extruxit, circunducto dextra sinistraq; brachio, & ad introitum profundo iam solo mole obiecta. Quam quò stabilius fundaret, nauem antè demersit, qua magnus obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus, congestisq; pilis superposuit altißimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, ut ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent. Congiaria populo sæpius distribuit.

Phari.) A Pharo insula Aegypti, à cuius quadam præeminenti turri machinæ illæ in portubus, ad prælucēdum nauibus extructæ, uocantur phari: Solino teste.

Spectacula per eum edita. CAP. XXI.

Spectacula quoq; cōplura magnificaq; edidit, non usitata modo, ac solitis locis, sed et commentitia, et ex antiquitate repetita, et ubi præterea nemo ante eū. Ludos dedicationis Pompeiani theatri, quod ambustum restituerat, è tribunali posito in orchestra cōmisit, cū prius apud superiores ædes supplicasset, perq; mediam caueā sedentibus, ac silentibus cunctis, descēdisset. Fecit et seculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reseruatos: q̄uis ipse in historijs suis prodat intermißos eos, Augustū multo pòst, diligentißimè annorū ratione subducta, in ordinē redegisse. Quare uox præconis irrisa est inuitantis more solenni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset, cū superessent adhuc, qui spectauerāt, et quidam histrionū producti olim, tunc quoq; producerētur. Circenses frequēter etiam in Vaticano commisit, nonnunquā interiecta per quinos missus uenatione. Circo uerò maximo marmoreis carceribus auratisq; metis, quæ utraq; & tophina, ac lignea antea fuerant, exculto, propria Senatoribus constituit loca promiscuè spectare solitis. Ac super quadrigarū certamina Troiæ lusum exhibuit, & Africanas cōficiente turma equitum prætorianorum, ducibus tribunis,

ipsoq;

ipsóq; præfecto. Præterea Thessalos equites, q̃ feros
tauros per spatia circi agũt, insiliuntq́; defessos, et ad
terrã cornibus detrahunt. Gladiatoria munera pluri
fariã, ac multiplicia exhibuit. Anniuersarium in ca-
stris prætorianis, sine uenatione apparatuq́;, iustum
atq; legitimũ in septis, ibidẽ per extraordinarium et
breue, dierũq; paucorũ, quodq́; appellare cœpit spor
tulam: quia primũ daturum se dixerat, uelut ad subi-
tam †condictamq́; cœnulã inuitare se populum. Nec
ullo spectaculi genere cõmunior aut remissior erat,
adeò ut oblatos uictoribus aureos, prolataq́; sinistra
pariter cũ uulgo, uoce, digitisq́; numeraret: ac sæpe
hortando, rogandoq́; ad hilaritatẽ homines prouoca
ret, dominos identidẽ appellans, immixtis interdũ fri
gidis et accersitis iocis. Qualis est, ut cũ palumbũ po
stulantibus daturum se promisit, si captus esset. Illud
quoq; planè quantumuis salubriter, & in tẽpore, cùm
essedario, pro quo quatuor filij deprecabantur, ma-
gno omniũ fauore indulsisset, rudem tabulam ilico mi
sit, admonens populum, quantopere liberos suscipere
deberet, quos uideret et gladiatori præsidio gratiæq;
esse. Edidit et in Martio campo expugnationẽ, dire-
ptionemq́; oppidi ad imaginem bellicam & deditionẽ
Britanniæ regum, præseditq́; paludatus. Quin &
emissurus Fucinum lacum, naumachiam ante commi-
sit. Sed cùm proclamantibus naumachiarijs, Aue im-
perator,

*Alij, conditam.

Cõmunis, pro nõ singularis, aut non exquisitus.

Indulsisset, pro annuisset.

perator, morituri te salutant, respõdisset, Auete uos, neq; post hanc uocẽ, quasi uenia data quisquam dimicare uellet, diu cũctatus, an omnes igni, ferroq; absumeret, tandem è sede sua prosiluit, ac per ambitum lacus non sine fœda uacillatione discurrens, partim minãdo, partim adhortãdo ad pugnã compulit. Hoc spectaculo claßis Sicula et Rhodia concurrerunt, duodenarum triremium singulæ, exciente buccina Tritone argẽteo, qui è medio lacu per machinam emerserat.

Anticipatos.) Id est, ante iustum tempus factos.

Institutio, correctio, & ordinatio quorundam morum & actuum. CAP. XXII.

QVædam circa ceremonias, ciuilemq; & militarem morem, item circa omnium ordinum statum, domi forisq;, aut correxit, aut exoleta reuocauit, aut etiam noua instituit. In coaptandis per collegia sacerdotibus, neminẽ nisi iuratus nominauit, obseruauitq; sedulò, ut quoties terra in urbe mouisset, ferias aduocata concione Prætor indiceret: utq; ob dira aut in urbe, aut in Capitolio uisa, obsecratio haberetur, eamq; ipse iure Max. Pont. commonito pro rostris populo, præiret. Submotaq; operariorum, seruorumq; turba, rerum actum diuisum antea in hybernos, æstiuosq; menses coniunxit.

Actus rerum, pro actione causarum

Instituta et sanctiones eius. CA. XXIII.

IVrisdictionem de fideicommißis quotannis, & tantum

tum in urbe delegari magistratibus solitam in perpetuum, atque etiam per prouincias potestatibus demandauit. Capiti Papiæ Popeæ legis, à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, edicto abrogauit. Sanxit, ut pupillis extra ordinem tutores à COSS. darentur, utq; hi, quibus à magistratibus prouinciæ interdicerentur, urbe quoq; & Italia submouerentur. Ipse quosdam nouo exemplo relegauit, ut ultra lapidem tertium uetaret egredi ab urbe. De maiore negocio acturus in curia, medius inter Consulum sellas Tribunitio subsellio sedebat. Commeatus à Senatu peti solitos beneficij sui fecit. Potestates, pro magistratibus.

Indulgentia & liberalitas eius. CAP. XXIIII.

ORnamenta consularia etiam procuratoribus ducenarijs indulsit. Senatoriam dignitatem recusantibus, equestrem quoq; ademit. Latum clauum, quamuis initio affirmasset non lecturum Senatorem, nisi ciuis Rom. abnepotem, etiam libertini filio tribuit: sed sub conditione, si prius ab equite Rom. adoptatus esset. At sic quoque reprehensionem uerens, etiam Appium Cæcum censorem, generis sui proauctorem, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit, ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquandiu libertinos dictos, nō ipsos qui manumitterentur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio Quæstorū pro stratura uiarum gladiatorum munus iniunxit.

Detractaq; Hostiensi & Gallica prouincia, curā ærarij Saturni reddidit, quam medio tempore Prætores, aut utiq; tunc prætura functi sustinuerant. Triumphalia ornamenta Syllano filiæ suæ sponso nondum puberi dedit. Maioribus uerò natu, tam multis, tamq; facilè, ut epistola communis legionum nomine extiterit, petentium, ut legatis consularibus simul cum exercitu & triumphalia darentur, ne causam belli quoquo modo quærerent. Aulo † Plautio etiam ouationē decreuit, ingressoq; urbem obuiam progressus, & in Capitolium eunti, et inde rursus reuertenti latus texit. Gabino Secundo, Caucis gente Germanica superatis, Caucius cognomen usurpare concesit.

* Al. Plancio.

Quædam ciuilia gesta & ordinationes eius.

CAP. XXV.

EQuestreis militias ita ordinauit, ut post cohortem, alam: post alam, tribunatum legionis daret: stipēdiaq; instituit, et imaginariæ militiæ genus, quod uocatur super numerum, quo absentes, & titulo tenus fungerentur. Milites domos senatorias salutandi causa ingredi, etiam patrum decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Ingratos, & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem, aduocatisq; eorum negauit se aduersus libertos ipsorum ius dicturum. Cū quēdam ægra et affecta mancipia in insulam Aesculapij

tædio

tædio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si conualuissent: quòd si quis necare mallet quem, quàm exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica transirent, monuit edicto. Puteolis, et Hostiæ singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocauit. Peregrinæ conditionis homines uetuit usurpare Romana nomina, duntaxat gentilitia. Ciuitatē Romanam usurpātes in campo Aesquilino securi percußit. Prouincias Achaiam, et Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, Senatui reddidit. Lycijs ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit: Rhodijs ob pœnitentiā ueterum delictorū reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis autoribus tributa in perpetuum remisit, recitata uetere epistola Græca Senatus populiq; Rom. Seleuco regi amicitiam & societatem ita demum pollicentis, si cōsanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes præstitisset. Iudæos impulsore * Chresto aßidue tumultuantes Roma expulit. Germanorum legatis in orchestra sedere permisit, simplicitate eorum, & fiducia motus, quòd in popularia deducti, cum animaduertissent Parthos et Armenios sedentes in Senatu, ad eadem loca sponte transierant, nihilo deteriorem uirtutem, aut conditionem suam prædicantes. Druidarum religionem apud

* Al. Christo.

Gallos diræ immanitatis, & tantum ciuibus sub Augusto interdictam penitus aboleuit. Contrà, sacra Eleusina etiam transferre ex Attica Romam conatus est. Templum quoque in Sicilia Veneris Erycinæ uetustate collapsum, ut ex ærario Po. Rom. reficeretur, autor fuit. Cum regibus fœdus in foro icit, porca cæsa, ac uetere fecialiũ præfatione adhibita. Sed & hæc et cætera, totumq́; adeò ex parte magna principatum non tam suo quàm uxorum libertorumq́; arbitrio administrauit, talis ubiq; plerunque, qualem esse eum aut expediret illis, aut liberet.

Druidarum.) Druidæ fuerunt Gallorum doctores, religione & sapientia clari, & qui præfuerunt sacris & prophanis rebus iudicandis.

Sponsæ & uxores eius. CAP. XXVI.

SPonsas admodum adolescens duas habuit, Aemiliam Lepidã Augusti proneptem, item Liuiã Medullinam, cui cognomen et Camillæ erat, è genere antiquo Dictatoris Camilli. Priorẽ, quòd parentes eius Augustũ offenderant, uirginẽ adhuc repudiauit. Posteriorẽ ipso die, qui erat nuptijs destinatus, ex ualetudine amisit. Vxores deinde duxit Plautiã Herculanillam triũphali, et mox Aeliã Petinam cõsulari patre. Cum utraq; diuortium fecit. Sed cum Petina ex leuibus offensis, cũ Herculanilla ob libidinum probra & homicidij suspitionẽ. Post has Valeriam Messalinam Barbati Messalæ consobrini sui filiam in matrimoniũ accepit.

accepit. Quam cū comperisset super cætera flagitia atq; dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit, confirmauitq; pro concione apud prætorianos, † quatenus sibi matrimonia male cederent, permansurū se in cœlibatu, ac nisi permansisset, non recusaturum confodi manibus ipsorū. Nec durare ualuit, quin de conditionibus continuò tractaret, etiam de Petinæ, quam olim exegerat, deq; Loliæ Paulinæ, quæ C. Cæsari nūpta fuerat. Verum illecebris Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ per ius osculi, & blanditiarū occasiones pellectus in amorem, subornauit proximo Senatu, qui censerent cogendum se ad ducendum eam uxorem, quasi Reipublicæ maximè interesset, dandamq; cæteris ueniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus incesta habebantur: ac uix uno interposito die, confecit nuptias, non repertis qui sequerentur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari, cuius officium nuptiarum & ipse cum Agrippina celebrauit.

*Al. quòd

Liberi & generi eius. CAP. XXVII.

Liberos ex tribus uxoribus tulit: ex Herculanilla Drusum et Claudiam: ex Petina Antoniam: ex Messalina Octauiam, & quē primo Germanicū, mox Britannicum cognominauit. Drusum Pompeium puberem amisit, pyro per lusum in sublime iactato, & hiatu oris excepto strangulatum, cui & ante paucos

dies filiam Seiani despondisset: quo magis miror fuisse qui traderent, fraude à Seiano necatum. Claudiam ex liberto suo Botere conceptam, quamuis ante quintum mensem diuortij natam, aliq; cœptam, exponi tamen ad matris ianuam, & nudam iußit abijci. Antoniā Cn. Pompeio Magno, deinde Fausto Syllæ nobilißimis iuuenibus, Octauiam Neroni priuigno suo collocauit, Syllano antè desponsatam. Britannicū uigesimo imperij die, inq; secundo consulatu natum sibi paruulum etiam tum, & militibus pro concione manibus suis gestans, & plebi per spectacula gremio, aut ante se retinens aßiduè commendabat, faustisq; ominibus eum acclamantium turba prosequebatur. E generis Neronem adoptauit. Pompeium atq; Syllanum non recusauit modò, sed & interemit.

Liberti ab eo prædilecti. CAP. XXVIII.

Libertorum præcipuè suspexit Posidem spadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares uiros hasta pura donauit. Nec minus felicem, quem cohortibus & alis, prouinciæq; Iudeæ præposuit, trium reginarum maritum. Et Harpocram, cui lectica per urbem uehendi, spectaculaq; publicè edendi ius tribuit. Ac super hos Polybium à studijs, qui sæpe inter duos COSS. ambulabat. Sed ante omnes Narcissum ab epistolis, & Palantē à rationibus, quos decreto quoque Senatus non præmijs modò ingenui-

bus,

bus, sed & quæstorijs, prætorijsq́; ornamentis ornari libenter passus est. Tantum præterea acquirere, & rapere, ut querente eo quondam de fisci exiguitate, non absurdè sit dictum, Abundaturum si à duobus libertis in consortium reciperetur.

Maleficia, opera libertorum & uxorum ab eo perpetrata. CAP. XXIX.

His (ut dixi) uxoribusq́; addictus, non principẽ se, sed ministrum egit. Compendio cuiusq́; horum, uel etiam studio ac libidine, honores, exercitus, impunitates, supplicia largitus est: & quidem insciens plerunq́;, et ignarus. Ac ne singulatim †minima quæq́; enumerem, reuocatas libertates eius, iudicia rescissa, suppositos aut etiam palàm immutatos datorũ officiorũ codicillos, Appium Syllanum consocerum suum, † Liuiasq́;, alteram Drusi, alteram Germanici filiam crimine incerto, nec defensione ulla data, occidit. Item Cn. Pompeium maioris filiæ uirum, et L. Syllanum minoris sponsum. Ex quibus Pompeius in concubitu dilecti adolescentuli confossus est. Syllanus abdicare se prætura ante quartum Calen. Ianuarias, moriq́; initio anni coactus. Die ipso Claudij et Agrippinæ nuptiarum, in quinque & triginta Senatores, trecentosq́; amplius equites Ro. tanta facilitate animaduertit, ut de nece consularis uiri renunciante centurione, factum esse, quod imperasset, negaret

*Al. minora.

*Al. Iulias.

 quic

quicquā se imperasse, nihilominus rem comprobaret, affirmātibus libertis, officio milites functos, quòd ad ultionem imperatoris ultro procurrissent. Nam illud omnem fidem excesserit, quòd nuptijs, quas Messalina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis & ipse consignauerit, inductus quasi de industria simularentur, ad auertendum, transferendumq́; periculum, quod immineret ipsi per quædā ostenta portēderetur.

Pompeius in concubitu.) In sacris & prophanis literis memoriæ traditum est, sæpe Deum incestus, scortationemq́; notabiliter puniuisse.

Forma & statura eius. CAP. XXX.

AVtoritas, dignitasq́; formæ non defuit uel stanti uel sedēti, ac præcipuè quiescenti. Nam & prolixo, nec exili corpore erat. Et specie, canicieq́; pulchra, opimis ceruicibus. Cæterum & ingredientē destituebant poplites minus firmi, et remißè quid uel seriò agentem multa dehonestabant. Risus indecens, ira turpior, spumante rictu, humentibus naribus: plectra linguæ titubantia, caputq́; tum semper, tum in quantulocunque actu uel maximè tremulum.

Plectra.) πλῆκτρον, hoc est instrumentum quo à cytharœdis fides uerberantur. Cuius locum obtinent partes quædam in ore hominis.

Valetudo eius. CAP. XXXI.

VAletudine sicut olim graui, ita princeps ꝓprospera usus est, excepto stomachi dolore. Quo se correptū etiā de cōsciscēda morte cogitasse dixit.

Con-

Conuiuia, & alia gesta eius. CAP. XXXII.

Conuiuia agitauit & ampla & aßidua, ac fere patentißimis locis, ut plerunq; sexcẽteni, simul discumberent. Conuiuatus & super emissarium Fucini lacus, ac penè submersus, cum emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris, puellisq; nobilibus, qui more ueteri ad fulcra lectorum sedentes uescerentur. Conuiuæ, qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur, reuocato in diem posterum, calicem fictilem apposuit. Dicitur etiam meditatus edictum, quo ueniam daret efflatum, crepitumq; uentris in conuiuio emittendi, cum periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperisset.

Flatum crepitumq;.) Retentus enim flatus recipit se in uacuas partes aliquas imbecilliores, & creat cæcos morbos, quorum causæ peritissimos etiam plerunque fugiunt medicos.

Cibus, potus, somnus, & luxuria eius, liber quoque eiusdem de aleæ lusu.

CAP. XXXIII.

Cibi, uiniq; quocunq; & tempore & loco appetentißimus. Cognoscens quõdam in Augusti foro †ictusq; nidore prandij, quod in maxima Martis æde Salijs apparabatur, deserto Tribunali, † ascendit ad sacerdotes, unaq; discubuit. Nec temere unq̃ triclinio absceßit, nisi distentus ac madens, & ut sta-

Al. uictus.

Al. abscessit.

tim supino, ac per somnum hianti pinna in hos inderetur, ad exonerãdum stomachum. Somni breuissimi erat. Nam ante mediam noctem plerunq; uigilabat, ut tamen interdiu nonnũquàm in iure dicendo obdormisceret, uixq; ab aduocatis de industria uocem augentibus excitaretur. Libidinis in fœminas profusissimæ, marium omnino expers. † Alea studiosissimè lusit, de cuius arte librum quoq; emisit. Solitus etiam in † gestatorio ludere, ita essedo, alueoq; adaptatis, ne lusus confunderetur.

Al. aleam.

Al. gestatione.

Sæuitia & crudelitas eius. CAP. XXXIIII.

SAeuum, & sanguinarium natura fuisse magnis, minimisq; apparuit rebus. Tormenta quæstionum, pœnasq; parricidarum repræsentabat, exigebatq; coràm. Cum spectare antiqui moris supplicium Tiburi concupisset, et deligatis ad palum noxijs carnifex deesset, accitum ab urbe uesperam usq; opperiri perseuerauit. Quocunq; gladiatorio munere, uel suo, uel alieno, etiã fortè prolapsos iugulari iubebat, maximè retiarios, ut expirantiũ faciem uideret. Cũ par quoddam mutuis ictibus concidisset, cultellos sibi paruulos ex utroq; ferro in usum fieri sine mora iussit. Bestiarijs, meridianisq; adeò delectabatur, ut etiã prima luce ad spectaculum descenderet, & meridie dimisso ad prandium populo præsederet, prætereà; destinatos etiam leui, subitaq; de causa quosdam commit-

mitteret: de fabrorum quoque ac ministrorum, atq; id genus numero, si aut αὐτόματον, *uel pegma, uel quid tale aliquid parum cessisset.* Induxit *& unum ex nomenclatoribus suis, sicut erat togatus.*

Meridianisq;.) Hoc est, gladiatoribus qui digladiabantur meridiei tempore. Qui singulari erant patientia & crudelitate.

αὐτόματον.) Automata sunt instrumenta facta, quæ sine nostro labore mouentur.

Timiditas ac diffidentia eius. CAP. XXXV.

S*Ed nihil æquè quàm timidus, ac diffidens fuit. Primis imperij diebus, quanquàm (ut diximus) iactator ciuilitatis, neq; conuiuia inire ausus est, nisi ut speculatores cum lanceis circunstarent, militesq; uice ministrorum fungerentur: neq; ægrum quenquam uisitauit, nisi explorato prius cubiculo, culcitrisq; et stragulis prætentatis & excussis: reliquo autem tempore salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidē omnibus, & acerbissimos. Serò enim ac uix remisit, ne fœminæ, prætextatiq; pueri, et puellæ cōtrectarentur, & ne cuiuis comiti, aut librario calamariæ, aut graphiariæ thecæ adimerentur. Motu ciuili, cùm eum Camillus non dubitans etiam citra bellū posse terreri, contumeliosa & minaci, & contumaci epistola cedere imperio iuberet, uitamq; otiosam in priuata re agere dubitauit, adhibitis principibus uiris, an obtemperaret.*

Timor insidiarum, & alia gesta eius.

CAP.

CAP. XXXVI.

QVasdã insidias temere delatas adeò expauit, ut deponere imperium tentauerit. Quodam (ut supra retuli) cum ferro circa sacrificãtem se deprenso, Senatum per præcones propere conuocauit, lachrymisq; & uociferatione miseratus est conditionem suam, cui nihil tuti usquam esset, ac diu publico abstinuit. Messalinæ quoque amorem flagrantißimũ, non tam indignitate contumeliarum, quàm periculi metu abiecit, cum adultero Silio acquiri imperium credidisset. Quo tẽpore fœdum in modum trepidus ad castra confugit, nihil tota uia, quàm esset'ne sibi saluum imperium, requirens.

Pœnæ ob leues suspitiones innocentibus illatæ.

CAP. XXXVII.

NVlla adeò suspitio, nullus autor tam leuis extitit, à quo non mediocri scrupulo iniecto ad cauendum ulciscendumq; compelleretur. Vnus ex litigatoribus, seducto in salutatione affirmauit se uidisse per quietem occidi eũ à quodam. Deinde paulò pòst quasi percussorem agnosceret, libellum tradentem aduersarium suum demonstrauit. Confestimq; is pro deprehenso ad pœnam raptus est. Pari modo oppressum ferunt Appium Syllanum: quem cum Messalina & Narcissus conspirassent perdere, diuisis partibus, alter ante lucẽ similis attonito, patroni cubiculum

lum irrupit, affirmans somniasse se, uim ei ab Appio illatam: altera in admirationem formata, sibi quoque eandem speciem aliquot iam noctibus obuersari retulit. Nec multo pòst ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis, ut adesset, praeceptum erat, quasi planè repraesentaretur somnij fides, accersi statim ac mori iussus est. Nec dubitauit postero die Claudius ordinem rei gestae perferre ad Senatum, ac liberto gratias agere, quòd pro salute sua etiam dormiens excubaret.

Formata in admirationem, ꝑ simulans.

Iracundiae & stultitia eius. CAP. XXXVIII.

IRae atq; iracundiae cõscius sibi, utrunq; excusauit edicto. Distinxitq;, pollicitus alteram quidem breuem, & innoxiam, alteram non iniustam fore. Hostiẽsibus, quia sibi subeunti Tiberim scaphas obuiam nõ miserint, grauiter correptis, eaq; cũ inuidia, ut in ordinem se coactum conscriberet, repente tantum non satisfacientibus ueniam dedit. Quosdam in publico parum tempestiue adeuntes manu sua repulit. Item scribam quaestorium, itemq; praetura functum senatorẽ inauditos & innoxios relegauit, quòd ille aduersus priuatũ se intemperantius affuisset, hic in aedilitate inquilinos praediorum suorum contra uetitum coacta uendentes mulctasset, uillicumq; interuenientem flagellasset. Qua de causa etiam coërtionem popinarum aedilibus ademit. At ne stultitiam quidem

suam

suam reticuit, simulatamque à se ex industria sub Caio, quòd aliter euasurus, peruenturusq; ad susceptam stationem non fuerit, quibusdam oratiunculis testatus est. Nec tamè persuasit, quàm intra breue tempus liber editus sit, cui index erat μωρῶν † ἀνάστασις. Argumentum autem, stultitiam neminem fingere.

*Al ἐπανάστασις.

μωρῶν ἀνάστασις.) Hoc est, stultorum resurrectio.

Obliuia, et alia gesta eius. CAP. XXXIX.

INter cætera in eo mirati sunt homines & obliuionem & inconsiderantiam, uel ut Græcè dicam μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. Occisa Messalina, paulò pòst quàm in triclinio decubuit, cur domina non ueniret, requisiuit. Multos ex ijs, quos capite damnauerat, postero statim die & in concilium, & ad aleæ lusum admoueri iußit, & quasi morarentur, ut somniculosos per nuntium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam uxorem, non cessauit omni oratione filiam & alumnam, & in gremio suo natam, atque educatam prædicare. Asciturus in nomen familiæ Neronem, quasi parum reprehenderetur, quòd adulto iam filio priuignum adoptaret, identidem diuulgauit neminem unquàm per adoptionem familiæ Claudiæ insertum.

μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν.) Id est, stupiditatem & hebetudinem.

Sermones & orationes eius. CAP. XL.

SErmonis uerò, rerumq; tantam sæpe negligentiam ostendit, ut nec quis, nec inter quos, quò'ue tempore, ac loco uerba faceret, scire ac cogitare existimaretur. Cùm de lanijs, aut uinarijs ageretur, exclamauit in curia: Rogo uos, *quis potest sine offula uiuere?* Descripsit *abũdantiam ueterum tabernarum, unde solitus eßet uinũ olim & ipse petere.* De *Quæstore quodam candidato inter causas suffragationis suæ posuit, quòd pater eius frigidam ægrò sibi tempestiuè dedisset. Inducta teste in Senatu, Hæc, inquit, matris meæ liberta, & ornatrix fuit: sed me patronum semper existimauit.* Hoc ideò dixi, quòd qui*dam sunt adhuc in domo mea, qui me patronum non putant. Sed & pro tribunali, Hostiensibus quiddam publicè orantibus, cum excanduisset, nihil habere se uociferatus est, qua re eos demereatur, si quem aliũ, & se liberum eße. Nam illa eius quotidiana, & planè omnium horarum, & momentorum erant, quid ego tibi* Theogonius *uideor, et* λογιότατος? *multaq; talia etiam priuatis deformia, nedum principi, neq; infacundo, neq; indocto, imò etiam pertinaciter liberalibus studijs dedito.*

Vinarijs.) Vinarios uocant qui emunt uinum & uendunt rursus.

Theogonius) Hoc est, ex dijs prognatus.

λογιώ

λογιότατος.) Hoc est, præcipue compos rationis. Aut disertissimus.

Libri & opuscula per eum edita. CAP. XLI.

Historiã in adolescentia hortante T. Liuio, Sulpitio uerò Flauo etiam adiuuante, scribere aggressus est. Et cum primum frequẽti adiutorio cõmisisset, ægrè perlegit, refrigeratus sæpe à semetipso. Nam cum initio recitationis defractis cõpluribus subsellijs, obesitate cuiusdam risus exortus esset, ne sedato quidem tumultu tẽperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur, cachinnosq́; reuocaret. In principatu quoq; et scripsit plurimum, et assiduè recitauit per lectorem. Initium autem sumpsit historiæ post cædem Cæsaris Dictatoris. Sed & transijt ad inferiora tempora, cœpitq́; à pace ciuili. Cum sentiret neq; liberè, neque uerè sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correptus sæpe & à matre, & ab auia: prioris materiæ duo uolumina, posterioris unum & XL. reliquit. Composuit et de uita sua octo uolumina, magis ineptè, quàm inelegãter. Item Ciceronis defensionem aduersus Asinij Galli libros satis eruditam. Nouas etiam commentus est literas tres, ac numero ueterum quasi maximè necessarias addidit. De quarum ratione cum priuatus adhuc uolumen edidisset, mox princeps non difficulter obtinuit, ut in usu quoque promiscuo essent. Extat

talis scriptura in plerisque libris, ac diurnis titulisq́; operum.

Studium eius in literis Græcis.

CAP. XLII.

NEc minore cura Græca studia secutus est, amorē, præstantiamq́; linguæ occasione omni professus. Cuidam Barbaro Græcè & Latinè disserenti, cum utroq;, inquit, sermone nostro sis † peritus. Et in * Al. paratus. commendanda patribus conscriptis Achaia, gratam sibi prouinciam ait cōmunium studiorum cōmercio. Ac sæpe in Senatu legatis perpetua oratione respondit. Multum uerò pro Tribunali etiam † Homericis *Al. heroicis. locutus est uersibus. Quoties quidem hostem uel insidiatorem ultus esset, excubitori Tribuno signum de more poscenti non temere aliud dedit, quàm,

Ἄνδρα ἐπαμύνασθαι ὅτε τις πρότερος χαλεπαίνῃ.

Deniq; & Græcas scripsit historias Tyrrhenicon XX. Carchedoniacon VIII. Quarum causa ueteri Alexandriæ Musæo additum ex ipsius nomine, institutumq́; ut quotannis in altero Tyrrhenicon libri, altero Carchedoniacon diebus statutis, uelut in auditorio recitarentur toti à singulis per uices.

ἄνδρα, &c.) Virum ulcisci, quando prior aliquis iniuriam fecerit.

τυῤῥηνικῶν.) Id est, Tyrrhenicam historiam.

χαρχηδονικῶν.) Hoc est, Carthaginensium facta.

Pœnitentia de matrimonio Agrippinæ, & adoptione Neronis. CAP. XLIII.

SVb exitu uitæ signa quædam nec obscura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, deq; Neronis adoptione dederat. Siquidē cōmemorantibus libertis, ac laudantibus cognitionem, qua pridie quandā adulterij ream condemnauerat, sibi quoq; in fatis esse iactauit omnia impudica, sed nō impunita matrimonia. Et subinde obuiū sibi Britannicū arctius complexus, hortatus est, ut cresceret rationemq; à se omnium factorum acciperet. Græca insuper uoce prosecutus, ὁ ἔρως δ' ἐπείγεται. Cumq; impubi, teneroq; adhuc, quando statura permitteret, togam dare destinasset, adiecit ut tandem Pop. Ro. uerum Cæsarem habeat.

ὁ ἔρως δ' ἐπείγεται.) Id est, Amor cogit, seu adducit.

Testamentum eius & mors. CAP. XLIIII.

NOn multoq; pòst testamentum etiam conscripsit, ac signis omnium magistratuum obsignauit. Prius igitur quàm ultra progrederetur, præuentus est ab Agrippina quam præter hæc consciā quoq; nec minus delatores multorum criminum arguebāt. Et ueneno quidem occisum conuenit: ubi autem, & per quem dato, discrepat. Quidam tradunt, epulantē in arce cum sacerdotibus, per Halotū spadonem prægustatorē: Alij domestico conuiuio, per ipsam Agrippinam, quæ boletum medicatum auidißimo ciborum

talium

talium obtulerat. Etiam de subsequentibus diuersa fama est. Multi statim hausto ueneno obmutuisse aiunt, excruciatumq́; doloribus nocte tota, defecisse prope lucem. Nonnulli inter initia consopitum, deinde cibo affluente euomuisse omnia, repetitumq́; toxico, incertum pulti'ne addito, cùm uelut exhaustum refici cibo oporteret, an immisso per clysterem, ut quasi abundantia laboranti etiam hoc genere egestionis subueniretur.

Mors eius celata, tempus mortis & funus.

CAP. XLV.

MOrs eius celata est, donec circa successorem omnia ordinarentur. Itaque & quasi pro ægro adhuc uota suscepta sunt, & inducti per simulationem comœdi, qui uelut desiderantem oblectarent. Exceßit III. Idus Octobris, Asinio Marcello, Acilio Auiola COSS. LXIIII. ætatis, imperij XIII. anno. Funeratusq́; est solenni principum pompa, & in numerum deorum relatus. Quem honorem à Nerone destitutum, abolitum'que recepit mox per Vespasianum.

Præsagia de morte eius. CAP. XLVI.

PRæsagia mortis eius præcipua fuerunt. Exortus crinitæ stellæ, quam cometen uocant, tactu'mque de cœlo monumentum Drusi patris. Et quòd eodem anno ex omnium magistratuum genere pleriq;

mortem obierant. Sed ipse nec ignorasse, aut dissimulasse ultima uitæ suæ tempora uidetur, aliquot quidem argumẽtis. Nam & cum COSS. designaret, neminem ultra mensem, quo obijt, designauit: et in Senatu, cui nouissimè interfuit, multum ad concordiam liberos suos cohortatus, utriusq; ætatẽ suppliciter patribus commendauit. Et in ultima cognitione pro tribunali accessisse se ad finem mortalitatis, quanquàm abominantibus qui audiebant, semel atque iterum pronuntiauit.

C. SVETONII TRANQVILLI

Nero Claudius Cæsar.

X GENTE Domitia duæ familiæ claruerunt Caluinorum, et Aenobarborũ. Aenobarbi autorem originis, itemq; cognominis habent L. Domitiũ: cui rure quõdã reuertenti, iuuenes gemini augustiore forma ex occursu imperasse traduntur, nuntiaret Senatui, ac populo uictoriam, de qua incertum adhuc erat: atq; in fidem maiestatis adeò permulsisse malas, ut è nigro rutilum, æriq; assimilẽ capillum redderent. Quod insigne mansit & in posteris eius, ac magna pars rutila barba fuerunt. Functi autem con

ſulatibus VII. triumpho cenſuráq; duplici, & inter patritios allecti perſeuerarunt omnes in eodem cognomine. Ac ne prænomina quidem ulla præterquàm Cnei, et Lucij uſurparunt. Eáq; ipſa notabili uarietate, modò continuantes unumquodq; per ternas perſonas, modò alternantes per ſingulas. Nam primum ſecundumq; ac tertium Aenobarborum Lucios, rurſus ſequentes tres ex ordine Cneos accepimus: reliquos non niſi uiciſsim, tum Lucios, tum Cneos. Plures è familia cognoſci referre arbitror, quo facilius appareat ita degeneraſſe à ſuorum uirtutibus Neronem, ut tamen uitia cuiuſque quaſi tradita, & ingenita retulerit.

Cneus Domitius, Neronis atauus. CAP. II.

VT igitur paulò altius repetã, atauus eius Cn. Domitius in tribunatu Pontificibus offenſior, quòd alium quàm ſe in patris ſui locum cooptaſſent, ius ſacerdotum ſubrogandorum à collegijs ad populum tranſtulit, ac in conſulatu Allobrogibus, Aruernisq; ſuperatis, elephanto per prouinciam inuectus eſt, turba militum, quaſi inter ſolẽnia triumphi proſequente. In hunc dixit Licinius Craſſus orator, non eſſe mirãdum, quòd æneam barbam haberet, cui eſſet os ferreum, cor plumbeum. Huius filius Prætor Cæſarem abeuntem conſulatu, quem aduerſus auſpicia legesq; geßiſſe exiſtimabatur, ad diſquiſitionem Se-

natus uocauit. Mox C O S S. imperatorem ab exerci tibus Gallicis retrahere tentauit. Successorq́; ei per factionem nominatus, principio ciuilis belli ad Corfinium captus est. Vnde dimissus, Maßilienses obsidione laborantes cùm aduentu suo confirmasset, repentè destituit. Acieq́; demum Pharsalica occubuit, uir neque satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerum mortem timore appetitam, ita expauit, ut haustum uenenum pœnitentia euomuerit, medicumq́; manumiserit, qui idem sibi prudens, ac sciens minus noxium temperasset. Consultante autem Cn. Pompeio de medijs, ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos.

Item Neronis proauus. CAP. III.

RElíquit filium omnibus gentis suæ procul dubio præferendum. Is inter conscios Cæsarianæ necis (quanquàm insons) damnatus lege Pedia, cum ad Caßium, Brutumq́; se propinqua sibi cognatione coniunctos contulisset, post utriusque interitum classem olim commissam retinuit: auxit etiam, nec nisi partibus ubiq; profligatis, M. Antonio sponte, & ingentis meriti loco tradidit, solusq́; omnium ex ijs, qui pari lege damnati erant, restitutus in patriam, amplißimos honores percucurrit: ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidem Antonio legatus, delatā sibi summā imperij ab ijs, quos Cleopatræ pudebat, neq;
susci

suscipere, neque recusare fidenter, propter subitam ualetudinem, ausus, transijt ad Augustum: & in diebus paucis obijt, nonnulla & ipse infamia aspersus. Nam Antonius eum desiderio amicæ Seruiliæ Naidis transfugisse iactauit.

Domitius, auus Neronis. CAP. IIII.

EX hoc Domitius nascitur. Quem emptorem familiæ, pecuniæq; in testamento Augusti fuisse, mox uulgò notatum est: non minus aurigandi arte in adolescentia clarus, quàm deinde ornamentis triumphalibus * ex Germanico bello. Verùm arrogans, profusus, immitis CENS. L. Plancum uia sibi decedere AEDIL. coëgit: præturæ, consulatusq; honore equites Romanos, matronasq; ad agẽdum mimum produxit in scenam: uenationesq; & in circo, & in omnibus urbis regionibus dedit. Munus etiam gladiatorium, sed tanta sæuitia, ut necesse fuerit Augusto clàm frustra monitum edicto coërcere. *Al. in.

De patre Neronis. CAP. V.

EX Antonia maiore patrem Neronis procreauit, omni parte uitæ detestabilem. Siquidem comes ad Orientẽ C. Cæsaris iuuenis occiso liberto suo quòd potare quantum iubebatur, recusarat, dimissus è cohorte amicorum nihilo modestius uixit. Sed & in uiæ Appiæ uico repentè puerum citatis iumentis, haud ignarus obtriuit. Et Romæ medio foro cuidam

equiti Ro. liberius iurganti oculum eruit. Perfidiæ uerò tantæ, ut non modò argentarios pretijs rerum coemptarum, sed & in prætura mercede palmarum aurigarios fraudauerit. Notatus ob hæc & sororis ioco, querentibus dominis factionum, repræsentanda præmia in posterum sanxit. Maiestatis quoq;, et adulteriorum, incestiq; cum sorore Lepida sub excessu Tiberij reus, mutatione temporum euasit. Deceßitq; Pyrgis morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina Germanico genita.

Ortus & infantia Neronis, & præsagia quædam. CAP. VI.

NEro natus est antè IX. mẽses, quàm Tiberius exceßit, XVIII. Cal. Ianuarias, iam tum quidem exoriente sole, penè ut radijs prius, quàm terra cõtingeretur. De genitura eius statim multa et formidolosa multis coniectantibus. Præsagio fuit etiam Domitij patris uox, inter gratulationes amicorũ negantis quicquam ex se & Agrippina, nisi detestabile & malo publico nasci potuisse. Eiusdem futuræ infelicitatis signum euidens die lustrico extitit. Nam C. Cæsar rogante sorore, ut infanti ei, quod uellet, nomen daret, intuens Claudium patruum suum, à quo mox principe Nero adoptatus est, eius se dixit dare: neq; ipse seriò, sed per iocum et aspernante Agrippina, quòd tum Claudius inter ludibria aulæ erat.

læ erat. Trimulus patrem amisit: cuius ex parte tertia hæres, nc hanc quidem integram cepit, correptis per cohæredē Caium uniuersis bonis, & subinde matre etiam relegata, penè inops atq; egens apud amitā Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis, saltatore atq; tonsore. Verum Claudio imperiū adepto, non solum paternas opes recuperauit, sed et Crispi Paßieni uitrici sui hæreditate ditatus est. Gratia quidem et potentia reuocatæ, restitutæq; matris usq; eò floruit, ut emanaret in uulgus, missos à Messalina uxore Claudij, qui eum meridiantem quasi Britānici æmulū strangularent. Additum fabulæ, & eosdem dracone è puluino se proferente cōterritos refugisse. Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuijs. Quas tamen aureæ armillæ ex uoluntate matris inclusas dextro brachio gestauit aliquandiu, ac tædio tandem maternæ memoriæ abiecit, rursusq; extremis suis rebus frustra requisiuit.

Die lustrico.) Dies lustricus erat, quo infantibus imponebantur nomina. Erat autem fere octauus aut nonus.

Amitam.) Latini uocant patris sororem.

Pueritia eius, & gesta in ea. CAP. VII.

TEner adhuc, necdum matura pueritia, Circensibus ludis Troiā constantißime, fauorabiliterq; lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Anneoq; Senecæ iam tunc Senatori in disciplinā tra-

ditus. Ferunt Senecam proxima nocte uisum sibi per quietem, C. Cæsari præcipere, et fidem somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primùm potuit experimẽtis. Nanq; Britannicum fratrẽ, quòd se post adoptionem Aenobarbum ex consuetudine salutasset, ut subdititium apud patrem arguere conatus est. Amitam etiam Lepidã ream testimonio coràm afflixit, gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit; indicta decursione prætorianis, scutum sua manu prætulit, exinde patri gratias in Senatu egit. Apud eundem Consulem pro Bononiensibus Latinè, & pro Rhodijs atque Iliensibus Græcè uerba fecit. Auspicatus est & iurisdictionem præfecti urbis, † sacro Latinarum celeberrimis patronis, non translatitias (ut assolet) & breues, sed maximas, plurimasq; postulationes certatim ingerentibus, quamuis interdictum à Claudio esset. Nec multò post duxit uxorem Octauiam: ediditq; pro Claudij salute Circenses, & uenationem.

† Quidã, atq; Latinarum.

Imperium Neronis. CAP. VIII.

SEptendecim natus annos, ut de Claudio palàm factum est, inter horam sextam, septimamq; processit ad excubitores: cum ob totius diei diritatem nõ aliud auspicandi tempus accommodatius uideretur, proq; palatij gradibus imperator consalutatus, lecti-

ca in

in castra, & inde raptim appellatis militibus in curiam delatus est. Discessit iam uesperi ex immensis, quibus cumulabatur honoribus, tantum patris patriæ nomine recusato propter ætatem.

De Claudio palàm factum est.) Quod uita defunctus esset, nam aliquandiu celatum fuisse per intimos familiares prædixit. Festinauit autem Nero statim ad excubitores, hoc est, eam militum cohortem, quæ excubias agebat, nam legiones habebant suas excubias, nõ aliter atque in bello, cum propter alias causas, tum potissimum propter militarem disciplinam.

Gesta per eum in initio principatus. CAP. IX.

ORsus hinc à pietatis ostentatione, Claudium apparatißimo funere elatum laudauit, consecrauitq́;. Memoriæ Domitij patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum, priuatarumq́; permisit. Primo etiam imperij die signum excubãti Tribuno dedit, optimam matrem, ac deinceps eiusdem sæpe lectica per publicum simul uectus est. Antium coloniam deduxit, ascriptis ueteranis è prætorio, additisq́; per domicilij translationem ditißimis primipilarium, ubi & portum operis sumptuosißimi fecit.

Ciuilia gesta eius. CAP. X.

ATq́;, ut certiorem adhuc indolẽ ostenderet, ex Augusti præscripto imperaturũ se professus, neq; liberalitatis, neq; clementiæ, nec comitatis quidẽ exhibendæ ullam occasionem omisit. Grauiora ue-

ctigalia

ctigalia aut aboleuit, aut minuit. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, diuisis populo uiritim quadragenis nummis. Senatorũ nobilißimo cuiq;, sed à re familiari destituto, annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumẽtum, menstruumq́; gratuitum. Et cum de supplicio cuiusdã capite damnati, ut ex more subscriberet, admoneretur, q̃ uellem, inquit, nescire literas. Omnes ordine subinde ac memoriter salutauit. Agenti Senatui gratias, respondit, cum meruero. Ad campestres exercitationes suas admisit & plebem: declamauitq́; sæpius publicè. Recitauit & carmina, non modò domi, sed in theatro, tanta uniuersorum lætitia, ut ob recitationem supplicatio decreta sit, atque pars carminum aureis literis Ioui Capitolino dicata.

Spectacula per eum edita, & liberalitas in populum. CAP. XI.

SPectaculorum plurima & uaria genera edidit: iuuenales, circẽses, scenicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus senes quoque consulares, anusq́; matronas recepit ad lusum. Circensibus loca equiti secreta à cæteris tribuit. Commisitq́; etiam camelorũ quadrigas ludis, quos pro æternitate imperij susceptos appellari maximos uoluit. Ex utroq; ordine & sexu pleriq; ludicras partes sustinuerunt. Notißimus eques Ro. elephanto supersedens per catadromũ decucur-

cucurrit. Inducta est Afranij togata, quæ Incendium inscribitur: concessumq́;, ut scenici ardentis domus supellectilem diriperent, ac sibi haberent. Sparsa et populo mißilia omnium rerum per omnes dies singula quotidie milia. Auiū cuiusq; generis multiplex penus, tesseræ frumentariæ, uestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atq; etiam mansuetæ feræ, nouißimè naues, insulæ, agri.

Iuuenales.) Erant ludi pro salute iuuenum instituti, nam non sunt dicti, ut quidam opinantur, quod soli iuuenes adhibiti sint in hoc ludi genere, senes enim & pueri & uetulæ habuerunt in his ludis suas partes.

Per catadromum.) κατάδρομος decursorium quidam latine putant dici posse. Venit enim à uerbo καταδρομίω, quod significat decurro.

Spectacula unde spectauerit, & alia eius gesta. CA. XII.

HOs ludos spectauit è proscenij fastigio, munere quod in amphiteatro ligneo, in regione Martij campi intra anni spatium fabricato dedit. Neminem occîdit, ne † noxium quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiā quadringentos Senatores, sexcētosq́; equites Romanos, et quosdam fortunæ atq; existimationis integræ, ex ijsdē ordinibus confectoresq́; ferarū, et uaria arenæ ministeria. Exhibuit et naumachiā marina aqua innantibus belluis. Item pyrrhicas quasdam è numero epheborum, quibus post editam operā diplomata ciuitatis Romanæ singulis † obtulit. Inter pyrrhi-

* Al. noxiorum.

* Al. edidit.

pyrrhicarum argumenta, taurus Pasiphaën ligneo iuuencæ simulachro abditam iniit, ut multi spectantiũ crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipsumq; cruore respersit. Nã perraro præsidere, cæterũ accubans primum paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueuerat. Instituit et quinquennale certamen primus omniũ Romæ more Græco triplex, musicũ, gymnicũ, equestre, quod appellauit Neronia. Dedicatisq; thermis atq; gymnasio, Senatui quoq;, et equiti oleũ præbuit. Magistros toti certamini præposuit consulares sorte, sede prætorũ: deinde in orchestram Senatumq́; descendit, et orationis quidẽ carminisq́; Latini coronã, de qua honestißimus quisq; contenderat, ipsorum cõsensu concessam sibi recepit. Citharam autẽ à iudicibus ad se delatã adorauit, ferriq́; ad Augusti statuã iußit. Gymnico, quod in septis edebat, inter buthysiæ apparatum, barbam primam posuit, conditam in auream pyxidem, & pretiosißimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit. Ad athletarum spectaculum inuitauit & uirgines Vestales, quia Olympiæ quoq; Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

Podio.) πόδιον ad spectandum ludos aliudq́ apte expositus locus est.

Magnificentia in excipiendo Tyridate Armenio. CAP. XIII.

Non

NOn immerito inter spectacula ab eo edita & Tiridatis in urbem introitum retulerim. Quē Armeniæ regē magnis pollicitationibus solicitatum, cùm destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilum distulisset, produxit, quò opportunißimè potuit, dispositis circa fori templa armatis cohortibus, curuli residens apud rostra triumphantis habitu, inter signa militaria, atque uexilla: & primo per deuexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, alleuatumq; dextra exosculatus est: dein precanti, tiara deducta, diadema imposuit, uerba supplicis interpretata prætorio uiro multitudini pronuntiante. Perductum inde in theatrum, ac rursus supplicantem, iuxta se latere dextro collocauit. Ob quæ imperator consalutatus, laurea in Capitolium lata.

Tiara.) Ornamentum est capitis quo sacerdotes & reges utebantur.

Ianum geminum claudit. CAP. XIIII.

IAnum geminum clausit, tam nullo, quàm residuo bello. Consulatus quatuor geßit: primum bimestrē, secundum & nouißimum semestres, tertium quadrimestrem, medios duos continuauit, reliquos inter annua spatia uariauit.

Mos eius in iure dicēdo et sentētiando. CA. XV.

IN iurisdictione postulatoribus nisi sequenti die, ac per libellos non temere respondit. In cognoscendo, mo-

do, morem eum tenuit, ut continuis actionibus omissis, singulatim quæq; per uices ageret. Quoties autem ad consultãdum † sederet, neq; in commune quicquam, neq; propalam deliberabat, sed & conscriptas ab unoquoq; sententias tacitus ac secretò legẽs, quid ipsi libuisset, perinde atq; pluribus idem uideretur, pronuntiabat. In curiam libertinorum filios diu non admisit, admißisq́; à prioribus principibus honores denegauit. Candidatos, qui supra numerum essent, in solatium dilationis ac moræ, legionibus præposuit. Consulatum in senos plerunq; menses dedit. Defunctoq́; circa Calend. Ianuarij altero è COSS. neminẽ substituit, improbans exemplum uetus Caninij Rebuli uno die Consulis. Triumphalia ornamenta etiã quæstoriæ dignitatis, & nonnullis ex equestri ordine tribuit, nec utiq; de causa militari, sed & quibusdam rebus. Orationes ad Senatum missas, præterito Quæstoris officio, per COSS. plerunque recitabat.

† Al. secederet.

Afflictio Christianorum. CAP. XVI.

Formam ædificiorũ urbis nouam excogitauit: & ut ante insulas, ac domos porticus essent, de quarũ solarijs incendia arcerentur, easq́; sumptu suo extruxit. Destinarat etiam Hostia tenus mœnia promouere, atq; inde fossa mare ueteri urbi inducere. Multa sub eo & animaduersa seuere, & coërcita, nec minus instituta. Adhibitus sumptibus modus, publicæ

cœnæ

cœnæ ad sportulas redactæ. Interdictum, ne quid in popinis cocti præter legumina, aut olera ueniret, cũ antea nullum non obsonij genus proponeretur. Afflicti supplicijs Christiani, genus hominum superstitiõis nouæ ac maleficæ. Vetiti quadrigariorum lusus, quibus inueterata licentia paßim uagantibus, fallere ac furari per iocum ius erat. Pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatæ. Christiani afflicti.

Afflicti supplicijs.) Propter hoc peccatũ præcipue, credo, Neronem in illas, quæ sequuntur, ignominiosas cupiditates, & detestanda scelera traditum, & tam misere perijsse. Nam dominus suorum sanguinem requirit semper de manibus impiorum.

Cautum in falsarios pro testamentis. Ca. XVII.

ADuersus falsarios tunc primum repertum, ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur. Cautũ, ut in testamentis primæ duæ ceræ, testatorum modò nomine inscripto, uacuæ signaturis ostenderentur: ac ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi ascriberet. Item ut litigatores pro patrocinijs certam, iustamq; mercedẽ, pro subsellijs nullã omnino darent, præbente ærario gratuita: utq; rerum actu ab ærario causæ ad forum, ac recuperatores transferrentur: & ut omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent.

Imperium sub Nerone non auctum.

CAP. XVIII.

AVgendi, propagandiq; imperij neq; uoluntate ulla, neq; spe motus unquam, etiam ex Britannia deducere exercitũ cogitauit: nec nisi uerecundia, ne obtrectare parẽtis gloriæ uideretur, destitit. Ponti modò regnum concedente Polemone, item Alpium defuncto Coctio in prouinciæ formam redegit.

Expeditiones Alexandriæ & Achaiæ per eum susceptæ. CAP. XIX.

*Ali. Alexandrina.

PEregrinationes duas omnino suscepit, Alexandrinam, & Achaicam: sed * Alexandrinã ipso profectionis die destitit, turbatus simul religione ac periculo. Nam cum circuitis templis in æde Vestæ resedisset, consurgenti ei primum lacinia obhæsit: deinde tanta caligo coorta est, ut dispicere non posset. In Achaia Isthmũ perfodere aggressus, prætorianos p̃ concione ad inchoandum opus cohortatus est, tubaq; signo dato, primus rastello humum effodit, & corbulo congestam humeris extulit. Parabat & ad Caspias portas expeditionem, conscripta ex Italicis senũ pedum tironibus noua legione, quam Magni Alexandri phalangem appellabat. Hæc partim nulla reprehensione, partim etiam non mediocri laude digna in unũ cõtuli, ut secernerem à probris ac sceleribus eius, de quibus dehinc dicam.

Studium eius in cantu & Musica.
CAP. XX.

Inter

INter cæteras disciplinas, pueritiæ imbutus tēpore et Musica, statim ut imperium adeptus est, Terpnū citharœdum uigentē tunc præter alios accersijt, diebusq; continuis post cœnam canēti in multam noctem aßidēs, paulatim & ipse meditari, exerceriq; cœpit. Nec eorum quicquam omittere, quæ generis eius artifices uel conseruandæ uocis causa, uel augēdæ factitarent. Sed et plumbeam chartam supinus pectore ✝ sustinere, & clystere, uomituq; purgari, & abstinere pomis, cibisq; officientibus, donec blandiēte profectu (quanquàm exiguæ uocis & fuscæ) prodire in scenam concupiuit, subinde inter familiares Græcū prouerbium iactans, occultæ musicæ nullum esse respectum. Et prodijt Neapoli primùm, ac ne concusso quidem repentè motu terræ theatro, antè cantare destitit, quàm inchoatū absolueret νόμον. Ibidem sæpius & per complures cantauit dies, sumpto etiā ad reficiendam uocem breui tempore, impatiens secreti à balneis in theatrum transijt, mediaq; in orchestra frequente populo epulatus: si paulùm subbibisset, aliquid ✝ se sufferri tinniturū Græco sermone promisit. Captus autem modulatis Alexandrinorū laudationibus, qui de nouo cōmeatu Neapolim confluxerant, plures Alexandria euocauit. Neque eo segnius adolescentes equestris ordinis, & quinq; amplius millia è plebe robustißimæ iuuētutis undiq; elegit, qui diuisi in factio-

*Al. sustinuit.

*Al. sufferret, uel suffertim.

nes, plausuum genera condiscerent (bombos, & imbrices, & testas uocabant) operamq; nauarent cantanti sibi, insignes pinguißima coma, & excellentissimo cultu pueri, nec anulo leuis, quorum duces quadragena millia H S. merebant.

Tragœdias cantat. CAP. XXI.

CVm magni æstimaret cantare, etiã Romæ Neroneum agona ante præstitutam diem reuocauit. Flagitantibusq; cunctis cœlestem uocẽ, respondit quidem in hortis se copiam uolentibus facturum: sed adiuuante uulgi preces etiam statione militum, quæ tunc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est libens, ac sine mora nomen suum in albo profitentiũ citharœdorũ iußit adscribi, sorticulaq; in urnam cum cæteris demissa intrauit ordine suo, simulq; præfecti prætorij citharam sustinẽtes, pòst Tribuni militum, iuxtaq; amicorum intimi. Vtq; constitit peracto principio, Nioben se cantaturum per Cluuiũ Rufum consolarem pronunciauit, & in horam ferè decimã perseuerauit, coronamq; eam & reliquã certaminis partem in annum sequentem distulit, ut sæpius canendi occasio esset. Quod cum tardum uideretur, non cessauit identidem se publicare. Non dubitauit etiã in priuatis spectaculis operam inter scenicos dare, quodã Prætorum H S. decies offerente. Tragœdias quoque cantauit personatus heroũ, deorumq;, item heroidũ

ac dearum personis effectis ad similitudinẽ oris sui, & fœminæ prout quanque diligeret. Inter cætera cã tauit Canacen parturientem, Orestem matricidam, Oedipodem † excæcatum, Herculem insanũ. In qua fabula fama est tirunculum militem positum ad custo diam aditus, cum eum ornari, ac uinciri catenis, sicut argumentum postulabat, uideret, accurrisse ferendæ opis gratia. *Ali. obcæcatum.

Studium eius aurigandi & citharizandi.

CAP. XXII.

EQuorum studio uel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit, plurimusq; illi sermo, quanquã uetare tur, de Circensibus erat: & quondam tractum † Pra sinum agitatorẽ inter condiscipulos quærens, obiurgante magistro, de Hectore se loqui emẽtitus est. Sed cum inter initia imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam † minimos Circẽses secessu commeabat, primò clàm, deinde propalam, ut nemini dubium esset, eo die utiq; affuturum. Neq; dißi mulabat, uelle se palmarum numerum ampliare, quare spectaculum multiplicatis mißilibus in serum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionũ dignantibus, nisi ad totius diei cursum greges ducere. Mox & ipse aurigare, atque etiam spectari sæpius uoluit, positoq; in hortis inter seruitia, & sordidam plebem rudimento, uniuersorum se oculis in circo maximo *Al. Prasini. *Ali. mimos.

præbuit, aliquo liberto mittente mappam, unde magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam (ut diximus) petit, hinc maximè motus: Instituerant ciuitates, apud quas musici agones edi solent, omnes citharœdorum coronas ad ipsum mittere. Eas adeò gratè recipiebat, ut legatos, qui pertulissent, nõ modo primos admitteret, sed etiam familiaribus epulis interponeret. A quibusdam ex his rogatus, ut cantaret super cœnã, exceptusq; effusius, solos scire audire Græcos, solosq; se, & studijs suis dignos ait. Nec profectione dilata, ut primùm Caßiopen traiecit, statim ad arã Iouis Caßij cantare auspicatus est.

Certamina exercituum, ac timor in eo genere. CAP. XXIII.

CErtamina deinceps obijt omnia. Nam & quæ diuersißimorũ temporum sunt, cogi in unum annum quibusdam etiã iteratis iußit. Olympiæ quoq; præter consuetudinem musicum agona cõmisit. Ac, ne quid circa hæc occupatum auocaret, detineretúe, cum præsentia eius urbicas res egere à liberto Helio admoneretur, rescripsit his uerbis: Quamuis nũc tuũ consilium sit, & uotũ, me celeriter reuerti, tamen suadere & optare potius debes, ut Nerone dignus reuertar. Cantante eo, nec necessaria quidẽ causa excedere theatro licitum erat. Itaq; & enixæ quædam in

spectas-

spectaculis dicuntur, & multi tædio audiendi laudandiq; clausis oppidorũ portis, aut furtim desiluisse de muro, aut morte simulata funere elati. Quàm autem trepide anxieq; certauerit, quanta aduersariorũ æmulatione, quo metu iudicum, uix credi potest. Aduersarios quasi planè cõditionis eiusdẽ obseruare, captare, infamare secretò nonnunq̃, ex occursu maledictis incessere: ac si qui arte præcellerent, corrũpere etiã solebat. Iudices autẽ prius, q̃ inciperet, reuerentißimè alloquebatur, omnia se faciẽda fecisse, sed euẽtum in manu esse fortunæ: Illos ut sapiẽtes, et doctos uiros fortuita debere excludere: atq; ut auderet, hortantibus, æquiore animo recedebat, ac ne sic quidẽ sine solicitudine taciturnitatẽ pudoremq́; quorundã ꝓ tristitia, ac malignitate arguẽs, suspectosq; sibi dicẽs.

Obediẽtia eius in dictis certaminibus. C. XXIIII.

IN *certando uerò ita legi obediebat, ut nunquàm excreare ausus, sudorem quoque frontis brachio detergeret, atq; etiam in quodam tragico actu, cum elapsum baculũ citò resumpsisset, pauidus & metuẽs, ne ob delictũ certamine submoueretur, nõ aliter confirmatus est, quàm adiurante hypocrita non animaduersum id inter exultationes, succlamationesq; populi. Victorem autẽ seipse pronunciabat. Qua de causa & præconio ubiq; contendit. Ac ne cuius alterius hieronicarum memoria, aut uestigium extaret usquã,*

Hypocrita pro histrione.

 sub-

ſubuerti & unco trahi, abijciq; in latrinas omnium ſtatuas & imagines imperauit. Aurigauit quoq; pluriſariam, Olympijs uero etiam decemiugem, quãuis idipſum in rege Mithridate carmine quodam ſuo reprehendiſſet. Sed excuſſus curru ac rurſus repoſitus, cum perdurare nõ poſſet, deſtitit ante decurſum, nec eo ſecius coronatus eſt. Decedens deinde, prouinciã uniuerſam libertate donauit, ſimulq; iudices ciuitate Romana, & pecunia grandi. Quæ beneficia è medio ſtadio Iſthmiorum die ſua ipſe uoce pronũciauit.

Hypocrita.) Significat perſonatum, quiue perſonam alienam agit.

Hieronicarum.) Hieronicas uocat ſacrorum certamina. Qualia fuerint autem, ſatis declarãt autores. Præcipue Quintilianus ſecundo libro.

Iſthmiorũ die.) Ἴσθμια Theſeo autore inſtituta ſunt, in honorem Neptuni, aut, ut quidam dicunt, in honorẽ Palæmonis.

Reditus eius è Græcia, ac eiuſdem triumphi.

CAP. XXV.

REuerſus è Græcia Neapolim, quòd in ea primã artem protulerat, albis equis introijt disiecta parte muri, ut mos hieronicarũ eſt. Simili modo Antium, inde Albanum, inde Romam. Sed & Romam eo curru, quo Auguſtus olim triumphauerat, & in ueſte purpurea, diſtinctaq; ſtellis aureis chlamyde, coronamq; capite gerẽs Olympicã, dextra manu Pythiã, præeunte pompa cæterorum cum titulis, ubi et quos,

quo

quo cantionum, quo'ue fabularum argumēto uicisset, sequentibus currum ouantium ritu plausoribus, Augustinianos, militesq́; se triumphi eius, clamantibus. Dehinc diruto circi maximi arcu, per uelabrum, forumq́; palatium, et Apollinem petijt. Incedēti paßim uictimæ cæsæ, sparso per uias identidem croco, ingestæq́; aues, ac lemnisci, & bellaria. Sacras coronas in cubili circum lectos posuit. Item statuas suas citharœdico habitu: qua nota etiam nummum percußit. Ac post hæc tantum abfuit à remittendo, laxandoq́; studio, ut conseruandæ uocis gratia, neq́; milites unquā, nisi absens, aut alio uerba pronuntiante appellaret: neq; quicquam seriò, ioco'ue egerit, nisi astāte phonasco, qui moneret, parceret arterijs, ac sudarium ad os applicaret, multisq́; uel amicitiam suam obtulerit, uel simultatem indixerit, prout quisq; se magis, parciusúe laudasset. Phonasco magister uocis exercendæ.

Rapinæ eius, & alia scelera. CA. XXVI.

PEtulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem sensim quidem primò & occultè uelut iuuenili errore exercuit: sed ut tunc quoq; dubium nemini foret, naturæ illa uitia, nō ætatis esse. Post crepusculum statim arrepto pileo, uel galero popinas inibat, circumq́; uicos uagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamen. Siquidem redeuntes à cœna uerberare, ac repugnantes uulnerare, cloacisq́; demergere

assueuerat: tabernaculas etiam effringere & expilare, quintana domi constituta, ubi partæ, & ad licitationẽ diuidendæ prædæ pretiũ assumeretur. Ac sæpe in eiusmodi rixis, oculorũ & uitæ periculum adijt, à quodam laticlauio, cuius uxorẽ attrectauerat, propè ad necẽ cæsus. Quare nunq̃ posteà se publico illud horæ sine Tribunis cõmisit, procul & occultè subsequẽtibus. Interdiu quoq; clàm gestatoria sella delatus in theatrũ, seditionibus pantomimorũ ex parte prosceniij superiori, signifer simul ac spectator aderat. Et cũ ad manus uentũ esset, lapidibusq; & subselliorum fragminibus decerneretur, multa & ipse iecit in populum, atq; etiã Prætoris caput consauciauit.

Illud horæ pro tẽpore.

Commessationes & eius epulæ. CA. XXVII.

PAulatim uerò inualescentibus uitijs, iocularia et latebras omisit, nullaq; dissimulandi cura ad maiora palam erupit. Epulas è medio die ad mediã noctem protrahebat, refotus sæpius calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis. Cœnitabatq; nõnunq̃ et in publica naumachia præclusa, uel Martio campo, uel circo maximo, inter scortorum totius urbis, Ambubaiarumq; ministeria. Quoties Hostiã Tiberi deflueret, aut †Baadianũ sinum prænauigaret, dispositæ per littora, & ripas diuersoriæ tabernæ parabãtur insignes ganeæ, & matronarũ institorias operas imitantium, atq; hinc inde orantiũ, ut appelleret. Indicebat

†Al. Ba.

& familiaribus cœnas, quorũ uni mellita quadragies HS. cõstiterunt, alteri pluris aliquanto ab Syrtio rosaria.

Matris nefarius concubitus. CA. XXVIII.

SVper ingenuorum proagogia, & nuptarũ concubinatus, Vestali uirgini Rubriæ uim intulit. Acten libertã, paulum abfuit, quin iusto matrimonio sibi coniũgeret, submißis cõsularibus uiris, qui regio genere ortam peierarent. Puerũ Sporum exectis testibus, etiam in muliebrẽ naturã trãsfigurare conatus est, cum dote, & flammeo persolenni nuptiarum celeberrimo officio, deductũ ad se pro uxore habuit. Extatq; cuiusdam nõ inscitus iocus, bene agi potuisse cũ rebus humanis, si Domitius pater talẽ habuisset uxorem. Hunc Sporum augustarũ ornamentis excultum, lecticaq; uectũ, & circa conuentus mercatusq; Græciæ, ac mox Romæ circa sigillaria comitatus est, identidem exosculans. Nam matris cõcubitũ appetisse, & ab obtrectatoribus eius, ne ferox atq; impotens mulier, & hoc genere gratiæ præualeret, deterritũ nemo dubitauit, utiq; postq̃ meretricẽ, quam fama erat Agrippinæ simillimã, inter concubinas recepit. Olim etiam quoties lectica cum matre ueheretur, libidinatum inceste, ac maculis uestis proditum affirmant.

Pudicitia eius paßim prostrata.

CAP. XXIX.

Suam

*Ali. prostrauit.

SVam quidem pudicitiam usqueadeo †prostituit, ut contaminatus penè omnibus membris, nouißimè quasi genus lusus excogitaret, † quatenus feræ pelle contectus emitteretur è cauea, uirorumq; ac fœminarum ad stipitem deligatorum inguina inuaderet: Et cum affatim desæuisset, conficeretur à Doryphoro liberto, cui etiā sicut ipsi Sporus, ita ipse denupsit, uoces quoq;, & eiulatus uim patientiū uirginum imitatus. Ex nonnullis comperi, persuasißimum habuisse eum, neminem hominem pudicum, aut ulla corporis parte purum esse: uerum plerosq; dißimulare uitiū, & † calliditate obtegere. Ideoq; profeßis apud se obscœnitatem, cætera quoq; conceßisse delicta.

*Ali. quo.

*Al. callidè.

Prodigalitas eius, ac diuitiarum profusio.

CAP. XXX.

DIuitiarum & pecuniæ fructum non alium putabat, quàm profusionem: sordidos ac deparcos esse, quibus ratio impensarum constaret: prælautos, uereq; magnificos, qui abuterentur ac perderēt. Laudabat mirabaturq; auunculum Caium nullo magis nomine, q̄ quòd ingentes à Tiberio relictas opes in breui spatio prodegisset. Quare nec largiēdi, nec absumendi modū tenuit. In Tiridatem, quod uix credibile uideatur, octingēta nummûm millia diurna erogauit, abeuntiq; super HS. millies contulit. Menecratem citharœdum, & † Specillum mirmillonem trium-

Deparci, pro impē dio parci.

*Ali. Spectillum.

triumphalium uirorũ patrimonijs ædibusq́; donauit. Cercopithecum Panerotem fœneratorem, & urbanis rusticisq́; prædijs locupletatum, propè regio extulit funere. Nullam uestem bis induit. Quadrigenis in punctum HS. aleam lusit. Piscatus est rete aurato, purpura coccoq́; funibus nexis. Nũquàm carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argẽteis, canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum ✝ amaxicorum turba, atq; cursorum.

*Ali. hamaxochorũ, sed fortè legendũ hamaxochon, siue amazacũ.

Canusiatis mulionib.) Hoc est, indutis ueste lanea ex Canusio oppido, ubi præstantissima est lana, siue colorem, siue mollitiem spectes.

Opera publica per eum facta. CA. XXXI.

NON in alia re damnosior, quàm in ædificãdo. Domũ à palatio Exquilias usque fecit. Quam primo transitoriam, mox incendio absumptam restitutamq́; auream nominauit. De cuius spatio atq; cultu suffecerit hoc retulisse. Vestibulũ eius fuit, in quo colossus CXX. pedum staret ipsius effigie: tanta laxitas, ut porticus triplices milliarias haberet. Item stagnum maris instar, circunseptum ædificijs ad urbium speciem. Rura insuper aruis atq; uinetis, et pascuis, syluisq́; uaria cũ multitudine omnis generis pecudum ac ferarum. In cæteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis, unionumq́; conchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis uersatilibus, ut flores ex fistulis, & unguenta desuper spargerentur.

Præci-

Præcipua cœnationum rotũda, quæ perpetuò diebus ac noctibus uice mũdi circumageretur: balineæ mari

Balineę,p balneæ. *Ali.se.

nis, & Albulis fluent & aquis. Eiusmodi domũ cum absolutam dedicaret, hactenus comprobauit, ut † diceret quasi hominẽ tandẽ habitare cœpisse. Præterea inchoabat piscinam à Miseno ad Auernũ lacum, contectam, porticibus cõclusam, quò quicquid totis Baijs calidarũ esset, committeretur. Fossam ab Auerno Hostiam usq; ut nauibus, nec tamen mari iretur, longitudinis per CLX. milliaria, latitudinis, qua contrariæ quinq; remes cõmearent. Quorũ operum perficiendorum gratia, quod ubiq; esset custodiæ, in Italiam deportari, etiã scelere conuictos, nõ nisi ad opus damnari, præceperat. Ad hũc impendiorum furorem super fiduciam imperij, etiam spe quadã repentina immensarum & reconditarũ opum impulsus est, ex indicio equitis Ro. pro comperto pollicentis thesauros antiquißimæ gazæ, quos Dido regina fugiẽs Tyro secũ extulisset, esse in Africa uastißimis specubus aditos, ac posse erui paruula molientium opera.

Colossus.) κολοσσός, est ingens statua, molesq́ magnitudine mirabilis.

Rapinæ eius, extorsiones, & sacrilegia.

CAP. XXXII.

VErum ut spes fefellit, destitutus atq; ita iã exhaustus, & egens, ut stipendia quoq; militum, & commoda ueteranorũ protrahi ac differri necesse

esset,

esset, calumnijs rapinisq; intẽdit animũ. Ante omnia instituit, ut è libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrans cogeretur ei, qui sine probabili causa eo nomine essent, quo fuissent illę familiæ, quas ipse contingeret: deinde ut ingratorũ in principem testamenta ad fiscum pertinerent: ac ne impune esset studiosis uiris, qui scripsißẽt uel dictassent ea: tũ ut lege maiestatis facta dictaq; omnia, quibus modò delator nõ deesset, tenerentur. Reuocauit, & præmia coronarũ, quæcũq; sibi in certaminibus ciuitates detulissent. Et cũ interdixisset usum amethysthini ac Tyrij coloris, submisissetq; q nundinarũ die pauculas uncias uẽderet, præclusit cunctos negotiatores. Quinetiam inter canendum animaduersam matronam è spectaculis, uetita purpura cultam, demonstrasse procuratoribus suis creditur, detractamq; ilicò non ueste modò, sed è bonis exuit. Nulli delegauit officium, ut non adijceret: scis quid mihi opus sit: &, hoc agamus, ne quis quicquam habeat. Vltimò templis compluribus dona detraxit, simulachraq; ex auro, uel argento fabricata conflauit, in his penatium deorum, quæ mox Galba restituit.

Reuocauit, pro instaurauit.

Parricidium eius in Claudium & Britannicum. CAP. XXXIII.

PArricidia et cædes à Claudio exorsus est. Cuius necis, etsi non autor, at conscius fuit: neq; dißimulanter,

Prouerbiũ Græcum.

mulanter, ut qui boletos, in quo cibi genere uenenum is acceperat, quasi deorum cibum posthac prouerbio Græco collaudare sit solitus. Certè omnibus rerum, uerborumq; contumelijs mortuum insectatus est, modò stultitiæ, modò sæuitiæ arguens. Nam & morari eum inter homines desijsse producta prima syllaba iocabatur, multaq; decreta, & constituta, ut insipiẽtis atq; deliri pro irritis habuit. Deniq; bustũ eius cõsepiri nisi humili, leuiq; materia neglexit. Britannicũ non minus æmulatione uocis, quæ illi iucundior suppetebat, quàm metu, ne quando apud hominum gratiam paterna memoria præualeret, ueneno aggressus est. Quod acceptum à quadam Locusta uenenariorũ indice, cùm opinione tardius cederet, uentre modò Britannici moto, accersitam muliẽrem sua manu uerberauit, arguens pro ueneno remedium dedisse, excusantiq; minus datum, ad occultandam facinoris inuidiam: sane, inquit, legem Iuliam timeo, coẽgitq; se coram in cubiculo, quàm posset uelocißimum ac præsentaneum coquere. Deinde in hœdo expertus postquã is quinq; horas protraxit, iterũ ac sæpius recoctum, porcello obiecit. Quo statim exanimato, inferri in triclinium, dariq; cœnanti secum Britãnico imperauit. Et cùm ille ad primum gustum concidisset, comitiali morbo ex consuetudine correptũ apud conuiuas emẽtitus, postero die raptim inter maximos imbres tran

statitio

statitio extulit funere. Locustæ pro nauata opera, impunitatem, prædiaq́; ampla, sed & discipulos dedit.

Parricidium eius in matrem & amitam.

CAP. XXXIIII.

MAtrem dicta, factaq́; sua exquirentem acerbius & corrigentem, hactenus primò grauabatur, ut inuidia identidē oneraret, quasi cessurus imperio, Rhodumq́; abiturus, mox et honore omni, et potestate priuauit, abductaq́; militum & Germanorum statione, contubernio quoq; ac palatio expulit. Neq; in diuexanda quicquam pensi habuit, submißis et qui Romæ morantem litibus, & in secessu quiescentem, per conuitia & iocos, terra, mariq́; præteruehentes inquietarent. Verùm minis eius, ac uiolētia territus, perdere statuit. Et cum ueneno ter temasset, sentiretq́; antidotis præmunitam, lacunaria, quæ noctu super dormientem ✝ luxata machina deciderent, parauit. Hoc consilio per conscios parum celato, solutilem nauem, cuius uel naufragio, uel cameræ ruina periret, commentus est. Atq; ita reconciliatione simulata, iucūdißimis literis Baias euocauit ad solēnia quinquatrium simul celebranda, datoq́; negocio trierarchis, qui liburnicam, qua aduecta erat, uelut fortuito concursu confringerent, protraxit conuiuium. Repetentiq́; Baulos in locū corrupti nauigij, machinosum illud obtulit, hilare prosecutus, atq; in digressu papil-

Inquietare, pro molestus esse

* Al. laxata.

 las

las quoque exosculatus, reliquum temporis cum magna trepidatione uigilauit, opperiens cœptorum exitum. Sed ut diuersa omnia, nandoq; euasisse eam comperit, inops consilij L. Agerinum libertum eius saluã & incolumẽ cum gaudio nunciantẽ, † obiecto clã iuxtà pugione, ut percussorẽ sibi subornatũ arripi, cõstringiq; iußit, matremq; occidi quasi deprehensum crimen uolũtaria morte uitasset. Addũtur his atrociora, nec incertis autoribus, ad uisendũ interfectæ cadauer accurrisse, contrectasse membra, alia uitupe rasse, alia laudasse, sitiq; interim oborta bibisse. Neq; tamen sceleris conscientiam, quanquã & militum, & Senatus, populiq; gratulationibus cõfirmaretur, aut statim, aut unquã postea ferre potuit, sæpe cõfessus exagitari se materna specie, uerberibus furiarum, ac tædis ardentibus. Quin et facto per Magos sacro, euocare manes, et exorare tentauit. Peregrinatione quidem Græciæ Eleusinijs sacris, quorum initiatione impij & scelerati uoce præconis submouerentur, interesse non ausus est: Iunxitq; parricidio matris amitæ necem. Quam ex duritia alui cubantem uisitaret, & illa tractãs lanuginẽ eius, ut assolet, iã grandis natu, per blãditias fortè dixisset, simul hãc excepero, mori uolo: conuersus ad proximos confestim se positurũ uelut irridens ait, præcepitq; medicis, ut largius purgarent ægram. Nam necdum defunctæ bona inuasit,

*Al. abiecto.

supa

ſuppreſſo teſtamento ne quid abſcederet.

Conſcientiam.) Nam peccata ſuper corda ſcripta exagitant nocentes. Furiæq́; non quieſcunt in impiorũ conſcientia, etiam in illis qui deum nullum eſſe iudicem crediderũt. Quę carnificina cõſciẽtiæ infernus eſt, etc.

Parricidium eius in uxores, ac ſibi coniunctißimos. CAP. XXXV.

VXores præter Octauiam duas poſtea duxit, †Poppæam Sabinã, quæſtorio patre natã, & equiti Romano antè nuptam: Deinde Statiliam Meſſalinam, Tauri bis Conſulis, ac triũphalis abneptem. Qua ut potiretur, uirũ eius Atticum Veſtinũ COSS. in honore ipſo trucidauit. Octauiæ cõſuetudinem citò aſpernatus, corripientibus amicis, ſufficere illi debere reſpondit uxoria ornamenta. Eandẽ mox ſæpe fruſtra ſtrangulare meditatus, dimiſit ut ſterilem, ſed improbante diuortiũ populo, nec parcente conuitijs, etiã relegauit. Deniq; occidit ſub crimine adulteriorũ adeò impudenti, falſoq́;, ut in quæſtione pernegantibus cunctis, Anicetũ pædagogũ ſuum indicem ſubiecerit, qui dolo ſtupratam à ſe fateretur. Poppæã duodecimo die poſt diuortium Octauiæ in matrimonium acceptũ, dilexit unicè. Et tamen ipſam quoq; ictu calcis occidit, quòd ſe ex aurigatione ſerò reuerſum, grauida et ægra conuitijs inceſſerat. Ex hac filiã tulit Claudiam Auguſtam, amiſitq́; admodum infantem. Nullum adeò neceßitudinis genus eſt, quod

**Al. Popeiam.*

Meditatus ꝓ tentauit

non scelere perculerit. Antoniam filiam Claudij recu
santem post Poppeæ mortem nuptias suas, quasi mo
litricem nouarum rerum interemit. Similiter inter
emit cæteros, aut affinitate aliqua sibi, aut propinqui
tate coniunctos. In quibus Aulum Plancum iuuenem:
quem cum ante mortem, per uim † constuprasset: eat
nunc, inquit, mater mea, et successorem meum oscule
tur, iactans dilectum ab ea, & ad spem imperij impul
sum. Priuignum Ruffinum Crispinum Poppæa natum
impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus et imperia
ludere, mergendum mari, dũ piscaretur, seruis ipsius
demandauit. Thuscum nutricis filium relegauit, quòd
in procuratione Aegypti balneis in aduentum suum
extructis, lauisset. Senecam præceptorem ad necem
compulit: quamuis sæpe commeatum petenti, bonisq;
cedenti persancte iurasset, suspectum se frustra, peri
turumq; potius, quàm nociturum ei. Burro præfecto
remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit. Liber
tos diuites, & senes olim adoptionis, mox dominatio
nis suæ fautores, atq; rectores, ueneno partim cibis,
partim potionibus indito, intercepit.

* Al. conspurcasset

Sæuitia eius in exteros, & cædes illustrium
uirorum. CAP. XXXVI.

NEc minore sæuitia foris, et in exteros grassa
tus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus
exitium portendere uulgò putatur, per continuas no
ctes

ctes oriri cœperat. Anxius ea re, ut ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta cæde aliqua illustri expiare, atq; à semet in capita procerum depellere, nobilißimo cuiq; exitiũ destinauit: Enimuero multo magis & quasi per iustam causam duabus coniurationibus † promulgatis: quarum prior, maiorq; Pisoniana Romæ, posterior Viniciana Beneuenti conflata, atq; detecta est. Coniurati è uinculis triplicium catenarum dixere causam, cum quidam crimen ultro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitijs omnibus. Damnatorum liberi urbe pulsi, enectiq; ueneno, aut fame. Constat quosdam cum pædagogis & capsarijs uno prandio pariter necatos, alios diurnum uictum prohibitos quærere.

* Al. prouulgatis.

Capsarius.) Est qui libros portat præceptoribus & studiosis. Est etiã custos capsarum, qualis est qui in balneis uestes custodit.

Cædes multorum paßim facta, & alia eius gesta. CAP. XXXVII.

NVllus posthac adhibitus delectus, aut modus interimendi quoscunq; libuisset quacunq; de causa. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orphito obiectũ est, quòd tabernas tres de domo sua circa forum ciuitatibus ad stationem locasset, Caßio Longino iurisconsulto, ac luminibus orbato, quòd in uetere gentili stemmate C. Caßij percussoris Cæsaris imagi

* Al. retinuisset.

nes † restituisset: Peto Thraseæ tristior et pædagogi uultus: mori iußis nõ amplius, quàm horarium spatium dabat. At ne quid moræ interueniret, medicos admouebat, qui cunctantes continuò curarent (ita enim uocabat) uenas mortis gratia incidere. Creditur etiã Polyphago cuidam Aegyptij generis crudã carnẽ, et quicquid daretur mandere assueto, cõcupisse uiuos homines laniandos, absumendosq; obijcere. Elatus inflatusq; tantis uelut succeßibus, negauit quẽquam principum scisse, quid sibi liceret. Multasq; nec dubias significationes sæpe iecit, ne reliquis quidẽ se parsurum Senatoribus, eumq; ordinẽ sublaturũ quandoq; è Rep. ac prouincias et exercitus equiti Ro. ac libertis permissurũ. Certe neq; aduenicns, neq; proficiscens quenquam osculo impertiuit, ac ne resalutatione quidem. Et in auspicãdo opere Isthmi, magna frequentia clarè, ut sibi ac Populi Romani bene res uerteret, optauit, dißimulata Senatus mentione.

Vrbis incendium per eum factum.

CAP. XXXVIII.

Trimeter Iambicus.

SEd nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit, dicente quodam in sermone communi, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί, imò inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planeq; ita fecit. Nam quasi offensus deformitate ueterum ædificiorum, et angustijs flexurisq; uicorum, incendit urbem tam palàm, ut plerique consulares †

* Al. cubicularios.

cubicula-

cubicularesq; eius cũ stupa tædaq; in prædijs suis de prehensos non attigerint, et quædam horrea circa domum auream, quorum spatium maximè desiderabat, ut bellicis machinis labefactata, atq; inflammata sint, quòd saxeo muro constructa erant. Per sex dies, septemq; noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorum bustorumq; diuersoria plebe cõpulsa. Tunc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducũ arserunt, hostilibus adhuc spolijs adornatæ, deorumq; ædes ab regibus, ac deinde Punicis, et Gallicis bellis uotæ dedicatæq;, et quicquid uisendum, atq; memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incendium è turri † Mecœnatica prospectans, lætusq; flammæ (ut aiebat) pulchritudine, ἅλωσιν Ilij decantauit in illo suo scenico habitu. Ac ne non hinc quoq; quantũ posset prædæ, et manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum et ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerũ suarum adire permisit, collationibusq; non receptis modò, uerum & efflagitatis, prouincias priuatorumq; census propè exhausit.

Insulæ. domus magnatũ semotæ.

Al. Mecœnatiana.

ἐμοῦ θανόντος, &c.) Hoc est, me uita defuncto, terra pereat igne.

ἐμοῦ ζῶντος.) Id est, me uiuente.

Clades & probra in eum. CAP. XXXIX.

ACcesserunt tãtis ex principe malis probrisq; quædam & fortuita, pestilentia unius autumni, qua XXX. funerũ millia in rationẽ libitinæ uenerunt.

rũt. Clades Britannica, qua duo præcipua oppida, magna ciuiũ sociorumq; cæde direpta sunt: Ignominia ad orientem legionibus in Armenia sub iugum missis, ægreq; Syria retenta. Mirũ et uel præcipuè notabile inter hæc fuit, nihil eũ patientius q̃ maledicta et conuitia hominũ tulisse: neq; in ullos leniorem q̃ qui se dictis, aut carminibus lacessissent, extitisse. Multa Græcè, Latineq; proscripta aut uulgata sunt, sicut illa:

Proscripta, pro propalam scripta.

Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων, μητροκτόνοι.

Νεόνυμφον Νέρων, ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.

Quis negat Aeneæ magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.
Dum tendit cytharam noster, dum cornua Parthus,
Noster erit Pæan, ille Hecatebeletes.
Roma domus fiet, Veios migrate Quirites,
Si non & Veios occupat ista domus.

Sed neq; autores requisiuit, & quosdam per indicem delatos ad Senatum, affici grauiore pœna prohibuit. Transeuntem eum Isidorus Cynicus in publico clara uoce corripuerat, quòd Naupli mala bene cantitaret, sua bona malè disponeret. Et Datus Atellanarum histrio in cantico quodam, ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ, ita demonstrauerat, ut bibentem natantemq; faceret, exitum C. Claudij Agrippinæq; significans: & in nouissima clausula,

Orcus uobis ducit pedes,

Senatum gestu notaret: histrionem & philosophum Nero nihil amplius quàm urbe Italiaq́; submouit, uel contemptu omnis infamiæ, uel ne fatendo dolorem, irritaret ingenia.

Νέρων, ὀρέστης.) Id est, Nero, Orestes, Alcmæon matricidæ. Nouam nuptam Nero matrem propriam interfecit Sponsus nouus Nero.

ὑγιαίνε πάτερ, &c.) Id est, Vale bene pater, uale bene mater.

Defectio Galliarum in eum. CAP. XL.

TAlem principem paulominus per XIIII. annos perpessus terrarum orbis, tandem destituit, initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciã pro Prætore obtinebat. Prædictum à mathematicis Neroni olim erat, fore ut quandoq; destitueretur: unde illa uox eius celeberrima, τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει: quo maiore uenia meditaretur citharœdicam artem principi sibi gratam, priuato necessariam. Spoponderunt tamen quidam destituto ei ordinationem Orientis, nonnulli nominatim regnum Hierosolymorum, plures omnis pristinæ fortunæ restitutionem. Cui spei pronior Britannia, Armeniaq; amissa, ac rursus utraque recepta, defunctum se fatalibus malis existimabat. Vt uerò consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cauendum sibi audiuit, quasi eo demũ obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, nõ modò senectam, sed etiam perpetuam, singularemq́;

Paulominus, ꝑ penè.

remq; concepit felicitatem, ut amißis naufragio pretiosißimis rebus, non dubitauerit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos. Neapoli de motu Galliarũ cognouit die ipso, quo matrem occiderat: adeoq; lenè, ac securè tulit, ut gaudentis etiam suspitionem præberet, tanquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentißimarum prouinciarum. Statimq; in Gymnasium progressus, certãtes athletas effusißimo studio spectauit. Cœnæ quoq; tempore interpellatus, tumultuosioribus literis, hactenus excanduit, ut malum ijs, qui desciβent, minaretur. Deniq; per octo continuos dies non rescribere cuiq̃, non mandare quid, aut præcipere conatus, rem silentio obliterauit.

τὸ τέχνιον πᾶσα. &c.) Hoc est, Artem omnis terra nutrit.

Reditus eius in urbem, & contumeliæ in eum dictæ. CAP. XLI.

Edictis tandem Vindicis contumeliosis & frequentibus permotus, Senatum epistola in ultionẽ sui, Reiq; publicæ adhortatus est, excusato languore faucium, propter quem nõ adesset. Nihil autem æquè doluit, quàm ut citharœdum malum se increpitum, ac pro Nerone Aenobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quod sibi per contumeliam exprobraretur, resumpturum se professus est, deposito adoptiuo. Cætera conuitia ut falsa, non alio argumento refelle-

fellebat, quàm quòd etiam inscitia tamopere laboratæ, perfectæq; à se artis obijceretur, singulos subinde rogitans, nossent'ne quēquam præstantiorem. Sed urgentibus alijs super alios nuncijs, Romam prætrepidus rediјt. Leuiterq; modo in itinere friuolo auspicio mente recreata, cum annotasset insculptum monumē to, militem Gallum ab equite Ro. oppressum, trahi cri nibus, ad eam speciem exiluit gaudio, cœlumq; adora uit. Ac ne tunc quidem aut Senatu, aut populo coràm † appellato, quosdam è primoribus uiris demum euo cauit, transactaq; raptim cōsultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica noui & ignoti generis circūduxit. Ostendensq; singula, de ratione ac dif ficultate cuiusq; disserens, iamq; etiam prolaturum omnia in theatrum affirmauit, si per Vindicē liceat. Al. adorato, seu appellatos.

Organa hydraulica.) Sunt instrumenta musica quo rum usus erat in aqua, hinc ὑδραύλης peritus illorum dicitur.

Defectio Hispaniarum & Galbæ contra eum.

CAP. XLII.

POstquam etiam deinde Galbam & Hispanias desciuisse cognouit, collapsus, animo'que male fracto diu & sine uoce, & propè intermortuus iacuit. Vt'que resipuit, ueste descissa, capite conuerberato, actum de se pronuntiauit. Consolantiq; nutriculæ, & alijs quoque iam principibus similia accidisse

disse memorami, se uerò præter cæteros inaudita, et incognita pati respondit, qui suum imperium uiuus amitteret. Nec eò secius quicquam ex consuetudine luxus, atq; desidiæ omisit, uel imminuit. Quinimo, cũ prosperi quiddam ex prouincijs nuntiatum esset, super abundãtißimam cœnam iocularia in defectionis duces carmina, lasciueq; modulata, quæ uulgò innotuerunt, etiam gesticulatus est: ac spectaculis theatri clàm illatus, cuidam scenico placenti nuntium misit, abuti eum occupationibus suis.

Malum eius propositum, Consulum priuatio, & consulatus assumptio. CAP. XLIII.

INitio statim tumultus, multa & immania, uerum non abhorrentia à sua natura creditur destinasse: successores, percussoresq; submittere exercitus, & prouincias regentibus quasi conspiratis, idemq; & unum sentiẽtibus, quicquid ubiq; exulum, quicquid in urbe hominum Gallicanorum esset, contrucidare: illos, ne desciscentibus aggregarentur: hos, ut cõscios popularium suorum, atque fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere, Senatum uniuersum ueneno per conuiuia necare, urbem incendere, feris in populum immißis, quo difficilius defenderetur. Sed absterritus, non tam pœnitentia, quàm perficiendi desperatione, credens que expeditionem necessariam, COSS. ante tempus priuauit honore: atq; in utriusq;
locum

locum solus inijt consulatum, quasi fatale esset non posse Gallias debellari, nisi à COSS. ac susceptis fascibus. Cùm post epulas triclinio digrederetur, innixis humeris familiarium, affirmauit, simul ac primũ prouinciam attigisset, inermem se in conspectum exercituum proditurum, nec quicquam aliud, quàm fleturum. Nec quicq̃ aliud, pro tantum. *Reuocatisq́; ad pœnitentiam defectoribus, sequenti die lætum inter lætos cantaturum epinicia, quæ iam nunc sibi componi oporteret.*

Epinicia.) ἐπινίκια sunt laudes & præmia pro uictoria, hostibusq́; uictis.

Apparatus expeditionis in Gallos.

CAP. XLIIII.

IN *præparanda expeditione primam curam habuit deligendi uehicula, portandis scenicis organis, concubinasq́;, quas secum educeret, tondendi ad uirilem modum, & securibus, peltisq́; Amazonicis instruendi. Mox tribus urbanas ad sacramentum citauit, ac nullo idoneo respondente, certum dominis seruorum numerum indixit: nec nisi ex tota cuiusq́; familia probatissimos, ne dispensatoribus quidem, aut amanuensibus exceptis, recepit. Partem etiam census omnes ordines conferre iussit, & insuper inquilinos priuatarum ædium atq́; insularum, pensionem annuam repræsentare fisco. Exegitq́; ingenti fastidio & acerbitate nummum asperum, argentum postulatum, aurum obryzum, ut pleriq́; omnem colla*tio-

tionem palàm recusarent, cõsensu flagitantes à dela toribus potius reuocãda præmia quæcunq; cepissent.

Inquilinos.) Id est, inhabitantes.

Numum asperum pustulatum argentum.) Asper numus dicitur, qui signatus est. Pustulatum, est argentum optime purgatum, excoctumq; ita ut pustulæ appareãt in eo.

Aurũ obryzum.) Id est, purissimũ purgatissimumq;.

Probra in eum scripta. CAP. XLV.

*Al. lucrãtium.

EX annonæ quoq; caritate † luctantium accreuit inuidia. Nam & fortè accidit, ut in publica fame Alexãdrina nauis nuntiaretur puluerem luctatoribus aulicis aduexisse. Quare omnium in se odio concitato, nihil contumeliarũ defuit, quin subiret. Statuæ eius à uertice currus appositus est cum inscriptione Græca, Nunc demum agona esse, & traheret tandem. Alterius collo & ascopera deligata, simulq; titulus, Ego quid potui? sed tu culeum meruisti. Ascriptum & columnis, iam gallos eum cantando excitasse. Iam noctibus iurgia cum seruis pleriq; simulantes, crebrò Vindicem poscebant.

Ascopera.) ἀσκοπήρα est Græcis peræ quædam species.

Portentis somniorum territus. CAP. XLVI.

TErrebatur ad hæc euidẽtibus portentis somniorum, & auspiciorum, & omnium tum ueteribus, tum nouis, nunquàm antea somniare solitus. Occisa demum matre, uidit per quietem nauem sibi re-

genti extortum gubernaculum, trahiq́; se ab Octauia uxore in arctißimas tenebras. Et modò pennatarum formicarũ multitudine oppleri, modò à simulachris gentium ad Pompeij theatrum dedicatarum circuiri, arceriq́; progressu. Asturconem, quo maximè lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem trãsfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros. De Mausoleo sponte foribus patefactis exaudita uox est, nomine eum cientis. Calend. Ianuarij exornati Lares in ipso sacrificij apparatu conciderunt. Auspicanti Sporus anulum muneri obtulit, cuius gemmæ sculptura erat Proserpinæ raptus. Votorum nuncupatione magna iam ordinum frequentia uix repertæ Capitolij claues. Cum ex oratione eius, qua in Vindicem perorabat, recitaretur in Senatu, daturos pœnas sceleratos, ac breui dignum exitum facturos, conclamatum est ab uniuersis: Tu facies Auguste. Obseruatum etiam fuerat nouißimam fabulam cantasse eum publicè Oedipodem exulem, atque in hoc decidisse uersu,

Θανεῖν μ' ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

θανεῖν μ' ἄνωγε.) Mori me iubet coniunx, mater pater.

Deseritur ab omnibus. CAP. XLVII.

NVntiata etiam interim cæterorũ exercituum defectiõe, literas prãdenti sibi redditas cõcerpsit,

psit, mensam subuertit, duos scyphos gratißimi usus, quos Homericos à cælatura carminum Homeri uocabat, solo illisit, ac sumpto à Locusta ueneno, & in auream pyxidem condito, transijt in hortos Seruilianos. Vbi præmißis libertorum fidißimis Hostiam, ad classem præparandam, Tribunos, Cẽturionesq; Prætorij de fugæ societate temauit. Sed partim tergiuersantibus, partim apertè detrectantibus, uno uerò etiam proclamante:

Vsqueadeo'ne mori miserum est?

uaria agitauit, Parthósne an Galbam supplex peteret, an atratus prodiret in publicum, proq; rostris quanta posset maxima miseratione ueniam præteritorum precaretur. Ac ni flexisset animos, uel Aegypti præfecturam concedi sibi oraret. Inuentus est postea in scrinio eius hac de re sermo formatus. Sed deterritum putãt, ne prius, quàm in forum perueniret, discerperetur. Sic cogitatione in posterum diem dilata, ad mediam ferè noctem excitatus, ut comperit stationem militum recessisse, prosiluit è lecto, misitq; circum amicos. Et quia nihil à quoquàm renũciabatur, ipse cum paucis hospitia singulorum adijt. Verùm clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculum redijt, unde iam & custodes diffugerant, direptis etiam stragulis, amota & pyxide ueneni. Ac statim † Spicillum mirmillonem, uel quemlibet aliũ per-

Al. Spectillum.

cussorem,

cussorem, cuius manu periret, requisiuit. Et nemine reperto: ergo ego, inquit, nec amicũ habeo, nec inimicũ, procurritq; quasi præcipitaturus se in Tiberim.

Fuga eius ab urbe. CAP. XLVIII.

SEd reuocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desiderauit: & offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam & Numentanam uiam circa quartum milliarium, ut erat nudo pede, atq; tunicatus, penulam obsoleti coloris superinduit, adopertoq; capite, & ante faciem obtenso sudario, equum inscendit, quatuor solis comitantibus, inter quos & Sporus erat. Statimq; tremore terræ & fulgure aduerso pauefactus, audijt ex proximis castris clamorem militũ, & sibi aduersa, & Galbæ prospera ominantium: etiam ex obuijs uiatoribus quendam dicẽtem, hi Neronem persequuntur: alium sciscitantem, ecquid in urbe noui de Nerone. Equo autem odore abiecti in uia cadaueris consternato, detecta facie agnitus est à quodã Mißitio prætoriano, et salutatus. Vt ad diuerticulũ uentũ est, dimißis equis inter fruticeta ac uepres, per arundineti semitam ægrè, nec nisi strata sub pedibus ueste, ad aduersum uillæ parietem euasit. Ibi hortãte eodem Phaonte, ut interim in specũ egestæ arenæ † concederet, negauit se uiuum sub terrã iturũ: ac paurumper commoratus, dum clandestinus ad uillam in-

*Al. conderetur.

troitus pararetur, aquam ex subiecta lacuna potaturus manu hausit: Et hæc est, inquit, Neronis decocta. Deinde diuulsa sentibus penula, traiectos surculos rasit: atq; ita quadrupes per angustias effossæ cauernæ receptus, in proximã cellam decubuit super lectũ
*Ali. modica. † modicella culcitra, uetere pallio strato instructũ. Fameq; & iterum siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquæ autẽ tepidæ aliquantulum bibit.

Mors eius, & gesta in ea. CA. XLIX.

TVnc unoquoq; hinc inde instante, ut quamprimum se impendentibus contumelijs eriperet, scrobem corãm fieri imperauit, dimensus ad corporis sui modulũ, componiq; simul, siqua inuenirentur frusta marmoris, & aquam simul ac ligna conferri curando mox cadaueri, flens ad singula, atq; identidẽ dictitans: Qualis artifex pereo. Inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præripuit, legitq; se hostem à Senatu iudicatum, & quæri, ut puniatur more maiorum. Interrogauitq; quale esset id genus pœnæ. Et cum comperisset nudi hominis ceruicẽ inseri furcæ, corpus uirgis ad necem cædi, conterritus duos pugiones, quos secũ contulerat, arripuit, tentataq; utriusq; acie, rursus condidit, causatus nondum adesse fatalem horã. Ac modò Sporum hortabatur, ut lamentari, ac plangere inciperet: modò orabat, ut

se aliquis ad mortem capessendam exemplo iuuaret: interdum segnitiē suam his uerbis increpabat: Viuo deformiter ac turpiter, οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει, νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγε ἔγειρε σεαυτόν. Iamq́; equites appropinquabant, quibus praeceptum erat, ut uiuum eum attraherent. Quod ut sensit, trepidanter effatus:

Ἵππων ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.

Ferrū iugulo adegit iuuante Epaphrodito à libellis. Semianimisq́; adhuc irrumpenti Cēturioni, et penula ad uulnus apposita, in auxiliū se uenisse simulanti, nō aliud respondit, q̄ Serò, & Haec est fides. Atq; in ea uoce defecit, extantibus, rigentibusq́; oculis usq; ad horrorē formidinemq́; uisentiū. Nihil prius, ac magis à comitibus exegerat, q̄ ne potestas cuiquā capitis sui fieret, sed ut quoquo modo totus cremaretur. ✝Promisit hoc Scius Galbae libertus non multo antè uinculis exolutus, in quae primo tumultu coniectus fuerat. *Ali. permisitq́;.

οὐ πρέπει νέρωνι.) Id est, Non est decorū Neroni, nō est decorū, uigilare oportet in talibus, age excita teipsum.

Ἵππων, Id est, Equorum uelocium circum aures strepitus sonat.

Funus eius. CAP. L.

FVneratus est impensa ducentorum millium, stragulis albis auro intextis, quibus usus Cal. Ianuarij, fuerat. Reliquias Aegloge, & Alexandria nutri-

ces cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt, quod prospicitur è campo Martio impositum * colle hortorum. In eo monumento solium Porphyretici marmoris superstanti Lunensi ara circumseptum est lapide Thasio.

*Al. collo

Prophyretici marmoris.) πορφυρίτης est lapis, qui nascitur in Aegypto candētibus maculis, aliâs rubet, hinc Porphyreticus adiectiuum deducitur.

Statura, & cultus corporis eius CAP. LI.

STatura fuit penè iusta, corpore maculoso, & fœdo, sufflauo capillo, uultu pulchro magis q̃ uenusto, oculis cæsijs & hebetioribus, ceruice obesa, uẽtre proiecto, gracillimis cruribus, ualetudine prospera. Nã qui luxuriæ immoderatißimæ esset, ter omnino per XIIII. annos languit: atq; ita, ut neq; uino, neque consuetudine reliqua abstineret. Circa cultum habitumq; adeò pudendus, ut comam semper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiã ponè uerticem summiserit: ac plerunq; synthesim indutus, ligato circum collum sudario prodierit in publicum sine cinctu, & discalciatus.

Studium eius artium liberalium. CA. LII.

LIberales disciplinas omnes ferè puer attigit. Sed à philosophia eum mater auertit, monens imperaturo contrariam esse: à cognitione ueterum oratorum Seneca præceptor, quò diutius in admiratione sui detineret. Itaq; ad poëticã pronus carmina

libenter

libenter, ac sine labore composuit: nec (ut quidã putant) aliena pro suis edidit. Venêre in manus meas pugillares, libelliq; cum quibusdam notißimis uersibus ipsius chirographo scriptis, ut facilè appareret non translatos, aut dictante aliquo exceptos, sed planè quasi à cogitante, atq; generãte exaratos, ita multa & deleta, & inducta, & superscripta inerant.

Studium eius pingendi ac fingendi. CA. LIII.

HAbuit & pingendi fingendiq; maximè nõ mediocre studiũ. Maxima autẽ popularitate efferebatur, omniũ æmulus, q quoquo modo animũ uulgi mouerẽt. Exijt post scenicas coronas opinio, proximo lustro descensurũ cũ ad * Olympia inter athletas. Nã luctabatur aßiduè: nec aliter certamina gymnica Græcia tota spectauerat, q̃ Brabeutarũ more in stadio humi aßidẽs, ac siqua paria longius recesßissent, in mediũ manibus suis protrahẽs. Destinauerat etiã, qui Apollinẽ cantu, solẽ aurigando æquiparare æstimaretur, imitari & Herculis facta. Præparatumq; leonẽ aiũt, quẽ uel claua, uel brachiorũ nexibus in amphiteatri arena spectãte populo nudus elideret.

* Aliâs, Olympiã.

Brabeutarum more.) βραβευταὶ sunt arbitri iudicesq; in spectaculis, quorum iudicio & sententia coronæ & præmia dantur.

Votum eius si uinceret. CA. LIIII.

SVb exitu quidem uitæ palàm uouerat, si sibi incolumis status permansisset, prodituru se parta

uictoria ludis, etiam hydraulam, & choraulã, et utricularium, ac nouißimo die histrionem saltaturũ Vergilij Turnum: et sunt, qui tradant Paridem histrionẽ occisum ab eo, quasi grauem aduersarium.

Famæ, & æternitatis cupidus. CAP. LV.

ERat illi æternitatis perpetuæq; famæ cupido, sed inconsulta. Ideoq; multis rebus ac locis uetere appellatione detracta, nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoq; Aprilem Neroneũ appellauit. Destinauerat & Romam Neropolim nuncupare.

Religionum contemptor. CAP. LVI.

REligionum usquequaq; contemptor præter unius deæ Syriæ. Hãc mox ita spreuit, ut urina contaminaret, alia superstitione captus, in qua sola pertinacißime hæsit. Siquidem ✝ acunculam puellarem, cum quasi remedium insidiarum à plebeio quodam, & ignoto muneri accepisset, detecta confestim cõiuratione pro summo numine triniq; in die sacrificijs colere perseuerauit, uolebatq; credi monitione eius futura prænoscere. Ante paucos quàm periret menses, attendit & extispicio, nec unquam litauit.

*Al. imagũculam, uel icunlã.

Trins, uel ternis.

Extispitio.) Extispitiũ uel haruspitium est extorũ iuditium & inspectio.

Aetas, & post obitum eius gesta. CA. LVII.

OBijt XXX. & secundo ætatis anno, die quo quondam Octauiam interemerat. Tantumq; gaudium publicè præbuit, ut plebs pileata tota urbe discur-

discurreret. Et tamen non defuerunt, qui per longũ tempus uernis æstiuisq́; floribus tumulum eius ornarent, ac modò imagines prætextatas in rostris proferrent, modò edicta quasi uiuentis, & breui magno inimicorum malo reuersuri. Quinetiam Vologesus Parthorum rex, missis ad Senatum legatis de instauranda societate, hoc etiam magnopere orauit, ut Neronis memoria coleretur. Denique cum post XX. annos adolescente me extitisset cõditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret, tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, ut uehementer adiutus, & uix redditus sit.

C. SVETONII TRANQVILLI

Sergius Galba.

De progenie Cæsarum quæ in Nerone defecit, & prodigijs hoc præcedentibus.

CAP. I.

PRogenies Cæsarũ in Nerone defecit: quod futurum compluribus quidem signis, sed euidentissimis duobus apparuit. Liuiæ olim post Augusti statim nuptias Veientanum suũ reuisenti, prætervolans aquila gallinam albam ramum lauri ro-

stro tenentem, ita ut rapuerat, demisit in gremium: cumq; nutriri alitem, pangiq; ramulũ placuisset, tanta pullorum soboles prouenit, ut hodie quoq; ea uilla ad Gallinas uocetur: tale uerò lauretũ, ut triũphaturi Cæsares inde laureas decerperent: fuitq; mos triũ phantibus, alias confestim eodem loco pangere: et obseruatam est sub cuiusq; obitum, arborem ab ipso institutam, elanguisse. Ergo nouissimo Neronis anno, & sylua omnis exaruit radicitus, et quicquid ibi gallinarum erat, interijt: ac subinde tacta de cœlo Cæsarum æde, capita omnibus statuis simul deciderunt: Augustiq; sceptrum è manibus excussum est.

Prosapia & uetus origo Galbæ. CAP. II.

NEroni Galba successit, nullo gradu contingẽs Cæsarum domũ: sed haud dubiè nobilissimus, magnaq; & uetere prosapia, ut qui statuarum titulis pronepotem se Q. Catuli Capitolini semper ascripserit: Imperator uerò etiam stemma in atrio proposuerit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaën Minois uxorem referret.

Progenies & cognomina Galbæ, & unde dicatur Galba. CAP. III.

IMagines, & elogia uniuersi generis exequi longum est, familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpitiorum cognomẽ Galbæ tulit, cur, aut unde traxerit, ambigitur. Quidam putant quòd oppidum Hispaniæ

ſpaniæ fruſtra diu oppugnatum, illitis demum galba no facibus ſuccenderit: alij quòd in diuturna ualetu-dine galbeo, id eſt, remedijs lana inuolutis aßiduè u-teretur: nõnulli quòd præpinguis fuerit uiſus, quem Galbam Galli uocant: uel contrà, quòd tam exilis, q̃ ſunt animalia, quæ in æſculis naſcuntur, appellan-turq́; Galbæ. Familiam illuſtrauit Sergius Galba cõ-ſularis, temporum ſuorum eloquentißimus, quẽ tra-dunt Hiſpaniam ex prætura obtinentẽ, X X X. Lu ſitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini bel li cauſam extitiſſe. Eius nepos ob repulſam cõſula-tus infenſus Iulio Cæſari, cuius legatus in Gallia fu-erat, conſpirauit cum Caßio & Bruto, propter quod Pedia lege damnatus eſt. Ab hoc ſunt imperatoris Galbæ auus, & pater. Auus clarior ſtudijs, quàm di gnitate. Non enim egreſſus præturæ gradum, multi plicem nec incurioſam hiſtoriam edidit. Pater con-ſulatu functus, q̃ breui corpore atq; etiã gibber, mo dicæq́; in dicendo facultatis, cauſas induſtrie actita-uit. Vxores habuit Mumiam Achaiam neptem Catu li, proneptemq́; L. Mummij, qui Corinthum excîdit. Item Liuiam Ocellinam ditem admodum, & pul-chram. A qua tamẽ nobilitatis cauſa appetitus ultro exiſtimatur, & aliquanto enixius, poſtquam ſubinde inſtanti uitiũ corporis ſecretò poſita ueſte detexit, ne quaſi ignaram fallere uideretur. Ex Achaia libe-

ros, Caium & Sergium procreauit. Quorum maior Caius attritis facultatibus urbe cessit, prohibitusq; à Tiberio sortiri anno suo proconsulatum, uoluntaria more obijt.

Galbano.) Ferulæ quæ in Syria nascitur est liquor, qui Galbanum uocatur, est non dissimilis dotibus suis thuri.

Ortus Galbæ, & præsagia principatus eius.

CAP. IIII.

SErgius Galba imperator, M. Valerio Messala, Cn. Lentulo COSS. natus est IX. Cal. Ianuarij, in uilla colli supposita, prope Tarracinam sinistrorsum Fundos petentibus. Adoptatus à nouerca sua, Liuij nomen, & Ocellare cognomẽ assumpsit, mutato prænomine. Nam † Lucium mox pro Sergio usq; ad tempus imperij usurpauit. Constat Augustum puero adhuc salutanti se inter æquales, apprehẽsa buccula dixisse, Καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραστρίξον. Sed & Tiberius, cũ comperisset eum imperaturũ, uerùm in senecta: uiuat sanè, ait, quando id ad nos nihil pertinet. Auo quoq; eius fulgur procuranti, cum exta de manibus aquila rapuisset, & infrugiferam quercũ contulisset, summũ, sed serum imperiũ portẽdi familiæ, responsum est. Et ille irridẽs: sanè, inquit, cum mula pepererit. Nihil æquè posteà Galbam tentantem res nouas confirmauit, q̃ mulæ partus, cæterisq;, ut obscœnum ostentum, abhorẽtibus, solus pro

† Al. Liuiũ

lætissi-

lætißimo accepit, memor ſacrificij, dictiq; aui. Sumpta uirili toga, ſomniauit fortunã dicentem, ſtare ſe ante fores defeſſam, & niſi ocyus reciperetur, cuicunq; obuio prædæ futuram. Vtq; euigilauit, aperto atrio, ſimulachrum æneũ deæ cubitali maius iuxta limen inuenit, idq; gremio ſuo Thuſculum, ubi æſtiuare conſueuerat, auexit, & in parte ædium conſecrauit, menſtruis deinceps ſupplicationibus, & peruigilio anniuerſario coluit. Quanq̃ ætate nondũ conſtante, ueterẽ ciuitatis, exoletumq; morẽ, ac tamũ in domo ſua hærentẽ obſtinatißimè retinuit, ut liberti, ſeruiq; bis die frequentes adeſſent, ac manè ſaluere, ueſperi ualere ſibi ſinguli dicerent.

καὶ σύ.) Id eſt, Et tu fili imperio noſtro creſce.

Studium in liberalibus diſciplinis, Iure, et uxoribus, ac filijs. CAP. V.

INter liberales diſciplinas attendit Iuri: dedit & matrimonio operam. Verũ amiſſa uxore Lepida, duobusq; ex ea filijs, remanſit in cœlibatu, neq; ſolicitari ulla cõditione amplius potuit, ne Agrippinæ quidem uiduatæ morte Domitij, quæ maritũ quoq; adhuc nec dum cœlibem Galbam, adeò omnibus ſolicitauerat modis, ut † inter conuentũ matronarum correpta iurgio, atq; etiã manu pulſata ſit à matre Lepida. Obſeruauit ante omnes Liuiam Auguſtã: cuius & uiuæ gratia plurimũ ualuit, et mortuæ teſtamẽto penè

Attẽdit Iuri, pro ſtuduit.

Cœlibat⁹ & poſt ductã uxorẽ.

*Al. in cõuentu.

penè ditatus est. H S. nanq; quingenties cum præcipuum inter legatarios habuisset, quia uerò notata, non perscripta erat summa, hærede Tiberio legatũ ad quinquaginta reuocante, ne hæc quidem accepit.

Honores per eum gesti, & disciplina in re militari. CAP. VI.

HOnoribus ante legitimum tempus initis, Prætor commißione ludorum Floralium, nouum spectaculi genus, elephantos funambulos edidit: exinde prouinciæ Aquitaniæ anno ferè præfuit: mox consulatum per sex menses ordinarium gesit. Euenitq;, ut in eo ipse L. Domitio patri Neronis, ipsi Syluius Otho pater Othonis succederet, uelut præsagium insequentis casus, quo medius inter utriusq; filios extitit imperator. A Caio Cæsare ludis substitutus, postridie quàm ad legiones uenit, solenni fortè spectaculo plaudẽtes inhibuit, data tessera, ut manus penulis continerent, statim per castra iactatum est:

Trochaicus tetrameter. Disce miles militare, Galba est, non Getulicus.

Interdixit peti, ꝓ ueтuit. Pari seueritate interdixit commeatus peti. Veteranum ac tironem militẽ opere aßiduo corroborauit, matureq; barbaris, qui iam in Galliam usq; proruperant, coërcitis, præsenti quoq; Caio talem & se et exercitum approbauit, ut inter innumeras, contractasq; ex omnibus prouincijs copias, neq; testimoniũ, neq; præmia ampliora ulli perciperent. Ipse maximè

Approbat se illi talẽ, ꝓ pręstat.

insignis,

insignis, quòd campestrem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum imperatoris per XX. passuum millia cucurrit.

Opere assiduo corroborauit.) Exercitatione enim firmantur omnia in corpore membra, sicut ocio dissoluuntur: nec ociosi possunt esse fortes milites, non tantũ quod corpora ferre & durare nõ possunt, sed etiã quod animi effœminantur.

Iustitia & æquitas eiusdem. CAP. VII.

CAede Caij nunciata multis ad occasionem stimulantibus, quietem prætulit. Per hoc gratissimus Claudio, receptusq; in cohortem amicorũ, tantæ dignationis est habitus, ut cùm subita ei ualetudo, nec adeò grauis incidisset, dilatus sit expeditiõis Britannicæ dies. Africã + *pro Consule biennio obtinuit,* *Ali. proconsul. *extra sortem electus ad ordinandam prouinciam, et intestina dissensiõe, et Barbarorũ tumultu inquietã. Ordinauitq; magna seueritatis ac iustitiæ cura, etiã in paruulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona arctißima residuum cibariorum tritici modium, centum denarijs uendidisse arguebatur, uetuit, simulatq; indigere cibo cœpisset, à quoquam opem ferri: & is fame extabuit. At in iure dicendo cum de proprietate iumenti quæreretur, leuibus utrinq; argumentis, & testibus, ideoq; difficili coniectura ueritatis, ita decreuit, ut ad lacum, ubi adaquari solebat, duceretur capite inuoluto, atque ibidem reuelato, eius*

esset,

esset, ad quem sponte se à potu recepisset.

Honores ei collati, & signa futuri imperij eius.

CAP. VIII.

OB res, & tunc in Africa, et olim in Germania gestas, ornamenta triumphalia accepit, & sacerdotiū triplex, inter XV. uiros, sodalesq; Titios, Item Augustales cooptatus, atq; ex eo tempore prope ad Neronis mediū principatum in secessu plurimū uixit, ne ad gestandū quidem unquam iter ingressus, q̃ ut secum uehiculo proximo decies HS. in auro efferret, donec in oppido Fundis moráti Hispania Taraconensis oblata est. Acciditq;, ut cum prouinciam ingressus sacrificaret intra ædem publicam, puero è ministris acerram tenenti, capillus repentè toto capite canesceret. Nec defuerunt qui interpretarentur, significari rerum mutationem, successurumq; iuueni senem, hoc est, ipsum Neroni. Nec multo pòst in Cantabriæ lacū fulmen decidit, repertæq; sunt duodecim secures, haud ambiguū summi imperij signū.

Plurimū uixit, pro plerunq;, ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Quàm ut, pro aliter quàm ut.

Varietas eius in prouincia.

CAP. IX.

PEr octo annos uariè & inæquabiliter prouinciam rexit. Primo acer & uehemens, et in coërcẽdis quidem delictis uel immodicus. Nam et nummulario non ex fide uersanti pecunias, manus amputauit, mensæq; eius affixit. Et tutorem, quòd pupillum,

cui

cui substitutus hæres erat, ueneno necasset, cruce affecit. implorantiq; leges, & ciuem Romanum se testificanti, quasi solatio & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multoq; præter cæteras altiorē & dealbatam statui crucē iußit. Paulatim in desidiā segnitiemq; conuersus est, ne quid materiæ præberet Neroni, & ut dicere solebat, quòd nemo rationē otij sui reddere cogeretur. Carthagine noua cōuentū agēs, tumultuari Gallias comperit. Legato Aquitaniæ auxilia implorante, superuenerunt Vindicis literæ, hortantis, ut humano generi assertorē ducemq; se accōmodaret. Nec diu cūctatus, conditionē partim metu, partim spe recepit. Nā & mādata Nerōis de nece sua ad procuratores clàm missa deprehenderat, & confirmabatur cùm secundißimis auspicijs, et ominibus, tum uirginis honestæ uaticinatione, tāto magis, quòd eadem illa carmina sacerdos Iouis Cluuiæ ex penetrali somnio monitus eruerat, ante ducentos annos similiter à fatidica puella pronuntiata. Quorū carminum sententia erat, Oriturum quandoq; ex Hispania principem, dominumq; rerum.

Initium principatus, & alia eius gesta.

CAP. X.

IGitur cum quasi manumißioni uacaturus conscendisset tribunal, propositis ante se damnatorum, occisorumq; à Nerone quàmplurimis imaginibus,

& astanti nobili puero, quem exulantem ex proxima Baleari insula, ob id ipsum acciuerat, deplorauit temporum statum, consalutatusq; imperator, legatũ se Senatus ac populi Rom. professus est. Deinde iustitio indicto, è plebe quidẽ prouinciæ legiones, et auxilia conscripsit super exercitum ueterem legionis unius, duarumq; alarum, & cohortium trium. At è primoribus prudentia atq; ætate præstantibus, uelut instar Senatus, ad quos de maiore re, quoties opus esset, referretur, instituit. Delegit & equestris ordinis iuuenes, qui manente anulorum aureorum usu, euocati appellarentur, excubiasq; circa cubiculum suũ uice militum agerent. Etiam per prouincias edicta dimisit, autor singulis, uniuersisq; conspirandi, simul & ut qua posset quisq; opera, communem causam iuuarent. Per idem ferè tempus in munitione oppidi, quod sedem bello delegerat, repertus est anulus opere antiquo, sculptura gemmæ uictoriã cum trophæo exprimente. Ac subinde Alexandrina nauis † detorsa appulit armis onusta, sine gubernatore, sine nauta, ac uectore ullo, ut nemini dubiũ esset iustũ, piumq;, & fauentibus dijs bellũ suscipi. Cum repentè ex inopinato propè cuncta turbata sunt, alarum altera castris appropinquantem, pœnitentia mutati sacramẽti destituere conata est, ægreq; retenta in officio: & serui, quos à liberto Neronis ad fraudẽ præparatos

*Al. decursis.

muneri

muneri acceperat, per angiportum in balnea transeuntem penè interemerunt, nisi cohortantibus inuicē ne occasionem omitterent, interrogatisq; de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu cōfeßio esset.

Consternatio eius propter mortem Vindicis.

CAP. XI.

ACceßit ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maximè consternatus, destitutoq; similis, non multum abfuit, quin uitæ renunciaret. Sed superuenientibus ab urbe nuncijs, ut occisum Neronem, cūctosq; in uerba sua iurasse cognouit, deposita legati, suscepit Cæsaris appellationem. Iterq; ingressus est paludatus, ac dependente à ceruicibus pugione ante pectus, nec prius usum togæ recuperauit, quàm oppreßis, qui nouas res moliebantur, præfecto Prætorij Nymphidio Sabino Romæ, in Germania Fonteio Capitone, in Africa Clodio Macro legatis.

Sæuitia & auaritia eius. CAP. XII.

PRæcesserat de eo fama sæuitiæ simul atq; auaritiæ, quòd ciuitates Hispaniarū, Galliarumq;, quæ cunctantius sibi accesserant, grauioribus tributis, quasdam etiam murorum destructione punisset, et præpositos, procuratoresq; supplicio capitis affecisset cum coniugibus ac liberis, quodq; oblatam à Tarraconensibus è uetere templo Iouis coronam auream librarum XV. conflasset, ac tres uncias, quæ ponde-

ri deerant, iußiſſet exigi. Ea fama & confirmata eſt aucta eſt, ut primum urbem introijt. Nam cum claſſiarios, quos Nero ex remigibus iuſtos milites fecerat, redire ad priſtinum ſtatum cogeret, recuſantes, atq; inſuper aquilam, & ſigna pertinacius flagitantes, non modò immiſſo equite diſiecit, ſed decimauit etiam. Item Germanorum cohortē à Cæſaribus olim ad cuſtodiam corporis inſtitutam, multisq́; experimētis fideliſsimam, diſſoluit, ac ſine ullo commodo remiſit in patriam, quaſi Cn. Dolabellæ, iuxta cuius hortos tendebat, proniorem. Illa quoq; uerène an falsò per ludibrium iactabantur, appoſita lautiore cœna ingemuiſſe eum. Et ordinario quidem diſpenſatori breuiarium rationum offerenti, paropſidem leguminis pro ſedulitate, ac diligentia porrexiſſe. Cano autem choraulæ, mirè placenti, denarios quinque donaſſe, prolatos manu ſua è peculiaribus loculis ſuis.

Aduentus eius ad urbem. CAP. XIII.

QVare aduentus eius non perinde gratus fuit, idq; proximo ſpectaculo appàruit: ſiquidem Atellanis notiſsimum canticum exorſus, † Venit iò ſimus à uilla, cuncti ſimul ſpectatores, conſentiente uoce reliquam partem retulerunt, ac ſæpius uerſu repetito egerunt.

*Al. Venitione.

Geſta per eum in initio principatus eius.
CAP. XIIII.

Maiore

MAiore adeò & fauore, et autoritate adeptus est, quàm geßit imperium: quanquàm multa documenta egregij principis daret, sed nequaquam tam grata erant, quàm inuisa, quæ secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos unà & intra palatium habitantes, nec unquam non adhærentes, pædagogos uulgò uocabant. Hi erãt T. Iunius legatus eius in Hispania cupiditatis immensæ, Cornelius Laco ex assessore præfectus prætorij, arrogantia socordiáq; intolerabilis, libertus * Icellus paulò antè anulis aureis, & Martiani cognomine ornatus, ac iam summæ equestris gradus candidatus. His diuerso uitiorum genere grassantibus, adeò se abutendũ permisit et tradidit, ut uix sibi ipsi cõstaret: modò acerbior parciórq;, modò remißior, ac negligentior, q̃ conueniret principi electo atq; illius ætatis. Quosdam claros ex utroq; ordine uiros suspitione minima, inauditos condemnauit. Ciuitatem Romanam rarò dedit. Iura trium liberorum uix uni atque alteri, ac ne his quidem, nisi ad certum præfinitumq; tempus. Iudicibus sextam decuriam adijci precantibus, non modò negauit, sed etiã concessum à Claudio beneficium, ne hyeme initióq; anni ad iudicandum euocarentur, eripuit.

*Al. Icellus.

Inauditos pro indicta causa.

Gesta & liberalitas eius. CAP. XV.

EXistimabatur etiam senatoria, & equestria officia biẽnij spatio determinaturus, nec daturus ni-

Determinare, pro termĩare.

si inuitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis concesßis, per quinquaginta equites Roman. ea cōditione reuocandas curauit exigendasq;, ut & si quid scenici, aut xystici donatum olim uendidissent, auferretur emptoribus, quando illi absumpto pretio soluere nequirent. At contrà, nihil non per comites atq; libertos pretio addici, aut donari gratia, passus est, uectigalia, immunitates, pœnas innocentū, impunitatem noxiorum. Quinetiam Pop. Ro. deposcente supplicium Haloti & Tigellini, solos ex omnibus Neronis emissarijs, uel maleficentisßimos incolumes præstitit: atq; insuper Halotū procuratione amplisßimo ornauit. Pro Tigillino etiam sæuitiæ populū edicto increpuit.

Inuidia, & rebellio exercitus Germaniæ in eum. CAP. XVI.

PEr hæc propè uniuersis ordinibus offensus, uel præcipua flagrauit inuidia apud milites. Nam cum in uerba eius absentis iurantibus, donatiuū grandius solito præpositi pronuntiassent, neq; rem ratam habuit, & subinde iactauit, se legere militem, non emere consuesse. Atq; eo quidem nomine omnes, qui ubique erant, exacerbauit. † Cæterum prætorianos etiā metu, & indignitate commouit, remouēs subinde plerosque † ut suspectos & Nymphidij socios. Sed maxime fremebat superioris Germaniæ exercitus fraudari

* Al. centū
* Al. insuspectos.

dari se præmijs nauatæ aduersus Gallos & Vindicẽ operæ. Ergo primi obsequium † rumpere ausi, Cal. Ianuarij adigi sacramento, nisi in nomen Senatus recusarunt, statimq́; legationem ad prætorianos cum mandatis destinauerunt, displicere imperatorem in Hispania factum, eligerent ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent.

*rupere se Calen. Ianuarij adici sacramento, nisi in.

Destinare, p mittere

Adoptatio Pisonis per eum facta. CAP. XVII.

QVod ut nuntiatum est, despectui esse non tam senectam suam, quàm orbitatem ratus, Pisonẽ Frugi Licinianum, nobilem egregiumq́; iuuenem, ac sibi olim probatißimum, testamentoq́; semper in bona et nomen adscitum, repente è media salutantium turba apprehendit: filiumq́; appellans, perduxit in castra, ac pro cõcione adoptauit, ne tunc quidem donatiui ulla mentione facta: quò faciliorem occasionem M. Syluio Othoni præbuit perficiendi conata, intra sextum adoptionis diem.

Conata, passiue.

Præsagia infelicem eius exitum præcedentia.
CAP. XVIII.

MAgna & aßidua monstra iam inde à principio exitum ei, qualis euenit, portenderant. Cùm per omne iter dextra sinistraq́; oppidatim uictimæ cæderentur, taurus securis ictu consternatus, rupto uinculo, essedũ eius inuasit, elatisq́; pedibus totum cruore perfudit, ac descendentem spiculator im

*Al. terræ tremor.

pulsu turbæ lancea propè uulnerauit. Vrbem quoq; & deinde palatium ingreßum, excepit † terra tremore, & aßimilis quidam mugitui sonus. Secuta sunt aliquantò maiora, & tristiora. Monile margaritis gemmisq; consertum ad ornandum fortunam suam Thusculanam, ex omni gaza secreuerat. Id repentè quasi augustiore dignius loco Capitolinæ Veneri dedicauit: ac proxima nocte somniauit speciem fortunæ querentis fraudatam se dono destinato, minantis que erepturam & ipsam quæ dedisset. Cúmque exterritus luce prima ad expiandum somnium, præmißis qui rem diuinam appararent, Thusculum excurrisset, nihil inuenit præter tepidam in ara fauillam, atratumq; iuxtà senem in catino uitreo tus tenentem, & in calice fictili merum. Obseruatum etiam est Cal. Ianuarijs, sacrificanti coronam de capite excidisse: auspicanti pullos euolasse: adoptionis die, neque milites allocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali oblitis ministris, & in Senatu curulem peruerse collocatam.

Cædes eius atq; mors. CAP. XIX.

PRius uerò, quàm occideretur, sacrificantem manè aruspex identidem monuit, caueret periculum, nõ longè percussores abesse. Haud multò pòst cognoscit teneri castra ab Othone, ac plerisq;, ut eôdẽ quamprimum pergeret suadentibus, posse enim autoritate

ritate

ritate & præsentia præualere, nihil amplius quàm continere se statuit, & legionariorum firmare præsidijs, qui multifariam diuerseq; tendebāt. Loricam tamen induit linteam, quanquam haud dißimulans parū aduersus tot mucrones profuturā. Sed extractus rumoribus falsis, quos cōspirati, ut eum in publicum elicerent, de industria dißiparant, paucis temere affirmantibus, transactum negotium, oppressos qui tumultuarentur, aduenire frequentes cæteros gratulabundos & in omne obsequiū paratos: his ut occurreret, prodijt tāta fiducia, ut militi cuidā occisum à se Othonē glorianti, quo autore respōderit, atq; in forū usq; processit. Ibi equites, quibus mandata cædes erat, cū per publicum dimota paganorum turba equos adegissent, uiso procul eo, parumper restiterunt: deinde rursum incitati, desertum à suis, contrucidarunt.

Gesta per eum in morte, & de eius funere atq; cadauere. CAP. XX.

SVnt qui tradāt ad primū tumultum proclamasse eū, q͂d agitis cōmilitones? Ego uester sum, & uos mei: donatiuū etiam pollicitū. Plures autem prodiderūt, obtulisse ultro iugulū, et ut hoc agerēt ac ferirēt, quādo ita uideretur, hortatum. Illud mirū admodum fuerit, neq; præsentium quenquam opem imperatori ferre conatum, & omnes, qui accerserentur, spreuisse nuncium, excepta Germanicorum uexillatione.

Hi ob recens meritum, quòd se ægros et inualidos magnopere fouisset, in auxilium aduolauere: sed serius itinere deuio per ignorantiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacum Curtij, ac relictus, ita uti erat donec gregarius miles à frumentatione rediens abiecto onere caput ei amputauit. Et quoniã capillo præ caluitio arripere non poterat, in gremium abdidit. Mox inserto per os pollice ad Othonem detulit. Ille lixis, calonibusq́; donauit: qui hasta suffixum, non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidem, Galba cupide fruaris ætate tua. Maximè irritati ad talem iocorum petulãtiam, quòd ante paucos dies exierat in uulgus, laudanti cuidam formam suã, ut adhuc floridam & uegetam, respondisse eum:

ἔτι μοὶ μένος ἔμπεδόν ἐστιν.

Ab his Patrobij Neroniani libertus, centum aureis redemptum, eo loco, ubi iussu Galbæ animaduersum in patronum fuerat, abiecit. Serò tandem dispensator Argius, & hoc & cæterum truncum in priuatis eius hortis Aureliæ uiæ sepulturæ † dedit.

Cæterũ, ꝓ reliquum.
*Al tradidit.

ἔτι μοὶ μένος, &c.) Id est, adhuc mihi robur ualidum est.

Statura corporis & membrorum eius.

CAP. XXI.

*al. præcaluo.

STatura iusta fuit, capite † caluo, oculis cœruleis, adunco naso, manibus, pedibusq́; articulari morbo di-

bo distortißimis, ut neq; calceum perpeti, neq; libellos euoluere, aut tenere omnino ualeret. Excreuerat etiam in dexteriore latere eius caro, † præpendebatq; adeo, ut ægrè fascia substringeretur. *Al. propē debat.

Cibus, potus eius, atq; luxuria. CAP. XXII.

CIbi plurimi traditur, quem tempore hyberno etiam ante lucem capere consueuerat. Inter cœnam uerò † usq; ad abundantem, ut congestas super manus reliquias circumferri iuberet, spargiq; ad pedes stantibus. Libidinis in mares pronior, & eos non nisi præduros, exoletosq;. Ferebant in Hispania C. † Icelum è ueteribus concubinis, de Neronis exitu nunciantem, nō modò arctißimis osculis palàm exceptum ab eo, sed ut sine mora uelleretur oratum, atque seductum. *al. usq; eo abundāti. *Aliȷ, Itellum.

Tempus imperij eius, & ætas. CAP. XXIII.

PEriȷt tertio & septuagesimo ætatis anno, imperij mēse septimo. Senatus ut primum licitū fuit, statuam ei decreuerat rostratæ columnæ superstantem in parte fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in Iudæam submisisse opinatus.

C. SVETONII TRANQVILLI

Otho Syluius.

De Othonis progenitoribus.

AIORES Othonis sunt orti oppido Ferẽtino, familia uetere et honorata, atq; ex principibus Hetruriæ. Auus M. Syluius Otho: patre equite Ro. matre humili incertũ an ingenua, per gratiã Liuiæ Augustæ, in cuius domo creuerat, Senator est factus, nec præturæ gradũ excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarũ & magnarũ propinquitatũ, tam charus, tamq; non absimilis facie Tiberio principi fuit, ut pleriq; procreatũ ex eo crederent. Vrbanos honores, proconsulatum Africæ, et extraordinaria imperia seuerißimè administrauit. Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quòd motu Camilli ex pœnitentia præpositos suos quasi defectionis aduersus Claudium autores occiderant, capite punire, & quidem ante principia se corãm: quamuis ob id ipsum promotos in ampliorem gradum à Claudio sciret. Quo facto, sicut gloriã auxit, ita gratiam minuit: quam tamẽ maturè recuperauit, detecta equitis Rom. fraude, quem prodentibus seruis necem

Honorata pro honesta.

Clau-

Claudio parare compererat. Nanq; & Senatus honore rarißimo, statua in palatio posita prosecutus est eum; et Claudius allectum inter patritios collaudans amplißimis uerbis, hæc quoque adiecit: Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidem. Ex Albia Terentia splendidißima fœmina duos tulit filios, Luciũ Titianum, & minorem Marcum cognomine. Tulit & filiam, quam nondum nubilem Druso Germanici filio despondit.

Othonis ortus, & eius adolescentia. CAP. II.

OTho imperator IIII. Cal. Maij natus est, Camillo Aruntio, Domitio Aenobarbo COSS. A prima adolescentia prodigus, ac procax, adeò ut sæpe flagris obiurgaretur à patre. Ferebatur et uagari noctibus solitus, atq; inualidum quenq; obuiorum uel potulentum corripere, ac distento sago impositum in sublime iactare. Post patris deinde mortem libertinã aulicam gratiosam, quò efficatius coleret, etiam diligere simulauit, quamuis anum, ac penè decrepitam. Per hãc insinuatus Neroni, facilè summum inter amicos locum tenuit congruentia morum: ut uerò quidã tradunt, & consuetudine mutui stupri: ac tantùm potentia ualuit, ut damnatum repetundis consularem uirum, ingens præmium pactus, prius quàm planè restitutionem ei impetrasset, non dubitaret in Senatum ad agendas gratias introducere.

Gratiosa, pro grata

Congruẽtia, pro similitudine.

Amici-

Amicitia eius cum Nerone. CAP. III.

OMnium autem consiliorum, secretorumq́; particeps, die, quem Nero necandæ matri destinauerat, ad auertendas suspitiones cœnam utriq; exquisitißimæ comitatis dedit. Itē Poppæam Sabinam tunc adhuc amicam eius abductam marito, demādatamq́; interim sibi nuptiarum specie recepit. Nec * corripuisse contentus, adeò dilexit, ut ne riualem quidem Neronem æquo tulerit animo. Creditur certè non modò missos ad * arcessendam non recepisse, sed ipsum etiam exclusisse quondam pro foribus astantem, miscentemq́; frustrà minas & preces, ac depositum reposcentem. Quare diducto matrimonio, sepositus est per causam legationis in Lusitaniam, & satis uisum, ne pœna acrior mimum omnem diuulgaret: qui tamē sic quoq; hoc disticho enotuit:

*al. corrupisse.

*al. accersendam.

Per causam, pro prætextu.

Cur Otho mentito sit quæritis exul honore?
  Vxoris mœchus cœperat esse suæ.

Prouinciam administrauit quæstorius per decem annos, moderatione atq; abstinentia singulari.

Spes eius ad imperium. CAP. IIII.

VT tandem occasio ultionis data est, conatibus Galbæ primus accesit, eodemq́; momento & ipse spem imperij cepit: magnam quidem, & ex conditione temporum, sed aliquanto maiorem ex affirmatione Seleuci mathematici. Qui cum eum olim super

stitem

stitem Neroni fore spopondisset, tunc ultrò inopinatus aduenerat, imperaturum quoq; breui repromittens. Nullo igitur officij, aut ambitionis in quenquam genere omisso, quoties cœna principem acciperet, aureos excubanti cohorti uiritim diuidebat: nec eo minus alium alia uia militum demerebatur. Cuidam etiam de parte finium cum uicino litiganti, adhibitus arbiter, totum agrum redemit emancipauitq;, ut iam uix ullus esset, qui non & sentiret & prædicaret solùm successionis imperij dignum.

Nec eo minus, pro nihilo secius.

Frustratur spe adoptationis à Galba.

CAP. V.

SPerauerat autem fore, ut adoptaretur à Galba, idq; in dies expectabat. Sed postquàm Pisone prælato spe decidit, ad uim conuersus est, instigante super animi dolorem etiam magnitudine æris alieni. Neq; enim dißimulabat, nisi principem se stare nõ posse, nihilq; referre ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione X. sestertiûm expresserat. Hoc subsidiũ tanti cœpti fuit: ac primo speculatoribus cõmissa est res, deinde decẽ alijs, quinq; quos singuli binos produxerant: omnibus dena sestertia repræsentata, & quinquagena promissa. Per hos solicitati reliqui, nec adeò multi, haud dubia fiducia in ipso negotio pluribus affuturis.

Stare, pro subsistere

Assum-

Assumptio eius ad principatum.

CAP. VI.

*al. Erat. Tulerat animus, & libuit.

†Vlerat animus post adoptionem statim castra occupare, cœnamemq; in palatio Galbam aggredi: sed obstitit respectus cohortis, quæ tunc excubabat, ne oneraretur inuidia, quòd eiusdem statione & Caius fuerat occisus, & desertus Nero. Medium quoque tempus religio, & Seleucus exemit. Ergo destinata die, præmonitis conscijs, ut se in foro sub æde Saturni ad milliarium aureum opperirentur, manè Galbam salutauit: utq; consueuerat, osculo exceptus etiam sacrificanti interfuit, audiuitq; prædicta aruspicis. Deinde liberto adesse architectos nuntiante, quod signum conuenerat, quasi uenalem domum inspecturus abscessit: proripuitq; se postica parte palatij ad constitutum. Alij febrem simulasse aiunt, eámque excusationem proximis mandasse, si quæreretur. Tunc abditus propere muliebri sella in castra contendit: ac deficientibus lecticarijs, cùm descendisset, cursumque cœpisset, laxato calceo restitit, donec omissa mora succollatus, & à præsente comitatu imperator cõsalutatus, inter faustas acclamationes strictosq; gladios ad principia deuenit, obuio quoq; non aliter ac si conscius & particeps foret, adhærente. Ibi missis, qui Galbam & Pisonem trucidarent, ad cõciliandos pollicitationibus militum animos nihil magis pro

gis pro concione testatus est, quàm id demum se habiturum, quod sibi illi reliquissent.

Succollatus.) Hoc est, supposito collo gestãtium latus: quod uerbum habuimus in Nerone quoq;.

Gesta eius in initio principatus.

CAP. VII.

DEinde uergẽte iam die ingressus Senatum, positaq; breui† ratione, quasi raptus de publico, & suscipere imperium ui coactus, gesturusq; communi omnium arbitrio, palatium petit. Ac super cæteras gratulantium adulantiumq; blanditias, ab infima plebe appellatus Nero, nullũ indicium recusantis dedit: imò ut quidam tradiderunt, etiam diplomatibus primisq; epistolis suis ad quosdam prouinciarum præsides, Neronis cognomen adiecit. Certè & imagines statuasq; eius reponi passus est, et procuratores atq; libertos ad eadem officia reuocauit. Nec quicq̃ prius pro potestate subscripsit, quàm quingenties sestertia ad peragendam auream domum. Dicitur ea nocte per quietem pauefactus, gemitus maximos edidisse, repertusq; à concursantibus humi ante lectum iacẽs, per omnia piaculorum genera manes Galbæ, à quo deturbari expelliq; se uiderat, propitiare tentasse. Postridie quoq; in augurando tempestate orta grauiter prolapsum, identidem obmurmurasse:

*al. ora-tione.

Propitia-re manis, pro placare.

τί γὰρ μοὶ χαὶ μακροῖς αὐλοῖς.

Tí

τί γὰρ. &c.) Id eſt, Quid enim me oportet lõgis tibiĳs inſonare.

Germanici exercitus coniuratio in Othonem.

CAP. VIII.

*Al. Germanici.

SVb idem uerò tempus, † Germaniciani exercitus in Vitellij uerba iurauerant. Quod ut comperit, autor Senatui fuit mittendæ legationis, quæ doceret, electum iam principem, quietem & concordiã ſuaderet: & tamen per internuntios ac literas, cõſortẽ imperij, generumq; ſe Vitellio obtulit. Verũ haud dubio bello iam ducibus & copijs, quas Vitellius præmiſerat, appropinquantibus, animum fidemq; prætorianorum erga ſe penè internitione ampliſsimi ordinis expertus eſt: & placuerat per claſsiarios arma transferri remittiq; nauibus. Ea cùm in caſtris ſub noctem promerentur, inſidias quidam ſuſpicati, tumultum excitauerunt, ac repentè omnes, nullo certò duce in palatium cucurrerunt, cædem Senatus flagitantes, repulſisq; Tribunorum, qui inhibere tentabant, nonnullis & occiſis: ſicut erant cruenti, ubinam imperator eſſet requirentes, † perruperunt in triclinium uſq;, nec niſi uiſo deſtiterunt. Expeditionem autẽ impigrè, atq; etiam præproperè inchoauit, nulla ne religionum quidem cura, ſed & motis necdum cõditis ancilibus, quod antiquitus infauſtum haberetur, & die, quo cultores deûm matris lamentari & plange-

*al. proruperunt.

plãgere incipiunt: præterea aduersissimis auspicijs. Nã et uictimas Diti patri cæsas litauit, cùm tali sacrificio contraria exta potiora sint. Et primo egressu inundationibus Tiberis retardatus, ad XX. etiam lapidem ruina ædificiorum præclusam uiam offendit.

Congreßio Othonis cum Vitellianis ducibus.

CAP. IX.

SImili temeritate, quamuis dubium nemini esset, quin trahi bellum oporteret, quando & fame, et angustijs locorum urgeretur hostis, quamprimum tamen decertare statuit: siue impatiens longioris solicitudinis, sperans'q; ante Vitellij aduentum profligari plurimum posse: siue impar militum ardori, pugnam deposcentium. Nec illi pugnæ affuit, substititq; Bryxelli. Et tribus quidem, uerùm mediocribus prælijs apud Alpes, circaq; Placentiam, et ad Castoris, quod loco nomen est, uicit, nouißimo, maximoq; apud Bebriacum fraude superatus est, cùm spe colloquij facta quasi ad conditionem pacis militibus eductis, ex improuiso, atque in ipsa ✝ consalutatione dimicandum fuisset, ac statim moriendi impetum cepit, ut multi, nec frustra opinantur, magis pudore, nec tanto rerum, hominum'que periculo dominationem sibi asserere perseueraret, quàm desperatione ulla, aut diffidentia copiarum: quippe residuis, integrisq; etiam nunc, quas secum ad secundos casus de- *Al. consultatiõe.

tinuerat, & superuenientibus alijs è Dalmatia, Pannoniaq;, & Mœsia, ne uictis quidem adeò afflictis, ut non in ultionem ignominiæ quiduis discriminis ultro & uel solæ subirent.

Detestatio eius bellorum ciuilium. CAP. X.

INterfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiædecimæ legionis Tribunus, Augusti clauius. Is mox referre crebrò solebat, Othonem etiam priuatum usqueadeò detestatum ciuilia bella, ut memorante quodam inter epulas de Caßij Brutiq; exitu, cohorruerit, nec concursurum cum Galba fuisse, nisi cōfideret sine bello rem trāsigi posse. Tunc ad despiciēdam uitam exemplo manipularis militis concitatum, qui cum cladem exercitus nūciaret, nec cuiquam fidē faceret, ac nunc mendacij, nunc timoris quasi fugisset ex acie argueretur, gladio ante pedes eius incubuerit, hoc uiso proclamasse eum aiebat, non amplius se in periculum tales, tamq; benemeritos coniecturū. Fratrem igitur, fratrisq; filium, & singulos amicorū cohortatus, ut sibi quisq; pro facultate cōsuleret, ab amplexu et osculo suo dimisit omnes: secretoq; captato, binos codicillos exarauit ad sororem consolatorios. Sed et ad Messalinā Neronis, quā matrimonio destinauerat, cōmendans reliquias suas et memoriā. Quicquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo, aut noxæ apud uictorem forent, concremauit. Diuisit

ſit & pecunias domeſticis ex copia præſenti.

Mors eius atq; funus. CAP. XI.

ATque ita paratus, intentusq; iã morti, tumultu inter moras exorto, ut eos, qui diſcedere & abire † cœptabant, corripi quaſi deſertores, detinerięq; ſenſit: adijciamus, inquit, uitæ et hanc noctem: Iis ipſis, totidemq; uerbis, uetuitq; uim cuiq̃ fieri: & in ſerum uſq; patente cubiculo, ſi quis adire uellet, poteſtatẽ ſui præbuit. Poſt hæc ſedata ſiti gelidæ aquæ potione, arripuit duos pugiones, & explorata utriuſq; acie, cũ alterũ puluino ſubdidiſſet, foribus adapertis arctiſsimo ſomno quieuit. Et circa lucẽ demũ expergefactus, uno ſe traiecit ictu infra læuã papillã. Irrumpentibusq; ad primum gemitũ, modò celãs, modò detegens plagã, exanimatus eſt: et celeriter apud Veliternã (ita præcepat) funeratus XXX. & VIII. ætatis anno, et LXXXX. et V. imperij die.

*al. captabant.

Statura & cultus corporis eius. CAP. XII.

TAnto Othonis animo nequaquam corpus aut habitus competijt. Fuiſſe enim traditur et modicæ ſtaturæ, & malè pedatus, caluusq;. Munditiarum uerò penè muliebrium. Vulſo corpore, galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato & annexo, ut nemo dignoſceret: quin & faciem quotidie raſitare, ac pane madido linere conſuetum, id'que inſtituiſſe à prima lanugine, ne barbatus unquam

Inſtituiſſe ,pincipere

 eſſet.

esset. Sacra etiam Isidis saepe in lintea, religiosaq; ueste propalam celebrasse. Per quae factum putem, ut mors eius minimè congruens uitae, maiori miraculo fuerit. Multi praesentium militum cum plurimo fletu manus, ac pedes iacentis exosculati, fortißimum uirum, unicum imperatorem praedicantes, ibidē statim nec procul à rogo uim suae uitae attulerunt. Multi & absentium accepto nuntio prae dolore armis inter se ad internecionem concurrerunt. Deniq; magna pars hominum, incolumem grauißimè detestata, mortuum laudibus tulit, ut uulgò iactatum sit, etiam Galbam ab eo non tam dominandi, quàm Reipub. ac libertatis restituendae causa interemptum.

Internecio siue internectio.

C. SVETONII TRANQVILLI

Aulus Vitellius.

Stirps & origo Vitelliorum.

ITELLIORVM originē alij aliam & quidem diuersißimam tradunt: partim ueterē nobilē, partim uerò nouam et obscurā, atq; etiā sordidā. Quod ego per adulatores obtrectatoresq; imperatoris Vitellij euenisse opinarer, nisi aliquando

de familiæ cōditione uariatū esset. Extatq; elogij ad Q. Vitelliū diui Augusti Quæstorem libellus, quo cōtinetur Vitellios Fauno Aboriginū rege, et Vitellia, quæ multis locis pro numine coleretur, ortos, toto Latio imperasse. Horū residuam stirpē ex Sabinis transisse Romā, atq; inter patritios allectā. Indicia stirpis diu mā sisse, uiam Vitelliā ab Ianiculo ad mare usque. Item coloniam eiusdem nominis, quam gentili copia aduersus Equiculos tutandā olim depoposcisset. Tempore deinde Samnitici belli præsidio in Appuliam misso, quosdam ex Vitellijs subsedisse Nuceriæ: eorumq; progeniem longo pòst interuallo repetisse urbem, atq; ordinem senatorium. Allectus, pro allego.

Pater, materq; Vitellij, eiusq; pueritia.

CAP. II.

Contrà plures autorem generis libertinum prodiderunt. Caßius Seuerus, nec minus alij, eundem & sutorem ueteramentarium, cuius filius sectionibus, & consuturis uberius compendium nactus, ex muliere uulgari Antiochi cuiusdam furnariam exercentis filia equitē Ro. genuerit. Sed quod discrepat, sit in medio. Cæterum P. Vitellius domo Nauceria, siue ille stirpis antiquæ, siue pudendis parentibus atq; auis, eques certè Ro. et rerum Augusti procurator, quatuor filios amplißimæ dignitatis cognomines, ac tantum prænominibus distinctos reliquit, Aulum, Q.

P.L. Aulus in consulatu obijt, quem cum Domitio Neronis Cæsaris patre inierat, prælatus alioqui, famosusq; cœnarum magnificentia. Quintus caruit ordine, cum autore Tiberio secerni minus idoneos Senatores, remouerió; placuisset. P. Germanici comes Cn. Pisonem inimicũ, & interfectorem eius accusauit, cõdemnauitq;. Ac post præturæ honorẽ inter Seiani consicios arreptus, & in custodiam fratri datus, scalpro librario uenas sibi incîdit. Nec tam mortis pœnitentia, q̃ suorum obtestatiõe obligari, curarió; se passus, in eadem custodia morbo perijt. L. ex consulatu Syriæ præpositus, Arthabanum Parthorum regem summis artibus, nõ modò ad colloquium suũ, sed etiam ad uenerandã legionũ signa pellexit. Mox cum Claudio principe, duos insuper ordinarios consulatus, censuramq; gessit. Curam quoq; imperij sustinuit, absente eo, expeditione Britãnica, uir innocens et industrius, sed amore libertinæ perinfamis, cuius etiã salinis melle commixtis, nec clàm quidem, aut raró, sed quotidiè ac palàm arterias & fauces pro remedio fouebat. Idem miri in adulando ingenij, primus C. Cæsarẽ adorari ut deum instituit, cùm reuersus ex Syria non aliter adire ausus esset, quàm capite uelato, circũuertensq; se, deinde procumbens. Claudium uxoribus, libertisq; addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Messalina petijt, ut sibi pedes præ-

beret

beret excalciandos : detractum'que socculum dextrum, inter togam, tunicas'que gestauit aßiduè, nonnunquam osculabundus. Narcißi quoque & Pallantis imagines aureas inter lares coluit. Huius & illa uox est, sæpe facias, cùm seculares ludos edenti Claudio gratularetur.

Adolescentia eiusdem. CAP. III.

DEceßit paralysi altero die q̃ correptus est, duobus filiįs superstitibus, quos ex Sextilia probatißima, nec ignobili fœmina editos Consules uidit: & quidem eodem ambos, totoq; anno, cum maiori minor in sex mēses succeßisset. Defunctū Senatus publico funere honorauit. Item statua pro rostris, cū hac inscriptiōe, PIETATIS immobilis erga principem. Aulus Vitellius L. filius IMP. natus est octauo Cal. Octob. uel, ut quidam, septimo Idus Septemb. Druso Cæsare, Norbano Flacco COSS. Genituram eius prædictam à mathematicis, ita parentes exhorruerunt, ut pater magnopere semper contenderit, ne qua ei prouincia uiuo se committeretur: mater & missum ad legiones, & appellatum imperatorem pro afflicto statim lamentata sit. Pueritiam, primamq; adolescentiam Capreis egit inter Tiberiana scorta, et ipse perpetuo † Spintriæ cognomine notatus, existimatusq; corporis gratia initium & causa incrementorum patri fuisse.

Altero, ℘ postridie.

*Al. Spintheriæ.

Probris contaminatur. CAP. IIII.

SEquenti quoq; ætate omnibus probris contaminatus, præcipuum in aula locum tenuit, Caio per aurigandi, Claudio per aleæ studium familiaris. Sed aliquantò Neroni acceptior, cum propter eadem hæc, tum peculiari merito, quòd præsidens certamini Neroneo, cupientem inter citharœdos contendere, nec quamuis flagitantibus cunctis promittere audentem, ideoq; egressum theatro reuocauerat, quasi perseuerantis populi legatione suscepta exorandum præbuerit.

Honores per eum administrati. CAP. V.

TRium itaq; principum indulgentia, non solũ honoribus, uerũ et sacerdotijs amplißimis auctus proconsulatũ Africæ post hæc, curam quoq; operum publicorum administrauit, & uoluntate dispari & existimatione. In prouincia singularem innocentiam præstitit biennio continuato, cum succedenti fratri legatus † substitutus esset. At in urbano officio dona atq; ornamenta templorum surripuisse, & commutasse quædam ferebatur, proq; auro & argento stannum & aurichalcum supposuisse.

*al. substitisset.

Vxores & filij eiusdem. CAP. VI.

VXorem habuit Petroniam consularis uiri filiam, & ex ea filium † Petroniũ captum altero oculo. Hunc hæredẽ à matre sub conditione institutũ, si de

*al. Petronianum.

si de potestate patris exisset, manu emisit: breuiq́;, ut creditum est, interemit, insimulatum insuper parricidij, & quasi paratum ad scelus uenenum ex conscientia hausisset. Duxit mox Galeriam Fundanam prætorio patre. Ac de hac quoq; liberos utriusq; sexus tulit, sed marē, titubantia oris, propè mutū & elinguē.

Germania eidem decreta, paupertas ipsius, & communitas eius erga singulos. CAP. VII.

A Galba in inferiorem Germaniam contra opinionem missus est. Adiutum putant T. Iunij suffragio tunc potentißimi, et cui iampridem per cōmunem factionis suæ fauorem conciliatus esset, nisi quòd Galba præ se tulit nullos minus metuendos, q̃ qui de solo uictu cogitarent: ac posse prouincialibus copijs profundam eius expleri gulam, ut cuiuis euidens sit, contemptu magis, quàm gratia electum. Satis constat exituro uiaticum defuisse, tanta egestate rei familiaris, ut uxore & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cœnaculo abditis, domum in reliquam partem anni ablocaret: utq́; ex aure matris detractum unionem pignerauerit ad itineris impēsas. Creditorem quidem præstolantium, ac detinentium turbam, & in ijs Sinuessanos, Formianosq́;, quorum publica uectigalia interuerterat, non nisi terrore calumniæ amouit, cùm libertino cuidam acerbius debitum reposcenti iniuriarum formulam, quasi calce ab

Ablocare, ꝑ alteri locare, siue locatione solꝰuere.

eo percussus, intendisset, nec aliter q̃ extortis quinquaginta HS. remisisset. Aduenientē malè animatus erga principem exercitus, pronusq́; ad res nouas, libens ac supinis manibus excepit, uelut dono deûm oblatum III. COS. filium ætate integra, facili ac prodigo animo. Quã ueterẽ de se persuasionẽ Vitellius recentibus etiã de se experimentis auxerat, tota uia caligatorũ quosq; militum obuio exosculans, perq́; stabula ac diuersoria, mulionibus ac uiatoribus præter modum comis, ut manè singulos iam'ne ientassent sciscitaretur, seq́; fecisse ructu quoq; ostẽderet.

Paupertas eius in omnes. CAP. VIII.

CAstra uerò ingressus nihil cuiquã poscenti negauit: atq; etiã ultro ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia dempsit. Quare uixdum mense transacto, neq; diei, neq; temporis habita ratione, ac iam uespere subitò à militibus è cubiculo raptus, ita ut erat in ueste domestica IMP. est consalutatus, circumlatusq́; per celeberrimos uicos, strictũ diui Iulij gladium tenens, detractũ delubro Martis, atq; in prima gratulatiõe porrectum sibi à quodam, nec antè in prætorium rediit, q̃ flagrante triclinio ex conceptu camini: tum quidẽ consternatis, & quasi omine aduerso anxijs omnibus, inquit: bono aīo estote, nobis alluxit: nullo sermõe alio apud milites usus. Consentiente deinde etiã iam superioris prouinciæ

Caminus, pro furnario.

exerci-

exercitu, qui † prius à Galba ad Senatus defecerat, *Al. prior
cognomē Germanici delatū ab uniuersis cupidè recepit, Augusti distulit, Cæsaris in perpetuū recusauit.

Principatum inuadit. CAP. IX.

AC subinde cæde Galbæ annuntiata, cōpositis Germanicis rebus, partitus est copias, quas aduersus Othonē præmitteret, quasq; ipse perduceret. Præmisso agmine lætū euenit auspiciū: siquidē à parte dextra repentè aquila aduolauit: lustratisq; signis, ingressos uiā sensim antecessit. At contrà ipso mouente, statuæ equestres cū plurifariā ei ponerentur, fractis repentè cruribus pariter corruerunt, & laurea, quam religiosissimè circundederat, in profluentē excidit. Mox Viennæ pro tribunali iura reddenti, gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite astitit. Quibus ostentis, par respondit exitus: nam confirmatum per legatos suos imperium, per se retinere non potuit.

Gesta eius post mortem Othonis, et reditus eius in urbem. CAP. X.

DE Bebriacensi uictoria, & Othonis exitu, cū adhuc in Gallia esset, audijt. Nihilq; cūctatus, quicqd prætorianarū cohortiū fuit, ut pessimi exēpli uno exautorauit edicto, iussas Tribunis tradere arma. Centū autē atq; uiginti, quorū libellos Othoni datos inuenerat, exposcentiū præmia ob æditā in cæde

Galbæ operam, conquiri, & supplicio affici imperauit, egregiè prorsus atq; magnificè et, ut summi principis spem ostenderet, nisi cætera magis ex natura, & priore uita sua, quàm ex imperij maiestate gessisset. Nanq; itinere inchoato, per medias ciuitates ritu triumphantium uectus est, perq; flumina delicatissimis nauigijs, & uariarum coronarum genere redimitis. Inter profusissimos obsoniorũ apparatus, nulla familiæ, aut militis disciplina, rapinas ac petulantiã omniũ in iocum uertens, qui non contenti epulo ubiq; publicè præbito, quoscunq; libuisset, in libertatẽ asserebant, uerbera, & plagas, sæpe uulnera, nonnunq̃ necem repræsentantes aduersantibus. Vtq; campos, in quibus pugnatum est, adijt, abhorrentes quosdam cadauerum tabem, detestabili uoce confirmare ausus est, Optimè olere occisum hostem, & melius ciuem. Nec eo secius ad leniendam grauitatem odoris plurimum meri propalam hausit, passimq; diuisit pari uanitate atq; insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptum intuens, dignum eo Mausoleo ait: pugionemq;, quo se is occiderat, in Agrippinensem coloniã misit, Marti dedicandum. In Apennini quidem iugis etiam peruigilium egit.

Gesta per eum in initio principatus. CA. XI.

VRbem deniq; ad classicum introijt paludatus, ferroq; succinctus, inter signa atq; uexilla, sa

gulatis

gulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde ac magis, omni diuino humanoq; iure neglecto, Alliensi die pontificatum maximum cepit. Comitia in decem annos ordinauit, seq; perpetuum Consulē. Et ne cui dubium foret, quòd exemplar regendæ Reipublicæ eligeret, medio Martio campo adhibita publicorum sacerdotū frequentia, inferias Neroni dedit: ac solenni conuiuio citharœdum placentē palàm admonuit, ut & aliquid de Domitio diceret: inchoantiq; Neroniana cantica, primus exultans etiā plausit.

Progressus eius in initio principatus. CA. XII.

TAlibus principijs magnam imperij partem, nō nisi consilio, & arbitrio uilißimi cuiusq; histrionum & aurigarum administrauit, & maximè Asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine constupratū, mox tædio profugum, cū Puteolis poscam uendentem deprehendisset, coniecit in compedes, statimq; coluit, & rursus in delitijs habuit. Iterum deinde ob nimiam contumaciam & ferocitatē grauatus, circumforaneo lanistæ uendidit, dilatumq; ad finem muneris repentè surripuit, & prouincia demū accepta manumisit: ac primo imperij die aureis donauit anulis super cœnam, cum manè rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset seuerißimè talem equestris ordinis maculam.

Comes-

Poſcam.) Aqua uino in torculari mixta & in acetoſum ſaporem uerſa, fit poſca, quod potionis genus uocant ὀξύκρατον.

Comeſſationes & epulæ eiuſdem. CA. XIII.

SEd uel præcipuè luxuriæ ſæuitiæq; deditus, epulas trifariam ſemper, interdum quadrifariam diſpertiebat: in ientacula, & prandia, & cœnas, comeſſationesq;, facilè omnibus ſufficiens uomitandi conſuetudine. Indicebat autem aliud alij eadem die, nec cuiquam minus ſinguli apparatus quadringenis millibus nummûm conſtiterũt. Famoſiſſima ſuper cæteras fuit cœna ei data aduẽtitia à fratre, in qua duo millia lectiſſimorum piſcium, ſeptem auium appoſita traduntur. Hanc quoq; exuperauit ipſe dedicatione patinæ, quam ob immenſam magnitudinem clypeum Mineruæ, αἰγίδα πολιούχου dictitabat. In hac ſcarorum iocinora, phaſianorum, & pauonum cerebella, linguas phœnicopterûm, murænarum lactes à Carpathio uſque, fretoq; Hiſpaniæ, per nauarchos ac triremes petitarum commiſcuit. Vt autẽ homo nõ profundæ modò, ſed intempeſtiuæ quoq; ac ſordidæ gulæ, ne in ſacrificio quidem unquam, aut itinere ullo temperauit, quin inter altaria ibidẽ ſtatim uiſcus, & farra penè rapta è foco manderet, circaq; uiarũ popinas fumantia obſonia, uel pridiana atq; ſemeſa.

αἰγίδα πολιούχου.) Id eſt, clypeum ciuitatis patroni.

Sæuitia eius, ac crudelitas. CA. XIIII.

Pronus

PRonus uerò ad cuiusq; & quacunque de causa necem atq; supplicium. Nobiles uiros, condiscipulos, & æquales suos omnibus blanditijs tantum nõ ad societatem imperij allicefactos, uario genere fraudis occîdit, etiam unum ueneno manu sua porrecto in aquæ frigidæ potione, quam is affectus febre poposcerat. Tum fœneratorum, & stipulatorum publicanorumq;, qui unquam se aut Romæ debitum, aut in uia portorium flagitassent, uix ulli pepercit. Ex quibus quendam in ipsa salutatione supplicio traditũ, statimq; reuocatum cunctis clementiam laudantibus, coràm interfici iußit, uelle se dicens pascere oculos. Alterius pœnæ duos filios adiecit deprecari pro patre conatos. Sed & equitẽ Romanũ proclamantem, cùm raperetur ad pœnã, hæres meus es, exhibere testamenti tabulas coëgit: utq; legit cohæredem sibi libertum eius ascriptũ, iugulari cũ liberto imperauit. Quosdam & de plebe ob id ipsum quòd Venetæ factioni clarè maledixerant, interemit, contemptu sui, & noua spe id ausos opinatus. Nullis tamẽ infensior, quàm uernaculis & mathematicis, ut quisq; deferretur, inauditum capite puniebat. Exacerbatus quòd post edictum suũ, quo iubebat intra Calend. Octobris urbe, Italiaq; mathematici excederẽt, statim libellus est propositus, & Caldæos dicere, bonum * factum, ne Vitellius Germanicus intra eundem Calendarum diem

Allicefactos, pellectos.

Inauditi, indicta causa.

* Al. fatũ est.

diem usquam esset. Suspectus et in mortē matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuißet. Vaticinante Catta muliere, cui uelut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter, ac diutißimè imperaturū, si superstes parenti extitisset. Et alij tradunt, ipsam tædio præsentium, & imminentium metu uenenum à filio impetrasse, haud sanè difficulter.

Apparatus exercitus in Vespasianū. CA. XV.

OCtauo imperij mense desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarum, atq; Panoniæ. Item ex trāsmarinis, Iudaicus & Syriacus, ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani uerba iurarunt. Ad retinendum ergo cæterorum hominum studiū ac fauorem, nihil non publicè, priuatimq; nullo adhibito modo largitus est. Delectum quoq; ea cōditione in urbe egit, ut uoluntarijs non modò mißionem post uictoriam, sed etiam ueteranorum, iustæq; militiæ cōmoda polliceretur. Vrgēti deinde terra, mariq; hosti, hinc fratrem cum classe, ac tyronibus, & gladiatorū manu opposuit: hinc & Bebriacenses copias & duces, atq; ubiq; aut superatus aut proditus, salutem sibi et milites HS. à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statimq;, pro gradibus palatij apud frequentes milites cedere se imperio, quod inuitus recepisset, professus, cunctis reclamantibus rem distulit: ac nocte interposita, primo diluculo sordidatus descendit

ad rostra, multisq; cum lachrymis eadem uerba, uerùm è libello testatus est. Rursus interpellante milite ac populo, & ne deficeret hortante, omnemq; operã suã certatim pollicẽte, animũ resumpsit. Sabinumq;, & reliquos Flauianos nihil iam * metuens, ui subita in Capitoliũ compulit: succensoq; templo Iouis Opt. Max. oppreßit, cum & prælium, & incendium è Tiberiana prospiceret domo inter epulas, non multò pòst pœnitens facti, & in alios culpam conferens, uocata concione iurauit, coëgitq; iurare cæteros, nihil sibi antiquius quiete publica fore. Tũc solutum à latere pugionem, Consuli primùm, deinde illo recusante magistratibus, ac mox Senatoribus singulis porrigens, nullo recipiente, quasi in æde Concordiæ positurus, abſceßit. Sed quibusdam acclamantibus ipsum esse Concordiam, rediјt: nec solùm retinere se ferrum affirmauit, uerumetiam Concordiæ recipere cognomen.

*Al. metuentes.

Concordia per eum tentata cum Vespasiano.

CAP. XVI.

SVasit * Senatui, ut legatos cum uirginibus Vestalibus mitterent, pacẽ, aut certè tempus ad consultandum petituros. Postridie responsa opperienti, nunciatum est per exploratorem, hostem appropinquare. Cõtinuò igitur abstrusus gestatoria sella, duobus solis comitibus, pistore & coquo, Auentinum &

*Ali. Senatoribus.

paternam domũ clàm petijt, ut inde in Campaniam fugeret. Mox leui rumore & incerto, tanquam pax impetrata esset, referri se in palatium passus est: ubi cùm deserta omnia reperisset, dilabentibus & qui simul erant, zona se aureorum plena circundedit, confugitq́; in cellulam ianitoris, religato pro foribus cane, lectoq́; & culcitrá obiectis.

Mors eiusdem ignominiosißima. CA. XVII.

IRruperant autem iam agminis antecessores, ac nemine obuio rimabantur, ut fit, singula. Ab ijs extractus è latebra, sciscitantes quisnã esset (nam ignorabatur) & ubi esse Vitellium sciret, mẽdacio elusit: deinde agnitus rogare non destitit, quasi quædã de salute Vespasiani dicturus, ut custodiretur interim uel in carcere, donec religatis post terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, ueste discissa seminudus in forũ tractus est, inter magna rerũ uerborũq; ludibria, per totum uiæ sacræ spatiũ, reducta coma à capite, ceu noxij solẽt, atq; etiã mento mucrone gladij subiecto, ut uisendã præberet faciẽ, ne'ue submitteret quibusdã stercore & cœno incessentibus, alijs incendiarium, et patinariũ uociferantibus, parte uulgi etiam corporis uitia exprobrante: erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerunq; ex uinolẽtia, uenter obesus, alterũ femur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cùm aurigãti Caio ministratorẽ exhiberet: tandem

dē apud Gemonias minutißimis ictibus excarnificatus, atq; cōfectus est, et inde unco tractus in Tiberim.

Interpretatio ostensi. CAP. XVIII.

PEriſt cum fratre & filio, anno uitæ VII. quinquagesimo: nec fefellit coniecturam eorum, qui augurio, quod factum ei Viennæ ostendimus, nō aliud portendi prædixerant, quàm uenturum in alicuius Gallicani hominis potestatem: siquidem ab Antonio primo aduersarum partium duce oppressus est. Cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Beco fuerat, id ualet, gallinacei rostrum.

C. SVETONII TRANQVILLI

D. Vespasianus Augustus.

De gente Flauia, & Vespasiani progenitoribus.

EBELLIONE trium principum, & cæde, incertum diu, & quasi uagum imperium suscepit: firmauitq; tandem gens Flauia obscura illa quidem, ac sine ullis maiorum imaginibus, sed tamen Reipu. nequaquā pœnitenda, constet licet Do-

mitianū cupiditatis, ac sæuitiæ meritò pœnas luisse. T. Flauius Petronius municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium centurio, incertum sponte, an euocatus profugit ex Pharsalica acie, domumq; se contulit. Vbi deinde uenia, & mißione impetrata, coactiones argentarias factitauit, huius filius cognomine Sabinus expers militiæ, etsi quidam eum primipilarem, nonnulli cùm adhuc ordines duceret, sacramento solutum per causam ualetudinis tradunt, † publicum quadragesimæ in Asia egit. Manebantq; imagines à ciuitatibus ei positæ sub hoc titulo, καλῶς τελωνήσαντι. Posteà fœnus apud Heluetios exercuit, ibiq; diem obijt, superstitibus uxore Vespasia Polla, et duobus ex ea liberis: quorum maior Sabinus ad præfecturam urbis, minor Vespasianus ad principatum usque proceßit. Polla Nursiæ honesto genere orta, patrem habuit Vespasium Pollionem, ter Tribunum militum præfectumq; castrorū, fratremq; Senatorem prætoriæ dignitatis. Locus etiam nunc ad sextum milliariū à Nursia Spoletū euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ, ubi Vespasiorū complura monimenta extant, magnum indicium splendoris familiæ et uetustatis. Non negauerim iactatum à quibusdam Petronij patrem è regione transpadana fuisse mancipem operarum, quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare solerent

† Al. publicanum.

lerent: subsedisse autem in oppido Reatino, uxore ibidem ducta, ipse ne uestigium quidem de hoc, quãuis satis curiosè inquirerem, inueni.

καλῶς τελωνήσαντι.) Id est, bene publicũ administrãti.

Ortus Vespasiani, & educatio eius. CA. II.

VEspasianus natus est in † Samnijs ultra Reatem, uico modico, cui nomen est Phalacrine, *Al. Sabinis. XV. Calend. Decemb. uesperi, Q. Sulpitio Camerino, C. †. Poppæo Sabino COSS. quinquẽnio antè *Al. Pompeio. q̃ Augustus excederet, educatus sub paterna auia Tertulla in prædijs Cosanis. Quare princeps quoq; & locum incunabulorum aßiduè frequentauit, manente uilla qualis fuerat olim, ne quid scilicet oculorũ consuetudini deperiret. Et auiæ memoriam tantopere dilexit, ut solennibus ac festis diebus † poculo quoque eius argẽteo potare perseuerauerit. *Al. pocillo. Sumpta toga uirili, latum clauum, quãquàm fratre adepto, diu auersatus est: nec ut tandem appeteret, compelli nisi à matre potuit. Ea demum extudit, magis conuitio q̃ precibus uel autoritate, dum eum identidem per contumeliam anteambulonem fratris appellat: Tribunatum militum in Thracia meruit. Quæstor Cretam, & Cyrenas prouinciã sorte cepit, ædilitatis, ac mox præturæ candidatus etiam non sine repulsa, sextoq; loco uix adeptus est. Ac prima statim petitione, et in primis Prætor infensus Senatui, Caium ne quo non

genere demeretur, ludos extraordinarios, pro uictoria eius Germanica depoposcit, pœnæq; coniuratorum addendum censuit, ut insepulti proijcerentur. Egit & gratias ei apud amplißimum ordinem, quòd se honore cœnæ dignatus esset.

Vxor eius & filij. CAP. III.

INter hæc Flauiam Domicillam duxit uxorem, Statilij Capellæ equitis Ro. Sabracẽsis ex Africa delegatam olim, Latinæq; conditionis, sed mox ingenuã & ciuem Romanam recuperatorio iudicio pronuntiatam, patre asserente Flauio liberali Feremini genito, nec quicquam amplius quàm quæstorio scriba. Ex hac liberos tulit, Titum & Domitianum & Domicillam. Vxori ac filiæ superstes fuit, atque adhuc utranq; priuatus amisit. Post uxoris excessum, Cenidẽ Antoniæ libertam, et à manu, dilectam quondam sibi reuocauit in contubernium, habuitq; etiam imperator penè iustæ uxoris loco.

Expeditio eius Germanica & Iudaica. CA. IIII.

CLaudio principe Narcißi gratia legatus legionis in Germaniã missus est, inde in Britanniã translatus, tricies cum hoste conflixit. Duas ualidißimas gentes, superq; XX. oppida & insulam Vectẽ Britanniæ proximam in deditionem redegit, partim Auli Plautij consularis legati, partim Claudij ipsius ductu. Quare triumphalia ornamenta, & in spatio

breui duplex sacerdotiū accepit. Prætereà consulatum, quē gesśit per duos nouiśsimos anni menses, medium tempus ad proconsulatū usq; in otio, secessuq; egit, Agrippinā timens potentē adhuc apud filiū, & defuncti quoq; Narcisśi amicos perosam. Exin sortitus Africā integerrimè, nec sine magna dignatione administrauit, nisi quòd Adrumeti seditione quadam, rapa in eū iacta sunt. Rediit certè nihilo opulētior, ut qui propè labefactata iam fide, omnia prædia fratri obligarit, necessariosq; ad māgonicos quæstus sustinendæ dignitatis causa descenderit, propter quod uulgò Mulio uocabatur. Conuictus quoq; dicitur ducenta H S. expresśisse iuueni, cui latū clauum aduersus patris uoluntatē impetrarat, eoq; nomine grauiter increpitus, peregrinatione Achaia inter comites Neronis, cùm cantante eo aut discederet sæpius, aut præsens obdormisceret, grauisśimā contraxit offensam, prohibitusq; non contubernio modò, sed etiam publica salutatione, secesśit in paruam, ac deuiam ciuitatem, quoad latenti, etiamq; extrema metuēti prouincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat oriente toto, uetus & constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Iudæa profecti rerū potirētur. Id de imperatore Romano, quantū euentu posteà prædictū patuit, Iudæi ad se trahētes, rebellarunt: cæsoq; præposito, legatum insuper Syriæ consularem suppetias

Dignatio, pro dignitas

Expresśit pro extorsit

Quātum pro sicut.

ferentem, rapta aquila fugauerunt. Ad hũc motum comprimendum cùm exercitu ampliore, & nõ instrenuo duce, cui tamen tutò tanta res committeretur, opus esset, ipse potißimum delectus est, & ut industriæ expertæ, nec metuendus ullo modo ob humilitatem generis ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decem, atq; inter legatos maiore filio assumpto, ut primùm prouinciã attigit, proximas quoq; ciuitates cõuertit in se, correcta statim castrorum disciplina, uno quoq; & altero prælio tam constanter inito, ut in oppugnatione castelli lapidis ictum genu, scuto sagittas aliquot exceperit.

Præsagia & signa imperium eius præcedentia. CAP. V.

POst Neronem, Galbamq́;, Othone, atq; Vitellio de principatu certantibus, in spem imperij uenit, iampridem sibi per hæc ostenta conceptã: In suburbano Flauiorum quercus antiqua, quæ erat Marti sacrata, per tres Vespasiæ partus, singulos repentè ramos à frutice dedit, haud dubia signa futuri cuiusq; fati. Primum exilem, & citò arefactum, ideóq; puella nata non perannauit. Secundum præualidum ac prolixum, & qui magnam felicitatem portenderet. Tertium uerò instar arboris. Quare patrẽ Sabinum ferunt aruspicio insuper confirmatum renunciasse

ciasse matri, nepotem ei Cæsarem genitum, nec illam quicquam aliud, quàm cachinnasse, mirantē, quòd ad huc se mentis compote deliraret iā filius suus. Mox cum ædilem eum C. Cæsar succensens, propter curā uerrendis uijs non adhibitam, luto iußisset oppleri, congesto per milites in prætextæ sinum, non defuerunt, qui interpretarentur, quandoq; proculcatam desertamq; Rempubl. ciuili aliqua perturbatione in tutelam eius ac uelut in gremium deuenturam. Prandente eo quondam, canis extrarius triclinio manum humanā intulit, mēsæq; subiecit. Cœnāte rursus, bos arator decusso iugo, tricliniū irrupit, ac fugatis ministris, quasi repentè defessus, procidit ad ipsos accūbentis pedes, ceruicemq; submisit. Arbor quoque cupressus in agro auito sine ulla ui tempestatis euulsa radicitus atq; prostrata, insequēti die uiridior ac firmior resurrexit. At in Achaia somniauit, initium sibi, suisq; felicitatis futurum, simulac dēs Neroni exēptus esset, euenitq;, ut sequenti die progressus in atrium, medicus dentem ei ostenderet, recenter quidem exemptum. Apud Iudæum Carmeli dei oraculum consulentem, ita confirmauere sortes, ut quicquid cogitaret, uolueretq; animo quantumlibet magnum, id esse prouenturum, pollicerentur. Et unus ex nobilibus captiuis Iosephus, cū conijceretur in uincula, cōstantissimè asseuerauit fore, ut ab eodem breui solueretur,

uerum iam imperatore. Nūtiabantur et ex urbe præsagia, Neronem diebus ultimis monitum per quietē, ut thēsam Iouis Opt. Max. è sacrario in domum Vespasiani, & in circum deduceret. Ac non multò pòst comitia secundi consulatus ineunte Galba, statua diui Iulij ad orientem sponte conuersa, acieq; Bebriacensi prius, quàm committeretur, duas aquilas in conspectu omnium conflixisse, uictáq; altera, superuenisse tertiam à solis ortu, ac uictricem abegisse.

Assumptio eius ad imperium. CAP. VI.

NEc tamen quicquam antè tentauit, promptissimis atq; etiam instantibus suis, quàm solicitatus quorundam & ignotorum & absentium fortuito fauore. Mœsiaci exercitus bina è tribus legionibus millia missa auxilio Othoni, postquā iter ingressis nuntiatum est, uictum eum ac uim uitæ suæ attulisse, nihilo secius Aquileiam usq; perseuerauerunt, quasi rumori minus crederent. Ibi per occasionem ac licentiam, omni rapinarum genere grassati, cùm timerent, ne sibi reuersis reddenda ratio, ac subeunda pœna esset, consilium inierunt eligendi † creandiq; imperatoris. Neq; enim deteriores esse, aut Hispaniensi exercitu, qui Galbā, aut prætoriano, qui Othonē, aut Germaniciano, qui Vitelliū imperatorē fecissent. Propositis itaq; nominibus legatorum cōsularium, quot ubiq; tunc erant, cum cæteros alij alium alia

† al. curādi

alia de causa improbarent, & quidam è legione tertia, quæ sub exitu Neronis trãslata ex Syria in Mœsiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent, assensere cũcti, nomenq; eius uexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est reuocatis ad officium muneris parumper. Cæterum diuulgato facto, Tiberius Alexander præfectus Aegypti primus in uerba Vespasiani legiões adegit Cal. Iulij, qui principatus dies in posterũ obseruatus est. Iudaicus deinde exercitus, V. Idus Iul. apud ipsum iurauit. Plurimum cœptis contulerunt, iactatum exemplar epistolæ, ueræ siue falsæ defuncti Othonis ad Vespasianũ, extrema obtestatione ultionem mandantis, & ut Reip. subueniret, optantis: simul rumor dissipatus, destinasse Vitellium uictorem permutare hyberna legionum: & Germanicas transferre in orientem ad securiorem molliorem'q; militiam. Præterea ex præsidibus prouinciarum Licinius Mutianus, & è regibus Vologesus Parthus: ille deposita simultate, quam in id tempus ex æmulatione non obscurè gerebat, Syriacum promisit exercitum: hic XL. milia sagittariorum.

Veræ siue falsæ, pro seu ueræ, seu falsæ.

Miracula quædam per eum facta in initio principatus eius. CA. VII.

SVscepto igitur ciuili bello, ac ducibus copijsq; in Italiam præmissis, interim Alexandriam trãsijt,

sijt, ut claustra Aegypti obtineret. Hic cum de firmitate imperij capturus auspicium, ædē Serapidis, submotis omnibus, solus intrasset, ac propitiato multum deo, tandem se conuertisset, uerbenas, coronasq; & pannificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei uisus est: quem neq; admissum à quoquam, & iampridem propter neruorum ualetudinem uix ingredi, longeq; abesse constabat. Ac statim aduenêre literæ, fusas apud Cremonā Vitellij copias, ipsum in urbe interemptum nuntiantes. Autoritas & quasi maiestas quædam, ut scilicet inopinato, & adhuc nouo principi deerat: hæc quoq; accesit. E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali pariter adierunt, orantes opem ualetudinis, demonstratam à Serapide per quietem: restituturum oculos, si inspuisset: confirmaturum crus, si dignaretur calce contingere. Cum uix fides esset rē ullo modo successuram, ideoq; ne experiri quidem auderet: extremo hortantibus amicis, palàm pro concione utrunque tentauit, nec euentus defuit. Per idemtempus Tegeæ in Arcadia, instinctu uaticinantium, effossa sunt sacrato loco uasa operis antiqui, atq; in ijs aßimilis Vespasiano imago.

Restitutio collapsæ Reipub. CAP. VIII.

TAlis, tantaq; cum fama in urbē reuersus, acto de Iudæis triumpho, consulatus octo ueteri addidit.

didit. Suscepit & censuram, ac per totum imperij tẽ pus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam, nutantemq; Rempub. stabilire primò, deinde & ornare. Milites, pars uictoriæ fiducia, pars ignominiæ dolore, ad omnem licentiam, audaciamq; processerant. Sed & prouinciæ ciuitatesq; liberæ, necnon & regna quædam tumultuosius inter se agebant. Quare Vitellianorum quidem & exautorauit plurimos, & coërcuit. Participibus autẽ uictoriæ adeò nihil extra ordinem indulsit, ut etiam legitima præmia non nisi serò persoluerit. Ac ne quam occasionem corrigendi disciplinam prætermitteret, adolescentulum fragrantem unguento, cum sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aspernatus, uoce etiã grauißima increpuit, maluissem alliũ oboluisses, literasq; reuocauit. Claßiarios uerò, qui ab Hostia & Puteolis Romam pedibus per uicos commeant, petentes cõstitui aliquid sibi calciarij nomine, quasi parum esset, sine respõso abegisse, iußit post hæc excalciatos cursitare: & ex eo ita cursitant. Achaiã, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum libertate adepta, itẽ Thraciam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiæ usque ad id tempus in prouinciarũ formam redegit. Cappadociæ propter aßiduos Barbarorum incursus legiones addidit, consularemq; rectorẽ imposuit pro equite Romano. Deformis urbs ueteribus incẽdijs ac ruinis erat:

nis erat: uacuas areas occupare, & ædificare, si possessores cessarent, cuicunq; permisit. Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit, æreárumq; tabularum tria millia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit, undiq; inuestigatis exemplaribus. Instrumentum imperij pulcherrimum, ac uetustißimum confecit: quo continebantur penè ab exordio urbis Senatusconsulta, plebiscita de societate & fœdere, ac priuilegio cuicunq; conceßis.

Restitutio collapsæ Reipub. CAP. IX.

FEcit & noua opera, templum Pacis foro proximum, diuiq; Claudij in Celio monte, cœptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone propè funditus destructum: item amphitheatrum urbe media, ut destinasse compererat Augustũ. Amplißimos ordines, & exhaustos cæde uaria, & contaminatos ueteri negligentia purgauit, suppleuitq; recenso Senatu et equite, submotis indignißimis, & honestißimo quoq; Italicorũ, ac prouincialium allecto: atq; uti notum esset, utrunq; ordinem non tam libertate inter se, quàm dignitate differre, de iurgio quodam Senatoris, equitisq; Romani ita pronunciauit: Non oportere maledici Senatoribus, remaledici ciuile, fasq; esse.

Recẽso, p recensito.

Litigia per eum compendiosißimè decisa. CAP. X.

Litium

LItium series ubiq; maiorem in modum excreue rant, manentibus antiquis intercapedine iuris dictionis, accedentibus nouis ex conditiõe, tumultuq́; temporum. Sorte elegit, per quos rapta bello restitue rentur, quiq́; iudicia centumuiralia, quibus peragen dis uix suffectura litigatorum ætas uidebatur, extra ordinem dijudicarent, redigerentq́; ad breuißimum numerum.

Decretum in fœneratores. CAP. XI.

LIbido atque luxuria coërcente nullo inualue rat. Autor Senatui fuit decernendi, ut quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. Néue filio rum familiàs fœneratoribus exigendi crediti ius un quam esset, hoc est, ne post patrum quidem mortem. Cæteris in rebus statim ab initio principatus usque ad exitum ciuilis & clemens.

Mediocritas originis non dißimulata.

CAP. XII.

MEdiocritatem pristinam neq; dißimulauit un quam, ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conantes quosdam originem Flauij generis ad conditores Reatinos, comitemq́; Herculis, cuius mo nimentum extat uia salaria, referre, irrisit ultro. A deoq́; nihil ornamentorum extrinsecus cupidè appeti uit, ut triumphi die fatigatus tarditate et tædio pom pæ, non reticuerit, meritò se plecti, qui triumphum,

quasi aut debitum maioribus suis, aut speratum unq̃ sibi, tam ineptè senex concupisset. Ac ne Tribunitiã quidem potestatem, & patris patriæ appellationem nisi serò recepit. Nã consuetudinem salutantes scrutandi, manente adhuc bello ciuili omiserat.

Patientia erga criminantes. CA. XIII.

AMicorum libertatem, causidicorum figuras, ac philosophorum contumaciam lenissimè tulit. Licinium Mutianum notæ impudicitiæ, sed meritorum fiducia minus sui reuerentem, nunquàm nisi clàm, & hactenus retaxare sustinuit, ut apud communem aliquem amicum querens, adderet clausulæ, Ego tamen uir sum. Saluium Liberalem in defensione diuitis rei, ausum dicere, quid ad Cæsarem, si Hipparchus H S. millies habet? & ipse laudauit. Demetrium Cynicum in itinere obuium sibi post dominationem, ac neq; assurgere, neq; salutare se dignantẽ, oblatrãtem etiam nescio quid, satis habuit canẽ appellare.

Causidicarum figuras.) Hoc est, figuratas locutiones in Cæsarem, quibus solent causidici in agendo ludedere & obscure notare, quem non audent palàm.

Philosophorum contumaciam.) Olim erat philosophis propter professionem magnam linguæ libertas, qui uolebant uideri supra humanam conditionem esse se positos.

Obliuio inimicitiarum contra eum.

CAP. XIIII.

OFfensarum, inimicitiarumq; minime memor, executórue, Vitellij hostis sui filiam splẽdidissimè

ſimè maritauit, dotauitq; etiam & inſtruxit. Trepidum cum interdicta aula ſub Nerone, quærentemq; quidnam ageret, aut quò abiret, quidã ex officio admißionis ſimul expellẽs, abire Morboniam iuſſerat. In hunc poſtea deprecantem haud ultra uerba excãduit, & quidem totidem ferè atq; eadem. Nam ut ſuſpitione aliqua, uel metu ad perniciem cuiuſquam cõpelleretur, tantum abfuit, ut monentibus amicis cauẽdum eſſe Metium Pompoſianum, quòd uulgò crederetur geneſim habere imperatoriam, inſuper COSS. fecerit, ſpõdens quandoq; beneficij memorẽ futurũ.

Clementia eius in reos accuſatos.

CAP. XV.

NOn temere quis punitus inſons reperitur, niſi abſente eo & ignaro, aut certè inuito, atque decepto. Heluidio Priſco, qui reuerſum ex Syria ſolus, priuato nomine Veſpaſianum ſalutauerat, & in prætura omnibus edictis ſine honore ac mentione ulla tranſmiſerat, non antè ſuccenſuit, quàm altercationibus inſolentißimis penè in ordinem redactus. Hunc quoque, quamuis relegatum primò, deinde & interfici iuſſum, magni æſtimauit ſeruare quoquo modo, mißis qui percuſſores reuocarent: & ſeruaſſet, niſi iam perijſſe falsò nunciatum eſſet. Cæterum neque cæde cuiuſq; unquam lætatus, iuſtis ſupplicijs illachrymauit etiam, & ingemuit.

Auaritia eius & cupiditas. CAP. XVI.

SOla est, in qua meritò culpetur pecuniæ cupiditas: Non enim contentus omissa sub Galba uectigalia reuocasse, noua et grauia addidisse, & auxisse tributa prouincijs, nõnullis et duplicasse, negociationes quoq; uel priuatò pudendas propalàm exercuit, coëmendo quædam tantùm, ut pluris posteà distraheret: nec candidatis quidem honores, reis'ue tam innoxijs, quàm nocentibus absolutiones uenditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorum rapacissimum quenque ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quò locupletiores mox condemnaret: quibus quidem uulgò pro spongijs dicebatur uti, quòd quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Quidam natura cupidissimum tradunt, idq; exprobratum ei à sene bubulco. Qui negata sibi
al. quàm gratuita libertate, † qua imperium adeptum simpliciter orabat, proclamauerit, Vulpem pilum mutare, non mores. Sunt contrà qui opinentur ad manubias, & rapinas necessitate compulsum, summa ærarij, fisciq; inopia, de qua testificatus sit initio statim principatus, professus quadringenties millies opus esse, ut respublica stare posset. Quod & uerisimilius uidetur, quando & male partis optimè usus est.

Liberalitas & magnificentia eiusdem.

CAP. XVII.

In omne

IN omne hominum genus liberalißimus. Expleuit censum senatorium. Consulares inopes quingenis sestertijs annuis sustentauit. Plurimas per totum orbem ciuitates terræmotu, aut incendio afflictas, restituit in melius.

Cultus in omnes, & præcipuè doctos.

CAP. XVIII.

INgenia & artes uel maximè fouit. Primus è fisco Latinis Græcisq; rhetoribus annua centena constituit. Præstantes Poëtas, necnõ & artifices coëmit. Item coloßi refectorem insigni congiario magnaq; mercede donauit. Mechanico quoq; grandes columnas exigua impensa perducturum in Capitolium pollicenti, præmium pro commento non mediocre obtulit, operam remisit, præfatus sineret se plebeculam † pascere.

Mechanicus, machinarum artifex.

*al. pascere pane.

Ludi per eum editi, & conuiuia. CAP. XIX.

LVdis, per quos scena Marcelliani theatri restituta dedicabatur, uetera quoq; acroamata reuocauerat. Apollinari tragœdo quadringenta, † Pterino, Diodoro'que citharœdis ducena, nonnullis centena, quibus minimum, quadragena sestertia super plurimas coronas aureas dedit. Sed & conuiuabatur aßiduè: ac sæpius † rectè, ac dapsile, ut macellarios adiuuaret. Sicut Saturnalibus dabat uiris apophoreta, ita & Calendis Martij fœminis; &

*Al. Tarpeio.

*al. recta.

tamen ne sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cibiotatem eum uocare perseuerauerunt, cognomine unius è regibus suis turpißimarũ sordium. Sed & in funere Fauo Archimimus personam eius ferens, imitansq́; (ut est mos) facta ac dicta * Al. uiri. † *uiui, interrogatis palàm procuratoribus, quanti funus & pompa constaret: ut audijt sestertia centies, exclamauit, centum sibi sestertia darent, ac se uel in Tiberim proijcerent.*

Dapsile) δαψιλῶς Græcis significat liberaliter, prolixe, & abundanter.

Statura corporis, & membrorum, & ualetudo eiusdem. CAP. XX.

STatura fuit quadrata, cõpactis firmisq́; mẽbris, uultu ueluti nitentis. Vnde quidam urbanorũ nõ infacete: Siquidẽ petẽti, ut et in se aliquid diceret, dicam, inquit, cùm uentrem exonerare desieris. Valetudine prosperrima usus est, quãuis ad tuendam eã nihil amplius q̃ fauces, cæteraq́; membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret, inediamq́; unius diei per singulos menses interponeret.

Sphæristerio.) σφαιριστήριον est rotundus locus balnei, in quo exercebant se ueteres, & post exercitium lauabant.

Defricaret.) In tempestiuis & mediocribus fricationibus, quantum auxilii positum sit, in tuenda sanitate, ueteres autores omnes, ususq́; ueterum frequentissimus testantur, quo miror magis iam nullum aut certè minimum usum fricationis esse.

Vitæ

Vitæ ordo in principatu eius. CAP. XXI.

ORdinē uitæ ferè hūc tenuit. In principatu maturius semper, ac de nocte uigilabat: deinde perlectis epistolis, officiorumq; omniū breuiarijs, amicos admittebat: ac dū salutabatur, & calciabat ipse sese, & amiciebat. Post decisa quæcunq; obuenissent negotia, gestationi, et inde quieti uacabat, accubante aliqua pallacarū, quas in defunctæ locū Cænidis plurimas constituerat, ac secretò in balneum, tricliniúmque transibat. Nec ullo tempore facilior, aut indulgentior traditur, eaq; momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

Breuiaria pro commentarijs

Pallacarum.) παλλακὴ Græcis est pellex, & hoc uocabulo usi sunt & Latini scriprores.

Ludi post cœnam, & quædam faceta eius dicta. CAP. XXII.

ET super cœnam autem, et semper aliàs † comissimus, multa ioco trāsigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ, & sic scurrilis ac sordidæ, ut ne prætextatis quidem uerbis abstineret. Et tamen nonnulla eius facetissima extant, in quibus & hoc: Menstrium Florum Cōsularem admonitus ab eo plaustra potius, quàm plostra dicenda, die postero Flaurum salutauit. Expugnatus autem à quadam quasi amore sui deperiret, cum productæ pro concubitu sestertia quadraginta donasset, admonente dispensatore, quemadmodum summam rationibus uellet referri, Ve-

*Al. cum amicis.

ſpaſiano, inquit, adamato.

Verſus Græci per eum editi. CA. XXIII.

VTebatur et uerſibus Græcis tempeſtiuè ſatis, et de quodã pceræ ſtaturæ, improbiusq; nato:
Μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.
Et maximè de Cærulo liberto, qui diues admodum ob ſubterfugiendum quandoq; ius fiſci, ingenuum ſe & Lachetẽ mutato nomine cœperat efferre, ὦ λάχης
al. ὡς ἐξαρχῆς. λάχης ἐπὰν ἀποθάνης, αὖθις † ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ κήρυλος. Et maximè tamen dicacitatẽ in deformibus lucris affectabat, ut inuidiam aliqua cauillatione dilueret, transferretq; ad ſales. Quendam è charis miniſtris diſpenſationem cuidam quaſi fratri petentem cùm diſtuliſſet, ipſum candidatum ad ſe uocauit, exactáque pecunia, quantam is cum ſuffragatore ſuo pepigerat, ſine mora ordinauit. Interpellanti mox miniſtro, alium tibi, ait, quære fratrem, hic, quem tuum putas, meus eſt. Mulionem in itinere quodam ſuſpicatus ad calciandas mulas deſiliſſe, ut adeunti litigatori ſpatium morámque præberet, interrogauit, quanti calciaſſet, pactusq; eſt lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quòd etiam urinæ uectigal commentus eßet, pecuniam ex prima penſione admouit
Penſio, ꝑ ſolutione ad nares, ſciſcitans num odore offenderetur: & illo negante, atqui, inquit, è lotio eſt. Nuntiantibus legatis, decretam ei publicè non mediocris ſummæ ſtatuam

tuam colossam, iußit uel continuò ponerent, cauam manum ostentans, & paratam basim dicens. Ac ne in metu quidẽ, ac periculo mortis extremo abstinuit iocis. Nam cum inter prodigia cætera Mausolum Cæsarum derepentè patuisset, & stella in cœlo crinita apparuisset, alterum ad Iuniam Caluinam à gente Augusti pertinere dicebat: alterum ad Parthorum regem, qui capillatus esset. Prima quoq; morbi accessione, ut (inquit) puto, deus fio. Accessio morbi, ἡ παροξυσμός.

Μακρὰ βιβάς.) Hoc est, Longum incedens, quassans ingentem hastam.

ὦ λάχης λάχης.) Id est, ô Laches Laches, cum rursus morieris, iterum diceris Cerylus.

Infirmitas & mors eiusdem.

CAP. XXIIII.

Consulatu suo nono tentatus in Campania motiunculis leuibus, ac protinus urbe repetita, Cutylias, ac reatina rura, ubi æstiuare quotãnis solebat, petijt. Hic cum superurgentem ualetudinem creberrimo frigidæ aquæ usu et intestina uitiasset, nec eo minus muneribus imperatorijs ex consuetudine fungeretur, ut etiam legationes audiret cubans, aluo repentè usque ad defectionem soluto, imperatorem ait stantem mori oportere. Dumq; consurgit, ac nititur, inter manus subleuantium extinctus est VIII. Cal. Iulij, annum gerens ætatis sexagesimum ac nonum, superq; mensem ac diem septimum.

Montiunculis leuibus.) Hoc est, inæqualitate corporis quadam leui, paruáue alui lubricitate primum, sed causa aucta creuit & morbus.

Intestina uitiasset.) Nam aqua frigida facile læduntur intestina, ut amittant suas facultates, maxime in maioribus natu, & æstate quo tempore frigent interiora, rapto ad exteriora naturali calore.

Præsagium de filio successuro. CAP. XXV.

Conuenit inter omnes, tam certum eũ de sua suorumq́; genitura semper fuisse, ut post aßiduas in se coniurationes ausus sit affirmare Senatui, aut filios sibi successuros, aut neminem. Dicitur etiam uidisse quondã per quietem stateram in media parte uestibuli palatinæ domus positam examine æquo, cũ in altera lance Claudius, & Nero starent, in altera ipse ac filij: nec res fefellit, quando totidem annis, pariq́; temporis spatio utriq; imperauerunt.

C. SVETONII TRANQVILLVS TITVS.

De amore omnium erga Titum.

ITVS cognomine paterno, amor ac deliciæ generis humani, tantũ illi ad promerendam omnium uoluntatem uel ingenij, uel artis, uel † fortunæ superfuit, & quod difficilimum est in imperio, quando priuatus, atq; etiã sub patre principe, nè

*Al. naturæ.

ne odio quidẽ, nedum uituperatione publica caruit.

In imperio.) Sane rarũ difficileq́; est in imperio odio & inuidia non modo carere, sed etiam amari eum, qui priuatus odio & uituperatione dignus sit habitus.

Ortus & educatio Titi. CAP. II.

NAtus est III. Calend. Ianuarias insigni anno Caiana nece, prope Septizonium, sordidis ædibus, cubiculo uerò perparuo & obscuro: nam manet adhuc, & ostenditur. Educatus in aula cum Britannico simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdem magistros institutus. Quo quidẽ tempore, aiunt, Metoposcopum, à Narcisso Claudij liberto adhibitũ, ut Britannicum inspiceret, constantissimè affirmasse, illum quidem nullo modo, cæterum Titum, qui tũc propè astabat, utiq; imperaturum. Erant autem adeò familiares, ut de potione, qua Britãnicus hausta perijt, Titus quoq; iuxtà cubans gustasse credatur, grauiq́; morbo † afflictatus diu. Quorum omnium mox memor, statuam ei auream in palatio posuit, & alteram ex ebore equestrem, quæ Circensi pompa hodie quoque præfertur, dedicauit, prosecutusq́; est. *Al. afflictus.

Metoposcopum.) μετωποσκόπος est qui ex fronte, oculis, & tota facie hominis naturam iudicat. μέτωπον frontem, σκόπον speculatorem denotat.

Virtus eius & scientia. CAP. III.

IN puero statim corporis, animiq́; dotes explenduerunt, magis ac magis deinceps per ætatis gra- Explendescere, proeminere.

dius forma egregia, & cui non minus autoritatis inesset, q̃ gratiæ: præcipuum robur, quanquã neq; procera statura, & uentre paulò proiectiore: memoria singularis: docilitas ad omnes fere tum belli, tum pacis artes. Armorũ et equitandi peritißimus, Latinæ, Græcæq; linguæ, uel in orando, uel in fingendis poëmatibus promptus, & facilis ad extemporalitatem usq;: sed ne musicæ quidẽ rudis, ut qui cantaret, & psalleret iucundè, scienterq;. E pluribus comperi, notis quoq; excipere uelocißimè solitum, cũ amanuensibus suis per ludum, iocumq; certantem imitari chirographa quæcunque uidisset, ac profiteri, sæpe se maximum falsarium esse potuisse.

Vxores eius, honores atq; uictoriæ. CA. IIII.

TRibunus militum & in Germania et in Britannia meruit summa industria, nec minore modestia & fama, sicut apparet ex imaginũ eius multitudine, ac titulis per utranq; prouinciam. Post stipendia, foro operam dedit, honestam magis, q̃ aßiduam. Eodemq; tempore Arricidiã Tertullo patre equite Rom. sed præfecto quondam prætorianarũ cohortium, duxit uxorẽ, & in defunctæ locũ Martiam † Furnillam splendidi generis, cum qua sublata filia diuortium fecit. Ex quæsturæ deinde honore legionĩ præpositus, Taricheam & Gamalam urbes ualidißimas Iudææ in potestatem redegit, equo quadam acie

*al. Fuluiã

sub

ſub feminibus amiſſo, alteroq; inſcenſo, cuius rector contra ſe dimicans occubuerat.

Hieroſolyma expugnata. CAP. V.

GAlba mox tenente Remp. miſſus ad gratulandum, quaquà iret, cõuertit homines, quaſi adoptionis gratia accerſeretur. Sed ubi turbari rurſus cũcta ſenſit, rediјt ex itinere: aditoq; Paphiæ Veneris oraculo, dũ de nauigatione cõſulit, etiã de imperiј ſpe confirmatus eſt. Cuius breui compos et ad perdomandã Iudæam relictus, nouiſsima Hieroſolymorum oppugnatione ✝ V I I. propugnatores totidẽ ſagittarũ confecit ictibus, cepitq; eã natali filiæ ſuæ tanto militum gaudio ac fauore, ut in gratulatione imperatorẽ eum conſalutauerint, & ſubinde decedentem prouincia detinuerint, ſuppliciter, nec nõ & minaciter efflagitantes, aut remaneret, aut ſecũ oẽs pariter abduceret: unde nata ſuſpicio eſt, quaſi deſciſceret à patre, orientisq; regnũ ſibi uendicare tẽtaſſet. Quã ſuſpicionẽ auxit, poſtquam Alexandriam petens, in conſecrãdo apud Memphim boue ✝ Apide diadema geſtauit, de more ſiquidẽ, rituq; priſcæ religionis: ſed non deerant, qui ſecus interpretarentur. Quare feſtinans in Italiam, cum Rhegium, dehinc Puteolos oneraria naue appuliſſet, Romam inde contendit expeditiſsimus, inopinantiq; patri uelut arguens rumorum de ſe temeritatem, Veni, inquit, pater ueni.

✱Al. XII.

✱Al. Api.

Administratio imperij. CAP. VI.

NEque ex eo destitit participem atq; etiam tutorem imperij agere. Triumphauit cum patre, censuramq́; geßit unà. Eidem collega & in tribunitia potestate, & in septem consulatibus fuit. Receptaq́; ad se propè omnium officiorum cura, cũ patris nomine & epistolas ipse dictaret, & edicta conscriberet, orationesq́; in Senatu recitaret, etiã Quæstoris uice, præfecturam quoq; prætorij suscepit, nũquam ad id tempus, nisi ab equite Ro. administratã. Egitq́; aliquantò inciuilius & uiolentius: siquidem suspectißimum quenq; sibi, submißis qui per theatra et castra, quasi consensu ad pœnam deposcerẽtur, haud cunctanter oppreßit. In his Aulum Cecinnam consularem uirum uocatũ ad cœnam, ac uixdum triclinio egressum, confodi iußit. Sanè urgente discrimine cũ etiam chirographũ eius præparatæ apud milites coniurationis deprehendisset. Quibus rebus sicut in posterum securitati satis cauit, ita ad præsens plurimũ contraxit inuidiæ, ut non temere quis tam aduerso rumore, magisq́; inuitis omnibus transierit ad principatum.

Mutatio in melius. CAP. VII.

PRæter sæuitiam, suspecta in eo etiam luxuria erat: quòd ad mediam noctem comessationes cũ profusißimo quoq; familiariũ extenderet: nec minus

libido, propter exoletorum & spadonũ greges, pro pterq; insignẽ reginæ Berenices amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Suspecta & rapacitas: quòd constabat in concionibus patris nundinari præmiariq; solitum: deinde propalam alium Neronẽ & opinabantur & prædicabant. At illi ea fama pro bono cessit, conuersaq; est in maximas laudes: neq; ullo uitio reperto, & contra uirtutibus summis. Cõuiuia instituit iucunda magis, q̃ profusa. Amicos elegit, quibus etiam post eum principes, ut & sibi & Reip. necessarijs acquieuerunt, præcipueq; sumptam sibi Berenicen, statim ab urbe dimisit inuitus inuitam. Quosdam è grauissimis delicatorum, quanq̃ tam artifices saltationis, ut mox scenam tenuerint, nõ modò fouere prolixius, sed spectare in publico omni cœtu supersedit. Nulli ciuium quicquam ademit, abstinuit alieno, ut si quis unquam: ac ne concessas quidẽ ac solitas collationes recepit. Et tamẽ nemine ante se munificentia minor. Amphitheatro dedicato, thermisq; iuxtà celeriter extructis, munus edidit apparatissimum, largissimumq;. Dedit & nauale prælium in ueteri naumachia, ibidem & gladiatores, atq; uno die quinq; millia omne genus ferarum.

Vt si quis unquã, ꝑ ut qui maximè.

Natura beneuolentissimus. CAP. VIII.

NAtura autem beneuolentissimus, cùm ex instituto Tiberij omnes dehinc Cæsares beneficia

à su-

à superioribus concessa principibus, aliter rata non haberent, q̃ si eadem iisdem & ipsi dedissent, primus præterita omnia uno cõfirmauit edicto: nec à se peti passus est. In cæteris uerò desiderijs animũ hominum obstinatißimè tenuit, ne quẽ sine spe dimitteret: quin et admonentibus domesticis, quasi plura polliceretur, quàm præstare posset: Nõ oportere, ait, quenquam à sermone principis tristem discedere. Atq; etiam recordatus quondam super cœnã, quòd nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam, meritoq; laudatam uocem edidit: Amici, diem perdidi. Populum in primis uniuersum tanta per omnes occasiones comitate tractauit, ut proposito gladiatorio munere, non ad suum, sed ad spectãtium arbitrium editurum se professus sit. Et planè ita fecit. Nam neq; negauit quicquam petentibus: & ut quæ uellent, peterent, ultro adhortatus est. Quin & studium armaturæ Thracum præ se ferens, sæpe cum populo & uoce, & gestu, ut fautor, cauillatus est: uerùm maiestate salua, nec minus æquitate. Ne quid popularitatis prætermitteret, nonnunquam in thermis suis admissa plebe lauit. Quædam sub eo fortuita ac tristia acciderunt, ut conflagratio Vesuui montis in Campania, & incendium Romæ per triduum, totidemq; noctes. Item pestilentia quanta non temere aliâs. In his tot aduersis ac talibus, non modò principis solicitudinẽ,

sed

sed & parentis affectum unicum præstitit, nunc consolando per edicta, nunc opitulando quatenus suppeteret facultas. Curatores restituendæ Campaniæ è cõsularium numero sorte duxit. Bona oppressorũ in Vesuuo, quorum hæredes non extabant, restitutioni afflictarum ciuitatum attribuit. Vrbis incendio nihil, nisi sibi publicè perisse testatus, cuncta prætoriorum suorum ornamenta operibus ac templis destinauit: præposuitq; complures ex equestri ordine, quò quæq; maturius peragerentur. Medendæ ualetudini, leniendisq; morbis, nullam diuinam, humanamq; opẽ non adhibuit, inquisito omnium sacrificiorum, remediorumq; genere. Inter aduersa temporum, & delatores, mandatoresq; erãt ex licentia ueteri: hos assiduè in foro flagellis ac fustibus cæsos, ac nouissimè traductos per amphitheatri arenam, partim subijci in seruos, ac uenire imperauit, partim in asperrimas insularum auehi. Vtq; etiam similia quandoq; ausuros perpetuò coërceret, uetuit inter cætera de eadẽ re pluribus legibus agi, quæriue de cuiusdam defunctorum statu ultra certos annos.

Clementia eius & mansuetudo. CAP. IX.

POntificatum maximum ideo se professus accipere, ut puras seruaret manus, fidem præstitit, nec autor posthac cuiusquã necis, nec conscius: quamuis interdũ ulciscendi causa non deesset, sed periturũ se

potius,

*Al. punitorum.

potius, quàm † perditurum adiurans. Duos patricij generis conuictos in affectatione imperij, nihil amplius, quàm ut desisterent, monuit, dicens principatũ fato dari: si quid praetereà desiderarent, promittens se tributurum, & confestim quidem ad alterius matrem, quae procul aberat, cursores suos misit, qui anxiae filium saluum nunciarent. Caeterum ipsos non solùm familiari coenae adhibuit, sed et insequẽti die gladiatorũ spectaculo circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda porrexit. Dicitur etiam cognita utriusq; genitura, immi nere ambobus periculũ affirmasse, uenturũ quandoq; & ab alio, sicut euenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed penè ex professo solicitantẽ exercitus, meditantẽ fugam, nec occidere, neq; seponere, ac ne in minore quidẽ honore habere sustinuit, sed ut à primo imperij die, consortẽ, successoremq; testari perseuerauit: nonnunquã secretò lachrymis & precibus orans, ut tandem mutuo erga se animo uellet esse.

Principatum fato dari.) Adeo enim omnia gubernãtur, & regũtur, omnisq; principatus in magnis à domino est. Quanquam aliter caecis hominum mentibus uideatur.

Gesta per eum in sua morte. CAP. X.

INter haec morte praeuentus est, maiore hominum damno, quàm suo. Spectaculis absolutis, in quorum fine populo corã ubertim fleuerat, Sabinos petit

aliquantò

aliquantò tristior: quòd sacrificanti hostia aufugerat, quodq; tempestate serena tonuerat. Deinde ad primam statim mansionem febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis † plagulis cœlum, multumq́; conquestus eripi sibi uitam immerenti. Neq; enim extare ullũ suum factum pœnitendum, excepto duntaxat uno: id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit, neque cuiquam facile succurrit. Quidam opinantur cõsuetudinem recordatum, quam cum fratris uxore habuerit, sed nullam habuisse persanctè Domitia iurabat, haud negatura si qua omnino fuisset: imò etiam gloriatura, quod illi promptißimum erat in omnibus probris.

Tẽpestas, in bonam partem.
*Al. paluulis.

Locus & tempus mortis eiusdem.

CAP. XI.

EXceßit in eadem, qua pater uilla, Idibus Septembris, post biennium, ac menses duos, diesq; XX. quàm successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno. Quod ut palàm factum est, non secus atque in domestico luctu nœrentibus publicè cunctis, Senatus prius, quàm edicto conuocaretur, ad curiam cucurrit, obseratisq; adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit, laudesq́;, quantas congeßit ne uiuo quidem unquam atq; præsenti.

C. SVETONII TRANQVILLI

Flauius Domitianus.

Domitiani ortus, & adolescentia.

OMITIANus natus est IX. Calend. Nouemb. patre COS. designato, inituroq; mense insequenti honorem, regione urbis sexta ad Malum Punicum, domo, quam posteà in templum gentis Flauiæ conuertit. Pubertatis ac primæ adolescentiæ tempus, tanta inopia, tantaq; infamia gessisse fertur, ut nullum uas argenteum in usu haberet. Satisq; cõstat Clodium Pollionem prætorium uirum, in quẽ est poëma Neronis, quod inscribitur Luscio, chirographum eius conseruasse, & nonnunquã protulisse, noctem sibi pollicentis: nec defuerunt, qui affirmarent corruptum Domitianum & à Nerua successore mox suo. Bello Vitelliano confugit in Capitolium cum patruo Sabino, ac parte præsentium copiarum: sed irrumpentibus aduersarijs, & ardente templo, apud æditumum clàm pernoctauit, ac manè Isiaci celatus habitu, interq; sacrificulos uanæ superstitionis, cũ se trans Tiberim ad condiscipuli sui matrẽ co

mite

mite uno contulisset, ita latuit, ut scrutantibus qui uestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit. Post uictoriam demum progressus, et Cæsar cõsalutatus, honorem præturæ urbanæ cum consulari potestate suscepit titulo tenus, quam iurisdictionẽ ad collegã proximũ transtulit. Cæterum omnẽ uim dominatiõis tam licẽter exercuit, ut iam tum, qualis futurus esset, ostenderet. Ne exequar singula, contrectatis multorum uxoribus, Domitiam Longinam Aelio Lamiæ nuptam etiam in matrimonium abduxit, atq; uno die super XX. urbana officia atque peregrina distribuit, mirari se Vespasiano dictitãte, quòd successorẽ non & sibi mitteret.

Isiaci habitu.) Hoc est in cultu uestimentisq; sacerdotum Isidis.

Gesta per eum ante principatum. CAP. II.

EXpeditionẽ quoq; in Galliam Germaniasq; neq; necessariam, & dissuadentibus paternis amicis inchoauit, tantum ut fratri se & operibus, & dignatione adæquaret. Ob hæc correptus, quò magis ætatis, & conditionis admoneretur, habitabat cũ patre unà, sellamq; eius ac fratris, quoties prodirent, lecticã sequebatur: ac triumphũ utriusq; Iudaicum, equo albo comitatus est. In sex consulatibus, non nisi unum ordinariũ gessit, eumq; cedente et suffragãte fratre. Simulauit et ipse mire modestiã. In primisq; poëticæ

studium tam insuetũ antea sibi, quàm postea spretum & abiectum, recitauitq́; etiam publicè. Nec tamẽ eo secius, cum Vologesus Parthorum rex auxilia aduersus Alanos, ducemq́; alterum ex Vespasiani liberis depoposcisset, omni ope contẽdit, ut ipse potißimũ mitteretur. Et quia discussa res est, alios orientis reges, ut idem postularent, donis ac pollicitationibus solicitare tentauit. Patre defuncto, diu cũctatus, an duplũ donatiuũ militi donaret, nunquàm iactare dubitauit, relictum se principem imperij, sed fraudẽ testamento adhibitam. Neq; cessauit ex eo insidias struere fratri clàm palamq́;, quoad correptum graui ualetudine prius, quàm planè efflaret animam, pro mortuo deseri iußit: defunctumq́; nullo, præter quàm consecrationis honore dignatus, sæpe etiam carpsit obliquis orationibus & edictis.

Gesta per eum in initio principatus. CAP. III.

INter initia principatus, quotidie secretum sibi horarium sumere solebat: nec quicquã amplius, q̃ muscas captare, ac stylo præacuto configere, ut cuidam interroganti, esset'ne quis intus cum Cæsare, nõ absurde responsum sit à Vibio Crispo, ne musca quidẽ. Deinde uxorẽ suam Domitiam, ex qua in secũdo suo consulatu filium tulerat, alteroq́; anno cõsultauerat ut Augustam, eandẽ Paridis histrionis amore deperditam, repudiauit: intraq́; breue tempus impatiẽs dis

sidij,

ſidij, quaſi efflagitante populo reduxit. Circa adminiſtrationem imperij aliquandiu ſe uariũ præſtitit, mixtura quoq; inæquabili uitiorũ atq; uirtutum, donec uirtutes quoq; in uitia deflexit: quantũ coniectare licet ſuper ingenij naturã, inopia rapax, metu ſæuus.

Spectacula per eum edita, ac eius liberalitas.

CAP. IIII.

SPectacula magnifica aßiduè, & ſumptuoſa edidit: non in amphitheatro modò, uerum et in circo: ubi præter ſolennes bigarũ quadrigarumq́; curſus, prælium duplex etiam equeſtre, ac pedeſtre commiſit: atq; in amphitheatro nauale quoq;. Nam uenationes, gladiatoresq́; & noctibus ad lychnuchos, nec uirorum modò pugnas, ſed & fœminarũ. Præterea quæſtorijs muneribus, quæ olim omiſſa reuocauerat, ita ſemper interfuit, ut populo poteſtatem faceret bina paria è ſuo ludo poſtulandi, quæ nouißima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorũ ſpectaculũ ante pedes eius ſtabat puerulus coccinatus, portentuoſo paruoq́; capite, cum quo plurimũ fabulabatur, nonnunq̃ ſeriò. Auditus eſt certè, dum ex eo quæreret, ecquid ſciret, et quid ſibi uiſum eſſet ordinatione proxima Aegypto præficere Metiũ Rufum. Edidit nauales pugnas penè iuſtarum claßium, effoſſo & ✝ circumducto iuxta Tiberim lacu, atq; ✝ inter maximos imbres proſpectauit. Fecit & ludos ſeculares,

* Al. circũ ſtructo.
* Aliâs, in thermis.

computata ratione temporum ab anno, nõ quo Claudius proximè, sed olim Augustus ediderat. In his Circensium die, quò facilius centũ missus peragerentur, singulos à septenis spatijs ad quina corripuit. Instituit & quinquennale certamẽ, Capitolino Ioui triplex, musicũ, equestre, gymnicum, & aliquanto plurium, q̃ nunc est coronatorũ. Certabant etiã et prosa oratiõe Græcè Latineq́;, ac præter citharœdos chorocitaristæ quoq; et psallocitharistæ. In stadio uerò cursu etiam uirginis certamini præsedit crepidatus, purpureaq́; amictus toga, Germanicã capite gestans coronã auream cum effigie Iouis, ac Iunonis, Mineruæq́;, aßidẽtibus Diali sacerdote, & collegio Flauialiũ pari habitu, nisi q.d' illorũ coronis inerat et ipsius imago. Celebrabat & in Albano quotannis Quinquatria Mineruæ, cui collegiũ instituerat: ex quo sorte ducti magisterio fungerẽtur, redderẽtq́; eximias uenationes, & scenicos ludos, superq́; oratorum ac poëtarum certamina. Congiariũ populo nummorum trecentorũ ter dedit: atq; inter spectacula muneris largißimũ epulum. Septimontiali sacrorũ quidẽ die, Senatui, equitiq́; panarijs, plebeijs, sportellis cũ obsonio distributis. Initiũ uescẽdi primus fecit: dieq́; proximo omne genus rerũ mißilia sparsit: & quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris ac senatorij ordinis pronunciauit.

Opera publica per eum facta. CAP. V.

PLurima & amplißima opera incẽdio absumpta restituit, in queis & Capitoliũ, quod rursus arserat, sed omnia sub titulo tantũ suo, ac sine ulla pristini autoris memoria. Nouam autẽ excitauit ædẽ in Capitolio custodi Ioui, & forũ quod nunc Neruæ uocatur. Item Flauiæ templũ gentis, & stadiũ, & † odiũ, & naumachiam: è cuius posteà lapide maximus circus, deustis utrinq; lateribus extructus est. *Ali. methodæum.

Expeditiones per eum susceptæ. CAP. VI.

EXpeditiones partim sponte suscepit, partim necessariò. Spõte in Cattos, necessariò unã in Sarmatas, legione cũ legato simul cæsa. In Dacos duas, primã Oppio Sabino cõsulari oppresso, secundã Cornelio Fusco præfecto cohortiũ prætorianarũ, cui belli summã commiserat. De Cattis, Dacisq; post uaria prælia, duplicem triumphũ egit. De Sarmatis laureã modò Capitolino Ioui retulit. Bellũ ciuile motũ à L. Antonio superioris Germaniæ præside confecit absens felicitate mira, cũ ipsa dimicatiõis hora resolutus repẽte Rhenus, trãsituras ad Antoniũ copias barbarorum inhibuisset. De qua uictoria prius præsagijs, q̃ nuncijs cõperit. Siquidẽ ipso, quo dimicatũ est die, statuam eius Romæ insignis aquila circumplexa pennis, clangores lætißimos edidit: pauloq; post occisum Antonium adeò uulgatum est, ut caput eius quoque

apportatum uidisse se pleriq; contenderent.

Quædam instituta & ordinata per eum.

CAP. VII.

Nouare, ꝑmutare.

MVlta etiam in communi rerum usu nouauit. Sportulas publicas sustulit, reuocata cœnarũ rectarum consuetudine. Duas Circensibus gregum factiones aurati, purpureiq; panni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrionibus scenam, intra domum quidem exercendi artẽ iure concesso. Castrari mares uetuit. Spadonum, qui residui apud mangones erant, pretia moderatus est. Ad summam quondam ubertatẽ uini, frumenti uerò inopiam, existimans nimio uinearũ studio negligi arua, edixit, ne quis in Italia nouellaret: utq; in prouincijs uineta succiderentur, relicta (ubi plurimùm) dimidia parte, nec exequi rem perseuerauit. Quędã ex maximis officijs inter libertinos, militesq; Rom. cõmunicauit. Geminari legionum castra prohibuit: nec plus, quàm mille nũmos à quoq̃ ad signa deponi: quòd L. Antonius apud duarum legionũ hyberna, res nouas moliens, fiduciam cepisse etiam ex depositorum summa uidebatur. Addidit & quartum stipendium militi, aureos ternos.

Nouellaret.) Id est, nouas uineas consereret. Quod certe magnos sumptus, & singularem industriam diligentiamq; requirit, sed nouellæ uites diligenti colono nunquam non reddunt magno cum fœnore impensas.

Diligẽtia eius & industria in iure dicẽdo. C. VIII.

Ius

IVs diligẽter & industriè dixit. Plerunq; & in foro pro tribunali extra ordinem ambitiosas centũuirorũ sententias rescidit. Recuperatores, ne se semper persuasorijs assertionibus accommodarent, identidem admonuit. Nummarios iudices cum suo quenque consilio notauit. Autor & Trib. pleb. fuit ædilẽ sordidum repetundarum accusandi, iudicesq́; in eũ à Senatu petendi. Magistratibus quoq; urbicis, prouinciarumq́; præsidibus coërcendis, tantum curæ adhibuit, ut neq; modestiores unquam, neq; iustiores extiterint: è quibus plerosq; post illum reos omniũ criminum uidimus. Suscepta morum correctione, licentiam theatralem promiscuè in equite spectandi inhibuit. Scripta famosa, uulgoq́; edita, quibus primores uiri, ac fœminæ notabantur, aboleuit non sine autorum ignominia. Quæstorium uirum, quòd gesticulandi, saltandiq́; studio teneretur, mouit Senatu. Probrosis fœminis lecticæ usum ademit, iusq́; capiendi legata, hæreditatesq́;. Equitem Ro. ob reductam in matrimonium uxorem, cui demissæ adulterij crimen intenderat, erasit iudicum albo. Quosdam ex utroque ordine lege Scatinia condemnauit. Incesta Vestaliũ uirginum, à patre suo quoq; & fratre neglecta, uariè ac seuerè coërcuit: priora capitali supplicio, posteriora more ueteri. Nam cum Ocellatis sororibus, item Varonillæ liberum mortis permisisset arbitriũ,

corruptoresq́; earum relegasset, mox Corneliam uirginem maximam, absolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam atq; cõuictam, defodi imperauit. Stupratoresq́; uirgis in comitio ad necem cædi, excepto prætorio uiro, cui dubia etiamnum causa, & incertis quæstionibus, atq; tormẽtis de semet professo, exilium indulsit: ac nequa religio deûm impune contaminaretur, monimentum, quod libertus eius è lapidibus templo Capitolini Iouis destinatis filio construxerat, diruit per milites, ossaq́; et reliquias, quæ inerant, mari mersit.

Clementia eius, & largitas in initio principatus. CAP. IX.

INter initia usqueadeo ab omni cæde abhorrebat, ut absente adhuc patre, recordatus Vergilij uersum:

Impia quàm cæsis gens est epulata iuuencis:

edicere destinauerit, ne boues immolarentur. Cupiditatis quoq; atq; auaritiæ uix suspitionem ullam, aut priuatus unquam, aut princeps aliquandiu dedit, imò è diuerso magnæ sæpe non abstinentiæ modò, sed etiã liberalitatis experimenta. Omnes circa se largißimè prosecutus, nihil prius aut acrius monuit, quàm nequid sordidè facerent. Relictas sibi hæreditates ab ijs, quibus liberi erant, nõ recepit. Legatum etiam ex testamento Ruscij Cepionis, qui cauerat, ut quotãnis ingre-

ingredientibus curiam Senatoribus, certam summam uiritim præstaret hæres suus, irritum fecit. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent, uniuersos discrimine liberauit, nec repeti, nisi intra annum, eaq; conditione permisit, ut accusatori, qui causam non teneret, exilium pœna esset. Scribas quæstorios negotiantes ex consuetudine, sed contra Clodiam legem, uenia in præteritum donauit. Subcisiua, quæ diuisis per ueteranos agris carptim superfuerũt, ueteribus possessoribus, ut usucapta cõcessit. Fiscales calumnias, magna calumniantium pœna repressit: ferebaturq; uox eius: Princeps qui delatores non castigat, irritat.

Teneret, uinceret.

Sæuitia & crudelitas eius in plurimos. CA. X.

SEd neq; in clementiæ, neq; in abstinentiæ tenore permansit, et tamen aliquanto celerius ad sæuitiam desciuit, q̃ ad cupiditatem. Discipulum Paridis pantomimi * puberem adhuc, etiam tum maximè ægrũ, quòd arte formaq; non absimilis magistro uidebatur, occîdit. Itẽ Hermogenem Tarsensem propter quasdam in historia figuras, librarijs etiam, qui eam descripserant, crucifixis. Patremfamiliàs, quòd Thracem mirmilloni parem, munerario imparem dixerat, detractum è spectaculis in arenam, canibus obiecit, cum hoc titulo: Impie locutus parmularius. Complures Senatores, in his aliquot consulares in-

*al. pauperem.

teremit

interemit: ex quibus Ciuicam Cerealem in ipso Asiæ proconsulatu, Saluidienũ Orficum, Aciliũ Glabrionẽ exilio quasi molitores nouarum rerũ. Cæteros leuißima quenq; de causa: Aelium Lamiam, ob suspitiosos quidem, uerũ & ueteres et innoxios iocos: quòd post abductam uxorem laudanti uocem suam, heu taceo dixerat: quodq; Tito hortanti se ad alterum matrimonium responderat, μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις; Saluium Cocceanum, quòd Othonis imperatoris patrui sui diem natalem celebrauerat, Metium Pomposianum, quòd habere imperatoriam genesim uulgò ferebatur: & quòd depictum orbem terræ in membranas conciones'que regum ac ducum ex Tito Liuio circumferret: quod'que seruis nomina Magonis & Annibalis indidisset. Sallustium Lucullum Britanniæ legatum, quòd lanceas nouæ formæ appellare Luculleas passus esset. Iunium Rusticum, quòd Peti Traseæ, & Eluidij Prisci laudes edidisset, appellaretq; eos sanctißimos uiros: cuius criminis occasione, philosophos omnes urbe Italiaq; submouit. Occidit & Eluidium filium, quòd quasi scenico exodio sub persona Paridis, & Oenones diuortium suum cum uxore tractasset. Flauiũ Sabinum alterum è patruelibus, quòd cum comitiorum consularium die destinatum, perperam præco non Consulem, ad populum, sed imperatorem pronuntiasset. Verum aliquanto post ciuilis bel-

Molitores à moliendo.

lis belli uictoriam sæuior, plerosque partis aduersæ, dudum, etiam latentes conscios, inuestigato nouo quæstionis genere distorsit, immisso per obscœna igne. Nonnullis & manus amputauit. Satis'que constat duos solos è notioribus uenia donatos, Tribunum laticlauium, & centurionum, qui se, quò facilius expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant: & ob id neque apud ducem, nec apud milites ullius momenti esse potuisse.

Parmularius.) Parmula utens gladiator dicitur.
μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις.) Id est, num & tu nubere uis?

Item eiusdem sæuitia & crudelitas. CAP. XI.

ERat autem non solùm magnæ, sed & callidæ inopinatæq; sæuitiæ. Autorē summarum pridie q crucifigeret, in cubiculum uocauit, aßidere in thoro iuxtà coëgit, securum hilaremq; dimisit, partibus etiā de cœna dignatus est. Aretinum clementem consularem uirum, è familiaribus emissarijs suis capitis condemnaturus, in eadem uel etiam in maiore gratia habuit, quoad nouißime simul gestanti conspecto delatore eius: Vis, inquit, hunc nequißimum seruum cras audiamus? Et quò contemptius abuteretur patientia hominum, nunquàm tristiorem sententiam sine præfatione clementiæ pronuntiauit, ut non aliud iam certius atrocis exitus signum esset, quàm principij lenitas.

tas. Quosdam maiestatis reos in curiam induxerat: & cùm prædixisset experturum se illa die, quàm charus Senatui esset, facilè perfecerat, ut etiam more maiorum puniendi condemnarentur: deinde atrocitate pœnæ conterritus, ad leniendam inuidiam intercessit, his uerbis (neque enim ab re fuerit ipsa cognoscere) Permittite patres conscripti à pietate uestra impetrari, quod scio me difficulter impetraturum, ut damnatis liberorum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis uestris, & intelligent me omnes Senatui interfuisse.

Rapinæ & extorsiones eius. CAP. XII.

EXhaustus operum ac munerum impensis, stipendio'que, quod adiecerat, tentauit quidem ad releuandos castrenses sumptus militum numerum diminuere. Sed cùm obnoxium se barbaris per hoc animaduerteret, neq; secius eò in explicandis oneribus omnibus hæreret, nihil pēsi habuit, quin prædaretur omnimodo bona uiuorum, et mortuorum usquequaq;, quolibet et accusatore, et crimine corripiebantur. Satis erat obijci qualecunque factum, dictum'que aduersum maiestatem principis. Confiscabantur alienißimæ hæreditates, uel existente uno qui diceret audisse se ex defuncto, cùm uiueret, hæredem sibi Cæsarem esse. Præter cæteros Iudaicus fiscus acerbißimè actus est: ad quem deferebantur, qui uelut

profes-

professi, Iudaicam intra urbem uiuerent uitam, uel dissimulata origine imposita genti tributa nō pependissent. Interfuisse me adolescentulum memini, cum à procuratore, frequentissimoq; consilio inspiceretur nonagenarius senex an circunsectus esset. Ab iuuenta minime ciuilis, animi confidens, etiam & tum uerbis, tum rebus immodicus. Cenidi patris cōcubinæ ex Histria reuersæ, osculumq; ut assueuerat, offerenti, manum præbuit. Generum fratris indignè ferens, albatos & ipsum ministros habere, proclamauit: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

Circunsectus.) Hoc est, an esset circuncisus, & per hoc Iudæus, ut extorqueret ab eo pecuniam: facit autem hoc ad rei indignitatem, nonagenarium senem detegere, & pudenda eius inspicere, idq; in frequentissimo conuentu, propter spem lucri.

οὐκ ἀγαθόν.) Hoc est, non est bona multitudo imperantium.

Elatio eius & uana gloria. CAP. XIII.

PRincipatum uerò adeptus, neq; in senatu iactare dubitauit, & patri se, & fratri imperium dedisse, illos sibi reddidisse. Neq; in reducenda post diuortium uxore edicere, uocatam eam in puluinar suum: acclamari etiam in amphitheatro epulari die libenter audit, domino & dominæ feliciter. Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti consensu precantes, ut Palfurium Suram restitueret, pulsum olim Senatu, ac tunc de oratoribus coronatum, nullo

responso dignatus, tacere tantūmodo iußit uoce præconis. Pari arrogātia, cùm procuratorū suorum nomine formalem dictaret epistolam, sic cœpit: Dominus & Deus noster sic fieri iubet: unde institutū post hac, ut ne scripto quidem ac sermone cuiusquam appellaretur aliter. Statuas sibi in Capitolio non nisi aureas & argenteas poni permisit, ac ponderis certi. Ianos, arcusq́; cū quadrigis & insignibus triumphorum per regiones urbis, tantos aut tot extruxit, ut cuidam Græcè inscriptum arcui sit, Ἀρκεῖ. Consulatus XVII. cepit, quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuauit: omnes autem penè titulo tenus geßit, nec quēquam ultra Cal. Maij. plures ad Idus usq; Ianuarias. Post autem duos triumphos, Germanici cognomine aßumpto, Septembrem mensem & Octobrem ex appellationibus suis, Germanicum, Domitianumq́; transnominauit: quòd altero suscepisset imperium, altero natus esset.

Coniuratio contra eum facta, & suspicio mortis, quam habebat. CAP. XIIII.

PEr hæc terribilis cunctis & inuisus, tandē oppressus est amicorū libertorumq́; intimorum cōspiratione, simul & uxoris. Annū diemq́; ultimum uitæ iampridem suspectum habebat, horam etiam, nec non & genus mortis. Adolescentulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoque super cœnam quādam

fungis

fungis abstinentem palàm irriserat, ut ignarum sortis suæ, quòd non ferrum potius timeret. Quare pauidus semper atque anxius, minimis etiam suspitionibus præter modum commouebatur, ut edicti de excidendis uineis propositi, gratiam facere non alia magis re compulsus credatur, quàm quòd sparsi libelli cum his uersibus erant:

Κἢν μὲ φάγης ἐπὶ ῥίζαν ὅμως ἔτι καρποφορήσω
Ὅσσαν ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυομένῳ.

Eadem formidine oblatum à Senatu nouum & excogitatum honorem, quanquam omnium talium appetentißimus, recusauit: quo decretum erat, ut quoties gereret consulatum, equites Ro. quibus sors obtigisset, trabeati, & cum hastis militaribus præcederent eum inter lictores apparitoresq́; Tempore quoq; suspecti periculi appropinquãte, solicitior in dies, porticuum, in quibus spatiari consueuerat, parietes Phengite lapide distinxit: è cuius splendore per imagines quicquid à tergo fieret, prouideret. Et nec nisi secretò, atq; solus plerasq; custodias, receptis quidẽ in manu catenis audiebat, utq́; domesticis persuaderet, ne bono quidem exemplo audẽdam esse patroni necem, Epaphroditum à libellis, capitali pœna condemnauit, quòd post destitutionem Nero in adipiscẽda morte manu eius adiutus existimabatur.

κἢν μὲ φάγης.) Hoc est, Etiamsi me ad radices usq; co-

mederis, tantum tamen fructificabo, quantum debet in fundi Cæsari sacrificanti.

Trabeati.) Id est, Trabea ueste induti, quæ erat ex purpura aliaq; quadam eleganti accessione.

Phengite lapide.) Lapis est candore & splẽdore eximius: dicitur enim Græce φέγγος lux.

Patruelis per eum occisus, & prodigia mortis eius. CAP. XV.

DEniq; Flauium Clementem patruelem suũ contemptißimæ inertiæ, cuius filios etiamnũ paruulos successores palã destinauerat, & abolito priore nomine, alterum Vespasianũ appellari iusserat, alterum Domitianum, repentè ex tenuißima suspitione tantum non ipso eius consulatu interemit, quo maximè facto maturauit sibi exitum. Continuis octo mensibus tot fulgura facta nuntiataq; sunt, ut exclamauerit, Feriat iam quem uolet. Tactum de cœlo Capitolium, templumq; Flauiæ gentis. Item domus Palatina, & cubiculum ipsius, atq; etiam è basi statuæ triũphalis titulus excussus ui procellæ in monimentũ proximum decidit. Arbor, quæ priuato adhuc Vespasiano euersa surrexerat, tunc rursus repentè corruit. Prænestina Fortuna toto imperij spatio annum nouũ cõmendanti, lætã eandemq; semper sortẽ dare assueta, extremo tristißimam reddidit, nec sine sanguinis mentione. Mineruã, quã superstitiose colebat, somniauit excedere sacrario, negantemq; ultrà se tueri eum posse, quòd exarmata esset à Ioue. Nulla tamen re

Tantum non, pro propemodum.

perin

perinde commotus est, quàm responso, casuq; Ascletarionis mathematici. Hunc delatum, nec inficiantē iactasse se, quæ prouidisset ex arte, sciscitatus est, quis ipsum maneret exitus, & affirmantem fore, ut breui laceraretur à canibus, interfici quidem sine mora, sed ad coarguendam temeritatem artis, sepeliri quoque accuratißimè imperauit. Quod cum fieret, euenit, ut repentina tempestate, deiecto funere, semiustum cadauer discerperent canes, idq; ei cœnanti à mimo Latino, qui præteriens forte animaduerterat, inter cæteras diei fabulas referretur.

Signa mortis eius.

CAP. XVI.

PRidie q̃ periret, cũ oblatos tuberes seruari iussisset in crastinũ, adiecit, Si modò uti licuerit. Et conuersus ad proximos, affirmauit fore, ut sequenti die, Luna se in Aquario cruentaret, factũq; aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem. At circa mediã noctem ita est exterritus, ut ex strato prosiliret, dehinc manè aruspicem ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audijt condemnauitq;: ac dũ exulceratam in frõte uerrucam uehementius scalpit, profluente sanguine, Vtinam, inquit, hactenus. Tunc horas requirenti, pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His uelut transacto iã pericu

lo lætum festinantemq; ad corporis curã, Parthenius cubiculo præpositus conuertit, nuntians esse, qui magnum nescio quid afferret, nec differẽdum. Itaq; summotis omnibus, in cubiculum se recepit, atque ibi occisus est.

De insidijs & cæde eiusdem. CAP. XVII.

DE insidiarum cædisq; genere, hæc ferè diuulgata sunt: Cunctantibus conspiratis, quando & quomodo, id est, lauantémne an cœnantem aggrederentur, Stephanus Domicillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, cõsilium operamq; obtulit. Ac sinisteriore brachio uelut ægro, lanis fascijsq; per aliquot dies ad auertendã suspitionem obuoluto, ad ipsam horam, dolum interiecit: professusq; conspirationis indicium, & ob hoc admissus, legenti traditum à se libellum, & attonito suffodit inguina. Saucium ac repugnantem adorti Clodianus Cornicularius, & Maximus Parthenij libertus, & Saturius decurio cubiculariorum, & quidam è gladiatorio ludo, uulneribus septem contrucidauerunt. Puer, qui curæ larium cubiculi ex consuetudine aßistens interfuit cædi, hoc amplius narrabat, se iussum à Domitiano ad primum statim uulnus pugionem puluino subditum porrigere, ac ministros uocare, neque ad caput quicquam excepto capulo, & præterea omnia clausa reperisse, atque illum interim correpto, deductoq; ad

terram Stephano, colluctatum diu, modò ferrum extorquere, modò quanquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est XIIII. Calend. Octobris, anno ætatis XLV. imperij XV. Cadauer eius populari sandapila per uespillones exportatũ, Phyllis nutrix in suburbano suo Latina uia funerauit: sed reliquias templo Flauiæ gentis clàm intulit, cineribusq; Iuliæ filiæ Titi, quam & ipsa educauerat, cõmiscuit. Funerare, ꝓ sepelire

Statura & pulchritudo eius. CAP. XVIII.

STatura fuit procera, uultu modesto, ruborisq; pleno, grandibus oculis, uerũ acie hebetiore: præterea pulcher ac decens, maximè in iuuenta, & quidem toto corpore, exceptis pedibus: quorum digitos restrictiores habebat, posteà caluitio quoq; deformis & obesitate uentris, et crurum gracilitate: quæ tamen ei ualetudine longa remacruerant. Commendari se uerecundia oris adeò sentiebat, ut apud Senatum sic quondam iactauerit, Vsque adhuc certè animum meum probastis, & uultum. Caluitio ita offendebatur, ut in contumeliam suam traheret, si cui alij ioco, uel iurgio obiectaretur: quamuis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit, etiam illum simul, seq; consolans inseruerit: οὐχ ὁρᾷς, κἀγὼ καλός τε μέγας τε. Eadem remanẽt mecum capillorum fata, & forti animo fero comam in adolescentia senescentem. Vsque adhuc, ꝓ huc usque.

tem. Scias nec gratius quicquam decore, nec breuius.

οὐχ ὁρᾷς.) Non uides, quod & ego pulcher magnúsque.

Peritia eius in sagittando, & laborum impatientia. CAP. XIX.

Laboris impatiēs, per urbem pedibus non temere ambulauit. In expeditione & agmine, equo rarius, lectica aßiduè uectus est. Armorum nullo, sagittarum uel præcipuo studio tenebatur. Cētenas uarij generis feras sæpe in Albano secessu conficientē spectauêre plerique, atque etiam ex industria ita quarundam capita figentem, ut duobus ictibus quasi cornua † effingeret. Nonnunquam in pueri procul stantis, præbentisque pro scopulo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, ut omnes per interualla digitorum innocuè euaderent.

*al. efficeret.

Facundia eius & studium. CAP. XX.

Liberalia studia in initio imperij neglexit, quanquàm bibliothecas incendio absumptas impensißimè reparare curasset, exemplaribus undique petitis, mißisque Alexandriam, qui describerent, emendarentque. Nunquam tamē aut historiæ, carminibúsue cognoscendis operam ullam, aut stylo uel necessario dedit: præter commentarios, & acta Tiberij Cæsaris nihil lectitabat: epistolas, orationesque & edicta alieno formabat ingenio, sermonis tamen nec inelegantis.

Dicto-

Dictorum interdum etiam notabilium, uellem, inquit, tam formosus eße, quàm Metius sibi uidetur: & cuiusdam caput uarietate capilli subrutilum & incanum, perfusam niuem mulso dixit. Notabile, in bonam partem.

Vsus aleæ & conuiuia, & alia gesta per eum.
CAP. XXI.

Conditionem principum miserrimã aiebat: quibus de coniuratiõe comperta non crederetur, nisi occisis. Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiam profestis diebus, matutinisq; horis, ac lauabat de die, prandebatq; ad satietatem, ut non temere super cœnam præter Martianum malum, & modicam in ampulla potiunculam sumeret. Conuiuabatur frequenter ac large, sed penè raptim, certè nõ ultra solis occasum, nec ut posteà cõmessaretur. Nam ad horam somni nihil aliud, quàm secretò solus deambulabat.

Libido & luxuria eiusdem. CAP. XXII.

Libidinis nimiæ, aßiduitatẽ concubitus uelut exercitationis genus clinopalen uocabat. Erat è que fama quasi concubinas ipse diuelleret, nataretq; inter uulgatißimas meretrices. Fratris filiam adhuc uirginem oblatam in matrimonium sibi, cùm deuictus Domitiæ nuptijs pertinacißimè recusasset, non multò post alij collocatam ultro corrupit: & quidem uiuo etiam tum Tito, mox patre ac uiro orba-

tam, ardentissimè, palamq; dilexit, ut etiã causa mortis extiterit coactæ conceptum à se abigere.

Mœstitia militum, & lætitia Senatus in morte eius. CAP. XXIII.

OCcisum eum, populus indifferenter, miles grauissimè tulit, statimq; eum diuum appellare conatus: paratus & ulcisci, nisi duces defuissent: quod quidem paulò pòst fecit, expostulatis ad pœnam pertinacissimè cædis autoribus. Contrà, Senatus adeò lætatus est, ut repleta certatim curia non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo, atq; acerbissimo acclamationum genere laceraret: scalas etiam inferri, clypeosq;, & imagines eius coràm detrahi, et ibidem solo affligi iuberet: nouissimè eradẽdos ubiq; titulos, abolendamq; omnem memoriam decerneret. Ante paucos quàm occideretur menses, cornix in Capitolio elocuta est, ἔσαι πάντα καλῶς. Nec defuit qui ostentum sic interpretaretur:

Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est bene, non potuit dicere, dixit, erit.

Ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse gibbam sibi pone ceruicem auream enatam, pro certoq; habuisse beatiorem post se, † lætioremq; portendi reip. statum. Sicut sanè breui euenit abstinentia et moderatione insequentium principum.

*al. latiorem.

ἔσαι πάντα καλῶς.) Id est, Erunt omnia bene.

FINIS.

D. MA-

D. MAGNI AVSONII POETAE, VIriq; Consularis, De XII. Cæsaribus per Suetonium Tranquillum scriptis.

AESAREOS proceres (in quorum regna secundis
Consulibus dudum Romana potentia creuit)
Accipe bissenos: sua quenq; monosticha signant.
Quorum per plenam seriem Suetonius olim
Nomina, res gestas, uitamq;, obitumq; peregit.

MONOSTICHA DE ORDINE XII. Imperatorum.

Primus regalem patefecit Iulius aulam
Cæsar, & Augusto nomen transcripsit & arcem:
Priuignus post hunc regnat Nero Claudius, à quo
Cæsar, cognomen caligæ cui castra dederunt:
Claudius hinc potitur regno: post quem Nero sæuus
Vltimus Aeneadum: post hũc tres, nec tribus annis:
Galba senex frustra socio confisus inerti:
Mollis Otho, infamis per luxum, degener æui:
Nec regno dignus, nec morte Vitellius ut uir.
His decimus, fatoq; accitus Vespasianus:

Et Titus imperij felix breuitate: secutus
Frater, quem Caluum dixit sua Roma Neronem.

TEMPVS IMPERII XII. Cæsarum.

Iulius, ut perhibent, diuus trieteride regnat.
Augustus post lustra decem sex prorogat annos.
Et ter septenis geminos Nero Claudius addit.
Tertia finit hyems grassantia tempora Caij.
Claudius hebdomadem duplicē trahit: & Nero dirus
Tantundem: summæ Consul sed defuit unus.
Galba senex, Otho lasciue, & famose Vitelli
Tertia uos Latio regnantes nesciјt æstas,
Interitus dignos uita properante probrosa.
Implet fatalem decadem sibi Vespasianus.
Te dominante Tito cingit noua laurea Ianum,
Quindecies sæuis potitur dum frater habenis.

DE MORIBVS EORVM.

Iulius interijt Cæsar grassante Senatu.
Addidit Augustum diuis matura senectus.
Sera senex Capreis exul Nero fata peregit.
Exegit pœnas de Cæsare Chærea mollis.
Claudius ambiguo conclusit fata ueneno.
Matriq; cida Nero proprio se perculit ense.
Galba senex perijt sæuo prostratus Othone.
Mox Otho famosus, clara sed morte potitus.
Prodiga succedunt perimendi sceptra Vitelli.

Lauda

Laudatum imperium, mors lenis Vespasiano.
At Titus orbis amor rapitur florentibus annis.
Sera grauem perimunt, sed iusta piacula fratrem.

TETRASTICA, A IVLIO
Cæsare usq; ad tempora sua.

Nunc & prædictos, & regni sorte sequentes
Expediam, series quos tenet imperij.
Incipiam ab Diuo, percurramq; ordine cunctos,
Noui Romanæ quos memor historiæ.

IVLIVS CAESAR.

Imperium binis fuerat solenne quod olim
Consulibus, Cæsar Iulius obtinuit.
Sed breue ius regni sola trieteride gestum,
Perculit armatæ factio sæua togæ.

Trieteris est spatium trium annorum

OCTAVIVS AVGVSTVS.

Vltor, successorq; dehinc Octauius idem
Cæsar & Augustus nomine nobilior.
Longæua, & nunquàm dubijs uiolata potestas
In terris positum credidit esse deum.

TYBERIVS NERO.

Prænomen Tyberi nactus Nero prima iuuentæ
Tempora laudato gessit in imperio.
Frustra dehinc solo Caprearum clausus in antro
Quæ prodit uitijs, credit operta locis.

CAIVS CALIGVLA.

Post hunc castrensis caligæ cognomine Cæsar
Successit sæuo sæuior ingenio.
Cædibus, incestisq́; dehinc maculosus, & omnē
Crimine pollutum qui superauit auum.

CLAVDIVS CAESAR.

Claudius irrisus priuato in tempore uitæ,
In regno specimen prodidit ingenij.
Libertina tamen nuptarum *
Non faciendo nocens, sed patiendo fuit.

NERO CLAVDIVS.

Aeneadum generis qui sextus & ultimus heros,
Polluit, & clausit Iulia sacra Nero.
Nomina quot pietas, tot habet quoq; crimina uitæ.
Disce ex Tranquillo, quæ meminisse piget.

SERGIVS GALBA.

Spem frustrate senex priuatus sceptra mereri
Visus es: imperio proditus inferior.
Fama tibi melior iuueni: sed iustior ordo est,
Complacuisse dehinc, displicuisse prius.

M. OTHO.

Aemula polluto gesturus sceptra Neronē
Obruitur celeri raptus Otho exitio.
Fine tamen laudandus erit, qui morte decora
Hoc solum fecit nobile, quòd perijt.

A. VITELLIVS.

Vitæ sors, mors fœda tibi, nec digne Vitelli

Qui fueris Cæsar: sic tibi fata placent.
Vmbra tamen breuis imperij. qui præmia regni
Sæpe indignus adit, non nisi dignus habet.

D. VESPASIANVS.

Quærendi attentus, moderato commodus usu,
Auget, nec reprimit Vespasianus opes.
Olim qui dubiam priuato in tempore famam
Par alijs princeps transtulit in melius.

TITVS VESPASIANVS.

Felix imperio: felix breuitate regendi:
Expers ciuilis sanguinis: orbis amor:
Vnum dixisti moriens te crimen habere:
Sed nulli de te: non tibi credidimus.

DOMITIANVS.

Hactenus ediderat gemimos gens Flauia iustos:
Cur duo quæ dederant, tertius eripuit?
Vix tanti est habuisse illos: quia dona bonorum
Sunt breuia: æternum quæ nocuere dolent.

NERVA IMP.

Proximus extincto moderatur sceptra tyranno
Nerua senex, princeps nomine, mente parens.
Nulla uiro soboles: imitatur adoptio prolem:
Quam legisse iuuat: quam genuisse uelit.

TRAIANVS.

Aggreditur regimen uiridi Traianus in æuo:
Belli laude prior, cætera patris habens.

Hic quoq; prole carens, sociat sibi sorte legendi
Quem fateare bonum, diffiteare parem.

AELIVS HADRIANVS.

Aelius hinc subijt medijs præsignis in actis:
Principia & finem fama notat grauior.
Orbus & hic: sociatq; uirum documenta daturum,
Adsciti quantum præmineant genitis.

ANTONINVS PIVS.

Antoninus abhinc regimen capit, ille uocatu
Consultuq; Pius nomen habens meriti.
Filius huic fato nullus, sed lege suorum
A patria sumpsit, qui regeret patriam.

M. ANTONIVS.

Pòst Marco tutela datur: qui scita Platonis
Fecit ad imperium, patre Pio melior.
Successore suo moriens, sed principe prauo.
Hoc solo patriæ, quòd genuit, nocuit.

COMMODVS IMP.

Commodus insequitur pugnis maculosus arenæ:
Threcidico princeps bella mouens gladio:
Eliso tandem persoluens gutture pœnas,
Criminibus fassus matris adulterium.

AELIVS PERTINAX.

Aeli iudicio & consulto lecte Senatus:
Princeps decretis prodite non studijs.
Quòd doluit malefida cohors errore probato:

Curia quòd castris cesserat imperio.

DIDIVS IVLIANVS.

Dij bene quòd sceleris Didius non gaudet opimis,
Et citò periuro præmia adempta seni.
Tuq; Seuere pater titulum ne horresce nouantis:
Non rapit imperium uis tua, sed recipit.

SEVERVS.

Impiger egelido mouet arma Seuerus ab Histro,
Vt parricidæ regna adimat Didio.
Punica origo illi, sed qui uirtute probaret
Non obstare locum, cùm ualet ingenium.

BASSIANVS ANTO-
ninus Caracalla.

Dißimilis uirtute patri, & multò magis illi,
Cuius adoptiuo nomine tu perhibes:
Fratris morte nocens, punitus fine cruento,
In risu populi tu Caracalla magis.

OPILIVS MACRINVS.

Princeps hic custos sumptum pro Cæsare ferrum
Vertit in autorem cæde Macrinis iners,
Mox cum prole ruit: grauibus pulsare querelis
Cesset perfidiam: quæ patitur, meruit.

ANTONINVS HELIOGABALVS.

Tunc etiam Augustæ sedis penetralia fœdas
Antoninorum nomina falsa gerens.

Reliquum non extat.

Ioannes

IOANNES BAPTI STA EGNATIVS VENETVS præstantißimo Iurisconsulto & Senatori regio Iacobo Minutio S. D.

VI principibus, illustrioribusq; uiris ingenij sui monimenta nuncupant, Minuti clarißime, alij id agunt, ut aut ueteri, summæq; in eos obseruantiæ sese id tribuisse dicant: alij ut eorum præsidio tuti, inuidiam minus grauẽ ac noxiam sentiant: alij ut fructum alieni de se iudicij ea indicatura percipiant. Nec desunt, qui posteritatis laude rapti, ac immortalitatis spe quadam inflammati, ea sibi nomina deligant nuncupatione, quæ diutißimè & uiuere, & florere posse sibi persuaserint. Id quod à pictoribus, artificibusq; plerisq; obseruatum animaduertas: qui deorum, principumq; effingendis imaginibus eò libentius studeant, quò minus obnoxia illa existiment aut hominum, aut temporis iniuriæ fore. Sunt etiam qui hoc ueluti sacro literarũ munere promereri gratiam, beneuolẽtiamq; eorum cupiant: siquidem haud inter postremas laudes referri debet, si quis principibus perplaceat uiris. Sed et multi facilè sese, operãq; suam his ostentant, quorum & autoritate ornari, & opibus

opibus augeri se sperent. Ego uti ex prioribus quasdam fortasse sequar: sic certè duas, quarum altera publica, communisq; tibi cum gente Gallica, altera planè tua ac propria sit, secutum in primis esse me non negem. Et communis quidem illa, quòd cum singulari ac diuina potius Grolierij beneficentia Mediolani agens alterum ab hinc annum ornatus, auctusq́; sim: non possum iam ex illo tibi, tuisq́; omnibus etiam atq; etiam non perpetuò uelle debere. Illius enim consuetudine & opera, facilè quanta gentis uestræ morum simplicitas, quæ publica, domesticaq́; disciplina, quæ in omnes charitas, quãta in deum pietas uestra foret, est perspectum mihi planè, ac cognitum. Quid enim uobis ipsis magis rectũ, apertumq́; esse potest? Quid minus insidiosum ac fallax? Arctoæ (inquiunt) gentes hoc omnes habẽt. Ego uerò cum fallacißimas ex his multas legam: non cœlo, sed naturæ planè hoc uestræ, optimæq́; disciplinæ id tribuã. Iam quid animorum, uoluntatumq́; uestrarum fraternam in omnibus consensionem prædicem? quam non conuiuiorum frequentia tantũ, sed officiorũ communicatione ac summa charitatis mutuæ testificatione tuemini. Hæc uerò uobis adeò natura insita, usu parta, consuetudine aucta fuisse uidentur, ut tot mihi germani fratres, nõ de facie solum, sed de morum in primis similitudine atq; æqualitate uideamini. Quare non immerito ad-

mirati Pœnorum legati etiam in hoste Rom. scilicet Pop. id plurimum esse dicuntur, quòd conuiuio accepti à pluribus ciuitatis principibus, eodem ubiq; cœnassent argento, testati nullos hominum benignius Ro. Pop. uiuere. Nam quid de uestra in regem obseruantia, in deum pietate dicam? Quæ enim unq̃ gens aut externos principes nõ admisit, aut admissos non interdum expulit? sæpe etiã per summum scelus non occidit? Francis id proprium ac peculiare, nullos unquam externos pati: suos autem usqueadeo amare ac colere, ut pro eius dignitate ac maiestate tuenda non opes tantum, sed uitam profundere poßint. illa uero, quæ deo ac religioni debetur, tanta talisq; est, ut sileri melius putem: cum uestigia haud sanè leuiter impressa, tot et tanta extent, ut nulla unquam delere illam obliuio, nulla obscurare temporum iniquitas ualeat. Cæterum excellens quædam ac eximia in te uirtus, secundusq; ac constans hominum de te rumor, & Ioannis in primis Francisci Asulani adolescentis, cum summæ spei, tum uerò laudum tuarum studiosißimi prædicatio effecit, ut & ego te pridem literis consulendum duxerim: & nunc Cæsares tibi meos, reliquamq; ad hosce non uulgarẽ (nisi fallor) industriam cupidißimè nuncupem. Quorum lectio tanto tibi gratior ac iucundior esse debebit, quantò is, qui ea tibi inscripsit, te plus amat ac colit, quàm

multos

multos alios. Huc accedit, quòd singularem eruditionem tuam, ac multiplicem literarum cognitionem magnifacit: quòd Minutiæ familiæ nobilitatē (quippe quæ à Romanis illis deducta Minutijs pro constanti habeatur) obseruat: quòd denique se tibi quàm coniunctißimum ac charißimum esse cupit. Sunt quidem in te corporis & animi (uti audio) egregiæ dotes: quibus Christianißimo regi gratus, admirabilisq; sis. nulla certe aut maior aut honestior, quàm ut literas, literatosq; homines, quod facis, foueas: illæ scilicet iure reposcunt abs te, quod tanta tua cum laude uberrime tribuêre. Nam unum te esse ac præcipuum, in quem Galliæ tuæ Transalpinæ olim intuerentur, quem Cisalpina tota prædicet, cuius singularem prudentiam atque humanitatem etiam hostis commendet: totum hoc literarum beneficium est. Quid, quòd Cæsarum hæc à nobis instituta, tribusq; libris concinnata series, multa interim habeat, quæ delicatum etiam lectorem & capere & detinere ualeant? Nam Byzantinæ urbis originem, Turcas ad hæc usque tempora principes, res ab his belli gestas, Maomethis ortum, Romanæ urbis captiuitatem, & Asiæ imperia supra quingentesimum ac millesimum annum repetita continet: quæ omnia primus ego (quod sine aliorū iniuria dictū uelim) præstiti: ac ut una ueluti tabella depicta spectari cōmodè possent,
 curaui.

curaui: tametsi quid libris commune cum pictura? pa scit illa tantum oculos, hi animũ, mentemq́; instruunt. Illa mutam, inanem, ac plerunq; falsam descriptionẽ continet: libri uiuentem præceptionem, atque exactã spondent. Tabulas etiam imperiti pingant, literarum monimenta nõ nisi doctictißimi conficiant. Tantò de niq; literæ pingendi artem præstant: quantò docti in doctis, uiui mortuis antecellunt. Tu igitur cum ab ineunte ætate ornamenti plurimum, & laudis ex hisce tibi uendicaris, illis ipsis tantundẽ reddes: tantò etiã cumulatius, quòd neque melius, nec honestius beneficium ullum collocari potest, quàm quod in bonos & doctos uiros confertur: quorum mihi uestigia non solùm sequenda, sed etiam atq; etiam adoranda propo sui. Bene Vale.

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI IN ROMA norum principum librum primum præfatio.

Mperatorum uitas à Dictatore Cæsare, qui primus patriæ libertatẽ oppressit, ad Constantinum Palæologum, sub quo Turcarum seruitio Constãtinopolis ceßit: hinc à Carolo Francorum Rege ad Maximilianũ

milianum Cæsarẽ breui alioqui stylo perscripsimus: rem ut perdifficilem mihi, atq; arduam, sic iucundam qui legent omnibus, et (ut opinor) haud inutilẽ. Nam præterquàm quòd multa hinc haurias, unde tibi, patriæq; tuæ plurimum prosis: ipsa certè Romani imperij maiestas, admirabiles eorum, qui imperarunt, euẽtus, tot regnorum repetiti casus, tot principũ mutationes relatæ, non fastidium solum operosæ lectionis adimunt: sed admirabundos sensim legentes partim ducunt, partim etiam trahunt: Vti neminem arbitrer uel mediocriter imbutũ literis, qui non hæc & libenter agnoscat, & summa cũ uoluptate non perlegat: & alioqui ad rei nouitatẽ accedit, quòd consultò non pauca sunt à nobis addita, quæ rerum seriẽ non modò non interrumpant, uerumetiã exornent: quod in fabula dextræ, sinistræq; tibiæ inter unũ, alterum'ue actum adhibitæ etiam præstent: nec in campis herbarum uiror minus iucundus, quem uiolæ, hyacinthiq; purpurei distinguant. Omnium certè rerum uarietas expetitur: & falsum illud est, saccaro semper conditiora fieri fercula. Quòd si quis erit, qui pleniorem, uberioremq; historiam à me exigat: ille saltẽ hoc mihi non neget, multa esse, quæ breuitate commendatiora sint sua. Nec tamẽ desunt interim principes, quos copiosius attigi: quorũ scilicet et imperij diuturnitas, & rerum magnitudo id exposcere uidebatur. Illud

uerò testatum apud omnes esse uelim, nihil à me gratiæ, nihil odio datum: ipsa ueritas nec interim nuda, ut multi hactenus, tantum à me spectata. Anni præsertim imperij, ortus eorum, & patria, illustriaq́; eorum gesta domi, forisq́; non omissa: series uerò principum tãta fide à me deducta, ut nihil desiderare amplius quis habeat. Nam & Flauius Blondus hisce libris, quos ab inclinatiõe Romani imperij conscripsit, multos uno uelut agmine ut sibi incognitos, omisit: & qui post illum historiam totius orbis amplexi sunt, nihil omnino ad uiri illius diligentiam addidere. Ego uerò & præter Zonaræ Græcam historiam, & Nicetæ Choniatæ, Christoduliq́; cõmentarios, Gemistiq́; libros, etiam schedia quædam non indignũ, quæ excuterem, duxi: uti rem semel cœptam Dijs bene fauentibus absoluerem: quò certa omnia, exploratáq́; posteris traderem. utrum autem id assecuti simus, præsens ætas fortasse malignius, sequens certè simplicius ac candidius æstimabit.

Ioan-

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI ROMAnorum Principum Liber primus.

C. IVLIVS CAESAR DICTATOR.

RIMVS hic perpetuam dictaturam inuasit. Debellata enim intra decenniũ Gallia, tentata tũc primum Britannia, et Germanis in syluas, ac paludes suas cõpulsis, in Italiam descendit: eaq; solita celeritate recepta, Hispaniisq; pacatis, Pompeiũ Magnum Pharsalico prælio fudit: cumq; de omnibus hostibus triumphasset, tandẽ amicißimorum coniuratione oppressus, periit ætatis anno VI. ac quinquagesimo, dictaturæ uerò initæ anno III. Vir pacis, belliq; artibus, & in primis clementia longè clarißimus, si libertatis assertor, quàm inuasor esse maluisset.

OCTAVIVS CAESAR AVGV.

TRibus ac uiginti uulneribus interfecto Cæsare, felicißimus omnium ad hanc diem succeßit Octauius ex Accia Cæsaris nepte. Vindicatis enim patris interfectoribus, uictorq; ciuilibus bellis omnibus, nouißime Antonio ad Actiũ nauali pugna superato, quo cũ duodecim annos Remp. tenuerat, trium

phator orbis totius, pacisq; restitutor æternæ, per quatuor ac X L. annos imperium rexit: urbemq; Romam optimis institutis, ac legibus, magnificẽtißimisq; operibus sic excoluit, ut merito parẽs patriæ primus, atq; Augustus diceretur. Obijt Nolæ septuagesimo sexto ætatis anno, cum L V I. imperasset. Ad cuius imperij felicitatem illud acceßit, quòd seruator noster CHRISTVS, lux gentiũ & orbis, sub eo nasci uoluit: ut quem summis animi, corporisq; dotibus principem clarißimum terris dederat, eodem etiam generis humani parens optimus et maximus nasceretur. Huius felicitas cæteris optata principibus.

TIBERIVS NERO.

TRistißimus omnium mortalium optimo principi successit Tiberius, Liuiæ uxoris magis impulsu q̃ Augusti iudicio: quippe cuius neque mores, neq; ingeniũ unquã probasset, pertinaciã & infinitã eius sæuitiã pertæsus: principatũ ab initio dißimulato ingenio et matris reuerentia, nõ incõmodè geßit: mox Capreensi secessu luxuriæ, ac cædibus uacans, cum prouinciæ undiq; uastarẽtur, Caligulæ nepotis astu & fraude perijt octauo ac septuagesimo ætatis anno, tertio et uigesimo imperij. Huius imperij anno duodeuigesimo Christũ seruatorẽ nostrũ Iudæi cruci affixerũt: ex quo ad supremã gẽtis internitionẽ nunquã seditiõe, fame, ferro, peste, laborari ab his desitũ.

C. Cæ

C. CAESAR CALIGVLA.

PRæfuit hic Reipu. annos quatuor, magis in Germanici patris gratiam populo ac militibus commendatus, quàm ingenio suo: primus enim à Cæsarũ stemmate penitus degenerauit, ut non immeritò fax humani generis dictus sit: certè uox eius nefaria excepta, unam ceruicem pop. Ro. optantis, quò facilius uno ictu abscindi posset. Caßij Chæreæ & aliorum coniuratione ferro occubuit annũ agens XXVIII. de quo sit dictum, nec meliorem ab initio principem, nec peiorem posteà fuisse.

CLAVDIVS CAESAR.

NEscias in hoc principe quid primùm accuses: adeò uecordia cum sæuitia, ac luxuria certabant: qui fato potius, ac fortunæ ludibrio ad imperium, cùm latitaret extrema pertimescens, interfecto Caligula uenerit: quod nõ minore socordia quàm crudelitate per annos XIIII. uexarit. Quanta fuerit eius stultitia, hinc aduertas. Messalina uxor portentosæ libidinis fœmina C. Silio nupserat: qua uix interfecta, Agrippinam Germanici fratris filiam, nouo exemplo nouercam liberis duobus superinduxit: & Britannico filio priuignum Neronem anteposuit: cuius insidijs, & Agrippinæ ueneno in boleto dato perijt senex, ætatis anno LXIIII.

DOMITIVS NERO.

FAx altera totius orbis iure à nobis dicatur: qui ex Domitio, atque Agrippina natus, imperij Romani maiestatem paterna, maternaq́; cæde polluit, libidinis adeò effrenatæ, ut matris concubitum appetijsse credatur, ipse certè sumpto flammeo nuptiali sponsalia celebrauit: sæuitiæ tantæ, ut præter urbis incendium, & uxoris Octauiæ cædem, primus Christianum sanguinem, Petro et Paulo interfectis, hauserit. Et ne quid scelerum deesset, publicè cantauit, in scenaq́; operam exhibuit. Tandem deficiente Galba, hostis à Senatu iudicatus, nec fortiter ferre potuit, adiutus alterius adigendo ferro manu, perijt ætatis anno XXXII. imperij XIIII. Quinquennio sub initia omnium princeps optimus existimatus, etiam Traiani testimonio, procul distare cæteros principes à Neronis quinquennio prædicantis.

SERGIVS GALBA.

NObilißima Sulpitiorum familia natus, ac per omnes dignitatis gradus ad proconsulatū Hispaniæ euectus, iam grandis natu imperium septimestre maiore hominum ab initio fauore q̄ læto successu tenuit. Auaritia & sæuitia in eo principe iuxta infames: ex quo inuisus cunctis, cum Pisonem in conflatæ inuidiæ remedium adoptasset, annos LXX. natus in medio foro à M. Othone iugulatur.

M. SYLVIVS OTHO.

MAle partum principatum adeptus, & aduersa per omnem ætatem fama, laudabili fine clausit. Dum enim IIII. uix mense exacto, Bebriacensibus campis bellum ciuile contra Vitellij duces execraretur, papillam pugione sibi transfixit: adeò militibus charus, ut multi ad eius exẽplum, ante mortui pedes semet interfecerint. Vixit annos XXXVII.

VITELLIVS.

PVdet tot dedecorum, sed ad institutam seriem pertinet & hunc ipsum referre. Qui patre Lucio Vitellio, & matre longè optima natus, militari factione, dum legatus Germaniæ superiori præest, imperium inuasit, fœdo ingenio, uentriq́;, ac gulæ natus, & quod usu in his uenit, sæuitia par. Cæterum Vespasiano principe declarato, cœno, fimoq́; iactatus, ac furca sub mentum posita diu per urbem tractus in scalis Gemonijs omnium ludibrio diu iacuit. Vita illi annorum LVII. Imperium uix octimestre.

VESPASIANVS.

FEßam, atque labantem Rempubl. trium principum tyrannide potius, quàm imperio, Flauiæ gentis autor Vespasianus primus restituit. Nam per X. annos, quibus imperium rexit, singulari studio, ac prouidentia rem administrauit, et ne Cæsarianum desi-

desideraretur nomen, effecit. Hierosolymis expugnatis, cum filio triumphauit. Auaritiam ne culpes in eo, & tēporum calamitas, & laudabilis eius usus facit: adeò inimicitiarum omnium princeps oblitus, ut Vitellij hostis filiam locupletißimè dotatam, splendidißimo iungeret uiro: & insolescentem Mutianum, imperijq́; participem agentem adhibitis familiaribus satis habuerit admonere, se quoq; hominem esse, mors eius quantam animi tranquillitatem secum afferret, ostendit: dum alleuatus inter aßidentium manus, stantem ait imperatorem mori decere. Perijt anno ætatis undeseptuagesimo.

D. TITVS VESPASIANVS.

AMorem, ac delitias humani generis Titū infesta mortalibus numina intra bienniū sustulere. Huius præcipuam clemētiā, ac liberalitatē, uirtutesq́; alias eximias per totum eius principatum magis cōmendauit & uitæ anteactæ licētia, et sub initia luxuriæ, & auaritiæ suspitio, ut Neronis tyrannidē pleriq; augurarentur. Sed mutatus adepto imperio in melius, declarauit eiusdem esse ingenij & peßima, & optima interdum ferre. Hic Hierosolymā expugnauit, sagittandi peritißimus, & literis impense doctus: uox eius quandoq; memorabilis audita: recordatus enim super cœnam, quòd nemini eo die officiū contulisset: Amici, inquit, diem perdidi. Huius imperio Ve-

rio Vesuuius conflagrauit: incendium Romæ totum triduum, & lues fuit. Perijt ætatis anno XLI. in summo omnium mœrore.

DOMITIANVS.

Ecquis Titi non doleret interitum? tali præsertim successore, qui per omnia patri, fratriq; dissimilis, sæpe etiam uiuentibus aut contumax, aut obtrectator, Neroni ac Caligulæ propior uixit? dissimulatamq; male sæuitiã per omnes ordines effudit? Quare nihil illi pater, fraterq;, aut Cattorum, Germanorumq; clades, aut bibliothecarum incensarum restitutio profuit, quin cæde illustrium uirorum inuisus omnibus factus, suorũ tandem conspiratione post uitæ annum quintũ ac quadragesimum, imperij quintum ac decimum confossus occubuerit, omniaq; eius acta rescissa sint.

COCCEIVS NERVA.

Meliore Reipub. fato, quod aurea gibba, Domitiano post ceruicem in somnis enata, portẽdit, Cocceius Nerua suscepit imperium, Parthenio id deferente: clarißimis ortus haud dubiè natalibus, ut Dion autor est, & iam senex: qui cum alias leges, tum ne mares castrarentur, edicto uetuit: summæ ciuilitatis & clementiæ etiam in eos, qui in illum coniurauerant. Vt optimè uerò semper de omnibus meritus esse uideatur, Traiani præsertim adoptione fa-

ctum

ctum est, quem absentem, dum senectam suam contemni uidet, Cæsarem appellauit, Homerico etiam uersu ad imperium adhortatus.

τίσειαν Δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσι.

Imperauit anno uno, mensibus IIII. Vixit annos LXVIII.

VLPIVS TRAIANVS.

Optimus omnium princeps externorum primus Traianus, adoptiõe Neruæ imperium meruit, domi sanctus, foris adeò clarus, ut præter Daciam prouinciam factam, uicto etiam eorum rege Decebalo, Parthos superarit, superatis regem dederit, Transtigritanas prouincias imperio adiecerit, Armeniam atque Arabiam peruastarit: ut nihil omnino habuerit, in quo culpari meritò poßit. Amicitiarum cultor, simplicium ingeniorum, atque eruditißimorum admirator, iuris humani, diuiniq; consultißimus: ipse à literis & Musis haud abhorrens. Huius cineres & ossa in urbem relata, cochlide columna supposita cum eius imagine, quæ superstaret foro à se extructo. Quanta fuerit in eo bonitas, acclamationes principibus exhiberi solitæ declarant, cum Augusti felicitatem, bonitatem Traiani his adprecarentur. Vixit annis LXIIII. imperauit XX.

AELIVS ADRIANVS.

Hic Italicæ stirpis Aelio Adriano, Traiani cõsobrino

ſobrino Adriæ orto genitus, Plotina, ut creditur, fauente imperator eſt factus, ingenio ſublimi, uario, literarum omnium peritiſsimus, ſed matheſeos in primis: idē architectus, muſicus, ſtatuarius, multarum denique artium magis non expers, quàm callens. Doctorum hominum nunc irriſor, & æmulus, nunc fautor, et beneficus. Diſciplinæ militaris ſcientiſsimus, in qua multa etiam correxit, principibus, qui ſecuti poſteà ſunt, ea maximè probantibus, peregrinationis adeò ſtudioſus, ut omnes fermè prouincias pedibus etiam peragrans obierit. Miſerabili tandem fato conſumptus eſt, ut in ſeipſum ſæuire potuerit, ſi per domeſticos licuiſſet. Imperauit annos XX. Vixit LXII. Inuiſum eum fecere uiri illuſtres, non pauci ſub eius exitum exilio, aut morte multati.

ANTONIVS PIVS.

HVuic è tranſalpina Gallia paternū genus Nemauſenſe. Pij cognomenti cauſæ diuerſæ traduntur. Illud mihi maximè probabile, ut à morum probitate, affectuq; in Adrianū, & ſeruatos eos, quos Adrianus interfici iuſſerat, id traxerit. Numæ Pōpilio maximè ſimilis. Nam per annos treis ac uiginti, nullum ſub eo bellum fuit. Amor ac timor gentium in eo certarunt, bellum mouere timentibus his aduerſus principem, quem ut numen aliquod uenerarentur: nec ille gloriæ ita cupidus, ut per aliorum damna, cæ-

na, cædesq; eam appeteret. Nam et à coniuratis uim omnem abstinuit, & in conscios quæri uetuit, ne plures inuenti odium augerent: apud Lorios duodecim millibus passuum ab urbe septuagenarius, cum M. Antonium philosophum adoptasset, obijt febre.

M. ANTONIVS PHILOSOPH.

QVàm læta, felixq; succeßio optimis, pijs, philosophis imperatoribus referendis: utinam qui sequentur, tales meritò dici possent. Nam hic ea ingenij bonitate, his uirtutibus excelluit, ut exemplũ desit: & ea temporum calamitas affuit, ut solus ærũnis publicis obstiterit. Nisi enim hic præfuisset, maiestas Romani nominis facilè tunc concidisset, Marcomannis, Quadis, Septentrione omni hinc sæuiẽte, inde Persis Orientem uastantibus, lue interim, inundationibus fluminũ, locustarum ui omnia populantibus: sed uicti primũ Veri principis auspicio Persæ. Marcomannicum mox bellum, Christianorum etiam ope, qui tunc militabant, ex sententia per ipsius principis præsentiam confectum. Ad quod gerendum principalis supellex hastæ subiecta, cum pecunia in stipendium deeßet: felicißimus certè princeps, nisi hæredem Cõmodum reliquisset post annum imperij duodeuigesimum, ætatis quinquagesimumnonum.

COMMODVS.

ADolescens mortuo in Germania patre, impe

rator

rator omnium uotis eſt dictus. Et quis filium Antonini reieciſſet? ille uerò etiam patri non ſatis probatus, ſtatim Caligulæ, ac Neronis ſimilimus euaſit: libidine, auaritia, & crudelitate illis anteferendus. Nam in ſcena ſæpe aurigæ habitu prodijt. Ludis gladiatorijs & Dalmaticatus præſedit, & in amphitheatro gladiator dimicauit. Athletarum etiam more publicè ſe exercuit. Quæ omnia actis inſtruenda publicis curauit. Tandem Læto autore, & concubina Martia, poſt tertiumdecimum imperij annum ſtrangulatur.

AELIVS PERTINAX.

SVcceſſerat haud dubiè flagitioſiſſimo principi princeps optimus, ſi non illum militaris auaritia, fatis in peius omnia trahentibus, intra octogeſimumquintum imperij diem de medio ſuſtuliſſet. Alba Pompeia in Liguribus huic patria, genus humile, ac ſordidum. Virtus atque innocentia ſumma, militiæ clarus, & in ea ad ſummas dignitates euectus, unde & pilæ dictus eſt ludus. Hic cum ſummam de ſe expectationem omnibus daret, Læti inſidijs, qui imperium illi aſtruxerat, & militari factione, Iuliano, qui ſucceſſit, non inſcio, LXXI. ætatis anno perijt.

DIDIVS IVLIANVS MEDIOLANENSIS.

IMperium, quod per ſcelus necis imperatoriæ con

scius, primus etiam licitatus esse dicitur, intra septimum mensem cum uita simul amisit: neque enim militi gratus, ob non integrum donatiuum datum, & populo etiam inuisus ob perfidiam in principem optimum. Quare inter utriusq; odia destitutus, Septimij Seueri iussu, qui imperatorem se appellauerat, damnatorum more necatur. Vocesq; in illum graues à populo sæpe iactatæ.

SEPTIMIVS SEVERVS.

AFrica illa olim imperij Romani æmula, hunc genuit imperatorem magis necessarium, quã inutilem. Vnde etiam iactatum uulgò, aut nunquàm nasci debuisse, aut nunq̃ mori. Nam & imperium fortiter administrauit: & sublatis in oriente Pescennio Nigro, in Gallijs Clodio Albino, quem & Cæsarem dixerat, oriẽtem omnem Parthis, Arabibus, Adiabenis deuictis, Romanæ maiestati restituit. Arcus adhuc Romæ uictoriæ monimentum titulis magnificentißimis uisitur. Britannos tumultuantes compescuit uallo per XXXII. passuum milia à mari ad mare ducto, ubi etiam duodeuigesimo imperij anno septuagenario maior ex articulari morbo deceßit. Bellicis artibus clarus: pacis, nisi sæuitia ac perfidia eas inquinasset, non contẽnendus. Ceterũ literarum non ignarus, matheseos peritus: à Latinis non abhorrens, nisi Punicum quid redderet. Cædibus illustrium uirorum

adeò

adeò infamis, ut Punicas clades in toga cæsorum ciuium Romanorum sanguine rependerit.

ANTONIVS CARACALLA.

VEstis huic, quam talarem è Gallijs aduectã, Romano populo donarat, cognomen addidit. Seuero patri adhuc uiuenti contumax, nec minus in fratrem Getam impius, quem patre mortuo statim occiderit: militi tamen gratus, cum ob ingens donatiuum his datum, tum quòd in castris gregarij penè militis uices ageret. Alexandri Magni admirator, quem collo in læuum humerum detorto reddere cuperet. Hic orbe peragrato, Alexandrinorũ dicacitatẽ ultus ingenti eorum cæde, Persas dolo magis, quàm uirtute fudit. sexto demum imperij anno militum dolo Carris, dum uentris oneri leuando intenderet, interficitur XXX. ætatis anno.

OPILIVS MACRINVS.

OBscurißimis parentibus ortus Maurusij generis, malis artibus, ac pudendis ad præfecturã euectus, à iuris tamen scientia non alienus, sed uenali fide, ac uita semper sordida, post interfectum Antonium, imperium cum Diadumeno filio formosißimo Macrinus inuasit: quod cum per annum & menses duos obtinuisset, uictus ab Heliogabalo cum filio, quinquagenario maior fugiens obtruncatur. Data est dictio consulenti super imperio talis:

Ω γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί,
σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

VARIVS HELIOGABALVS.

ASſyrium (quis credat?) principem neſcio maiorine fortunæ ludibrio, an Romanæ maieſtatis ſugillatione orbis hũc per duos & amplius annos tulit, & eum inceſtum, ſi quidem uerum erat Caracallæ filium ex Scenide conſobrina natum. Qui ex Oriẽte Romam profectus, interfecto (ut dixi) Macrino, tralato etiam inde Heliogabali numine ad urbem, in ſumma omnium expectatione uenit: ſed illi mox omnia in ludibrium, aut odium conuerſa ſunt. Nullus enim principum ad hanc diem maiore libidinis flagrauit infamia, uti ſe in muliebrem ſexum execari curarit. Nullus maiore luxu opes prodegit imperij: nullus deniq; contaminatius, aut impurius uixit: omnium religionum contemptor, præter patrij numinis Heliogabali. Hunc tamen in cloacam proiectum, mox in Tiberim cum matre Scenide tractum per milites populus Romanus ita ultus eſt, uti nomen eius ex publicis monimentis eraderet. Vixit ann. XVI.

ALEXANDER SEVERVS.

MEliore orbis fato ex Mamæa cõſobrinus Heliogabalo Alexander iampridem ab impura illa bellua adoptatus in imperium ſucceſsit, optimis principibus æquandus innocentia, in uiros bonos beneuolen

neuolētia, & (quæ præcipua dos principum) singulari in omnes clementia, ut ἀναίματον eius dicatur imperium. Hic expeditione Persica ex animi sententia confecta, dum ad Septentrionem uertit arma, Germanis tumultuantibus factione militari tertiodecimo imperij, uitæ anno undetrigesimo, Maximini perfidia cum matre in tentorio necatur. Primus post Adrianum principem, qui ueræ pietatis lumen acceperit. Nam CHRISTVM in larario suo semper habuit. Quin illa ex sacris literis sententia frequens ei in ore esse: Quod tibi nolis, id in alterum facere caueas. Locum etiam Christianis adiudicauit, quibus popinarij litem intendebant, rescribens Deum multò melius quoquo modo coli, quàm popinarijs assignari.

DE PARTHORVM, ET PERSARUM imperio.

NOn alienum ab instituta serie fuerit, quando posthac Persarum arma in Oriente, post Parthica toties erunt referenda, si breui imperium utriusq; populi, tum ad nostram ætatē in eo terrarū tractu regnorum seriem perstringā. Primus igitur Parthis Arsaces libertatem asseruit ad eam diem cum cæteris Orientis populis, regibus Macedonum obtemperantibus: à quo ad Arthabanum regem perpetua Arsacidarum gloria per quadringentos, & amplius an-

Arsaces rex Parthorum.

Arthabanus rex.

nos floruit: dißidentibus inter se Syriæ regibus. Parthis uerè per hæc tempora uaria admodum fortuna cum Romanis contendentibus, Artaxerxes Persa, uir obscuris admodum parentibus ortus, genti suæ ueterem imperij gloriam restituit. Tripliciq; prælio Arthabano cum tota Arsacidarum familia cæso, Persas Orienti iterum imposuit. Quorum imperium ad Chosroën usque regem, & Heraclium imperatorem per quadringentos annos mansit, grauibus prælijs, alternante fortuna, cum Romanis interim gestis. Qua tempestate Saraceni ex Arabia profecti, Maomethe duce, noui delirij autore, Persas primùm, mox Romanos uarijs & ingentibus cladibus afflixere: floruit'que Saracenicum nomen, Persico sublato, adeò ut non contenti Asiæ imperio, maximam Europæ partem sibi subiecerint: ipsam etiam terram Italiam (quod horreat meminisse animus) mari, terráque fœdè per ducentos & amplius annos populati. Mox præualentibus Turcarum rebus, diuisum in Oriente imperium est: Saracenis Aegyptum, & Asiam ad Orientem sibi uendicantibus: Turcis propiores Europæ prouincias per nostrorum principum segnitiem occupantibus: repressaq; interim gentis in Christianum nomen infestißimæ rabies Gallorum armis Europæ principum, communi expeditione, autoribus tamen Fräcis in eos sumpta,

Artaxerxes rex Persarũ.

Chosroës rex Persarum.

Heraclius imperator.

Maomethes.

Turcæ.

ſumpta, & Hieroſolyma nobis reſtituta. Cæterum noſtrorum diſcordia rebus in Aſia labentibus, & modò Tartaris, modò Saracenis de imperio comēdentibus, Aſiæ pars, quæ à Tauro ad Euphratem protenditur, Saracenorum imperio, reliqua ad Helleſpōtum Turcis ceßit. Interim centeſimum ab hinc & amplius annum, Tamberlanes inter Scythas humili loco natus ex gregario milite ordinis primo, mox exercituum ductor, Parthis imperium aſtruens, uictis omnibus finitimis gentibus, Syriam cum tota Aegypto populatus eſt. Inde in minori Aſia Paizeti Turcarum principi congreſſus, eum captum cum tota gente ad internitionem cæſa, in uinculis habuit, uictorque domum reuerſus, urbe etiam Marchanti populoſißima à ſe condita, & uictarum gentium ſpolijs ornata, imperium moriens duobus filijs reliquit. Quorum dißidio res tanta indole parta, retrò facilè abijt. Stetit tamen regnum trans Euphratem filijs incolume ad Vſuncaſſanum uſque: qui cum Maomethe etiam conflixit. Variatum demum in his terris, re Aegyptiaca interim florente, donec auditum eſt ætate noſtra Pſophis nomen unius ex Vſuncaſſani hæredibus (uti credi uolunt) fortuna ſeruati: qui magno hominum fauore ad imperium aſcitus, ueluti hæreditarium odium cum Turcis exerceat.

Tamberlanes.

Paizetes Turca uictus & captus.

Vſuncaſſanus.

Pſophes.

IVLIVS MAXIMINVS.

REdit nunc stylus ad institutam seriem. Nam Alexandro interfecto, succeßit Maximinus cum filio eiusdem nominis, Thrax gente, & sæuitia insignis: aduersus quem, cum Senatus Pupienum & Balbinum imperatores declarasset, immanitatem hominis, ac barbariem pertæsus: ille statim in Italiam cum Germanico ac Pannonico exercitu descendit. Aquileiaq́; incassum obsessa, à militibus fame laborantibus cum filio necatur. Memorabilis militum uox fuit, cum utrunque interficerent, ex peßimo genere ne catulum quidem habendum. Imperarunt ambo annos treis. pater sexagenario maior, filius uigesimum annum agens obijt.

BALBINVS, ET PVPIENVS.

IMperatores hi primùm ex S.C. duo aduersus Maximinum creati. Balbinus nobilitate generis præstans. Pupienus, qui & Maximus, militari disciplina clarus, à quo & Maximini uicti. Cæterum cùm parum inter se concordi animo Rempubl. regerent, à militibus uterque interficitur, Gordiano puero summæ rerum imposito.

GORDIANVS.

OPtimum, ac nobilißimum principem terris Dij dederant, si diu rebus illum præesse uoluissent. Nobilitatem eius auus, pater'que imperatores,

res, & Scipionum stemma genti insertum, bonitatem Romani populi, ac militum, & orbis totius in adolescentem amor attestatur. Sed cum bellum ingens aduersus insolescentes Persas conflasset, iamq; Misithei soceri diligentia feliciter confecisset, Philippi praefecti dolo, qui socer primò, mox princeps, interficitur: haud tamen inulta mors optimi principis fuit: omnes qui in illum coniurauerant, crudelibus supplicijs affecti, & Philippi non diu imperium tenuere. Vixit annos XXII. imperauit sex.

PHILIPPI.

DVobus principibus audita Gordiani morte, à Senatu creatis, Marco primùm, mox eo breui absumpto, Seuero Hostiliano, qui & ipse non diu superuixit, Philippus imperium occupat: nec ei gentis humllitas obstare potuit, quo minus imperaret. Nam per omnes militiae gradus ob uirtutem euectus, tandem praefectus à Gordiano in Misithei locum factus, optimo adolescenti insidias cõparauit: coq; per dolum caeso, imperator ab exercitu dictus Romã cum uenisset, filium Philippum imperij participem declarauit. Ipse post quintum imperij annum Veronae medio capite supra ordines dentium praeciso, filius duodenarius Romae necatur: quẽ adeò tristis ingenij ferunt, ut nunquàm riserit, & semel ridentem patrem auersatus sit. Sub his seculares ludi magnificentissi-

mi millesimo ab V. C. anno dati. Sunt qui à Christiana pietate non abhorruisse Philippum tradant, quorum testimonio hominis perfidia fidem abroget.

DECIVS.

INuitum, ac penè reluctantem Philippi socordia hunc imperio præfecit, haud dubie tamē nobilissimis parentibus Bubaliæ inferioris Pannoniæ urbe natum. Nam Philippus nunciata Marini ducis, & Mœsici exercitus rebellione, cum Decium ad comprimendos eos motus mitteret, recusauit primo Decius: mox etiam admonuit, non esse ex Philippi re, ut ipse eò contenderet. Cæterum fatis rem ita trahentibus, ut primùm prouinciam attigit, imperator omnium consensu dicitur: & interfectis (ut dixi) Philippis, cum aduersus Gotthos cum filio audacius, quàm consultius pugnaret, cæsus cum toto exercitu ab his est, corpusq́; paludis uoragine absorptum nusquam inuentum. Hic charißimus Senatui fuit. Et qui à nobis etiam inter optimos principes adnumerari posset, si iniuriam à Christiana pietate abstinuisset: in quam plus nimio Philippi etiam odio sæuijt: Fabiano, ac Cornelio pontificibus Romanis martyrio affectis. Vixit tamen annos L. imperauerunt uterque biennium.

GALLVS PATER, ET VOlusianus filius.

HI post Decium imperium adepti, infelicißimè illud per annos duos, & menses octo rexere. Nam cũ Scythis tributo annuo drachmarũ centum transegere, primi qui Romani maiestatẽ imperij tã fœda pactione suggillarint: & Armeniam amisere, expulso à Parthis Tyridate eorũ rege. Tã sæua deinde lues orbẽ inuasit, quæ ex Aethiopia ortũ habuit, ut per annos quindecim terras penè oẽs exhauserit. Tandẽ Aemiliano imperatore facto, uicti prælio, à militibus occiduntur: pater ætatis anno XLVII.

AEMILIANVS.

TRimestrem & hũc imperatorẽ Mauritania nobis dedit, uirũ (quod fatendũ est) militiæ peritum, sed ignobilem: qui uictis ad internitionem penè Gotthis, astu etiã adhibito, cum omnẽ prædam militi promisisset, imperator ab exercitu dicitur. Mox Valeriano ab Alpino exercitu imperatore nobilißimo, ac Censorio uiro creato, qui Aemiliano fauerant, ne ciuili bello Rẽp. conflictarẽt, Aemilianũ necãt, soloq; ducis capite res peracta est, anno ætatis eius XL.

LICINIVS VALERIANVS.

NVllum principẽ maiore unquã fauore orbis accepit: nullus eo calamitosior ad hãc diẽ imperio præfuit: uel quòd à Sapore Persarum rege uictus acie, siue dolo suorũ, siue eius imprudentia id acciderit, nam utrunq; traditur, miserabili captiuitate

apud eos cōsenuit: uel quòd Gallienum filium, post se reliquit, qui Caligulæ, ac Vitellijs similimus orbē terrarum penè perdidit: externis hostibus adeò nobis insultantibus, ut fœminæ imperium in Gallieni contemptum occuparint. Triginta certè tyranni nescio Rempub. magis afflixerint, an aduersus hostes nostros necessarij tutati sint: qui per ea tempora in pronum rem imperij labentem per Gallieni luxum sustinerent. Vixit Valerianus septuagenario maior, imperauit annos XV. Vir ante imperium summis honoribus functus, & in his cum summa laude, ac uirtutis opinione uersatus.

GALLIENVS.

AD Valeriani calamitatem accessit Gallieni filij imperium: qui nequissimus omnium mortalium adeò per luxum, ac socordiā imperium afflixit, ut per totum terrarū orbem grauissima externa bella senserimus: neq; uerò minus à XXX. tyrannis uexatæ fuere res. Is Gallienus, cùm aduersus Aureolum comparato exercitu Mediolanum usq; contendisset, Aureoli commento iam penè uicti, certè intra Mediolanū obsessi, interficitur quinquagenarius. Imperauit annis XV. cum patre septem, solus octo. Affuit huic principi (quod mireris) animi quandoq; uigor, et ad se ulciscendum audacia: nec minus in eo liberalitatis effulsit, cū nihil unq̃ petēti denegaret.

Clau-

CLAVDIVS.

Ostenderunt & hunc terris numina uerius, q̃ concessere. Quippe cuius principatu restitui ad integrũ res potuerit, nisi intra biennium fato occubuisset. Is enim Gotthorũ arma latè uagantia primus compescuit: naualibusq́; ac terrestribus bellis eorum opes attriuit, ut per omnes prouincias nulla, nisi Gotthica mancipia essent. Alemanorum ad Benacum lacum infinita millia profligauit. Illud memorabile, quod Græciæ uastitate, quam Gotthorũ arma intulerant, Athenis captis, cum librorum ingentem uim coaceruassent, de his comburendis Barbari iam consilium ceperant: tum unus ex his, Abstineamus, inquit, hanc iniuriam ab his codicibus, quibus Graij homines, dum studiosius incumbunt, minus ad bella idonei fiunt. Illud etiã in Claudio memorabile, quòd accepto imperio, cum in Senatu uariarent sẽtẽtiæ, utri prius bello occurreret, tyrannorum, an Gotthorum: Gotthos censuit prius aggrediendos: quòd hi Reipub. hostes, tyranni principis essent. Præfuit biẽnio non integro.

QVINTILIVS.

Hic cùm dies septem ac decem imperium autore Senatu tenuisset, Aureliani imperatoris nuncio exterritus, sanguine è uenis emisso obijt.

AVRELIANVS.

Hunc

HVnc inter principes necessarios magis, quàm bonos multi reponunt. Nam quamuis illi gloriæ triumphi hostiles, & militaris peritia uendicat, tantum sæuitia domi etiã in sororis filiũ exercita laudis detrahit. Princeps tamen dignus, qui Claudij etiam prærogatiua Rempub. ea temporũ calamitate susciperet. Barbaros enim in terra Italia uagãtes, triplici prælio afflixit. Monetariorũ bellum non sine ingenti cæde sedauit. Zenobiã insolescentẽ duplici prælio uictã, & per obsidiõis moram tandẽ fractã in triumphũ duxit. Aureolũ, et tyrannorũ non paucos aut interfecit, aut sibi cõciliauit, Tetrico uno ex his etiã Lucaniæ correctore instituto. Imperauit annis V. Domesticorũ fraude inter Bizantiũ & Heracleã oppressus.

TACITVS.

INterregnum per septem menses Aureliano interfecto fuit: cum miles ad Senatũ, Senatus ad militẽ prærogatiuam imperatoris deferret eligendi: tãdem patres militari consensu uicti, Tacitũ Augustũ dixere: ex quo tantũ publicè gaudiũ fuit, ut literas Senatus ad municipia Italiæ super ea re dederit. Quàm uerò amplissimi ordinis iudiciũ à militari tumultu distet, Taciti declaratio ostendit: cùm in curia testatè sunt neminẽ aut iustius, q̃ grauẽ uirũ, aut prudẽtius, q̃ doctũ imperare posse. Verùm hic tantus uir sexto, q̃ imperare cœperat mense, militari scelere perijt.

FLORIANVS. Hic

HIc Taciti frater, quasi hæreditarium imperiũ esset, intra LX. imperij diem, tanquã ad fortunæ ludibrium solutis sibi uenis, ad Probi imperãtis nuncium obijt.

PROBVS.

NOn fefellit omen nominis, cùm hoc illi cognomen esse potuerit: ut si non illi fuisset Probi nomen, cognomento hoc appellari potuerit. huic nec Taciti frater obstitit, quò minus orbis totius consensu imperator diceretur, nec generis humilitas, cũ patrem Dalmatici sanguinis, & eum agrestẽ habuerit. Vir pacis, belliq; artibus longè clarißimus. huic per sex annos, quibus imperauit, uicti Sarmatæ debẽtur. Tyranni per hunc omnes sublati: pax uniuerso terrarũ orbi restituta, celebris uox eius excepta inuidiam peperit apud milites: neq; enim necessarios amplius dicebat fore milites, ubi hostes deessent: quos nusquã uirtute sua futuros mox sibi promittebat.

CARVS.

NArbo Martius hunc genuit imperatorẽ bonum, sed ad posteros etiã commendatiorẽ multo futurũ, nisi Carinum flagitiosißimum principem reliquisset. Hic bello Persico capta Seleucia, & Ctesiphonte, dum ad Tigrim fluuium castrametatur, fulmine ictus perijt: Numeriano filio ab Apro socero mox interfecto, adolescente tũ probitatis, tum eruditiõis egregiæ, maximè autem ad poëticen nato: et Carino Romæ per Diocletianum principem cæso. Hi tres uix triennium explerunt.

DIOCLETIANVS, ET MAXImianus Augustus.

SVbeat forsitã admiratio multos hac nostra principum relatione, quòd paucißimos Quiritij sanguinis, omnes ferè externos, & pudendæ quosdam etiam originis, non tamen pœnitendos recenseam. Sic hactenus Decium Pannoniæ, Aurelianum Daciæ, Claudium Dardani, Probum Dalmatæ, Carum etiã Galliæ sibi uendicant. Quid quòd eadem Dalmatia alterum etiam nobis imputet, omnibus æquandũ principibus, si à piorum sanguine abstinuisset, Diocletianum? Is enim Salonis ortus, libertini etiam sanguinis, cum molem imperij grauiorẽ animaduerterte, quàm ut unus esse uniuersæ par posset, Maximianum Augustum creat: amboq́; duo sibi Cæsares, Galeriũ, Armentarium cognomine, & Constantium Constantini Magni patrem dicunt. Diocletianus igitur, quando per parteis rem tutius confici posse ratus est, Maximianum Gallijs præficit: eoq́; confecto bello, in Africam aduersus quinquagenarios transire iubet: utrobiq; sedati tumultus. Africanus certè aliquãtò difficilius, quòd quinquagenarij, & supra eum annorũ numerum ueteranus miles ad obsequium tam facilè redigi non poterat. Interim Aegyptũ Diocletianus inuadit. Achilleum incubatorem imperij Alexandriæ per menses aliquot obsessum, & in potestatem redactum, feris lacerandum obijcit: potentißimus quisq; cædibus, ac proscriptione petiti. Interim aduersus

Narseum

Narseum Persarum regē Galerius infeliciter primò, mox reparatis copijs, ira etiam animos illi faciente, quòd ad Diocletiani carpentum post cladem acceptā per mille passus pedes currere coactus est, egregiè uicit Narseo fugato, & cæsis magna ex parte Persis, pellicibusq; cum gaza omni regia captis. Hæc uictoria Galerij uirtute, & audacia parta: qui exploratis prius hostium castris, noctu cum XX. millibus equitum Persas aggressus, dedecus acceptum hosti rependit. Diuersa etiam parte Constantius ab Alemannis improuiso insultu primùm uictus, & eodem die mox uictor, LX. eorum milia cecîdit: ea clade Germaniæ attritæ, Galliæ liberatæ. Sic'que pacato orbe post annorum imperium XX. Diocletianus Nicomediæ, Maximinianus Mediolani imperium eodem die deposuere. Rem miram, & ad hanc ætatem incognitam, ut sponte nec prægrauante saltem senecta, uel rerum mole, uterque in ordinem se redegerit. Diocletianus certè constantius in proposito mansit. Nam per decem annos quot priuatus Salonis superfuit, hortorum amœnitati uacans, iterum ad imperium solicitatus, à priuata uita abduci non potuit, testatus nullos sibi unquàm soles lætiores affulsisse. Obijt autem duodeoctoginta natus annos, uel alienatione mentis, uel ueneno hausto, ueritus Licinium, ac Constantium, qui illum tanquam Ma-

xentij fautorem grauiter increpuerant. Sed & Maximianus dum Constantio genero insidias parat imperium affectans, Masiliæ captus Constantij iussu necatur.

CONSTANTIVS CHLORVS, ET Galerius Maximinus Augusti.

SVccessere Diocletiano Iouio, & Maximiniano Herculio cognominibus, duo ab his antea dicti Cæsares, Constantius uidelicet Chlorus, quasi uirentē à colore dicas, & Galerius Maximinus. Sunt qui ex ueteribus monimētis, Maximinianum magis probēt: sed quocunq; cognomine hic fuerit, diuerso, quod constat, ingenio uixere. Constantius benignus, ac facilis, atq; ad promerendam Gallorum gratiam, quibus præerat, propensior, nec à uera pietate abhorrens. Galerius trux, ac propè immanis: ut qui rus, unde uenerat, oleret, nostriq; sanguinis appetentißimus. Sed cum undecim annos Constantius Gallias, & Hispanias in summo ocio tenuisset, (Nam Africam, Italiám que sub imperij initia sponte dimiserat, ratus id grauioris esse oneris, quàm ut ab uno sustineri posset) Eboraci deceßit, moderati principis fama, & Constantino filio successore felix.

Galerius imperium adeptus, molem et ipse secum rei reputans, duos sibi ascißcit Cæsares, Seuerum & Maximinianum iuniorem: illum Italiæ, hunc Africæ &

cæ & orienti præficit: ipse Illyricum sibi medius asciscit. Verum non multò pòst genitalibus putrescentibus, uitæ tædio uim sibi gladio intulit.

SEVERVS ET MAXIMINVS IMP.

SEuerum haud multò pòst Maxentij factio Romæ intra tabernas opprimit, & Maxentium Herculij tyrannici uirum spiritus sibi præficit: aduersus quem dum Maximinianus festinat, militum suorum defectionem ueritus, retrò in Illyriũ contendit: ubi ulcere in guinibus innato, cum deessent remedia, nec medici ob hominis immanitatem opem ferre auderent, uermibus undiq; erumpentibus obijt, Christiani sanguinis usque ad insaniam pridem effusi incassum pœnitens. Vir belli, pacisq; artibus insignis, nisi crudelitate nimia in nos, tantas uirtutes fœdasset. Solus annos duos cum Cæsaribus, & Licinio imperij consorte XVI. præfuit.

LICINIVS ET CONSTANTINVS.

LIcinio Dacia natale solum fuit. Militaris disciplinæ ad ueterẽ normã seuerißimus exactor. Rusticis et agrarijs hominibus (ex eo enim genere fluxerat) æquus: auaritiæ et Veneris studio infamis, moribus planè barbaris: et literis adeò infestus, ut uirus ac pestem publicam eas appellaret. sed cur eas non odisset, quarum adeò expers erat, ut ne decretis quidem subscribere posset? Illud in eo non repre-

hendas, quòd spadonum, aulicorumq; insolentiam mire compescuit, tineas, soricesq; palatinos appellans: Hunc Constantinus nouas res molientem, primùm in Pannoniæ campis fudit: mox reparantem uires incredibili celeritate ex Europa in Asiam expulit: maleq; reconciliata iterum gratia per Constantini sororem Constantiam, quæ illi uxor erat: cum rebelles animos homo uecors retineret, etiam contra sacramenti fidem Thessalonici interfici iussus est. Imperauit annos XIIII. sexagenario maior, Christianis infestissimus. Vnde illi discordiarum semina aduersus Constantinum acriora.

M. FLAVIVS CONSTANTINVS Constantij Augu.

FElicioribus auspicijs, ac meliore partium nostrarum euentu, rerum tandem Constantinus potitur ex Helena Constantij uxore susceptus: & cæteris fratribus ob egregiam indolem, cum illi segnitiem præ se ferrent, patris etiam testamento prælatus. Hic sub Galerio rudimenta militiæ felicißimè auspicatus, parta ex Sarmatis egregia uictoria, ueritusq; ex ea laude gliscentem inuidiam, ad patrem transfugit: eoq; mortuo, Gallias, Hispaniasq;, & Cottias Alpes obtinuit: Constantio patre id multò antè somnio præsagiente, egregium imperatorem fore, qui Dei militibus opem primus ferret. Iamprimum igitur ueteranis mi-

litibus

litibus agros aßignatos, ut ad filios suos transirent, primus instituit. Tertio imperij anno accersitus in Italiam ab ijs, qui Maxentij tyrannidem ferre non poterant, biennio totam Italiam, urbemq́; Romam pristinæ maiestati asseruit, Maxentio Tyberinis gurgitibus absorpto. Inde abnegato idolorum cultu, Christianam puritatem ita amplexus est, ut præter egregia dona diuorum nostrorum templis illata, CHRISTVM ab omnibus colendum præceperit, templáque illi, & alijs numinibus erexerit, nec alia magis causa acrius in Licinium exarsit, quàm quòd ille aduersaretur nobis. Bella contra Barbaros multa felicißimè confecit: unde primus Romanorum principum Magni cognomentum tulit. A bellis ad studia conuersus, optimum principem primis annis egit. Leges sanctißimas tulit: literis & ipse impense semper studuit, & eas fouit. Religionis adeò obseruans, ut Nicenam synodum CCC. & XXII. patrum multis dißidentibus indixerit. Byzantium instaurauit, imperatoriamq́; urbem & nouam Romam appellari uoluit. moriens & Constantinopoli sepultus, treis liberos, & Dalmatium fratris filium successores reliquit, XXX. & amplius annos imperans, tredecim uerò ex his solus. De eo sic memoriæ proditum, decem primos annos ut præstantißimus diceretur, XII. sequentibus latro, decem nouißimis pu-

pillus ob immodicas largitiones. De eius baptismate uti uariant autores, sic constanti fide, quæ de imperij donatione circumferuntur, uti minus similia ueri non probant. Sed alij hoc uiderint.

CONSTANTINVS, CONSTANS, & Constantius Constantini filij Augu.

HI tres imperium, quod per manus à patre acceperunt, ita partiti sunt, ut Cōstantinus maximus natu Gallias, Hispanias, Britanniamq; insulam obtineret, Constanti Italia cum Illyrico, & Græcia cederet, Byzantium & Oriens Constantij esset, qui Dalmatium socium imperij haberet: quem haud multò pòst dolo exceptum militari factione oppreßit, cū annos treis imperasset. Nec durauit diu fratrum cōcordia: siquidem in nefarium bellum rapti fratres: nam Constantinus Gallico exercitu fretus, Constanti fratri bellum intulit, quod dum cùpidius, quàm cautius gerit, ad Aquileiā exceptus insidijs nondum triēnio finito, uulneribus confectus perijt. Inde Constās uictor, cum non sine labore prouincias transalpinas in potestatem redegisset, egit primùm optimum principem: mox aduersa ualetudine, siue rerum felicitate mutatus, ingratus omnibus esse cœpit. Donec & ipse Magnentij dolo dormiens intra tentoriū, ad Helenam oppidum oppressus est, cum imperasset annos XII. uixisset paulò plus XXX.

Constan-

Constantius cædem fratris ulturus, ingenti exercitu aduersus Magnētium comparato, ingenti illum prælio & memorabili, ad Murtiū fudit: quo Romani uires imperij penè concidere, LIII. millibus utrinque desideratis. Mox cum Magnentius bellum reparasset, & ad Lugdunum iterum uictus esset, gladio sibi latus aperuit: sed et Decentius frater, qui Cæsar ab eo dictus fuerat, laquei morte præpostera uitā finijt. Nam Britannioni antea Constantius ueniam petenti facile dederat. Is Britannion adeò expers literarum est habitus, ut ne prima quidem elementa calleret. Cæterum Constantius Gallum à se antea dictum Cæsarem ferocientem, & insolescentem supra Cæsaris nomen interfecit: & contra Persas infeliciter conflixit militum suorum stultitia. Quibus ad sua abeuntibus, quæ Massagetæ uastabant, dum Romam inuisit, Iulianum Galli fratrem, treis & uiginti annos ætatis agentem, Cæsarem à se factum, in Gallias aduersus Alemannos eas uastantes misit: ipse in Persas iterum contendens, dum ægrè ferret Iulianum à militibus Augustum esse dictum, apud Mopsucrenen iuxta Tauri montis radices æstuantissima febre decessit. Vixit annos XL. imperauit XXIIII.

IVLIANVS.

Constantio extincto, Iuliano facilè cuncta cessē

re. Puer hic ingenio sublimi, callido, et literarum ardentißimo, Gallias sub primum accessum præter omnium spem, Alemãnorum incursu uastatas asseruit, regemq́; eorum cepit: inde Augustus à militibus salutatus Parisijs, mortuo (ut dixi) Constantio, aduersus quem bellum ciuile parabat. Persis, adepto imperio, bellum indixit: ubi dum inconsultius agit, Persæ uiri dolo in deserta cum exercitu ductus, conto traiectus perijt. Sunt qui sagitta è cœlo missa uulneratũ dicant. Vnde in nefariam uocem erũpens, uicisti Galilæe (sic enim Christũ appellabat) occubuerit. Christianos impio quodam odio adeò insectatus, ut studia, et militiam hisce interdixerit: plerosq; præmijs, & illecebris, quasi machinis à uera pietate auerterit. Quinetiam imperator (ita deo uisum) aduersus nos libros edidit: ille uerò si ingeniũ, indolemq́; egregiam ad ueram pietatem, quam puer imbiberat, conuertisset, inter egregios principes adnumerari potuit: deceßit annos agens alterum & trigesimum. Solus annum unum, menses treis imperauit.

IOVINIANVS.

HVic Varronianus pater, Pãnonia patria, staturæ proceræ, ingenij amœni, nec à literis abhorrẽtis: qui à militibus primò imperator salutatus, deceptis similitudine nominis, quasi Iulianus reuixisset, cum Persis pacem magis necessariam, quàm hone

honestam, Transtigritanis prouincijs quinq; amißis, inijt. Accesit nouæ ignominiæ dedecus grauius: ueti tus imperator Rom. Arsaci socio opem ferre. Perijt octauo imperij mense Dadastanis oppido, dum cubiculum ingreditur noui tectorij, prunis etiam ardentibus, siue, ut alij, stomachi cruditate XXXIII. ætatis anno.

VALENTINIANVS, ET Valens Augusti.

DEdit & hos Pannonia principes Gratiano patre ortos: primùm Valentinianum ab exercitu Niceæ, inde Valens ab eo Augustus, imperijq́; cōsors dictus: qui Procopium temere imperium inuadētem, Constantinopoli oppressere. Inde Gotthi, & barbaræ nationes à Valentiniano Thracia exturbatæ, Septentrioq́; omnis cum Saxonibus ad officium eiusdem opera redacti. Parthi è Syria per legatos eiecti. Inquieta Germania Theodosij maioris auspicijs pacata. Ipse dum Quadorum legationem latrocinia excusantē audit, subito morbo uenis arefactis, ut sanguis mitti nunq̃ potuerit, obijt Gratiano filio prius August. appellatione donato, imperij accepti anno XI. mense VIII. die XX. uitæ LV. Valens post fratris interitum, Arrianæ factionis fautor, dū aduersus Scythas & Gotthos prælium ferocius, q̃ cautius ciet, uictus ab his acie, uitam, imperiumq́; amisit,

igne intra tugurium, in quod confugerat, iniecto. Digni imperio fratres, et inter bonos referendi, nisi Valens Arriano delirio uirtutes egregias inquinasset.

GRATIANVS, ET VALENTInianus.

HAud sanè improbandum principem numina terris dederant, si quantū literis et militari disciplinæ uacabat, ac uenationibus, tantum curæ ad rē pub. cognoscēdam impendisset. Nam pietate in suos egregius, Valentinianum adhuc puerum Aug. dixit patre, patruoq; extinctis. Mox Theodosium Hispanum consortem imperij adsciuit. Verum dum spicula tantum, et arcus meditatur, dum Alanum militem Romano præfert, Maximi ducis insidijs circumuentus perijt, cum imperasset cum patre annos octo, cū patruo treis, cum Theodosio IIII. Valentinianus à Maximo emissus, Theodosijq; ductu posteà restitutus in imperium, Maximo tyranno interfecto, mox Eugenij & ipse post Maximum tyranni dolis uictus, laqueo seipsum necauit.

THEODOSIVS.

HIc Honorio patre, et matre Termantia, haud dubie inter optimos principes adnumeretur: quippe qui Rempu. Gotthicis armis penè oppressam accitus ex Hispania (quæ illi patria) à Gratiano restituerit, Maximum tyrãnum & Andragatium præ

fectum

fectum eius subito in cursu uictos occiderit, Valentiniano imperium asseruerit: Mox Eugenium tyrannum in Valentiniani ultionem sustulerit, non sine numinis manifesto indicio: cum multo minoribus enim copijs illi congressus, militante illi æthere, & coniuratis in eius auxilium uentis, ut poëta eleganter cecinit, uictoriam insignem adeptus est. Fuit autem hic princeps moribus & corpore Traiano principi similis: summa in eo clementia, incredibilis in suos pietas, rei militaris disciplina sagax, nec à literis alienus, simplicium ingeniorum admirator: pietatis nostræ adeò obseruator, ut summa ciuilitate ab Ambrosio antistite castigatum se, adytisq; prohibitum tulerit. Obijt Mediolani ætatis anno L. imperij XI.

ARCADIVS, ET HONORIVS.

Hosce pueros Theodosius uiuens, imperij consortes fecerat: & moriens, quando ætas rerum moli non responderet, treis imperij tutores testamento sanxerat, Arcadio Ruffinum, Honorio Stiliconem commendans. Africæ uerò Gildonem præesse uoluit. Prior Ruffinus, dum Gotthica solicitat arma, ut imperium metu ab Arcadio extorqueret, perfidiæ poenas dedit: pariq; poena Caianus Ruffini sceleris popularis afficitur: inde mox Arcadius, cum Byzantij regnasset annos ferè XIII. obijt, Theodosio filio relicto. Maior rerum moles Honorium

Romæ agentem accepit: qui rebellantem Gildonem cũ Mascezelis fratris ductu superasset: eundẽ quoq; Mascezelem rebellem expertus, Bonifacij ductu uicit. At Stiliconis perfidia eò perniciosior, quò occultior fuit. Nã magno nostro dedecore cùm Gotthi Italiam uastassent, urbemq; Romam cepissent, astu Stiliconis rem adiuuante, tandẽ re ab Honorio cognita, Stilico cum filio sublatus est, qui genere Vandilus, & militaris disciplinæ sciẽtißimus, Honorij etiã socer, si quam operam in perdendo ad Fesulas Radagaso cum ducentis Gotthorum millibus præstiterat, in asserendo imperio præstitisset: nec Romã Alaricus Gotthorum rex unquam cepisset, nec orbem totum cladibus aßiduis inuoluisset. Deceßit autem Romæ, cum annos duos & XXX. imperasset.

ROMAE CAPTIVITAS.

NOn potui non uehementer mirari tantam uel temporum iniuriam, uel scriptorũ inertiam, tum ueterum, tum recentium fuisse: ut cùm Romam orbis reginam captam ab Alarico Gotthorum rege, anno post eam conditam millesimo CLXIIII. certatim omnes memoriæ prodãt: seriem tamen rei, aut indagandam non censuerint, aut indagatam tanquã rem planè ignobilem, nec scitu dignam obliuione inuoluerint. Prò Deûm hominumq; fidem, urbs orbis totius regina, quaq; eo auspicio condita credatur, ut

caput

caput orbis semper esset, & quæ toties de barbaris gentibus, orbeq́; triumpharat, capitur Gotthico astu, et interim rei series, ordoq́; nescitur? Ego uerò id minimè patiar, & omnis antiquitatis lustrandæ studiosus, hanc quoq; rem tam memorabilem non negligã. Astu autem barbarico capta traditur in hunc ferme modum: quem Procopius solum ex omnibus, quos legi, tradat: ut mirer ab interprete uel rem totam dissimulatam, uel cùm in mutilum Græcum codicẽ incidisset, non animaduersam. Ille igitur in hanc sententiam: Obsederat Romam Alaricus iam biẽnium: nec Honorius, qui Rauẽnæ desidebat, aut ferre suppetias poterat, aut audebat. Nam cũ nihil minus, quàm de urbis salute solicitus esset, Stilicone interfecto, ducẽ exercitui minimè præfecerat, q rẽ aduersus Gotthos administraret. Vnde Gotthis obsidendæ urbis cogitatio, Romano milite aut dilapso, aut segniter rem agente. Verum eam frustra obsessam, cùm expugnare ui nõ possent, ad dolum hostis barbarus uertitur. Profectionem in patriam simulat, trecentosq́; iuuenes, corporis et animi ui præstantes deligit, quos Romanis principibus dono det: instructos prius, ut omni obsequio dominos suos promereri studeant, & ad certam diem circa meridiem, cum Romani principes somno, uel otio uacarent, ad Asinariam portam aduolent: interfectisq́; improuiso insultu custodibus, portam

Gottorum astus

portam sibi præstò futuro aperiant. Intereà Gotthi cum reditum, alia atq; alia deesse sibi simulantes differrent, trecenti illi iuuenes occasione egregiè usi, portam stato die suis aperiunt: et intromissus Gotthus maiore ignominia, quàm damno urbem omnem populatur. Sunt qui Probæ illustris fœminæ, et opulētissimæ opera patefactam Gotthis portam existimēt, cum plebem Romanam paßim fame, & morbis pecudum more cadentem miseraretur. Duo sunt cognitu non indigna: Vnum, edictum ab Alarico fuisse: ut quicunque in templa diuorum confugerent, præcipuè Petri & Pauli, his nulla uis inferretur, quod & summa fide seruatum: Alterum, quòd cum nūciatum Honorio esset Rauennæ Romam perditam, credidit ille de pugnaci Gallo, cui nomen erat Romæ, significatū esse: admiratumq; uehementer tam subito perijsse eū, qui cum paulò antè festiuißimè luserat. Adeò socordis ingenij princeps, nec quicquam omnino paternæ, auitæq; uirtutis referens, quod & Arcadio fratri uitio datum est. Nam Eudoxiæ uxori addictus, cū alia improbè fecit, tum Chrysostomum antistitem sanctitatis & eruditionis egregiæ, uxori plus æquo inseruiens, in exilium egit.

IOAN.

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI Romanorum principum Liber secundus.

SEQVITVR abhinc ætas, in qua mihi orbis totius clades, regnorũ tristes exitus, imperia funditus excisa, mutationes rerum frequentissimæ referendæ sunt: ut intelligat mortalitas nihil esse inconstantius ijs, quæ tantopere ut æterna miramur. Adeo enim uitæ, fortunæq́; ista bona, in quibus opinione uulgi sita summa felicitas est, fragilia, caducaq́; sunt, ut nihil his esse possit cladibus, ruinisq́; magis obnoxiũ: quod cum uetera illa Asiæ imperia, tum uerò nominis Romani maiestas facilè declarat: quæ felicibus auspicijs orta, lætissimis rerum successibus aucta, uiris clarissimis instructa: quorum uirtute, ac consilijs, ad amplissimum fastigium sit euecta, legibus, institutis, Deûm pietate illustrata: conciderit tamen, & funditus euersa sit; ut quemadmodum illa de toto terrarum orbe triumphos retulerat, sic nulla ferè hodie in terris gens agat, aut antea fuerit tam immanis, tam barbara, quæ non aut auitas iniurias, aut suas illi rependerit. Huc accessit, quòd eorum deinde, qui sequentur, principum, par-

tim

tim ignauia, partim auaritia, res adeò nostræ pessum iere, ut ad rem Romanam sistendam, alienæ, atq; externæ uirtutis eguerimus: adeò mascula illa Romuli proles, & Italica uirtus simul cum imperij lapsu cōsenuerat: nec Romani posteà pontifices ambitione plus q̃ immodica, pronam iam per se in casum rē Italicam non funditus afflixere: dum studijs suis nunc Francos, nunc Germanos, atq; alios quosuis potius q̃ Italicos principes patiuntur. Illi uerò quantum Romanæ, atque Italicæ maiestati semper detulerint, uel illud argumento esse potuit, cum se Cæsares, aut Augustos pro Henricis, & Federicis dici malint: cum'q; se nunc Reges, nunc Romanorum imperatores appellari gaudeant. Cæterū nec querelæ locus hic est, & ipsa nostra hæc commentatio etiam nuda satis allatura doloris, ac molestiæ legentibus est. Quare Theodosium ipsum iuniorem aggrediamur.

THEODOSIVS IVNIOR.

QVinquaginta quot uixit annos, totidem imperio etiam præfuit. Nam puerum admodū moriens Arcadius eū reliquerat sub tutela Isdigerdis Persarum regis: quod & bene cessit. Barbarus enim rex & tutelam summa fide gessit, & pacē cum Romanis, quoad uixit, habuit. Is uerò Honorio defuncto, Valentinianum ex Constantio & Placidia natum, data Eudocia filia in uxorem, Romam peropportune

portune

portune misit: cum turbatæ res essent tyrannorum libidine, qui rem Romanam inuaserant: sub hoc tertia synodus contra Nestorium celebrata, Pulcheriæ sororis prudentia: nempe quoad illa est usus imperator, bene res gesta. Hic uxorem Eudociam Leonis Atheniensis philosophi uxorem duxit: quæ præter egregiam formam, singularemq́; pudicitiam, etiam literis excelluit, absoluto eo libro, cui titulum Græci ὁμηρόκεντρα faciunt. Hoc principe Venetiæ felicißimis auspicijs medijs in aquis habitare cœpêre, cum Honorius adhuc uiueret.

VALENTINIANVS TERTIVS.

Asseri fortasse in pristinū statum sub hoc principe res Romana potuit, si eius inceptis aut fortuna fauisset, aut imprudentia posteà sua rem nō afflixisset. Nam recepta sub aduentum suum Italia, cum Genserico statim Vandilorum rege pacem sanxit, parte Africæ, ut uideri uoluit, contento: et aduersus Attilam Etij ductu, rem feliciter geßit. Inde Maximi arte, uiri per ea tempora potentißimi, Etium interimi iußit. Vnde in ultionem ipse posteà Romæ ab eius commilitonibus confossus perijt. Hoc principe occidentis imperium, Francis Gallias, Anglis & Scotis Britanniam occupantibus, Vandilis Africam, & ipsam urbem populantibus, Hunnis Europam uexantibus, & Italiam, collapsum funditus est. Pe-

rijt imperij & ætatis anno XXX.

De Etio pauca dicenda hîc sunt. Hic è Dorostana Mœsiæ cum disciplina militari excelleret, Constãtio defuncto, ab Honorio principe illi sufficitur: cuius ductu Attila in campis Catalaunicis uictus est, & Burgundiones repreßi. Hunc posteà Valentinianus cum interfecisset, interrogaret'que ciuem quempiam Romanum, an iure occisum crederet: Iure, an iniuria occideris imperator Etium nescio: illud scio, quod sinistra tua dextram tibi abscideris: nec falsus omnino uates. Nam eius morte Hunni rerum potiti, & imperium euersum est.

BREVIS ENVMERATIO EORVM qui post Valentinianum Romæ rerum potiti sunt.

Post Valentinianum Romæ Auitus senatorij uir ordinis præfuit, Auito inde Maiorianus quadriennio. Hunc Seuerianus, Seuerianum Anthemius, Anthemium Liberius subsecutus: cui Glycerius, & Glycerio nepos statim succeßit: quo per uim pulso, Augustulus male ominati nominis rerum potitur: sub quo Romani maiestas imperij conuulsa per Odoacrẽ Herulum serò admodum ad Francos redijt.

FLAVIVS VALERIVS MARTIANVS.

Nuno

NVnc imperatores Constantinopolitanos, quando illi tantum per illa tempora uiguere, ad Constantinum usque Palæologum continua serie perstringemus, initio à Martiano sumpto: qui licet humili loco natus, militiæ tamen clarus, Pulcheriæ Theodosij sororis studio rebus præficitur, moderatus princeps, & rebus gerendis idoneus, si per senectam diutius uiuere potuisset: nam pacem, quoad eius fieri potuit, coluit: illud sæpe usurpans, dum in pace esse possumus, arma non induamus. Is Tatianum, Iuliumq; fratres, qui olim aquilæ superuolantis eius caput auspicium retexerant, uiatico'que ducentorum aureorum inopem, & ægrotantem adiuuerant: statim ut princeps est dictus, alterum Illyrico, alterum Constantinopoli præfecit. Hoc principe Chalcedonẽsis quarta synodus celebrata aduersus Dioscorum, & Eutychen Leonis Pontificis Romani iussu. Imperauit annos sex.

LEO.

PRimus hic Græcanici uir sanguinis imperiũ tenuit, Asparis patricij factione adiutus. Cuius etiam filium Cæsarem cum inuitus creasset, postea cum Ardaburio fratre, ut insidiarum in se autores interfecit: Leonemq; ex Ariadna filia, & Zenone filium successorem sibi esse uoluit. Is aduersus Gensericum Vandilorum regem Basiliscum ducem misit: qui,

si Zonaram sequare, uictus nauali prælio à Vandilis, aufugit, siue illud ignauia, siue proditio fuerit. Byzantium huius imperio magna ex parte conflagrauit, præterquam quòd Italia in perpetuo motu fuit. Imperauit autem annos XVII.

LEO IVNIOR.

HIc puer ab auo relictus, cùm annum præfuisset, Zenoni patri manibus suis diadema imposuit, patremq; pro se deinceps imperare iußit.

ZENO ISAVRICVS.

QVàm uariè rebus Romanis illuserit fortunæ uis, hic Zeno facilè cum plerisq;, qui explicandi mihi principes erunt, probet. Vir obscurißimi sanguinis, & cùm facie deformis, tum moribus planè tyrannicis, ut Isaurum agnoscas. Hic Theodericum Ostrogotthorum regem cùm unicè diligeret, in Italiã aduersus Odoacrem misit, Consulem prius à se factũ. Pulsus uerò à Basilisco factione uxoris, cum in Isauriam conceßisset, non multò pòst reuersus, & Basiliscum expulit, quem & inedia mori coëgit, & annos XIII. Tyrannum uerius quàm principem egit. Sũt qui uiuum adhuc inclusum ab uxore sepulchro tradant, frustraq; resipiscentem, & opem quiritantem obijsse. Hoc principe incendium adeò graue fuit, ut præter maximam urbis partem conflagratam, centũ & uiginti librorum millia combusta sint: inter quæ et

Homeri poëma intestino draconis CXX. pedum aureis literis descriptum.

FL. VALERIVS ANASTAsius Dicoros.

DIcorum hunc cognomento Græci appellarũt, à discoloribus uidelicet oculorum pupillis, quarũ dextra nigricans, sinistra cærulea fuerit: inter bonos principes utiq; mihi referendus, tametsi ab humili loco ad imperium euectus Ariadnæ Zenonis uxoris opera, nisi postea mutatus, Eutychianæ hæresi adhæsisset. Vnde illi aduersus orthodoxos graue dißidiũ conflatum. Bulgarorum arma tunc primum audita, & Saraceni Alamundaro duce Syriæ graues incumbebant. Hic tyrannorum aliquot seditione fatigatus, post octogesimum & octauum uitæ annum, imperij uigesimumseptimum, fulmine afflatus perijt, ulciscente grauiter numine pietatem toties ab impuro principe uiolatam.

IVSTINVS.

QVis credat Thracem hominem armentarium, et sues agentem, sine tribu, ignotis, obscurisq; parentibus ortum & rebus præfuisse, & rem tum feliciter, tum optime administrasse? Rexit tamẽ ille summa cum laude, & pietatis studiosißimus ueræ. Ioannem Romanum Pontificem ad se legatum uenientem, à Theodorico Gotthorum rege pro Arrianis, quos

expulerat Iustinus, restituendis uenerabundus excepit: & principatum dolo partum (quippe qui acceptam ab Amantio eunucho pecuniam, ut militi pro Theocritiano præficiendo distribueret, in se suffragia uerterit) magna uirtute postea administrauit: nono imperij anno Iustinianum ex sorore nepotem, cum adhuc uiueret, sibi successorem instituens: quo facto, non multò pòst obijt.

IVSTINIANVS.

NEpos Iustino ex sorore, cùm annum quartum et XL. ageret, imperare cœpit: quod per annos undequadraginta administrans, ueterem Romani imperij gloriam mirum in modum ampliauit. Primùm enim Persas Bellisarij opera intra suos fines cõtinuit: inde eodem duce Romam à Gotthorum seruitute asseruit: Africam imperio pulsis Vandilis restituit: Narsete duce Gotthicum tandem nomẽ deleuit. Bis triumphatũ ex instituto ueterum Romanorũ de Persis, & Vandilis à Bellisario: leges infinitis uoluminibus antea dispersas in L. digestorum libros contraxit. Institutionum libros quatuor edidit. Codicem inuulgauit. Maximus certè princeps, nisi auaritiæ, & delirij Eutychiani reus fuisset. Serici usus è Persis ad Græcos hoc tempore transijt iampridem desitus.

IVSTINVS IVNIOR.

Hic

HIc æmulus Iustini, & ut filius à Iustiniano in regia semper habitus, facili admodum ingenio, atq; ad promerendam ex liberalitate hominum gratiam nato fuit. Cum Persis pacem fecit, tributo, quod Romani annuum his expenderent, sublato. Langobardi Germanica gens à Narsete indignato contra Sophiam in Italiam hoc principe irrupere: quam ab Alboino rege ad Desyderium per CC. & IIII. annos in principatus diuisam tenuere. Obijt graui pedum dolore anno XI. imperij.

TIBERIVS.

TIberius adoptatus à Iustino rem per septenniũ foris satis feliciter gessit: domi summa cũ pietatis et liberalitatis opinione: quod si quemadmodum Persas grauibus afflixit prælijs, sic aduersus Langobardos felix fuisset, nihil illo principe fortunatius. Obijt Mauricio genero successore declarato.

MAVRICIVS.

CAppadocẽ hominem uirtus, et rei militaris scientia, partaq; eius ductu de Persis insignis uictoria, imperio facilè imposuit: quod sub initia Persis uictis, Scythis afflictis, Langobardis repressis, & Hunnis è patrio solo in solitudines pulsis, feliciter administrauit. Mox auaritiæ studens, cum frustrà Phocæ insidias, somnio etiam admonitus præcauisset, dum miles stipendio fraudatus seditiosus agit, ab

eodē Phoca imperio & uita priuatur: cum imperasset annis XX. uixisset tres & sexaginta: eius etiā omnis prosapia sublata est. Turcaicum nomen tunc primùm Asiæ auditum.

PHOCAS.

ADeò præcipites in malum homines agimur, ut Phocas nec Mauritij auaritia admonitus, adepto imperio per Mauritij cædem ab hoc uitio tēperarit. Quin longè studiosius colligendæ undiq; pecuniæ incubuit, & omnia ex Persicæ seruitutis instituto egit. Vnum in hoc homine laudes, quòd Romanū pontificem principem omnium iure declararit. Cætera adeò socors & ignauus & frequentibus adulterijs infamis: ut cum Romanū imperium undiq; Barbari uastarent, staretq; solùm eius nominis umbra, cōspiratum sit in illum ab Heracleona, & Heraclio, et Prisco: qui captum inertißimum hominē prius interficere, quàm ferre suppetias eius milites potuerint, omni stirpe principis impurißimi sublata.

HERACLIVS.

LAbentiiampridē imperio, & prægrauantibus Persarum armis, Syria cum ipsis Hierosolymis expugnata, Heraclius accepto diademate à Sergio Pontifice primum omniū Persicum bellum parat: ad quos legatis antea mißis pro inducijs impetrandis contemptim ab his habitus, adeò excanduit, ut differre am-

re amplius rem non potuerit. Responderunt enim impij hostes, non prius se Romanis pacem daturos, quàm CHRISTVM abnegasset imperator. Quare ingentibus copijs in Chosroëm ductis, uictis eius sæpe ducibus, & cum omnibus copijs cæsis: mox profligato Chosroë, Persideq; omni in ultionem nostram igni, ferroq; uastata, lignum salutiferæ crucis recepit. Celebris adhuc est Christianis dies festus argumentum uictoriæ insignis, pacis uidelicet partæ, & Tigridis fluuij inter utrunq; imperium termini. Triumphatumq; egregiè cruce prælata. Imperauit Heraclius annos XXXI. nouo morbi genere perijt, uirili membro semper ita distento, ut quoties meieret, lotiũ uultum asspergeret, nisi obiecta tabula id prohibuisset. Creditum est, hæreseos Monothelitarum, in quam inciderat, & nequitiæ supplicium luisse. Hoc tẽpore Saraceni Maomethe duce caput extulere. Quare breuiter de eius ortu, & successu interim quædam perstringamus.

MAOMETHIS ORTVS.

EX Arabia constanti ueterũ scriptorum fide hoc malũ orbi prodijt. Inde enim humili loco natus, dum locandis, conducendisq; camelis uictum quærit, adolescens ingenij uafri, uiduæ dominæ nuptijs et opibus mox auctus, Sergium monachum nostratem familiarem habuit, cuius adiutus opera, cùm Christia-

nos et Iudæos accusaret: hos ut impios, qui summum prophetam excruciassent: nos ut simpliciores, qui de CHRISTO ridicula prodamus, paulatim latronum manum coëgit, & diuinitate quadam inde sibi astructa, facileq; leuißimo hominum generi persuasa, consilium armis addidit. Inde rerum successu prosperiore elatus, Syriam uastat, & Damascum regionis caput expugnat. Tum uerò in Persas arma conuersa, quibus congressus, et primò uictus, reparandis copijs intentus, Scænitas sibi Arabas adiungit, gentem per ea tempora Romanæ militiæ assuetam: & quæ ob negata ab Heraclio stipendia, rebelles animos induerat. Sicq; paulatim firmato imperio, & diuinitatis cuiusdam opinione persuasa, quam armis tuēdam contra aduersantes præceperit, quadragesimo uitæ anno, ueneno (ut aiunt) à domesticis dato periit. In quo homine nescio magis'ne ingenij calliditatem admirer, an gentis eius stultitiam, an potius Christianorum principum socordiam: qui nec nascentem comprimere flammam (factu tunc facilè) uoluere, nec magnis postea rerum succeßibus auctam potuere. Vnde labes illa iam ad hoc æui non Asiam solùm, & Africam, sed magnam Europæ partem infecerit, ut iam de Christiana pietate tuenda in discrimen uentum sit.

CONSTANTINVS HERACLII.

Hic

HIc annum unum cum imperasset, rectæ ac ueræ pietatis cultor, Martinæ nouercæ insidijs, quæ Heracleonæ imperiũ astrueret, ueneno tollitur. Illa uerò cùm imperium male partum cum filio uix biennio tenuisset, à Senatu cum decenni filio expellitur, amputata prius matri lingua, filio naribus.

CONSTANS.

COnstans ex Gregoria et Constantino proximè relato proles rerum potitur, adnitẽte Senatu, qui Martinæ scelus execrabatur. Hic auitæ impietatis hæres, Martinum Romanum pontificem sibi aduersantem, comprehẽdi iussum, in exilio mori coëgit. Cætera hominem non improbares, si impietatem & auaritiam demeres. Saracenis classe cõgressus, uictus aufugit: quibus paulò pòst dißidio laborantibus, biennij indicijs impetratis Italiam petijt, ut eam à Langobardico iugo liberaret. Sed cùm Romam uenisset, uictus à Langobardis acie, quicquid antiqui operis, signorum'ue fuit, intra quintum diem inde sustulit: ut plus ornamentorum paucißimis diebus urbi detraxerit, quàm Barbari per tot annos. Inde in Siciliam traijciens, cum sextum ibi annum ageret, & auarè, & crudeliter tributum exigeret, dolo suorum interficitur, postquàm annos XII. de XX. imperasset.

CONSTANTINVS POGONATVS.

Melio

Meliore orbis fato Constantinus imperium excepit: qui maximus natu relictus à patre Byzãtij, ut imperium administraret, audita eius morte, in Siciliam uenit: ultusq́; Mizizium tyrannum, & cædis paternæ conscios, bellum aduersus Saracenos septem annos, terra, mariq́; feliciter geßit. Fatigati enim bello maritimo Arabes, quod ex Cyzico à se capto, Byzantio singulis æstatibus inferebant, maximè ignis miraculo territi, qui sub aqua arderet (Callinici inuẽtum) tempestate etiam graui oppreßi, ferè omnes periere. Nec terra felicius res eorum administrata. Victi enim una acie XXX. suorũ millia amisere. Quare pax honestißima secuta, pollicitusq́; Mauias eorum dux, Ioanni legato imperatoris ad id misso tributum annuum, auri pondo III. millia, seruorum etiam honestorum, & equorum totidem. Sexta hoc principe ueræ pietatis celebrata synodus Constantinopoli, pax ubique etiam floruit, præterquàm quòd Bulgari trans Danubium repentine bellum ostentarunt: quod cum infeliciter gereretur, inhonesta pace Mysia his ad inhabitandum data est, tributo etiam annuo promisso. Imperauit annum septimumdecimũ Iustiniano filio hærede, cùm fratribus minoribus nares amputasset. Pogonatus appellatus, quòd imberbis in Siciliam profectus, barbatus redisset: πώγωνα enim Græci barbam appellant.

Iusti-

IVSTINIANVS.

VLtimus Heraclianæ stirpis Iustinianus imperio præfuit, praui uir ingenij, & uarij, atq; à fide recta abhorrentis. Siquidem synodum aduersus sextã à patre celebratam indixit, bonis omnibus aduersantibus, & in primis Romano pontifice, quem cõprehendi mandauit. Bellum aduersus Arabas, & Bulgaros contra fœdera motum, utrunq; calamitosißimum geßit. Quare & crudelitate etiam in suos inuisior factus, Leõtij patricij, & Callinici patriarchæ dolo deturbatur imperio, atq; Chersonam relegatur, nare prius abscissa. Vnde mox fugiens, & ad Trebellium Bulgarorum regem fuga lapsus, eius opera restituitur: Tiberio, qui Leontio succeßerat fugato, & Callinico patriarcha luminibus priuato. Illud sæuitiæ hominis argumentum traditur, quòd quoties truncas nares emungeret, toties unum ex ijs, qui Leontio fauerant, ad supplicium rapi iubebat. Sexto demum & decimo anno à Philippico pulsus, quem reclamante Constantino Pontifice, acrius insectabatur (uenerat autẽ ad illum Romanus antistes accersitus, & ab imperatore honorificentißimè exceptus) uitam & imperium pariter amisit, sexto anno post exilium, cùm decem antè præfuisset.

LEONTIVS.

LXXXVII. annos ab Heraclio ad Iustinianum

in

in una gente imperatum, quod nescio an ulli priorum contigerit, cum Leontius Iustiniano relegato, imperium sibi uindicauit: qui classe aduersus Arabas Africam occupantes ingenti parata, cum infecta re rediret, imperio expellitur, postquàm treis tantum annos rerum potitus esset. Hunc ergo Tiberius captum (sic enim quàm Absimarus dici uoluit) adepto imperio, naribus truncatum custodiri iußit.

ABSIMARVS, QVI ET TIBERIVS.

HVnc claßis in Creta imperatorem dixit, qui Heraclium fratrem statim aduersus Arabas omnia uastantes cum misisset, eius forti opera hactenus repreßit, ut à nostris abstinerent. Inde Philippicum nobilitatis præcipuæ Chersonā relegauit, quòd aquila caput obumbrasse uidebatur dormienti. Cæterum septimo post anno cum Leontio captus, à Iustiniano interficitur.

PHILIPPICVS BARDANES.

NVnquàm maior principum impietas, maiórue quod grauius doleas, socordia. Quippe hic adeptus imperium, sextæ synodi decreta altera synodo infirmare contendit: gratificaturus monacho, qui imperaturum illum prædixerat, hoc prædictionis præmium petenti, quare cum loquentiæ multum huic inesset, sapientiæ parum, opesq; imperij iampridem congestas dißiparet, passus etiam Bulgaros Thraciā

populari, priuatus oculis in ordinem redigitur, anno uno, & mens. VI. uix expletis.

ARTEMIVS, QVI ET ANASTASIVS.

Hic adeptus imperium, cùm optimè quæ ad pietatem rectam attinent, instituisset ex Pontificum assensu, classem ingentē aduersus Arabas in Alexandriam emisit. Verum claßiarijs quibusdam contumacius agentibus, qui illum oderant, domum reuersi, Theodosium ignobilem alioqui uirum imperio præficiunt: captá que Constantinopoli, monasterio Anastasium includunt, cum annum unum, menses tres imperasset.

THEODOSIVS ATRAMYTENVS.

Obscuro licet loco natus, non pœnitendum imperatorem egisset, si diutius illi per Leonem & Cononem Orientis præfectos imperare licuisset. Verum cum Leonē exercitus imperatorem dixisset, pertæsus belli ciuilis Theodosius ceßit imperio, monasticamq; uitā amplexus, satis diu ac felix in ea uixit, cum annos II. imperasset.

LEON ISAVRVS, SIVE CONON.

Obscuritatē generis (quippe qui apud Isauros natus exercuerat sedentariam) cum alijs sceleribus tum uerò impietate in Deum, ac eius imagines facilè Leon æquauit, unde illi cognomen εἰκο-

νο-

νομάχȣ, et θεομάχȣ Græcis, quarum perdendi tan tus hominē ardor inuaserat, ut Iudæis duobus gratifi caretur, qui illum tantò antè imperaturum prædixe rant: ut & Constantinopolitanum pontificem, Germa num nomine, aduersantem, sede extruserit, et Roma num antistitem obsistentem comprehendi iusserit. Sa raceni certè ducibus Masgalda, & Solymano Con stantinopolim triennali obsidione, terra, mariq; fati garunt. Verùm peste, fameq; confecti, à Bulgaris eti am sæpe uicti, classe magna ex parte igne sub aquis ardenti consumpta, paucißimis ex tanto naufragio seruatis, manifestam in se numinis iram sensere: nec minori interim clade in urbe sæuitum, trecēta & am plius ciuium millia peste, fameq; consumpta. Ridicula planè quidam de cœlesti igne, & nauium numero pro didere. Inde Siciliam Sergij præfecti opera rebellan tem, ad officium retraxit. Circa finem imperij, quod quartum & uigesimum durauit annum, graui terræ motu Bithynia, Thraciaq; concussa, muriq; Byzātij magna ex parte collapsi, quo Theodosij maioris, & Arcadij filij statuæ ad terram deiectæ. Et quæ res fle ctere impij principis animum ab impietate debuerat, tāquàm in manifesta deûm ira, ille uerò ad priuatum quæstum retulit, tributo ad restituendos muros impo sito, ut in singula numismata quatuor & uiginti obo los ærario principis inferrent, quod postea in multas

ætates

ætates abijt. Hoc principe Romani pontifices ad Frãcos primùm respexêre.

CONSTANTINVS COPRONYMOS.

IMpio patri scelestißima succeßit proles Constantinus cognomento Copronymi, quòd infans baptismi lauacro admotus, medijs sacris alimoniæ excrementa aquam polluerat. Is non solum patris impietatem in abolēdis diuorum imaginibus reddidit, uerùm etiam grauiore scelere reliquias eorum aut contempsit, aut combußit: quam in numina impietatē immanitas hominis inuisiorem fecerit, dum nobilißimum quenq; tollendum è medio curat. Antistites certè Cōstantinopolitanos unum & alterum ignominiose prius habitos, & grauiter adhæc excruciatos, capite plectit. Hic Bulgaricum uariante fortuna bellum terra, mariq; geßit. Artabasdum primæ nobilitatis hominem imperatorem ab orthodoxis creatum, post biennium à se captum, oculorum usu cum liberis priuat. Grauißimam hyemem, uti Pontus, Bosphorusq; ipse Thracius perglaciauerit, expertus, post infinita flagitia exquisitißimo cruciatu consumptus obijt imperij anno XXXIIII. duobus mensibus minus.

LEO.

NOn imperij solum, sed paterni sceleris hæres aduersante matre Bulgarici sanguinis pientißima succeßit Leo, qui ad impietatem sacrilegium

etiã addiderit. Nam coronam à Mauricio principe deo dicatam, nefario capiti imponẽs, captus gemmarum & auri splendore, breui pœnas luit: caput enim impium carbunculi apostemate statim intumuit: tandem ardentißima febri subsecuta, impium spiritum nefarius exhalauit, imperij anno uno.

CONSTANTINVS LEONIS F. & Irene mater.

Redditus tandẽ his principibus ueteri religioni suus nitor, reddita uetus pietas Irenes matris opera: quæ Attici sanguinis forma insignis, sed probitatis opinione insignior Leoni nupserat. Quare conuentu trecentorum et L. patrum Niceæ indicto, quæ septima synodus habetur, templis, diuisq; suæ restitutæ sunt imagines. Nec multò pòst tamen Constantinus iam adultus matrem haud amplius passus, imperio deijcit, eiectam in ordinem redigit. Nicephorum imperatorij & ipsum stemmatis, in quem suffragia multorum tacitè inclinabant, oculorum & linguæ usu priuat. Et ne quid sceleris deesset, Maria uxore monasterio obtrusa, Theodoram concubinam inducit matris consilio, ut filium inuisum omnibus faceret, unde mox rerum sola potita, filium in potestatem redactũ excæcat. Eadem die qua sexto antè anno Nicephorum ille eodẽ supplicio affecerat: ipsaq; non multò pòst à Nicephoro pulsa, in Lesbum insulam rele-

lam relegatur. Huius imperio, quod fuit cum filio annorum X. lamina inuenta est super cadauer his uerbis: Christus nascetur ex uirgine, in eum credo: Constantini & Irenes imperio ò sol iterum me uidebis. Sed & Carolus à Leone Romano pontifice imperij corona donatur uirtutis, & pietatis ergò.

Lamina inuenta

NICEPHORVS.

PIget planè, ac pariter me pudet, tot portentis uerius q̃ principibus referendis immorari: nisi quòd præterquàm quòd rei series ita exigit, nonnihil & huiusmodi homines uitæ prosunt, dum eorum exitu & deterrentur peßimi, & optimus quisq; ad uirtutem, honestumq; accẽditur. Nemo enim maiore hominum opinione ad imperium uenit, dum singulos aut muliebris impotentiæ, aut flagitiosißimi principis tædet: nemo auarius, aut crudelius administrauit, quorum scelerum mox pœnas meritas luit. A Bulgaris enim paulò antè à se uictis, improuiso noctis assultu oppressus, ipse cum toto exercitu ad internitionẽ cæditur. Stauracius filius saucius humerũ, uix Adrianopolim euasit. Hic Venetam rem sociali classe aduersus Gallos iuuit. Populoniã dolo magis, quàm ui captam diripit.

STAVRACIVS.

ADrianopoli in quam euaserat, post patris interitũ imperator ab amicis salutatus: nõ multò

pòst à Michaële Curoplate Rãgabe cognomẽto, qui Procopiam sororem eius in uxorem duxerat, imperio deturbatur, & monasterio includitur, postquàm cum patre annos IX. imperasset.

MICHAEL CVROPLATES RANgabe cognomento.

MElior pacis artibus, & pietate maior duobus à me proximè relatis successerat Michaël, si quàm in toga bonus, tam bellicis rebus administrandis uiguisset, à quibus tantum abhorruit, ut ad unam aduersam cum Bulgaris pugnam, à quibus castris etiam exutus est, ita conciderit, ut accepto nuncio de Leonis imperio, monasterio sese abdiderit, habenas regni facilè concedens post annum alterũ imperij. Hic cum Carolo Francorum rege fœdus ita inijt, ut Veneti suis legibus, ac iure uiuerent: immunitate his seruata, quam ad eam diem in terra Italia retinuerant.

LEO ARMENIVS.

PArdi Patritij filius magno omnium gaudio, maiore spe rei Romanæ præficitur: nec conceptã de se hominum animis spem frustratus esset, nisi egregias uirtutes crudelitate in suos, & impietate in deum mox fœdasset. Quippe qui parta de Bulgaris insigni uictoria, cum ab armis quies esset, ad cædẽ multorum conuersus, diuorum imagines deleri penitus

iubet,

iubet, nec præsagijs, aut somnijs maternis cladem imminentem euadere potuit. Nam à Michaële Traulo, quem in custodia detinebat, noctu per insidias, dum sacris operatur, cæsus obijt post annos imperij VII. & menses V.

MICHAEL BALBVS.

AMorium Phrygiæ superioris oppidulum dedit hunc principem, nō humili solum, sed sordido etiam loco natum: ad quæ impietas quoq; accesserat ex hæresi Iudæorum, atq; Thinganorum hausta: Linguæ præterea uitio balbutientem, unde Græci τραῦλον appellauere. Hic post interfectum Leonem, à quo ad tantam fortunam euectus erat: Thomam, qui tyrannidem inuaserat, uario primum rerū euentu tandem oppreßit: defectionisq; socios cum ipso Thoma sustulit. Saraceni hoc principe ex Africa profecti, Cretam insulam occupant, totamq; ferè in ditionem redigunt, Græcosq; duplici prælio uincunt. Ipse princeps cum annos VIII. menses IX. imperasset, Theophilo filio per manus imperium tradidit. Vetus oraculum innotuit, tum rem Romanam in lapsum præcipitem ruituram, cum Balbus & auarissimus princeps imperaret, qualis hic uir fuit.

THEOPHILVS.

MAior iustitiæ cultus in Theophilo filio: quippe qui facilimum sese statis diebus adeunti-

bus exhiberet, & ad seueritatem interdum propensior acrius delicta puniret: sed par impietas, ut qui diuorum imagines ex paterna æmulatione aduersatus, non paucos, qui eas colerent, ad mortem usque cædi iusserit. Saracenis Asiæ prouincias uastantibus bis congressus, bis uictus est, castrisq; exutus. Quin etiam Amorium, unde illi genus, ab ijs obsessum, & proditione captum diripitur. Cumq; annos duodecim rebus præfuisset, dysenteriæ morbo periit.

MICHAEL THEOPHILI, ET Theodora eius mater.

FEcit Irenes Cõstantini matris administratio, ut fœminei non pœniteret imperij. Quare Theophilo uita functo, Michaële filio adhuc infante, & sub tutela matris, ac principum uirorum relicto, Bulgari Scythicum genus pietatẽ nostram populariter sunt amplexi, cum Theodora genitrix rebus adhuc præesset. Verum impotentiam muliebrem quis æquo animo ferat, ubi præsertim impietatem afferat? Nã & illa diuorum imagines execrata est. Cæterum impietatis pœnas mox dedit à filio monasterio inclusa: qui auo similior quàm patri, per summam ignauiam, ac prodigalitatem rem afflixit, à Saracenis etiam castris exutus, nec minore insania Circensibus ludis oblectatus est: quibus dum plus ingenio indulget, Basilium Macedonem Barda interfecto, consortem imperij

perij adsciuit, à quo mox occisus est imperij anno XIIII. quorum treis cum matre egerat.

BASILIVS MACEDO.

QVis crederet et hunc captiuum inter uenales Cōstantinopolim adductum, Romanæ rei præfuisse, qui nec patriā, nec parentes saltem ciere posset? præfuit tamen & eo rerum successu, ut ad eius nepotes imperij maiestas transierit. Primum igitur adepto imperio profusißimas Michaëlis largitiones reuocauit, ut dimidium eorum, quæ accepissent, ærario inferrent, & treis liberos imperij hæredes instituit. inde in Saracenos, qui Cretam occuparant, profectus, ab his nauali prælio superatur: quos tamen alieno ductu pòst uicit. Hoc imperante, Saraceni ex Africa soluentes, cum Italiam magna ex parte uastassent, Dalmatiam quoque populati sunt, Rhagusio etiam capto, quos tamen Nicephori Phocæ ductu inde pòst eiecit, Bario in ditionem suam redacto, tametsi Veneti una atq; altera expeditione rem Christianam iuuissent. Cæterum cum annos XX. imperasset, à ceruo in uenatiōe cornu ictus, mox periJt. Vir frugi, & quem principem non contemnas.

LEO BASILII PHILOSOPHVS.

COnstantino filio maximo natu (uiuente adhuc patre) uita functo, Leo cognomento Philoso-

phus frater successit: qui Bulgaros desciscentes, Turcarum auxilio primò uicit. Verum ab his per inanes inducias delusus, magna clade afficitur. inde in Saracenos classe comparata, Nicetæ ductu egregiam uictoriam peperit, literarum omnium, & astrologiæ in primis eruditus, & qui filium Constantinum imperaturum diuinaret. Tandem post annos V. et XX. menses treis alui doloribus fatigatus, Alexandro fratri imperium per manus tradidit, cui filium commendauit.

ALEXANDER.

NEc Basilio patri, nec Leoni fratri similis Alexander successit, uir luxu & ignauia perditus, annum & mensem rerum potitus. Qui cum nec ipse rectè administraret imperium, et ignobilissimum quenq;, ac turpissimum rebus præficeret, erumpente naribus sanguine extinctus est.

CONSTANTINVS.

SEptennem hunc pater Leo sub tutela matris, et nobilium quorundam reliquit: quorum diligentia Andronicus Ducas tyrannidis inuasor oppressus est. Inde Bulgaris Thraciam uastantibus bellum indictum: quod feliciter sanè Phocæ ductu successerat, nisi casu quodam consternati milites iam uictores in fugam conuersi fuissent. Eadem quoq; fortuna alterius in Bulgaros expeditiōis fuit ducum discordia, & ambitione: ut & Constantinopolis à Bulgaro hoste sit

ſtę ſit obſeſſa, & Romanus Lecapenus Zoë Conſtan tini matre prius eiecta, imperij ſocius adſcitus à Con ſtantino neceſſariò ſit, qui Helenam eius filiam in u xorem etiam duxit. Cæterum Romano in exiliū pul ſo, Chriſtophoroq́; eius filio cum tota Lecapenorum gente extincto, ipſe rem imperij per annos undequa draginta ſatis prudenter adminiſtrauit, Beneuento de Langobardis expugnato, & tyrannis quibuſdā oppreßis, Turcarumq́; principibus aliquot Chriſtia na pietate imbutis. Hic à literis, optimisq́; diſciplinis non abhorrens, quas penè extinctas ab interitu uin dicauit, librum Romano filio reliquit, in quo ſummā totius imperij, ſociorum omnium fœdera, hoſtium ui res, rationes, conſilia explicuit, quē nos in bibliothe ca noſtra tanquam theſaurum ſeruamus, in quo mul ta de Venetis etiam noſtris imperator ipſe diſſerit.

ROMANVS LECAPENVS.

NOn iuſiurandum ſanctißimum, quod præſti terat, non gener Conſtantinus obſtitit, quo mi nus imperium & ſibi, et Chriſtophoro filio Romanus uindicaret, Conſtantinumq́; penè in ordinem redige ret. Is uerò cum Bulgaricum bellum contra Simeo nem eorum ducem infeliciter geßiſſet, & ſextum ac uigeſimum annum præfuiſſet, tandem à Stephano fi lio captus, inſulæ includitur: mox & eius filij à Con

stantino comprehensi, alter in Procōnessum, in Lesbum alter relegatur.

ROMANVS LEONIS IVNIOR.

VIr omnium ignauißimus, luxuq; ac ocio perditus, post Constantinum patrem imperium suscepit Romanus nomine: quod tamē alieno arbitrio rexit, ingenio alioqui non malo, sed interdum solerti, ubi animum adiecisset: foris aduersus Saracenos, qui Cretam occupabant, Nicephori ductu, & aduersus Turcas Asiā uastantes eiusdem Nicephori et Leonis fratris imperio felix. Domi in matrē, ac sorores impius, ut regia eiectæ, quæstū meretriciū sint amplexæ: ipse ludis ac crapulæ intentus, post tertiumdecimum imperij annum obijt ueneno etiam potionatus.

NICEPHORVS PHOCAS.

NObilißimus haud dubiè Romano succeßit Nicephorus cognomento Phocas, Phocæ Nicephori nepos, qui in Sicilia cōtra Saracenos res egregias gesserat: simulac igitur adeptus imperium est, classem in Saracenos occupantes Siciliā instruit: ipse in eosdem Asiam uastantes exercitum duxit: in Sicilia res infeliciter per duces acta: ipse Ciliciā & magnam Asiæ partem lætis auspicijs recepit: mox Antiochiam noctu aggressus pulsis Saracenis, imperio subdidit. Sed quàm bellica re fortunatus, tam domi infelix, dum auaritiæ, socordiæq; sese emācipat. Ex

quo

quo in odium ciuium incurrens, facile à Ioãne Zimisce adiuuante Theophania Nicephori uxore, noctu intra cubile interficitur, cum rerum potitus esset annos sex, menses totidem.

IOANNES ZIMISCES.

CLarus hic iã antea militari laude imperiũ assecutus, Basiliũ & Constantinum fratres, Romani iunioris filios, imperij consortes adsciscit: in Rhoxolanos Bulgariã sibi uendicantes felicißimè rem gerit: Phocam Nicephorũ rebellãtem capit: indeq; Bulgariam omnem imperio adiecit, eiectis inde Rhoxolanis, Sphendoslauoq; eorum rege ad deditionem coacto: mox Constantinopolim reuersus, cùm triumphãtis specie inuectus urbi esset, potionatus post imperij annum sextum, & menses sex decesßit.

BASILIVS ET CONSTANtinus fratres.

NVlli diuturnius rerum potiti, quippe qui annos LIII. præfuerint, et ne sine ciuili bello rẽ transigerent, Bardæ Scleri ambitio fecit, quem inuasorem imperij tandem acie uictum ad Persas fugere compulêre: nec multò pòst Phocas Barda cognomẽto ab exilio reuocatus, indignatusq; post rem præclarè aduersus Sclerum se duce nauatam, ab imperatoribus contemni, desciuit: quem & ipsum cæsum in acie superarunt, inde in Bulgaros itum, quos prælijs

aliquot uictos ad deditionẽ tandem totius gentis Basilius cõpulit, usus ad compescendam eorũ perfidiam grauiore in uictos pœna. Nam XV. millibus eorum captis oculos effodit, uno tãtum incolumi, qui eis ad Samuëlem eorum ducem præiret. Quare dolore animi Samuël affectus, nõ multò pòst obijt. Bulgaria igitur omni subacta, et imperij terminis undiq; ampliatis, post LXX. & alterum uitæ annum decedẽs, Constantinum fratrem successorem reliquit.

CONSTANTINVS.

HIc cum fratre particeps dignitatis potius, q̃ potentiæ, post fratrem per summam ignauiã & luxuriã ita se gesit, uti obscurißimis & barbaris hominibus rẽ totã traderet. Illud eo principe dignũ laude gestum, quòd Diogenes, qui Syrmio & Burgariæ præerat, Patzinacas Istrum superãtes uicit. Decesit tertio imperij anno septuagenarius, Zoë filia Romano Argyropylo in uxorem collocata.

ROMANVS ARGYROPYLVS.

HVnc Zoæ filiæ Constantinus ut omniũ nobilissimũ, qui imperij hæres esset, delegerat, optima de eo omnium spe: quam sub initia nequaq̃ frustratus est, cũ multa in melius mutarit, summa etiam liberalitate in omnes usus. Verũ cum Saracenica Asiæ expeditio parũ ex sententia illi cesisset, repentè mutatus, totũ se ignauiæ, ac pecuniæ colligendæ tradidit, nec

dit, nec

dit, nec multò pòst Zoæ uxoris insidijs et Machaëlis Paphlagonis adulteri dolo intra balneas aquis immersus obijt, cum annos V. & dimidium regnasset.

MICHAEL PAPHLAGO.

QVis nō effrenem in quinquagenaria fœmina libidinem execretur? aut fortunæ ludū in hoc principe non admiretur? mancipium uidelicet barbarum, nec ulla re nisi forma commendatum, mente etiam commotum, labensq; ad singula momenta, spuma insuper oris fœda: septem tamen annos imperauit: nec malum omnino principem egit. Nam & tricenales inducias cum Aegyptio rege percußit, et Edeßā obsidione liberauit: & domi in suos facilis, ac beneficus admodum fuit, uni Zoæ propter expertam libidinem parum æquus, qui cum intercutis etiam morbo laborare cœpisset, Michaëlem Calaphatem hæredē imperij esse uoluit.

MICHAEL CALAPHATES.

HIc adoptatus à Zoë, præter sordes parētum, qui naues apud Paphlagonas pice oblinerēt, unde Calaphates etiā dictus, auarè ac crudeliter rē susceptā administrauit: ingratißimus enim in omnes patruum autorē tantæ maiestatis primum eiecit: reliquos deinde consanguineos execuit: inde Zoën matrē in insulā relegauit: quod cū indignißimè omnes ferrent, populi conspiratione restituta Zoë, fugiens cum

cum fratre Constantino à turba capitur: & uterque oculorum usu, familiari Græcis pœna priuatur: mẽsibus quatuor & totidem dies rerum potitus.

ZOE ET THEODORA.

FLagitia principum, ut muliebre imperiũ æquius uideretur, effecere. Quare sororibus duabus imperij fasces, ac maiestas asserta. Cæterum ut uarium, ac mutabile semper est fœmina, facilè Zoæ ardenti adhuc libidine persuasum, ut maritum adsciseeret. Cumq; aliquot fastidißet, Cõstantinum Monomachũ ab exilio reuocatum, imperatorij & ipsum stemmatis uirum sibi adiungit, & imperatorem pronunciat mensibus III. *uix exactis.*

CONSTANTINVS MONOMACHVS

HInc prima imperij labes, hinc reliquæ, quæ cõsecutæ sunt clades, ortum habuere: principe adeò ignauo, & libidine perdito, ut concubinã egregia alioq forma, uxoris legitimæ loco habuerit, quã efflictim deperiret. Duplex illũ factio sub initia Maniacis uidelicet Georgij, & Leonis Tornicij est aggressa: sed Maniacis motus, qui ex Italia in Epeirũ transierat, una pugna secunda & ducis morte facilè compressus. Torniciana defectio cò grauior, quò diuturnior: sed eo post aliquot prælia tandem capto, & oculorum usu priuato, facilè consedit. hoc principe Turcarum arma tunc primum per Asiam latius euagata:

euagata: uicti tamen interim Rhoxolani, et Patzinacæ Scythicum genus hominum. Zoëq; uxore septuagenaria fato mox functa, et ipse tandem morbo prægrauante deceßit post annos imperij bissenos, & mēses octonos.

THEODORA.

NOn pudeat et Theodoram Zoës sororē, quæ biennio uix imperarit, nostris inserere commentarijs: quandoquidem nō muliebriter fœmina rebus præfuerit. Quinimo tanta domi, forisq; quies et ociū fuit, tanta rerum omnium ubertas, ut fœminei imperij neminem pœniteret. Verū ingrauescente cū ætate morbo, illecebris eunuchorum Michaëlē iam senem in curæ partem cùm aduocasset, ipsa non multò pòst fatis, naturæq; conceßit.

MICHAEL SENIOR.

VIx annum unum rerum potitus erat, cū Isaacij Comneni motus in ordinem illum redegit, uirum genere & opibus clarum: cætera minus ad imperandum idoneum ætate etiam prægrauante: quē priuatus non multò pòst obierit.

ISAACIVS COMNENVS.

TAndem uirū fortem, & pace, belloq; illustrem, Constantinopolitana res sortita fuerat, Isaaciū scilicet Comnena gente nobili, si ultra bienniū sceptri, regniq; potitus esset: uerum ille lateris morbo

inter

inter uenandum subito oppressus, cum de salute desperasset, cucullam monasticam indutus regno se abdicat, Constantino Duca de Senatus, populiq; uoluntate successore declarato. Sunt qui scribant tanta cõtinentia eum fuisse, uti nec uxorem cognoscere uellet post prolem semel ex ea susceptam, cum tamen ad morbi remedium medici in primis cõsulerent, ut coitu frequentiore uteretur.

CONSTANTINVS DVCAS.

ET hunc suorum cõspiratio sub initia grauis exceperat: quam cum non sine discrimine cõpressisset, ad Reip. administrationem conuersus, nõ pessimum principem egit. Veræ pietatis cultor, & æqui obseruãtissimus, sed auaritiæ studium prægrauabat: unde inuisus suis, hostibus etiam ludibrio fuit, imperij res undiq; uexantibus: accessit ad externa mala familiaris Constantinopoli clades grauis terræmotus, quo tẽpla, ædesq; multæ corruêre: sed morbo inualescente Eudociæ uxori & filijs sceptrum tradẽs, anno VII. & mense VI. imperij, cum LX. & amplius uixisset, excessit.

EVDOCIA ET FILII.

POterant res domesticæ fortaße muliebri prudentia non incõmode administrari, si à bellis externis quies affuisset: sed imminentibus undiq; Barbaris uicit eorum sententia, qui uirum idoneum præficien-

ficiendum rebus esse contendebant. Quare iurisiurandi oblita, quo marito morienti sese obstrinxerat, non superinducturã se imperij rebus maritũ alium, siue etiam coacta, Romanum cognomento Diogenẽ, filijs etiam non improbantibus, post menses VII. imperij, uirum sibi adiunxit, qui Rempu. prudentia ac fortitudine tueretur.

ROMANVS DIOGENES.

HVic Diogenes pater fuerat haud dubiè domi, militiæq; clarus: qui postea tyrãnidis affectatæ reus seipsum præcipitauit. Paternæ igitur laudis æmulator filius, cùm uictoriam egregiam retulisset ex hoste barbaro, dignus est habitus, quem Eudocia in thori, curæq; partem acciperet: quã tamen nõ multò pòst facilè pœnituit, cùm insolentiæ hominis pertæderet, qui rem ad se totam traheret. Prior expeditio in Barbaros Asiam uastantes uario rerũ successu illi administrata. Altera funestißima, Romano milite uel fugato, uel cæso, ipso certe imperatore (q̃d ad eam diem nunquàm contigerat) capto. Ferunt Azan Turcarum principem ad primum nunciũ capti imperatoris Romani uix credentem constitisse: mox ad se adductum, & cognitum, in summo honore à Barbaro habitum, & amplis donatum muneribus, pace inita dimissum: sed Byzantij omnia ad primum cladis acceptæ nuncium mutata erant: ipsa Eudocia

relegata: Romano abdicatum imperium, et Michaël maximus Cōstantini filius rebus præpositus. Ipse Romanus cùm bellum frustra pararet, tandem deditus præter iurisiurandi religionem oculis immanē in modum prius effoßis deportatur in insulam: ubi nō multò pòst decedens, ab Eudocia uxore sepelitur post annos tres, menses autem octo.

MICHAEL CONSTANTINI
ducæ filius Parapinacius.

IGnauißimum principem numina nobis (ut arbitror) iampridem infesta dedere, quē à fame, quæ sub eo inualuit, Parapinaceū appellauere. Cùm igitur imperij res pari ignauia, ac sæuitia uexarentur, principe sub Psello magistro uersibus tantū factitandis intento, Nicephorus Botaniates cognomēto haud dubiè nobilißimus imperium sibi asseruit: quem in socordis principis inuidiam ciues facile admisere, Michaële prius cum uxore & filio post sextum imperij annum, & menses sex cœnobio incluso.

NICEPHORVS BOTANIATES.

A Phoca imperatore stemma huic ductū: quare tanquā omniū nobilißimus Michaële facilè reiecto surrogatur: qui Comnenorum fratrum forti primū, fideliq; opera usus, qui Bryenniū tyrannidis inuasorem, & Basilacium sustulerant, mox ab illis defectionē meditātibus imperio deturbatur anno III.

quàm imperare cœperat: ipse monasticam uitam secutus. Alexius autẽ Cõnenus minor natu, militari turbæ acceptior imperator salutatur: qui Byzantiũ ingressus die dominicæ cœnæ sacratißimo magnæ hebdomadis, hostilem in modũ urbem totam diripuit, nullo non iniuriarum genere in ciues edito.

ALEXIVS COMNENVS.

SVcceßit iam hinc familia, unde hæreditariũ, ac propè iustũ in Græcam gentẽ odiũ ad nos transmissum sit. Nã etsi iampridẽ sub Photio schisma cœperat, manebat tamẽ qualiscunq; Romani pontificis maiestas et male sartam gratiã affinitates quædã cũ principibus nostris initæ focillabant. Alexius autem ueluti ex professo hostis Latini nõis præter bellũ, qđ cũ Roberto Viscardo infeliciter geßit, Venetis etiã armis adiutis, Gallorũ memorabilẽ illam expeditionem, quam suspectã semper ab initio duxerat, perturbare conatus est. Cæterũ non succedẽte cõsilio, his cõditionibus cõmeatu, et alijs necessarijs rebus adiuturum se Gallos recepit, si quæcũq; cepissent ex hoste, sibi restituerent: ex ducibus certe nostris plurimum Boamundo Normanno deferre uisus est. Conuersus inde ad pacis artes, orphanotropheion erexit, et museum: in altero pueros, puellasq; parẽtibus orbos alẽdos, in altero erudiẽdos instituit, sumptusq; his ex regio uectigali datus: ipse uerò morbo fatigatus, post

VII.& XXX. imperij annũ, menses IIII. cum dimidio, moriẽs, Ioanni filio reluctante in primis matre, imperium reliquit.

IOANNES.

IOannes, quem nostrorum quidam Caloianem appellant, ubi imperiũ adeptus est, suos omnes dignitatibus ornat, in Isaacium fratrem propensissimus, quem incredibili charitate dilexit: uarijs expeditionibus in Asiam usus, Turcas, Persasq́; prælijs aliquot uicit, urbesq́; illis non paucas ademit. Latinorum militum fortem, fidelemq́; operam semper expertus, legatos ad Innocentiũ pontificem, & Lotharium imperatorem uictoriã de Rogerio gratulaturos misit: tandem memorabili exitu in uenatione sagitta uenenata digitum dextræ saucius, post quintum & uigesimum imperij annũ & menses octo, natu minori Manueli sceptrum reliquit, cũ Isaacium ut minus ad imperandum idoneum reiecisset: non contemnendus omnino princeps.

MANVEL.

NVllus infestior in nos fuit: nulli inuisiores successus nostrorum fuere: ut Corradum Germanum, & Ludouicum Francorum regem, uarijs insidijs fatigarit: quare coacti intempestiue Bosphorum traijcere, cum in locorum angustijs à Græcis nostri cæderentur, fame quoq; laborare cœperũt: sed famẽ morbus etiam subsecutus gypso per summum scelus

farinæ

farinæ immixto. Quare indignatus Siciliæ rex Rogerius bellum illi indixit: indictum fortiter gessit: uastata omni ora Græciæ, & Byzantio etiam per suos duces adeò insultatus, ut sagittas argēteas, aureasq́; hortis regijs immiserint. Venetis etiam nō minus infestus, contra ius gentium Henricum Dandulum eorum legatum uiolat: negotiatores, quos simulata pace euocarat, uno die cōprehendit: ex quo Venetis armis pressus, tandem promissa bonorum restitutione, æquis pensionibus pacē impetrat: prælium cum Turcis funestissimū gessit, in quo penè captus est. Federicum Aenobarbū etiam Italicis auxilijs exercuit: rectæ fidei dogmata perturbare per insaniā adortus, non prius abstinuit ab incepto, quàm omnes aduersantes sibi uidit: demum cum astrologiæ peritissimus haberetur, responderetq́; sibi multos adhuc uitæ & imperij annos, totiusq́; Orientis imperium agitaret animo, post XXXVIII. principatus annos monasticā uitā secutus morbo perijt, Alexio filio paruulo relicto.

ALEXIVS.

PAtri puer Alexius adhuc successit, qui fatigatus multorum insidijs, Andronicū maximè infestum habuit, uirum callidū & impium: qui ex Isacio Comneno Ioannis fratre natus, nobilissimus haud dubiè habebatur. Is Constātinopolim ingressus primùm tutorem egit, inde participem imperij. Demum præ-

ter iurisiurandi fidem Dominici etiam corporis & sanguinis haustu sacratiorẽ, Alexium X V. tantum annos natum, cum treis annos à patris morte rerum potitus esset, miserabiliter excruciatũ necari iubet: capiteq; abscisso, reliquũ cadauer in mare proiecit.

ANDRONICVS COMNENVS.

CAllidißimus mortalium, ac sæuus, cætera non improbandus, si regnandi libidinẽ demeres: biẽnium rebus præfuit, omnibus ob insitam sæuitiã inuisus. Quare bello etiam à Guilielmo Siculo appetitus, cũ undiq; premeretur, tandẽ ab Isacio Angelo præter suam, omniumq; opinionem imperio deijcitur: captusq; ac per urbem camelo sedẽs circumuectus manu abscissa, oculoq; effosso, turbæ, uulgiq; tumultu lacer perijt.

ISACIVS ANGELVS.

COmnenorum sublata stirpe, ad Isacium cognomento Angelũ summa rerũ præter omniũ spẽ defertur, qui cum prudenter se gerere sub initia uideretur, classem ad recipiendam Cyprum frustra cõparauit. Bellum etiam cũ Mysis, qui & Valachi dicuntur, Petro & Asane fratribus defectionis autoribus infeliciter geßit: uarias interim multorũ tyrannides oppreßit. Federicum Aenobarbũ in Syriam properantem magnificè excepit: Ipse uerò, cum in nostros beneuolo animo esse uideretur, ab Alexio fratre,

tre, quem captum à Turcis redemerat Isacius, per summum scelus imperio, oculisq; priuatur.

ALEXIVS FRATRICIDA.

NOn ingratus in fratrem solum, sed planè impius Alexius uideri poßit: qui non solum maiori fratri imperium per scelus ademerit, uerumetiã nepotem extorrem pateretur. Sed affuit non multò pòst grauis ultio. Restitutus enim nepos patrem adhuc uiuentem rebus præficit. Ipso autem Alexio fuga dilapso, nepos Alexius Isacij filius post subitã patris mortem imperator est dictus, Gallorum, Venetorumq; armis præualentibus.

ALEXIVS iunior, ISACII filius.

PVer annorũ XII. cum Pannonas, Gallosq; per matrem, uxoremq; attingeret, Venetorum, Gallorumq; ope in imperium restituitur. Id uerò præter alia in fœdere sanciendo diserte cautum, ut patriarcha Constantinopolitanus Romano pontifici tanquã maiori subesset: & damna Francis, Venetisq; à Manuele illata compensaret. Qui mense post restitutionem suam uix exacto, cũ satageret rerum, quas promiserat, à Murziphlo quodam ignobili, quem tamen ad summum dignitatis gradũ extulerat, fraude puer necatur: sed Murziphlus & ipse non multò pòst in Peloponnesso captus, & Constantinopolim retractus, per summam ignominiam, & cruciatus obijt.

BALDVINVS FLANDRENSIS.

EXcellens Veneti sanguinis uirtus adiuta Gallicis armis, imperium, quod tot annos factiosissima, & turbulentissima Græcorum natio possederat, Latino nomini facilè asseruit. Capta enim urbe post Murziphli fugã, Balduinus Flandriæ comes, XV. uirûm suffragio imperator eligitur. Veneti priuo suffragio Thomam Maurocenum (quando ita conuenerat, ut ipsi antistitem darent, si Gallus imperaret) patriarcham designant: qui statim ad Romanũ pontificem profectus, cũ dignitatis suæ autorẽ fecit: moxq́; reuersus celeberrimo gẽtium conuentu, Balduinũ imperij corona donat: qui uix anno circumacto, cũ præter Adrianopolim cuncta recepisset, moriens fratrẽ Henricum successorẽ habuit. Sunt qui annos V. imperatum prodant.

HENRICVS.

BAlduino fratri successit Hẽricus: qui pace cum Vlachis firmata, & filia ducis eorum in uxorẽ ducta domi, forisq́; cum prudẽter se gereret, in Thessaliam profectus, Guilielmum filiũ Bonifacij regem Thessaliæ declarat: mox moriens Iolantam filiam Petro Antisiodorensi nuptam reliquit hæredem, anno imperij XI.

PETRVS ANTISIODORENSIS.

HIc uxorio iure (quando mascula nulla supererat proles) innixus ab Honorio pontifice ad Lauren-

Laurentij fanum extra urbem insignia imperij acce pit: inde Venetis nauibus soluens, cum Dyrrhachium in Venetorũ gratiam frustra tentasset, à Theodoro Lascare, qui se Græcorum imperatorẽ gerebat, per aßimulationem pacis præter iurisiurandi religionẽ, & fidem medio conuiuio obtruncatur. Sunt qui circa nemorosa Thessaliæ loca (Tempe ea uocant) insidijs captum, & in uinculis asseruatum prodant.

ROBERTVS FILIVS.

NVlli dubium esse potest, treis à me principes relatos pietate ac fortitudine eximios fuisse: quibus tamen fortuna haud sanè arriserit: tũ quòd rerum diu potiri non est datum, tum quòd in tanta imperij nouitate obnoxiam, ac planè precariã potestatem agerent. Eadẽ propè sors Roberto affuit, qui ad paternæ captiuitatis nunciũ Byzantium aduolans, cùm sese optimè gereret, Veneti nominis obseruantißimus inuidiã unius ex purpuratis suis sensit: qui abductam sibi ab illo sponsam iniquißimè ferens, impotens animi cum domesticis regiam irrupit, dehonestatamq; naribus puellam cecîdit. Quam iniuriam ulturus Robertus, dum Romam contendit, atq; inde reuertitur, in Achaia morbo deceßit, re interim Veneto Prætori demandata.

BALDVINVS.

QVasi fato euenisse dicas, ut quemadmodum à Balduino auspicia regni cœperant, sic in Balduino conciderent: patri Roberto sufficitur Balduinus filius. Cui, quòd per ætatem tantæ rerum moli non uidebatur idoneus, Ioannes Brennius socer adiutor datur. Qui præualentibus Græcorũ armis, cùm Venetorũ auxilio sæpe rem tutatus esset, tandẽ oppignerato filio, & crucis dominicæ partæ, quinetiam templorũ donarijs omniũ ablatis, cùm ingentẽ exercitum ad Bosphori fauces obiecisset, per eius absentiam à Michaële Palæologo proditione recipitur Byzantium: ita dum extremam uim formidat, domestica opprimitur. Anno igitur L X. ferè q̃ imperari à nobis cœptum est, Byzantium amissum est.

LASCARORVM STEMMA.

DEtur & hoc ipsum cùm studiosis omnibus, tũ Lascareæ familiæ haud dubiè clarissimæ: ut q interim ad Adrianopolim rei præfuerint, nõ ignorẽtur, quousq; Michaëlis Palæologi uirtute Græcis iterum uindicatum imperiũ est. Imperator Alexius cognomento Angelus, quem fratricidam superius ostendimus, Theodoro Lascari filiã despondit, dotisq; nomine imperij titulos genero tribuit. Huic mascula proles ex uxore nulla, fœmina tamẽ Irene filia fuit: quã Ioanni Diplobatazio in matrimonium iunxit, imperiumq; illi per manus tradidit. Cui posteà Theodôrus

filius

filius succeßit, ex quo Ioannes, quẽ Michaël Palæologus puerũ cùm interfecisset, ipse sibi & posteris per summum scelus imperium uendicauit.

MICHAEL PALAEOLOGVS.

VEhementis spiritus uir, cùm illum fiduciariæ quodammodo tutelæ pertæderet, imperiumq́; sibi ac suis destinasset, Guilielmum Achaiæ principatu primum spoliat: inde Byzantio capta, cum Venetis bellũ diu geßit: à quibus facilè imperio deturbari potuit, nisi Genuenses obstitissent. Quare inducijs initis, Lugdunum ad concilium uenit, quod Gregorius pontifex indixerat, facileq́; illi cũ Romano pontifice conuenit: ex quo tantam inuidiam Græcanicæ gentis cõtraxit, ut nec morienti iusta persoluerint, & locum sepulturæ negarint. Hunc annos quadraginta & amplius rebus præfuisse, nisi annales dubia prodant, certum est.

ANDRONICVS ET MICHAEL FILIVS.

EX tribus maribus natu maximus Andronicus imperium arripuit: qui Michaëlẽ matre Vngarica natũ, consortẽ imperij sibi asciuit: quo mox uita functo, præ dolore amissæ filiæ et generi, pater Andronicus Cõstantinum Despotẽ iuniorem ad imperij succeßionẽ inuitat: qđ Michaëlis filius Andronicus ægrè ferẽs, in auũ insurgit, Genuẽsiumq́; auxilio fretus, ius omne ad se trahit, sed Veneti seniorẽ Andronicum

nicum cùm restituissent, tandem prægrauãtibus Bulgaricis auxilijs & Genuensiũ, auus coactus Venetos destituit, partesq; Ligusticas à nepote coactus amplectitur, & septuagenario maior tandem moritur.

ANDRONICVS IVNIOR.

SEx annos & amplius bellum uarium & anceps hic cum auo gesßit: sæpe tamen reconciliatis animis amicorum interuentu, & gratia male sarta nequaquam coëunte. Tandem cùm Byzãtium nepos clàm ingressus esset, in auum nihil ultrà molitus, illũ secum imperare quoad uixit, passus est. Eo mortuo, cum aduersus hostes Romani nominis res egregias gesßisset, multisq; uictorijs clarus esset, undequinquagesimo ætatis anno moritur, febre, capitisq; dolore intra quatriduum confectus.

IOANNES PALAEOLOGVS, & Ioannes Cantacuzenus.

MOrtuo Andronico iuniore, cũ Cantãcuzeni arbitrio, qui magni domestici dignitatem supremam obtinebat, omnia prudenter gererentur, Apocauci fraude uiri obscurißimi, sed solertia & calliditate inter principis amicos præcipuæ dignationis, & patriarchæ ambitione in exilium truditur: ille uerò iniuriæ impatiens, bellum quinquennale aduersus reginam & Ioannem gesßit, Turcarũ arma Europæ primus inferens. Cæterũ rebus in dies pessum

sum euntibus, proditur illi Byzantium: quod cum occupasset, nulli ferè molestus imperij tantum participem egit, filia in uxorem Ioanni tradita: inde in Genuẽses socijs Venetis & Arrogonijs bellũ uaria fortuna gestum: cui Nicolaus Pisanus dux præfuit: nec multò pòst bellum à Palæologo exule Cantacuzeno indictum, Turcarũ in primis ope geritur, quibus etiã in Europa locum inhabitandum primus tradidit. Et cùm ex Tenedo soluens improuisus Byzantium ingressus esset, tandem Cantacuzenus imperio se abdicans, monasticam uitam sequitur: hic Ioannes Matthæum Cantacuzeni filiũ consortem imperij agentẽ tandem imperiũ deponere coëgit: & cùm multa fortiter administrasset bella, moriens filio Manueli imperium reliquit.

MANVEL.

DE hoc nihil aliud memorabile proditum, nisi quòd septem filios mares reliquit, quorum Ioannes natu maximus morienti successit.

IOANNES.

AVidus hic concordiæ, pacisq́; principibus cũ sacris, tum profanis Græciæ totius comitatus Italiam petijt: Eugenijq́; autoritatem secutus Florentino concilio interfuit: paceq́; ac concordia perpetua (ut sperabatur) inita, mox domũ reuersus non diu superuixit, Iosippo etiam patriacha Florentiæ defuncto.

CONSTANTINVS.

Horret animus tantæ cladis recordatione, & luctu adhuc tanquam in nouo malo mens refugit. Vrbem totius Orientis amplißimã, in qua Christiana pietas millesimũ ac centesimum supra nonagesimum primum annũ floruerat: ubi tot principes Christiani, tanta religio, tot diuorũ templa, tot reliquiæ conditæ erant, paucis diebus quàm oppugnari cœpta sit, ab immanißimis, ac nefarijs Turcis captã fuisse: in qua nullæ scelerũ facies defuerint: nõ dignitatis, non sexus, nõ ætatis habita ratio: stupra cædibus, cædes stupris additæ: ipsa diuorum templa diruta: ipsa ossa Martyrũ canibus, suibusq́; obiecta. Constantinus imperator dum ad portã trepidus se recipit, fugiẽtium trepidatiõe oppressus obijt: cuius caput hostis ad ludibrium pilo affixum totis castris gestauerit: redemptor ipse Christus (prò pudor et dedecus nobis æternum) iterum cruci affixus, luto, limoq́; uexatus est: eaq́; omnia repræsentata, quæ in illũ Iudæorũ gens olim impia patrarant. Elogium inde additum cruci: Hic est Christianorũ Deus: triduum ciuitas uexata, atq; ad arbitriũ impotẽtißimi uictoris direpta: inde quicquid regij sanguinis mares, fœminæq́; illustres superfuere, aut inter epulas prægrauãte uino Othomani iussu fœde iugulantur, aut uictoris libidini (quod grauius morte fuerit) reseruantur. Incidit autẽ clades hæc in annũ salutis millesimũ CCCCLIII. quarto

Constãtinopolis à Turcis capta.

Cal.

Cal. Iunias: qui dies funestißimus, ac religiosißimus esse nobis semper debeat. Qui in re subeat ea reputatio, à Constantino magno Helenæ filio constructā urbem esse, Romæ semper æmulam, sub Constantino, qui eiusdē nominis matrem haberet captam, Turcarumq; iugo ad hanc diē subditam: cū Nicolaus pontifex Romanæ præesset ecclesiæ, Fridericus Germanis imperaret: nostri interim Veneti cum classem ductu Iacobi Lauretani emisissent ad subitæ oppugnationis nuncium, hostis Turcæ celeritate præuēti nullam opem lapsis iam rebus afferre potuerunt. Regnatum à Palæologis annos ferè ducentos.

DE BYZANTIO.

FVerit & hoc institutæ rei consequens, ut qui Byzantium primi condiderint, quæ'ue urbis tam celebris incrementa à prima eius origine ad ætatē nostram fuerint, & q̄ uaria fortuna, perstringam: nā si castelli unius originē diligentius perscrutari non ineptum ducitur, cui, quæso, ingratū esse poßit, urbis tam uetustæ, tam amplæ, in qua imperij Romani maiestas qualiscunq; tot annos uiguerit ortum, casumq; percepisse? Byzantium primò in angustißimo Europæ, Asiæq; Euripo posuere Lacedæmonij Pausania duce, Lygos antea dictum: quod uariante deinde fortuna, dū incerti iuris possessio adhuc esset, Atheniensibus, Spartanisq; id sibi certatim uendicātibus, tandem

Lygos quondam, Byzantiū, siue Constantinopolis.

tandem libertatem sibi asserere: & dum neuter populus tanquam propriam urbē auxilijs iuuat, liberæ conditionis esse cœpit: per quæ tempora res eorum admodum floruit agro fœcundo, feraciq; in primis, & mari admodū opportuno, unde uectigalia, uectigalibusq; eorum augendis pisciū uis ingens ad corū littora deferebatur. Quàm cōmode posita esset, oraculi Pythij ambages arguit: nam consulentibus Græcis ubi urbem conderent, data sors exciderat, sedem oppido Cæcorū aduersam quærerent, Chalcedonios haud dubie innuens, qui priores in ea loca profecti Megaris, peiora legerant. Pisces etenim ex Euxino in Propontidem illati, ubi ad Chalcedonēse littus incurrere, territi candicante saxo, quòd à uado ad summa pelluceat, aduersum Byzantij promontorium ex ea causa Chrysoceras appellatum, præcipiti petunt agmine. Itaq; omnis captura Byzantij, Chalcedonensibus penuria: primum cū Romanis fœdus aduersum Pseudophilippum à Byzantijs initū est: inde semper forti, fideliq; opera eorum multis, uarijsq; bellis usi sumus, quousq; Seuerus imperator occupatam à Pescennio Nigro, eo occiso funditus euertit, & in uici formam redegit, agro etiam eorū Perinthijs adiudicato. Fuit autē urbis murus Milesio quadrato lapide, adeò indiscreta laterum structura, ut una propè muri compages spectantibus uideri posset. In huius ruinis

Chalcedonij cæci.

Byzantiū funditus euersum.

ruinis Constantinus magnus aquilæ præpeti uolatu ex Chalcedõe illuc regulares funiculos, terq; ac quater inferentis admonitus, urbem ampliore mœnium circuitu construxit, Romæ operibus & nomine etiã æmulam futuram, quam cum uarijs signis, ac monimẽtis undiq; conquisitis ornasset, ante V. Iduum Maij Deiparæ uirgini dicauit. Quin & Valens mathematicæ prædictionis consultißimus, annos DC.XCVI. potituram rerum prædixit, quæ tamen adhuc duret: portus duos habet, quos ductis utrinque catenis & turribus erectis munitißimos reddidit. Illud est, quod Dion grauis in primis autor memorabile prodiderit, septem turres eo artificio fuisse cõstructas, ut si quis uni inclamasset, lapidem'ue immisisset, sonitus ex omnibus redderetur æqualis, ita ut ex singulis proprius exaudiretur. Et cum multa ad ornatũ nouæ urbis cõquisisset, Cochlidem insuper Porphyretici lapidis ex urbe Roma aduehẽdam curauit, cui statuam suam, et clauum unum Christi redemptoris cruciatu insignem superimposuit, quæ Alexio Comneno uiuente corruerit: Palladium etiam ex Ilio comportatum. Principes à Constantino cum diuersa fortuna, tum rerũ uario successu multi præfuere: magna tamen eorum pars ambitiosi, crudeles, auari, & obscurißimi: quodq; grauißimum sit, ab orthodoxa fide aut abhorrentes, aut etiam infesti: donec urbs ter

ræmotibus, incẽdijs, seditionibus intestinis obnoxia, quibus alimentum leuitas genti insita præberet: adde etiam quòd principum instabilitate in nefariæ gẽtis Turcicæ libidinem deciderit: in qua non sine nostro graui dedecore septuagesimum propè annum dominati fuerint, Maomethes primus, inde Pazaites eius filius, & qui nunc omnibus formidolosus Syriæ, Aegyptoq́; imminet, Selinus. Et quoniam Turcarum proximè meminimus, quinam illi fuerint, undéue terrarum profecti, per quos duces eorum aucta res sit, breuibus explicandum est mihi. Tum quia res memorabilis admodum sit, tum quòd diuersa quædam, quã nostri hactenus tradiderunt, & (ni fallor) similiora ueri proditurus sim: cũ alij præter eorũ nuda nomina, uix quicq̃ memoria dignum in multis retulerint.

DE ORIGINE TVRCARVM.

TVrcæ, partim Caspio mari proximi, qui Asiã, Orientemq́; uastarunt, Caucasiq́; ueteres incolæ, qua parte ad Arctum uergit, partim inter Scythicas gentes relati, & Hunnici sanguinis, qui posteà Vngari dicti sunt, existimati: quod ex Græcis autoribus, & Latinis aliquot colligas: ueteres scriptores (quod sciam) de his nihil præter Melam & Plin. ille præter nudum Turcarum nomen in Scythiæ relatione nihil aliud addidit. Siue igitur ueteres illi à Mela relati, siue recens aliquod genus hominum, eorũ certè qui

tè qui Caspij maris accolæ fuere, tenuißima memorã tur primordia, & ut cæterarum gentiũ planè obscura, nam LXX. ab hinc annum natali solo relicto, in Persidem atq; Asiam minorẽ primum impetum fecere: sed nec unus dux illis, nec certum imperium: uagi, dispalatiq;, quóue cuiq; sors affuit, latrocinantes magis q̃ belligerantes prouincias uastarunt. prima stipendia Basilio Macedone imperante sub Muchumetio Saracenorum principe meruere: quorum præcipuè opera Babylonios, Indosq́; ille uicerit. Sed peperit his uirtus inuidiam, prohibitiq; ad sua redire, indignati primò secedunt: inde uno, alteroq́; prælio Tangrolipicis Mucaletij ducis eorum auspicijs feliciter aduersus Saracenos gesto, tãdem egregiè uincunt, Muchumetiumq́; profligatum acie obtruncãt: ex quo res Turcica ad Tangrolipicem delata. Is alijs Turcis ad se accersitis Cucumetium nepotem aduersus Arabas, cũ paratißimis copijs misit: qui prælio ab his uictus, cum à patruo per summum contemptum exceptus esset, eius iracundiam ueritus, ab illo deficit, & Pasara Chorasmiorum urbe munitißima sese includit. Tangrolipix intereà prælio genti funestißimo in Mediæ finibus cum Romanis Asani alterius nepotis ductu conflixit. Quo uicto & cæso, indignatus ille Alcimum fratrem iterum in Romanos misit: qui egregiam uictoriam capto Liparite

Græcorum duce, & cæsis etiam Iberis Romanorum socijs retulit: sed cum Liparitem primùm, mox & dona à principe missa facilè Turca reddidisset, nec præstarent Romani, quod promiserāt, ingentibus copijs accinctus Tangrolipix Asiam omnem ad Euxinum mare aut uastat, aut subigit. uariatū deinde in gente factionibus exortis ad Gallorum usq; memorabilem illam expeditionem, qua fracti ab his sæpius, magna etiam imperij parte multati sunt, donec Othomanus ab hoc Selino, qui rerum nunc potitur, nonus, ueterem gentis gloriam asserere ausus est. Is obscuro loco & parentibus agrarijs natus, uirtute ac calliditate singulari, conflata per seditionem manu, circumferre Turcica cœpit arma, in suæ gentis homines nō minus infestus quàm in nostros. Paulatimq; rerum successu, & imperandi libidine inflammatus, castellum quod Othomanum de suo nomine appellari uoluit, cepit: distabat id à Prusia Trapezuntem uersus itinere dierum sex. agebatur autem annus salutis nostræ M.CCC. præeratq; in Barionæ sede Bonifacius octauus, circa exitum Michaëlis Palæologi et Andronici nepotis initia: quo tempore Germanis Albertus imperabat. Othomanus igitur his auspicijs intra octo & uiginti annos, quibus rerum potitus est, incredibile dictu quantum rem suam auxerit: magnā certe Bithyniæ partem breui subegit, oppidaq; ad

Euxi-

Euxinum posita non pauca cepit: qui moriens Orchani filio regnum per manus tradidit. Sub quo dißidio Græcorum Cantacuzeno & Palæologis contendẽtibus, adeò res Othomanica creuit, ut Prusiã Græcis ademerit: & dum Cantacuzeno magis quàm Palæologis fauet, primus in Europam ab eo accersitus traiecit. Caramanum etiam, perfidia in illum usus, cuius filiam in uxorem duxerat, interfecto eius filio adolescente, nõ exigua principatus parte exuit. Qui post uigesimumsecundum imperij annum Ammuratem filium hæredem reliquit. Is auitam, paternamq; felicitatem æmulatus, in Caramanum auũ paternum non minus infestus, quàm pater fuit. mox ab imperatore Palæologo solicitatus in Bulgaros, fratremq; Pelopõneßi principem, qui bellum mouerãt, XII. Turcarum millibus in Europam transportatis egregiè Bulgaros, hostes'que imperatoris ultus est. hinc Europeis opibus illectus, dum ulcisci imperij hostes simulat, usus Genuensium nauibus, Hellespontum ad Abydum superat, Callipolimq; cum alijs oppidis occupat. Is fuit annus millesimus trecentesimus sexagesimustertius, nec multò pòst Seruiã, Bulgariamq; ingreßus, cum Hadrianopolim prius occupasset, occurrentes sibi cum paratißimis copijs hostes ingenti cæde profligat, Lazaro Seruiæ principe in acie cæso, sed mox à seruo in domini uindictam Ammura-

tes occiditur, cum annos uiginti tres imperiũ tenuiſſet, Pazaite & Solimano liberis ſuperſtitibus. Pazaites interfecto per inſidias fratre, patris mortem ulturus, M. Graicuicum Bulgarorum principem prælio ſuperat, et interficit: inde magnam Bulgariæ partem ſibi ſubiecit: nec tanto rerum ſucceſſu quietus, Boßinã, Croatiã, ulterioresq; Illyrici partes uaſtat. Conſtantinopolim annos octo obſidet: facileq; obſeſſam iam tunc expugnaſſet, niſi Vngarorum, Gallorumq; aduentum formidans, quibus ad Nicopolim occurrit, memorabili prælio noſtros ſuperaſſet, cæſis, captisq; magna ex parte Gallorum ducibus, in primis Ioanne Burgũdiæ duce, & Sigiſmundo Vngariæ tunc rege tumultuaria pugna fuſo: qui facilè in hoſtis poteſtatẽ ueniſſet, niſi Venetæ claßis occurſu ſeruatus è fuga eſſet: cui tũ Thomas Mocenicus, qui poſtea Michaëli Steno ſucceßit, præerat. inde ad Conſtantinopolitanam obſidionem ſpei plenus regrediẽs, cum eam biennio obſeſſam tenuiſſet, trepidißimis Tãberlanis Scythæ nuntijs, qui infinita penè multitudine Turcarum terras inuaſerat, excitus, illi ad Steliã montem congreditur, in Galatiæ, Bithyniæq; confinio. Cæſa ſunt in ea acie Turcarum ducenta milia, uiuus ipſe Pazaites in hoſtis poteſtatem uenit, qui aureis catenis caueæ uinctus, ad mortem uſq; à Tãberlane circunductus eſt. Incidit hæc clades Turcis in

annum

annum millesimum trecentesimum nonagesimumse-ptimum salutis nostræ, Bonifacio nono pontifice Romano. Huic duo fuere liberi mares, Orchanes, quem alij Calepinum, & Maomethes, quem nostri Moysen magno, uti uideo, errore dicunt. Orchane intra biennium per insidias à fratre interfecto, Maomethes rẽ Turcarum solus occupat: qui Turcia auito regno Asiæ recepto per Tamberlanis interitum, Bulgaros & Vlachos prædis & cladibus afflixit, Hadrianopoliq; recepta, regiam ibi sedem statuit, ipso post annos septem & decem mortuo. Ammurates filius regnum init, Ioanne XXIII. Barionæ sedem tenente, hic maiorum gloriam non solùm æquauit, uerumetiam longè superauit. Prima illi expeditio in Mysorum principem, qui nunc Seruij dicuntur, fuit: de quibus Scopiam & Nouemontum post longam obsidionẽ cepit. Duos Reguli filios captos oculis priuat: postea sororem eorum uxorem sibi adsciscit, restitutóque per has nuptias Nouemonto in Vlachos, Vngaros, & Germanos incursiones graues facit: inde in Epeirum deflectens Croiam expugnat. Venetorum arma in se solicitat: Thessalonica his per uim adempta, interim una ab Vngaris ingenti pugna uictus: inducijsq; ab his decennalibus impetratis, iterum ab ijsdem Vngaris præter iurisiurãdi fidem Eugenij pontificis hortatu bello petitur, quos duplici

Maomethes filius [illegible] turcica [illegible] regnat

Ammurates

ab Vngaris victus

prælio ducum nostrorum discordia & ambitione uicit: in altero ad Varnam Ladislaus rex Poloniæ, & Iulianus Cardinalis obiere: in altero ad Basila uictus Hũniades, cæsiq; principes Vngari non pauci præter gregarium militem, qui ad internitionem occubuit. Nec moratus Pelopõnessum fratrum discordia iniuriæ obnoxiam in ditionem redegit, exinde reputans animo regni molestias, & fortunæ inconstantiam animo agitans, in Asiam abijt solitariam uitam secutus: & Maomethi filio cura rerum demandata sub Calibassæ tutela, quam non multò pòst repetere suasus (ætas enim filij non satis idonea rei administrandæ adhuc uidebatur) Epeirum ingenti exercitu repetit (defecerat enim ferè uniuersa Scãderbecchio autore) & Croia frustra per aliquot menses oppugnata, mœrore animi obijt, cum annos quatuor et XXX. regnasset. Longum esset, si Maomethis eius filij res gestas explicem: quæ quantæ fuerint, nouum Othomanicæ familiæ magni cognomẽtum ab eo quæsitũ, & in hæredes iam transmissum arguat. Is enim duo Christianorum imperia Constantinopolitanum, & Trapezuntium subuertit, regna duodecim nobis ademit, ducentas urbes Christianam pietatem secutas cepit: & in his Chalcidem insulã armis, & Schodram deditione Venetis extorsit, bellum maritimum per multos annos cum maioribus nostris gessit. Caspham

pham Ponticam urbem expugnauit. Rhodum insulā frustra tētauit. Italiæ capto Hydrunte arma intulit, & dum plusquàm ciuile bellum in maiorem filiū meditatur, cum annum unum & XXX. præfuisset, obijt anno salutis nostræ M.CCCC.octogesimoprimo, V. No. Maij. Quo mortuo res Turcica ciuilibus armis aliquandiu iactata est. Sed minore fratre uicto et fugato, solus imperium Pazaites obtinuit, qui Vlachiæ castella quædam cum expugnasset, inde in Sultanum Aegyptium copias eduxit, à quo sæpe uicti Turcæ tādem pacem, fœdusq; iniere. Cæterum cum otij appetentior à natura uideretur, nec tamen per suorum hominum ferociam feriari à re bellica posset, paratis terra mariq; ingentibus copijs anno M. CCCC. nonagesimosecundo, Ceraunionum montium accolas inuadit: tractumq; illum liberarum semper ad eam diem gentium Turcicæ seruituti subdit: inde septimo pòst anno terribili claßis apparatu Venetis Methonem, Naupactumq;, mox inde & Dyrrachiū adimit. Quin & in Foroiuliensi agro trepidatum, Turcis fœde terram eam magno nostrorum damno uastantibus. Nec multò pòst pax secuta Andreæ Gritti patritij clarißimi opera, post quam non diu superstes Pazaites fuit regno à Selino filio pulsus, qui rerum nunc potitur, ex quo annos fermè XXX. imperitasset.

obijt a. chri. 1481

Pazaites imperiū obtinet

Pellitur regno a Selino filio

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI Romanorum principum liber tertius.

ENTVM iam est mihi ad tertium, atq; ultimum institutæ commentationis librum: quæ mihi ut laboris & operæ minus, ita certè multò plus uoluptatis allatura sit. Nam & à continuis imperij cladibus tantisper auertitur animus, dum lætiora persequor: & hi mihi principes posthac erunt referendi, quorum res gestæ & domi, forisq; felicitas in plerisque tanta est, ut ueterum Romanorum gloriam non pauci ex his æquent, certè recentiorũ memoriam, eorum uidelicet qui supra millesimum annum à me repetiti sunt, adeò obscurẽt, ut iniquißimè propemodum faciat, si quis hosce illis cõferat. Nam ut plerisq; sordes, et generis pudendã originem sileã, quotus eorũ, quæso, fuit, qui aut augẽdæ reip. studuerit? aut auaritia non flagrarit? aut sæuitia in suos, in externos perfidia infamis non uixerit? adde ueræ pietatis in hisce contemptũ, tot hæreses ab illis, aut per summum scelus excogitatas, aut ad insaniam usq; ad pontificum Romanorũ exilia et cædem pertinaciter

assertas: accessit odium plus q̃ hostile in Latinum nomen. Quid dicam quoties insultum sit Romanis pontificibus? Quoties eorum uiolata maiestas? Nam scismatis crimen eò grauius existimari debet, quò et cõcordiam nostrorum pontificum sæpius expetiêre, & expetitã pari leuitate reiecêre: donec paulatim uetere labente disciplina, req́; magis ac magis in lapsum prona, tum demũ in præceps nostris tẽporibus acta, imperium tãta indole partum, & auctum ad Turcas transierit: quo factum est, ut gens olim in terris ingeniorum acumine, tot artium solertia, tanto rerũ usu celeberrima: addo, legibus, institutis domesticis, eloquentiæ studio, & tot urbibus ac colonijs per orbem deductis frequentia & amplitudine optimè de humano genere merita, nunc aris, focisq́; patrijs expulsa, inops, egensq́; alienæ opis, aut erret profuga, aut immanium Barbarorum iugo subiecta seruiat, uti iam in ipsa Græcia quæramus Græciam.

Quòd si uerũ est, fruges & arbores pro soli, terrarumq́; ingenio mutari, & de cœlo mortales quod hauriant, naturam et mores induere: simile ueri certè uideri poßit, Thraciã illã feritatem, et Bithynicã barbariẽ (quãdo hæc loca recẽtiores Græci tenuere) esse ab his haustam: & alioqui Thraces homines & Phryges, & (quod præcipuè pudeat) Macedonum Cappadocum'que mancipia rerum potiti sunt: ne

aliquot

aliquot Isauricæ gentis ingeram: qui tametsi usu, cõsuetudineq; Græcam linguam imbiberant, patrios tamen mores, quibus innutriti fuerant, retinerent: unde illis fortasse cuncta perdendi libido, tanquam non propria tuentibus, & Romani nominis, Latiniq; cõtemptus ac odium, quòd à principibus suis acceptũ semigræci homines, nec quicquam auitæ indolis ac prudentiæ redolentes, si linguam, uestitumq; demas, in posteros transmisere. Siquidem diuinitus à Platone dictum, quales essent principes, tales ferè esse eorum, qui his obediant, mores. Cæterum querelæ, ne tum quidẽ gratæ futuræ, cum necessariæ essent, certè ab his nostris libris absint. Quibus id tantum agimus, uti rem obscuram, ac propè obsoletam illustremus: & uarijs monimentis traditam, nec Græcis, Latinisq; hominibus satis exploratam, breui hoc uolumine complectamur. Sumemus igitur auspicium dijs fauentibus, à Carolo Francorum rege, cui res egregiè gestæ magni cognomentum iure peperêre.

CAROLVS MAGNVS.

IRene Constantini matre Byzantij rerum potiente, cum imperij Romani maiestas omnia sibi Barbaris uendicantibus obsolesceret, nec in fœmina, quamuis altæ indolis, inesse præsidij multũ uideretur, Leo pontifex scito Romani populi clericq; rogatu Carolum Francorum regem, ob egregia in Christianũ no

men,

men, & Romanam sedem merita, Romanorum imperatorem primus appellat, inunctumq; cum Pipino filio Augustum consecrat, anno ex quo in Italia imperari desitum post Augustuli interitum trecentesimo ac trigesimo, salutis nostræ octogesimo, regni uerò eius, ex quo Frãcis præfuerat trigesimo tertio: dies tantæ rei Iduum Decembrium delectus. Subsecutaq; mox P.R. acclamatio, Carolo Augusto magno et pacifico uita & uictoria. Huic Pipinus pater fuit, qui primus Christianißimi cognomentum tulit, ob nauatam Romano pontifici aduersus Langobardos egregiam operam. Carolus autem paternæ uirtutis æmulus, sub regni initia bello defunctus Aquitanico, Italiam, Adriani pontificis adhortationẽ secutus, ingreditur. Langobardorũ regnum capto eorũ rege Desiderio, Francico nomine subigit. Saxones sæpius rebellantes tricennali tandem bello uincit, & quod ab initio semper egerat, uera pietate imbuit. Saracenos Hispaniam ferè omnem uastantes intra Bæticæ angulum compellit: & præsidijs Pompeiopoli, ac Cæsaraugustæ impositis, dum in Franciam redit, Vasconũ insidias passus, non paucos ex suis & in his fortißimum quenq; amittit. Sclauos, Danos, & Baioarios tumultuantes in ditionem suam redigit. Iterum Italiam ingressus, ut Romanæ ecclesiæ patrocinium semel receptum constanter tueretur, Beneuentanorum
ducem

ducem Aragisum, Langobardorum reliquias adhuc fouentem, ad officium cogit, Hunnicum bellum octauo pòst anno felicißimè conficit: cum eorum regiam, quæ Rhingus appellabatur, expugnasset, & thesauros opulentißimæ omnium gentis asportasset. Inde tertio in Italiam contendens, pontificis Leonis iniuriam ulturus, simul & eius causam cogniturus, omnia ex sententia componit. Vnde illi post ingentia merita imperatoria maiestas & posteris quæsita. Quare compositis Italiæ rebus, cum nihil grauius in Langobardos statuisset, quàm ut æquo cum Italis iure uiuerent, & partito imperio cum Irene, in quo disertè cautum, ut Veneti suis uterentur legibus, & bello pace'ue neutrius censerentur iuris, in Gallias redit, filio'que Ludouico consorte imperij declarato, tandem moritur Aquisgrani V. Calendas Februarij, ætatis anno septuagesimoprimo, regni quadragesimoseptimo, post Langobardos debellatos quadragesimotertio, ex quo uerò Augustus à Leone pontifice dictus est X I I I I. Fuit in hoc principe, quod incredibile multis uideatur, pacis, belliq; par studium, insignis pietas, beneficentia singularis, humanitas quanta in superiorum principum nullo: in rebus bellicis maior'ne uirtus, an felicitas extiterit, nescias: nullus certè ferociores gentes debellauit, nemo collatis signis sæpius dimicauit, nemo bonarum

artium

artium studia indulgentius fouit: ipse Parisiense gymnasium, & Papiense uiris undiq; doctissimis accersitis instituit: templa diuis erexit: ueræ religionis obseruator etiam in minimis fuit. Iniurias illatas ciuili animo tulit, in hostes rarò acerbius sæuijt. Italicæ gloriæ ita studuit, & quieti, ut præter Florentiam urbem instauratam, classes quoque paratas habuerit, quibus Maurorum populationes arceret. His meritis ad hæc usque tempora à multis ut cœlitum unus colitur. Eius monimenti elogium huiusmodi fuisse traditur:

CAROLI MAGNI CHRISTIANISSIMI ROMANORVM IMPERATORIS CORPVS HOC CONDITVM EST SEPVLCHRO.

LVDOVICVS PIVS.

IAm uti Carolo patri res egregiæ domi, forisq; gestæ Magni cognomentum peperêre, sic Ludouico facilitas, ac clemẽtia, religionisq; summum studium, Pij tertio ad hoc æui dedit. Qui sub patris mortem Aquisgranum ex Aquitania contendens, diuersarũ primò gentium legationes audijt, inde Dacicum bellum ex sententia conficit: nec multò pòst Bernardum ex Pipino filio nepotem in Italia res nouas molientem capitali pœna afficit: in antistites rerũ nouarum autores mitius actum: inclusi cœnobijs uita donantur, & cũ Britones, reliquosq; pacis turbatores compres-

compreßiſſet, à filijs tribus captus, tanquam in Carolum natu minimum propenſior eſſet, imperium eiurare cogitur: ſed tumultuante optimo quoq; reſtitutus priſtinæ dignitati, nõ multò pòſt partito imperio deceßit Magũtiæ, cum imperaſſet annis uigintiſeptẽ, uixiſſet LXIIII. Hic Stephanum Romanum pontificem magna Gallorum frequentia exceptum, & cruce magni ponderis donatum à ſe dimiſit. Quin & Paſchali ius eligendorum præſulũ remiſit: ſanxitq́;, ut ſacri ordinis homines à gemmis, cultioreq́; ueſtitu temperarent. Quid facturus pientißimus imperator, ſi luxum noſtri temporis aduerteret?

LOTHARIVS.

TRes ſuperſtites liberi Ludouico fuere. Lotharius natu maximus, præter Italiæ regnum Narbonenſem Galliam & imperij decus aſſequitur. Carolo Gallia omnis citra Moſam data. Ludouicũ Germani regem ſortiti: ſed non diu manſit fratrum concordia. Violatus (credo) ab his pater tanti ſceleris pœnas expoſcebat: quippe qui ardentibus animis inter ſe, dum paternam imperij diuiſionem æquo animo non ferunt, infeſtis ſignis concurrere ad Fontanicum Altißiodorenſis agri uicum: qua acie tot Gallorum millia utrinq; cecidere, ut conuulſæ propè imperij uires ſint: uictus tamen Lotharius, & Ludouicus à Carolo: & cum bellum iterum repararent, iterum fuſi

rum fusi pacem petiere. Quæ his propè conditionibus data, ut imperij titulo, Lotharius cũ Italia et Narbonensi Gallia frueretur, Ludouicus Germaniam possideret, Carolus Francis à Mosa ad Oceanum præesset: addita & ea Galliæ pars, quæ Scalden inter & Rhenum iacet: ea nunc Lothoringia est. Ipse cũ Ludouicum filium regni consortem adsciuisset, & imperij socium declarasset, XV. pòst anno monasticam uitam secutus est, tædio rerum aduersarum (ut opinantur) affectus.

LVDOVICVS.

HIc Lotharij filius eo uiuente (uti diximus) regni, imperijq; consors efficitur. Romæq; à Sergio pontifice inungitur, et coronatur, reuersusq; ex Italia in Germaniam, post patris mortem cum Carolo Caluo Francorum rege discordibus animis ferè semper uixit propter Austrasiæ regnũ, quod Lotharij fratris fuerat; & Caluus id sibi totum uendicarat: sed mox cõpositis rebus, cum annũ unũ & XX. rebus præfuisset, moritur Ludouico filio superstite.

CAROLVS CALVVS.

REdierat Ludouico mortuo summa imperij ad Carolum Frãcorum regem, minimum natu Ludouici Pij, qui cum Britonibus & Nortmannis uaria fortuna dimicauit, posteà audita Ludouici morte, in Italiam profectus à Ioanne pontifice corona dona-

tur imperij. Quare mox in Saracenos mouens, facilè conatus eorum repreſsit: inde in Galliã reuerſus breui Italiam repetit: aduerſus quem Ludouici Germani filij dum bellum parant, ipſe curis confectus, ueneno à Sedechia medico Iudaici ſanguinis dato obijt, Ludouico Balbo hærede. Notata in hoc imperatore ambitio non modica.

LVDOVICVS BALBVS.

LVdouico Calui filio Ioannes pontifex imperij titulum, præter Italiæ multorum principum uoluntatem ſolus aſſeruit, qui è cuſtodia fugiẽs, cui Romani illum incluſerant, et in Galliam contendens, ratum Balbo imperium ſuo aſſenſu fecit: quod tamen ualetudinarius princeps biennio uix obtinuit. obijt anno ſalutis octingenteſimo octogeſimo, Carolo Simplice hærede.

CAROLVS CRASSVS.

HVnc Craſſum à corporis (ut arbitror) habitudine dixere, qui Ludouici Germanici regis filius à Ioãne obtinuit, mortuo Balbo, imperij coronã. hic Nortmannos, Pannonasq; uarijs prælijs afflixit. Robertum autem Nortmannorum ducem de ſacro fonte leuauit, data illi in uxorem filia. Sed mox cum inutilis imperio, nec in eo ſatis præſidij uideretur, ad Nortmannos Gallia exturbandos ob ſubitam uim morbi, abrogato illi imperio poſt decẽnium deceſsit:

lauda-

laudatur in hoc principe religionis studium, & in literatos homines beneuolentia, quos ad scribendum adhortari soleret.

ARNVLPHVS.

VT nihil certi affirmare de Arnulphi origine habeam, facit scriptorum inconstantia, mihi tamen similius uero uideatur, ex Carolo Magno Ludouici Balbi prognatum: nec enim uideo, quî fieri potuerit, ut obscurißimus homo (quod quidam asserant) imperio præfuerit, Gallis præsertim suos reges tanta ueneratione colentibus, et ignobiles auersantibus. Huius igitur uirtus effecerat, ut quando Carolus Simplex parum idoneus haberetur, iste imperaret: qui aduersus Nortmãnos res egregias primò geßit: mox in rapinas, templorumq́; spoliationes conuersus, iusta numinum ira plectitur. Nam & prior illum felicitas deseruit, & breui pediculari morbo confectus obijt: illud acceßit grauius, quòd imperij maiestas in eo defecerit, quæ per annos centum tanta indole à Carolo Magno quæsita, nescias maiore Gallorum dedecore & infamia, an Italiæ damno, ad Germanos tralata sit. Terra certè Italia sub Gallorum principatu adeò floruit, ut uetera Romanorum principum tempora non sanè desiderares: sed & anni sexaginta usq; ad Othonem primum Saxonum regem, quibus nullum non calamitatis genus sensit

illa olim gentium alumna, & parens Italia, fecere, ut Gallicum nomen desiderabilius foret. Cæterum de his aliàs.

OTHO PRIMVS.

SExagesimus ferè agebatur annus ab Arnulphi morte, Berengarijs interim Langobardici sanguinis Italiam uexantibus, & Vgone, Rodulpho, & Lothario Gallis principibus rem sibi interdum asserentibus. Cæterum cum Berengarius tertius cum Adalberto filio tyrannum uerius, quàm principem ageret, accersitur à Romanis Otho. Cuius tunc nomē ac pietas celebris erat, Boleslao Boëmo capto, & Vngaris prælijs aliquot afflictis. Ille igitur Saxonia egressus cum L. millibus armatorum Italiam per patentē Forijulij portam ingreditur, facileq; Berengarium & eius filium ad obsequium retrahit, quos data uenia magna etiam Galliæ Cisalpinæ parte donat. Inde abiens Ludouicum Franciæ regem factione suorum carceri inclusum eripit: nec quiescere diutius datum Berēgario et Adelberto res nouas molientibus: quos facilè uictos & captos, alterum in Austriam, alterū Byzantij relegat. Inde Romam profectus, à Ioanne pōtifice, primus Germanorum principum corona donatur imperij: quem tertio Italiam repetēs, cùm grauißimorum criminum reus ageretur, sæpè tamen antea ut resipisceret, admonitum, coacta synodo officio deijcit

deijeit, Leone suffecto. Hunc cum Ioannis pontificis necessarij, illo sub Othonis profectionem redeunte, urbe eiecissent, statim ulturus insignem iniuriam ex Vmbria Otho aduolat, ac Romanis COSS. in Germaniam relegatis cum præfecto, Leonem restituit. Saracenisq; ac Græcis, qui illis adhæserant, Calabria, Appuliaq; fugatis, in Germaniam reuersus Viennæ obijt. Vir pacis, belliq; artibus insignis, pietatis autē assertor præcipuus, rebus præfuit annis XXX. & amplius.

OTHO II.

HVnc ex Adelaida Lotharij uxore susceptum pater successorem sibi instituit, & inungendū à Romano pontifice curauit. Cuius etiam opera Saracenos, Græcosq; Calabria expulit. Hic mortuo patre, Henricum Bauariæ ducem nouis rebus studentem armis domuit, & aduersus Lotharium Frācorum regem, qui sibi Lothoringiam asserebat, Galliam ingressus fœdis populationibus uastat. Cæterum dum reuertitur in Axonæ fluuij transitu, graui incōmodo à Frācis affectus est, plerisq; militum fluminis impetu, alijs ferro enectis: & dum in Italiam festinat ad famam Græcorū principum, qui Saraceno etiā milite instructi, Italiam sibi uendicabant, his congressus ad Basantellū uincitur: ipse scapha conscensa ad mare delatus, Romamq; ex Sicilia profectus, Beneuentanos in

primis ultus est, quos uti desertores oderat. Beneuento autem incensa Bartholomæi reliquias inde asportatas Romæ componit, ubi non multò pòst fato uita decessit XVII. imperij anno.

OTHO III.

NOn pœnitet adhuc Germanorum principum, quippe quorum uirtute Christiana pietas, & res Italica respirarit. Cui restituendæ auitæ, paternæq; uirtutis æmulus Otho tertius incubuit: q à principibus Germanis imperator Romæ dictus, Brunonē Saxonem pontificem creat, Gregorium quintum appellatum: inde Saxoniam inuisens, Romam ingentibus mox copijs accinctus, minarum, iræq; plenus aduolat. ferebat uidelicet iniquo animo Gregorium ab his expulsum. Capta igitur Roma, et Crescētio autore discordiæ à multitudine cæso, Ioāne adulterino pōtifice luminibus priuato, Gregorius restituitur: qui statim sanctionem eam tulit, quæ per quingentos annos adhuc durat, Imperatorum nullus hæreditariam dignitatē uendicato: principes sex, sacri ordinis tres, profani totidem eū deligunto: hi si discordes fuerint, Boëmiæ regem coaptato. Nec multò pòst Otho undeuigesimo imperij anno naturæ concessit. Fuit hic Veneto principi Vrseolo familiaris, in cuius gratiam cū Venetias inuisisset, uoti reus pallium aureum, quod annuum Veneti pendebant, remisit.

HENRICVS I.

IN Othonis locum ex Gregorij formula Henricus Bauarici sanguinis imperium adipiscitur, uir pietate insignis, nec armis ulli priorum principũ minor: par sanctimonia, ac innocentia Sinegundæ coniugis, qua cum Henricus cœlibem perpetuò uitam duxit: unde etiam mortui diuorũ numero adscripti miraculis illustres fuere. Henricus igitur post Germaniæ res cõpositas, Italiam ingressus, Capua Saracenos expulit. Græcorum ducem Troia à se munita spoliat, quibus gestis octauo imperij anno in humanis esse desijt.

CORRADVS SVEVVS.

POst trium annorum interregnum legitimo tandem suffragio Corradus Francus eligitur, uirtute, ac militari disciplina ad tantum fastigium euectus: qui comparato exercitu, Mediolanum diu obsedit: & cùm supremum exitium urbi minaretur, deterritus oraculo omnem grauiorem iniuriã abstinuit, Romamq; profectus coronam imperij à pontifice accepit. in Sclauos inde ac Pannonas feliciter pugnatum, qui rebellantem Italiam socialibus armis adiuuerant: neq; non Rodulphũ Burgundiæ regem suis cõcilliat. Leopoldum etiam pacis et otij turbatorem, bello petitum compescit. Mouendi belli causa, quòd sub initia imperij legem seuerissimam tulerat, si quis pa-

cem turbasset. Corrado autem post annum XV. uita functo, Henricus successit.

HENRICVS II.

GEner hic Corradi imperium accipit, & ante omnia Odelricum Boëmiæ bello fatigatum tributum annuum sibi pendere cogit. Inde Petrum regẽ ab Vngaris eiectum restituit. Cæterum pertæsus eorum, quæ Romæ circa pontifices per summum scelus agerentur, Romam cõtendens, abdicatis adulterinis pontificibus aliquot, Bambergensem præsulem pontificiæ sedi præficit, quem Clementem secũdum dixere: & ut caueret in posterum summorum pontificum securitati, iureiurãdo Romanos adigit, neminem creationi eorum interfuturũ sine eius permissu. Capuaq; aduersus Saracenos nouo præsidio firmata, in Germaniam abiens, duodeuigesimo imperij anno Henrico filio superstite ad superos abijt, cum Leonem nonum primò, mox eo defuncto Victorem secundum pontifices suo priuilegio declarasset: unde Victor in beneficij gratiam Henricum adhuc puerum Cæsarẽ creari passus est.

HENRICVS III.

IS si quàm bello magnus, tam pacis artibus, ac pietate insignis esse curasset, haud dubiè Carolis & Othonibus æquari potuit. nemo bellacior hoc uno fuit: nemo collatis signis ad hanc diem pluries cum ho

ste confli

ste conflixit, quippe qui M. Marcellum & Cæsarem
Dictatorem supergressus bis & sexagies pugnarit.
In Saxones tamen & Rodulphum eorum regem ar-
ma sæpius intentata, quibus cum congressus semper
ferè uictor abijt. Quin nouissimo prælio fugatum eti
am Rodulphum interfecit. Mathildem põtificis par
tes in terra Italia tuentem uicit Henrici filij ope-
ra, sed quàm bello clarus, tam insectatione pontifi-
cum infamis, à quibus diris etiam põtificis primus im
peratorum post Arcadium petitus est. Nec causas in
præsentia exquirere libet. Certè nunquã laudes Gre
gorium pontificem ab eo obsessum: adulterinum pon
tificem unum & alterum superinductum: dolis & ue
neno etiam in illos grassatum: matrem fœminã opti
mam à filio expulsam, atq; in exilio mori coactam:
Gallorum memorabilem illam expeditionem sæpe im
peditam. sed luit mox pœnas: ab Henrico enim filio
captus, & Leodij custoditus, pædore carceris post an
num XLVIII. imperij miseram animam efflauit.

HENRICVS IIII.

QVis non Henrici prolem agnoscat, impietatẽ
paternam redolentem ex continua pontificũ
insectatione? sed cui parceret homo nefarius, qui im
pias manus in qualemcunq; parentẽ intulerit? acces-
sit ad impietatem animus dolo magis, quàm uirtute
præter Germanorum morem instructus, quare Pa-

schalem per summam perfidiam pōtificem in potesta tem redactū, non prius dimisit, q̄ ille cuncta rata, quæ uoluit, faceret: à quo coronam quoq; imperij per uim expreßit. Quæ mox uti extorta sibi cùm irrita ponti fex denunciasset, Henricum in Italiam statim exciuit. Romæ ergo agens (quando pontifex in Appuliam uē tabundus hominis furorem contenderat) ab Bracha rense antistite iterum corona insigniri uoluit, tertiò quoq; Italiam inuadēs Gelasium pontificem urbe pel lit. Cuius aduentum reformidans Henricus (quippe qui Nortmannicis armis instructus aduentare diceba tur) in Germaniam redijt, ubi post annum imperij XV. obiens maiorum sepulchro infertur.

LOTHARIVS.

NOn est cur Saxonum principum pietatem, ac constantiam in asserēda pontificia dignitate, præter alias egregias eorum uirtutes non magnope re commendes. nulli certè ex his principibus, qui Ger manici sanguinis fuere, plus pontificum maiestati de tulêre: nulli religionem cōstantius fouêre, id quod Lo tharius à maioribus acceptum uelut hæreditarium in Innocentio præstitit. Quē in Gallijs penè exulem, cū uenerabundus excepisset, breui, uti pollicitus est, Ba rionæ sedi restituit, & in Germaniam ad cōponendos tumultus, qui exorti erant, mox profectus, breui Ita liam in pōtificis gratiam repetijt: eumq; pulso ex Ita

lia

lia Rogerio Nortmanno & pseudopontifice, ita confirmauit, uti nihil inde mouere pontificis aduersarij sint ausi: sed breue imperium annorum undecim effecit, ne res felicibus auspicijs cœpta conualescere admodum potuerit. Satis constat hunc, cùm principes imperatorem dicerent, diu reluctatum esse, indignum se professus, qui tantæ rei præficeretur.

CORRADVS II.

LVdouico Francorũ rege contra Saracenos arma parãte, Corradus gente Sueuus legitime Imperator creatur, qui eandem æmulatus pia et ipse arma induit: sed Bosphorũ Thracium immaturè à Græco imperatore traijcere coactus, cùm deesset cõmeatus, et qui à Græcis cõportabatur gypso infectus esset per summum scelus, ille Iconij obsidionem, in qua diu fuerat, soluere cogitur, decimoq; uix milite ex tanta nuper multitudine superstite, ipse in Germaniam retrò abijt, & imperij anno XV. inglorius obijt.

FRIDERICVS I. AENEOBARBVS.

PEßimo iampridem exemplo pontificiæ cum imperatoribus contentiones inoleuerant: dum pontifices imperatoriam maiestatem, quam illi suo suffragio ratam facerent, contemptim penè habent, & Romani principes ambitionem in sacerdote præposterã æquo animo ferre non possunt. Vnde omnium malorum fons & origo, his inter se decertantibus, quorũ

ope

ope ac cōcordia res Christiana florere diutißimè potuit. id cùm aliàs experti maiores nostri sunt, tum uerò hoc tempore utinam non extrema cum nostra pernicie sentiamus. Certè Friderico ingentes animi, corporisq; uirtutes affuere, statura procera, robur & agilitas par, disciplinæ militaris & gloriæ appetens: periculorum contemptor animus, non tamen ut ad ea subeunda prudentia deesset: multarum rerum peritia, liberalitas egregia, felicitas summa, quibus uirtutibus instructus in Italiam ex more descendens, primum omnium Derthonã portas sibi claudere ausam, obsessam capit: inde Romam ad Adrianum pontificẽ profectus coronæ insignia accipit: dumq; Cremonã inter redeundum obsideret, nuncijs Alexandri pontificis opem postulantis ita respondit, uti rem in dubiũ trahere uelle uideretur. Hinc primum Alexandro timor, inde apertæ inimicitiæ exortæ, indignante Friderico suum arbitrium declinari, Pontifice uerò rem certam in disquisitionem uenire recusante. Quapropter imperator Octauianum ad se uenientem complexus, concilio habito, ut uerum pontificem adorat, & Alexandrum Alexandriq; fautores insectatur: euersaq; prius Derthona, quæ in partibus Alexandri stabat, Mediolanum inde solo æquat, Galliamq; omnẽ Cisalpinam eadem sententiem uastat: mox in Germaniã abiens, tertiò Italiam maximis copijs cinctus inuadit,
Anco-

Anconemq́; expugnat, et Alexandrum Roma fugere compellit: ex urbe autem peſtilentia coactus abſcedere, poſtq̃ iterum ſuos Germanos inuaſerat, Italiã repetit, & Aſta urbe capta Alexandriam fruſtra obſidet, & cũ Papienſes ac Nouocomenſes obnoxios ſibi in primis haberet, eorum auxilijs fretus, prælioq́; Mediolanenſibus congreſſus, multos ex his amiſit: ipſe fuga elapſus, V. pòſt die Papiæ eſt uiſus. Cæterum Alexandro Pontifice Venetias ex diutino errore confugiente, uicto etiam nauali prælio à Venetis Othone filio Friderici (quod uaria monimenta nobis atteſtantur, & ſi ſcriptorum uariet fides) tandem pax Venetijs ſancita, Imperatorq́;, ac Pontifex ex diutina diſcordia amiciſſimi facti: nec multò pòſt Fridericus, dum rebus Syriacis opem maximo apparatu ferret, iamq́; Saladinum & Turcarum principes in maximum ſui nominis terrorem conieciſſet, minore etiam Armenia recepta, lauandi cauſa amnem ingreſſus, perijt, cum annos XXXVII. imperaſſet, Aenobarbus à colore barbæ ruffæ appellatus.

HENRICVS FRIDERICI F.

Asperum à moribus appellatum hũc à quibuſdã uideo: qui rex Siciliæ accepta Conſtantia Rogerij Nortmãni filia in uxorem, mox etiam imperator à pontifice dictus, ut maior illi autoritas accederet acquirendi regni, ductis in Tancredum copijs, qui

qui impari matre natus regnum sibi uendicabat: reclamantibus etiam pontificibus Neapolim frustra obsidet. Sed & pestilentia, quæ grassabatur, auertit ab incepto hominem, retroq; in Germaniam ad suos abire compulit. Tancredo autem breui mortuo, potitus Henricus regni, Maguntinum antistitem, Philippúmque fratrem in Syriam cum non contemnendis copijs misit. Dedit autem id magis pontificum gratiæ, quã quòd animum haberet Christianæ rei iuuandæ. Quare cum imperij anno octauo Messanæ mortuus esset, Germanus miles, qui Berytum iam in Syria munierat, & Ioppen obsidione leuarat, tumultuose (ut mos est gentis) ex Syria in Italiam redijt, nec ullius pontificis adhortatione in officio contineri potuit.

PHILIPPVS.

HOc primum tempore in Germania seditione laboratum est, alijs imperij nomen ad Othonẽ Saxoniæ ducem, alijs ad Philippum Henrici fratrem trahentibus: stabant autem pro Philippo ij, qui Germanum hominem Saxoni præferebant, recens insuper Henrici fratris, & Friderici patris memoria Philippum adiuuabant: & ne quid ad alendam discordiam deesset, Othoni Anglus rex, Philippo, Francorum Philippus ex professo fauebant, præualuit tamen Philippus: & fugato sæpius Othone, rerum tandem potitur, indignante etiam Innocentio pontifice,

qui

qui Othonem imperij infulis redimiuerat. Philippo autem occiso à Palatino Comite, postquàm annum nonum imperasset, Otho successit.

OTHO.

Philippo mortuo, facilè à Germanis proceribus ad tollendam discordiã sufficitur Otho, pro quo haud dubiè pontificis fauor stabat: quem & confestim corona donauit, cum Romam petijsset. Ille uerò cum & pontificiæ ditionis quædam oppida capere, & Friderici iunioris regnum inuadere uellet, diris pontificijs petitus, imperij titulis priuatur. Fridericúsque illi ex professo hostis adnitente etiam Innocentio creatur imperator. Quo nuntio in Saxoniam profectus, ut res componeret, bellum Philippo Francorum regi indicit: nec sine manifesta ui numinis, & Gallorum uirtute memorabili clade affectus Otho, in patriam se inglorius recepit, cum annos tantum quatuor rerum potitus esset.

FRIDERICVS.

Viguere in hoc principe, quod negari non possit, egregiæ corporis, animiq; uirtutes, nanq; auo simillimus, militaris laudis appetentißimus fuit. Corpus laborum non minus patiens, quàm strenuum: plurimum audaciæ ad pericula subeunda, non minus tamen consilij inter ipsa discrimina; nullo unquam

labore

labore fatigatus, nullis casibus uictus, linguarum peritus, munificentiæ singularis: regij splendoris, et ornatus ambitiosissimus, ut in ea profectione, qua euocatus ad concilium ab Innocentio fuerat, ostēdit. Nanque tot & tales secum eduxit, ut togatum agmen exercitui par esset. Sed & urbi Victoriæ à se conditæ ea omnia affuere, quæ nulli unquam principes habuerint, nulla postea ciuitas simul uiderit. Vestis uaria & pretiosa, animantes feræ, cicuresq; diuersi generis: hominum portentosæ formæ, & in his Saracenicus miles illi in primis acceptus. Tanta præterea incolarum frequentia commercijs etiam multarum gētium aucta, ut nihil ad amplissimæ urbis formam deesset. Cæterum has ingentes in principe uirtutes calliditas ingenij, ac perfidia, & sæuitia in Guelphum nomen, neque non in pontifices odium obscurarunt: accessit ad hæc libido hominis immensa, qui præter gentis morem concubinas multas & scorta aleret: scriptoribus etiam adnitentibus, ne is, qui toties execratione pontificia petitus erat, quique Italiæ adeò infestus imminebat, uti eam propè ad internitionem redegerit, non omni insectatione dignus haberetur. Cum hac igitur uitiorum, uirtutumq; indole Aquisgrani coronatus, quò se adolescens adhuc receperat, primùm Othonem adhuc sibi obsistentem facilè profligat: deinde paratissimis copijs de Syria uen-

dican-

dicanda solicitus, Gregorij etiam pontificis adhortatione Brundusium appulit: indeq; soluens cum Aconem peruenisset, anathemati subiectum se à pontifice accipit: unde irarum plenus abiens, ad Gregorium tamen supplex accesßit: impetrataq; ab eo uenia, mox illum ludibrio habuit. Quare iterum diris pontificijs obnoxius, in Italiam descendens Mediolanenses pro pontifice sentientes prælio uincit, et captum Petrum Teupolum Venetum eorum ducem carceri inclusum crudeliter necat. In Venetos quoque fines incassum arma mota: mox Pisas sese recipiens, Guelphos, ac Gibellinos perniciosißima Italiæ nomina primus inuexit: quibus adeò Gregoriũ excruit, ut ille non multò pòst obierit, prægrauantibus curis. Cœlestino autẽ intra XII. diem uita functo, succeßit Innocentius: qui pertæsus hominis calliditatem atq; animum in se hostilem, primùm imperio abdicat, deinde anathematis spiculum in illũ distringens, Henricum Thuringiæ Lanthgrauium (ea est dignitas apud Germanos) imperatorem dicit: mox magnã Italiæ partem in illum armat. Parmaq; per eius absentiam illi adempta, cum eam frustra Fridericus obsideret, tandem eruptiõe uictus à Montelongo legato est. Captaq; urbs Victoria, ac direpta, nec interim ea clade à pontificum iniuria temperauit. Cæterum Panormum profectus, Manfredi filij nothi dolo ne-

catur, cùm annos duos ac XXX. rebus præfuisset. Hic Bononiense gymnasium, quia ciues imperata nõ statim fecissent, Patauium transtulit: ex Florentia etiam Guelphos populariter eiecit.

RODVLPHVS.

INterregnum à Friderici morte ad Rodulphũ Habspurgensem per duodeuiginti annos fuit, quo spatio Manfredus Friderici filius, & Corradinus regno Neapolitano pariter et uita à Gallis spoliati sunt. Interim Rodulphus ex comite (uti nunc uocant) imperator declaratus Alphonso Castellæ posthabito, qui eam dignitatẽ ambierat, Othocarum Boëmiæ regem acie uictũ occîdit. Pseudofridericum captum, qui se pro Friderico iuniore Sueuis ostentabat, Nonesij cõbußit. Ciuitates Hetruriæ libertate accepta pecunia donauit: quam rem Honorius pontifex uti infamem, sibi tamen, & Italiæ non inutilem magis non probauit, quàm prohibuit. Obijt autẽ Rodulphus XVIII. imperij anno, & Spiræ sepelitur: in quo si auaritiam non accuses, cætera non reprehendas. Italia certè tum primum aliquid sibi polliceri potuit, Luchino Italici sanguinis uicarij nomine tunc Mediolani præfecto: floruit huius imperio Albertus cognomento Magnus.

ADOLPHVS ASSIAE.

Dona-

DOnatus imperij titulis hic primum in Colūba
rienses mouit: inde in Albertū Austriæ ducē
dum bellū parat, quem proceres Germaniæ, pertæsi
Adolphi sordes et ambitionē, eo reiecto, imperatorē
declarant, ab eodem apud Vangionas prælio supera
tur & occiditur, cùm annos octo rerū potitus esset.

ALBERTVS.

RODulphi superioris filius et Austriæ dux, à pa
tre Othocaro occiso declaratus principū suf-
fragio & Bonifacij pontificis assensu dicitur impera
tor: & Bonifacius eo libentius assensit, cū id obstina
tißimè antea negasset, quòd Philippum Francorū re
gem oderat. Quare ea conditione Alberto ratum
imperiū fecit, ut regnum quoq; Francorū sibi uēdica
ret: ille uerò post Adulphum in Spirēsi agro cæsum,
cùm copias tantæ rei idoneas parat, à Ioanne fratris
filio interficitur post decimum imperij annum.

HENRICVS LVCELBVRGENSIS.

HEnricus ex Lucelburgo Rom. imperator desi
gnatur. Cui Clemēs pontifex ea cōditione ra
tū imperiū fecit, ut primo quoq; tempore in Italiam
transcenderet: quā prouinciā eo libētius Hēricus ob
eundā suscepit, qđ Guelphici nominis hostis præualē
tes eius factiōis opes infringere optabat: per Taurē
nos igitur saltus Italiæ insinuatus, Mediolani factio
nem turrianam oppreßit, uicecomiti summa rerum

rerum demandata: inde Romam profectus, accepta Imperij corona & ab Vrsinis breui expulsus, adiuuãte etiam Roberto Rege Hetruriam repetit, Aretijq́; agens post Robertum regno priuatum, dum Florentinis immineret, qui iam de salute desperarãt, ueneno in eucharistia dato, perijt anno imperij V.

LVDOVICVS BAVARVS.

HIc Rodulphi imperatoris ex filia nepos, Fridericum Austriæ ducem aduersariũ habuit: qui cum per octo annos bellum uaria fortuna gessit. Cæterum Friderico capto & occiso Bauarus rerum potitur, pariq́; temeritate imperatorẽ se citra pontificis assensum appellat. Qua iniuria offensus Ioãnes XXII. illi sacris interdixit: uerũm homines iuxtà ac numina contemnens, Italiam mox petit: atque in uice comites ingratissimus, quorũ ope adiutus præcipuè uenerat, Castrutij filios pari improbitate, qui Gibellinæ factionis fautor acerrimus fuerat, paterno principatu exuit: Romæq́; coronatus à Stephano Columnio, Petrum Corbariensem pseudopontificem creat minoritanæ familiæ unum, quem & Nicolaum appellari uoluit: et ne quid ad serẽdas discordias malorum deesset, tyrannos in ijs oppidis, quæ pontificij iuris erant, priua autoritate instituit, pontificẽ æmulatus, qui et ipse Galliæ Cisalpinæ multos autoritate sua regulos præfecerat: imperij tandẽ anno xxxij.

cùm

cùm uaria tentasset ad reconciliandam pōtificis gratiam, obijt.

CAROLVS QVARTVS.

PRius quàm hic imperium adiret, Germani principes Edoardum Anglum & Misnensem principem ac Guntherum montis nigri regulum Cæsares declararant. Cæterum altero post alterum uita functo, res ad Carolū Boëmum deuenit: qui Ioanne Henrici imperatoris filio natus, adolescens adhuc egregiam in terra Italia patri operam nauarat: quo ab Anglis interfecto ea acie, qua Philippus Valesius Francorum rex ab hisce profligatus est, imperium adipiscitur: literis ac linguarum multarū cognitione instructus: sed qui Boëmiæ suæ, quàm Germanis, aut Italis consultum mallet: nam cum Pragam (Boëmiæ id oppidum totius regni metropolis) uarijs operibus excoluisset, imperij maiestatem adeò neglexit, ut coronam tantæ maiestatis autoramentū turpissima pactione acceperit ab Innocētio: qua cautum erat expresse, ut ab acceptis insignibus confestim Italia abscederet: additū et grauius facinus, quòd Venceslaū filium adolescentem à principibus Germanis Cæsarem dici obtinuit exemplo maximè improbando. Imperauit annis XXXII.

VENCESLAVS.

AVo, patriq; absimilis per ignauiam, ac socordiam imperij res afflixit, afflixissetq; diutius nisi à fratre Sigismundo captus, mox etiam procerũ consensu abrogato illi imperio, Robertus Bauarus illi surrogatus esset. Hic Galeacium ex comite Mediolanensibus primus ducem dedit: quæ dignitas ad nepotes posteà transijt, quoad res Insubriæ ad Francorum regem redijt. Præfuit an. XXXII.

ROBERTVS BAVARVS.

CVm Venceslao suffectus esset Robertus Bauariæ dux, nihil ille antiquius habuit q̃ ut Florentino populo gratificaturus, ad comprimendam Galeacij uicecomitis potentiam in Italiam transcenderet. Cæterum ad Benacũ Galeacij copijs congressus facilè repellitur: unde mox ad Venetos deflexus, magno ab his honore excipitur: inde soluens incassum Florentinis adnitentibus, ne Italia excederet, in Germaniam retrò abijt paci, religioniq; uacaturus: uita functus est anno imperij X.

SIGISMVNDVS.

OPtimũ haud dubiè principem, ac nobilissimum Germania nobis imputet: et qui si ad pacis artes, quibus excelluit, parem belli felicitatem addidisset, Carolis et Othonibus æquari potuit: nã puer adhuc per Mariã uxorẽ ad Pannonici regni spẽ euocatus, mox adolescẽs Vẽceslao fratre, quòd parũ utilis

habe

haberetur, à se capto, Boëmiæ regnũ hæreditarium assequitur: sed et Alberto uita functo, omnium uotis imperator designatur. Hic igitur Pãnonia potitus à Ludouici morte, cui Maria superstes filia fuit, duos ac XXX. regulos securi percuti iubet, quod regiæ puellæ aduersati essent. Vnde illi tanta mox gentis inuidia conflata, ut post uxoris mortem captus, necãdusq; magis quàm asseruandus fœminæ, cuius maritum ille interfecerat, sit traditus: ille uerò maiestate oris & blanda oratiõe dimißus, hinc Boëmiam petit: quam non sine labore uix tandem obtinuit, longo ab his bello, ac difficili petitus, sæpe etiam acie ab his uictus. Nec Italica expeditio una alteráue in nos Taurisino agro peruastato felicior: nã Pippus eius dux, & ipse mox tota Venetia ac Foroiulio Venetis armis expellitur. Hinc quia grauius periculum à Turcis imminebat, qui iam magnæ Europæ parti sese insinuerant, Gallicis etiam Philippi Burgundi copijs accinctus, ab Amurate Turcarũ principe graui prælio uictus, castris etiã exuitur. Cæsis magna ex parte ducibus, & Philippo capto, ipse Byzantium fugiens, mox Venetæ claßis occursu, cui Thomas Mocenicus præerat, incolumis de fuga uix euasit: quæ clades ignominiosior'ne an funestior fuerit, haud satis explicẽ. Discordia certè nostra uictor hostis Hadrianopolim se recepit: & hæc foris. Quantum du-

tem pace præstiterit, præter generis nobilitatē (quæ haud dubiè clarißima fuit, tot summorū principum serie) & præter insignem corporis proceritatem, ac imperatoriam planè indolē, affuit illi liberalitas, ac munificentia quanta in nullo anteà principum: religionis ac pietatis augēdæ studium incredibile: multarum etiam linguarum scientia, et in his linguæ Latinæ studium excelluit: quare doctos homines in primis fouit, & dignitatibus etiam amplis honestauit. Accusauit sæpe Germanos principes, qui Latinas odissent literas. A quibus reprehensus quādoq;, quòd doctos homines, foueret, sed humiles genere: Ego, inquit, eos amo, quos natura alios antestare facilè uoluit. Illud autē nulla unquam ætas obliuiscatur, quòd triennium magnā Europæ partem ipse peragrarit: dum principes Christianos, ac pontifices adit, quò schisma Christiano nomini calamitosißimum tolleretur. Nec alterius principis opera magis enituit in uera pietate uindicanda: quare ita effecit, ut reiectis adulterinis tribus, qui Barionæ sedē inuaserāt, Oddo Columnius magno omnium consensu pontifex declararetur, parem operam Eugenio in Basileensi synodo tollenda præstitit, à quo tamen prius contemptim penè habitus, ac uix post sextum mēsem quàm Senis fuerat, imperij corona donatus est. Hic uerò princeps egregius cum sine uirili prole deceßisset, Albertum

tum Austriæ ducem filiæ maritum, & utriusq; regni hæredem reliquit anno imperij uigesimoseptimo.

ALBERTVS.

NEmo unquam maiore spe ad imperium uenit, & sanè conceptam animis hominum opinionem haud frustratus esset: siquidem toto biennio, quo præfuit, Morauos ac Sarmatas, qui hodie Poloni sunt, intra suos fines quiescere compulit. Ptasconem Boëmum factionis hæreticæ caput, ita attriuit, ut tota Boëmia sibi cederet: in Turcas autem profectus Synderouiam castellum ad Danubij ripam munitissimum obsidentes, dum copias in itinere maiores expectat, oppidani deditionem fecere: Ipse Austriam repetens apud locū, cui Longauilla est nomen, dysenteriæ morbo confectus est, Ladislao filio superstite.

FRIDERICVS TERTIVS.

PAcis atq; ocij studiosissimus Fridericus extitit: quam tenore perpetuo annos quatuor ac L. (tot enim rerum potitus est) coluit, seu fatum id fuerit, quietiore Germania, quàm multis retrò actis ætatibus, seu prudentia uerius id principis effecit: ille uerò nihil ab initio antiquius habuit, quàm tuendæ pacis studio, tumultus, qui oriebantur, sedare: quare & seditionem mouentes Austriales facilè compescuit, et bellum à Matthia Pannorum rege illatum composuit. Quinetiā in Flandros mouens, qui Maximilianū

Cæsarem asseruarant, recepto filio paucorum pœna contentus, omnẽ discordiarũ fomitem sustulit. Ducta igitur Heleonora Lusitanici sanguinis, cùm in Italiã transcendisset, ad Nicolaũ pontificem profecturus, ab eo nullo nõ honoris genere excipitur, illi & uxori corona imperij imposita. Hinc Neapolim diuertit in Alphonsi gratiam, cuius Heleonora pernecessaria erat, nec minore apparatu à Venetis (eius enim urbis inuisendæ incredibili desyderio flagrabat) obuiã illi tũ: quos exinde summa semper amoris, ac beneuolentiæ significatiõe dilexit: eius etiã opera Amedeus Allobrox, qui se pro pontifice gerebat, Basileensi cõcilio innixus, in ordinem se redegit. Iterũ Paulo pontifice priuati penè more uoti reus Romã petijt: quo dãnatus retro ad suos abiens quiescẽte Germania, tãdem imperij anno quarto ac quinquagesimo naturæ concessit, Maximiliano filio Cæsare prius declarato.

MAXIMILIANVS.

SVpererat mihi Maximilianus imperator, quem pater octauo antequã moreretur anno, Cæsarẽ designandum curarat: magnus bello princeps, & pace præclarus: cuius eximia bonitas, liberalitas summa, & Christianæ pietatis cultus præcipuè commendantur: accedũt ad hasce animi dotes, oris probitas, statura quadrata, in qua tamen imperatoria maiestas eluceat, corpus ualidum ac robustum, idemq; laboris,

atque

atque operis patientißimum, par uictus frugalitas, et ex eo ualetudo prosperrima. De hoc autem, cùm adhuc uiuat, Tranquillũ, Plutarchumq́; ac ueteres alios scriptores æmulatus, nihil est quod addam. Deus faxit, ut quod illum agitare semper animo Vincentius Quirinus asserebat, qui legatũ Venetum egit apud illum, summa cum laude, ex sententia conficiat: neque enim iustius ullum est bellum, quàm quod pro religione sumitur. & ea deniq; uera, æternaq́; gloria principum nostrorũ existimari debet, quam res præclarē in hostes fidei gestæ commendant.

CAROLVS V. autore F. M. Gallo.

HVnc Maximiliani nepotē Principes Germaniæ Cæsarem declararunt, quoniã non obscure elucere uisæ sunt maiorũ suorũ uirtutes, & satis iam testatũ est ab eo, hoc paternũ habere, quod pacem præferat pestilenti belluæ bello. Hoc noīe potissimum Germania eũ ceu patrem patriæ amat et obseruat. Quæ gesserit autē in Pannonia et Africa, terra & mari contra Turcã, quando commissa sunt à multis literis & obuia cuius sint, non est qđ repetã. Occupatur autē iam bello, quod adhuc dubio Marte geritur cũ Gallorum rege Francisco. De quo nostrã nescia mens fati futuri nihil potest dicere. Dominus cõseruet nobis diu Carolũ, cum aĩo patris patriæ, et det illi & nobis pacē, & rerũ omniũ tranquillitatē.

TERTII LIBRI FINIS.

IOANNIS BAPTISTAE EGNATII VENETI, IN C. Suetonium Tranquillum Annotationes.

ON ab re futurum existimaui, quando hoc totum industriæ dicatum est à me bonis ac literatis uiris, si quos locos aut in melius emendaui, aut dilucidius explicaui, subnecterem, eosq; nullo maiore uerborum apparatu, aut copia publicarem: tum quòd nec otij satis erat longè maioribus districto: tum quòd ab ostentatione semper abfui: quæ cum in omni re odiosa sit, tum in rebus paruis odiosissima esse iure solet. Accedit ad hæc, quòd doceri tantum lectores hoc tempore uolui, quos eò mihi æquiores futuros arbitrabar, quò maturius illos dimisissē, properantes uidelicet & in hæc, ut ex iusto itinere uiatores otij causa diuertentes.

EX D. CAESARE.

FOrum de manubijs inchoauit, cuius area super H S. millies constitit. Tāetsi Latini scriptores ad hanc diē corruptissimi magna ex parte sint: quædam etiam adeò obscura, ut nec ab eruditioribus intelligi queant: ea tamen pars, quæ ad numeros spectat, & corruptissima ad nos tran-

transsit, & nullis adhuc satis cognita, aut percepta uideri poterat. Attulit autē huic malo opem primus (quod ipse sciam) Leonardus Portius, Vincentinæ nobilitatis præcipuū decus, libello iam ab hinc quinquenniū huic uni rei destinato: in quo summa breuitate, & diluciditate priscos numeros, argenti & auri usum apud ueteres, numismata, & eorum pretiū ac nomina attigit. Quæ palma tanto illum illustriorem fecit, quanto res obscurißima illustrata eius opera plus negotij habuit. Quotus enim quisq; ex ijs, qui humaniores literas profitentur, fuit, qui rem tam perplexam attingeret? Quis cum ad hanc partem uenisset, aut codicum fidem non requireret, aut rem omnem planè nō dißimularet? sed nec ipsi autores satis constantes erant: & notæ, rerumq; uocabula sic uel corrupta, uel perplexa, ut desperata semel re, iā neglectui haberetur, patrocinante sibi adinuicē multorum inscitia: quæ tacito præiudicio summam causæ difficultatē prætendens, Areopagitarum more in centum annos rem acquirendā pronunciaret, ut huiusmodi cunctatione, nec ipsa se proderet, & differendo inexplicabile negotiū relinqueret. Nos igitur, ut ingenuè fateamur, Portium secuti, mille H S. non millies legendum existimamus: quoniam ea summa fidem omnem excedat: nam si millies H S. legas, erit tanta pecuniæ uis profusa, ut iniri ratio uix poßit:

Leonard⁹ Portius.

sed

sed & à Plinio dissentiet, qui de hac Cæsaris magnificentia loquens, ita scripsit: Pyramides regum miramur opera, cùm solum tantũ foro extruẽdo H S. mille ducẽtis Cæsar Dictator emerit, hoc ẽ, XXX. aureorum nostratium. Qua de ratiõe aliâs inferius.

Idem Trãquillus sic de triumpho Cæsaris scribit. Ascenditq; capitolium ad lumina, XL. elephantis dextra atq; sinistra lychnos gestãtibus. Nos ꝑ lychnis, lychnuchos substituimus, & ueterum codicum fidem secuti, et uim uerbi. Primùm enim usitatum hoc Græcis est uerbum, Athenæi autoritate, quæ lucernam significet, uel Alexidis comici poẽtæ testimonio Midone:

ὃς πρῶτος εὑρὼν μετὰ λυχνούχου περιπατεῖν
ἦν τὶς κηδεμὼν τῶν δακτύλων: (τῆς νυκτός,

Hoc est,

Qui nocte lychnuchum ambulans gesſit manu,
Profectò digitis plurimum is cauit suis.

Nec Lucretius aliđ innuit pulcherrimis illis uersibus:

Si non aurea sunt iuuenum simulachra per ædes,
Lampades igniferas manibus retinentia dextris,
Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur,
Nec domus argento fulgens, auroq; renidet,
Nec citharis reboant laqueata, aurataq; templa.

Hæc uerò nominum forma usitata Græcis: unde ceruchon, sceptuchon, ophiuchon. Iam & C. Pli. lych-

nuchos

nuchos pensiles dixit, quod & Hermolaus noster agnoscit, uetere etiã lapide suffragãte hoc titulo: Panthei cum suis paregeis, & Cupidines duo cum suis lychnucheis. Quod monimentum cum primus obseruasset Politianus, uir eruditione multa, Tranquilli locum primus (ut opinor) emendauit, quare Crinitus docti & probi uiri officio functus, ueteri possessori fundum uendicauit, non multorum more.

Cõuentibusq; peractis Rauennę substitit. Citãtur à commentarijs in ostentationem ueterũ autoritates, nec tamẽ satis eruditè adhuc (quod sciam) quid sit peragere cõuentus explicant. Nos nenon omnia cõmuni demus utilitati, peragere conuentus nihil aliud esse contendimus, quàm iurisdictionem legitimam absoluere per oppida ad id destimata: quæ quando in ea statis temporibus cõueniretur à prouincialibus causa iuris sui persequendi, conuentus dicerentur: repræsentant autem hunc morem anno uertente religiosi fratres, capitula appellantes: repræsentant etiam maximè omnium Galli parlamẽtis iam quatuor institutis, quorum præcipuum urbis amplitudine & autoritate Parrhisiense habeatur. Iam & ueterũ fuere uxoriæ stipulationes, quæ conuenire in manum per coëmptionẽ dicerentur, de quibus aliâs. Peragere conuẽttus

Quid illud, quod posteà sequitur? Sed ante alias dilexit Marci Bruti matrem, cui &

proxi-

proximo suo consulatu sexagies H S. margaritam mercatus est. *Quæ summa centum quinquaginta millia nostrorum aureorum facit, quãdo ille Cleopatræ unio centies H S. æstimatus sit: .i. aureis ducẽtis quinquaginta millibus nostratibus.*

Vniones.

Sequitur non longè ab hinc locus, ut maioris corruptionis, sic etiam industriæ, cum hactenus ita sit lectum: Sed maxime dilexit Cleopatram, cum qua & cõuiuia in primam lucem protraxit, & eadem naue, thalamoq́; pene Aethiopia tenus Aegyptum penetrauit. *Vbi pro thalamoq́;, thalamego legendũ esse nulli dubium esse poßit. Est autẽ thalamegus nauis à Philopatore Aegyptio rege primum fabricata, qua Nilum, & Aegypti fossas nauigaret, eo usu, ut intra thalamum in regia sibi esse uideretur, magnitudine semistadij, latitudine cubitorum triginta & amplius, non longis nauibus, nec rotundis omnino similis, prora puppiq́; duplici, fundo lato planoq́;, quali forma fluuiatiles sunt ferè omnes. Strabonis interpres thalamiferas naues hasce appellauit, quibus Aegyptij frequenter uterentur solatij causa. Visitur & Venetijs in patria nauis, huic Aegyptiæ persimilis, cui Bucentauro est nomen, qua princeps & Senatus uehi solent occursuri principibus uiris, augustissima specie. Plinius septimo, uittatæ nauis meminit,*

Thalamegus.

Thalamiferę naues

Bucentaurus nauis Veneta.

Vittata nauis.

quam Græci, et Sophocles in primis (uti opinor) ποικιλοστολον dixere, quæ & ipsa maiore ornatu spectaretur, qua ferunt à Dionysio Platonem exceptũ, honoris gratia.

Nec illud omittendum est, in quod fœdißimè lapsi sunt interpretes unius literæ additione: ubi enim aquilifer legendum erat, aquilifero legerunt, sensu nullo, pariter & inepto. Tu itaque ita leges: Vt aquilifer moranti Cæsari cuspide sit minatus: eo sensu, ut cum Cæsar inclinatam aciem restituere omnino uellet, tanta constantia fugiẽtibus obstiterit, ut aquilifer detinenti cum Cæsari cuspide sit minatus, et alter in manu detinentis signũ reliquerit.

Illud est quod commentarij aut non obseruauerunt, aut minus intellexerunt, ubi de auro promercali Tranquillus agit, occupato altero ex his in ui uerbi explicanda, nec sensum satis attendente. Quid igitur est quod Tranquillus dicat tanta auri copia abundasse Cæsarem, ut ternis millibus nummûm aurum promercale per Italiam, prouinciasq; diuenderet? an quaternis millibus legendum est, ut argenti proportio ad aurum decupla fuerit? quaterna enim millia nummûm argenteorum, centum aureos nostrates ualent, non tamen solidos, id est, dempto lagio, ut uerbũ hoc usurpẽ uulgare: an ternis omnino millibus tueare? ut hac ratione tria nummûm millia Aurũ promercale.

ſeptem libras, & ſelibrã conficiant, id eſt, ſeptuagin ta quinq; Venetos aureos, ut tantã auri uim ex Gallicis ſpolijs Romæ inuectam putes, ut auri pretiũ im minueretur, argenti creſceret. Noſtra autem ætate auri mirum in modum creuit pretium, ut propè Plinianam analogiam æquet, qui eam proportionem argenti ad aurum facit, quæ eſt quindecim ad unum, cùm iuſta uideatur ea, quæ eſt duodecim ad unum.

Veteranis legiõibus: quæq; ſequũtur. Hic locus mutilatus uideri poteſt, uel Appiani lectiõe: ille nanq; de Cæſare Dictatore loquens: Statim, inquit, poſt triumphũ quæcunq; exercitui pollicitus fuerat, ampliore adhuc pecunia exoluit: militi drachmarũ Atticarum quina millia, turmæ ductori bis totidem, tribunis militum, equitibusq; duplo maius, ad hæc ſin gulis ex populo minam unam Atticã. Hæc Appiani uerba diſſentire à Tranquillo maximè uidentur, non quòd in populi congiario non conueniant: mina enim Attica, id eſt, argentea libra Romana quadringentos nummos H S. ualet, id eſt, denarios centum: reliqua adeò diſcrepant, ut quod Appianus quina millia drachmarũ militi data à Cæſare dicit, equiti duplo maius, Tranquillus de pedite reticeat, de equite non conueniat: nã ex Appiani ſentẽtia dena millia drach narũ data equiti neceſſe eſt, quæ Tranquillus ad ſena millia reducit. Nec mirũ uideri debeat, quod de ma-

gnitudine

gnitudine militaris donatiui referimus, cùm Plutarcho autore Antonius triumuir quina millia drachmarum singulis militibus post aciem Philippensem dederit.

Inoleuit & ille iampridem error Tranquilli codicibus, nec satis à cõmentarijs animaduersus, ut ubi Attilij Electra citatur, Accij legeretur. Fuit autem uetus comœdiarum scriptor hoc nomine satis celebris, quem tamen ut duriusculum Cicero in epistolis ad Atticum inceßit. Sed & Licinius scriptorem ferreum appellare solitus est, quòd dum tragœdias ex Sophocle in Latinũ uerteret, duriorem se præstaret: scripsit autem hic Electram ex Sophocle, unde carmina illa in interfectores cantata Tranquillus scribit. Volcatius Sedigitus Attilium poëtam comicũ maximè laudat, qui nescio an hic fuerit. Attili⁹ comicus poëta.

EX AVGVSTO.

SEnatorũ censum ampliauit, ac pro octingentorum milliũ summa duodecies HS. taxauit. Ingenui, inquit ille, est hominis, fateri, per quẽ didiceris: & me hercle hunc locum perobscurum, nec ulli, quod legerim, cognitum, Budæus ex Gallia uir à secretis regis primarius feliciter attigit, cuius eò libentius mentionẽ facio, quòd annotatiõibus suis in Pandectas antea satis celebris, Budæi laus

uel tralationibus quibusdam Plutarchi nobilis, nuper editis quinq; de asse & partibus eius libris adeò clarus euasit, ut non poßit non summopere ab omnibus commendari: qui duodecies HS. & centies et millies differre plurimum à duodecim, centū & mille docuerit, cuius sententiam eò libentius sequor, quòd nō minus doctrinæ præ se fert, quàm candoris. Erit hic igitur sensus, ut Augustus princeps ab octingentis HS. quæ summa antea census erat senatorij, ad mille ducenta reduxerit.

Stephanionem Togatarium. Vide ne multo melius Togatarū legas, et intelligas actorem, usitata loquendi figura, & Latina.

Famosi libelli.

Etiam sparsos de se in curia famosos libellos nec expauit. Famosi libelli qui, qualésue sint, quáue afficiēdi pœna, qui eos factitant, iurisconsulti libro Digestorū XLVI. illud ex corū lectione non prætermiserim. Verba Vlpiani sunt ex eodē libro: Hæc autem sunt ferè, quæ ad infamiā alicuius fiunt, utputa, si quis ad inuidiā alicuius ueste lugubri utatur, aut squalida, aut si barbā dimittat, uel capillū submittat, aut si carmē conscribat, uel proponat, uel cantet aliquid, quod pudorem alicuius lædat. Sed & Pauli uerba ad hanc rem spectantia, quia digna memoratu sunt, subnectā: Eum qui nocentē infamauit, non est bonum & æquum infamari: peccata enim

nocen-

nocentiũ nota esse, & oportere & expedire. Primus autem Augustus cognitionem hanc sub specie legis eius, quæ de læsa maiestate quærit, exercuit.

Tiberiũ in foro lege curiata adoptauit. Parco libenter uiuentiũ nominibus, libentius autem mortuorũ. Citãtur nanq; à commentarijs paßim autores, qui curiatæ legis meminerint, nec tamen q̃d illa sit, tandem explicatur. Tu ex selectis nostris in Ciceronis epistolis, quæ primus ipse (quod sciam) ediderim, pete: nec enim iniucunda fuerint.

Verum adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est, pro æde D. Iulij à Tiberio, & pro rostris ueteribus: sic hactenus omnes. Tu ita castigabis, & pro rostris sub ueteribus. Qui locus erat in foro, quemadmodũ & sub nouis. Vtriusq; autem loci meminerunt ueteres autores. Plini. lib. 35. Hinc et ille iocus Marci Crassi agẽtis sub ueteribus. et inferius, Mœniana, inquit, operiebat Serapionis fabula sub ueteribus. Plautus: Sub ueteribus ibi sunt, qui dant quiq; accipiunt fœnore. de loco autẽ qui sub nouis dicebatur, Marcus Varro, Sub nouis, inquit, dicta pars in foro ædificiorum, quod uocabulum eius peruetustum, ut nouæ uiæ, quæ uia iamdudum uetus est. Liuius quoq;, filiam Virginius seducit ad nutricem prope Cloacinam, ad tabernas, quibus nunc nouis est nomen.

Sub ueteribus.

Sub nouis

Legauit populo Romano CCCCM. Tribubus XXXV. HS. Prętorianis militibus singula millia nummorum. *Hic locus, qui Augusti principis legata continebat, admonere quemuis uol oscitantem poterat, maximam esse summã pecuniæ, quæ populo, quæ'ue plebi Romanæ legaretur: nam populo, id est, patribus, equitibus, & honestioribus plebeijs (hoc enim nomine hosce contineri, uel illa usitata loquendi forma Senatum populumq; Romanũ ostendere potest) legatũ ab Augusto* CCCCM. HS. *id est, decies centena millia aureorum nostrorum, quod nos millionũ dicimus: plebi autem, id est, infimis plane hominibus, mendicioribus* XXXV. *id est, octoginta septem & amplius aureorum nostratiũ, quod & Taciti uerba in primo historiarũ planè significant, cùm scribit legata non ultra ciuilem modũ, nisi quod populo & plebi* CCCCM. XXXV. *prætorianorũ cohortium militibus singula nummûm millia: legionarijs autem cohortibus ciuiũ Romanorum trecenos nummos uiritim dedit. Quin etiam illud quod sequitur.* Professus non plus peruenturum ad hæredes suos, quàm millies & quingenties: *si ad summã nostram deducas, faciẽt tricies octies & quinquagies millia aureorum nostrorũ:* quãuis XX. proximis annis ex amicorum testamẽtis percepisset trecenties

centies millies: *id est, triginta & amplius millionia.*

Prius quàm ab Augusto principe salubri magis q̃ ambitioso discedat oratio, facturũ me operæpretiũ existimaui, si cursim legionũ numerum, & prouinciarum præsidia, reges, socios, imperij amplitudinẽ ex Taciti historiarũ libro quarto hic adnecterem, ut diligentioribus etiam satisfiat. Illc igitur in hunc sensum. Italiã binæ classes infero superoq; mari utraq; præsidebant: Misenensis & Rauennas: sed & rostratæ naues ad Actium captæ, eam partem Italiæ tuebantur, quæ in Galliã Narbonensem uergens Alpes maritimas, & Foroiuliensem coloniam spectat: legiones autem iuxta Rhenum, quæ Gallos, Germanosq; coërcerẽt octo: robur ferè imperij, cũ Hispaniæ tres tantum haberent, & Africa quoq;, nisi quà Iuba rex Mauros dono acceptos regebat, duas habuit, Aegyptus totidem: quicquid uerò terrarum tractus mari nostro, & Euphrate amne cingebatur, uastoq; terrarum sinu ambiebatur, quatuor legionibus parebat, regibus Hibero & Albano socijs. Hinc rursus Europa quà Thracia, & Illyricum magna ex parte protendebatur ad Danubij ripam, sex legionibus attinebatur: hoc ordine, ut Pannonia duas, duas Mœsi, totidem Dalmatæ haberent, cũ in urbe proprius miles Latio Hetruriaq; ferè delectus, duodecim cohortes,

tres urbanæ, nouem prætoriæ suis castris attinerentur, ut interim per prouincias idoneas sociæ alæ, & cohortium auxilia non deessent, uariante earũ numero ex rerum usu: erat igitur triplex classis parata, legiones autem numero septem & uiginti, præter auxilia ferè sociarum gentium, ac regum totidem.

EX TIBERIO.

Clemens seruus Agrippæ.

NAm & seruus Agrippę Clemens nomine. De hoc Clemente sic ferè Tacitus secundo: Audacia seruitij propè ciuilia arma desumpta, cum Agrippæ Posthumi seruus Clemens nomine in Planasiam uectus Agrippã inde abducere, atque ad Germanicos exercitus comitari statuisset, sed onerariæ nauis mora præuentus, interfecto statim Agrippa, cineres eius furatur, seseq; intra Hetruriæ secreta abdens, Agrippam esse simulat, cui nec forma, nec ætate absimilis erat. Qui rumor per Italiam uulgatus, cum ancipitem, anxiumq; Tiberiũ maximè haberet, tandem per Salustij Crispi clientes duos uinctus ad Tiberiũ ducitur, à quo interrogatus quomodo Agrippa factus esset: & tu, inquit, quomodo Cæsar? quẽ Tiberius clàm necari iussit, nec de autoribus amplius quæsitum.

Percẽnius

Et duplex seditio, in Illyrico & Germania. Seditionem in Illyrico, autore Tacito, Percennius quidam theatralium operarũ dux mouerat

accerri-

acerrimã, cũ milites in ſingulos dies ſingulos denarios peterẽt, cũ antea denos aſſes accipere cõſueſſent: peterent etiã, ut XVI. annus ſtipendiorũ finem faceret, nec ultrà ſub uexillis haberetur, néue in alia castra tralato militi, præmiũ pecunia ſolueretur, quando prætoriani qui binos denarios acciperent, poſt sextumdecimũ annũ militia defungantur, nec tamẽ tantum periculorũ, aut laboris adirẽt. et paulò pòſt: Tiberiũ latitantẽ, et ad ſingula pauitantẽ, nuntij frequẽtes perpulere, ut Druſum filiũ cum primoribus ciuitatis, et cohortibus prætorijs dimitteret, qui profectus et uariè iactatus, uix tandẽ militum animos Percẽnio et Vibuleno autoribus cæſis leniuit: relictis enim castris in hyberna cõceſſere: et mox idem autor addit: Eadẽ cauſa Germanicus exercitus eodẽ ferè tẽpore turbauit, petebãt et illi mißionẽ et præmia. Nec prius ſedari animi eorũ potuere, ꝗ uicena ſtipendia meritis mißio ſit data, qui ſena dena, exautorati. Quinetiam miles in ſeipſum ſæuijt, neq; nõ in ipſum Germanicũ, donec ablegata Treuiros Agrippina uxor animos eorũ mutauit, ſic inferioris exercitus Germaniæ placatus, ſuperioris miles maiore mole, quo grauiora in cẽturiones, in legatos P. R. auſi fuerant: nã Munatium Plãcum aggreßi, qui legatus à Tiberio uenerat, nõ prius dimiſere, ꝗ ille aquilam cõplexus, religiõe ſe tueretur, ac ni Calphurnius cẽturio ſubſidio affuiſſet

raro etiã inter hostes exẽplo legatus P.R. in castris, deorum aras suo sanguine maculasset. Eos tandem Germanicus contracto exercitu, cum pararet inuadere, cõtumaces, literis prius ad Cecinnam missis admonet, sibi consulant, & resipiscant: quod nisi faciant, & autores seditionis tollant, uenturum se cum exercitu, & usurum promiscua cæde: quæ literæ occultæ signiferis, & aquiliferis lectæ perpulêre legatum, ut statueret tempus cædis: sæuitumq́; passim, quasi ciuili bello in sontes & ignaros, nec satis noscentes, quod cædis initium, aut quæ causa, qui'ue finis foret, donec castra ingressus Germanicus oratione habita, cum satis expiatum diceret, eos in hostes duxit, unde piaculum furoris sumerent, & hostes Romani populi cædendo, & uulnera impijs pectoribus accipiendo. Hæc pluribus ex eo autore addenda curauimus, quò tota hæc pars clarior, illustriorq́; fieret.

Libo Scribonius.

Libonẽ ne qd in nouitate acerbius fieret. Is Libo è familia Scriboniorũ fuit, unde et Scribonius cognomine dictus, qui per Firmiũ Catũ Senatorẽ amicitia simulata deceptus, cũ magos super imperio cõsuleret, et Chaldæorũ promissa, somniorũq́; interpretes scrutaretur, dũ proauum Põpeium, amitã Scriboniam Augusti uxorem iactat, per eundẽ Catum post plures testes repertos, qui cõscij forent, ad principem defertur, maximè Iunij cuiusdã indicio,

qui

qui tentatus fuerat, ut umbras infernas carminibus eliceret. Ipse igitur Libo, cũ Tiberius eum blandè interim appellaret, nõ uultu, non uerbis cõmotior, quin etiã conuiuio adhiberet, et prætura ornaret, tandem Senatus iudicio condẽnatus, seipsum, cũ omnia prius tentasset, apud Tiberium necauit, factumq; S.C. ut mathematici Italia pellerentur. Idem Tacitus 2.

Q. Haterio. Is cõsularis uir, in Senatu decreti faciũdi autor fuit, ne uasa auro solida ministrãdis cibis fierent, néue serica uestis uiros fœdaret: qui familia senatoria ante excessũ Tiberij deceßit, eloquentia quoad uixit, celebrata, cùm tamen exigua scripserit, quippe qui impetu magis, quàm cura ualeret: nam ut in alijs studium ac meditatio plurimum ualet, sic Haterij profluens illud, ac canorum cum ipso obijt. Q. Haterius.

Religiosas uestes cũ instrumento omni comburere. Qui uestas legendũ admonẽt, nimis anxiè, ne dicam superstitiose rem satis apertã in disquisitionem uocant.

Aboleuit & uim moresq; asylorum, quę usq̃ erant. Cõmentarij ex ijs, quæ uidere, legereq; potuerũt, nõ pauca. Nos ex eodẽ Tacito omnia pleniora faciamus. Ille igitur tertiò in hũc ferè sensum: Cũ cresceret Græcas per urbes licẽtia asyla cõstituendi, quæ seditiones in dies alerent, placitũ est ut singulæ ciuitates iura, ac legatos mitterent: et cũ

multi

multi uenissent, qui summo studio certarãt, fesso Senatu eorũ multitudine res ad consules relata, factumq́; S.C. quo modus præscriptus singulis est. Iußiq; ipsis in tẽplis aras facere, neu religionis prætextu turbulentißima natio seditionibus fomenta præberet.

Rhascupoles Thrax. Marabodūus Sueuus.

Maraboduũ & Rhascupolim. *De Rhascupoli Thrace ex eodẽ Tacito copiosius hauries. Is autẽ Maraboduus diu apud Sueuos rerũ potitus, magna apud suos gloria, mox Catualdæ iuuenis inter Gothones nobilis, ui pulsus, ad Cæsaris misericordiã fugit, trãsmißoq; Danubio magnifica de se in Senatu oratione habita, qua se Pyrrho & Antiocho regibus æquaret, Rauennæ inglorius consenuit, nimia uiuendi cupiditate imminuta uetere gloria.*

Asellio Sabino H S. ducenta. *Hæc summa quinq; millia aureorum nostratium ualet.*

Atalãte tabulam, in qua Meleagro illa ore morigeratur, legatam: ut si offenderetur, pro ea decies H S. acciperet. *Decies H S. nõ dena sestertia significãt, sed decies cẽtena.*

Publice munificẽtiam bis omnino exhibuit, proposito millies H S. *Hæc summa quinq;, & uiginti centena millia facit nostratia, id est, duo milliona, & dimidium.*

Cn. Lentulus Augur.

Satis constat Cn. Lentulũ augurẽ. *Is est Lentulus, qui consularis uir triumphalia ornamẽ*

ta de

ta de Getis retulit: primò pauper, dein adeò opulentus, opibus innocenter comparatis, & modestè habitis, ut quater millies sestertiûm possederit.

Condemnatã & generosissimã fœminã Lepidã in gratiã Quirini consularis prędiuitis, & orbi. *Tacit. 3. At Romæ Lepida Aemilia familia nobilißima, L. Syllæ, et Cn. Pompeij proneptis, defertur ad principẽ supposuisse partum Quirino cõiugi, quinetiam obiecta adulteria, et uenena, cõsultiq; Chaldæi de Cæsare. Tandem dãnata illa magna Quirini inuidia, prægrauãte Tiberio, sed dissimulãte, aquaq; et igni interdictũ, bona cùm publicari deberẽt, ne publicarentur Scauri gratia factũ, qui filiã ex Lepida genuerat. Et paulò pòst: Celebratum est Sulpitij Quirini funus exequijs publicis. Tametsi nihil ille ad Sulpitiã familiam pertineret, qui Lanuuij ortus modicis parentibus & opibus, militia clarus, et uehemens ingenio, consulatũ sub Augusto meruerat: mox Cilicum castellis expugnatis, triumphi insignia meritus, C. Cæsaris in Armenia comes, et Tiberij cultor, dum Rhodi ageret, hinc principi charus præpotente senecta, sed apud populum accusatione Lepidæ & sordibus inuidiosa.*

Etiã causam mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatũ Syrię fuisse creditur. *Is Piso Germanico datus est à Tiberio comes & lega-* Cn. Piso.

tus,

tus, qui cum Plancina uxore adeò apertè simultates cum Germanico exercuit, ut repertæ sint reliquiæ solo, ac parietibus erutæ humanorum corporum, tabulæ etiam plumbeæ, quæ deuotiones ac carmina in Germanicum continerent, donec accusantibus Trione & Veranio, acerrimè autem omnium Vitellio iudicio Senatus damnatus est, magis assentiente Tiberio, quàm approbante. Piso post damnationem domi inuentus perfosso iugulo, iacente humi gladio, concessa Plancinæ uxori incolumitate ob preces Augustæ, & filio in decẽ annos relegato. Diuersus ab hoc fuit L. Piso, qui curator urbis sub Tiberio principe fuit, biduo, duabusq; noctibus per potationem consumptis clarus: cuius (nisi fallor) constantiam & autoritatem in Senatu maximè Tacitus commendat.

L. Piso.

Statuæ quidã Augusti caput depresserat. Tu emendato dempserat. Idem Trãquillus in Caligula: Diuinam maiestatẽ asserere sibi cœpit, datoq; negotio, ut simulachra numinum religione et arte præclara, inter quæ Olympij Iouis apportarentur è Græcia, quibus capite dempto suum imponeret.

Seianum res nouas molientem. Is eodem Tacito genitus Vulsinijs est, patre Seio Strabone equite Romano, et à prima iuuenta C. Cæsari Augusti nepoti percharus. Aduersa fama quasi Apitio stuprum corporis uendidisset, mox defuncto C. Cæsare,

re, Tiberio miris artibus insinuatus, adeò principem sibi obnoxium fecerat, ut callidißimum & obscurißimum alijs, sibi uni incautum reddiderit: laboris patiens, audaciæ nimiæ, simulator iuxtà & dißimulator, pro pudore, quem palàm ostentaret, immensa opum libido, nec minus criminando, quàm adulando principi, & largitione ac industria interdum acceptus. His artibus sene circumuento, primò Drusum Tiberij ueneno tollit, dato per Lygdum spadonem, uxore etiam Liuia auxiliante, quæ illi per stuprum cognita fuerat: inde in Agrippinam & eius liberos conuersus, tacitis eam criminationibus inuoluit, ut tandem relegatam Tiberius interfici iußerit cũ Nerone filio, donec ille ijsdẽ petitus artibus cũ filijs enectus sit, quorum corpora in Gemonias sint abiecta.

Charicles

Nam Charidem. *Tu Chariclem emendato, de quo sic Tacitus: Erat medicus arte insignis, nomine Charicles, magis ad consilium, quàm ad usum medicinæ, quam princeps omnino negligeret, familiaris. Is ueluti negotium suum curaturus, dum commeatum petit, uenas pertentat, nec fefellit Tiberium, qui offensus ac eò magis iram dißimulans, instaurari epulas iubet, easq́; protraxit, quasi honori proficiscentis amici id daret.*

Pars terrã matrẽ. *Perbellè faciunt uerba Plinij ex secundo ad hunc Tranquilli locum, quæ & subnecten-*

ſubnectenda cenſui. Sequitur terra, cui tamũ nomen præcipuæ uenerationis indidimus, matrẽ appellãtes: cuius numen ultimum iam nullis precamur irati graue nimis ac noxium, ac ſi neſcianus iraſci nunq̃ ſolere, quæ ſola natos homines excipiat, exceptos alat, et editos ſuſtineat: nouiſſimè, cùm cætera nos omnia deſeruerunt, una adhuc complexa uiſceribus ſuis tanquam à reliqua natura neglectos retinet, nunquàm efficacius pietatem maternam oſtentans, quàm cum ſacros nos morte etiam faciat.

EX CALIGVLA.

LEgiones uniuerſas exceſſu Augusti nunciato. *Satis conſtat eodem Tacito, cũ imperiũ Germanico omnes aſſererent concionãti, illũ quaſi ſcelere ſuo contaminatũ præcipitẽ tribunali deſiluiſſe, ferrũq; in pectus adegiſſe, ni proximi ſublatã in uulnus dextrã retinuiſſent, tametſi non defuerint, qui hortarẽtur ut feriret, quin etiam Clauſidius quidam miles ſtrictum gladium obtulit, addens uteretur eo, qui acutius penetraret. Verùm cõpoſita ſeditiõe, in Germaniã ducto exercitu, bis acie Germanos uicit. Varianos milites ſepulturæ mandat. Armi-* Arminius German⁹
niũ præcipuæ apud Germanos famæ propter cæſum Quintiliũ cum legionibus adeò fatigat, ut liberator ille Germaniæ pulſus, profugusq; tandem propinquorum inſidijs petitus occubuerit.

Omnes

Oẽs Germanico corporis, animiq́ꝫ uirtutes. *Nihil dici uerius potuit: nã præter summã eruditionẽ, ingeniũq́; ad poëticen etiã factũ, summa in eo comitas erga socios fuit: in hostes mãsuetudo, quos uicisse, et ad pœnitentiã uersos satis habuit. His accedebat forma corporis egregia, uisu, audituq́; iuxtà uenerabilis. Dũ fortunæ imperatoriæ maiestatẽ retinet, inuidiã tamẽ et arrogantiã euitaret. Quare nõ Romanorũ solũ ingenti luctu, sed prouinciæ, et circũiacentium populorũ et hostiũ decesßit. Tacitus.* Germanici laus.

Cordi Cremutij. *Tacitus: Cornelio Cosso, & Asinio Agrippa Coss. Cremutius Cordus postulatur nouo, ac tunc primũ audito crimine, quòd annalibus, quos ediderat, dũ Brutũ, Caßiumq́; laudat, Romanorũ ultimos eos appellasset. Accusatores aũt erant Satrius Secũdus, et Pinarius, ex intimis Seiani, quæ res exitiabilis reo erat. Cremutius igitur cũ se corã Senatu defendisset, inde egreßus uitã abstinẽtia finijt. censuere patres libros per ædiles cremandos. Sic dũ ingenium Cordi puniunt, maiorẽ illi gloriã astruxere.* Cremutij Cordi mors.

Cum lege Luciana apparatum circi. *Emendauimus ex codice manu scripto, cùm elegantiam apparatus circi prospicere pauci ex proximis mœnianis possent: magna commentariorum socordia, qui rem non aduerterint.*

Datoq́ꝫ negotio, ut simulachra numi

num religione & arte, inter quæ Olympici Iouis apportarētur egregia. *Par error cum superiore: Quis enim non uidere potuit nō egregia, sed è Græcia legendum?*

Quin et subinde iactabat exqsiturū semel fidiculis de Cęsonia. *Et hic uidere debuerant, se uel nō semel legendum, uel semet, id quod codices manu scripti habeant.*

Vicies ac septies millies H S. Tiberij Cæsaris. *Hanc summam ingentem, ac supra fidem esse nemo dubitare potest, qui Tiberij principis tenacitatē, et opes imperij Ro. per tot annos ab eo congestas, et prodigū Caligulæ ingeniū æstimare non nelit. Vicies igitur septies millies H S. si ad numisma nostrū rediges, sexagies septies millies mille aureos nostrates facit. Græci sex millia septingentas, & quinquaginta myriadas aureorum dicerent.*

Nec dicendi finē factū, q̊ ad tredecim gladiatores H S. nonagies ignorāti addicerētur. *Hunc locū dum imprimendū curarem, non satis aduerterā: nunc licendi finem factū, scribēdum admoneo. Quid sit aūt liceri, & quo sensu hîc accipi poßit, nemo non (ut opinor) statim aduerterit. nonagies autem H S. est summa pecuniæ nostratis ducenti uigintiquinq; mille aurei Veneti.*

Cassius. Chærea. Cassius Cherea. *Hic ille est, qui cēturio Germanici*

manici exercitus, seditione, quam mouerant excessu Augusti nunciato, cùm eum peterent, ad mortē milites, uti reliquos centuriones, audacia singulari per medios ferro sibi uiam patefecit, unde et salutē adeptus est, magna centurionum aliorum parte cæsa.

EX CLAVDIO.

Legatoq; non amplius, q̄ octingētorum HS. prosecutus. Multi uel apud hūc unū autorē erant loci, unde admoneri poterant differentiæ in numeris, nisi planè conniuerent: nam hîc octingenta sestertia modicum legatum Augusti principis apparet: plus autē uicies H S. quod infrà à Tiberio legatū dicat: multò autem plus octogies H S. quod initu noui sacerdotij coactus est impēdere, ex quo ad tantam rei familiaris angustiam decidit, ut in uacuū lege prædiatoria uenalis diu pependerit.

In delibatorio. Adeò iam notum esse poterat, quid diribitoriū sit, aut unde dictū, ut qui delibatorio legant, parum certè uidisse dici iure poßint: nam & Dion in historijs Latinū nomen hac appellatione dixit. Iā uerò & diribitores pro diuisoribus pecuniarum Ciceroni notius est, q̄ ut explicari latius debeat. Est autē diribitoriū publicæ ædes in quibus exercitus recēserentur, et stipēdia militibus diriberētur, id est, distribuerentur, in quibusdā Italiæ locis etiā usitatæ. Diribitores. Diribitorium.

Cōstituit pro cōditione cuiusq; ciuis

uacationē legis Papíæ Poppæ. Quæ lex eßet Papia Poppæa, undéue dicta, mox planius: Illud interim admonere lecturos hæc uolui, corruptam hactenus Tranquilli lectionem uno, alteróue loco simili, nec legē Pompeiā legendum sed Papiā Poppæam iunctim, in quo non possum non mirari negligentiā multorum, qui sine testibus in causa dubia & incerta in forū descendant. Fuit igitur Poppæus Sabinus consularis, ac triumphalis uir insigni memoria, auus maternus Sabinæ Poppææ. Vnde illa etiam dicta Poppæa, nam patrem Olliū honoribus nondum functum amicitiā Seiani sub Tiberio peruerterat. Hic igitur sub Augusto principe legē seuerißimam de maritādis ordinibus tulerat, qua sexagenarij tantum non tenerentur, cui capiti posteà à Claudio abrogatū infra Tranquillus asserat. Hæc autem iunctim Papia Poppæa dicta uidetur, quòd cum Papius legē contra adulteros tulisset, ac de matrimonijs etiā sanxisset, cuius et Ausonius præter alios meminerit, Sabinus Poppæus eandē retractarit, grauioribusq; pœnis additis, sanxerit frequentanda matrimonia. Vnde & lex posteà à primo autore Papia dicta, posteà de Sabino Poppæo Papia Poppæa iūctim appellata est, quā senior August. post Iulias rogationes in citandis cœlibū pœnis, et augendo ærario sanxerat. Hanc uerò legē Tacitus frequenter citat, maximè in tertio. Admoneri etiā poterant

Sabinus Poppæus.

rant

rant saltẽ infra legẽ hanc non de ciuitate, aut aliquo iure alio q̃ de maritandis ordinibus agere, cũ Tranquillus dicat capiti legis abrogatum à Tiberio, quasi sexagenarij generare non possent. Cæterum instituti nostri non est, acrius aliorũ errata castigare, & eorum maximè, qui in Tranquillum scripsere commentaria, quorum alter adeò breuis est, ut etiam intra commentarij leges constiterit, alter adeò redundãs, ut fabulari sæpe uideri poßit: ita fit, ut aliud agendo malè interdum agat: uerum ipsi uiderint.

Capiti Papiæ Pompeiæ legis. Idem error, atq; ideo ad superiorem normam redigendus.

Aulo Plancio etiã orationẽ decreuit. Hic est ille A. Plancius, qui consularium primus Britãniæ præpositus est, bello egregius: is redacta paulatim in prouinciæ formã proxima insulæ parte, Ostorio Scapulæ imperium decedens reliquit. Cuius et Tacitus meminit, sed et Tranquillus in Vespasiano, duas ualidißimas gentes, superq; uiginti oppida, & insulam Vectem Britanniæ proximam in ditionem redegit, partim Auli Plancij consularis legati, partim Claudij ipsius ductu. A. Plãcius

EX NERONE.

NEc ante cãtare destitit q̃ inchoatũ absolueret nomõ. Hic desiderari interpretis diligẽtia potest: nam quid nomos esset, tam ne

Nomos quid. sciijt, quàm facilè dißimulauit: significāt autem apud Græcos nomi cùm multa alia, tum uerò in musicis certam quandam legem, ac rationem canendi, ut tamen tibicinum & citharœdorum præcipue sint, unde & αὐλῳδικοὶ & κιθαρῳδικοὶ dicti: primus autem Terpander autore Plutarcho citharœdicos nomos instituit suis, atq; Homeri uersibus mele adiungens. Clonas autem post hunc aulodicos inuenit, id est, tibiales, & ea quæ Græci προσῴδια appellant, quem postea Polymnestus Colophonius imitatus sit, nomisq; posteà diuersa imposita sunt nomina, quæ ex Plutarchi libello, ubi musicen persequitur, quæras. Illud etiam scitu dignum, ex Græcorum commentarijs inuenias primos ab Apollime citharœdicos nomos inuentos, quibus ille & uitam hominibus produceret, & in multis canendi suauitate feritatem tolleret: unde factum, ut Aristoteles est autor, ut modi ac canendi rationes quædam, quibus canentes utimur, nomi iam usitato Græcis uerbo dicantur. Verum de his aliàs.

Terpāder.

Clonas.

Polymnestus.

Si paulum subbibisset, aliquid se suffertim tinniturum. Nec scire fas est omnia, et lyncei etiā cæcutiunt: ubi tamē offucias facis, in eo reprehēdi dignus. Quis enim nō stomachetur, quòd hoc in loco gānit interpres? Verū ipse uiderit. Ego suffertim lego, aduerbiumq; eadem forma statuo, quæ

Suffertim

Latinis

Latinis frequens, uiritim, singillatim: significare autem hoc aduerbium puto, quod plenum & grandius sit, huiusmodi sensu: promittebat Nero simulac subbibisset, fore ut plenius & grandius tinniret. Suffertum autem ac differtum plenum significare Senecæ uerba & Horatij probãt, ut alios omittam. Ille enim sole nubem suffertam dicendo, hic cauponibus & nautis differtum Appij forum, ostendunt plenitudinem hoc nomine intelligi, sed & Tacitus frequens differtum usurpat pro maxime pleno. Suffertũ. Differtũ.

Super ingenuorum proagogia. Non pædagogia aut pæderastiam, quod confinxit interpres, sed proagogia legendum quiuis uel mediocriter Græcas literas edoctus agnoscat. Sunt autẽ proagogia Græcis quæ Latinis perductiones, & quod illi προαγαγεῖν, nos perducere diximus, id est, lenocinari, & lenociniũ facere: adeò aũt & Latini & Græci scatẽt hoc uerbo, ut consulto exemplis abstineam, & alioqui admonere tantum lectorem uolumus. Proagogia.

In Tyridatẽ, quod uel uix credibile uideatur octoginta nummũ millia diurna erogauit. id est, uicena millia aureorũ nostrorũ, quemadmodũ quod aleã luderet quadragenis in punctum sestertijs, id est, denis millibus in singula puncta significat: quod aũt addit abeunti contulisse

millies HS. innuit uiginti quinquies centena millia donata, ut non sit mirandum, quod Tacitus de eo prodiderit, quatuordecim annis, quibus in imperio fuit, bis & uicies millies HS. donationibus effudisse.

Armillata & phalerata Mazacũ turba. *Si ex his nonnulli qui nostra tempestate aliquid scripsere, modestiam atque ingenuitatem retinere uoluissent, profectò melius Latinæ rei consuluissent, nec multa inuertissent, qualis est hic locus, in quo codices omnes Mazacum habent: quod cum illi non intelligerent, amaxicorum: & mille alia huiusmodi mõstra substituerunt. Ego Mazacum lego, & ex Cappadocia seruos (unde ingens Romæ copia) interpretor, qui & Cappadoces appellantur ab Horatio eo uersu, Eget æris Cappadocum rex. Dicti autem Mazacæ, ut (arbitror) ab urbe eorum regia Mazaca, quæ in medio totius Cappadociæ posita, cùm multis alijs indigeret, tamen propter situs commoditatem, & lignorum, ac lapidum, & herbæ copiam delecta ab his fuerat, in qua reges habitarent, unde & mater urbium ab his dicta, quæ tamen posteà sub Argæum montem posita, Cæsarea sit appellata, cui magnus Basilius posteà præfuit antistes. Erit igitur Trãquilli sensus, quòd Nero frequenti Cappadocum seruorum copia stipatus incederet, quos Mazacas ab urbe eorum primaria etiam appellaret.*

Mazaca urbs.

Cæsarea bus.

Mazacæ.

Siqui-

Siquidem icunculã puellarem. Perridiculum est, quod de acu, seu acuncula commentarij ganniant. Tu icunculã legas ἀπὸ τῆς εἰκόνος forma diminutiua, pro parua imagũcula. Iam & Plin. iconicos agnoscit duces. quid sit autem εἰκὼν apud rhetores, non est præsentis loci, & res alioqui satis celebris.

EX GALBA.

VT secũ uehiculo proximo decies sestertium in auro efferret. Id est, uigintiquinq; millia aureorum

EX OTHONE.

ANte paucos dies seruo Cæsaris ꝑ impetrata dispẽsatione decies HS. expresserat. Nullus (uti opinor) locus expreßius differentiã inter dena HS. & decies sestertiûm aperit. Nam si idem significarent, quo pacto quindecim speculatoribus dena representari poterant? decies igitur HS. cum quinq; & uiginti millium aureorum reddant summã, dena singulis numerata sunt, id est, duceniquinquaginta aurei, sicq; expensa ex ea summa, quinq; ferè millia sunt.

Nec quicquam prius pro potestate subscripsit, quàm quingenties sestertiũ ad peragendam auream domum. Id autem facit duodecies centena & quinq; millia aureorum nostrorum: quæ summa si cui incredibilis uidea

tur ad absolutionem domus, æstimet ille secum id magis mirum, quod de Marco Scauro Plinius scriptum reliquit, bis millies sestertiûm uillæ incendio Scauro perijsse.

EX VITELLIO.

A Carpathio usque freto. *Quis non uideat nequaquam probari id posse, quod plerisq; à Parthia arrideat, cùm freto Carpathio bene sanè legatur?*

EX VESPASIANO.

ET tamen nec sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cybiotatem eum nocare perseuerarunt, cognomine unius è regib9 suis turpissimarum sordium. *Erat certè officiũ boni interpretis, ut quinam hic tandẽ fuisset, aut unde illi cognomen tam sordidum astructũ esset, expli-*

Cybium. *caret. Nos Cybium Plinio, Martiali conscisam peldamidem appellari scimus, unde frequens Plinio nominis usurpatio inter præcipua salsamenta, corrupta etiam apud Varronem lectiõe. Credidit Festus dicta à cuborum similitudine, qui cùm æquè in omnes partes pateant (quadratæ enim ad lusum aptæ sunt) ita etiam piscantes hoc genus piscis, aleam ueluti ludant. Hic autem quem Cybiotatem appellatum dicit Tranquillus propter eius illiberalitatem, non unus*

Cybiotates rex Alexãdriæ.

fuit

fuit ex Ptolemæis regibus, sed è Syria ducens originem, qui à filia maxima natu Ptolemæi Auletæ expulsi, à suis in uirum accersitus, non multò pòst ab ipsa expellitur, cũ eius ignobilitatẽ, atq; illiberalitatẽ pati non posset. Strabo: unde illi ab ordinandis Cybijs, quæ fortè ipsemet familiæ dispensaret, meritò sordidißimum cognomentũ adhæsit, quo & Vespasianum principem, ut sunt Alexãdrini dicaces, propter eius auaritiã asperserunt, quemadmodum & Syriæ regi Physcon cognomentũ fuit à craßiore intestino, quod multa caperet. Illud etiã ex Athenæo addes, Salsamẽta Græcis dûum esse generum, horæa & thunnia. i. è thynno, salsa caro thunnina uulgò dicta. Horæũ uerò quasi tempestiuum esse dictũ, cuius macra pinguibus præferantur, cùm in thunnijs macris pinguia præponantur, quæ cybia nuncupẽtur. horæa autem ex pelamide, id est, lutaria minore fiunt, thunnia ex maioribus. Sit autem idem uræum, de quo Plini. cum horæo, mox aliàs. Physcon Syriæ rex.

EX TITO.

CVM ex instituto Tiberij. Aurelius Victor in hanc sententiam: Dehinc cùm donata concessaúe à prioribus principibus firmare insequentes solerent: simul ut imperium cepit, talia poßidentibus edicto sponte cauit, uel conceßit.

EX

EX DOMITIANO.

NAm uenatores, gladiatoresq; & noctibus ad lychnos. *Par error cum eo, qui in Cæsare Dictatore inoleuerat: restituenda igitur lectio, & lychnuchos legendum, ut admonui.*

Edixit, ne quis in Italia nouellaret, utq; in prouincijs uineta succiderẽtur. *Aliam Philostratus asserit edicti causam, præcipuè in Asia, quòd homines uino nimium indulgentes, seditiones excitarent: quare & Domitianus id etiam in tota Asia uetuerat. Verum Scopeliano sophista celeberrimo legationem communi Asiæ nomine suscipiente, & restitutæ uites, & donatus est ille amplissimis à Domitiano muneribus, admirante in primis uiri copiam, & ubertatem dicendi. Illud etiam scitu dignum, prouincijs quibusdã à Probo imperatore concessum, ut uineas alerent.*

Subsiciuus ager.

Subsiciua quæ diuisis per ueteranos agris carptim superfuerant. *Quid subsiciuum seu subcisiuum sit, notissimũ grammaticis est, subsiciuus autem ager, de quo hîc agitur, Boëthio is est, qui secundum proprias determinationes ascriptus in finibus suis tabulario Cæsaris infertur, & qui beneficio cõcessus, aut assignatus coloniæ fuerit. siue is proximus, siue longius positus: quẽ colonia in tabulario Cæsaris manu conditoris subscriptum habere*

bere debet. Item ager similis subcisiuus est, qui non assignatus Reipublicæ, populoq́;, aut coloniæ, cuius fine circundatur, remanet in eius potestate, qui assignare potuerit, hoc est, principis. Vnde inter XIII. controuersiarum genera illa uel præcipua est, quæ de subcisiuis agris oritur. Ager subcisiuus.

FINIS.

LOCA SVETONII PER ERASMVM RESTITVTA.

ERASMVS ROTERODAMVS candido lectori S. D.

VM hanc editionem iam adornassem, commodùm allatus est Suetonius, Aldinis typis excusus, sed emendatus opera Baptistæ Egnatij, uiri cũ primis tum integri, tũ eruditi: nam utrunq; iuxtà requirendum arbitror in eo qui ueterum lucubrationes emendandas aut explicãdas suscipit. Equidem Aldi mei mortem, hòc fero moderatius, quòd in hanc restituendi bonos autores prouinciã is successerit, qui demortui per se clari gloriã obscuret, si tamẽ hoc est obscurare, uirtute uirtutẽ uincere. Atq;

utinam

utinam ut Suetonium, Aurelium Victorem, & Eutropium dedit, itidem & Aelium Spartianũ, cæterosq́; huic adiunctos nobis dedisset, in quibus nos permulta restituimus. Nam omnia, quî poteram, nisi codicũ antiquorum auxilio adiutus? Tametsi & in Tranquillo nonnulla restituimus quæ Egnatium licet oculatißimum suffugerant. Velut in Cæsare Dictatore Capite decimooctauo.

Eodem modo Nonium Quæstorẽ, quod compellari apud se maiorem potestatem passus esset. Modo, expunximus ex fide uetustißimi codicis. Siquidem eôdem hic aduerbium est, ut subaudias coniecit. Sunt hoc genus et alia nonnulla, sed minutiora, quàm ut operæprecium sit sigillatim recẽsere. Cæterum quòd in Othone Egnatius legendum putat, τί γὰρ μεδεῖ καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν, ab illo dissentio, quòd hæc ferè uerba Beroaldus ab erudito quodam admonitus ex Dione huc transtulerit. Neq; uariant hîc quæ uiderim exemplaria. Tantum in nõnullis pro αὐλοῖς uitiatum erat ἀσύλοις. Legẽdum igitur haud dubiè τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς, id est, quid mihi cum longis tibijs? Qua de re copiosius nobis dictum est in Adagiorum Chiliadibus. In Caligula pro nec dicendi finem factũ, restitueramus ex exẽplari peruetusto, nec licendi finem factũ: etiamsi pòst comperi locũ hunc à Budæo

nostro correctum in Asse. Hoc admonere uisum est, quò plus ponderis habeat Budæana castigatio, quanquàm ea nullius uetusti codicis præfetur autoritatē. Porrò quod in Augusto legitur, Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χορᾶς τὶ ποιεῖτε. Id est, date plausum, et omnes uos cum gaudio quippiam facite. In quo et Egnatius hallucinatus est: ego, ni fallor, et unus & primus restitui, idq́; ex qualibuscunq; uestigijs antiquißimi codicis. Legendum igitur ad hunc modum: Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χορᾶς κτυπήσατε. Id est, Date plausum, & uos omnes cum gaudio plaudite. Est enim uersus Trochaicus. Præcesserat autem in exemplari nostro et alter huic similis Trochaicus, aut certè hemistichion, sed figuris elementorum adeò deprauatis, ut quid scriptum esset, non quiuerimus conijcere. Iam quod est in Vespasiano, ὦ λάχης λάχης, Οταν ἀποθάνης, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς εἰρήσῃ κήρυλος. Si quid suffragarentur exemplaria, lubens legerim ad hunc modum, ὦ λάχης λάχης, Οταν δ' ἀποθάνῃς, αὖθις ἔσῃ κήρυλος. Id est, O Laches Laches, At ubi mortuus fueris, rursus eris Cerylus, ut ὦ λάχης λάχης sit clausula prioris carminis, cui succedit integer Iambicus trimeter, tametsi hac de re nolim contendere. Cæterum de nummorum analogia, si quid à Budæo dissentit Egnatius, Portium suum secutus, quòd nobis nec

otium

otium ſuppetebat, nec ad hunc laborem propriè pertinebat, non fuit ſtudiũ excutere. Addidimus autem indicem, quo potiſsimum annotauimus, ſi quid nouè, præterq; ſuperiorum autorum conſuetudinem, aut ſi quid etiam Græcanicè dictum eſt, ne nihil ſit lucri, quod lectorem ad emendum inuitet. Nec hoc tamen ſolum accedet, quin & quicquid adiecit Egnatius, hic habes, & prætereà nonnulla, quæ nos ſoli etiam reſtituimus. Bene uale chariſsime lector, & hiſce noſtris laboribus feliciter fruere.

An. M. D. XVII.

ANNOTATA IN SVETONIVM PER ERASMVM.

aqui-

com-

desti-

exie-

indu

malè

moli-

hora-

paulo-

pri-

sub-

uxor imaginata est, pro uxori uisum est per somnium. Cæs. Dicta. cap.

FINIS.

GRAECI VERSVS AC DICTIONES IN LATINVM per Ioan. Bap. Egnatium Venetum tralatæ, ut iunioribus consulatur.

EX IVLIO CAESARE.

καὶ σὺ τέκνον. *& tu fili.*

EX AVGVSTO.

σπεῦδε βραδέως. *festina tardè: uel, quod uerbo uno exprimetur, matura.*

ἀσφαλὴς γάρ ἐστιν ἀμείνων ἢ θρασὺς στρατηλάτης.

Tutus enim est melior, quàm temerarius imperator.

αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τε ἔμμεν' ἄγενός τε ἀπολέσθαι.

O utinam quàm debui, & sine uxore esse, & sine liberis perijsse.

Δωδεκάθεος. *duodenarij dij.* Δυσφημίαν. *malã nominationem.* κτίστην *conditorem.*

κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conditoris sepulchrum ardens conspicio.

ὁρᾷς φάεσσι Μάσγαβαν τιμώμενον.

Vides luminibus honestatum Masgabam.

δότε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς τι ποιεῖτε.

Date

Date plausum, et uos omnes lætabūdi aliquid facite.

εὐθανασίαν. Facilimam mortem & paratißimm.

EX TIBERIO.

ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν.
Mihi & Musis rem gerens militarem.
νομιμώτατε. Dux optime, ex maiorum institutis.
καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν στρατευομένων.
Et in tantam militum desidiam exercitum ductantē.
Τούτου δ᾽ ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο.
ἄμφω νοστήσαιμεν ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.
Hoc comite, & ex media flamma ambo reuertamur,
quando etiam atq; etiam sapit.
ἔμβλημα. Interpositum & interiectum.

EX CALIGVLA.

εἷς κοίρανος ἔστω εἷς βασιλεύς. unus imperator sit, unus rex. εἰς αἶαν Δαναῶν περῶ σε. In terram Græciam transmittam te.

ἀδιατρεψίαν. Rigiditatem, ac toruitatē. Codices habuere Græcum hoc uerbum, quod & restituendū nostris arbitror, & Latinum suppositum, in uerecundiam, eradendum.

EX CLAVDIO.

Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία. Felicibus & trimestres filij. ἄρτιος ὁλόκληρος. Perfectus & absolutus. ἠλαττῶσθαι imminutum esse.

καὶ βεβλάφθαι καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, & corruptum, cùm ad corporis, ad animi perfectionem.

τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσι.
Huiusmodi lacerare, & subsannare solitis.

μὴ προυπωκείμενον ἡμῖν. non antè nobis propositum. μετεώρως. minus stolidè.

ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖς σπουδαίοις λίαν.
Male agit ualde in ijs, quæ ad studia.

ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια.
Eius animi indoles egregia.

ἀσαφῶς. obscurè. σαφῶς. apertè.

καὶ σὺ γέρων εἶ καὶ μωρός. Et tu senex es, & stultus.

μωρῶν ἐπανάστασις. stultorum resurrectio.

μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. stoliditatem, et hebetudinē.

λογιότατος. maxime rationis capax.

ἄνδρα ἐπαμύνασθαι, ὅτε τὶς πρότερος χαλεπαίνει.
Virum ulcisci, cùm prior ille iniuriam intulerit.

τυῤῥηνικῶν. Tyrrhenicam historiam.

καρχηδονικῶν. Carthaginiensium gesta.

ὁ ἔρως δὲ ἐπείγεται. amor impellit.

ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί.
Me mortuo terra igne pessum eat.

ἐμοῦ ζῶντος. me uiuente.

Νέρων, Ορέστης, ἀλκμαίων μητροκτόνοι.
Νεόνυμφον Νέρων ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.
Nero, Orestes, Alcmeon matricidæ.

Nouam nuptam Nero matrem propriam interfecit.

νεόνυμφος Νέρων. Sponsus Nero.

ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μήτερ.

Bene ualeas pater, bene ualeas mater.

τὸ τέχνιον πᾶσα γαῖα τρέφει.

Exiguam artem omnis terra nutrit: ut ridendi sint qui filiolum interpretentur. sed de illis hactenus.

θανεῖν μ᾽ ἀνώγει σύγγαμος, μήτηρ, πάτηρ.

Mori me iubet uxor, mater, pater.

Οὐ πρέπει Νέρονι, οὐ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις, ἄγε ἔγειρε σαυτόν. Non decet Neronem, non decet. Vigilandum est, agè excita teipsum.

ἵππων μ᾽ ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει.

Equorum citatorum aures circumsonat strepitus.

EX SERGIO GALBA.

καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παρατρίξον.

Et tu fili ad imperium nostrum adnascitor.

ἔτι μοὶ μένος ἔμπεδόν ἐστι.

Adhuc mihi robur est firmum.

EX OTHONE.

Τί γάρ μοι καὶ τοῖς μακροῖς ἀσύλοις;

Variat hæc lectio: omnes enim codices hoc præferũt, Id est, quid mihi & longis asylis? Legerim autem in hunc modum:

Τί

τί γὰρ με δεῖ καὶ τοῖς μακροῖς αὐλοῖς αὐλεῖν.
Id est, quid necesse est & me longis tibijs insonare?
Vide adagium, Quid opus erat longis canere tibijs?

EX VESPASIANO.

καλῶς τελονήζαντι.
Bene publicum exercenti.
μακρὰ βιβὰς κραδάων δολικώσκιον ἔγχος.
Et longum incedens quassans ingentem hastam.
ὦ λάχης λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς αὖθις, ἐξ
ὕπας χῆς εἰρήσῃ κήρυλος.
O Laches Laches, cum rursus morieris, iterum
Cerylus dicêris.

EX DOMITIANO.

μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις.
An & tu nubere uis?
οὐχ ὁρᾷς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε.
Non uides quàm pulcher ego & magnus.
ἔσται πάντα καλῶς.
Erunt omnia bene.

FINIS.

Arg. y gadu...

biorac barczo ...

ktochce poznac bialos

czarnosc y ...

teigdy ktochce

... ...

...

sprosnosc gnu...

Infernum nullum ...
non potest invenire
pueri habent ...
... ...
... talis ...
tantum ...
... ...

Concenditur hoc omn
narrantur contra
propter se ponen
vunt cognoscere
cum quis vult
noli ... ...
intelligenet
...que cum ...

diligentia
videbit 68
negligentem

arba
datrice
agus
ibi
casibus esse
mam

[illegible]

...revitan̄ ꝫ grandam fallaci sec...
...relinquis

...arsq̄ nil latitat corpore clausus

Non est confessi causa ...

[illegible]

